

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Begüm KÖSE

SOSYO-MEKÂNSAL AYRIŞMA VE GÜVENLİKLİ SİTELER:
ANTALYA ÖRNEĞİ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı
Doktora Tezi

Antalya, 2019

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Begüm KÖSE

SOSYO-MEKÂNSAL AYRIŞMA VE GÜVENLİKLİ SİTELER:
ANTALYA ÖRNEĞİ

Danışman

Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

Doktora Tezi

Antalya, 2019

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Begüm KÖSE'nin bu çalışması jürimiz tarafından Sosyoloji Ana Bilim Dalı Doktora Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Nurşen ADAK (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ (İmza)

Üye : Prof. Dr. Hasan ASLAN (İmza)

Üye : Doç. Dr. Gazanfer KAYA (İmza)

Üye : Doç. Dr. Cevdet YILMAZ (İmza)

Tez Başlığı: Sosyo-Mekânsal Ayırışma ve Güvenlikli Siteler: Antalya Örneği

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 04/02/2019

Mezuniyet Tarihi : 11/03/2019

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Doktora Tezi olarak sunduğum “Sosyo-Mekânsal Ayrışma Ve Güvenlikli Siteler: Antalya Örneği” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

Begüm KÖSE

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Begüm KÖSE
Öğrenci Numarası	20098603404
Enstitü Ana Bilim Dalı	Sosyoloji
Programı	Doktora
Programın Türü	() Tezli Yüksek Lisans (X) Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ
Tez Başlığı	Sosyo-Mekânsal Ayrışma ve Güvenlikli Siteler: Antalya Örneği
Turnitin Ödev Numarası	1085887927

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 389 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 01/03/2019 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 15

alıntılar dahil % 24 'tür.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

01/03/2019

(imzası)
Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof. Dr. Sevinç GÜÇLÜ

İÇİNDEKİLER

ŞEKİLLER LİSTESİ	iv
TABLolar LİSTESİ	v
FOTOĞRAF LİSTESİ.....	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR.....	ix
ÖNSÖZ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL AÇIDAN KENTSEL MEKÂN

1.1. Kavramsal Açıdan Kent, Kentleşme, Kentli, Kentlilik ve Kentlileşme	7
1.2. Tarihsel Açıdan Kentsel Mekânın Doğuşu ve Gelişimi	10
1.2.1. Modernizm ve Kentsel Mekân	12
1.2.2. Postmodernizm ve Kentsel Mekân	26
1.2.3. Neoliberal Küreselleşme ve Kentsel Mekân	35
1.3. Kent Kuramları	40
1.3.1. Klasik Kent Kuramları	40
1.3.2. Çağdaş Kent Kuramları	52
1.4. Türkiye’de Kent Çalışmaları	60
1.5. Türkiye’de Kentleşme ve Konutun Tarihsel Gelişimi.....	61
1.5.1. 1923-1950 Yılları Arası: “Ulus Devletin Topraksallaşması ve Kentleşmesi”	61
1.5.2. 1950-1980 Yılları Arası: “Emek Gücünün Kentleşmesi”	64
1.5.3. 1980-2000 Yılları Arası: “Sermayenin Kentleşmesi”	70
1.5.4. 2000 ve Sonrası: “Mülksüzleştirme ve Yerinden Edilme”	75

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL MEKÂNDA SOSYO-MEKÂNSAL AYRIŞMA VE SOSYO-MEKÂNSAL AYRIŞMANIN İZDÜŞÜMÜ OLARAK GÜVENLİKLİ SİTELER

2.1. Sosyo-Mekânsal Ayrışma Kavramı.....	79
2.2. Sosyo-Mekânsal Ayrışma Kavramının Kuramsal Perspektifi.....	87
2.3. Sosyo-Mekânsal Ayrışma Dinamikleri	91
2.3.1. Köylü-Kentli ve Hemşerilik Temelli Ayrışma	93

2.3.2. Etnik Temelli Ayırışma	95
2.3.3. Din Temelli Ayırışma	98
2.3.4. Politik Temelli Ayırışma	100
2.3.5. Irk Temelli Ayırışma	101
2.3.6. Sınıf Temelli Ayırışma	102
2.4. Kavramsal Açıdan Güvenlikli Siteler	109
2.5. Güvenlikli Sitelerin Oluşumuna ve Tercih Edilmesine Etki Eden Faktörler	114
2.5.1. Ekonomik ve Politik Faktörler	115
2.5.2. Sosyo-Kültürel Faktörler	121
2.5.2.1. Topluluk Oluşturma ve Aidiyet Geliştirme İhtiyacı	121
2.5.2.2. Yaşam Tarzı ve Prestij İhtiyacı	127
2.5.2.3. Güvenlik İsteği	138
2.5.2.3.1. Güven, Güvensizlik ve Risk	138
2.5.2.3.2. Suç Korkusu	148
2.5.2.4. Kentsel Problemlerden Kaçış İsteği	156
2.5.2.5. Kentsel Mekânda Ayırışma	158
2.6. Güvenlikli Siteler Üzerine Geliştirilen Sınıflandırmalar	160
2.6.1. Dünyada Güvenlikli Siteler Üzerine Geliştirilen Sınıflandırmalar	161
2.6.2. Türkiye’de Güvenlikli Siteler Üzerine Geliştirilen Sınıflandırmalar	168
2.7. Dünyada ve Türkiye’de Güvenlikli Sitelerin Tarihi	172
2.7.1. Dünyada Güvenlikli Sitelerin Tarihi	172
2.7.1.1. Amerika Kıtası	173
2.7.1.2. Avrupa Kıtası	177
2.7.1.3. Asya Kıtası	179
2.7.1.4. Afrika Kıtası	181
2.7.1.5. Avustralya Kıtası	182
2.7.2. Türkiye’de Güvenlikli Sitelerin Tarihi	182

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN VE ALANININ TANITILMASI

3.1. Araştırmanın Yönteminin Tanıtılması	187
3.1.1. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği	187
3.1.2. Araştırmanın Örneklemi	189
3.1.3. Araştırma Verilerinin Analizi	190

3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	191
3.2. Araştırma Alanının Tanıtımı	192
3.2.1. Antalya’da Kentleşme ve Konut.....	192
3.2.1.1. 1923-1950 Yılları Arası Antalya’da Kentsel Mekân.....	192
3.2.1.2. 1950-1980 Yılları Arası Antalya’da Kentsel Mekân.....	194
3.2.1.3. 1980 ve Sonrası Antalya’da Kentsel Mekân	200

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE TARTIŞILMASI

4.1. Homojen Topluluk Oluşturma Arzusu	210
4.1.1. Türdeşlikten Farklılığa: Katılımcıların Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı....	210
4.1.2. Komşuluk İlişkileri.....	219
4.2. “Seçkin” Yaşam İdeali.....	243
4.2.1. “Mahalle”ye Duyulan Özlem	245
4.2.2. İdeal Ev Mitolojisi.....	253
4.2.3. “Prestijli” ve “Ayrıcalıklı” Bir Yaşamın Göstergesi Olarak Site.....	259
4.3. “Güvenlikli Yaşama” İsteği.....	261
4.3.1. Çocuğun Güvenliği.....	272
4.3.2. Kadının Güvenliği	280
4.3.3. Eşyanın Güvenliği	282
4.3.4. Güvenlik Önlemlerine Rağmen “Güvensizlik Hissi”	286
4.4. Kente İlişkin Problemlerden Kaçış.....	292
4.4.1. Kentin Siteden Fiziksel Görünümü: Kirlilik, Plansız Kentleşme ve Deprem	292
4.4.2. Kentin Siteden Sosyal Görünümü: Göç ve Suç.....	302
4.5. Sosyo-Mekânsal Ayrışma İhtiyacı	309
SONUÇ	317
KAYNAKÇA.....	327
EK 1- Antalya’da Alan Araştırılmasının Yapıldığı Güvenlikli Siteler.....	350
EK 2- Görüşme Soruları	372
ÖZGEÇMİŞ	374

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.1 Howard'ın Bahçe Kent fikrinin Şematik Diyagramı.....	21
Şekil 1.2 Aynı Merkezli Daireler Kuramı (Concentric-Zone)	48
Şekil 2.1 Ayrışma ve Eşitsizliğe Göre Kentlerin Tipolojisi	83
Şekil 4.1 Katılımcıların Eğitim Durumu	212
Şekil 4.2 Katılımcı Eşlerinin Eğitim Durumu	213
Şekil 4.3 Katılımcıların Mülkiyet Durumu	215
Şekil 4.4 Katılımcıların İkinci Konut Sahipliği.....	215
Şekil 4.5 Katılımcıların Özel Araç Sayısı	216
Şekil 4.6 Lavanda Evleri Yerleşim Planı, Tasarım Aşaması.....	245

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1 Modernizm ve Postmodernizm Arasındaki Farklar	29
Tablo 1.2 1950-2010 Türkiye Kırsal ve Kentsel Nüfusu	65
Tablo 2.1 Güvenlikli Sitelerin “Güvenlik” Temelli Sınıflandırılması	165
Tablo 3.1 Antalya Kent ve Köy Nüfusu, Yıllık Artış Oranı (1927-1945).....	193
Tablo 3.2 Antalya Kent ve Köy Nüfusu, Yıllık Artış Oranı (1950-1975).....	194
Tablo 3.3 Antalya Kent ve Köy Nüfusu (1980-2018).....	201
Tablo 3.4 Antalya İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı	201
Tablo 4.1 Katılımcıların Cinsiyeti	211
Tablo 4.2 Katılımcıların Yaşı	211
Tablo 4.3 Katılımcıların Medeni Durumu	212
Tablo 4.4 Katılımcıların Mesleki Durumu	213
Tablo 4.5 Katılımcıların İstihdam Durumu	214
Tablo 4.6 Katılımcıların Hanehalkı Gelir Durumu	214

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 2.1 Viktoryen Dönemine Ait Bir Tımarhaneden Dönüştürülen Güvenlikli Site 168

ÖZET

İnsanın en temel ihtiyaçlarından olan konut olgusu, tarihsel süreç içerisinde meydana gelen fiziksel, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik değişim ve dönüşümlerle birlikte farklı anlamlar taşımaya başlamıştır. 1980’li yıllarda neoliberal küresel ekonomi politikaların hâkim olmaya başlaması ile birlikte kentlerde hızlı bir sosyal ve mekânsal değişimler meydana gelmiştir. Bu dönemde, sosyal refah devletindeki çözümler, istihdam yapısındaki değişimler, gelir dağılımındaki eşitsizlikler, tüketim kültürünün yaygınlaşması gibi ekonomik ve politik faktörler güvenli sitelerin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. İlk defa 1970’lerde Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan ve 1980’li yıllardan itibaren dünya geneline yayılan güvenli siteler, konut üretim biçiminde ve konuta yüklenen anlamlardaki değişimlerin önemli bir göstergesi olmaktadır.

“Kendilerini kentin geri kalanından farklılaştırmak” isteyen yeni orta ve üst sınıfın taleplerine karşılık olarak güvenli siteler ayrıcalıklarla dolu ideal bir yaşam tarzı söylemi ile pazarlanmaya başlamıştır. Bu sınıflar, homojen bir topluluk oluşturma arzusu, seçkin bir yaşam ideali, güvenli bir yaşam isteği, kentin çevresel ve toplumsal sorunlarından kaçış, sosyo-mekânsal ayrışma ihtiyacı gibi sosyo-kültürel faktörler doğrultusunda güvenli siteleri tercih etmektedirler. Bu tez kapsamında da sınıf temelli sosyo-mekânsal ayrışmanın bir sonucu olan güvenli sitelerin Antalya özelinde tercih edilmesine etki eden bu sosyo-kültürel faktörler ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Sosyal Ayrışma, Mekânsal Ayrışma, Güvenli Siteler.

SUMMARY
SOCIO-SPATIAL SEGREGATION AND GATED COMMUNITIES:
THE CASE OF ANTALYA

The phenomenon of housing, as one of the basic needs of the human being, has come to borne different meanings together with the physical, social, cultural, economic, and political change and transformation taking place in the historical process. Rapid social and spatial alterations occurred in 1980s following the rising hegemony of the neoliberal global economic policies. In this period, economic and political factors like disintegration of the social welfare state, changes in the structure of employment, inequalities of income distribution, and proliferation of consumption culture played an important role in the formation of gated communities. Gated communities, emerging for the first time in the United States of America in 1970s and spreading throughout the world from 1980s onwards, have become an important indicator of the changes in the housing production and the meanings attributed to housing.

Gated communities started to be commercialised by a discourse of ideal life style full of distinction in reply to the demands of the new middle and the upper classes who wanted “to differentiate themselves from the rest of the city”. These classes prefer the gated communities in line with the socio-cultural factors like the desire to build a homogeneous community, the ideal for an elitist life, the aspiration for a secure life, the escape from the environmental and social problems of the city, and the need for socio-spatial segregation. Within the context of this dissertation, these socio-cultural factors affecting the preference of gated communities which are an outcome of the class-based socio-spatial segregation in Antalya case are dealt with.

Keywords: City, Social Segregation, Spatial Segregation, Gated Communities.

TEŞEKKÜR

Tez konusunun belirlenmesinde ve şekillenmesinde sahip olduğu bilgi birikimi ve tecrübesi ile yardımını ve desteğini benden esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Sevinç Güçlü'ye anlayışı, sabrı ve özverisi için müteşekkirim.

Tez izlemeler boyunca sunmuş oldukları fikirlerle tezin ilerlemesine katkıda bulunan, jüri üyelerim Prof. Dr. Hasan Aslan'a ve Prof. Dr. Nurşen Adak'a sonsuz teşekkürler.

Tanıştığımız günden bu yana her zaman yanımda olan, sevgisini, ilgisini ve desteğini benden hiçbir zaman esirgemeyen değerli hocam, dostum, ailem Doç. Dr. Elife Kart'a; zorluklarla geçen 2017 yılının her anında yanımda olan meslektaşım sevgili Serkan Ergen'e; kilometrelerce uzakta olsalar da manevi desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen can dostlarım Vildan Korkmaz ve Ceren Coşkun'a en içten teşekkürlerimle...

2018 yılında aramızdan ayrılrsa da varlığını hep hissettiğim ve çok özlediğim babam Münür Köse'ye, sonsuz sevgileriyle hep yanı başımda olan annem Ayfer Köse'ye, ablalarım Ayşen Köse Şirin ve Demet Köse'ye, ağabeylerim Çağdaş Şirin ve Barış Yolaçan'a, hayat arkadaşım Cem Türk'e ve enerjisiyle güç aldığım yeğenim Zeren Şirin'e hayatıma kattıkları her şey için minnettarım.

Begüm KÖSE
Antalya, 2019

ÖNSÖZ

Günümüzde kentler, alt gelir gruplarını yaşadıkları varoşlar ile orta ve üst gelir gruplarının yaşadıkları güvenli siteler olmak üzere parçalanmış bir yapı sergilemektedir. Orta ve üst gelir grupları toplumun geri kalanından kendilerini ayırtmak adına güvenli konut alanlarında yaşamayı tercih etmektedir.

Bu tez, sınıf temelli sosyo-mekânsal ayrışmanın bir izdüşümü olan güvenli sitelerin tercih edilmesinde etkili olan sosyo-kültürel (homojenlik, topluluk oluşturma, seçkin ve ayrıcalıklarla dolu bir yaşam ideali, güvenli yaşama isteği, kentsel problemlerden kaçış, sosyo-mekânsal ayrışma ihtiyacı gibi) faktörlerin Antalya özelinde incelenmesini amaçlamaktadır. Bu amaç doğrultusunda konu ile ilgili ulusal ve uluslararası literatür taramasından sonra sahaya çıkılmış ve derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak nitel bir araştırma yapılmıştır. Güvenli site sakinlerinin demografik ve sosyo-ekonomik yapıları ve güvenli siteleri tercih etme nedenleri sosyo-kültürel faktörler doğrultusunda incelenmiş ve sonuç bölümünde elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

GİRİŞ

İnsanın açlık, susuzluk, uyku, barınma gibi ihtiyaçlarının yanı sıra güven, ait olma, sevgi, saygı gibi ihtiyaçları da vardır. Bu ihtiyaçların hepsi bir bütünü oluşturur ve ayrı ayrı doyum aramaktadır. İnsanın temel ihtiyaçlarının karşılanmaması, ruhsal yaşamın bütünlüğünü bozmaktadır. Bu bağlamda, konutun kullanıcılarına fiziksel ve psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür. Bireylerin, yapmış oldukları konut tercihleri bir yandan temel ihtiyaçları olan fizyolojik ihtiyaçlarını karşılarken diğer yandan güvenlik, sevgi, aidiyet ve saygınlık gibi sosyo-psikolojik ihtiyaçlarını da gidermektedirler.

Bireylerin, konut ve konut çevrelerindeki ihtiyaçlarını, insanın temel ihtiyaçları ile ilişkilendirilerek açıklayan çalışmalar mevcuttur. Konut, fiziksel düzeyde yeme içme, dinlenme ve uyuma gibi temel ihtiyaçların karşılandığı bir mekândır. Güvenlik ihtiyacını karşılama aşamasında konut, aile fertlerini dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı bir çatı vazifesi görmesinin yanı sıra sahip olduğu eşyaların da güvenliğini sağlamaktadır. Sevgi ve aidiyet ihtiyacında, konut ve konut çevresi başkaları ile ilişki kurmada, başkaları tarafından kabul edilmede ve bir yere aidiyet geliştirmede önemli bir rol oynamaktadır. Konut bireyin hem kendisiyle ve ailesiyle baş başa güzel vakit geçirebileceği bir mekân olurken hem de bir topluluğa ait olma duygusunu hissettiği yerdir. Bireyin, bu sosyal ihtiyaçlarını karşılayamaması kendini aidiyetten yoksun ve yalnız hissetmesine yol açacaktır. Birey, fizyolojik, güvenlik ve sosyal ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra çevresindekilerin kendisine saygı göstermesini beklemektedir. Prestij, başarı, yeterli olma ve başkalarınca benimsenip, tanınmaya dayanan saygınlık ihtiyacını konut aracılığıyla da sağlamak mümkündür. Bireylerin, kentlerin ayrıcalıklı ve prestijli semtlerinde ve konutlarda oturması konutun bir statü sembolü olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bireylerin fizyolojik ve sosyo-psikolojik ihtiyaçlarının karşılanması için sağlıklı bir çevrede yaşama hakkına ve barınma hakkına sahip olması gerekmektedir.

Ulusal ve uluslar arası konferanslarda bireylerin sahip oldukları bu haklara sıklıkla değinilmekle birlikte bazı ulus-devletler bireylerin temel haklarını yasalar ile garanti altına almaktadır. Birleşmiş Milletlerin, 1976 yılında Kanada'nın Vancouver kentinde düzenlemiş olduğu İnsan Yerleşmeleri Uluslararası Konferansı'nda (Habitat I) temel insan haklarının yanı sıra yerleşim yerlerinin yaşam kalitesinin iyileştirilmesi konularına yer verilmiştir. Keleş (2015) yaşam kalitesinin ayrılmaz öğelerini "beslenme, barınma, temiz içme suyu, sağlık, eğitim, toplumsal güvenlik ve çalışma koşulları gibi temel gereksinimlerle ilgili hakların

tümünden herkesin cinsiyet, toplumsal köken, ırk, dil ve din gibi özellikler açısından herhangi bir ayrım yapılmaksızın yararlanması” olarak belirtmektedir. Bu noktada, bireylere barınma hakkının sağlanmasında devletin rolüne değinilmesi gerekmektedir. Tüm yurttaşlarının belli bir yaşam standardına ulaşmasını hedefleyen refah devletinde, eğitim, sağlık, beslenme gibi hakların yanı sıra barınmanın da yurttaşların temel haklarından biri olduğu kabul edilmektedir. Bu, sadece yoksul veya dar gelirli yurttaşların barınma ihtiyaçlarının karşılanmasını değil herkes için barınma hakkının bir devlet politikası haline getirilmesi anlamına gelmektedir. Sosyal devlet, sosyal konutlar, teşvikler veya yardımlar yoluyla yurttaşlarının konut sorununa ilişkin çözüm yolları sunmaktadır. Ancak, 1970’li yıllara gelindiğinde gelişmiş ülkelerin içine girmiş oldukları ekonomik krizler ile birlikte sosyal refah politikaları eleştirilere uğramış ve bu yıllardan sonra devletin yurttaşlarının lehine yapmış oldukları kamu harcamaları sınırlandırılmıştır. Bir başka ifade ile bireylerin, barınma, sağlık, eğitim ve istihdam gibi en temel hizmetlerini karşılayıcı bir rol oynayan sosyal refah devleti anlayışı sosyal güvenlik, sosyal hizmetler ve sosyal yardımları kendine bir görev edinmişken, 1970’li yıllarda kapitalizmin girmiş olduğu krizlerden sonra vatandaşlarını korumak üzere piyasa üzerinde korumacı, müdahaleci, düzenleyici ve geliri yeniden dağıtıcı olarak önemli bir sorumluluk üstlenmiş olan bu anlayış terk edilmeye başlamıştır.

1980’li yıllar dünya genelinde neoliberal politikaların benimsendiği yıllar olmuştur. Ekonominin serbest piyasa ilkelerine göre yeniden düzenlenmesi ile birlikte toplumsal eşitliği ve adaleti sağlama amacıyla gerçekleşen temel hizmetler de dâhil olmak üzere kamu harcamalarında devletin gücünün azaltılması ve kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi gerçekleşmiştir. 24 Ocak kararları ile birlikte tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de neoliberal ekonomi politikaları benimsenmiştir. Aile, eğitim, işsizlik, konut ve sağlık yardımları gibi sosyal yardım programlarına ayrılan bütçe paylarında kesintilerin yapılması ve genel olarak kamu harcamalarının azaltılması yoluyla kamu alanının giderek küçülmeye başlamasının sonucunda temel ihtiyaçları devlet tarafından karşılanan alt gelir gruplarının veya dezavantajlı-korumasız kesimlerin durumları daha da kötüye gitmiştir.

Neoliberal ekonomi politikaları, üretim yapısında ve işgücü piyasasında da değişimlerin meydana gelmesine neden olmuştur. Sanayisizleşme sürecine girilmesi ile birlikte sanayi istihdamında düşüşler gerçekleşirken, hizmet sektörünün istihdam yaratmadaki payında artışlar gerçekleşmiş ve iş olanakları yeni teknolojileri kullanma becerilerine sahip, iyi eğitilmiş beyaz yakalı işgücüne doğru kaymıştır. Bu durum, bir yandan sosyal güvencesi olmayan, düşük ücretli işlerde çalışan yoksul bir kitlenin oluşmasına, diğer yandan da rekabetçi yeni koşullara ayak uydurabilen, yüksek ücretlerle çalışan yeni bir üst-orta sınıfın

oluşmasına neden olmuştur. Üretim yapısındaki ve istihdamdaki bu değişim ve dönüşümler sınıflar arasında bölünmelere ve gelir dağılımında bozulmalara yol açmakta ve bunun sonucunda da toplumsal ayrışmalar ve kutuplaşmalar ortaya çıkmaktadır. Gelir dağılımına ilişkin veriler kentteki ekonomik ve toplumsal kutuplaşmanın vardığı noktayı çarpıcı bir şekilde yansıtmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) 2017 yılına ilişkin “Gelir ve Yaşam Koşulları Araştırması” sonuçlarına göre en yüksek gelire sahip yüzde 20’lik grubun toplam gelirden aldığı pay yüzde 47,4’iken, en düşük gelire sahip yüzde 20’lik grubun payı yüzde 6,3’tür. Gelir dağılımı eşitsizliği ölçütlerinden olan ve sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliği, 1’e yaklaştıkça gelir dağılımında bozulmayı ifade eden Gini katsayısı, 2017’de bir önceki yıla göre 0,001 puan artışla 0,405 olarak tahmin edilmiştir.¹

Diğer yandan neoliberal ekonomi politikaları ile birlikte kentsel mekânda da doğrudan ya da dolaylı yollardan bir takım değişimler olmuştur. 1980’li yıllardan sonra kent mekânı sermayenin mantığı tarafından şekillendiği yıllar olmaya başlamıştır. Sermayenin birinci döngüsünde aşırı birikim sonucu ortaya çıkan krizi çözmenin yolu sermayenin birinci döngüden, ikinci döngü olan kentsel yapıyı çevreye aktarılması ile olmuştur. Sermaye, artık üretime yönelik makineler ve hammaddeye yatırım yapmak yerine kentsel mekânı yatırım ve rant aracı olarak görmektedir. Bu, kentsel mekânın iş merkezlerinin, gökdelenlerin, rezidansların, alışveriş merkezlerinin, temalı parkların ve lüks konut alanlarının yeri haline gelmesine yol açmıştır.

Kente yapılan yatırımların ulusal ve uluslar arası inşaat firmaları tarafından yapılmaya başlamasının yanı sıra yukarıda da bahsedildiği gibi gelir dağılımdaki eşitsizliklerin kentsel alanda kent yoksulları ile yeni orta-üst sınıfını ortaya çıkarması ile birlikte kentsel mekânların görünümde önemli değişimler meydana gelmiştir. Kent mekânı bir yandan işsiz ya da düşük ücretlerle, güvencesiz işlerde istihdam edilen ve konut, sağlık, eğitim gibi temel hizmetlerden en alt düzeyde faydalanan kent yoksullarının yaşadığı varoşlardan diğer yandan da küresel tüketim kalıplarına uygun bir yaşam tarzını benimsemiş, özel şirketlerde üst düzey yönetici ya da kendi adına çalışan, eğitilmiş, yüksek maaşlarla çalışan ve her türlü alışveriş, eğlence ve alt yapı hizmetlerin sağlandığı yeni orta-üst sınıflara hitap eden lüks ve güvenli konut alanlarından oluşmaya başlamıştır. Ayrıca, 2000’li yıllardan sonra kentsel dönüşüm projeleri kapsamında kentsel çöküntü alanlarının soylulaştırılması süreci kent yoksullarının yerinden edilmesi ve mülksüzleştirilmesi sonucunu da doğurmuştur.

¹ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/gelir-ve-yasam-kosullari-arastirmasi-aciklandi-40959869> (erişim tarihi: 08.02.2019)

Kentsel mekânlarda ortaya çıkan bu ikili yapı sınıf temelli sosyo-mekânsal ayrışmanın bir yansıması olmaktadır. Bir başka ifadeyle, kent yoksulları ile yeni orta-üst sınıf arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklar, kentsel bütünleşmeden çok toplumsal ve mekânsal ayrışmalara neden olmuştur. 1980’li yıllarda tüm dünyada yaygınlaşmaya başlayan ve kentin yeni seçkinleri olarak adlandırılan yeni orta-üst sınıfa hitap eden güvenli siteleri; yükselen duvarları, güvenlik önlemleri, gösterişli konutları ve sunmuş oldukları sosyal donatı imkânları ile toplumsal sınıflar arasındaki sosyo-mekânsal ayrışmanın birer simgesi haline gelmiştir. Giderek dışlayıcı ve ayrıştırıcı yerler olmaya başlayan güvenli siteleri sosyo-mekânsal ayrışmanın temel sonuçlarından biri olarak ele almak mümkündür.

Güvenli siteleri, temel insan ihtiyaçlarından biri olan “barınma” ihtiyacının karşılandığı yerler olmasının ötesinde tezin temelini de oluşturan bireylerin kendilerine benzer bir toplulukta yaşadıkları; boş zamanlarını yüzme havuzu, spor salonu gibi sosyal donatılarda değerlendirdikleri ya da donatıların ve etkinliklerin varlığıyla övünç duydukları; komşuluk ilişkileri geliştirerek sosyalleştikleri; aidiyet geliştirdikleri; seçkin bir yaşam tarzı sürdürdükleri; kendilerinin, ailelerinin ve mülklerinin güvenliklerini sağladıkları ve kente ilişkin problemlerden uzak durarak steril bir ortamda yaşadıkları yerler olmaktadır. Tüketim kültürünün de etkisiyle ihtiyaçların amorf hale getirilmesi, konutun da statü, prestij, yaşam tarzı gibi kavramlarla ele alınmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Akyol Altun’un da (2010: 3) belirttiği gibi “konut mekânı, bir barınak olmanın yanı sıra piyasada talebe göre üretilerek pazarlanan bir “yatırım aracı” bir “meta” olarak farklılaşmanın ve ayrışmanın araçlarından biri, yani bir tüketim nesnesi haline gelmiştir.”

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tarihsel açıdan kentsel mekânın oluşumu ele alınıp tartışılmıştır. Kent olarak adlandırılabilir ilk yerleşim yerlerinin hangi faktörler çerçevesinde, ne zaman ve nerede ortaya çıktığına dair bilgilere yer verildikten sonra tarihsel süreç içerisinde kentsel mekânın oluşumu modernizm, postmodernizm ve neoliberal küreselleşme başlıkları altında incelenmiştir. Bu başlıklar altında bir yandan özellikle kapitalizm ve kent ilişkisi ele alınarak mekânın üretim tarzı ve üretim ilişkileri bağlamında nasıl değiştiği ve dönüştüğü klasik ve çağdaş kent kuramlarına da yer verilerek ortaya konulmaya çalışılırken diğer yandan da modern ve postmodern dönemlerdeki tüketim alışkanlıklarına değinilerek konutun nasıl ele alındığı tartışılmıştır. Ayrıca, bu bölümde Türkiye’deki kent çalışmalarına kısaca yer verildikten sonra Türkiye’deki kentleşme ve konutun tarihsel gelişimi 1923 yıllarından günümüze kadar ele alınmıştır.

Birinci bölümdeki kentsel mekânın oluşum sürecine ikinci bölümde yer alan Türkiye’deki sosyo-mekânsal ayrışma dinamiklerinin daha iyi anlaşılması için yer verilmiştir. 1980’li yıllar itibariyle başta İstanbul olmak üzere birçok Anadolu ve kıyı kentlerinin neoliberal küresel ekonomi ile entegre olmaya başlaması ile birlikte kentsel mekânların görünümünde önemli değişimler meydana gelmiştir. Bu süreçte, devletin değişen rolü, eşitsizliklerin derinleşmesi ve gelir dağılımının alt sınıflar aleyhine bozulması gibi dramatik değişimler farklı gelir gruplarının hem sosyal hem de mekânsal olarak ayrışması sonucunu doğurmuştur. Artık kentler, zenginlerin yaşadığı güvenli sitelerden ve kent yoksullarının yaşadığı varoşlardan oluşan ikili bir kentsel yapıya sahip olmaya başlamıştır. Kentsel mekândaki bu ikili yapının daha iyi anlaşılabilmesi için ikinci bölümde sosyo-mekânsal ayrışma kavramı, kuramları ve dinamikleri ele alınmıştır. Daha sonra, dünyadaki ve Türkiye’deki sosyo-mekânsal ayrışma örnekleri üzerinde durulmuştur. Bölümün devamında 1970’li yıllarda Amerika’da ortaya çıkan daha sonra tüm dünyada yaygınlaşmaya başlayan güvenli siteler detaylı olarak incelenmiştir. Bu çalışmada, güvenli siteler, sınıfsal temelli sosyo-mekânsal ayrışmanın temel bir sonucu olarak ele alınmıştır. Gelişen ekonomik sektörler çerçevesinde ortaya çıkan ve “yeni kentli seçkinler” olarak adlandırılan, yüksek gelirli, farklı tüketim alışkanlıklarına sahip, profesyonel bilgi sahibi bir kitlenin güvenli yaşama adına kendini “öteki”lerden ayırıştırma arzusu ve yeni yaşam tarzı arayışı olarak okuyabileceğimiz güvenli sitelerinin oluşumuna ve tercih edilmesine etki eden bu faktörler çalışmanın temelini oluşturmaktadır. Yapısal ve öznel faktörler olarak da adlandırabileceğimiz bu faktörler ekonomik-politik faktörler ve sosyo-kültürel faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenmiştir. Ayrıca bu bölümde, dünyada ve Türkiye’de güvenli siteler üzerine geliştirilen sınıflandırmaların yanı sıra dünyadaki ve Türkiye’deki güvenli sitelerin tarihi benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmuştur.

Üçüncü bölümde, araştırmanın yöntemi ve veri toplama teknikleri üzerinde durulduktan sonra araştırmanın örnekleme, veri analizi ve sınırlılıkları hakkında bilgi verilmiştir. Bireylerin güvenli bir sitede yaşamayı tercih etme nedenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve açıklanabilmesi için nitel araştırma yöntemi seçilmiştir. Araştırmada veri toplama tekniği olarak da derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Literatür taraması sonucunda yapılandırılmış sorular oluşturulmuş ve bu sorular kartopu örnekleme yöntemi ile ulaşılan katılımcılara sorulmuştur. Katılımcılar ile ses kayıt cihazı ile yapılan görüşmeler deşifre edildikten sonra MAXQDA 12 Nitel Veri Analiz Programına aktarılarak, içerik analizine tabi tutulmuştur. Hem literatürden hem de katılımcıların söylemlerinden yola çıkarak kodlamalar yapılmış ve bu bağlamda tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Daha sonra

araştırmanın yapıldığı alan olan Antalya kentinin tarihsel süreçte politik ve ekonomik olarak geçirmiş olduğu değişim ve dönüşümlerin kentsel mekâna ve konuta olan etkisi ele alınmıştır. Özellikle 1980’li yıllardan sonra kıyı kesimlerinde küreselleşme odaklı büyüme stratejisi olarak ele alınan “kıyılaşma” politikaları tarım alanlarının imara açılması ve sit alanlarının daraltılması sürecini getirmiş ve Antalya’da Lara bölgesinde falezler üzerinde ilk çok katlı güvenli sitelerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Alan çalışmasından oluşan dördüncü bölümde ise sınıf temelli sosyo-mekânsal ayrışmanın Antalya kent mekânındaki tezahürü ele alınmıştır. Site sakinlerinin neden güvenli sitede yaşamayı tercih ettikleri “homojen topluluk oluşturma arzusu, seçkin yaşam ideali, güvenli yaşama isteği, kente ilişkin problemlerden kaçış, sosyo-mekânsal ayrışma ihtiyacı” olmak üzere beş ana tema etrafında sahadan çıkan bulgular eşliğinde tartışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TARİHSEL AÇIDAN KENTSEL MEKÂN

Kentin ne olduğu ve tanımının neler içermesi gerektiği farklı bilim dalları tarafından tanımlanmaya ve açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda, bu başlık altında düşünürlerin kenti nasıl tanımladıkları ele alındıktan sonra kentleşme, kentli, kentlilik ve kentlileşme kavramlarına yer verilmiştir.

1.1. Kavramsal Açıdan Kent, Kentleşme, Kentli, Kentlilik ve Kentlileşme

Kavramsal olarak İngilizcede “city” ve Fransızcada “la city ville” sözcüklerine karşılık gelen kent, yönetsel ve siyasal bir içeriğe sahiptir. Bu bağlamda kent, Latince “civitas”ın anlatmak istediği anlamı tam olarak karşılamaktadır. Ancak, İngilizcede kullanılan “urban” ve bunun Fransızcadaki karşılığı olan “urbain” sözcükleri, toplumbilim yönünden kent tanımlarına daha uygun düşmekte olduğu görülmektedir. Bu kavramlar, kent özyapısına sahip olan yerleşmeleri belirtmektedir. Latinceye yönetsel örgüt birimi anlamına gelen kent (urbs) ile kentsel yerleşme (urbanus) karşılığı olan kent, dilimizde değişik kavramları temsil etmektedir (Keleş, 1996: 75).

Yukarıda da belirtildiği gibi kentin ne olduğu sorusu farklı bilim dallarınca, farklı bakış açıları ile yanıtlanmaktadır. Kentbilimciler, sosyologlar, mimarlar, tarihçiler, coğrafyacılar, ekonomistler, siyaset bilimciler kendi disiplinlerinin bakış açılarıyla kente dair tanımlamalarda bulunmuşlardır (Tümtaş, 2012: 20; Deveci, 2011: 27). Değişik disiplinlerin kent konusuna ilgi duyulması nedeni şu şekilde açıklanabilir (Deveci, 2011: 27):

“1. Kentlerin ve kentleşmenin modern çağın en çarpıcı olaylarından biri olduğu ve bu olayın bütün dünya için ortak bir olay olarak algılanması,

2. Kentleşmenin günümüzde yaygın olarak görülmesi ve değişik toplum ilişkilerinin ürünü olarak toplumsal olaylar ile kentleşme olgusu arasındaki bağlantılar,

3. Tarihsel ve toplumsal gelişmelerin kent olgusuyla bağıntıları,

4. Sanat ve mimarlık ile yerleşim tarihinin paralellikleri,

5. Kent tarihi ile uygarlık tarihinin birbiriyle örtüşmesi.”

Toplumsal bilimlerin inceleme nesnesi olarak kent birbirinden oldukça farklı alanlara odaklanarak açıklanmıştır. Genellikle “nüfus birikiminin, uzmanlaşmanın, işbölümünün, sanayileşmenin, ikincil ilişkilerin yoğun biçimde yaşandığı” bir yer olarak söz edilen kente ilişkin açıklamalarda kimileri “kentte yaşayan bireylerin davranış kalıplarında kent yaşamına özgü değişimleri incelemiş, kimileri toplumsal dönüşümlerin gerçekleştiği yer olarak kentte

ortaya çıkan sınıfsal ayrımlar üzerinde durmuş, kimileri de gündelik yaşam sorunlarına” odaklanmıştır (Alkan ve Duru, 2002: 7-8). Keleş (1998) “Kentbilim Terimleri Sözlüğü”nde kenti şu şekilde açıklamıştır:

Sürekli toplumsal gelişme içinde bulunan ve toplumun, yerleşme, barınma, gidişgeliş, çalışma, dinlenme, eğlenme gibi gereksinimlerinin karşılandığı, pek az kimsenin tarımsal uğraşlarda bulunduğu, köylere bakarak nüfus yönünden daha yoğun olan ve küçük komşuluk birimlerinden oluşan yerleşme birimi (Keleş, 1998: 75).

Wirth (2002) kenti, “toplumsal açıdan birbirine benzemeyen insanların göreceli olarak geniş bir alanda, yoğun bir biçimde ve sürekli olarak birlikte bir yere yerleşmiş bulunması” şeklinde tanımlamaktadır. Wirth’e göre, kent sosyologunun görevi “çok sayıda türdeş olmayan insanı barındıran, yoğun nüfuslu yerleşim yerlerinde göreceli olarak sürekli bir biçimde gözlenen toplumsal eylemlerin ve örgütlerin biçimlerini keşfetmek olmalıdır (Wirth, 2002: 85-86).”

Redfield, kenti, “başka gruplarla devamlı temaslar ve ilişkiler halinde bulunan büyük bir cemiyet” olarak tanımlamaktadır. Kentler, kültür ve yaşam tarzı bakımından heterojen bir yapıdadır. Akrabalık ilişkilerinin yerini gayri resmi ilişkiler almış, dini yaşama ilişkin ritüeller toplum nazarında önemini kaybetmeye başlamıştır. Kentlerde, karmaşık bir teknoloji ve işbölümüne dayanan bir ekonomik yapı vardır ve içerisinde hızlı değişimler yaşanmaktadır (Özyurt, 2007: 113).

Braudel (1990) kentin sürekli bir değişim ve yenileşme içinde olduğu ve kentin kendisini oluşturan tek tek öğelerin ötesinde de bir anlam içerdiği ifade etmektedir. Ona göre,

Her fetih, her göç, belirli bir kent toplumu modelinin farklılık gösteren onlarca örneğini tekrarlama ve bu arada başlangıçta örtük olarak içerdiği şeyi dışa vurma eğilimindedir. Bir kent, ister büyük olsun ister küçük, içindeki evlerin, anıtların, sokakların toplamından çok başka bir şeydir; tıpkı bunun gibi sadece bir ekonomi, ticaret, sanayi merkezi de değildir. Toplumsal ilişkilerin mekânsal izdüşümü olarak kent, dünyevi olanı kutsal olandan, çalışmayı eğlenceden, kamuya ait olanı özel olandan, erkekleri kadınlardan, aileyi ona yabancı olan her şeyden ayıran sınır çizgileri ağının kendi içinde keşiştiği, aynı zamanda da onun yapısını oluşturduğu bir mekan görünümüyle karşımıza çıkar. Bu niteliği ile de, mükemmel bir şifre anahtarı sağlar (Braudel, 1990: 125’den aktaran: Mazi, 2008: 35).

Kaypak’a (2013: 82) göre ise kent “üretim ilişkilerinin içinde geliştiği, oluştuğu ve onun tarafından dönüştürüldüğü bir mekândır. Hem bir coğrafya, hem de yaşam biçimini ifade eder.”

Bir diğerk kavram olan kentleşme “işleyimleşmeye ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplumda artan oranda örgütleşmeye, uzmanlaşmaya ve insanlararası ilişkilerde kentlere özgü değişikliklere yol açan nüfus birikim süreci”dir (Keleş, 1998: 80). Kentleşme, toplumların değişme süreçlerinde önemli bir rol oynamaktadır ve bazı toplumlarda da toplumsal değişimi hızlandıran bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada, kentlerin sayısının ve nüfusunun artması kentleşmeyi anlatmakta yeterli kalmamaktadır. Kentleşme, toplumlardaki değişimlerin, sanayileşmenin ve demokratikleşme süreçlerinin bir sonucu olarak karşımıza çıkmakla birlikte yalnızca bir sonuç olarak da kalmamaktadır. Gelişmiş veya gelişmekte olan toplumların belirlenmesine yönelik en temel ölçütlerden birisini sanayileşme durumları oluşturmaktadır. Daha sonra ise yerleşme alanları ve kentlerinin oluşum ve gelişim süreci gelmektedir. Göreli olarak kentleşmenin yüksek bir hıza ve dereceye ulaşması ile birlikte o ülkenin toplumsal, ekonomik, siyasi ve teknolojik yapısını değişmeye zorlayan temel öğelerden birisi olmaktadır. Bu noktada, kentleşme kavramı demografik niteliğinin yanı sıra, ekonomik, toplumsal, kültürel, siyasal ve teknolojik boyutlar içeren bir olgu olması nedeniyle “bağımlı” bir değişken; toplumun ekonomik, sosyal ve siyasal yapısını, bireysel tutum ve davranışlarını, teknolojik gelişmeleri etkileyen bir süreç niteliği taşıması nedeniyle “bağımsız” bir değişkendir (Kongar, 2003: 521’den aktaran: Kaypak, 2013: 82).

Kenti başkalarıyla birlikte paylaşan insanlara da kentli denmektedir. Kentlilik ise “üretim yapısı ve yaşam tarzı arasındaki ilişkiye dayanır. Kentsel alanlarda yaşayanlar ile kırsal alanlarda yaşayanlar farklı nitelik gösterirler.” Bu bağlamda, kentler, “kentsel kişilerin oluşturduğu birliktelik” olarak da nitelenebilir. Bireysel bir olgu olan kentlileşme, kentleşmenin toplumsal değişme boyutunu anlatmaktadır (Kaypak, 2013: 82). Kentlileşme “kent kültürüne ait değer, davranış ve tutumların benimsenmesi olarak tanımlanabilir. Uzmanlaşmanın geliştiği kent ortamında çeşitlenmiş nüfus kişisel olmayan ilişkiler geliştirir. Modern toplumda kentli bireysel ve akılcı davranışlar içine girer (Tekeli ve Gülöksüz, 1995’den aktaran: Güneş, 2009: 245).” Kentlileşmenin gerçekleşmesi için gereken aşamalar vardır. Bunların ilki, kente gelen nüfusun, kentte kalmaya karar kılmasıdır. Geleceğinin köyünde değil, geldiği kentte olduğuna inanan kişiler, kendilerin kent ile bütünleştirme ihtiyacını hissetmeye başlarlar. İkinci aşama, ekonomiktir. Kişinin kentte yaşamasını anlamlı kılacak bir iş sahibi olması ve bu işin kentli tarafından olumlu görülmesi gerekmektedir. Bir diğerk unsur eğitim ve kültür düzeyidir. Bireyin, kente özgü davranış kalıplarını edinmesi, kentlileşmenin son aşamasıdır. Bu aşama da bir nesilde gerçekleşemeyecek kadar uzun bir süreç gerektirmektedir (Kaya, 2017: 66).

1.2. Tarihsel Açıdan Kentsel Mekânın Doğuşu ve Gelişimi

Kentlerin ne zaman, nerede ve hangi koşullar altında ortaya çıktığı ve tarihsel gelişiminde nasıl bir süreç yaşandığı sorularına bu başlık altında yanıt aranacaktır.

Tarihsel süreç içerisinde kent olarak adlandırılabilen ilk yerleşimlerin ne zaman ve nerede ortaya çıktığını ortaya koymak, antik kentler hakkındaki arkeolojik çalışmalara dayanan bilgilerin büyük oranda eksik olmasından dolayı güçleşmektedir. Tarihsel dönemlerde bütün kentler eşit bir şekilde incelenememiş, özellikle Doğu toplumlarındaki kentler hakkında bilinenler Batı Uygarlığındaki antik kentlere göre daha az olmuştur. Diğer yandan, eski çağlarda kentsel yaşama ait yazılı belgelerin bulunmaması daha sonra ortaya çıkan kentler ile karşılaştırma yapılmasını zorlaştırmaktadır (Güneş, 2009: 246). Tüm bu sınırlı bilgilere rağmen arkeolojik bulgular sonucunda kentlerin ilk olarak M.Ö. 6000 yıllarda Mezopotamya ve Mısır Medeniyetinde belirmeye başladığını, M.Ö. 4000 dolaylarında da Hint, Çin ve Girit Medeniyetinde tam olarak kendini gösterdiğini söylemek mümkündür (Rittersberger Tılıç, 2011: 3; Uğurlu, 2010: 33). Arkeolojik bulgular, büyük nehirlerin geçtiği tarıma elverişli verimli topraklar üzerinde kent niteliğinde yerleşimlerin ortaya çıktığını göstermektedir (Aslanoğlu, 2000: 14). Bu noktada, kentsel mekânın oluşum sürecinde, insanlığın yerleşik hayata geçerek, yiyecek üretimine geçmesi yani tarımın ortaya çıkması önemli bir rol oynadığını söylemek mümkündür (Tümtaş, 2012: 25). Bookchin (1999) de bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

... kentin kökleri, toprağı işlemenin buluşuna ve özellikle de hayvansal güce dayalı tarıma dayanmaktadır. Cilalı Taş Devri'nde (Neolitik) toprağın işlenmesine imkân veren teknolojik yeniliklerin çiftçiler tarafından kullanılmasının büyük bir yiyecek fazlasına yol açtığı, bunun da kentin ortaya çıktığına neden olduğu kabul edilir (Bookchin, 1999: 45).

Bu noktada, kentlerin kökenini ekonomik faktörler ile açıklama konusunda birçok düşünür hem fikirdir. Tümtaş'ın (2012: 28) da belirttiği gibi "kentlerin oluşumunun ilk aşaması olarak vurgulanan, yiyecek üretimine geçilmesinden, yani tarımın ortaya çıkmasından sonra oluşan artı ürün ve bununla ilintili olarak pazar yerinin doğuşu kentin ekonomik temelini ilk aşamasıdır." Pazar kentlerinin ortaya çıkmasını ticarete bağlayan Bookchin'e (1999: 251) göre pazar kentleri, sistematik olarak artı ürünlerin değiş tokuş edildiği yerler olmuştur.

Kentlerdeki ekonomi, tarım ve tarımdan elde edilen artı ürüne dayanmaktadır. Özellikle sulama tekniklerinin kullanılmaya başlanması ile birlikte tarımın gelişmesi ve artı ürünün ortaya çıkması söz konusu olmuştur. Ayrıca sulamanın gelişmesi, bürokratik kontrolü

de beraberinde getirmiş, bu durum da kentin idari yapısını oluşturmuştur. Artı ürün ve kentleşme arasındaki ilişki nüfus aracılığı ile kurulmaktadır. Artı ürünün yatırıma dönüştürülmesi ile birlikte kentleşme hızlanmakta ve nüfus artmaya başlamaktadır. Nüfus artışı da beraberinde birikim oluşturarak artı değeri arttırmaktadır. Artı ürün ile oluşmaya başlayan sosyal tabakalaşma sisteminde, artı ürün sosyal kontrolü elinde bulunduran sınıf tarafından kullanılmıştır (Aslanoğlu, 2000: 17-18). Benzer şekilde, kentlerin artı ürünün toplumsal ve coğrafi olarak yoğunlaşmasından doğduğunu ifade eden Harvey'e (2012: 45) göre de artı ürünün nasıl kullanılacağına denetimi daima küçük bir grubun (dinsel bir oligarji veya imparatorluk gibi) elinde olmuştur. Bu bağlamda kentleşme daima sınıfsal bir olgu olmuştur.

Artı ürünün oluşumu ve ticaretin gelişmesi, ekonomik canlanmalara, bu durumsa hem mevcut kentlerin gelişmesine hem de yeni kentlerin doğmasına neden olmuştur (Tümtaş, 2012: 29). Kentlerin ticaret aracılığıyla ifade edilmeye başlaması Batı Roma İmparatorluğu'nun yıkılmasından sonraki döneme denk düşmektedir (Aslanoğlu, 2000: 19). Pirenne (2008: 100-101) ticaretin yayılması ile kentlerin gelişiminin biri birine denk düştüğünü belirtmektedir. Ona göre kentler, ticaretin yayıldığı doğal yollar boyunca belirmişlerdir. Önce deniz kıyılarında ve ırmak boylarında ortaya çıkan kentler, ticaretin yayılmaya başlaması ile ticaret merkezlerini birbirine bağlayan başka kentleri ortaya çıkarmıştır.

Artı ürünün oluşumu ile birlikte “kent inşa edilmeye başlar, sürekli biriktirimi, ekonomik güçlenmeyi-savaşı ve koruma güdüsünü yaratır. Sürecin sonunda da kentlerin genişlemesi ve insanları bir arada tutmak için bir üst yapı kurumu olarak din ortaya çıkmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 18).”

Bu noktada kentlerin ortaya çıkmasında dini etkilerden de bahsetmek gerekmektedir. İbn-i Haldun göçebe yaşıttan, yerleşik hayata geçişte din olgusuna önem vermiştir. Yerleşik hayat için geçerli olan sosyal kontrol mekanizmaları din ile sağlanmıştır (Aslanoğlu, 2000: 21). Benzer şekilde Bookchin (1999) de din olgusunun kentlerin ortaya çıkışında etkili olduğunu savunmaktadır. İlk yerleşim birimlerinden olan Çatalhöyük'deki anıt mezarlar, kent nüfusunun kendini dinsel ritüellere adanmış olduğunu işaret etmektedir. Bu noktada, Bookchin'e (1999: 52) göre “kentlerin yükselişi, tahıl ekiminin, sabanın ve evcil hayvanların “keşfi”yle değil, anıt mezarlar, kültürel uygulamalar ve doğalcı semboller yönünden zengin tapınaklar yardımıyla gerçekleşmiş olmalıdır.”

Kentsel mekânın oluşum sürecinde tarım ve dini etkilerin yanı sıra savunma ihtiyacından da bahsedilmektedir. Aslanoğlu'na (2000: 20) göre “Mısır hiyerogliflerinde etrafı çevrili daire ile ifade edilen kent simgesindeki duvarlar, insanların savunma amacıyla bir araya geldiğini gösterebilir. Çatalhöyük kazısında kapı geçitlerinin olmayıp, çatılardan girilmesinin savunma amaçlı olduğu belirtilir.” Bununla birlikte savunma olgusunun, kentlerin kurulmasında doğrudan doğruya etkisi olduğunu belirtmek yanlış olacaktır (Aslanoğlu, 2000: 18). Kentlerin kökenine dair yapılan değerlendirmelerde, askeri etkilerin, “nüfus büyümesinden hemen sonra ve siyasi, ticari ve dini sebeplerden ise hemen önce sayılması gerektiğini” vurgulanmaktadır (Alptekin, 2007: 41’den aktaran: Tümtaş, 2012: 27).

Özetle, kentsel mekânın oluşumunda birbiri ile ilişkin beş temel faktörden bahsetmek mümkündür. Bunları “yerleşik hayata geçiş ve yiyecek ihtiyacının karşılanması için yapılan tarım; bu kapsamda oluşan artı ürün ve bu ürünlerin el değişimi için oluşan pazar; aynı süreçte oluşan savunma ihtiyacı; dinsel inanışlar ve son olarak bunların nihai sonucu ticaret ve ticari faaliyetlerin etkileşimi” şeklinde açıklamak mümkündür. Ancak, Bu faktörlerden hangisinin baskın olduğu yer ve zamana göre değişiklik göstermiştir (Tümtaş, 2012: 30).

Kent olarak adlandırılabilir ilk yerleşimlerin ne zaman ve nerede ortaya çıktığına ve kentlerin ortaya çıkışında etkili olan faktörlere ilişkin yapılan tartışmalardan sonra tarihsel süreç içerisinde kentsel mekânın gelişimi bağlamında, modernizm ve kentsel mekân; postmodernizm ve kentsel mekân ve neoliberal küreselleşme ve kentsel mekân ilişkileri incelenecektir.

1.2.1. Modernizm ve Kentsel Mekân

Modern kelimesi gündelik dilde; ‘yeniliği’, ‘eskiden geri dönülemez biçimde bir kopuşu’ ve ‘belirli bir yöne doğru sürekli bir ilerlemeyi’ anlatır. Modernleşme bir gelişme ve ilerleme modeli olarak Batılı düşünürler tarafından benimsenmiş ve tüm dünyaya uygulanmaya çalışılmıştır.

Aydınlanma hareketine dayalı olan “modern” kelimesi Latince “modernus” kelimesinden türetilmiştir. Modernus ise Latince “Modo”dan türetilmiştir ki bu kelimenin anlamı “hemen şimdi” anlamına gelmektedir. “Modern” kelimesi Latince “Modernus” şekliyle ilk defa 5. yüzyılda Hristiyan dünyasını Romalı ve Pagan geçmişten ayırmak için kullanılmıştır. Temelde, bir zaman kavramı olan “modernus” köken olarak, eskiye ve antikiteye karşı ortaya atılmıştır (Kızılcılık, 1994: 87 ve Therborn, 1996: 61’den aktaran: Aslan ve Yılmaz, 2001: 96). Kumar (1999) da kavramların kullanımını şu şekilde açıklamaktadır:

Modo'dan (son zamanlar, tam şimdi) gelen modernus, hodiernus (hodie'den, bugün) modelinden hareketle Latince'de yaratılmış bir sözcüktür. İlk olarak İsa'dan sonra beşinci yüzyılın sonunda antiquus'un karşıt anlamı olarak kullanılır. Daha sonraları, bilhassa onuncu yüzyıldan sonra modernitas (modern zamanlar) ve moderni (bugünün insanları) terimleri de yaygınlık kazandı (Kumar, 1999: 88).

Kavramsal olarak modernizmin ne olduğu ve hangi sürecin modernizmin başlangıcı olduğu hususunda genellikle 17. ve 18. yüzyıl arasındaki sürece referans verildiği görülmektedir (Tümtaş, 2012: 36). Modernleşmenin düşünsel temellerini “Aydınlanma Çağı” olarak adlandırılan 18. yüzyılın felsefesi olan “Aydınlanma Felsefesi”ne dayandırılmaktadır. Harvey'e (1997: 25) göre terim olarak “modern” daha gerilere giden bir tarihçeye sahip olsa da, 18. yüzyılda ortaya çıkan modernite projesi, Aydınlanma düşünürlerinin “nesnel bilimi, evrensel ahlak ile hukuku ve kendi ayakları üzerinde duran sanatı, kendi iç mantıkları temelinde geliştirme” konusunda gösterdikleri olağanüstü bir düşünsel çabadır.

Aydınlanma düşünürlerine göre din ve geleneklere bağlılıktan kurtulup zincirlerinden kopan insan, aklıyla hayatı kavramak ve aydınlatmak istemiştir. Böylelikle, insanın Tanrı karşısında özgürlüğünü kazanması gerçekleşmiş ve insan yaşamını Tanrının iradesi yerine insanın iradesi belirler olmuştur. Aklın gücüne inanılmasıyla beraber din adamlarının yerini bilim insanları, dini öğretilerin yerini ise bilimin öğretileri almıştır. Bilimlerin gelişmesiyle beraber hem fiziksel hem de toplumsal dünyanın yasalarına ulaşılmış ve böylelikle doğa ve toplum bu yasalara göre şekillendirilmeye çalışılmıştır. Aydınlanma düşüncesinin amacı,

Özgür ve yaratıcı biçimde çalışan çok sayıda bireyin katkıda bulunduğu bir bilgi birikimini, insanlığın özgürleşmesi ve günlük yaşamın zenginleşmesi yolunda kullanmaktır. Doğa üzerinde bilimsel hâkimiyet, kaynakların kıtlığından, yoksulluktan ve doğal afetin rastgele darbelerinden kurtuluşu vaat ediyordu. Rasyonel toplumsal örgütlenme biçimlerinin ve rasyonel düşünce tarzının gelişmesi, efsanenin, dinin, boş inancın akıl dışılığından, iktidarın keyfi kullanımından ve kendi insan doğamızın karanlık yanından kurtuluşu vaat ediyordu (Harvey, 1997: 25).

Harvey (1997) Aydınlanma düşüncesinin modernizmle olan güçlü bağlantısını şu sözlerle dile getirmektedir:

Aydınlanma düşüncesi, ilerleme fikrine kucak açıyor ve modernitenin savunduğu o tarih ve gelenekle kopuşu aktif biçimde hedefliyordu. Bu düşünce, her şeyden çok, insanları zincirlerinden kurtarmak amacıyla bilginin ve toplumsal örgütlenmenin mistik ve kutsal kabuğunu kırmayı hedefleyen laik bir hareketti (Harvey, 1997: 26).

Tekeli'ye (1995: 52) göre modernleşme 17. yüzyıldan itibaren Avrupa'da oluşmuş bulunan toplumsal yaşam ve organizasyon biçimidir. Modernizm bir aydınlanma projesi olarak ortaya çıkmış ve zaman içerisinde bazı değişimler göstererek günümüze kadar gelmiştir. Tekeli (1995) modernleşmenin yol açtığı değişimleri şu şekilde açıklar:

Bunlardan biri ekonomik yönüdür. Modernitenin ekonomik yüzü dediğimizde; kapitalist ilişkiler içinde, inorganik enerjiye dayanarak üretim yapan sanayileşmiş bir toplumdan söz ediyoruz. Ürünler metalaşmış, emek ücretli hale gelmiş, liberalist mülkiyet anlayışı kurumsallaşmıştır. İkinci yönü bilgiye yaklaşımıdır. Toplumsal olguların doğru bir temsilinin yapılabileceğine ve dolayısıyla nesnel bir toplum bilimin kurulabileceğine inanılmaktadır. Bu durumda dil de bu bilgiyi etkilemeden aktarabilen saydam bir aracı olarak görülmektedir. Değerler alanında ise evrensel olarak geçerli bir ahlak ve hukuk alanının kurulabileceğine inanılmaktadır. Modernizmin üçüncü yönü geleneksel toplum bağlarından kurtulmuş, kendi aklıyla kendini yönetebilecek, bireyin doğmuş olmasıdır. Belirli bir yöreye bağlılığı azalmış, yer değiştirebilen yani akışkanlığı artmış, eğitilmiş kişilerden oluşan bir toplum söz konusudur. Geleneksel bağlılıklarından kopmuş, bireyselleşmiş kişiler modern toplumun yurttaşı olmuşlardır. Yani daha büyük bir toplumun anonim ilişkiler içindeki eşit üyeleri haline gelmişlerdir. Kamu yaşamına bir yurttaşlık sorumluluğuyla katılmaktadırlar. Modernizmin dördüncü yönü kurumsal yapısıdır. Bu tür ekonomik faaliyetlere sahip olan, bu tür bireylerden oluşmuş, kendi üstünde düşünen toplum yeni bir örgütlenme biçimi geliştirmiştir. Bunun özellikleri kısaca ulus-devlet ve demokrasi olarak özetlenebilir. Yerel bağlamdaki toplumsal ilişki biçimini aşarak daha belirsiz ve yaygın bir zaman ve mekânda anonim toplumsal ilişki kalıpları oluşturulabilmesi için ulus kimliklerinin ortaya çıkması gerekmiştir. Kendisi için iyi olanı değerlendirebilen eşit bireylerden meydana gelen toplumun yönetimi demokrasi ilkelerine göre kurulmak durumundadır (Tekeli, 1995: 51).

Tekeli'nin (1995) modernizmin ilk boyutu olarak vurguladığı sanayileşme ve kapitalist gelişme, kentsel mekânın gelişimini anlamak açısından önemli olacaktır. Giddens ve Pierson'a (2001) göre modernlik, modern toplum ve sanayileşmeyi aynı anda anlatan temsili bir kavramdır. Modernliği ortaya çıkışı, modern ekonomik düzenin yani kapitalizmin ortaya çıkışını ifade etmektedir (Giddens ve Pierson, 2001: 85'den aktaran: Tümtaş, 2012: 38).

Modern dönemde teknolojik icatlar sanayileşmenin gelişmesini sağlamış, 18. yüzyılın sonlarına doğru Sanayi Devriminin oluşumunda etkili olan üç önemli gelişme yaşanmıştır. Bunlardan ilki, James Watt'ın 1765'te buhar makinesini bulması ile birlikte buharla çalışan iş makinelerinin üretim sürecine dâhil olmasıdır. Sanayi Devriminin temellerini atan ikinci gelişme, Adam Smith'in "*Milletlerin Zenginliği*" (1776) adlı eserini yayınlaması olmuştur (Özdemirci, 2011). Aydınlanma döneminin iktisatçısı olarak kabul edilen Smith'in (1723-1790) kapitalizmin kuramsal yönünün gelişmesinde büyük rol oynamıştır. Sanayi Devrimi'nin ekonomik alt yapısını oluşturan Smith, modern dönemin ilkelerinin getirilerini şu şekilde ifade etmektedir: "Ticaret ve imalat zamanla düzeni ve iyi yönetimi beraberinde getirdi;

onlarla birlikte, ülkenin daha önce komşularıyla sürekli bir savaş durumu yaşamış insanları arasında bireysel özgürlük ve güvenlik de geldi (Marshall, 1999: 669).” Klasik liberal ekonominin kurucusu olarak kabul edilen Smith, piyasa ekonomisini düzenleyen “görünmez el” sayesinde ekonomiye devlet müdahalesinin gerekli olmadığını savunmuştur. Serbest piyasa ekonomisinin etkinliği, toplumsal düzenin bu anlayışa göre inşa edilmesine yol açmış ve bu model 1930'lara kadar birçok ülkede kabul görmüştür. Üçüncü gelişme de 1789'da yaşanan Fransız Devrimi'nin sonucunda sanayi toplumuna en uygun yapı olan modern anlamda ulus-devlet modelinin temellerinin atılması olmuştur:

Ulus devlet, üreticileri koruyan ve kişiden kişiye uygulaması değişmeyen yasalara sahip olduğu ve sınırları kontrol edilebilir bir pazar yarattığı için kapitalizmin gelişmesinde oldukça etkin olmuştur. Ulus devlet modeli, beraberinde getirdiği demokrasi kavramıyla birlikte sanayi devriminin hukuki ve siyasi altyapısını oluşturmuştur (Özdemirci, 2011).

Bu üç gelişme Sanayi Devriminin ekonomik, hukuki, siyasi ve teknolojik altyapının oluşmasını sağlamış ve pazarın cazibesi ile birlikte üretimdeki işletmelerin sayısında önemli artışlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Özdemirci, 2011). 18. yüzyılın ikinci yarısında yaşanan Sanayi Devrimi ile birlikte nüfus artışı, artan sanayi üretimi ve üretim sistemlerinin makineleşmesi durumu gerçekleşmiştir. Geleneksel yöntemlerle sınırlı üretim yapılan manifaktüre üretim yerini yeni teknolojilere bırakmış, bu durumsa üretimin daha seri ve yoğun bir boyuta ulaşmasını sağlamıştır. Bu süreç, İngiltere'de başlayıp değişik hızlarla tüm dünyayı etkisi altına almış sadece ekonomik anlamda değil sosyal, kültürel ve politik alanlarda da geri dönüşü olmayan bir değişimi beraberinde getirmiştir (Benevolo, 2006: 165). Tarım toplumundan, sanayi toplumuna geçişte yaşanan bu değişim ve dönüşümler ile modern kentler doğmaya başlamıştır. Düşünürler, “kentleşme ile sanayileşme arasında doğrudan bir ilişki bulunduğu ve birinin, diğzerinin nedensel sonucu olduğu belirtilmektedir (...). Kentleşmenin, sanayileşmenin sonucunda ve ona dayalı bir gelişme gösterdiği ifade edilebilir (...) (Kaypak, 2013: 87).”

Yırtıcı (2005) modernite ve kapitalizmin insan yaşamında yarattığı temel dönüşümleri şu şekilde açıklamaktadır:

Modernitenin ve kapitalizmin insan yaşamında yarattığı temel dönüşümler; kırsal ilişkilere ve toprağa bağlı bir yaşam tarzına son vermesi, yaşamın kentlerde yoğunlaşması, kent ile kır arasındaki ilişkinin ters yüz edilmesi ve kentin toplumsal yaşamda merkez konuma gelmesi şeklindedir. Kapitalizm, üretimin kırsal bölgelerden koparak kentlerde yoğunlaşmasını kolaylaştıran bir ortamın oluşmasını sağlamıştır. Böylece kent, daha önceki yüzyıllardan farklı bir yapılanma içinde öne çıkmış ve insan

yaşamlarının mekânsal olarak ana eksenini oluşturmaya başlamıştır (Yırtıcı, 2005: 83'den aktaran: Karakurt, 2006: 6).

Kapitalizmin temel ilkelerine göre biçimlenmeye başlayan kentsel mekânın bu süreçte bir takım değişim ve dönüşüm içerisine girmeye başlaması ve “sermayenin akışkanlığını kolaylaştırmak ve birikimini arttırmak” amacıyla eski çevre yeniden düzenlenmeye başlamıştır (Karakurt, 2006: 6). Sanayi, önceleri su yolları boyunca, sonra ki süreçte de kökten bir değişimin yer aldığı kırsal kesimin geniş bölümlerinde, kömür ocaklarının çevresinde yoğunlaşmıştır. Yelkenli gemilerin yerini buharlı gemilerin alması ile birlikte limanlar bu gemilere uygun hale getirilmiştir (Benevolo, 2006: 165). Ayrıca buhar makinesinin keşfi ve fabrikalarda kullanılmaya başlaması, üretimde artışı beraberinde getirmiş ve sanayinin istenilen yerlerde kurulmasına olanak tanımıştır. Küçük üretim tesislerinin yerini alan büyük fabrikalar, ucuz insan gücünün ve hammadde kaynağına yakınlığın önemi nedeniyle geleneksel kent yapısının dışında inşa edilmiştir. Çekim merkezleri haline gelen bu alanlar, yeni merkezlere dönüşmüş; insanlar yeni yeni oluşmakta olan sanayi kentlerine akın etmeye başlamışlar ve kentleşme neredeyse sanayileşme ile doğru oranda artmaya başlamıştır. Kırsal kesimlerden aldığı yoğun göçlerle birlikte eski kent nüfusunun katlanarak artmasına neden olmuştur (Tümer, 2006: 44). Giddens (2012) on sekizinci yüzyılın ortalarında başlamış olan sanayileşme sürecine katılan ilk ülke olan Britanya'nın nüfusu hakkında şu bilgileri vermiştir:

... 1800 yılında Britanya nüfusunun sadece % 20'sinden daha azı 10,000'den fazla nüfusu olan kasaba ya da şehirlerde yaşamaktaydı. 1900 yılına gelindiğindeyse bu oran % 74'ü bulmuştu. Başkent Londra'nın nüfusu 1800 yılında 1.1 milyon kişiydi; yirminci yüzyılın başında ise bu sayı 7 milyonu bulmuştu. Böylece, Londra dünyanın o güne dek gördüğü en kalabalık şehir haline gelmişti. Artık, genişlemeye devam eden Britanya İmparatorluğunun kalbindeki devasa bir imalat, ticaret ve finans merkeziydi. Kentleşme süreci diğer Avrupa ülkelerinde ve A.B.D.'de ise daha geç bir tarihte başladı - ama çok daha hızlı ilerledi. 1800 yılında A.B.D. Avrupa ülkelerine kıyasla daha taşraydı. Nüfusun ancak yüzde % 10'u nüfusu 2500'den fazla olan yerlerde yaşamaktaydı. ... 1800 ile 1900 yılları arasında New York'un nüfusu 60,000'den 4,8 milyona fırlamıştır (Giddens, 2012: 956).

Sanayileşme ile birlikte topraklarından kopartılan insanların kente yoğun göç etmeye başlaması ve kentlerin ekonomik çekim bölgesi haline gelmesi kentsel mekânlarda hızlı bir nüfus artışının ortaya çıkmasına ve nüfusun barınma, ulaşım, eğlence gibi temel ihtiyaçlarının sorun olmasına yol açmıştır. Hızlı nüfus artışı kentlerde ortaya çıkan konut sorununun kısa vadeli çözülebilmesi için hızlı, ucuz ve düşük kaliteli konutlar üretilmiştir. Ancak bu niteliksiz yapılaşmayı ve sağlıksız bir kentsel çevreyi beraberinde getirmiştir. Sanayi Devrimi

sonrasında kentler, yaşam kalitesi düşük konut alanlarının, kasvetli sokakların, güvensiz sokakların, artan suçun, dar ve pis evlerin, ışsız ve havasız meskenlerin, gürültülü işlek caddelerin mekânları olmuştur. Kentlerde yoksulluk artarken, çevre kirliliği, susuzluk, altyapı problemleri, salgın hastalıklar da artmaya başlamıştır (Akkar, 2006: 30; Tümer, 2006: 46; Akyol Altun, 2010: 42). Engels'in (1997: 73, 166-167) *"İngiltere'de Emekçi Sınıfların Durumu"* adlı çalışmasında da belirttiği gibi sokaklarda genelde kaldırım yoktur, inişli-yokuşlu, pis, çöp ve hayvan pisliği doludur; kanalizasyon ya da atık su kanalı yoktur; tam tersine yollar durgun, pis su birikintileriyle kaplıdır. Sanayileşme ile birlikte diğer dönemlere göre sinir sistemi hastalıklarının beş kat; mide rahatsızlıklarının yüzalmışaltı kat; beyinde su toplanmasının üç kat; ispatmozun on kat daha arttığı görülmektedir. Ayrıca, çiçek, kızamık, kızıl ve boğmaca gibi öldürücü hastalıklara çocuklar arasında dört defa daha sık rastlanmaktadır.

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere işçi sınıfı kentin çeperlerinde kötü yaşam koşullarında yaşamlarını sürmeye çalışırken, kent burjuvazisi lüks içerisinde yaşamıştır. Engels (1997) 19. yüzyılda bir sanayi kenti olan Manchester'daki işçi sınıfı ile burjuvazinin mekânsal dağılımındaki farklılıkları incelemiş ve kentlerdeki, toplumsal sınıflar arasındaki mekânsal ayrışmaların sınıfsal niteliği üzerine vurgu yapmıştır. Engels (1997) kentin mahallerinin sınıfsal olarak birbirinden çok keskin sınırlarla ayrıldığını gözlemlemiş ve sınıfa dayalı mekânsal ayrışmaları şu şekilde aktarmıştır:

Kent, öyle garip kurulmuştur ki, kişi kendini işi ve eğlence gezintileri ile sınırlarsa, bu kentte yıllarca yaşasa da, her gün sokağa çıksa da emekçi mahalleleriyle hatta işçilerle bile karşı karşıya gelmeyebilir. Bunun başlıca nedeni, dile getirilmemiş bilinçsiz bir uzlaşmayla olduğu kadar, söze dökülmüş bilinçli bir kararlılıkla da emekçi halkın mahalleleri, orta sınıf için ayrılan kent mahallelerinden bıçakla keser gibi ayrılmıştır, (...) (...) Emekçi mahalleleri ticaret merkezinin çevresinde uzanan bir kuşak gibidir. Dışarıda, bu kuşağın ötesinde üst ve orta-burjuvazi yaşar; orta-burjuvazi emekçi mahallelerinin hemen yakınında düzenli bir biçimde yapılmış caddelerde, özellikle Cheetham Hill'in alt mahallelerinde oturur; üst burjuvazi Cheetham Hill'in rüzgârlı tepelerinde yani daha uzak yerlerde, bahçeli, villa tipi rahat ve hoş evlerde, kır havasını içlerine çekerek özgürce yaşarlar. Ve düzenlemenin en incelikli yanı odur ki, bu para aristokrasisinin mensupları, kendi işyerlerine, bütün o emekçi mahallelerinin ortasındaki kısa yoldan, sağda-solda gizlenmiş iç karartıcı sefaletin ortasında olduklarını görmeksizin geçip gidebilirler (Engels, 1997: 95-96).

Görüldüğü üzere, Engels, erken dönem kapitalist sanayileşmenin ortaya çıkardığı sömürü ve eşitsizliğin, kentsel mekânda işçi sınıfı mahalleleri ile burjuvazi mahallelerini birbirinden nasıl ayırdığını çok çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur.

1850'ler sonrasında burjuvazi, kentlerde var olan sorunlarından rahatsızlık duymaya başlamış, hem gelişmeye başlayan sosyalist hareketleri durdurmak hem de kente yatırılan sermayenin değerlendirilmesi bakımından kentsel sorunların çözülmesini istemiştir (Tekeli, 1995: 52). Tüm bu sorunlar karşısında mimarlar ve planlamacılar kentlerdeki yaşam kalitesini yükseltebilmek adına iki temel yaklaşım geliştirmişlerdir. Birincisi, İngiltere'de çıkartılan sağlık yasalarıyla kenti sağlıklı hale getirmeye çalışan pragmatist yaklaşımdır. Bir diğeri de kent merkezlerinde geniş bulvar ve caddelerin açılmasını kapsayan 1860'lı yıllarda III. Napolyon'un desteğiyle Haussmann'ın Pariste'ki uygulamalarıdır (Tekeli, 1995: 52; Karakaş, 2003: 21). Haussmann'ın önderliğinde 1852 yılında başlayan "Paris'in modernizasyonu" çalışmaları, "bir yandan sağlıklı, temiz, bayındırlık hizmetleriyle donanmış konutlar ve bu özellikleri haiz bir kent yaratmayı arzularken, diğer yandan da Paris'i muhtemel halk ayaklanmalarını ve devrimleri bertaraf etmeyi kolaylaştıracak bir fiziksel yapıya kavuşturmayı" amaçlamıştır (Olgun, 2010: 101). Haussmann'ın projesi ile birlikte "Paris'in merkezinde büyük yıkımlar yapılmış; geniş bulvarlar ve caddeler açılmış; ve bu ulaşım arterleri, kent merkezi dışındaki Bois de Boulogne ve Bois de Vincennes gibi parklara bağlanmıştır (LeGates ve Stout, 1998'den aktaran: Akkar, 2006: 30)." Avrupa'da geliştirilen bu projeler bir yandan çevrenin ve trafiğin iyileştirilmesini sağlarken diğer yandan da kent merkezi ve çevresindeki aşırı kalabalığı azaltmıştır (Akkar, 2006: 30).

Ancak Harvey'e göre III. Napolyon'un desteği ile Haussman'ın Paris'te yaptığı büyük ölçekli kentsel dönüşüm ile sermayenin kentleşmesi süreci beraberinde mekânsal ayrışmayı getirmiştir (Şengül, 2001: 22). Şengül (2001) bu ayrışmayı şu şekilde açıklar:

Haussman öncesi Paris kentinde sınıflar arası bölünme yatay bir nitelik taşımaktaydı. Aynı binanın alt katlarında çalışan sınıfların farklı kesimleri yaşarken üst katlarda burjuvazinin çeşitli katmanlarından insanlar yaşıyordu. Kısaca farklı sınıflar arasında mekânsal ayrışma sınırlıydı (...). Ancak Haussman'ın müdahalesiyle birlikte, kentin çöküntü alanlarının temizlenmesi ve buna koşut olarak artan kiralar, çalışan sınıfları giderek artan biçimde dış mahallelere doğru itmeye başlarken aynı zamanda burjuvazi ile çalışan sınıflar arasında hiç olmadığı biçimde bir mekânsal ayrışmayı da yaratmış oldu. Burjuvazi kentin batısında yoğunlaşırken, kuzey ve doğuda alt gelir grupları yoğunlaşmaya başladılar (Şengül, 2001: 22).

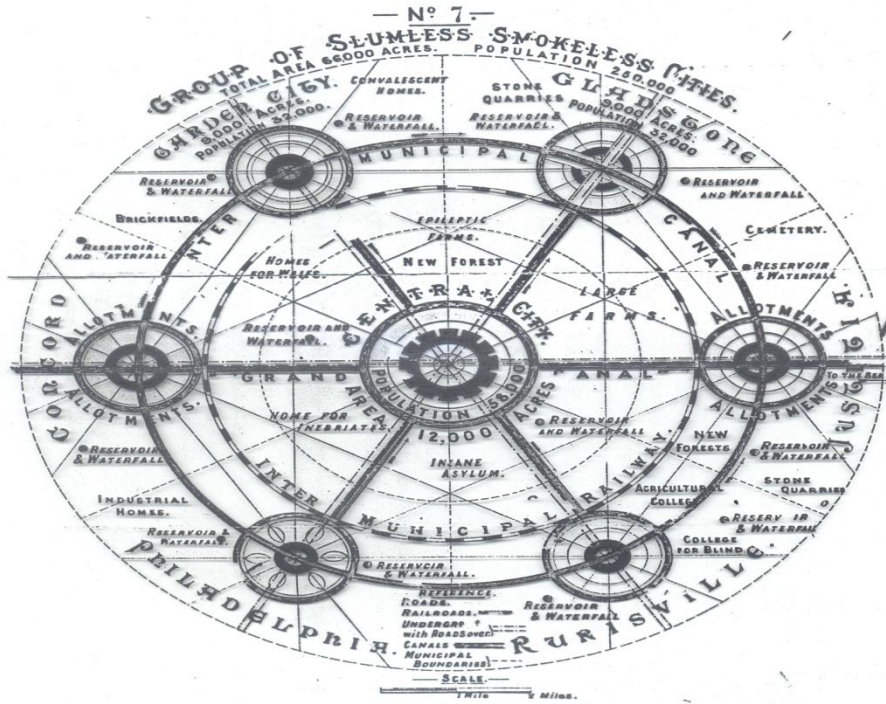
Bu dönem, kent merkezinde oturan burjuvazinin, işçi sınıfının yaşadığı kentsel mekânların sağlığa zararlı olduğu gerekçesiyle kent merkezini terk etmeye başlamışladığı bir dönem olmuştur. Mumford'a (1961) göre üst ve üst-orta gelir gruplarının bu hareketliliği kent dışındaki konut geleneğinin dönüşüme uğramasını ve banliyöleşme hareketini doğmuştur (Mumford, 1961'den aktaran: Tümer, 2006: 50).

Oluşan kötü kentsel çevrenin fark edilmesiyle yaşam standartlarını yükseltmenin çaresini arayan mimar ve plancılar tarafından birçok konut alanı önerisi ya da uygulaması geliştirilmiştir. Kentsel gelişimi şekillendirmek yolunda alınan önlemlerin dışında; büyük metropollerin kalabalıklaşması, boş alan bulma sıkıntısı, sanayileşmenin insan sağlığı üzerinde fark edilen olumsuz etkileri ile kentten uzaklaşma talebi daha da kaçınılmaz hale gelmiş; *kentin dışında ya da çeperlerinde yeni yaşam alanları arayışları* ortaya çıkmıştır (Akyol Altun, 2010: 42).

Ondokuzuncu yüzyıl sonlarında banliyölerin yaygınlaşması otobüs, tramvay ve metro gibi toplu taşıma araçlarının kullanılması ile olmuştur. Bir başka ifade ile banliyö ve toplu taşımacılık karşılıklı bir biçimde birbirini besleyerek genişlemiştir. Ayrıca, yirminci yüzyılın başında Ford'un üretmiş olduğu Model-T otomobillerin özellikle Amerika'da yaygın kullanılmaya başlaması kent çeperlerinde yayılımında önemli bir dönüm noktası olmuştur. Toplu taşıma araçlarının gelişmesi ve özel araç kullanımı, arazi kullanımlarında değişimlere yol açarak kent çeperleri yeniden planlanmaya başlamıştır. Böylece, kentlerin yoğunluğunu azalmış ve ekonomiyi kırsal alanlara taşıyan bahçeli arazi kullanımları oluşmuştur. Amerika'da düz ve geniş alan bolluğu arazinin çok olması fiyatların düşük olmasına neden olmuştur. Amerika'da bireyler daha yeşil ve yoğunluğu daha az olan alanlarda oturmayı tercih etmişlerdir. Avrupa'da otomobil sahipliği hiçbir zaman Amerika'daki kadar yüksek olmamıştır. Avrupa'da toplu taşıma devlet tarafından sürekli olarak teşvik edilmiştir ve banliyölere ulaşım genellikle toplu taşıma araçları ve özel araçlarla olmuştur. Bu nedenle, duraklar daha esnek ve birbirine daha yakın olmuş ve banliyöler sıkışık bir biçimde gelişmiştir. Amerika'da ise tren istasyonlarının birbirinden daha uzak ve sabit duraklar olması nedeniyle, istasyon çevrelerinde gelişen banliyöler Avrupa'daki banliyölere göre daha geniş aralıklarla oluşmuştur. 1920-1930 yılları arasında özel araç sahipliğinin artmasının da etkisiyle Amerika'daki banliyölerin büyüme oranı, kent merkezlerinin büyüme oranına göre iki kat artmıştır. Özellikle de medya, dergi, filmler gibi iletişim araçları sayesinde yeni bir yaşam tarzı olarak sunulan "banliyö miti" Amerikan rüyasının bir parçası haline gelmiştir. Evli, çocuklu, orta ve üst gelir gruplarına hitap eden banliyöler topluluk ruhunun yüksek olduğu bir hayat vaat etmiştir (Tümer, 2006: 51-52; Akyol Altun, 2010: 50, 53). Amerika'da banliyöler orta ve üst sınıfın tarafından tercih edilmiş, kent merkezleri tamamen düşük gelir grubuna terk edilmiştir. Bu durum, fiziksel ve sosyal doku açısından önemli bozulmalara neden olmuştur. Avrupa kentlerinde ise orta ve üst sınıf daha çok kent merkezini tercih ettiği görülmektedir. Amerika'ya göre üst gelir grubunun banliyöleşmesi daha sınırlı kalmış ve çeperdeki konutlar ağırlıklı olarak işçi sınıfına dönük yapılmıştır (Akyol Altun, 2010: 53).

Diğer yandan Haussman'ın Paris'te yaptığı büyük ölçekli kentsel dönüşüm projesine ilişkin eleştiriler 1890'larda çok yönlü planlama anlayışının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bunlar arasında, Kuzey Amerika'da gelişen “Güzel Kent Hareketi” sayılabilir. Geniş cadde ve bulvarların yanı sıra belediye ve mahkeme binaları, kütüphane, müze gibi önemli kamusal kullanım alanları bu cadde ve bulvarlara yerleştirilmiştir (Akkar, 2006: 30-31).

Bir diğeri de Ebenezer Howard'ın geliştirmiş olduğu “Bahçe Kent” modelidir. Sanayi kentlerine geliştirilen tepkiler sadece üst ve üst-orta sınıfın kent dışına hareketi ile sınırlı kalmamış, fabrikaların çevrelerinde genellikle işçi sınıfına yönelik, sosyal tesislerin ve konutların yer aldığı bahçe şehirler yer almıştır. Howard, geliştirmiş olduğu “Bahçe Kent” modeli ile o döneme kadar üst gelir gruplarının ayrıcalığı olan kent dışındaki banliyö yerleşmelerini, alt ve orta gelir gruplarına da yaygınlaştırmayı hedeflemiştir (Akyol Altun, 2010: 45-46). Howard *“To-Morrow: A Peaceful Path to Real Reform”* adlı kitabında, 19. yüzyılın sağlıklı yerleşmelerine bir tepki olarak “Bahçe Kent” modelini ortaya koymuştur. Yeni bir alternatif yaşam biçimi olarak sunulan Bahçe Kent modelinde, endüstriyel üretimin insan sağlığına verebileceği zararlar en aza indirilmeye çalışılmıştır. Oturma alanlarıyla endüstriyel üretim mekânları birbirinden uzak bölgelere taşınarak kamu sağlığı korunmak istenmiştir (Çınar, 2000: 33). Yeni bir alternatif yaşam biçimi sunan bu modelde, insanları erişilebilir, fakat yoğunluğun az olduğu yerlere çekmek gerektiğini; kır ve kent yaşamının tüm avantajlarını birleştiren; endüstrileşen bölgelerin yakınlarında düşük maliyetli, geniş bahçeli, sağlıklı ve yaşanabilir yerleşmelerin oluşturulması gerektiği savunulmaktadır. Dairesel formlu olan Bahçe Kent modelinde, kent topluluğu 30.000 kişi ile sınırlandırılmış bir nüfusa sahiptir. Merkezde büyük bir park, hastane, tiyatro, müze ve diğer kamusal binaları; kamusal işlevlerin yer aldığı merkez bölgeyi çevreleyen konut alanları ve dükkânları; en dışta da endüstri alanlarını içermektedir. Merkez ve çeper arasında ise bütün sakinlerin rahatlıkla ulaşabildiği okul ve rekreasyon el alanlar bulunmaktadır. Bahçe Kentler birbirlerine yollar ve demiryolları ile bağlanmaktadır (Tümer, 2006: 47; Akyol Altun, 2010: 46).

194 - THE CITY AS DIAGRAM

Şekil 1.1 Howard'ın Bahçe Kent Fikrinin Şematik Diyagramı

Kaynak: Enlil, Z., http://www.yildiz.edu.tr/~enlil/KPT/DER511_a.pdf (erişim tarihi: 30.08.2016).

Tümer (2006), Howard'ın Bahçe Kent modelinin günümüz güvenli site yerleşmeleriyle benzerlik gösterdiğini belirtmektedir:

Howard (1965), göçlerle artan nüfus yoğunluğunun oluşturduğu çevre kirliliği, trafik sorunu ve suç oranlarının artması gibi olumsuz etkileri en aza indirirken, mahremiyet sağlama, topluluk hissi oluşturma, kamusal ve kültürel kaynaklara ulaşabilme, kolay ulaşabilir olma ve farklı deneyimler elde edebilme olanağını en çoğa çıkarmayı amaçlamaktadır. Banliyöleşmenin de temelinde de yer alan Bahçe Şehir anlayışı, oluşum amaçları ve bölgeleri özelleştirmesi nedeniyle dışa kapalı konut yerleşmeleriyle benzerlik göstermektedir. Buna karşın Bahçe Şehir anlayışında koruma duvarları veya gözetleme kuleleri gibi özelleştirmenin fiziksel anlamda ortaya çıkan savunma elemanlarına rastlanmamaktadır. Aynı zamanda Howard'ın en önemli amaçlarından biri olan, kentlinin kırsal alanda yaşayanlarla bütünleşmesi fikri de, dışa kapalı konut yerleşmelerinden, aynı sosyo-ekonomik seviyedeki ailelerden oluşan homojen bir komşuluk olması nedeniyle ayrılmaktadır (Tümer, 2006: 48).

Howard'ın yanı sıra Le Corbusier'in "Radiant Kent" ve Frank Lloyd Wright'ın "Broadacre Kent" tasarımları da sanayi kentlerinde ortaya çıkan eşitsizliklerin ve sefaletin yok edilmesine yönelik hayalî çalışmalar olarak ortaya çıkmıştır. Le Corbusier'in önerisi, "yoğun, çok katlı ve hiyerarşik bir kent örgütlenmesini ön plana çıkartmaktadır. Öte yandan,

Wright'ın önerisi birbirine otoyollarla bağlanmış kırsal görünümlü yerleşme sistemi önermektedir (Şengül, 2002a: 9).”

20. yüzyılın ilk yarısında, yukarıda bahsedilen ütopyik kent planlamalarına paralel olarak “Modernist Hareket” ortaya çıkmıştır. Modern kent planlama anlayışının temel ilkelerini açıkça ortaya koyan Uluslararası Modern Mimarlar Kongresi (CIAM), 1933 tarihli Atina Bildirgesi’ni kabul ederek yaklaşık otuz yıl boyunca modern mimarlığın ana çizgilerini tanımlamışlardır (Harvey, 1997: 46). CIAM’ın Atina Bildirgesi’nde belirlenen ana ilkeler şu şekildedir:

Modernizmin bu aşamadaki kent planlaması, kentlerin sadece kişilerin çıkarları doğrultusunda gelişmesinin, sağlıklı bir gelişme ortaya çıkardığı, bu nedenle kamu yararı açısından bu sürece müdahale edilmesi gereğinden yola çıkmaktadır. Kentler sağlıklı özgür bireylerin yaşadığı yerler olacaktır. Bu nedenle de insanı ölçek esas alınacaktır. Bu planlama anlayışında kent ve bölgesi sosyal ekonomik ve politik bir bütünlüğe sahip olarak görülmektedir. Bu organik bütünlüğün planlaması bölge ölçeğinden başlayacaktır. Kent mekânı planlanırken oturma, çalışma, dinlenme ve dolaşım mekânları ayrılarak planlanmalıdır. Bu işlevler kent mekânında bölgeleme kararlarıyla birbirinden ayrılmalıdır. Bu ayırımın temel amacı kentte yaşayanlara sakin oturma mekânları sağlayabilmektir. Bu planlamada merkeze alınan, en çok önem verilen işlem ise konut alanlarıdır. Kentin sağlık koşulları bakımından en uygun alanlarında, düşük yoğunluklu olarak, yeterli sosyal donatıyla, komşuluk birimleri halinde tasarlanacaktır. Kent içinde işyerleri iş merkezi, küçük sanatlar ve organize sanayi, kent morfolojisine (yani bilime) uygun olarak, işyeri oturma yerleri arasındaki uzaklıkları kısaltacak biçimde yerleştirilmelidir. Kent içinde yaşayanların boş vakitlerini değerlendirme alanları ayrılmalıdır. Kent içinde kademelenmiş bir yol sistemiyle motorlu araçlar dolaşımı rasyonalize edilmelidir. Yaya dolaşımı olabildiğince motorlu araç trafiğinden ayrılabilmelidir. Kent planlaması tarihi eserlerin tahribine neden olmamalıdır. Genel olarak kentin yirmi yıllık gelişmesinin tahmin edilebileceği ve buna göre yerleşme biçiminin tasarlanabileceği, kent yönetimlerinin bir yandan yatırımlarını programlayarak öte yandan yapı süreçlerini denetleyerek bu planların uygulanabileceği varsayılmaktadır (Tekeli, 1995: 52-53).

Modern kentte ortaya çıkmış olan sorunlara, düzensizliğe ve parçalanmışlığa karşı, modern kent planlaması düzen ve bütünleşmenin yollarını aramaya çalışmıştır. Modern kent planlama anlayışında, “kentlerin düzenlenmesinde bir tek düzelik, homojenlik, ilkelere bağlılık egemendir.” İdeal kent kavramı, mükemmellik, netlik, kesinlik ve çelişkisizlik arayışını beraberinde getirmiş ve “adalet ve eşitliği sağlayabilme ve toplumsal düzeni gerçekleştirmek adına belirli bir estetik zevkten uzak tamamen işlevsel ilkeler doğrultusunda tasarlanmış kentler ve yapılar inşa edilmiştir (Karakurt, 2006: 7-8).”

Ayrıca, bu dönemde kentsel sorunların en büyüğü olan konut sorununa banliyöler dışında bir diğer alternatif de geliştirilen sosyal konut politikaları olmuştur. Kunduracı (2013) sosyal konutun özelliklerini şu şekilde ifade etmektedir:

... sosyal konut uygulamaları, kira giderlerini karşılayamayan yoksul kesimlerle, orta ve düşük ücretli grubundakileri kapsayacak biçimde ucuz kiralı konutlar sağlamaya yöneliktir. Genel olarak sosyal konutlardan yararlananlar bu konutların sahibi olmamakta, piyasadaki konut kiralardan daha ucuza kira bedelleri ödemektedirler. Sosyal konutlar, toplu konut mantığı ile yapılmakta, mülkiyeti kamuda kalmaktadır. Ancak bu konutlarda oturan kişilerin isterlerse oturdukları konutları satın almalarına izin verilmektedir (...). Gelişmiş ülkelerdeki sosyal konut uygulamalarında ortak yönler bulunmakla beraber, her bir ülkede aynı şekilde geçerli olan standart bir sosyal konut uygulama ve politikası söz konusu olmamıştır. Sosyal konutların hedef kitlesi de ülkeden ülkeye değişiklik gösterebilmektedir. Bazı ülkelerde toplumun yalnızca en yoksul kesimi bu konutlardan yararlanabilirken, bazı ülkelerde düşük ücretli kesimler, bazı ülkelerde de orta gelir düzeyine sahip kesimler de bu konutlardan yararlanabilmektedir (Kunduracı, 2013: 58).

Sosyal konut alanında ilk büyük sosyal konut uygulamasının 1890'da inşasına başlanan ve 1900 yılında tamamlanan Londra'nın "Bethnal Green" bölgesinde yapıldığı görülmektedir. Bethnal Green sosyal konutları, yaklaşık 6000 kişinin kötü koşullar altında yaşadığı barınakların yerine yapılan konutlardır. Bu barınaklardaki olumsuz yaşam koşullarından dolayı dünyaya gelen bebeklerdeki ölüm oranları, Londra'nın diğer bölgelerindeki bebek ölüm oranlarına göre dört kat daha fazladır. İngiltere'nin yanı sıra diğer Fransa, Almanya, Hollanda ve Kuzey İtalya gibi ilk sanayileşen Avrupa kentlerinde de benzer olumsuzluklar söz konusudur. "İşçiler oldukça olumsuz koşullar altında ve düşük ücretlerle çalışmak zorunda idi. Ücretlerdeki düşüklük işçi bir ailenin en asgari düzeyde yaşamını sürdürebilmesi için yalnızca ebeveynlerin değil çocukların bile çalışmasını (uzun çalışma süreleri içerisinde) gerektirmekteydi (...)." Kentlerde ortaya çıkan yoksulluk, sefalet ve aşırı nüfus birikimi ile bağlantılı gelişen kitlesel konut sorunu karşısında sosyal konut uygulamalarına yasal düzenlenmeler yapılmaya başlanmıştır. İlk yasal düzenlemeler 1889'da Belçika'da, 1890'da İngiltere'de, 1894'te Fransa'da, 1901'de Hollanda'da da yapılmıştır (Kunduracı, 2013: 55-56).

Birinci Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkisi ve 1929 Büyük Dünya Buhranı sonrasında sosyal konut yatırımlarında ciddi bir artış olmuştur. Bu noktada modern kent planlaması anlayışı "Keynesyen ekonomi politikaları"yla² (Karakurt, 2006: 8) da uyumlu olmuştur.

² 1929 yılına gelindiğinde talebe göre aşırı bir üretimin gerçekleşmesinden yani arz ile talep arasındaki dengenin bozulmasından dolayı Büyük Dünya Buhranı doğmuş, bu da liberalizmin büyük bir darbe almasına yol açmıştır. Piyasalarındaki durgunluk nedeniyle işverenler işçi sayılarını azaltmışlardır. Bu dönemde, piyasayı düzenleyen "gizli el" in açtığı krizin, ekonomiye etkin biçimde devlet müdahalesini öngören Keynesçi politikalarla aşılabileceğine olan inanç artmıştır. Keynes, "gelişmiş kapitalist ekonomilerde "görünmeyen el" diye bir şey olamayacağını, toplam talebin sürekli olarak geri kalacağını ve ancak ekonomik yaşamın bütününe yönelik bilinçli müdahalelerle dengenin sağlanıp, krizin önlenebileceğini öne sürmüştür (Şeylan, 2002: 143)."

Savaş sonrası dönemde kötüleşen ekonomik koşullara ‘sosyal devlet’ perspektifi çerçevesinde çözüm arayan devletler, modern mimarinin sosyal konut anlayışını kolayca benimsedi. Ayrıca modern mimari, kent topraklarının kapitalist tarzda verimli bir şekilde kullanılmasına olanak sunmaktaydı. Bir yandan rantın gözetilmesi, diğer yandan da Avrupa’da savaş sonrasında konutsuz kalmış milyonlarca insanın sorunlarına asgari bir çözüm bulunması girişimi neticesinde modern mimari felsefesine uygun kentler belirdi. Betonarme mimarinin sağladığı teknik olanaklarla son derece basitleştirilmiş planlar üzerinde yapılan bu devasa ‘sosyal konutlar’ çok sınırlı arazi üzerine kurulabiliyor, değerli kent toprakları ‘sosyal konutlar’a gerektiğinden fazla ayrılmamış oluyordu (Karakurt, 2006: 8).

Amerika’da ise Avrupa’dakinden daha farklı bir durum söz konusu olmuştur. Kendi topraklarında savaşımayan Amerika’da savaşın yıkıcı sonuçları ortaya çıkmamıştır. Ancak 1929 ekonomik krizi yoksulluğun ve işsizliğin artmasına yol açmış, bu durumsa konuta olan ihtiyacı doğurmuştur. Akyol Altun’a (2010: 51-52) göre savaştan dönen her askerin barınma sorununu çözme kaygılarının da eşlik ettiği bu dönemde, konut inşaatında ciddi bir patlama söz konusu olmuş, federal konut idaresinin yanı sıra büyük yatırımcı firmalar da uygun maliyetli konutlar inşa etmişlerdir.

İkinci Dünya Savaşı’ndan önce İngiltere’deki sosyal konutların sayısı 1 milyonu (ülke konut stoku içindeki oranı % 10) aşmışken, Amerika’daki sosyal konutların sayısı 250 bin (ülke konut stoku içindeki oranı % 0,5) civarındadır. Bu dönemde, Avrupa’daki sosyal konutlar genellikle alt sınıfların barınması için yapılırken, Amerika’da ise orta sınıf için yapılmıştır. Ancak 1933 yılından sonra ekonomik krizin ağır sonuçları ile birlikte Amerika’da “yoksul kesim için devlet sübvansiyonuyla sosyal konutların (public house) yapılmasını sağlamıştır. Ancak bu sosyal konutlar, yalnızca yoksul kesimlerin yaşadığı ve zamanla suç odağına, sosyal dışlanmanın, yoksulluk kültürünün egemen olduğu mekânlara (slum) dönüşmüşlerdir (...) (Kunduracı, 2013: 57).”

İkinci Dünya Savaşı, kentler ve sivil yaşam üzerinde diğer savaşlardan daha yıkıcı bir etkiye sahip olmuştur. Bu noktada, savaş sonrası dönemde Fordist üretim biçimi çöken ekonomilerin yeniden yapılandırılmasında önemli bir rol oynamıştır. Fordizm, Frederick Winslow Taylor’ın “*Bilimsel İş Yönetiminin İlkeleri*”³ üzerine kurulu olan, “iş bölümü ve uzmanlaşmaya dayalı, yürüyen bant üzerinde işçilerin ürünün çok küçük bir kısmının

³ Çalışma alanındaki verimliliği arttırmak isteyen Taylor işi küçük parçalara böldü, işte izlenmesi gereken bir dizi aşama olduğunu saptadı ve işçilere işi anlattığı gibi yapmayı öğretti. Taylor bu aşamaları sırasıyla şöyle sayar: Tercihen farklı iş ortamlarında, söz konusu işte özellikle yetenekli bir grup işçi bulun. Bu işçilerin çalışırken kullandığı temel hareketleri (ayrıca alet edevat) dikkatle inceleyin. Her aşamayı yapmanın en verimli yolunu bulma amacıyla bu temel aşamalarla ilgili olarak süre tutun. “Bütün yanlış hareketler, yavaş hareketler ve yararsız hareketler” gibi verimsiz aşamaları ortadan kaldırarak işi verimli hale getirin. Son olarak bütün gereksiz hareketler ortadan kaldırıldıktan sonra en verimli hareketleri (ve aletleri) birleştirerek bir işi yapmanın ünlü “en iyi yol”unu yaratın. (Ritzer, 1998: 83).

üretimine dâhil olabildikleri üretim biçimini ifade etmektedir (Özkan ve Sıdal, 2008: 23).” Taylor’ın bilimsel yönetim ilkelerini, otomobil üretimi sürecine uygulayan Henry Ford, üretim sürecindeki verimliliği daha da arttırmak için sabit tezgâh yerine hareketli montaj bandını inşa etmiştir.⁴

Ford’un başlattığı hareketli bant sistemi, üretim sürecini parçalara ayırarak her parçanın hareket eden bant üstünde birleştirilmesiyle nihai ürünün pazara daha ucuza mal olmasına olanak sağlıyordu. Bant sistemi ile her ürünün aynı ve aynı kalitede olduğu seri ve kitlesel üretim mümkün olmuş, orijinallik iddiasındaki el yapımı ustalık dönemi kapanmıştı (Emiroğlu vd., 2006: 293-294).

Harvey’e (1997: 152) göre fordizmin olgunlaşmış bir birikim rejimi olarak ortaya çıkması refah devletinin ortaya çıkması ile mümkün olmuş ve 1945-1973’e kadar büyük ölçüde ayakta kalan uzun canlılık dönemi yaşamıştır.

Savaş öncesi tüm kapitalist düzeni sarsan ve serbest piyasaya duyulan sarsılmaz güveni yerle bir eden 1929 ekonomik bunalımı bir yandan da İkinci Dünya Savaşı’nın ağır etkileri savaş sonrasında yönetimlerin yeni bir arayışa girişmesine yol açmıştır. Büyük yara alan sermayenin, toparlanmak için yardıma ihtiyaç duymuş olması, bir yandan da Berlin’e kadar sınırları dayanan SSCB’nin ideolojik karşı varlığı, emeğin ve emekçi sınıfının bir bütün olarak üretim sürecinde önem kazanmasını devletin ekonomiye sosyal sorunlara da yönelik çözümler geliştirecek biçimde müdahale etmesine imkân sağlayan refah devletini ortaya çıkarmıştır. Bir yanılla refah devleti, emekçilerin hak mücadelesinde başarılı olduğu şeklinde yorumlanırken bazıları bu uygulamaların var olan yapı içerisinde ciddi bir değişiklik yaratmadığı ve temelde kapitalist sistemin tıkanan damarlarını açmaya yönelik bir kurtarma operasyonu olarak yorumlanmıştır (Özkan ve Sıdal, 2008: 24).

Offe’ye (1999: 57) göre “kırklı yılların sonları ve ellilerin başlarında benimsenen sosyal, ekonomik ve politik düzen hayli kuşatıcı liberal-demokratik refah toplumu uzlaşısı temelinde inşa edilmiştir.” Toplam talebi harekete geçirerek, ekonomide tam istihdama ulaşılmasını sağlayacak olan devlet müdahalesi düzenlenmeleri ve uygulamaları İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleşmiş, bu politikalar ile tüm vatandaşların belli bir yaşam standardına ulaşmasını hedefleyen kitle demokrasisi ön plana çıkmış; eğitim ve sağlık alanlarında düzenlemelere gidilmiş, işsizlik ve yaşlılık politikaları geliştirilmiştir.

⁴ Bu uygulama Ford için emek verimliliğinin artması, Model-T’nin 1916’da Amerika’da el-yapımı otomobillerin onda bir fiyatına satılması ve otomotiv alanında piyasanın yarısını eline geçirip, hızlı bir üretim artışının olması anlamına gelmektedir (Murray, 1995: 47).

Bu dönemde harabeye dönen Avrupa kentlerinin yeniden imarı önemli bir sorun olmaya başlamıştır. Savaş sonrası yıllardan 1980'li yıllara kadar sosyal konut yatırımları alt sınıflar ve orta sınıflar için oldukça önemli olmuştur. Avrupa ülkelerinin savaş sonrası dönemde sosyal konut uygulamalarına büyük ağırlık vermelerini gerektiren faktörler Amerika için söz konusu olmamıştır. Amerika'da sosyal konutlar sadece gecekondü bölgelerinin kentsel dönüşümünü amaçlamış ve sınırlı sayıda üretilmiştir. İkinci Dünya Savaşı öncesinde Amerika'daki sosyal konutlarda sadece orta gelir grubundaki beyaz ve çocuklu aileler yararlanmaktayken; savaş sonrasında bu konutlardan her ırktan alt gelir grubundaki vatandaşlar yararlanmıştır. Sosyal konutlarda sadece yoksulların yaşıyor olması, toplumsal mozaığı yansıtmayan yerleşim birimlerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, toplumdan soyutlanmış, toplum ile kaynaşamayan, sosyal dışlanmaya maruz kalmış kitlelerin doğmasına neden olmuştur. Yoksulluktan dolayı düşük eğitim, yüksek suç oranları gibi toplumsal sorunların kaynağını haline dönüşen bu mekânlarda yoksulluk nesilden nesile aktarılmıştır. Avrupa ülkelerindeki sosyal konutlar ise, Amerika'dakilere oranla toplumsal kaynaşmaya daha fazla önem veren ve sonuç olarak daha az toplumsal sorunların kaynağı durumunda olan mekânlar olmuştur (Kunduracı, 2013: 61).

1.2.2. Postmodernizm ve Kentsel Mekân

20. yüzyılın sonları, sanayileşme ile gelen modernizme karşı tepkilerin oluşmaya başladığı ve kuvvetli tartışmaların ortaya çıktığı bir dönem olmaya başlamıştır (Akyol Altun, 2010: 64). Bu durum, kent ve konut üzerinde de etkili olmuştur. Bu bağlamda, modernizmden postmodernizme geçişte rol oynayan faktörlere ve kentsel mekâna yansımalarına bakmak gerekmektedir.

Postmodernizm terimi, modernizme bir tepki olarak gelişmiş ve modernizmin temel ilkelerini eleştirmeyi kendine görev edinmiştir. Özellikle 1970'lerde başlayıp günümüzde de hâlâ etkisini sürdürmekte olan değişimleri açıklamada kullanılan bu terim üzerinde pek çok postmodern düşünür anlaşmazlığa düşmektedir. Kimi düşünürler modern dönemin ilkelerinin yerini başka ilkelerin aldığını ve böylelikle yepyeni bir döneme girildiğini ifade etmektedir:

Lyotard, Baudrillard, Jameson⁵, Foucault, Touraine ve Bell gibi modernliğin eleştiricileri, gelişmiş ileri Batı toplumlarındaki modernliğin dönüşüm eşiğinde olduğunu, modernlikten bir kopuşun yaşanmakta olduğunu, yeni bir dönemin ortaya çıktığını savunmaktadırlar (Şan ve Hira, 2003).

Fakat buna karşın kimi düşünürler ise modernizmin temel ilkelerinin işlevlerini hâlâ sürdürmekte olduğunu ve değişimin sadece yüzeysel olduğunu savunmaktadır. Örneğin, Habermas ve Giddens gibi düşünürler modernizmin özelliklerinin yok olmadığından, yeni bir dönemden bahsedilemeyeceğinden, yaşadığımız dönemin modernliğin ileri bir biçimi olarak ele alınması gerektiğinden bahsederler.

Habermas modernliğin tamamlanmamış bir proje olarak devam ettiğini, fakat modernliğin totalleştirici araçsal akıl yerine eleştirel akıl temelinde yeniden inşa edilmesi gerektiğini savunur. Giddens ise, modernliğin sonu, post-modernizm gibi anlayış ve terimlerle uğraşmak yerine, toplumsal bilimlerde şimdiye kadar belirli ve özgül nedenlerden dolayı yetersiz şekilde anlaşılmış olan modernliğin kendi doğasına bakılmasını önermekte ve post-modernizme karşı radikal tavır sergilemektedir (Kızılcılık, 1996: 162'den aktaran: Şan ve Hira, 2003).

Jameson ve Lash, yeni bir toplum, postmodern bir toplum düşüncesini biçimsel olarak reddeder. Onlara göre postmodernizm kapitalizmin belli bir aşamasının, geç kapitalizmin kültürüdür. İkisi de kültüre ekonomi ve toplumda merkezi bir yer vermekle kalmaz, aynı zamanda geç (ya da örgütsüz) kapitalizm konusunda yaptıkları açıklamaların bütünü, yeni bir durum içersinde olduğumuzu, kendisini geçmişteki toplumlardan belirleyici ölçüde ayıran bir durum içerisinde olduğumuzu önermektedir. Jameson'a göre yeni sistem 'bir kırılma, kopuş ve dönüşüm' oluşturmaktan ziyade kendisinden önce gelen sistem ile arasındaki temel sürekliliği göstermektedir. Bu nedenle, sanayi sonrasında değil, geç kapitalizmden söz etmek gerekmektedir (Şan ve Hira, 2003). Conner (2001) kapitalizmin geçirmiş olduğu aşamaları şu şekilde belirtmektedir:

Sermayenin, ulusal pazar içinde gelişmesini ve birikmesini sağlayan *piyasa kapitalizmi* (yaklaşık 1700-1850); ulusal pazarların genişleyip dünya pazarı haline geldiği, ama ulus devletler çevresinde örgütlenmiş gelişmiş ülkelerin kendilerine sömürgeler sağlayarak onları, hem ucuz emek işgücünü hem de hammaddelerini sömürdüğü, sömürgeci ve sömürgelerin birlikteliğinden oluşan, emperyalizm çağıyla özdeşleşen *tekelci kapitalizm*; ve son olarak, iletişim ve ulaşım imkanlarının gelişmesiyle

⁵ "Postmodernizm tartışmaları belli başlı üç yaklaşımdan kaynaklanmaktadır; İlki, içinde gelecek kestirimleri de bulunan yeni durum ya da aşama saptamalarıdır. İnsanı ve toplumu belli bir tarihsellik içinde açıklamak iddiasında olan kuramlar bir gelecek kestiriminde bulunurlar. Postmodernizm çözümlemelerine kaynaklık eden ikinci yaklaşım; kültür ve sanatsal estetik alanında ortaya çıkmıştır. Postmodernizm söyleminin üçüncü kaynağı; bilime ve bilgiye yaklaşımın radikal bir kritiği ya da epistemolojinin sorgulanması olmuştur (...) (Şan ve Hira, 2003)."

beraber uluslararası sınırların aşılması ve bunun sonucunda uluslararası şirketlerin büyük bir hızla büyüyerek dünyanın dört bir yanına yayıldığı post-modern *çokuluslu kapitalizm* dönemi. Bu dönem, *sermayenin şimdiye dek metalaştırılmamış alanlara muazzam bir yayılımı* ifade eder. Jameson'a göre post-modern dönem İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan geç kapitalist dönemin yani çokuluslu kapitalist dönemin kültürel mantığını anlatır bize (Conner, 2001: 68-69).

Bell'e göre postmodern teori, toplumların ekonomik, kültürel, sosyal, politik yapısında meydana gelen değişimleri anlatmaktadır. Meydana gelen bu değişimler modern dönemden farklı yepyeni bir döneme girdiğimizi ifade etmektedir. Bell'e göre bu değişiklikler şu şekildedir:

... ekonomik alanda; mal ve eşya üreten bir ekonomiden hizmet üreten bir yapıya, daha az bilgi gerektiren bir yapıdan daha çok bilgi temelli bir yapıya ve sanayiye geçiş; mesleki açıdan, el işçiliğinin değer kaybetmesi, profesyoneller ile teknik işçilerin önem kazanması; örgütler ve kurumlar açısından, mülkiyetin en önemli faktör olmaktan çıkıp teorik bilginin siyaset ve yenilik kaynağı oluşturmada merkezi bir yer tutması; yeni ilgi alanı olarak, teknolojik gelişmeleri öngörme teknikleriyle yeni teknolojilerin uygulama sonuçlarının değerlendirilme faaliyetlerinin gelişmesi; teknoloji temeline dayalı ve entelektüellerin etkin olduğu yeni karar verme biçimlerinin gelişmesi olarak belirtmektedir (Yılmaz, 1996: 93'den aktaran: Şan ve Hira, 2003).

1970'li yıllardan itibaren toplumlar postmodern toplum, tüketim toplumu, enformasyon toplumu, gösteri toplumu, post-endüstriyel toplum, sanayi sonrası toplum olarak nitelendirilmiştir. Kitle iletişim araçlarının yaygın bir şekilde kullanımı, ulus-devletlerin güçlerini yitirmesi, üretim ilişkilerinin değişmesi, hizmet sektörünün güç kazanması bu dönemin özelliklerindendir. Modernizm ve postmodernizm arasındaki farklar şu şekilde sıralanabilir:

Tablo 1.1 Modernizm ve Postmodernizm Arasındaki Farklar

Modernizm/Modernlik	Post-modernizm/Post-modernlik
Hiyerarşi, düzen, merkezileştirilmiş kontrol	Anarşi, düzenin yıkılması, merkezi kontrolün kalkması
Büyük politik yatırımlar (millet-devlet, parti)	Mikro politik yatırımlar, kurumsal güç çatışmaları, kimlikçi politikalar
Milli kimliğin ve kültürün söylemi; kültürel ve etnik orijinler miti	Lokal söylemler, büyük söylemlerin ironik yıkımı: orijine ait mitoslarının aksi
Bilim ve teknoloji vasıtasıyla büyük ilerleme söylemi	İlerlemeye şüpheyile bakmak, teknoloji karşıtlığı reaksiyonlar, yeniçağ dinleri
Temsilcilerin ve medyanın önündeki “gerçeğe” inanç, “orijinalin” içtenliği	Aşırı realite, imaj doygunluğu, taklidin gerçek olandan daha güçlü olması, gerçekte var olmayan şeylerin sunulması ve bunların var olanlardan daha güçlü olması
Bilgide uzmanlaşma, her şeyi kapsama: ansiklopediler	Kılavuzluk, bilgi yönetimi, sadece ihtiyaç halinde bilgi, Web, İnternet
Kitle kültürü, kitle tüketimi	Kültürün kitlesel olmaması (demassified culture), küçük pazarlar, az üretim
Medya yayını	Birbirini etkileyen, müşteriye hizmet eden medyanın dağıtımı, çok miktarda küçük medya’ların ortaya çıkması
Merkezleşmiş bilgi	Dağıtılmış, yayılmış bilgi
Yüksek ve aşağı kültür ayrımı; yüksek veya resmi kültürün normatif ve otoriter olmasında konsensüs	Aşağı popüler kültür tarafından yüksek kültür hakimiyetinin bölünmesi; popüler ve yüksek kültürün karışımı; pop kültürünün yeni değerler kazanması
Tam çalışmaların ve amacın sanat olması	Proses, performans, üretim olarak sanat
Sanat: sanatçı tarafından meydana getirilen orijinal bir objedir	Sanat: dinleyiciler ve alt kültürler tarafından meydana getirilen kültürün yeniden işlenmesi
Genel sınırlar ve bütünlük hissi (sanat, müzik ve edebiyatta)	Melezlik, kültürlerin yeniden birbirlerine bağlanması
New York mimarisi ve dizaynı	Los Angeles ve Las Vegas mimarisi ve dizaynı
Derinlere uzanan kökler/derinlik	Kök gövdeler/yüzeysellik
Niyet ve gayede ciddiyet	Oyun, ironi, resmi ciddiyete tepki
Birleşmişlik duygusu, benliğin merkez olması; “ferdiyetçilik”, birleşmiş kimlik	Bölünmüşlük duygusu ve benliğin merkez olmaması, çoklu ve çatışmacı kimlikler
Organik ve inorganik arasındaki açık farklılık, insan ve makine.	Organik ve inorganik Siborg karışımı; insan-makine-elektronik
Cinsel farklılığa göre şekillenmiş güç düzeni, tek cinsiyetler, pornografinin dışlanması	Çift cinsiyetlilik, pornografi
Determinizm	İndeterminizm
Dünyanın anlatıcısı olarak kitap, yazılı bilgi sistemi olarak kütüphane	Yazılı medyanın fiziki sınırlarının aşılması olarak yüksek-medya, Enformasyon sistemi olarak Web veya Net.

Modernizm/Modernlik	Post-modernizm/Post-modernlik
Makine	Bilgi
İlkel	İleri
Nesne (object)	Özne (subject)
Gerçeklik; Gerçek (realite)	İsmen olmasa da fiilen var olma (virtual); Hayal (imaj)
Maddi olan	Manevi olan
Çekicilik	İticilik
Kural	Anarşi
Mekan	Mekânsızlık; Zaman
Ev	Anakent (metropol)

Kaynak: Martin, 1997'den aktaran: Birkök, 1998.

Ekonomik dönüşümler doğrultusunda post-endüstriyel, geç kapitalizm, sanayi sonrası dönem olarak da adlandırılan bu dönem, postmodernite fordist üretim tarzından postfordist üretime geçişin ideolojik alandaki yansımasıdır. Hall'a (1995: 107) göre postfordizm, "standartlaşmış ürünleri, sermaye yoğunlaşması, "Taylorist" iş örgütlenmesi ve disiplini ile birlikte seri üretim döneminden farklı, bütünüyle yeni bir devri anlatan, geniş bir terimdir." Postmodern dönemdeki değişimler, insanların tüketim kavrayışlarında da değişimlere yol açmıştır. Postmodern dönemde kapitalizmin sürekliliği için postfordist ilkelerin benimsenmesi üretimden çok tüketimi ön plana çıkarmıştır. Özellikle kitle iletişim araçlarının etkin bir şekilde kullanılması insanların zihinlerindeki tüketim anlayışını değiştirmiştir. İnsanların daha fazla reklam bombardımanına tutulduğu bu dönemde, metaların kullanım değerleri önemini kaybetmiş bunun yerini tasarlanan ürünlerin çağrıştırdıkları anlamların, çeşitlenen yaşam tarzlarına olan uygunluğu önem kazanmıştır. Bu dönemde yaşam tarzlarında çeşitlenmelerin nedeni ise bütünselci kültür anlayışından, senkretik kültür⁶ anlayışına geçilmesidir. Modernizmin sahip olduğu bütünselci kültür anlayışı insanları ortak değer ve normlar üzerinde uzlaşmaya götürüyor, sadece sosyo-ekonomik anlamda insanlar arası farklılıklara izin veriyordu. Böylelikle tüketici gruplar arasında meslek kategorilerine göre belirlenmiş keskin ayrımlar söz konusuydu. Postmodernizmin, modernizme yaptığı en büyük eleştirilerden biri modernizmin bütünselci kültür anlayışı olmuştur. Kültürel çeşitliliğe yer vermeyen, insanları ortak bir dil, din, ırk, sınıf ve ulus çevresinde toplamaya çalışan bütünselci kültür anlayışı özellikle 1960'lı yıllarda baş gösteren yeni sosyal hareketlerle sarsılmıştır. Best ve Kellner'e (1998) göre,

⁶ "Senkretizm, birbirinden ayrı düşünce, inanış veya öğretileri kaynaştırmaya çalışan felsefe sistemi anlamına gelmektedir."

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57d985dfb44b80.44013373
(erişim tarihi: 08.05.2016)

Toplumsal-politik hareketler, yeni düşünsel akımlar ve kültürel başkaldırıları, katı ve baskıcı bir modern topluma karşı yaygın bir ayaklanmanın ortaya çıkmakta olduğu duygusunu yarattı. Altmışlı yılların radikalizmi modern toplumsal yapıları ve pratikleri, kültürü ve düşünce tarzlarını sorgulamıştı (Best ve Kellner, 1998: 10).

Bu hareketlere yeni denmesinin nedeni insanların sosyo-ekonomik kazanımlar elde etme çabalamalarından çok, çeşitli etnik, dinsel, kültürel kimliklerin toplumda söz sahibi olma ve kendilerini ifade etme isteği olmuştur. Modern döneminde tüm insanları kapsayan “büyük anlatı”lar yerini, farklı farklı grupların kendi yaşam tarzlarını savunduğu “küçük anlatı”lara bırakmıştır. Azınlıkların, ezilenlerin, toplum tarafından dışlanan cinsiyet gruplarının, etnik grupların yanında yer alan senkretik kültür toplumsal farklılıkların savunuculuğunu yapmıştır.

Modernizmin eşitlikçi karakterinden kaynaklanan homojenitenin, özellikle mekânsal üretimde sıkıcılık düzeyine varan “aynılaştırma”, “tek tipleştirme” durumunu eleştiren postmodern düşünce “*mutlak bir doğru yoktur, her şey doğrudur, her şeye izin vardır*” görüşüyle birbiriyle zıtlık oluşturan unsurların uyum içinde bir arada var olabileceğini savunmakta; *çoğulculuğu ve parçalanmayı kabul ederek farklılığa ve çeşitliliğe vurgu yapmaktadır* (Akyol Altun, 2010: 65).

Bu değişimlerin tüketim alanında yansımalarına bakıldığında modernizmde kitlesel olarak üretilen ürünlerin homojen bir tüketici kitlesince zorunlu olarak tüketilmesi söz konusu olduğu görülmektedir. Çabuklu’ya (2004) göre postmodernlik ise,

Sadece merkezleşmiş, dağılmış bir üretimin değil aynı özelliklere sahip bir tüketici topluluğunun ihtiyaçlarına cevap verebilmek için belirsizliği özelleştirerek tüketimi sonsuzca çeşitlendirmek ve yeniden üretmek zorundadır. Bunun için modern toplumda kitlelerin kendilerini ait hissettikleri büyük, kolektif, genel kimliklerin (sınıf, ulus, din vb) parçalanarak küçük, esnek, özelleştirilmiş kimliklerin yaratılması gerekmektedir (Çabuklu, 2004: 8).

Postmodern dönemde, mal ve hizmetlerin taşımış oldukları kullanım değeri, değişim değeri ve sembolik değeri konut ve konut alanlarındaki hizmetler için de geçerli olmaya başlamıştır.⁷ Konutun bitmiş bir nesne olarak tüketicinin en temel ihtiyacını karşılaması onun

⁷ Marksist kuramcılara göre kapitalist öncesi toplumlarda ürünler insan gereksinimlerini karşılayacak işleve ve miktara sahiptir. Bu ürünler insan gereksinimlerine cevap verebildikleri için “kullanım değeri”ne sahip ürün kapsamına girmektedir. Kapitalist toplumlarda ise piyasa yasalarının ekonomik sisteme hâkim olması üretim ve tüketim olgularında değişimleri beraberinde getirmesi, ürünlerin arz-talep ilişkisi içerisinde parayla değişime girmesi o ürünlerin “değişim değeri” edinmelerine yol açmaktadır. Bir başka ifadeyle tüketim toplumunda, bireyler, bir ürünü satın alırlarken, o ürünün “kullanım değeri”ne sahip olmaktan çok kendileri ve toplum için ne ifade ettiğini göz önünde bulundurmaktadırlar. Marx’ın da belirttiği gibi “bir nesne, mübadeleye girdiği andan itibaren belirli bir değişim değeri olan bir şey, bir meta niteliği edinmektedir. Bir nesneye yüklenen değişim değeri onun “özgün işlevini”, yani gereksinim karşılayıcı gereksinimlerine cevap verebildikleri için olarak kullanım değerini gizli kılmakta, arka plana itmektedir (Demirer ve Özbudun, 1999: 23-24).”

kullanım değerini oluştururken, alınıp satılan bir ürün olarak değerlendirilmesi değişim değerini oluşturmaktadır. Konutun kentsel konumu ile sahip olduğu niteliği-donanımı ise konutun sembolik değerini ön plana çıkartmaktadır. Yani, günümüzde konut, her üç değeri de taşımaktadır. Konut alanlarının yeni yüzü olan güvenli siteler ise “konut kullanıcılarının yeni hayat tarzı arayışlarında önlerine çıkarılan model olmakla birlikte gün geçtikçe toplumsal hiyerarşide statü belirleyen temel göstergelerden” biridir (Çınar, 2009).

Bu bağlamda, günümüzde, konut, barınma ihtiyacının giderilmesi amacıyla üretilen bir nesne üretiminden soyutlanarak bireylere statü, prestij ve ayrıcalık sağlayan bir araç olarak kabul edilmeye başlanmıştır. Piyasa güçleri tarafından kullanım değerinden uzaklaştırılan konut, pazara yönelik bir değişim aracı olması nedeniyle bir tüketim nesnesi haline dönüşmüştür:

Konut, postmodern dönemde barınma işlevinin yanı sıra sosyal bir rol de üstlenerek, toplumsal yaşamda bir kimlik ve statü aracı olarak kabul görmekte, piyasadaki diğer metalar arasında, bireyin kimliğini teşhir edebileceği, sosyal statüsünü sergileyebileceği, toplumsal ve ekonomik gücünün göstergesi olan en belirgin araç haline gelmektedir. Piyasada üretilen ve arz edilen diğer mallar için işleyen tüm süreçler artık konut için de geçerlidir. Bir değişim (yatırım) değeri, kullanım değeri ve kimlik değeri vardır; bireylere seçim hakkı sunan farklı tipler, alternatifler üretilmeli; bireyin önüne ulaşılması gereken hedefler olarak koyulmalı, vaat edilen mutluluk, “ideal bir yaşam tarzı” olarak medya tarafından sunulmalı, reklamlarla pazarlanmalıdır. Bu nedenle üreticilerin konut alanında tüketiciye sunmak için yeni modalar ve imajlar araması kaçınılmazlaşmış bu da konut sunum biçimlerinde sürekli yeni arayışlara gidilmesiyle yukarıda bahsedilen döngünün kurulmasını gerektirmiştir. Diğer mal ve hizmetlerde olduğu gibi öncelikle alım gücü yüksek olan gelir grubu hedef alınarak konut modelleri üretilmekte; yeni konut alanları bu toplumsal sınıfların istekleri ve beğenileri doğrultusunda biçimlendirilmektedir (Akyol Altun, 2010: 74).

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı geçmişte barınma işlevi ön planda olan konut, postmodern döneme tüketim toplumunun ve tüketim kültürünün değer haline gelmesi ile birlikte statü değeri ile ön planda olmaya başlamıştır. Bartu Candan ve Kırılı (2009) da bu durumu şu şeklide ifade etmişlerdir:

Bugünün toplumunda tüketim çok merkezi bir yere oturuyor. Bu yeni, iki-üç katlı, içinde çok sayıda odanın olduğu evler; tüketimin sergilenebileceği alanları oluşturuyor. Geniş mutfaklar, birkaç tane oturma odası, aktivite odaları, çocuklar için bahçede özel alanlar gibi... Dolayısıyla o statü, bu evler sayesinde daha da rahat sergileniyor. Bir apartman dairesinde sergilenip, ayrıştırılabileceğinden çok daha rahat mekânlar sağlıyor. Yeni toplumda ayırt edici mekanizma, tüketimin ayırt edici özellikleriyse, bu geniş mekânlar o imkânı da sunuyor (Bartu Candan ve Kırılı, 2009).

Beuregard'a (1988) göre konut, sınıf oluşumunda güçlü bir simgedir ve orta sınıflar için özel bir önemi vardır. Dolayısıyla, “konut tercihi (eğer tercih yapılabiliriyorsa) bireylerin ya da ailelerin yaşam tarzları, ait oldukları sosyal sınıf ve hatta gündelik tüketim kalıpları üzerine önemli göstergeleri de içinde barındırmaktadır (Beuregard, 1988'den aktaran: Firidin Özgür, 2006: 40).”

Ekonomik, politik, toplumsal ve kültürel alandaki dönüşümlerin yanı sıra mimari ve kentsel planlama açısından da dönüşümler olmuştur. Tüketim toplumunun kentsel mekâna yansımaları, kentteki tüketim mekânlarında kendini göstermektedir. Tüketim nesnesi olan konutun yanı sıra her tür şeyi tüketmemizi sağlayan ortam ya da yapılarda ortaya çıkmaya başlamış ve kentler cazibe haline gelmeye başlamıştır (Akyol Altun, 2010: 72).

Karakurt Tosun (2007), kentsel mekânın yeniden şekillenmesinde tüketimin etkisini şu şekilde açıklamıştır:

Kentsel yaşamın sağladığı olanaklarla tüketim artmış, tüketimin artmasıyla birlikte kentsel kültür, kentsel yaşam biçimi ve kentsel makro form yeniden şekillenme sürecine girmiştir. Kentsel mekânda bireylerin boş zamanlarını geçirebilecekleri mekânlar, kentin hemen hemen tüm bölgelerinde ortaya çıkmış ve kentsel mekânın yeniden yapılanmasını da beraberinde getirmiştir. Kentte, tüketim toplumu kültürünün egemen hale gelmesiyle birlikte; bireylerin kentteki diğer bireylerle olan ilişkileri, kentle olan ilişkileri, kentsel yönetimle olan ilişkileri kısaca yaşam tarzları ve dolayısıyla kent kültürü de farklı bir biçimde yapılanmaya başlamıştır (Karakurt Tosun, 2007: 69).

Hazza dayalı yeni yaşam tarzlarına yönelik alışveriş merkezleri, temalı parklar, oteller, tatil merkezleri, lüks konut siteleri gibi hayranlık uyandırıcı mekânlar ortaya çıkmaktadır. Farklı hizmetleri ve çeşitli ihtiyaçları müşterilerine sunan bu mekânlar, dış dünyadan kendini soyutlamış ve kontrollü giriş çıkışlarıyla güvenli alanlar olmuştur. Ayrıca, bu alanlar, “estetikleştirilmiş gündelik yaşam pratikleri ve yaşam tarzlarını, imaj ve simülasyonlarla (dünyanın farklı bölgelerine ait görüntüler, yapay peyzajlar vb.) zenginleştirerek sunmaktadırlar (Akyol Altun, 2010: 72).”

Harvey (1997: 84) mimarlık ve kent tasarımı alanında postmodernizmi “planlama ve gelişmenin geniş ölçekli, metropol çapında, teknolojik bakımdan rasyonel ve etkin kent *planları* üzerinde yoğunlaşması gerektiği konusunda ısrar eden ve bunu kesinlikle yapmacılıktan uzak bir mimari ile destekleyen (...) modernist düşünceden bir kopuş ...” şeklinde tanımlamaktadır. Kentler, yeni kuşaklara da iletilecek olan kültürün şekillendiği ve oluştuğu yerler olarak ilerlemeci söylemin bir parçası olmuştur. Bu bağlamda, modernizmde kent, yaşamın tüm boyutlarında eşitliğin yakalanabilmesi hedefiyle kamusal yarar anlayışı üzerine temellenen bütüncül bir planlama anlayışı ile ele alınmıştır. Modern kentte “ideal”i

ve eşitliği yakalamak adına standart ve homojen mekânlar üretilmiştir. Bu, yerel ve bireysel farklılıkların modernitenin homojenleştirici etkisi altında erimesine neden olmuştur. Modern kent planlamasının ortaya çıkardığı kentler “sıkıcı, tekdüze olmakla, bireyleri sınırlamak, kalıplamakla, “aynılaştırmaya” zorlamakla” eleştiriye uğramış ve farklılığa ve bireyselleşmeye vurgu yapan postmodernizm, kentleri de farklılığın ve çeşitliliğin mekânı olarak gören anlayışıyla planlamaya parçacıl bir yaklaşım getirmiştir (Akyol Altun, 2010: 75). Modern kent planlamasının tersi olarak postmodernizm,

kentsel dokuyu zorunlu olarak bölük pörçük görür: geçmiş biçimler ... üst üste yığılmıştır, günümüzün kullanımları (ki çoğu gelip geçici olabilir) bunun üzerinde yer alan bir “kolaj”dır. Metropolün tamamını hâkimiyet altına almak olanaksız olduğuna, sadece şurayı burayı düzenlemek mümkün olduğuna göre, kent *tasarımı* (...) basit bir biçimde bölgesel geleneklere, yerel tarihçilere, tikel istek, ihtiyaç ve fantezilere duyarlı olmayı amaçlar; böylece uzmanlaşmış, hatta büyük ölçüde müşterinin zevkine göre biçimlenmiş mimari biçimler yaratılır: bunlar mahrem, kişileşmiş mekânlardan, geleneksel anıtsallığa ve gösterinin şenliğine kadar uzanabilir (Harvey, 1997: 84).

Yukarıdaki anlatılardan da anlaşılacağı üzere, postmodernizm, kenti bir bütün olarak gören modernizme karşıtlık içinde bir kent analizi yapmakta ve kent, her türlü bütünselliğinden koparılarak parçalanmış bir mekân olarak ele alınmaktadır (Karakaş, 2006: 952).

Postmodernite ile birlikte kentsel tasarım alanında mekânı kendi kuramsal verileri doğrultusunda zorunlu olarak parçalara ayıran, bunları farklı mimari üslupların eklektik kullanımıyla bütünleştirerek bir kolaj haline getiren bir tasarım süreci başlamıştır (Zengel, 2002: 92’den aktaran: Karakurt, 2006: 14).

Modernizmin bütüncül kent planlaması anlayışının terk edilmesi ile birlikte kentsel mekân tikel isteklerin yaratmış olduğu baskıyla parçalanmaya başlamıştır. Postmodern kent, “farklılık, çeşitlilik, renklilik demektir; birbirinden kopuk paramparça mekânların bağlayıcı bir mantık olmaksızın bir araya geldiği, parçalarını tek tek kavrayamayacağımız bir toplamı” ifade etmektedir. Bu parçacıl planlama anlayışı ile birlikte kentin çeperinde yer alana konut yerleşimlerinin yapısında da değişimler meydana gelmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan ve 1980’lerde hız kazanan bir kentsel saçaklanma süreci ve banliyöleşme hareketi dünyadaki önemli metropol kentlerin hemen hemen hepsinde görülmeye başlamıştır. Sanayi kentinin çözülmesi esnasında sadece konutlar değil alışveriş merkezleri, hastaneler, üniversiteler, özel okullar, eğlence merkezleri, iş merkezleri, fuarlar gibi diğer kentsel fonksiyonlar da kentin çeperine doğru sıçramaya başlamıştır. Oluşan yeni

kentsel yapı kuramcılar tarafından, “merkezsiz kent” ya da “çok merkezli kent” olarak adlandırılmaktadır (Akyol Altun, 2010: 75).

1.2.3. Neoliberal Küreselleşme ve Kentsel Mekân

1980’li yıllardan sonra içinde yaşadığımız dünyayı anlatmak için sıklıkla kullanılan bir kavram olan küreselleşme, günümüzde ekonomik siyasasının ana gündemini oluşturmakta ve dünyada ekonomik, politik, sosyal ve kültürel alanlarda yaşanan ciddi değişimlere ve dönüşümlere göndermede bulunmaktadır. Genel ifade ile küreselleşme,

Uluslar arası alanda, ekonomik, sosyal ve siyasal ilişkilerin gelişerek giderek yoğunlaşması, farklı toplum ve kültürlerin inanç ve beklentilerinin başka toplumlar tarafından daha iyi tanınması gibi birbiriyle bağlantılı konuları içeren bir kavramdır. Bu olgu, özellikle ulaşım, haberleşme ve medya başta olmak üzere hemen her alanda çarpıcı değişiklikleri beraberinde getiren modernleşmenin yol açtığı yoldan yürüyen, içinde umutları, kazananların yanında kaybedenleri de bulunduran paradoksal bir süreç olarak son yirmi yıl içinde bütün dünyayı etkisi altına almıştır (Altındal, 2010: 58).

Küreselleşmenin belli başlı savunucuları refahın yeniden dağıtımında ve temel servislerin sağlanmasında baş aktör konumunda olan sosyal devletin rolünün azaltılmasını, piyasa ekonomisinin hâkimiyetini, özelleştirmeyi, işçi örgütlerinin zayıflatılmasını, çokuluslu şirketlerin önündeki tüm yasal engellerin kaldırılmasını, uluslararası sermaye için kârlılık getirecek yeni alanların açılmasını istemekte (Margulies, 2003: 8) ve bu yolla küresel ekonomik büyüme sağlanarak refahın artacağını; uzun dönemde herkesin yaşam standartlarının yükseleceğini; barışçı uluslar arasındaki ilişkilerin güçleneceğini ve dünyada yeni teknolojilerin yaygınlaşacağını savunmaktadırlar (Steger, 2006: 67).

Kapitalizmin 1970’li yıllardan itibaren girdiği krizi aşmak üzere bulunan çözümler çerçevesinde yoğunlaşan küreselleşme sürecinde neoliberal ekonomilerin yaygınlık kazanmaya başlaması, mekânsal yapılarda doğrudan ve dolaylı bir takım dönüşümlerle olmuştur (Türkün ve Kurtuluş, 2016: 13). Geniş’e (2007a) göre İkinci Dünya Savaşı sonrasında “modern kentin düşüşü” olarak adlandırılan bir süreç yaşanmış, küreselleşme süreci ile yaşanan değişimler ve bunların kentsel mekâna yansması sonucunda da yeni bir kentleşme tahayyülü ve paradigması ortaya çıkmıştır. Bu yeni neoliberal kent planlama paradigması, 1980 öncesi dönemi kapsayan modernist kent planlamasının karşıtı bir anlayışı temsil etmektedir. Geniş (2007a) bu iki paradigmanın kentleşme tahayyülünü ve aralarındaki farkı şu şekilde açıklamaktadır:

Ulusal kalkınmacı modelin ve modernleşmeci kent tahayyüllerinin kent mekânını bir bütünsellik içinde kurgulayan modernist kent planlaması, yurttaşlık temelinde bir bütünleşme ve sosyo-mekânsal bir yaklaşma politikası öngörürken; neoliberal kent planlama paradigmasının seçkinci, rekabeti esas alan, mekân kullanımının piyasa kurallarına göre biçimlendirildiği, güvenliği ve ayrışmayı ön plana çıkaran yeni bir kent ve kentleşme tahayyülünü temsil ettiği söylenebilir. Bu paradigma, kente bütünsel bir sosyo-mekânsal oluşum olarak bakmak, toplumsal sınıflar arasında sosyo-mekânsal farkı ve mesafeyi azaltmak yerine, güvenli prestij adacıkları oluşturma ve farklı toplumsal sınıfların mekânsal, toplumsal ve kültürel temaslarını en aza indirmeye çabasıdır (Geniş, 2007a: 70).

Kentsel mekânda yeniden bir yapılanma süreci ile birlikte neoliberal kentleşme politikaları, kentsel mekânın ve ilişkilerin düzenlenmesinde sermayenin ve üst sınıfların taleplerini öncelemiştir. Buradan hareketle, güvenli siteleri, bu politikaların sicimleştiği “neoliberalizm mekânları”ndan biri olarak ele almak mümkündür (Brenner ve Theodore, 2002’den aktaran: Geniş, 2012: 6). Geniş (2009) güvenli sitelere ilişkin şu bilgilere yer vermektedir:

Bu yeni kent biçimi “özelleştirilmiş kent”, “kale kent” ve “ayrışan metropol” gibi çeşitli kavramlarla anılmaktadır. Güvenli siteler, duvarları, güvenli kapıları, özel yönetimleri ve özelleştirilmiş kolektif hizmetleriyle kentsel mekânın ve kentsel hizmetlerin özelleştirilmesine ve metalaştırılmasına doğru giden küresel eğilimin sosyo-mekânsal izdüşümlerinden yalnızca biridir. Güvenli siteler, neoliberal kent politikaları tarafından icat edilen ve desteklenen, yeni kentsel yönetim ve mekânsal örgütlenmelerini temsil eden çağdaş küresel özel mülkiyet biçimlerinin bir örneği olarak düşünülmelidir (Geniş, 2009: 123).

Batıdaki sanayi kentlerinin çoğu “sanayisizleşme” olarak adlandırılan bir sürecin sonucunda “üretim mekânları” olmaktan “tüketim mekânları” olmaya doğru evrilmekte ve küresel ekonomin en çok kazanç alanını oluşturduğu mekânlara dönüşmektedir. Kent merkezlerinin daha önce buralarda yerleşmiş bulunan üst-gelir grupları tarafından terk edilmeye başlaması ve kent çeperinde farklı gelir gruplarına hitap eden güvenli siteler ortaya çıkması ile birlikte geride bozulmaya terk edilen ve çok çeşitli alt-gelir grupları ya da çoğu kentlinin dışladığı kesimler tarafından kiralanın konut alanları kalmaktadır. Merkezler ise geceleri terk edilen tehlikeli alanlar haline gelmektedir. Kent merkezlerinde yaşanan bu dönüşüm, bu merkezi bölgelerin vergi gelirlerinde ve elde edilen rantlarda azalmaya neden olurken belediyeler de hem sermayeyi hem de orta ve üst-gelir gruplarını yeniden merkeze getirmenin yollarını aramaktadırlar. Alt kentleşme nedeniyle cazibesini yitiren kent merkezindeki çöküntü alanları orta ve üst-gelir gruplarını çekecek biçimde ‘soylulaştırılırken’ aynı zamanda da tarihi mekânlar restore edilerek yeni işlevlerle yeniden kullanıma açılmakta,

özellikle sanayi kentlerinde artık atıl hale gelen sanayi alanları ya da kıyı kullanımları dinlenme ve eğlenme alanları olarak yabancı turist için de cazip kılınmış turistik bölgelere dönüştürülmektedir. Böylece, yüksek rant elde etme olanağını yitirmiş ancak bu potansiyeli barındıran kent parçaları yüksek gelir grupları açısından cazip kılınarak tüketime açılmaktadır. Soylulaştırma ve diğer yenileme projeleri, çöküntü alanlarında yaşayan ve kent içinde ucuz konut edinme olanakları son derece sınırlı olan yoksul kesimleri yerinden etmekte ve kentin çeperinde yeni yoksulluk bölgelerine itmektedir. Ayrıca, kentte var olan potansiyellerin yeniden canlandırılması yanı sıra yerel yönetimlerin, daha büyük organizasyonlara ev sahipliği yapmak üzere devreye girerek uluslararası spor karşılaşmaları için stadyumlar, fuar alanları, Disneyland gibi ‘tema parkları’, mekânları ve özellikle turistler için güvenli alışveriş alanlarının yaratılmasına ön ayak oldukları gözlenmektedir (Türkün ve Kurtuluş, 2016: 13-15).

Kurtuluş’a (2010: 193) göre kentlerde toplumsal sınıflar, kentsel mekânda fiziksel ve sembolik bariyerlerle radikal bir biçimde ayrışırken, uluslararası ölçekte ise bazı kentler yeni işlevlerle diğerlerinden ayrılmaya başlamıştır. Bu kentler, küresel ölçekte kumanda ve kontrol işlevleri kazanarak, küresel kent ya da dünya kenti olarak adlandırılmıştır. Keleş (1998) “*Kentbilim Terimleri Sözlüğü*”nde “dünya kenti” kavramını şu şekilde tanımlanmaktadır:

Ekonomik, ekinsel ve yönetkil etkisi bakımından, etkileme ve etkilenme alan ülke sınırlarını aşan; özellikle küresel ölçekte örgütlenmiş anamalin yönetimi, denetimi ve dağıtım işlevlerini yerine getirmede uluslararası ölçünlere ulaşmış kurumları içinde bulunduran; sıra düzensel yerleşim dizgeleri içinde üstün konumda bulunan büyük kent (Keleş, 1998: 44).

Kent plancısı Hall, 1966 yılında yazdığı “*Dünya Kentleri*” isimli kitabında dünya kentlerini dünyanın en önemli ekonomik aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak tanımlamıştır (Öktem, 2016: 26-27). Ona göre, Londra, Paris, Moskova, New York ve Tokyo dünya kentleridir. 1980’li yılların ikinci yarısında da Friedmann (1986) dünya kenti kavramını ele almış ve dünya kentlerini, uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve birikiminin gerçekleştiği mekânlar olarak tanımlamıştır. Bölgesel, ulusal ve uluslararası ekonomiler bu kentlerde eklemlenmişlerdir (Öktem, 2016: 28).

Friedmann (1986) dünya kentlerinin yedi özelliğini şu şekilde vurgulamıştır (Friedmann, 1986: 68-71'den aktaran: Konak, 2011: 151):

“1. Kentin dünya ekonomisi ile bütünleşme düzeyi ve formu ve emeğin yeni mekânsal dağılımı sürecinde kente yüklenen fonksiyonlar, kentin içinde ortaya çıkan yapısal değişikliklerle olmaktadır.

2. Yeni mekânsal organizasyonda, üretim ve pazarın eklemlenebilmesinde, küresel sermaye anahtar dünya kentlerini düğüm noktaları olarak kullanmaktadır. Böylece dünya kentleri arasında karmaşık mekânsal bir hiyerarşi ortaya çıkmaktadır.

3. Dünya kentlerinin küresel kontrol fonksiyonu direk olarak, bu kentlerin üretim sektörü ve istihdam yapısı ve dinamikleri tarafından yansıtılır.

4. Dünya kentleri uluslararası sermayenin yoğunlaştığı ve biriktiği önemli merkezlerdir.

5. Dünya kentleri iç göçün ve/veya dış göçün yöneldiği önemli çekim merkezleridir.

6. Dünya kentleri, mekânsal ve sınıfsal kutuplaşmalar gibi endüstriyel kapitalizmin ana karşıtlıklarını içinde barındırır.

7. Dünya kentlerinin büyümesi, hükümetin mali kapasitesini aşan sosyal maliyetler yaratmaktadır.”

Sassen (1991) ise New York, Tokyo ve Londra örneklerinde incelediği çalışmasında dünya kentlerini sadece kontrol ve yönetim merkezleri olarak değil, aynı zamanda ticaret ve hizmet sektörü ile finansal yeniliklerin üretiminin de gerçekleştiği kentler olarak tanımlayarak dünya kenti kavramına yeni bir boyut kazandırmıştır. Uluslararası finansın, uluslararası firmaların genel merkezlerinin buralarda yoğunlaşması, küresel ulaşım ve iletişim ağlarına sahip olma, yüksek düzey uzmanlaşmış hizmetlere sahip olma, medya ve kültür aracılığıyla ideolojik sirayet küresel kentlerin temel özellikleri olarak tanımlanmıştır (Öktem, 2016: 28; Öktem, 2006: 54).

1990'lardan itibaren hızını arttıran küreselleşme, birbirine zıt iki sürecin yoğun bir şekilde yaşanmasına neden olmuştur. Bir yandan ekonomilerin ve toplumların birbirlerine daha fazla bağımlı hale geldiği bir bütünleşme yaşanırken öte yandan da küreselden yerele her düzlemde artan eşitsizliklere dayalı ayrışmalar söz konusu olmaktadır (Nederveen, 2002'den aktaran: Geniş, 2007: 69). Neoliberal küreselleşme süreci kamu harcamalarının azaltılmasının yanı sıra işgücü piyasalarında da bir takım değişimleri beraberinde getirmiştir. İşgücü piyasalarında meydana gelen değişimleri Şenses (2001) şu şekilde açıklamaktadır:

Sanayi üretimi gerilerken, hizmet sektörü, yeni teknolojiler kullanan, nitelikli işçi çalıştıran, yüksek verimlilik düzeyine sahip sektörlerle, düşük verimlilik/düşük ücret ekseninde gelişen ve enformelleşen sektörlerden oluşan ikili bir yapı görünümü sergilemeye başlamıştır (Şenses, 2001: 190).

Üretim yapısında ve istihdamda meydana gelen bu değişim ve dönüşümler, birçok insanın sosyal güvencesi olmayan, düşük ücretli işlerde, geçici veya yarım gün çalışmasına ya da uzun süreli işsiz kalmasına neden olmuştur. Bu durum, sosyal güvenlik ve sosyal hizmet sistemi dışında kalan “korumasız” kesimin toplam nüfus içindeki payının ve küresel yoksulluğun artması yol açmıştır (Şenses, 2001: 195; Kumar 1999: 69). Neoliberal küreselleşmenin bir diğer olumsuz sonucu da toplumsal sınıflar arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderek artarak daha belirgin hale gelmesidir. 1980’ler hem zengin ve yoksul ülkeler arasında hem de ülke içindeki gelir dağılımında büyük eşitsizliklerin ortaya çıktığı yıllar olmuştur. Davis (2006) bu eşitsizliklerin önceki dönemden farkına şu şekilde değinmiştir:

Bu dönemde küresel ölçekte gerçekleşen kentsel yatırımların yarattığı mekânsal, sosyal sonuçları açısından, İkinci Dünya Savaşı sonrası gerçekleşen kentsel patlamadan oldukça farklıdır. Refah devletinin sona ermesi ile kesilen kamusal hizmetler ve yatırımlar bir yandan geleneksel işçi ve memur kesiminde ciddi sosyal güvence kayıplarına neden olurken, sanayisizleşme ve enformelleşme de, geniş ölçekli iş kayıplarına neden olmaktadır. Aynı zamanda savaş sonrası sosyal refah politikaları ile mekânda yerleşmiş sınıfların yarattıkları sosyo-mekânsal ölçekler büyük kentsel dönüşüm projeleri ile çözülmekte ve kentte geniş ölçekli bir yerinden edilme ve mobilizasyon gerçekleşmektedir. Bir yandan kentin geleneksel sınıflarının yaşadıkları mekanlardaki dönüşümler, diğer yandan da sermaye birikim hızı yükselmiş belli kentsel bölgelerin aldıkları düzensiz ve enformel göçler kentlerde ciddi bir kentsel yoksulluk sürecini de birlikte getirmektedir (Davis, 2006’dan aktaran: Kurtuluş, 2010: 194).

Sosyal bilimciler, gelişmiş ve zengin ülkelerde hızla yoksullaşan ve marjinalleşen bölgelerin, kentlerin ve toplumsal grupların sayıca arttığına dikkat çekmektedir. Yakın zamana kadar üçüncü dünya ülkeleri ile özdeşleştirilen coğrafi geri kalmışlık, toplumsal eşitsizlik, dışlanma ve yoksulluk örüntüleri gelişmiş kapitalist ülkelerde de yeniden baş göstermeye başlamıştır. Küresel ekonomi ile eklemlenebilen ve küresel ilişkileri avantajına çevirebilen bölgeler, şehirler ve toplumsal gruplar hızla zenginleşirken, diğerleri gittikçe daha fazla yoksullaşmış ve marjinalleşmiştir. Üçüncü dünyanın içinde de bir yandan küresel gelişmişlik ve zenginlik standartlarını yakalamış adacıklar oluşurken diğer yandan da ekonomik, kültürel ve politik merkezin dışında kalan alanlarda gittikçe yoksullaşan, marjinalleşen ve dışlanan kesimler yeni eşitsizlik örüntülerinin yansımaları olarak karşımıza çıkmaktadır. Küreselleşme ile beraber eşitsizlik ve onunla birlikte artan zenginlik, yoksulluk,

dışlanmışlık ve ayrışma hızla coğrafyaları kesen bir olgu haline gelişmiştir. Özetle, bir yanda zenginlik ve gösterişin öte yanda yoksulluk ve dışlanmışlığın damgasını vurduğu toplumsal gruplar ve mekânlar bu kentlerde daha bir görünür ama bir o kadar da keskin sınırlarla ayrılmış bir topografya oluşturmuştur. Neoliberal ekonomik politikaların arttırdığı toplumsal eşitsizlikler yeni kent politikaları ile mekansal ayrışmalara dönüştürülmeye, yoksulluk artarken görünmez kılınmaya, kentin prestij alanlarından kovulmaya ve kentli orta sınıfların ve elitlerin gözünden ırak mekanlarda tecrit edilmeye başlanmıştır. Daha eşitsiz ve mekânsal olarak ayrılmış bir kent düzeni, kent politikası ve kültürü ile karşı karşıya olunduğu kabul edilmektedir (Geniş, 2007a: 69-70).

Sassen (1994) de neoliberal küreselleşmenin, kentsel sosyal düzende ve kent yapısında derin etkilere sahip olduğunu ifade etmektedir. Sassen'e (1994) göre küresel süreçler, emeğin organizasyonunu, kazancın dağıtımını ve tüketimin yapısını değiştirmekte ve bu durum, yeni kentsel sosyal eşitsizlik örüntülerini ortaya çıkartarak, kentlerin sosyal yapılarını dönüştürmektedir. Bir başka ifade ile sosyal refah devletindeki kırılmalar, üretim yapısında ve istihdamda meydana gelen değişimler ve gelir dağılımındaki eşitsizliklerin giderek artması kentlerin mekânsal kuruluşunda, arazi kullanımında olduğu gibi kentsel hizmetlere ve temel haklara erişim üzerinde de etkili olmuştur. Bu durum, bireyleri, erişebildikleri fırsat ve olanaklar açısından eşitsiz hale getirirken, kentler de bu yeni sosyal ve ekonomik örüntülerin daha keskin olarak ifade bulduğu mekânlar haline gelmişlerdir (Sassen, 1994'den aktaran: Firidin Özgür, 2006: 4).

1.3. Kent Kuramları

Bu başlık altında ilk olarak sanayileşme süreci ile birlikte ortaya çıkan kentleşme sürecini toplumsal faktörler içerisinde ele alan klasik kent sosyolojisinin temsilcilerinden Simon, Tönnies, Spencer, Durkheim, Marx, Engels, Weber ve Simmel'in görüşlerine yer verildikten sonra kent sosyolojisinin bir disiplin olmasını sağlayan Şikago Okulu'nun temsilcilerinden Park, Burgess, McKenzie ve Wirth'in yaklaşımları özetlenmiştir. Son olarak ise çağdaş kent kuramı temsilcilerinden Lefebvre, Castells ve Harvey'in kente ilişkin görüşleri ele alınmıştır.

1.3.1. Klasik Kent Kuramları

Kentin, sosyolojinin araştırma konusu olması özellikle Sanayi Devrimi ile olmuştur. Batı toplumlarında sanayileşme ile beraber kırsal alanlardan kentlere göç hareketinin başlaması kentsel nüfusun artmasına ve hızlı bir kentleşme sürecinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. "Ayrıca kentler, toplumdaki değişiklikleri ve yeni şekillenen toplumun özelliklerini

bünyesinde taşımaktadır. Yeni oluşan kent merkezleri ortaya çıkarken, bu merkezler yeni üretim ilişkilerinin biçimlendirdiği yeni hayat tarzlarının göstergesi olmuşlardır (Deveci, 2011: 28).”

Ondokuzuncu yüzyılda sosyologlar, kentleşme olgusunu yaşanan toplumsal değişimleri merkeze alarak açıklamışlardır. Bu bağlamda, “kentler geleneksel toplumlardan modern toplumlara dönüşümü tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş (Saint-Simon), cemaatten cemiyete geçiş (Tönnies), basit toplumlardan karmaşık toplumlara geçiş (Spencer), mekanik dayanışmalı toplumlardan organik dayanışmalı toplumlara geçiş (Durkheim)” olarak tanımlanmışlardır (Yörük, 2005’den aktaran: Özyurt, 2007: 113).

Fransız Devrimi dönemi toplumsal istikrarsızlığın yoğun olduğu bir dönemde yaşamış olan Saint Simon (1760-1825) “sanayi toplumu” kavramını kullanan ilk kişi olmuştur. Toplumu, evrimci ve pozitivist bir kavramsal çerçevede ele alan Simon, toplumların evrimsel gelişme yasasına bağlı olarak tüketim etrafında yapılanmış feodal veya askeri toplumlardan, üretim temelinde kurulmuş sanayi toplumlarına doğru bir geçiş yaptığını savunmuştur (Swingewood, 1998: 54).

Simon için “pozitif” aşama olarak tanımladığı sanayi toplum aşaması çok önemli bir aşama olup üretim, teknoloji, bilgi, bilim, iş bölümü, sınıf yapısı ve de siyasal yapısı açısından diğer aşamalardan ayrılmaktadır. Bu aşama pozitif bilimin ve sanayinin sağladığı olanaklar sayesinde öncekilerden farklı olacaktır. Simon için bu pozitif aşama tüm toplumsal sınıfların iş birliği ve uyum halinde tek bir kolektif üretici sınıf temelinde örgütlenerek üretime katıldıkları sosyalist nitelikte bir toplum aşamasını temsil eder (Suğur, 2009: 35).

Ferdinand Tönnies (1855-1935) köy ve kent hayatını ayırt eden ölçüt olarak topluluk (Gemeinschaft) ve toplum (Gesellschaft) ayrımına gitmiş ve bu kavramsallaştırmasıyla kent sosyolojisi alanında önemli bir konuma sahip olmuştur. Tönnies’e göre sanayileşme ve dolayısıyla kentleşme dönemi, endüstri toplumuna yol açmıştır ve sosyal düzenlemeler ailenin görevi olmaktan çıkmıştır. Bu durum, yüz yüze iletişimin sosyal yaşamı belirlediği topluluktan (Gemeinschaft), zayıflamış sosyal bağlara ve düzenlemelere sahip olmakla karakterize edilen topluma (Gesellschaft) bir geçişe neden olmuştur (Rittersberger Tılıç, 2011: 8, 17). Topluluk ile toplumsal ilişkilerin samimi ve biz duygusunun hâkim olduğu (birincil ilişkilerin görüldüğü); ortak iradenin, mülkiyetin ve çıkarların hâkim olduğu; düzenin ve ilişkilerin, görenek, adet ve töreler gibi yazılı olmayan kurallarla sağlandığı köy topluluklarını anlatılmaktadır. Topluluklarda, uzmanlaşma ve işbölümü az olduğu için mekanik dayanışma söz konusudur. Toplum ise ilişkilerin samimi olmayıp resmi olduğu ve bireysel çıkarları gözetken ben duygusunun hâkim olduğu (ikincil ilişkilerin görüldüğü);

bireysel irade ve özel mülkiyetin görüldüğü kent topluluklarını anlatmaktadır. Toplumlarda, uzmanlaşma ve işbölümü çok geliştiği için organik dayanışma vardır (Civelek, 2003).

Tönnies, “Gemeinschaft ve Gesellschaft arasındaki karşıtlığı keşfettiği zaman, insan sıcaklığının ortaya çıkacağı bir iç mekân görüşünü sosyal bilimler jargonunda kutsallaştırdı. Gemeinschaft onun için, küçük ve sosyal yönden muhafazalı bir mekânda yüz yüze sosyal ilişki demektir; oysa Gesellschaft daha açık, sessiz bir alışverişti... Tönnies, bu iki terimi mekâna uyarladı. Bunları, köylerle kentler ve kent içindeki evlerle sokaklar, küçük kafelerle büyük kafeler, komşu grubuyla büyük kalabalık arasındaki kontrastlar haline getirdi (Sennett, 1991: 41’den aktaran: Alver, 2013: 24).

Biyolog olan Herbert Spencer (1820-1903) Darwin’in biyolojik evrim kuramından etkilenmiştir ve bu kuramı sosyal bilimlere uyarlamaya çalışmıştır. Sosyolojide biyolojik okulun kurucularından olan Spencer, biyolojik organizmalara uygulanabilecek evrim yasalarının, topluma da uygulanarak toplumun yasalarının incelenebilir ve açıklanabilir olduğunu savunmuştur. Yani tıpkı doğada olduğu gibi toplumlarda doğal ayıklanma, hayatta kalma ve adaptasyon gibi temel yasalara göre gelişmektedir. Toplumu bir organizmaya benzeten Spencer’a göre toplumsal sistemin öğeleri işlevsel olarak birbirine bağlıdır. Buna göre, tıpkı canlı organizmalar gibi toplumlar da doğar, büyür ve gelişir. Toplumlar ve toplumsal kurumlar, yapısal olarak değişme ve farklılaşma süreçleri yaşayarak değişen zaman ve çevre koşullarına uygun olarak evrim geçirirler. Spencer’a göre doğada olduğu gibi toplumsal hayatta da denge, düzen ve istikrar önemlidir. Toplumsal yapının çeşitli parçaları arasındaki dengenin bozulması ile birlikte toplumsal değişme gerçekleşmektedir. Bir istikrar döneminden sonra yeni bir toplumsal düzen, yeni bir denge, yeni bir ahlaki uzlaşma ortaya çıkmaktadır. Böylece, değişen ve farklılaşan toplumsal parçalar arasında yeni bir ilişki kurulmuş olmaktadır. Spencer biyolojideki organizmalar gibi toplumların da farklılaşmamış basit kabile yapılarından günümüz farklılaşmış karmaşık yapılara doğru evrimleşen canlı bedenlere benzediğini savunmaktadır (Slattery, 2011: 94-99).

“*Toplumda İşbölümü*” adlı eserinde Emile Durkheim (1858-1917) Tönnies’in topluluk ve toplum kavramsallaştırmasına benzer olarak mekanik ve organik olmak üzere iki dayanışma tipinden söz etmektedir. Durkheim, nüfusun artışıyla birlikte işbölümünün yaygınlaşmasını bu iki dayanışma ayrımında ölçüt olarak kullanmıştır. Toplulukta, nüfusun az olması işbölümünün yaygınlaşmamasına neden olduğu için karşılıklı yardımlaşmaya dayalı bir işbirliği (mekanik) gelişmiştir. Köylerde görülen imece usulu dayanışma mekanik dayanışmaya örnektir. Toplum da ise nüfusun artışıyla birlikte işbölümü yaygınlaşmış ve farklı iş kollarının birbirini tamamlaması şeklinde görülen organik dayanışma ortaya

çıkmiştir. Kentlerdeki iş bölümünün ve uzmanlaşmanın birbirini tamamlaması organik dayanışmaya örnektir (Civelek, 2003). Durkheim’e göre,

İşbölümünün gelişimi dramatik biçimde uzmanlaşmayı arttırmakta ve sonuçta mekanik toplumdan organik topluma geçişe yol açmaktadır. Bu yüksek işbölümü maddi ve manevi yoğunluktaki artış nedeniyle gerçekleşir. Maddi yoğunluktaki artış belirli bir alanda yeni iletişim biçimlerinin gelişiminden, kasaba ve kentlerin büyümesinden kaynaklanan nüfus yoğunluğu artışını gerektirir. Manevi yoğunluk, toplumsal etkileşimin yoğunluğunun artışına işaret eder. Toplumun farklı kesimleri, insanların giderek daha çok ilişkiye ve etkileşime girmeleriyle bireyselliklerini yitirirler. Her ne kadar bazı zamanlarda kentler toplumsal patoloji merkezleri olabilseler de bu durum karşılıklı bağımlılığa dayalı yeni bir organik dayanışma yaratır. Durkheim, yerel coğrafi bağılıkların mesleğe dayalı yeni iş bölümleri tarafından giderek zayıflatıldığına dair, kapsamlı bir modernleşme tezi sunmuştur (Urry, 1999: 19).

Ondokuzuncu yüzyılın diğer düşünürlerinden Marx ve Engels için kent, feodalizmden kapitalizme geçişin ve kapitalist üretimin bir mekânıdır (Güllüpinar, 2011a: 52). Karl Marx (1818-1883) ve Friedrich Engels (1820-1895) çalışmalarında kenti ayrı bir çalışma nesnesi olarak ele almamakla birlikte kente ilişkin dikkate değer bir dizi değerlendirmeleri söz konusudur. Özellikle de Engels’in Salford ve Manchester kentlerine ilişkin gözlemlerinden yola çıkarak kaleme aldığı “*İngiltere’de Emekçi Sınıfların Durumu*” başlıklı çalışması, kent mekânının siyasal stratejiler açısından önemi üzerine yapılmış en kapsamlı çalışmadır. Marx ve Engels’e göre kentsel mekân her toplumsal ilişki ve süreç gibi diyalektik bir nitelik taşımaktadır. Kent, bir yandan içinde taşıdığı olumsuzluklardan dolayı kutsanırken, diğer yandan da yol açtığı sorunlardan dolayı eleştirilmektedir. Bu bakış açısı, Marx ve Engels’in çalışmalarında sıklıkla yer verdiği kır-kent ayrımında görülmektedir. Marx’a göre Orta Çağ’a kadar insan topluluklarının tarihi kırsal kesimin tarihi olmuştur. Antik çağda kentler, kırsal üretim üzerinde kontrol sağlayan idari birimler olmuştur ve bu dönem, kentin kırlaşması ile temsil edilmiştir. Ortaçağdan itibaren kır-kent karşıtlığı farklı bir nitelik kazanmıştır. Antik çağda, kentin kırlaşması süreci tersine dönerek kırın kentleşmesi süreci başlamıştır (Şengül, 2001: 10-11). Şengül (2001) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Ticaret sermayesinin gelişimi, farklı coğrafyalar arasında ticaret çerçevesinde bir ilişkinin kurulmasını sağlarken bir yandan da ortaya çıkan yeni işbölümü çerçevesinde farklı endüstri dallarının serpilmesine yol açmıştır. Endüstrinin gelişimi kentlerde kurulu bulunan loncalar tarafından engellendiğinde ise sonuç, bu örgütlülüğün kentlerden kaçarak kıra yönelmesi olmuştur. Böylece, endüstri devriminin büyük kentleri bu tür bir yönelimin ürünü olarak daha önce kırsallıkla nitelenen alanlarda serpilmiştir. Feodal üretim ilişkilerinin aşılmasında bu kentlerin merkezi bir rolü olmuştur. Kır tarafından temsil

edilen feodal lord, kentin yeni temsilcisi kapitalist sınıf tarafından alt edilmiş ve büyük ölçüde kent tarafından nitelenen kapitalizm başat üretim tarzı olarak ortaya çıkmıştır (Şengül, 2001: 11).

Marx ve Engels'e göre sanayi öncesi feodal toplumun kalıntılarından filizlenen sanayi toplumlarında iki sınıf öne çıkmıştır. Bu iki sınıf, yeni üretim araçlarına sahip olan burjuvazi ile bu araçlar üzerinde emeklerini satarak üretimi gerçekleştiren proletaryadır. Marx ve Engels'in tanımıyla "burjuvazi ile, modern kapitalistler sınıfı, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emek sömürenler kastediliyor. Proletarya ise, kendilerine ait hiçbir üretim aracına sahip olmadıklarından, yaşamak için işgüçlerini satmak zorunda kalan modern ücretli işçiler sınıfı" kastedilmektedir (Marx ve Engels, 2005: 30). Marx ve Engels'e göre kapitalist üretim ilişkileri bir yandan burjuvazinin zaferinden itibaren bu sınıfın gericileşmesine ve sömürü ilişkilerine yol açarken, diğer yandan proletaryanın ortaya çıkışı devrimci bir durumu ortaya çıkartmaktadır. Proletarya, sanayi kentlerinde yoğunlaşırken, kapitalizmin de gerici yüzü de iyiden iyiye belirginleşmiştir. Emek güçlerinden başka satacak bir şeyleri olmayan bu kesimlere yönelik olarak acımasız bir sömürü ortaya çıkmıştır. Bu durum, Marx ve Engels'in "Komünist Manifesto"da açıkça ortaya koydukları gibi, devrimci bir durumu yaratmaktadır. Marx, işçi sınıfının sınıf bilincinin oluşumunda kente özel bir önem vermektedir. Marx, kentlerde, sömürülen ve ezilen emekçi sınıfın, kapitalist üretim ilişkilerine meydan okumasının koşullarının oluştuğunu düşünmektedir. Ancak, Marx'ın, işçi sınıfının kapitalizmi yaşam mekânında nasıl yaşadığına ilişkin değerlendirmeleri yok denecek kadar azdır. Bu noktada, Engels'in kapitalizmin yaşam mekânında yarattığı sorunlar ve bu çerçevede işçi sınıfının kapitalizmle yaşam mekânında karşı karşıya olduğu çelişkileri değerlendirdiği yazıları önemli yer tutmaktadır. Engels, Manchester kent mekânında toplumsal kesimler arasında mekânsal ayrımların sınıfsal bir nitelik taşıdığını belirtmiştir. İşçi sınıfı ile burjuvazinin kent mekânında birbirleriyle hemen hemen hiç ilişkiye girmeden yaşam sürmektedirler. Engels'e göre Manchester kentinin koşulları ve sınıflar arasındaki katı ayırım, emekçi sınıflar arasında ortak bir bilincin oluşmasına ve kapitalizmi sona erdirmeye yönelik olarak bir araya gelmeleri konusunda aşırı bir iyimserliğe itmiştir (Şengül, 2001: 11-14).

Marx gibi Max Weber'in (1864-1920) çalışmalarında da kent başlı başına bir analiz nesnesi olarak görülmemiş, sadece kapitalizmin gelişim süreciyle olan ilgisi oranında analiz edilmiştir. Weber, kenti, tarihsel olarak feodalizmden kapitalizme geçişi simgeleyen bir olgu olarak ele almıştır. Ortaçağ kentlerini özellikle antik toplumların feodalizme ve ardından kapitalizme geçiş süreçlerini inceleyen Weber ve kenti kavramlaştırırken ekonomik ve siyasi örgütlenme üzerinde durmaktadır. Weber'e göre ekonomik olarak kent, içinde yaşayanların tarımdan çok ticaretle uğraştığı bir yerdir. Siyasi açısından bakıldığında kent ise kentlerin

görelî özerkliği ön plana çıkmaktadır. Ekonomik ve siyasi boyutların bir araya gelmesi Weber'in ideal kentini oluşturmaktadır. Weber'e göre bir yerleşim yerinin kent statüsüne sahip olabilmesi için savunma amaçlı bir kale, pazar yeri, görelî özerkliğe sahip kent yasalarını uygulayan mahkeme ve kentte yaşayan kentlilerin seçtiği yöneticilere sahip olması gerekmektedir (Aslanoğlu, 2000: 59-60). Bir başka ifade ile kentin özel karakteri, onların kalelerle kuvvetlendirilmiş yerler oldukları kadar, varlıklarının ticaret ve alışverişe dayanması, şehrin bir pazar yerleşim yeri olmasıdır. Ticaret ve alışveriş önemli olmasına rağmen, Weber'e göre belli bir dereceye kadar siyasi ve idari özerkliğe sahip olmaları da gereklidir. Sivil ve demokratik katılım (kendi özerk yasa ve ilgili dernekler, kendi mahkemeleri) kentsel gelişim için çok önemlidir (Rittersberger Tılıç, 2011: 7).

Kentleşmenin kültürel boyutları üzerinde yoğunlaşan ve kentsel yaşamın nasıl bireysel bilinç dönüşümlerine yol açtığını ele alan George Simmel (1858-1918) kent sosyolojisi tartışmalarına önemli katkıda bulunmuştur. Simmel, 1902'de yayınlanan "*Metropolis ve Zihinsel Yaşam*" adlı makalesinde, kentin insan hayatında merkezi bir konuma sahip olduğunu belirtmiştir. Simmel'a göre modern yaşamın en büyük sorununun, toplumsal güçler, tarihsel miras, dış kültür ve teknik karşısında bireylerin kendi özerklik ve bireyselliklerini kendi ellerinde tutma çabasından kaynaklandığını savunmuştur. Simmel, "kişiliğin dış güçlere nasıl uyum sağladığı" sorusunun cevabını aramıştır. Kentli insanın psikolojik yapısı, dış ve iç uyarıcılarının hızlı ve durmaksızın değişmesiyle "sinirsel uyarıcıların şiddetlenmesi"ne yol açmaktadır. Birey kişilik değerleriyle çelişki içerisinde olan dıştan gelen uyarıcılara bir şekilde cevap bulmak zorundadır. Bireyin bütün bu uyarıcılara cevap vermesi imkânsız olduğu için kendisini kökünden koparacak dışsal çevredeki bu etkenlere karşı koruyan bir davranış geliştirmeye başlar. Kentli insan hızlı karar vermek durumunda olduğu için kalbiyle değil zihniyle tepki verir. Bu şekilde, ruhsal alanda meydana gelebilecek gerilimlerden kurtulmuş olur. Rasyonellik, kent hayatının baskısı karşısında, öznel hayatı koruma görevini üstlenir (Rittersberger Tılıç, 2011: 7; Özyurt, 2007: 114; Güllüpınar, 2011a: 58).

Simmel'a göre metropol her zaman para ekonomisinin merkezi olmuştur. Para ekonomisi, insanlar arasındaki mesafeyi eşitleyen ve insanları nesneleştiren bir araçtır. Parasal ilişki, bir tür gayri şahsi ilişkidir. Herkese "Kaça?/Kaç Para?" şeklinde hep aynı şeyi sordurur. Kentte ekonomik hayat, herkesi ve her şeyi sayıya indirgeyecek biçimde rasyonelleşmiştir. Birey, "dakiklik", "hesaplanabilirlik" ve "kesinlik"ın egemen olduğu para ekonomisinde, sınırsız zevk peşinde koşmakta, sürekli birbiriyle çelişen tepkiler veren "bezgin tutum"ın olduğu bir yaşam tarzına sahip olmaktadır (Güllüpınar, 2011a: 57-58; Özyurt, 2007: 114). Özyurt (2007) bezginin özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

“Bezgin”, kentsel toplumun başat kişiliğidir. Bezgin kişilik, hızla değişen ve sıklıkla birbiriyle çelişen sinirsel uyarıcıların ürünüdür. Aşırı uyarılma bir süre sonra tepki verme kapasitesinin kayboluşuna neden olur. Yoğun zihinsel faaliyetlerde bulunanlar bir süre sonra bezgin hale gelir. Sınırsız zevk arayışı tarafından sürüklenmek bir kişiyi bezgin yapar, çünkü bu zevklerin birçoğuna aynı anda ulaşmak mümkün değildir. “Bezgin tutum”un temelinde, tefrik etme (sınıflandırma) körlüğü yatar. Onun için her şey gridir, diğer renkler yok olmuştur. Bezgin, geri-zekâlı bir insan değildir. O eşyayı görür ve algılar, fakat bu algılama yüzeyseldir. Nesnelere hep aynı yakınlığı gösterir. Hiçbir şeyin özel bir anlamı yoktur. Tek ayırıcı ölçüt paradır. Para ekonomisi, her şeyi eşit hale getirmiştir. Bezgin tavırda sinirlerin uyarılara tepki vermeye direnmesi, bireyin, kentsel yaşamın formu ve içeriği karşısındaki son çıkış yolu; dış etkiler karşısında kişinin kendini korumasıdır. Bezgin, her şeyi kanıksayan insandır (Özyurt 2007: 114).

Simmel’e göre bölünmüş bir kişiliğe sahip olan kentli insan, davranışlarını kendisi olarak gerçekleştiremediği için bir “yabancı”dır. Metropol hayatı her türlü kişisel hayatı gölgeleyen bir kültürün yurdudur. Bu yüzden yabancı, “yurdu/toprağı olmayan”dır. Kentin yurt haline gelebilmesi için, insanların -küçük kasabalarda veya Eski Yunan sitelerinde olduğu gibi- hem akıllı hem de duygusal varlıklar olarak etkileşimde bulunmaları gerekir. Ulusal, sosyal, ticari ve insani ortak özelliklerimiz, modern toplumlarda yabancıyı bize yakınlaştıran bağlardır. Bu bağlar, geniş bir coğrafyaya yayıldığı ve bireyle ilişkisi geniş bir grup aracılığıyla olduğu için, soyut bir yakınlığa dönüşmektedir. Yabancılar arasındaki ilişki de gayri şahsi bir ilişki olduğu için karşılaşılan yüzler karşısında kayıtsız kalınmaktadır. Kentte, insandan çok paraya değer verilmektedir (Güllüpinar, 2011a: 59; Özyurt, 2007: 115).

Durkheim, Marx ve Weber gibi Simmel da kentsel olan alanlarda topluluk duygusunun yok olduğunu belirtmektedir. Büyük kentlerde çok sayıda insanın yaşamaya başlaması ve böylece kentleşmenin hızlanması ile birlikte topluluk duygusu ve mekâna bağlılık yok olmaktadır. Bu durum ise anonimleşme ve yabancılaşmaya yol açarak, bireylerin kentsel yaşam kalitesini düşürmektedir (Mazumdar, 2007).

Kent sosyolojisinin ilk tohumlarının atılmaya başlandığı 19. yüzyılda, sosyologlar, kentleşmeyi, kendi sosyal anlayışları içerisinde ve toplumsal faktörlerle birlikte değerlendirmişlerdir. Bu nedenle, gelişmiş bir kent sosyolojisinden bahsetmek mümkün değildir. Marx, Engels, Weber ve Simmel’in toplumsal kuramlarında kent ayrı bir araştırma nesnesi olarak ele alınmamış, toplumsal yapının anlaşılmasında bir etken olarak değerlendirilmiştir. Ancak 1920’lere gelindiğinde kent tek başına bir olgu olarak ele alınmaya başlamıştır. Şikago Okulu öncülüğünde gerçekleşen çalışmalar ile kent sosyolojisi bir disiplin olarak ortaya çıkmıştır. Şikago Okulu’nun temsilcileri Robert Park (1865-1944), Ernest Burgess (1866-1966), Roderich McKenzie (1852-1934) ve Louis Wirth (1897-1952) önemli

bir büyüme yaşayan Amerikan kentlerini sosyolojik incelemişlerdir. Şikago okulu, kentsel gelişmeyi ve büyümeyi sosyolojik olarak ilk kez kente özgü terimlerle ele almışlar ve yoğun göç alan Amerikan kentlerini, temel olarak *bütünleşmenin*, *uyumun* ve *sosyal uzlaşmanın* nasıl sağlanacağı problemi etrafında incelemişleridir. Kentin gelişmesini ve büyümesini *rekabet*, *hâkimiyet* ve *iktidar* gibi kavramlarla açıklayan yaklaşım kentsel gelişmenin getirdiği eşitsizlikleri, uyumsuzlukları ve mekânsal farklılaşmaları doğal ve değiştirilemez bir süreç olarak kabul etmiştir (Güllüpinar, 2011a: 52).

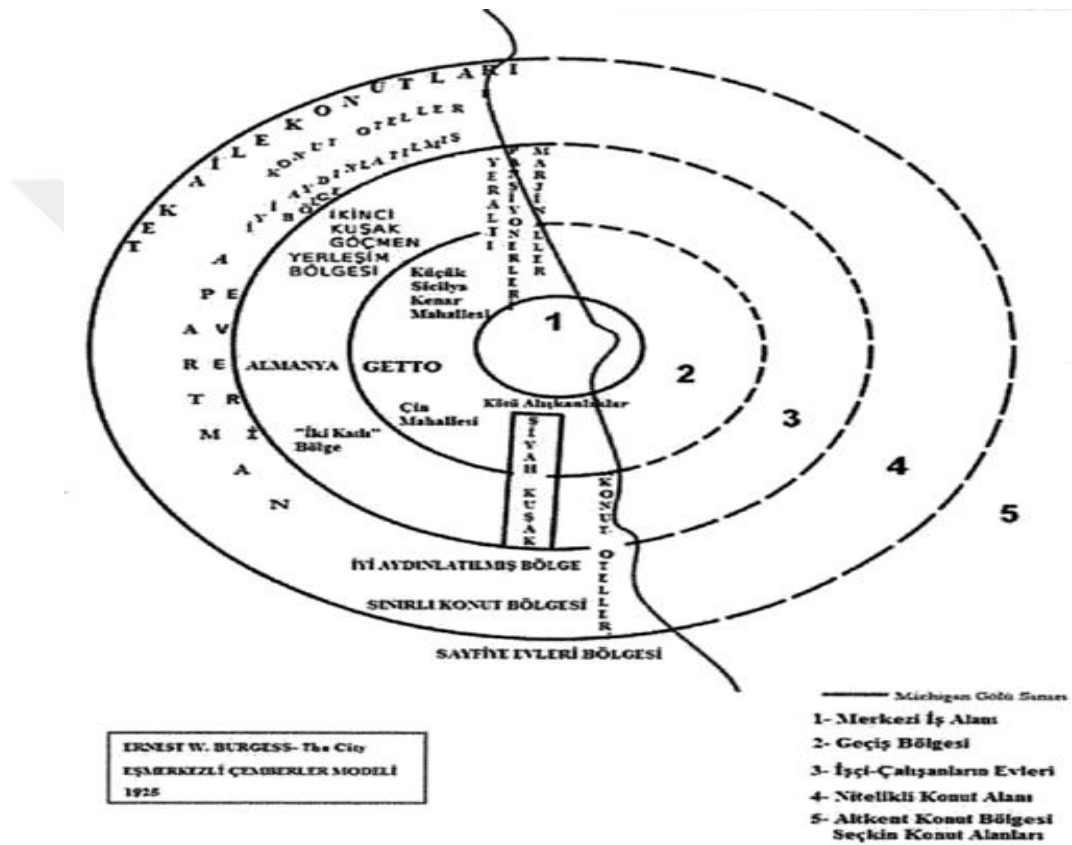
Kentsel ekoloji kuramının temsilcilerinden Park ve Burgess, modern kentlerin karakterini açıklamak için biyolojiden, bitki ve hayvanların birbirlerine bağımlı ve uyum içerisinde yaşamasını anlatan ekoloji kavramını almışlardır. Bitki ve hayvan topluluklarının doğal yaşamları zamanla başka yeni türlerin istilasına uğramakta, bu durumsa basitten karmaşığa doğru ilerleyen yeni bir yaşam biçimi üretmektedir. Çevreye hâkim baskın bir tür ortaya çıkıncaya kadar bir dengesizlik veya değişim hali mevcuttur ve bir sonraki istilaya kadar yeni bir topluluk ve denge çağı hüküm sürmektedir (Slattery, 2011: 262).

Park, doğal ayıklanma, rekabet ve hayatta kalma gibi Darwinci ilkeler ile bireyin özgürlük ihtiyacıyla toplumsal değerler arasındaki gerilimi anlatan Durkheimci anomi kavramlarını birleştirerek kentlerin nasıl geliştiğini ve kentlerdeki mekânsal ayrışmayı açıklamaktadır. Kent, kendine ait bir hayatı olan, insanların sürekli olarak karmaşık bir hayat mücadelesi ve mekânsal rekabet süreci içinde çevrelerine uyum sağladıkları, en güçlü olanın hâkim ve merkezde olduğu, en zayıf olanın kent merkezinin arka taraflarında kaldığı bir “sosyal orman” olarak ele alınmaktadır. Ancak doğada olduğu gibi, kentsel rekabet dönemi bir kez hafiflediğinde, insanlar da bitkiler gibi belirli bir mahalleye yerleşip, kök salmakta ve bir topluluk duygusu geliştirmektedirler. Böylece, yeni bir istila ve yerini alma çağı başlamış olmaktadır. Kent merkezindeki yeni gruplar, en yakın mahalleyi istila etmek için, bütün kente yayılan bir dalga etkisiyle, mevcut sakinleri dışa doğru itmekte ve yoksul mahalleleri istila etmektedirler. Sonuçta yeni bir kentsel yerleşim örüntüsü, yeni bir kentsel güç dengesi, yeni bir denge ve uyum ortaya çıkmaktadır (Slattery, 2011: 262-263).

“Kentsel ekolojik kuram” statik bir yapı olduğu bir başka ifade ile bu kuramın içinde süreç boyutunun yer almadığı yönünde eleştirilere maruz kalmıştır. Castells’e göre Park’ın geliştirmiş olduğu kuram, kapitalist süreçlerin ortaya çıkardığı kentsel mekânın doğal işleyişindeki bu ayrımlaşmaların değiştirilemeyeceğini varsaymaktadır. Kent içindeki çöküntü alanları ve gettolar kent içerisindeki doğal işleyişin bir parçası olarak görüldüğünden dolayı değiştirilemez mekânlar olarak algılanmaktadır. Kent gelişiminin doğal bir süreç ele alınması bilinçli düzenleme ve planlamanın göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Kuramdaki

mekânsal örgütlenme modeli sadece Amerika'nın bazı kentlerine uymakta, bu nedenle diğer ülkeler için genelleme yapma söz konusu olmamaktadır (Güllüpinar, 2011a: 63).

Kentsel ekoloji kuramının bir diğer temsilcisi olan Burgess'in geliştirmiş olduğu "ortak merkezli daireler kuramı"na göre de kent, tek bir ortak merkezi olan beş bölgeye ayrılmaktadır. Kent büyüdükçe her daire genişlemekte ve kendinden sonra gelen dairenin içine sokulma eğilimi göstermektedir. Bu eğilimin gücü ise kentin ekonomik yapısındaki değişimin hızına bağlıdır (Keleş, 1996: 84).

Şekil 1.2 Aynı Merkezli Daireler Kuramı (Concentric-Zone)

Kaynak: Burgess, 1925: 55'den aktaran Serter, 2013: 71.

Yukarıdaki şekilde, kentin merkezini temsil eden birinci bölgede merkezi iş ve ticaret bölgesi bulunmaktadır. İş merkezlerinin, bankaların, mağazaların, otellerin ve finansal kurumların bulunduğu bu bölgede arazi oldukça pahalıdır ve devamlı çevresindeki yerleşim bölgelerini tehdit ederek genişleme eğilimindedir. Bunu, merkezin sürekli olarak genişleme tehdidi altında olan ikinci bölge izlemektedir. Çöküntü alanlarından oluşan bu bölgede, kente yeni göç etmiş olanlar ve dar gelirli aileler yaşamaktadır. Toptancı ve imalat sanayi kuruluşlarını barındıran bu bölgenin etrafı işçi konutları ile çevrili olduğu için toplumun geri kalanı bu bölgede yaşamayı tercih etmemektedir. Ancak, merkezin tehdidi altında olan bu

bölgede, ticari aktiviteler genişledikçe arazi ve konut fiyatlarında değişiklikler meydana gelmekte ve bölgenin eski sahipleri diğer bölgelere taşınmak zorunda kalmaktadır. Geçiş bölgesini çevreleyen üçüncü bölgede ise yaşam standartları daha yüksek olan mavi yakalı işçileri oturmaktadır. Onların bu bölgeyi seçme nedenleriye iş yerlerine daha rahat ulaşabilmek ve geçiş bölgesinden uzaklaşma isteğidir. İkamet bölgesini temsil eden dördüncü daire, serbest meslek, küçük işletmeciler ve memurların yaşadıkları bölgeyi temsil etmektedir. Burada, evler genellikle daha kaliteli olmakla birlikte modern alışveriş merkezleri bulunmaktadır. Merkezdeki iş merkezlerinden oldukça uzak olan ve kentin sınırlarında yer alan veya kentin sınırlarını aşan beşinci dairede ise kentin en zenginlerinin yaşadığı banliyö bölgeleri bulunmaktadır (Bal, 2006: 151; Güllüpınar, 2011a: 64).

Burgess'in geliştirmiş olduğu "ortak merkezli daireler kuramı" için de başka kentlere uygulanamayacağına yönelik eleştiriler bulunmaktadır. Model, rekabete ve herkesin aynı gözde yerler için mücadele ettiğine vurgu yapmaktadır. Bu durum, kültürel ve kişisel faktörlerin insanların nerede ve nasıl etkilediğini göz ardı etmektedir (Slattery, 2011: 265).

Park'ın meslektaş ve öğrencisi olan McKenzie de benzer şekilde kentlerin resmi politikalar sonucunda değil ekolojik süreçler sonucunda ortaya çıktığını ve büyüdüğünü savunmaktadır. McKenzie, kentsel gelişme dinamiğini sağlayan temel bu süreçleri konsantrasyon (yoğunlaşma), merkezileşme, merkezden uzaklaşma, ayrışma (segregation), istila ve tamamlama olarak tanımlamaktadır.

Konsantrasyon (yoğunlaşma), bir bölgede yaşayan insanların yoğunluğudur. Aynı yerde yoğunlaşan nüfusa verilen hizmete merkezileşme denmektedir. Ancak aşırı yoğunlaşmanın doğal bir sonucu olarak insanlar ve endüstriyel kuruluşlar, yoğunlaşmanın olduğu bölgeden uzaklaşarak çevreye doğru hareket etmektedirler. Böylece de merkezden uzaklaşma gerçekleşmektedir. Kentleşme sürecinde bu olguların ikisi de gerçekleşmektedir. Yani aynı merkezde yaşayan insanlar, zaman içerisinde merkezde oluşan zorluklardan kaçmak adına merkezden uzaklaşmaktadır. Böylece yaşam merkezleri, kent merkezlerinin dışına taşmakta ve uzaklaşmaktadır. Ekolojik farklılaşma olarak da kullanılan ayrılma kavramı ise belirli faaliyet ve hizmetlerin (ticaret, ithalat, alışveriş merkezleri) kentin belirli bir kesiminde yapılmasını ve diğer bölgelerden ayrılmasını ifade eder. Burada belirli faaliyet ve hizmetlerle ilgili bölgeler gelişir. Kentlerin bu şekilde bölgelere ayrışma süreci insanlar arasında da ayrılmalara neden olmuştur. Genellikle aynı kültürden gelen insanlar, kendi kültürlerinin değer ve normlarını devam ettirme olanağı sağlama amacıyla kentin belirli bölgelerinde belirli yörelerden gelen insanlar yerleşerek alt kültürleri oluşturmaktadır. Amerika'da İtalyan, İspanyol ya da Çin mahallerinin oluşması; aynı şekilde ülkemizdeki

gecekondu semtlerinde Sivas, Erzurum ve Karadeniz mahallerinin oluşması diğerlerinden ayrılma ve bir arada yaşama isteğinden doğmuştur. Diğer yandan dinamik bir yapıya sahip olan kentlerde gelişmeye başlayan yeni bölgeler, hem kent insanlarının hem de yeni etkinliklerin akımına açıktır. Bu istila kavramı ile açıklanmaktadır. Kentin belli bölgeleri zaman içinde sanayi sektörü tarafından istila edilebilir ve değişikliğe uğrayabilir. Tamamlama ise bu dairesel sürecin bitmesi aşamasıdır. Örneğin gecekondu bölgeleri ve çöküntü alanları konut sektörü tarafından istila edilip değiştirilebilir ve lüks konut semti haline gelebilir. Bu değişiklikler olduğunda tamamlanma süreci de gerçekleşmiş olur (Özkalp, 1999: 385-386).

Yirminci yüzyılın önemli kent sosyologlarından biri olan Wirth de -tıpkı Simmel gibi- kent sorununu kişilik ve zihniyet sorunu olarak görür. “*Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme*” adlı makalesinde kenti toplumsal açıdan heterojen bireylerin nispeten “büyük”, “yoğun” ve “sürekli bir yerleşim yeri” olarak tanımlar (Özyurt, 2007: 116). Kentlerdeki yaşamın evrensel özelliklerini tanımlamak amacıyla “kentleşme bir yaşam biçimidir” görüşünü savunmuştur (Yılmaz, 2004: 253-254). Toplumsal bir varoluş biçimi olarak kentlilik olgusunu (Giddens, 2012: 948) ele alan Wirth’e (2002) göre,

Kentlerin, toplumsal yaşam ya da insan üzerindeki etkileri, kentli nüfusun oranının göstereceği etkiden daha büyüktür. Kent yalnızca, günümüz insanına daha büyük bir oranda iş ve yerleşim olanakları sunan bir yer değildir, aynı zamanda dünyanın en uzak yerlerini kendine çeken, türlü bölgeleri, insanları ve etkinlikleri bir düzene göre biçimlendiren, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan bir merkezdir (Wirth, 2002: 78).

Wirth’e göre, nüfusun büyüklüğü, yerleşim yerlerinin yoğunluğu ve yerleşim yerlerinde oturanların ve grup yaşamının farklılığı kenti kırdan ayıran ve kenti anlamamıza yarayan açıklayıcı değişkenlerdir (Wirth, 2002: 88).

Wirth’e göre kentte “nüfus büyüklüğü”nün artması ile birlikte kentte yaşayan insanlar arasında kişisel farklılıklar daha da artmaktadır. Kentte yaşayan insanların kişisel özellikleri, meslekleri, kültürleri ve düşünceleri kırsal alanda yaşayan insanlara göre daha çok kutuplaşmaktadır. Kentlerde, insan sayısının artması etnik köken, ekonomik ve toplumsal konum, beğeni ve önceliklerden kaynaklanan toplumsal farklılaşmalara yol açmaktadır. Farklı etnik köken, sınıf ve beğenilere sahip bu yığınlar, akrabalık ya da komşuluk ilişkileri gibi birincil ilişkilerden uzaklaşmakta ve bu ilişkilerden kaynaklanan duyguları yok olmaya başlamaktadır. Birincil ilişkilerden daha çok ikincil ilişkiler hâkim olan kentlerde kurulan ilişkiler yapay, geçici ve parçacıdır. Kentte yaşayan insanlar, diğer bireyleri kendi amaçlarına ulaşmak için araç olarak görmekte ve çıkara dayalı ilişkiler kurma eğilimindedirler. Bu durum, bir yandan bireyi dâhil olduğu grubun duygusal denetiminden uzak tutarak birey için

özgürlük ortamı yaratsa da diğer yandan kendini ifade edebilmeyi, moralini ve bütünleşmiş bir toplumda bir arada yaşamının insana katacağı ortaklık duygusundan mahrum bırakmaktadır. Kentteki mesleki uzmanlaşma ve farklılaşma kentin bölünmüş niteliğini ve bireyle arası yararcılığı ifade etmektedir. Kentte çıkarlar genellikle temsil yoluyla sağlanmaktadır. Bireylerin çok az değeri vardır (Wirth, 2002: 88-93).

“Nüfusun yoğunlaşma”sı, insanların ve etkinliklerinin farklılaşmasına yol açan kalabalığın etkisini ve toplumsal çeşitliliğin artışını güçlendirmektedir. Kentsel yaşamda fiziksel ilişkilerimiz yakın ancak toplumsal ilişkilerimiz mesafelidir. Kent yaşamı, insanları çoğunlukla görsel olarak algılamaya elverişlidir. Örneğin bir görevliyi giydiği üniformasına göre değerlendiririz. Ancak, bu üniformanın arkasında gizlenen kişisel farklılığın ne olduğu hakkında bilgi sahibi olmamız mümkün değildir. Kentli birey, görkem ile sefalet, zenginlik ile yoksulluk, entelektüellik ve cahillik, düzen ile kargaşa arasındaki karşıtlıkların etkisi altında kalır. Kentsel mekânda sanayi, ticaret ve konut alanları birbirinden ayrılmıştır. İnsanların yaşam alanlarını seçerken yoğunluk, arsa değerleri, kira bedeli, sağlamlık, saygınlık, estetik, gürültü ve duman gibi önemli etmenler arasında seçim yapar. Çalışılan yer ve yapılan işin niteliği, gelir, ırksal ve etnik özellikler, toplumsal statü, gelenekler, alışkanlıklar, zevkler, tercihler ve önyargılar farklı yerleşim yerlerinin seçilmesinde önemli etkenlerdir. Aynı konumda olan ve benzer ihtiyaçları olan kimseler, bilinçli ya da koşulların bir gereği olarak aynı yerlerde yaşamayı tercih etmektedirler. Aralarında duygu ya da duyarlılık bağları olmayan insanların birbirlerine çok yakın bir biçimde yaşayıp, birlikte çalışmalarını rekabetin, ilerleme güdüsünün ve karşılıklı sömürünün artmasına neden olmaktadır. Toplumsal düzensizliğe karşı biçimsel denetim araçlarına başvurulmaktadır. Saat ve trafik ışıkları kentsel dünyada toplumsal düzenin birer simgeleridir. Kalabalıklar arasında insanların çok sık hareket etmeleri, anlaşmazlıklara ve bireylerin sinirli olmasına neden olmaktadır (Wirth, 2002: 93-95).

Kentsel mekânda, “heterojen” bir yapının bulunması sınıf yapısı üzerinde etkide bulunmaktadır. Bu etkileşim kentin katı sınıf yapısını kırmakta ve toplumsal tabakalaşma sistemi içinde toplumsal hareketliliği sağlamaktadır. Bireylerin sürekli olarak kendisine bağımlı olduğu bir grup yoktur. Toplumsal yaşamın sunmuş olduğu çeşitlilikten dolayı birey farklı gruplar içinde yer alabilir. Kentleşme ile birlikte bir ölçüde nüfusun dengesiz dağılımı, bir ölçüde de toplumsal hareketliliğin sonucu olarak, genellikle grup üyeliğinin değişkenliği hızlandırmaktadır. Oturulan ve çalışılan yerin niteliği ile gelir ve giderler oldukça değişkendir; örgütleri bir arada tutma, bunların yaşamasını sağlama, geliştirme ve üyelerinin birbirlerini tanımalarının sürekli olmasını sağlama oldukça zordur. Bu durum, özellikle

bireylerin bir seçim ya da olumlu etkileşim sonucundan daha çok, ırk, dil, gelir ve toplumsal konum açısından birbirlerinden ayrıldığı kent içindeki yerel alanlar için geçerlidir. Kendi evinin sahibi olmayan bireyden geçici yerleşim yerinin geleneklerine veya inançlarına bağlı olması ya da komşuluk ilişkileri geliştirmesi beklenemez. Kent, yarışmayı, sıradanlığı, yeniliği, verimliliği ve yaratıcılığı özendirerek farklılaşmış bir nüfusun ortaya çıkmasına neden olur, daha sonra da nüfusun üzerinde eşitleyici bir etkiye bulunmaktadır. Bu eşitleştirme eğilimi kentin ekonomisinde vardır. Özellikle kitlesel üretimin sonucunda oraya çıkan kitlesel üretim bireyler arasındaki farklılıkların kaybolmasına neden olmaktadır. Birey, kentin toplumsal ve siyasal yaşamına katıldığı ölçüde kişisel özelliklerini toplumun isteklerine göre arka plana atmalıdır (Wirth, 2002: 95-98).

1.3.2. Çağdaş Kent Kuramları

1970'lerin başlarında kentsel araştırmalar ve kent kuramları alanında yeni arayışlar gündeme gelmiştir (Alkan ve Duru, 2002: 18). Bu dönemde, kenti kapitalist üretim süreçleriyle birlikte analiz eden “Çağdaş Kent Sosyolojisi” ortaya çıkmıştır. Çağdaş Kent Sosyolojisi, Şikago Okulu'nun özellikle kentsel gelişimin yarattığı eşitsizlik ve çelişkileri doğal gören bakışını eleştirmektedir. Henry Lefebvre (1901-1991), Manuel Castells (1942-...) ve David Harvey'in (1935-...) öncülük ettiği bu yaklaşım, Neo-Marksist yaklaşım olarak da isimlendirilmektedir. Bu düşünürler, Marx ve Engels'den farklı olarak kenti ayrı ve tek başına analiz birimi olarak ele almıştır. Kenti ve kentsel gelişmeyi sermaye birikim süreçleri açısından ele alan yaklaşım, bu çerçevede “kentsel eşitsizlik, kentsel çatışma, devletin ve bürokrasinin kentsel alanlara müdahalesi ve sınıf mücadelesi” gibi konuları kent sosyolojisinin tartışma alanına sokmuştur. Artık kapitalizm artan bir biçimde kent mekânına kendi mantığını ve işleyiş kurallarını yaymaktadır. Kent kapitalist sermaye birikim süreçlerinin, çelişkilerinin ve eşitsizliklerin yaşandığı bir mekân olmuştur (Güllüpnar, 2011a: 53).

1970'lerden sonra, kent, sınıf savaşımının yaşandığı bir yer olarak algılanmaya başlanmıştır. Bu bakış açısında göre “kent üzerine evrensel çözümlerler yapmanın yerine, uluslararası kapitalizmin yerele, yani kentlere hangi yönde etkilerde bulunduğunu incelemek” daha önemlidir (Alkan ve Duru, 2002: 8-9). Kent bu dönemde, “i) üretime, değişime ve tüketime olanak sağlayan yapay çevre, ii) üretim ve yeniden üretimin bir toplumsal örgütlenme biçimi, iii) emeğin ve işlevlerin kapitalist işleyiş içinde bölünmesinin özgül yansıması” olarak incelenmiştir (Alkan ve Duru, 2002: 20).

Lefebvre, 1960 ve 1970’li yıllardaki yazılarında kent sosyolojisine Marksist bir bakış açısı kazandırmış düşündürdür (Rittersberger Tılıç, 2011: 11). Lefebvre’nin analizlerinde mekân kavramı başlı başına bir önem taşımaktadır (Aslanoğlu, 2000: 68):

Lefebvre’ye (1991) göre, mekân üretim ilişkilerini ve yeniden üretimin toplumsal ilişkilerini içermektedir. Lefebvre’ye göre, mekân toplumsal bir üründür ve her üretim biçimi kendi mekânını üretmektedir. Böylece, mekânın üretim sürecinde yaratılan yeni mekânlar aynı zamanda yeni toplumsal ilişkiler oluşturmaktadır. Kapitalizm, mekân üretiminde, kendi temsillerini yapıları bir çevre aracılığıyla inşa etmektedir ve mekânsal pratikler bu temsiller ile toplumsal ilişkiler arasındaki etkileşim sonucunda oluşmaktadır (Güllüpcinar, 2011a: 69).

Mekânın toplumsal ilişkilerin bir sonucu olarak meydana geldiğini savunan Lefebvre’ye göre mekân, politikadan ya da ideolojiden uzaklaştırılmış bilimsel bir nesne değildir. Mekân, her zaman politik ve stratejik olmuştur (Saunders, 2013: 178). Lefebvre’ye göre, sosyal faaliyetler, mekân ve etkileşim birbirine bağlıdır. Toplumsal etkileşim için mekân kullanılmaktadır ama bu etkileşimler aynı zamanda mekânı üretmektedir. Bu noktada, Lefebvre, “klasik kent planlamasının “mekânın toplumsal olarak üretildiği” gerçeğini göz ardı ettiğini dile getirmiştir. Kent planlamasının, mekânı “saf, apolitik, nesnel, yansız, bilimsel ve masum bir çalışma nesnesi” olarak görmesini ‘ideolojik’ bir yaklaşım olarak eleştirmektedir (Güllüpcinar, 2011a: 69).”

Lefebvre’ye göre mekânın kapitalist toplumda nasıl üretildiğinin ve bu üretim sürecinde ortaya çıkan çelişkilerin analizinin yapılması gerekmektedir. Lefebvre, Marx’ın tanımladığı kapitalist üretim ilişkileri ve üretim güçleri arasındaki çelişkinin kentsel mekânda farklı bir boyuta ulaştığını ifade etmektedir. Buna göre, sermaye, mekâna farklı bir işlevsellik kazandırmaktadır. Kapitalist gelişme içinde, sermaye mekânı bir meta haline getirmektedir. Mekân bu anlamda, pasif coğrafi bir ortam veya boş bir coğrafi ortam olmaktan uzaklaşmış ve işlevsellik kazanmıştır. Lefebvre’ye göre, kapitalizm, ticari metaların mekânsal bir ortamda üretildiği bir aşamadan, mekânın kendisinin kıt ve satılabilir bir kaynak olarak üretildiği bir sisteme dönüşmüştür. Böylece, mekânın kapitalist üretimi, hem artı değer üretmede hem de kâr elde etmede (mekânın metalaştırılması yeni geniş pazarlar meydana getirmiştir) etkili hale gelen bir metaya dönüşmüştür. Bu yeni kapitalizm çağında imalat endüstrisi yerini inşaat ve eğlence endüstrisi almıştır (Saunders, 2013: 178-179).

Kapitalizm yalnızca var olan mekânı birleştirmemektedir, ayrıca tamamen yeni sektörlere doğru genişlemektedir. Eğlence çok önemli bir endüstri olmaktadır. Deniz, dağ ve hatta çöl eğlencesini fethetmiş bulunmaktayız. Eğlence endüstrisi ve inşaat endüstrisi, sahil şeritleri ve dağlık bölgeler boyunca kentleri ve kentleşmeyi genişletmek için birleşmiştir... (Lefebvre, 1970: 265'den aktaran: Saunders, 2013: 179).

Lefebvre, imalat endüstrisinden, kent kaynaklı modern kapitalist üretim temeline doğru aşamalı geçişi “kentsel devrim” olarak nitelendirmektedir. Lefebvre bunu, üretim dayanağının tarımdan imalata geçtiği önceki Sanayi Devrimine benzetmektedir. Kentsel devrim kavramı kentin fiziksel mekânıyla sınırlı olmayıp, genel anlamda bir kentli yaşam biçimini de içermektedir. Lefebvre'ye göre kent birbiri ile ilişkili üç kavramla tanımlanmaktadır: “mekân”, “günlük hayat” ve “kapitalist toplumsal ilişkilerin yeniden üretilmesi”dir. Bu anlamda kent, üretim ilişkilerinin insanların gündelik hayat deneyimlerinde yeniden üretildiği bir küresel mekânsal bağlam olarak ifade edilmektedir. Mekânın kendisi sermaye tarafından ele geçirilmiştir ve sermayenin mantığına tabi olmuştur ve bu nedenle kapitalist toplumsal ilişkiler, mekânın günlük kullanımı içinde yeniden üretilmektedir (Saunders, 2013: 180; Aslanoğlu, 2000: 69).

Mekân, kapitalizmin izini taşıdığı için günlük yaşamın bütününe kapitalist ilişkiler biçimini (bireyselleşme, metalaştırma vb.) zorla uygular. Kentlerimizin mimarisi kapitalist ilişkileri sembolize eder (‘Fallik siyasal olan ile birleşir: dikeylik gücü simgeler’ (...), eğlence mekânımız kapitalist ilişkileri yansıtır (çünkü iş yaşamı dışındaki hayatımızı iş yaşamımız ile uyumlu olarak ticarileştirir), evlerimizin en uzak banliyölere yayılması kapitalist ilişkilerin bir ürünüdür (mekânın konut olarak çevre alanlara tayin edildiği için merkezi alanlar ticari işlevler için devralınmıştır) ve benzeri. Bu nedenle, mekânın örgütlenmesi -...- kendi içinde kapitalist hegemonyanın gizli mantığını taşır. Kapitalist toplumsal ilişkiler bu mekânsal örüntü aracılığıyla gündelik yaşamda yeniden üretilir (Saunders, 2013: 180).

Her üretim tarzının kendi mekânını ürettiğini söyleyen Lefebvre'ye göre kapitalizm artı değer “soyut mekânı”nı üretmiştir (Doğan, 2006: 98):

Lefebvre'ye göre, kapitalizm için mekânın somut kullanım değeri değil, soyut yani değişim değeri önemlidir. Somut mekân kavramı günlük yaşam pratiklerimizi gerçekleştirdiğimiz, üzerinde yaşamımızı sürdürdüğümüz, ihtiyaçlarımızı karşıladığımız ve kullanım değerine sahip mekâna işaret etmektedir. Soyut mekân kavramı ise mekânı fiziksel bir parsel olarak kullanım değeri olarak değil, üzerinden kâr ve rant sağlanacak bir araç olarak görmektedir. Mekânın tarihsel üretimi, kullanımı ve temsil ettiği sosyal değerlerin kendi başına önemi yoktur. Bunlar, ancak söz konusu mekânın değişim değerine katkıda bulundukları sürece önemlidir. Birbirinden çok farklı tarihsellikleri olan mekânlar, kapitalizm açısından, pazarda alınıp satılan soyut birer parsel ya da binadan başka bir şey değildir (Güllüpnar, 2011a: 71).

Lefebvre, temelde devlet ve yatırımcıların kâr için yatırım yaptıkları mekânı soyut mekân, gündelik hayatta kullanılan mekânı ise “sosyal mekân” olarak ifade etmektedir (Güllüpinar, 2011a: 71). Lefebvre, sosyal mekân olarak tanımlanan bu mekânın politik iktidar ve sermaye tarafından soyut mekân olarak kullanılmasından dolayı çatışmanın ortaya çıktığını belirtmektedir. Sosyal mekân ile soyut mekân arasındaki bu çatışma, toplumda temel bir çatışmadır ve sınıf çatışması ile de bağlantısı vardır (Kurtuluş, 2010: 188).

Örneğin kentlerin çeperlerine ya da kent merkezlerine yapılacak kamusal ya da özel yeni yatırımlar için yapılan yasal düzenlemeler, planlama ya da imar kararları ile mekân “soyut mekân” olarak tasarlanırken, o mekân içinde var olan toplumsal ilişkilerle “sosyal” bir mekândır. Mekânın soyut olarak tasarlanması ve her türlü uygulama, orada daha önce var olan “sosyal mekâna”, dolayısıyla orada yaşayan toplumsal sınıfların yaşamına doğrudan bir müdahaleyi içerir (Kurtuluş, 2010: 188).

Lefebvre, kentin yapısının ideolojik yapısından dolayı kent içinde sınıfsal farklılaşmalar oluşturduğunu belirtmektedir. Çalışmalarında kentsel sınıfsal farklılıkları, etnik köken, din, ırk, cinsiyet gibi konular üzerinden tartışan Lefebvre, bu farklı toplumsal kesimleri oluşturan bireyin haklarının koruma altına alınması gerektiğini belirtmektedir. Lefebvre’ye göre siyasal iktidarlar kentsel örgütlenmeyi belirledikleri gibi kentsel örgütlenme de insan yerleşimlerini belirleyebilmektedir. Bu yerleşim birimlerinde mekânı da, “görülen mekân”, “tasarlanan mekân” ve “yaşanılan mekân” olmak üzere üçlü sınıflandırmaya göre açıklamaktadır (Güler, 2011: 53):

Görülen mekân görece nesnel, insanların günlük yaşam çevrelerini içeren somut bir mekândır. Tasarlanan mekân, mekânın zihinsel yorumudur. Yaşanılan mekân ise, görülen ve tasarlanan mekânın karışık bir kombinasyonudur ve kişinin günlük hayatındaki gerçek mekân deneyimini temsil eder. Yaşanılan mekân sadece sosyal hayatın geçtiği edilgen bir sahne değil, aynı zamanda sosyal hayatın tamamlayıcı bir unsurunu temsil etmektedir. Bu nedenle, sosyal ilişkiler ve yaşanılan mekân günlük hayatta kaçınılmaz bir şekilde birbirine bağlıdır. Lefebvre’ye göre kentsel mekânın üretimi, zorunlu olarak ona bağlı olan sosyal ilişkilerin yeniden üretimini de içermekte ve bu bağlamda kentsel mekânın üretimi, kentin sadece fiziksel mekânının planlamasından daha fazla olarak kent hayatının tüm yönlerinin üretimi ve yeniden üretimini içermektedir (...) (Güler, 2011: 53-54)

Bu nedenle Lefebvre için kentsel haklar, “bir çılgılık ve bir talep ... dönüşen ve yenilenen bir kent hayatı hakkıdır (Güler, 2011: 54).”

Mekânı toplumsal yapının bir ifadesi olarak ele alan bir diğer düşünür de Castells olmuştur. Castells'e göre kentsel mekân ekonomik, politik ve ideolojik düzlemde, ekonominin belirleyiciliği ile oluşmaktadır (Aslanoğlu, 2000: 64). Kurtuluş (2010) Castells'in teorisini şu şekilde açıklamaktadır:

Castells'in teorisi toplumu üç ana düzlemde kavramaktadır. Buna göre, en altta ekonomi, ortada devlet, politik düzlem ve ona eşlik eden unsurlar, üstte ise ideoloji bulunmaktadır. Castells'e göre, bu üç düzlemde oluşan yapı, kentlerin gelişmesini etkilemektedir. Kentleşme sürecinde bu üç düzeyin her biri ortaya çıkar. Ekonomi, mekânsal anlamda "üretim mekânı" olarak ofisler ve sanayiye kapsar. "Tüketim alanı", emeğin yeniden üretimini sağlayan barınma ve sosyal hizmetler gibi toplu tüketim unsurlarını içerir. "Değişim alanı" ise mal ve bilgi akışını kapsar. Castells dördüncü bir kategori olarak da yerel yönetimler ve kent planlaması gibi konuları kapsayan "idari mekân"dan bahseder. Castells bu yaklaşımıyla kentsel gerçekliği ideolojik, ekonomik ve fiziksel düzeyler olarak ayırır. Castells, bu üç düzeyin, kentsel yapıyı biçimlendirmede karşılıklı etkileşimde bulunmalarının önemine vurgu yapar (...) (Kurtuluş, 2010: 196).

Kapitalist sistemin egemenlik alanını ve sistemde yaşanan her türlü çelişkilerin odak noktasını oluşturan kentler, üretim, tüketim ve dağıtım süreçlerinden meydana gelmiştir. Dolayısıyla kentler belirtilen mekânlardaki çelişkilerden kaynaklanan sorunların da merkezi konumundadır (Tümtaş, 2012: 67). Günümüz kapitalist ülkelerde, üretim süreci bölgesel ve ülkesel ölçekte gerçekleştiği için kentler, üretimin mekânı olmaktan çıkmıştır. Üretim sürecindeki farklı aşamalar farklı merkezlerde gerçekleşebileceği ve bunların dağıtımını da merkezler arası yapıldığı için kentsel mekân dağıtım işlevi ile de açıklanmaktadır. Castells'e göre kentsel sistemin temel işlevi tüketim sürecidir. Tüketim kavramı, kent tanımlamalarında anahtar faktör olmalıdır (Aslanoğlu, 2000: 65).

Castells'e (1977) göre kent, kolektif tüketimin sağlandığı ve işgücünün yeniden üretiminin mekânsal birimidir. Kentler, işgücünün yeniden üretimi için gerekli olan eğitim, sağlık, konut gibi kolektif tüketim ihtiyaçlarının sağlandığı mekânlardır (Güllüpinar, 2011a: 72).

Castells, kentlerin üretim sürecinde değil de kolektif tüketim merkezleri olarak ayırıcı bir rolü olduğunu belirtmektedir. Kolektif tüketim, genellikle devlet tarafından sağlanan, toplu konut, ulaşım, sağlık gibi kamusal ya da yarı kamusal nitelikte olan hizmetleri ifade etmektedir. Devlet, konut, ulaşım, sağlık gibi işgücünün yeniden üretimini sağlayacak hizmetleri sunmakla, sermaye birikiminin etkin olarak devamını garanti etmektedir. (Bıçkı, 2006: 120). Kentler, işgücünün yeniden üretimini sağlayan mekânlar olmaktadır. Devlet, kolektif tüketim araçlarını sağlarken, işgücünün ertesi gün çalışması için gerekli olan gıda,

barınma, dinlenme, vb. ihtiyacı olan diğer ve mal ve hizmetleri karşılayarak emek gücünün yeniden üretmektedir (Güllüpinar, 2011a: 72).

Kısacası, kentlerin kolektif tüketim alanlarını oluşturan eğitim, sağlık, konut, altyapı, ulaşım ve dinlenme gibi emeğin yeniden üretim süreci unsurları devlet ve yerel yönetimler tarafından karşılanmaktadır. Castells'e göre bu ortak tüketim araçlarının karşılanmaması sistemi tehlikeye sokacak kentsel toplumsal hareketlerin oluşmasına neden olacaktır. Bu noktada Castells, "kapitalist toplumda kentleri, emek güçleri ve sermaye arasında oluşan çelişkiler, bu çelişkiler sonucunda oluşan toplumsal hareketler ve toplumsal hareketlerin sistemi tehdit eden yıkıcı sonuçları önlemek için devletin ortak tüketim süreçlerine yaptığı müdahaleler çerçevesinde analiz etmektedir (Güneş, 2009: 254)."

Harvey'in çalışmalarında da mekân, insanı biçimlendiren ve onun tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyut söz konusudur (Tümtaş, 2012: 9). Kentsel olguların yanı sıra genelde toplumu daha iyi anlayabilmek ve insan davranışlarını genel bir mekân kavramının içine oturtmak amacı ile uygun bir mekân kavramının tanımlanmasının yaşamsal bir önemde olduğunu vurgulayan Harvey'e (2009b: 18) göre mekânı "mutlak" bir kavram olarak ele almak onu maddeden bağımsız "kendine özgü bir şey" haline getirmektedir. "Görelî mekân" anlayışı ise onun sadece birbirleriyle bağlantı halindeki nesneler arasındaki ilişkiler dolayımı ile var olduğu anlayışına dayanmaktadır.⁸

Harvey (2009b), mekânın görelî olarak bakılabileceği başka bir yönünün daha olduğunu belirtmektedir ve bunu "ilişkisel mekân" olarak adlandırmaktadır. Bu noktada, mekân ve toplumsal süreçlerin karşılıklı etkileşimini açıklayan mutlak mekân ve görelî mekân anlayışının yanı sıra geliştirilen üçüncü yaklaşım olan ilişkisel mekân, mutlak ve görelî mekân anlayışına bir eleştiri olarak ortaya çıkmıştır. İlişkisel mekân yaklaşımı, "mekânı (sosyal) nesnelerin birbirine göre konumlanması oluşturmakla birlikte, bir kez ortaya çıktığında, kendisini oluşturan öğelere indirgenemeyeceği gibi, mekân kendisini oluşturan nesneler üzerinde de etki yaratabilmektedir" şeklinde ele alınmaktadır (Urry, 1981'den aktaran: Şengül, 2009: 234).

⁸ Mutlak mekân, mekân ile toplumsal ilişkiler arasındaki etkileşimi dışsal bir ilişki olarak gören yaklaşımdır. "Mutlak mekân" anlayışına göre mekân ile toplumsal nesneler birbirinden bağımsız oluşlardır. Toplumsal nesneler mekânın içinde yer almaktadır ve bundan dolayı mekân, toplumsal olguların gerçekleştiği bir sahne olarak ele alınmaktadır. Bu bakış açısı, mekân ile toplumsal olgular birbirinden ayrı tutarken, birinin diğerine etkisi tartışmanın eksenini oluşturmaktadır. İkinci olarak, mutlak mekân anlayışına bir tepki olarak ortaya çıkan "görelî mekân" anlayışıdır. Bu yaklaşım, toplumsal birimlerin birbirleri ile olan ilişkilerinin mekânı oluşturduğunu savunmaktadır. Mekânın, toplumsal olan'dan bağımsız olarak ele alınamayacağını ileri süren bu bakış açısı "mekânı kendisini oluşturan sosyal birimlere indirgemekte, yani mekânı sosyal olan'ın içinde eritip etkisizleştirmektedir (Şengül, 2009: 233).

Harvey (2009b: 19), ilişkisel mekânı “mekânın, Leibniz’in bakışıyla nesnelerin içinde görülmesi ve bu anlamda nesnelerin de ancak kendi içlerinde başka nesnelerle ilişkiler içererek ve bunları temsil ederek var olduğunu kabul edilmesi” olarak açıklamaktadır. Harvey’e (2009b) göre mekân kendi başına mutlak, görelî ya da ilişkisel değildir. Mekân, duruma göre bunlardan bir ya da bir kaç olabilir. Bu nedenle, mekâna yönelik kavramsallaştırmalar insan pratiklerinin mekâna karşı durumuna göre sonuçlandırılmaktadır. Bu, mekânın doğasına ilişkin sorulara felsefî yanıtlar aramak yerine insan pratiklerine yönelik yanıtlar aranmasını gerektirir. Harvey’in (2009b: 19) ifadesi ile “mekân nedir?” sorunun yerine “değişik insan pratikleri nasıl değişik mekân kavramsallaştırmaları yaratıp kullanılıyor?” sorusuna yanıt aranmalıdır.

Sonuç olarak, Katznelson’un (2009: 11) aktarımı ile Harvey için mekân varlıkbilimsel (ontolojik) bir kategori olmaktan çok hem insanı biçimlendiren hem de insan tarafından biçimlendirilen toplumsal bir boyuta sahiptir. Bir toplumsal mekân felsefesi inşası üzerine çalışan Harvey’e (2009b: 40) göre toplumsal mekân sadece bireyden bireye veya gruptan gruba göre değişimin yanı sıra zamana göre de değişmektedir.

Harvey’e göre günümüzde kentsel yapıli çevre, kapitalist toplumsal ilişkilerin bir yansıması değil, bu ilişkilerin kurucu öğelerinden birisi olmaktadır (Şengül, 2002b: 1).

Kentsel yapı bir kez kurulunca üretimin örgütlenmesini ve sosyal ilişkilerin gelecekteki gelişimini etkilemektedir. Kent formunun mekânsal değişimi, örneğin, gelir dağılım mekanizmalarını etkilemektedir. Mekânsal formun değişimi, gelirin yeniden dağılımını birkaç şekilde etkilemektedir: Örneğin, ekonomik faaliyetin yerinin değişmesi, iş imkânlarının değişmesi anlamına gelir. Oturma alanlarının değişimi, konut fırsatlarının değişimini getirir. Her iki durumda da, ulaşım maliyetleri üzerinde bir değişim yaşanır. Ulaşım imkânlarında meydana gelen değişim, iş fırsatlarına giriş maliyetlerini etkiler. Düşük gelirliilere uygun konut stokunun sınırlı olduğu düşünüldüğünde, bu kitlenin konut ihtiyacını temel olarak kent merkezinde karşıladığı öngörülebilir. Kent içindeki konut arzının arttırılmasının zor olduğu göz önüne alındığında, yaşam kalitesi düşük fakat görece pahalı bir yerleşim ortaya çıkmış olur. Bu durumda, yeni iş imkânlarının alt kentlere kaymış olduğu düşünüldüğünde, yoksul kitlenin iş hayatından uzak kaldığı ortaya çıkar. Bu durumda ancak düşük vasıflı ve düşük ücretli işlerle yetinilmesi söz konusu olmaktadır. (Harvey, 1973’den aktaran: Bıçkı, 2006: 116)

Harvey’e göre, kapitalist toplumlarda kentleşme dinamikleri sermaye birikim süreçlerinden bağımsız anlaşılmamaktadır (Şengül, 2001: 20). Sermayenin birinci döngüsünde temel yatırım, meta üretimi ve tüketimdir. Kapitalizmin doğası gereği ortaya çıkan rekabet aşırı birikim bunalımına neden olmaktadır. Aşırı birikim sorunu, biriken sermayenin talep doygunluğundan dolayı yatırıma dönüştürülmemesinden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak kapitalist birikim süreci krize girmektedir. Bu krizi

çözmenin yolu sermayenin birinci döngüden, ikinci döngü olan kentsel yapıyı çevreye aktarılması ile olacaktır (Şengül, 2009: 20).

İster devlet aracılığıyla olsun ister piyasa, ikinci çevrime aktarılan kaynakların önemli bir bölümü kentsel yapıyı çevreye yönlendirilmektedir. Yapılı çevreye yönlendirilen yatırımlar ise bir yandan aşırı birikim sorununu çözerken, bir yandan da yeni taleplerin ortaya çıkmasına yol açarak birinci çevrimde ortaya çıkan krizin çözülmesine yardımcı olmaktadır (Harvey, 1985a'den aktaran: Şengül, 2001: 20).

Artı ürün üretiminde krize giren kapitalizmde, kapitalistler konut, işyeri, fabrika alışveriş merkezleri yapıyı çevreye yaptığı yatırımlar ile kapitalist ekonomide istikrarı sağlamaya çalışmaktadır. Bu, yapıyı çevrenin kendisinin de sabit sermaye haline gelmesine neden olacaktır (Şengül, 2009: 20).

Sermayenin ikinci döngüsünde kriz çıkması halinde de sermaye üçüncü döngülere yatırım yapmaktadır. Devlet müdahalesinin ön plana çıktığı bu süreçte devlet, emeğin ve sermayenin yeniden üretimine ilişkin faaliyetlere doğrudan katılır. Bu faaliyetler, bilimsel ve teknolojik araştırmalara yatırımlar gerçekleştirerek sermayenin yeniden üretilmesini sağlamak ve emeği yeniden üreten kolektif tüketim⁹ araçlarını çalışan sınıflara sunan sosyal harcamalarda bulunmaktadır (Harvey, 1985; 1989'den aktaran: Penpecioglu, 2011: 63). Böylece, sermaye birikim ve kentleşme süreçleri, bir yandan yapıyı çevreye yapılan yatırımlar, diğer yandan emek gücünü yeniden üretmek için gerçekleştirilen toplumsal harcamalar çevresinde bir araya gelirler. Bu döngü içindeki yatırımlar, emek gücünün yeniden üretimi için gerekli olan yapıyı çevreyi de içine almaktadır (Şengül, 2009: 21).

Ancak, bu yatırımlar her zaman geçici çözümler olarak kalmaktadır. Kapitalizmin eşitsiz gelişmesi, kapitalistlerin kriz karşısında, kar oranını yükseltmek için bir yerden başka bir yere hareket etmesini olanaklı kılmaktadır. Dolayısıyla, sermaye, gelişmiş bir alandan çekilirken, başka bir az gelişmiş alana (aynı ya da farklı bir ülke içinde) yayılabilir. Böylece, kapitalizm, bir yandan bir yerdeki yapıyı çevreyi yok ederken, diğer yandan da başka bir yerde yeni yapısal çevreler üretmektedir (Şengül, 2009: 20-21).

Harvey'e göre, kentleşen sadece sermaye değildir. Aynı zamanda bilinç de kentleşmektedir. Sermayenin birinci döngüsünde ortaya çıkan emek ve sermaye arasındaki çelişki sınıf çelişkisidir. Bilincin kentleşmesi, çalışan sınıfların kentsel olguları sınıfsal çerçeve dışında bir dizi bilinç odağındaki referansla kavranmalarına neden olmaktadır. Sınıf

⁹ "Kentler emeğin yeniden üretilme sürecini tüketim vasıtasıyla gerçekleştirmektedir. Tüketim olarak belirtilen emekçi kitlelerin yaşam kalitesini geliştirdiği kabul edilen kolektif tüketimdir. Kolektif tüketim halkın ortak gereksinimlerini karşılamak üzere ağırlıklı olarak yerel yönetimler tarafından üretilen ulaşım, konut, eğitim gibi günlük yaşamın temel konularıdır. Bu süreçte devlet, toplumsal yapıyı oluşturan sınıflara sunduğu bütün imkânlarla günlük hayatın gerçek yöneticisi olur (Güler, 2011: 55)."

bilinci ve sınıf oluşumuna ilişkin olarak Harvey'in geliştirdiği yaklaşımın somut örneği olarak Paris kentinin 1850-1870 yılları arasında yaşadığı dönüşüm verilebilir. Sermayenin kentleşmesi ile bilincin kentleşmesinin ayrı düşünülmemeyeceğini savunan Harvey'e göre Paris kenti, yeniden yapılandırılırken sermayenin birinci döngüsünde içine düştüğü krizi, yatırımlarını kentte yöneltmekle çözmüştür. Kentte aktarılan kaynaklar sayesinde aşırı birikim sorunu çözülmeye çalışılırken diğer yandan da bilincin kentleşmesi süreci yeniden yapılandırılmıştır. Haussman'ın geniş bulvarlar açma ve kent merkezlerini çöküntü alanlardan temizlemeye yönelik müdahaleleri, bu alanlardaki emekçi sınıfın ve yoksulların yerinden edilmesine ve dışarıya doğru yönlendirilmelerine neden olmuştur. Artık, Paris kenti daha önce olmadığı şekilde sınıf temelli mekânsal ayrılmıştır (Şengül, 2001: 21).

Kapitalizm ortaya çıkışından bu yana sadece üretim süreçleri ile değil, aynı zamanda yeniden üretim süreçleri aracılığı ile de varolmuştur. Yeniden üretim süreci, toplumsal çatışmaların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu çatışma özellikle de kırsal nüfusun yeni gelişmekte olan sanayi bölgelerine ucuz emek gücü olarak hareket etmesiyle başlayan bir süreci temsil etmektedir. “Emekçi sınıfların kentlere akması bir süre sonra kentleşme maliyetlerini karşılayamama gibi nedenlerle çatışmaya dönüşmektedir. Bu çatışmada emekçi sınıfların kentsel taleplerinin karşılanmasında yaşanan güçlükler, ayrıca bir çatışma kaynağı oluşturmaktadır (Güllüpınar, 2011a: 76).”

1.4. Türkiye’de Kent Çalışmaları

Türkiye’de 1980 öncesi kentle ilgili ilk dönem yapılan araştırmaların daha çok geleneksel-modern ekseninde gerçekleştiği görülmektedir. Kırdan kente göç eden bireylerin giderek geleneksel değerlerini kaybederek modern değerleri benimseyecekleri belirtilmiş, bu doğrultuda, kentleşme ile birlikte “kentsel bütünleşme” ve “kentsel uyum”un gerçekleşeceği iddia edilmiştir (Güçlü, 2002: 13). Genel olarak, kentsel ortamda gelişen ulaşım, kitle iletişim ve haberleşme imkânları ile kır ve kent arasındaki tezattan kaynaklanan farklılıkların toplumun çeşitli gruplarının sahip oldukları gelenekleri sarsacağı kabul edilmiştir (Yılmaz, 2004: 265). Bu dönemde kent yazını, kentleşme, göç, bölgesel dengesizlikler ve bölge planlama gibi konular üzerine yoğunlaşmıştır. 1980'lere gelindiğinde ise “kentsel gelişim, kentsel dönüşüm, kentsel kalite, kentteki nüfus artışının yarattığı ulaşım sorunu, kentlerin dönüşen sosyal yapıları, gecekondu alanlarındaki mekânsal dönüşüm, kente uyum ve gecekonducular” gibi geçmişten aktarılan ancak içeriği değişen konu başlıkları ön plana çıkmıştır. Özellikle farklı yönleri ve yeni uygulamaları ile “konut” özel bir ilgi alanı olmaya başlamıştır (Eraydın, 2003: 5). Türkün ve Kurtuluş (2016) bu konular üzerine yapılan

araştırmaların yeni içerik kazanarak devam ettiği ancak dünyadaki gündeme paralel olarak yeni kentsel araştırma konularının ve yaklaşım biçimlerinin de ağırlık kazanmaya başladığı 1980 döneminin özelliklerini şu şekilde açıklamaktadır:

Özellikle 1980’ler sonrası dönem, küreselleşmenin ve neoliberal ekonomi politikaları uygulamalarının tüm boyutlarıyla dünyadaki üretim ve emek örgütlenmelerine ve düzenleme mekanizmalarına damgasını vurduğu, dünyada coğrafi-mekânsal ölçeklerin ve hiyerarşilerin yeniden yapılandığı ve kentlerin bu yeni işbölümü ve ölçekler çerçevesinde şekillendiği yılları içermektedir (...). Kentler, kendi içsel dinamikleri ve potansiyelleri ile bu sürecin parçası haline gelirken daha önce ortaya çıkmamış bir takım olgular ve problem alanları araştırmaların konusu olmaya başlamıştır (Türkün ve Kurtuluş, 2016: 10).

Kentsel mekânda gerçekleşen bu dönüşümler, “küresel kent/dünya kenti, yeni üretim süreçleri/yeni sanayi merkezleri, popülizm, hemşerilik, yerel yönetim-demokrasi ilişkisi, yerel siyaset” (Eraydın, 2003: 5) gibi konuların önem kazanmasına neden olurken, “yeni iş bölümüne bağlı olarak ortaya çıkan sınıfsal katmanlaşmalar ve bunların mekansal tercihleri ile şekillenen yeni kentsel ayrışmalar, dolayısıyla kentsel rantın yeniden işbölümü ile kazanan ve kaybeden grupların incelenmesi” (Türkün ve Kurtuluş, 2016: 10) gibi yeni araştırma konularını da gündeme getirmiştir. Ayrıca bu dönemde “gençlik, toplumsal cinsiyet, çevre sorunları ve gündelik yaşam odaklı yeni toplumsal hareketler” (Alkan ve Duru, 2002: 9) de kent çalışmalarında önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

1.5. Türkiye’de Kentleşme ve Konutun Tarihsel Gelişimi

Türkiye Cumhuriyeti’nin kentsel gelişme süreci 1923-1950 yılları arası “Ulus Devletin Topraksallaşması ve Kentleşmesi”; 1950-1980 yılları arası “Emek Gücünün Kentleşmesi” ve 1980-2000 yılları arası “Sermayenin Kentleşmesi” (Şengül, 2009: 122-152) ve 2000 ve sonrası “Mülksüzleştirme ve Yerinden Edilme” olmak üzere dört aşamada incelenecektir.

1.5.1. 1923-1950 Yılları Arası: “Ulus Devletin Topraksallaşması ve Kentleşmesi”

Cumhuriyetin kurulmasına koşut olarak ülkenin siyasal ve ekonomik açıdan yeniden inşasına girişilmiş ve 1930’lu yılların sonuna kadar siyaset, hukuk, eğitim ve kültür alanlarında önemli dönüşümler gerçekleştirilerek kapitalizmin gelişmesinin önündeki tüm engeller kaldırılmaya çalışılmıştır (Çoban, 2012: 77).

Bu süreçte modernleşmenin taşıyıcı gücü bürokratlar ve memurlardan oluşan devlet/devlet seçkinleri olmuş; Cumhuriyet'in yönetici-aydın sınıfı ulus-devleti kurmak amacıyla siyasal ve kültürel ağırlıklı bir modernleşme biçimini benimsemiştir (...). Bu bağlamda geleneksel Osmanlı/İslam toplumundan modern ve laik bir topluma geçişi amaçlayan Kemalist modernleşme projesi, iktisadi, kültürel ve siyasal yönleriyle bir bütün olarak Batı uygarlığının standartlarına göre “muasır” medeniyeti “devlet” eliyle gerçekleştirmeye yönelmiş ve bir önceki dönemden farklı olarak, topyekûn ve köktenci olmuştur. İkinci aşamada ise halkı bu yeni model devlete hazırlamak ve onunla bütünleşmesini sağlamak amacıyla ortak bir ulusal kültür ve kimlik tanımlanma yoluna gidilmiş; bu kimliği kurmakta Osmanlı modernleşmesinin yozlaştığı düşüncesiyle, ülkenin Batı'yla en sıkı eklemlenmiş ve en çok Batılılaşmış yeri olan İstanbul reddedilerek; yıllarca önemsenmeyen “anavatan Anadolu” öne çıkartılmıştır (...) (Akyol Altun, 2010: 132).

1923-1950 yılları arası dönem Türkiye’de kentleşme hızının düşük olduğu ancak modernleşme projesi çerçevesindeki kent planlaması uygulamalarının yoğun olduğu bir dönemdir. 29 Ekim 1923 yılında Cumhuriyet’in ilanı ile birlikte ulus-devlet inşa süreci başlamıştır. Bu süreç, bir modernleşme sürecine ve bunun içinde mekân organizasyona dayanmaktadır. Ülke düzeyinde uygulanan mekânsal stratejinin üç önemli ögesi bulunmaktadır (Tekeli, 1998): İlk olarak, İstanbul’un, birkaç yüzyıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu’na hem siyasal hem de kültürel anlamda başkent olarak hizmet etmesine rağmen yeni kurulan Cumhuriyet’in başkenti, hükümet kararıyla Anadolu’ya taşınmıştır. Ankara, 13 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti’nin başkenti ilan edilmiştir. Cumhuriyet’in ulusal başkenti olarak Ankara’nın seçilmesi, belirli nedenlere dayanmaktadır. Kentin coğrafi ve siyasal özellikleri önemli bir rol oynamakla birlikte Ankara’nın tarihsel, toplumsal ve kültürel nitelikleri de kentin başkent olarak seçilmesinde etkili olmuştur (Koçak Turhanoglu, 2011: 202). İkinci olarak geliştirilen temel mekânsal strateji Ankara merkezli bir demiryolu şebekesi oluşturarak ülkeyi demir ağlarla kaplamak olmuştur. Böylece hem iç pazarın bütünlüğünü sağlamak hem de ülkeyi baştanbaşa sararak başkent in ülke üzerindeki denetimini güçlendirmek amaç olmuştur (Manavoğlu ve Kutlu, 2012: 190). Üçüncüsü, devlet tarafından yapılan ekonomik yatırımlarda Anadolu’ya ağırlık verilmiş, özellikle de sanayi planlarında yapılması öngörülen fabrikalar için demiryolları üzerinde yer alan küçük Anadolu kentleri seçilmiştir (Tekeli, 1998).

Tekeli’ye (1998) göre Cumhuriyet’in ilk yıllarında ülke, iki büyük kentsel planlama sorunuyla karşı karşıya kalmıştır. Kentsel planlama sonunun ilki Kurtuluş Savaşı’nda Yunan ordularının yaktıkları Batı Anadolu kentlerinin planlanması ve imar edilmesi olmuştur. Bu sorunun çözümü için planlar hazırlanmış ve hazırlanan bu planlarla Ege’deki Yunanlılar tarafından yakılmış olan kentler zaman içerisinde imar edilmeye başlanmıştır. Ankara’da

uygulanmaya çalışılan modernleşme projesi diğer Anadolu kentlerinde de planlı bir gelişmeyi öngörmüştür. Kentler, “sağlığın, temizliğin, güzelliğin ve modern kültürün” örneği olarak ele alınmak istenmektedir (Tekeli, 1998). İkinci olarak, Ankara’nın başkent olması ve yeni kurulan devleti temsil eden kentin imarı öncelikli bir sorun olmuş ve modernleşmenin taşıyıcı gücü olan bürokratlar ve memurlardan oluşan devlet seçkinleri için konut üretilmesi amaçlanmıştır.

Ankara’nın kentsel gelişiminin düzenli olmasını sağlayacak bir kent planına yönelik ilk girişim “Lörcher Planı” olmuştur. Lörcher, kentin eski yerleşim yerleri yani kale ve çevresi için ilk planı hazırlayarak 30 Mayıs 1924’de yönetime sunmuştur ancak eski kent yöresi için hazırlanan plan uygulanamaz bulunduğu için kabul edilmemiştir. Daha sonra Lörcher 1925’de yeni kent için ikinci bir plan hazırlamış, yeni kentin gelişmeye, yeni binalar yapılmasına gereksinimi bulunduğu için kabul edilerek uygulamaya alınmıştır. 1932 yılında TBMM tarafından onaylanan Jansen Planı ise büyük ölçüde Lörcher’in 1924 ve 1925 yıllarında yaptığı planlara dayanmıştır. Bu, kent planlaması açısından bir dönüm yılı olmuştur (Duru, 2012: 5, 7).

Kentsel yaşamın sağlığının ve düzeninin sağlanması planın ana amaçları arasındaydı. Plan uygulamalarında kentsel estetik göz önünde bulundurulacak, spor alanlarına, çocuk bahçelerine, açık ve yeşil alanlara özel önem verilecek, atık su ve kanalizasyon sorunu çözülecekti. Yerleşim yerlerinin bahçeli evlerden oluşması ve yeşil alanlara özel önem verilmesi İngiliz bahçe-kent yaklaşımından etkilenildiğini göstermekteydi. (...) Geniş bahçeli büyük villalar ile tek ya da dizi biçiminde işçi evlerinden oluşan yerleşim yerleri düşük katlı yapılardan oluşacak ve bütün konutlar güneşe yönlendirilecekti. Konutlar, ister blok ister tek yapı olarak tasarlanmış olsun, mutlaka ön ve arka bahçeleri olacak; konut alanları, her biri için ayrı imar düzeninin geçerli olduğu 18 bölgeye ayrılacaktı (Duru, 2012: 8).

Ankara, Anadolu’yu temsilen seçilmiştir ve burada uygulanmaya çalışılan modernist ve bütüncül kent planlaması ile diğer kentlere de örnek olunmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda az katlı ve düşük yoğunluklu toplu konutlar ortaya çıkmıştır. Tümer (2006) düşünürlerin görüşleri doğrultusunda bu konutlara ilişkin şu bilgileri verir:

İlk etapta askeri personel ve bürokratlar için üretilmiş olan bu konutlar, daha sonra fabrikalarda çalışan nitelikli personele yönelik olarak da üretilmiştir (...). Ankara Saraçoğlu Mahallesi’ndeki konutlar ile, Karabük, Ereğli, İzmit ve Hereke’deki fabrikalar için devletin üretmiş olduğu konutlar ve 1940’lı yıllarda Sümerbank ve Devlet Demir Yolları için üretilen işçi konutları, bu yeni modele ilk örnekler olarak sayılabilir (...). Bu döneme ait lojman ve kooperatif konutlarının ortak özellikleri, az katlı ve düşük yoğunluklu yerleşme biçimleriyle bahçe şehir geleneği içinde yer almalarıdır. Düşük gelir

grupları için tasarlanmış olan bu konutlar, belli konut standartlarını aşmaları nedeniyle, daha sonradan orta ve üst-orta gelir gruplarına hitap etmeye başlamıştır (...) (Bilgin, 1996 ve Batur, 1998’den aktaran Tümer, 2006: 73).

“Lojman konutlar” olarak da adlandırılabileceğimiz bu konut yapımının yanı sıra bu süreçte ortaya çıkan diğer toplu konut üretimi de “konut kooperatifçiliği”dir. Büyük ölçekte ucuz konut yapımı karşısında spekülâtorlerin arsa fiyatlarını yükseltmesi, inşaat malzemeleri fiyatlarının artması gibi sorunların ortaya çıkması sonucunda konut yapımına yeni bir çözüm olarak kooperatifler kurulmaya başlamıştır. Bunlardan ilki 1935 yılında, Ankara’da üst düzey kamu görevlileri için kurulan Bahçelievler Yapı Kooperatifi’dir (Sey, 1998: 276). Bu dönemde, konut sahibi olmak isteyenlere düşük faizli ve uzun vadeli konut kredisi vermek amacıyla 1926 yılında Emlak ve Eytam Bankası kurulmuştur:

Emlak ve Eytam Bankası, görevleri genişletilerek ve sermayesi artırılarak, 1946 yılında, Türkiye Emlak Kredi Bankası’na dönüştürülmüştür. 1946 tarihli yasa, bankayı, özellikle konutu olmayanlara ucuz konut yaptırmak için kredi vermekle, bina yapıp satmakla ve yapı, yapı malzemesi endüstrisi ve ticaretini desteklemekle görevli saymıştır. Bununla birlikte, bankanın kredilendirdiği konutlar dar gelirli için ucuz konutlar olmayıp genellikle lüks ölçüler içinde kalan geniş ve pahalı konutlardır (...). Bunun örneklerinden bazıları 1950’li yıllarda İstanbul’da Ataköy’de ve Levent’te yapılan lüks konutlardır (...). 1933-1984 yılları arasında Türkiye Emlak Kredi Bankası, gerek bireylere, gerek kooperatiflere verdiği kredilerle yarım milyona yakın konutun yapılmasına destek olmuştur (...). 1988 yılından başlayarak banka, başka kamu bankalarıyla birleştirilmiş ve 2001 yılında Ziraat Bankası’nın Emlak Şubesi’ne dönüştürülerek tasfiye sürecine girmiştir (...) (Çoban, 2012: 86).

Bu yeni konut sunum biçimi olan konut kooperatifçiliği modeli, Batı’da olduğu gibi konut sorununu doğrudan yaşayan işçi sınıfının sınırlı imkânlarıyla ortaya çıkan bir örgütlenme biçimi yerine, üst sınıf bürokratların konut sorununa çözüm olarak “memur kooperatifçiliği” şeklinde ortaya çıkmıştır. İlerleyen süreçte ise yine Batı’daki modellerden farklı olarak mülk konut üreten bir yapılanma haline gelmiş ve sosyal konuttan ziyade lüks konut niteliği kazanmaya başlamıştır. (Bilgin, 1996; Özükren, 2004: 356).

1.5.2. 1950-1980 Yılları Arası: “Emek Gücünün Kentleşmesi”

Bu başlık altında, Türkiye’de kentleşmenin ivme kazandığı 1950’li yıllardan 1980’li yıllara kadar olan süreç incelenecektir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrası dönem birçok bakımdan Türkiye’nin genel ekonomik, politik ve toplumsal dengeleri bakımından bir dönüm noktası olmuştur. Türkiye’nin savaş sonrası dönemde izlediği kalkınma çabalarına büyük

ölçüde ithal ikameci sanayileşme¹⁰ yön vermiştir. Sermaye birikim süreçlerinde olduğu kadar kentsel ilişki ve süreçlerine de damgasını vuran ithal ikameci sanayileşme, sermaye ve emeğin mekânda yeniden dağılımı bakımından yenilikler getirmesi ve ülke içerisindeki nüfus hareketlerine hız kazandırması bakımından önemli yenilikler getirmiştir (Boratov, 1989: 86; Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 99).

Şengül’ün (2009: 122) “emek gücünün kentleşmesi” (1950-1980) olarak adlandırdığı kentleşme süreci, tarım sektöründe Marshall Yardımı yoluyla başlayan modernleşme politikası ile birlikte tarım sektöründe ihtiyaç fazlası emeğin ortaya çıkması ve diğer yandan, özellikle, İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra gelişmekte olan ülkelerde yürürlüğe sokulan ithal ikameci kalkınma stratejileri ile başlayan sanayileşme sonucunda 1950’li yıllardan itibaren büyük kentlerde yaşanan yoğun bir göç hareketi ile başlamıştır. Göç eden nüfusun, “büyük ve yoğun emek oluşturacak biçimde hızlı göçü ve kentleşmeleri”, bu dönemin kentleşme sürecinin en önemli belirleyicisi olmuştur.

Aşağıdaki tablodan da izlenebileceği gibi 1950 yılında, % 25,0 olan kentsel nüfus oranı, 1980 yılına gelindiğinde % 43,9’a yükselmiştir.

Tablo 1.2 1950-2010 Türkiye Kırsal ve Kentsel Nüfusu

Yıllar	%	Kırsal Nüfus	%	Kentsel Nüfus	Toplam Nüfus
1950	4,9	15.702.851	5,0	5.244.337	20.947.188
1955	1,2	17.137.420	8,7	6.927.343	24.064.763
1960	8,0	18.895.089	1,9	8.859.731	27.754.820
1965	5,5	20.585.604	4,4	10.805.817	31.391.421
1970	1,5	21.914.075	8,4	13.691.101	35.605.176
1975	8,1	23.478.651	1,8	16.869.068	40.347.719
1980	6,0	25.091.950	3,9	19.645.007	44.736.957
1985	6,9	23.798.701	3,0	26.865.757	50.664.458
1990	0,9	23.146.684	9,0	33.326.351	56.473.035
2000	5,1	23.797.653	4,9	44.006.274	67.803.927
2010	3,7	17.500.632	6,3	56.222.356	73.722.988

Kaynak: TÜİK, “Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı”,

<http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> (erişim tarihi: 07.06.2013).

¹⁰ “İthal ikamesinin temeli, iç piyasa etrafında toparlanan ulusal ekonomidir. İç piyasa yüksek gümrük duvarları, ithalat kotaları ve döviz kurunu bilinçli olarak yüksek tutan politikalar aracılığıyla dış rekabetten korunmaktadır. Bu yapının dinamosu da dış rekabetten korunduğu için karlı üretim koşullarını elde etmiş olan ulusal burjuvazidir. Korumacılık ithal ikameci sanayileşmenin olmazsa olmaz koşuludur. Ancak bu seçmeci bir korumacılıktır. Üretim için gerekli ara malların yurtdışından ithal edilmesi gerekir. İthalat ise, ithal ikamesinin temel karar verici organı olan devlet tarafından denetlenmekte, ekonominin en kıt kaynağı olan döviz rezervlerinin nasıl kullanılacağına devlet karar vermektedir. Bu, ekonominin temel dağıtım mekanizmalarının en başından itibaren politize olması demektir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 99-100).”

Sanayileşme, mal ve insan taşımacılığının gelişmesi ve yaygınlaşması ile mümkün olacağı için bir önceki dönemde demiryolu ağlarının yaygınlaşması gibi bu dönemde de karayollarına yatırım yapılmıştır. Batı'daki kentlerde sanayileşme, kentleşme ve nüfus hareketliliği artarken, hattın kuzeyinde ve doğusunda kalan kentler nüfus kaybetmeye başlamıştır (Bilgin, 1996).

Bu süreçte, İstanbul-Kocaeli-Bursa bölgesi, İzmir ve Ege bölgesi, Adana ve Çukurova, Ankara ve çevresi en yoğun göç alan merkezler haline gelmiş ve hızlı bir kentleşme süreci başlamıştır.¹¹ Türkün ve Kurtuluş (2016: 12) bu hızlı kentleşme sürecinin, “politik iktidar eliyle sürdürülen planlama ve mekânsal modernleşenin kalıplarını aşarak kontrolsüz ve “kendine özgü” bir kentleşme süreci” yarattığını belirtmektedir. 1950’lilerden sonra devlet, kentleşme süreçlerine ilişkin pasif bir tavır takınarak, kentsel süreçlerde meydana gelen gelişimleri önceden belirlemek yerine, piyasada oluşan dinamiklere küçük çaplı müdahalelerde bulunma yoluna gitmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 111).

Devletin kentsel alanlara sınırlı müdahalesi sonucunda göçlerin yoğun olarak yaşandığı büyük kentlere özgü yeni bir konutlaşma ve ekonomik örgütleniş şekli ortaya çıkmıştır. Şengül’ün (2009: 123) ifadesiyle, “kentten yeni yoksullarının konut soruna yanıtları işgal ettikleri alanlarda kurdukları gecekondu, işsizlik sorununa yanıtları ise kentin formel ekonomisinin dışında bir enformel ekonominin yaratılması olmuştur”.

Bu dönemde, Türkiye’deki kentleşme süreçlerine üç temel ilişki tarzı damgasını vurmuştur. Bunlar, kent yoksullarının ve orta sınıfların geliştirdikleri stratejileridir. Bu durum, Türkiye kentlerinde kent yoksulların yaşadığı “gecekondu” ile orta sınıfların yaşadığı “apartman” olgusunu ortaya çıkarmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 102). Bir diğer, konut üretim biçimi de “kooperatif” üretimidir.

Bu dönemde kent, yasal ve kaçak konut alanları olarak ayrışma göstermektedir. Kurtuluş’un (2003) ifadesiyle,

¹¹ “Nüfus esas olarak 4 bölgede yoğunlaşmıştır: Bunlardan birincisi İstanbul-Kocaeli-Bursa üçgenini kapsayan Doğu Marmara bölgesidir ki, Anadolu sanayileşmesinin ve modernleşmesinin asıl ağırlık noktasını teşkil eder. İkincisi İzmir’i merkezine alan orta Ege bölgesi; üçüncüsü de Adana’nın merkezi olduğu Çukurova’dır. Dördüncü çekim noktası olan Ankara, birleşik etkilerini dalgalar halinde dışa yayan bir metropol etkisi yaratmamış, başkent işleviyle aşırı büyüyen üçüncü sektör nedeniyle çekim merkezi olmuştur. Tamamı bu bölgenin içinde kalan Ege ve Akdeniz kıyılarının turizme elverişli iklimleri ve tarihsel özellikleri de, doğudan batıya doğru olan çekimi destekleyici bir faktör olmuştur. Hattın doğusunda ve kuzeyinde kalan bölgede ise Gaziantep, Diyarbakır, Erzurum, Sivas, Trabzon, Samsun gibi bölgesel merkezler oluşmuştur. Bunlar batıdan gelen sınaî ürünlerle çevrelerindeki tarımsal üretimin dağıtımının ve kontrolünün kavşak noktaları olmuşlardır (Bilgin, 1996).”

Yasal yerleşimler daha çok eski mahallelerin kat karşılığı, yap-satçı inşaatçılar eliyle apartmanlaşması ve kentin çeperindeki arazilerin parselasyon yoluyla kentsel arsaya dönüştürülerek imara açılmasıyla oluşmaktadır. Kaçak yerleşmeler ise emek pazarına en yakın ve genellikle de hazineye ait araziler üzerinde mülkiyet hakkı, imar ve yapı izni olmadan inşa edilen gecekondu alanlarıdır (Kurtuluş, 2003: 84).

Keleş'in (1998: 53) "bayındırlık ve yapı kurallarına aykırı olarak, gerçek ya da tüzel, kamusal ve özel kişilerin toprakları üzerine, toprak iyesinin istenç ve bilgisi dışında, onamsız olarak yapılan, barınma gereksinimleri devletçe ve kent yönetimlerince karşılanmayan yoksul ya da dar gelirli ailelerin yaşadığı barınak türü" olarak tanımladığı gecekondu, ilk olarak 1950'lerin başında İstanbul'da ortaya çıkmış ve özellikle 1980'li yıllardan sonra artan kentsel nüfusun konut sorununa çözüm olarak yaygınlaşmıştır. Bilgin'e (1996) göre kentsel konut üretiminin % 40-45'lik dilimini gecekondu oluşturmıştır.

Işık ve Pınarcıoğlu (2011) göç edenlerin kendi emekleri aracılığıyla inşa edilen ilk dönem gecekonduların kentin çevresinde yer alan Hazine arazileri üzerinde oluşmasındaki en önemli nedeni olarak kentsel topraklardaki mülkiyet yapısını göstermektedir:

Türkiye'de kentsel toprak mülkiyetlerinin de parçalı bir yapı sergilediği bilinmektedir. Kentlerde kırdan kente akımlar ile toprak mülkiyeti iyice parçalanmış ve sonuçta ortaya çok sayıda küçük arazi sahibinin yer aldığı bir arsa piyasası çıkmıştır. Küçük mülkiyetin hâkim olduğu bu arsa piyasası, devletin en büyük toprak sahibi olduğu bir yapı ile varlığını sürdürmektedir. (...) Bugün özellikle kentsel alanlar ve yakın çevresinde en büyük arazi sahibi devlettir. Devletin kendi içinde ve kentin yakın gelişme alanlarında büyük toprakların sahibi olması, genişleyen kentler için neredeyse sınırsız sayılabilecek bir kaynak yaratmıştır. Kentleşmenin ilk dönemlerinde kente göçen kitlelerin yerleşecekleri alanlar bu stoktan karşılanmış, geniş Hazine arazileri gecekondu yapımı için işgal edilerek kentsel gelişime açılmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 115).

Bu dönemde, devlet Hazine arazilerinin işgal edilmesinde çoğunlukla sessiz kalmayı tercih etmiştir. Kurtuluş (2010: 207) "illegal" ve "plansız" olan gecekonduların, yerel ve merkezi siyasi otorite tarafından görmezden gelinmesini gecekondunun gizli politik ekonomisi ile açıklamaktadır. Gecekondulaşma, bir yandan emeğin maliyetini düşürerek yeni gelişen sanayilere ucuz emek sağlarken -ve dolayısıyla sermaye sürecine katkıda bulunurken, diğer yandan da göç sonucu ortaya çıkan maliyeti göçmenlere yükleyerek (self-help housing), onların en düşük maliyetlerle kente yerleşmesini sağlayarak devletin sosyal harcama yükünü azaltmaktadır. Bu, kentsel rantların paylaşımında gerçek bir sınıfsal çatışmanın ortaya çıkmasını da engellemektedir (Kurtuluş, 2010: 208; Kurtuluş, 2006: 8). Kısacası, bu durum, hem gecekonducular, hem sanayiciler, hem de devlet açısından avantajlar sağlamıştır. Ücretli

sınıflar, kentsel mekânda kendileri için üretilen ya da kendilerine “bırakılan” yer/alan sayesinde, tüketimin yanında mekân yoluyla sistemle bütünleşmeleri sağlanmaktadır. Bu durum, kentsel topraklardaki mülkiyet ve kullanım haklarından emekçi sınıfların ve orta sınıfın göreceli pay alabilmesini mümkün kılmıştır (Kurtuluş, 2006: 9).

Sanayileşmiş ülkelerden farklı olarak Türkiye’nin üçüncü dünya olarak temsil edilmesinde gecekondulaşma olgusunun yanı sıra apartmanlaşma olgusu da önemli bir rol oynamaktadır (Kurtuluş, 2010: 208). Işık ve Pınarcıoğlu’na (2011: 103) göre “nasıl Türkiye’de kent yoksullarının tarihi, gecekondu olgusunun evrimi anlaşılmadan tam olarak yazılamazsa, kentli orta sınıfların tarihi de apartmanlaşma olgusu olmadan yazılamaz.” Bu nedenle, 1980 öncesi, kent yoksullarının geliştirdikleri stratejilerin yanı sıra kentleşme süreçlerine damgasını vuran diğer ilişki tarzına yani orta sınıfların geliştirdikleri stratejilere de bakmak gerekmektedir. Orta sınıfların kentle kurdukları özgün ilişki tarzı ve bu ilişki aracılığıyla hem kentin biçimlenişi hem de kentsel süreçler üzerindeki önemli etkilerini “apartmanlaşma” olgusu ile açıklamak mümkündür (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 102).

Apartmentlaşma olgusu, Türkiye’de kentli orta sınıfın ortaya çıkışında ve refah düzeylerini arttırma uğraşlarında temel bir rol oynamasının yanı sıra orta sınıfların kentleşme sürecinin yarattığı sorunlarla baş edebilmek için geliştirdikleri bir tür dayanışma ilişkisinin de ifadesini temsil etmektedir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 103-104). 1950’li yıllarda kentlerin ‘ruhsatlı’ kesimlerinde bireysel üretim ve kooperatifler aracılığıyla faaliyet gösteren konut üretim tarzları, bu yıllarda ortaya çıkan kırdan kente göçün ve hızla gelişmekte olan kentsel orta sınıfların yarattığı konut talebine cevap verecek kapasitede ve esneklikte değildir. Dönemin koşulları¹², büyük sermayenin konuta yatırım yapmasını engellemekle birlikte konut sektörünü küçük sermaye için oldukça çekici bir hale getirmiştir. Arsa mülkiyeti ile yapımcılık rollerinin ayrılması yoluyla oluşan “yap-satçılık” geniş bir kitleye sunulan konut üretiminin türünü ortaya çıkarmıştır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 106-107).

1965 yılında çıkarılan ve kat ve daire mülkiyetine yasal çerçeve sağlayan Kat Mülkiyeti Kanunu da yapsatçılığı hızlandırmıştır (Çoban, 2012: 85). 30 yıllık süreç boyunca yap-satçı sunum biçimi yeni konut stokunun % 40-45’ini karşılamıştır (Bilgin, 1996). Konut piyasasında kredi mekanizmasının yaygın olmadığı 1980 öncesi dönemde yap-satçılık, vadeli ödeme kolaylığı gibi imkânlarla başka yollarla konut sahibi olması olanaksız oldukça geniş bir kitleyi, özellikle kentsel orta sınıfları konut ve arsa piyasasına çekmeyi başarmış ve geniş bir orta sınıf tabanına konut sunabilmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 108). Orta sınıf için

¹²Dönemin koşullarını Işık ve Pınarcıoğlu (2011: 106-107) “özellikle kentsel toprak mülkiyetinin bugün de artarak sürmekte olan parçalanmışlığı, büyük ölçekli sermayenin konut sektörüne yatırım yapabilmesinin temel koşullarından biri olan yeterince gelişmiş bir finans sermayesinin bulunmaması” şeklinde açıklamaktadır.

oluşturulan bu yeni konut alanları, eski kent mahallerinin çevresinde, metropoliten çeperde ve eski merkez-sayfiye banliyö hattı üzerinde bulunan bağ-bostan, tarla ve çiftlik arazileri gibi kırsal arazilerin parselasyon yoluyla bölünerek yapılaşmaya açılması ya da “geleneksel mahallelerdeki 1-2 katlı ahşap ve kâgir evlerin, yap-satçı müteahhitler tarafından çoğu zaman kat karşılığı satın alınarak yıkılması ve ortaya çıkan parselin elverdiği biçimde ve ölçüde üzerine apartman bloklar inşa edilmesi” ile oluşmuştur (Kurtuluş, 2010: 207-208).

Bu dönemin üçüncü sunum biçimi de yaklaşık % 10'luk bir dilimi kapsayan kooperatif üretimidir. Kooperatif üretimi, düşük, ancak düzenli bir gelire sahip olan grupların, elverişli kredi ve arsa imkânlarıyla mülk konut edinmelerini sağlamıştır (Bilgin, 1996).

İstanbul'da 1952 yılında 29 olan konut kooperatifi sayısı 1964 yılında hızla artarak 455'e ulaşmıştır. 1969 yılında kabul edilen 1163 sayılı “Kooperatifler Kanunu” ile hem kooperatif hem de apartman sayısının hızla çoğaldığı İstanbul'da çok katlı, birçok bloktan oluşan ve sık aralıklı monoton yapılar, arsa fiyatlarında yaşanan artışa bağlı olarak diğer illerdeki konutlara göre metrekare bazında daha küçük inşa edilmiştir. 1964 yılına kadar konut büyüklüğü bakımından sınırlamaya tabi olmayan kooperatifler bu tarihten sonra getirilen “Halk Konutları Standartları” gereğince en az 63 m² ile sınırlandırılmış ancak 1960ların ikinci yarısında bu oran 100 m²'ye yükseltilmiştir (Özakbaşı, 2015: 427).

Işık ve Pınarcıoğlu (2011: 119) 1980 öncesi dönemi, “toplumla barışık, yumuşak ve aşamalı kentleşme”¹³ olarak adlandırmaktadır. 1980 öncesi dönemde güçlü bir konumda olan devlet, siyasetin hem öznesi hem de nesnesi konumunda olmuştur. Bu dönemde, toplumdaki yeniden dağıtım mekanizmalarını denetimi altında tutan devlet, toplumsal sınıflar arasında hakem rolü oynayarak toplumun birleştirici gücü olmuştur. Devlet, bu rolü sayesinde toplumun hangi kesimlerinin refah düzeyinin ne hızla geliştirebileceklerinin belirleyicisi bir konumdadır. Orta sınıflara yönelik yap-satçılık ve alt sınıflara yönelik gecekondu sistemi, sınıflar arası uzmanlaşmanın temel bileşenleri olmuştur. Bu bileşenler, kentleşmenin nasıl finanse edileceğine ve kentsel rantların toplum bütününe nasıl paylaştırılacağına ilişkin genel bir uzlaşma üzerinde yükselmiştir. Kentsel rantlar, devletin gözetiminde olabildiğince geniş kesimlere aktarılmıştır. Benzer bir şekilde, devlet, ekonominin teşvik mekanizmaları sayesinde hangi kent ve yörenin nasıl bir hızla gelişeceğini de belirleyebilecek konumdadır. Kısacası, 1980 öncesinde zenginliğin ve fakirliğin kurallarını belirleyen devlet olmuştur (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 120).

¹³ Kurtuluş'a (2003: 84) göre “bu dönemde kente göçenlerin mekândaki yer seçiminde etkili olan faktörlerden biri olan hemşerilik ilişkisi, İstanbul'a büyük göç vermiş bölgelerin adıyla kurulan mahalleler yaratmışsa da (Karadeniz mahallesi gibi), bu mahalleler mekânsal olarak ayrılmış görüntüler oluşturmamışlardır. Bu daha çok bir arazinin yasal ya da kaçak olarak yerleşime açılmasında güçlerin birleştirildiği ekonomik bir dayanışma biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Kentteki etnik ya da dinsel kimliklere dayalı bir mekânsal ayrışmadan söz etmek zordur.”

1.5.3. 1980-2000 Yılları Arası: “Sermayenin Kentleşmesi”

1980’li yıllar Batı toplumlarında bir süredir devam eden kapitalist yeniden yapılandırma sürecine Türkiye’nin de dâhil olduğu yıllar olmuştur. Kapitalizmin yeniden yapılandırıldığı bu yıllarda yaşanan değişim ve dönüşümler bütün ülkelerde kendini hissettirmiştir. 1980 sonrası Türkiye’de ekonomi alanında neoliberal politikalar 24 Ocak 1982 kararıyla gündeme gelmiştir. Kongar’a (1995) göre 24 Ocak kararlarının mimarı, 12 Eylül yönetiminin ekonomi konularındaki akıl hocası ve uygulayıcısı olan Özal, 1983 seçimlerinde kazanınca artık ekonominin tek yöneticisi olmuş ve Cumhurbaşkanlığına çıktığı 1989 yılına dek Meclis çoğunluğuna da sahip bir Başbakan sıfatıyla, ülke yönetimine tam manasıyla damgasını vurmuştur. Özal’ın ekonomi konusundaki temel görüşü, o yıllarda doğu bloğunun yıkılması ile dünyada egemenliğini iyice hissettiren neoliberalizmdir. Kongar’a (1995: 413) göre Özal’ın bu görüşü “aslında Türkiye için ne bir yenilikti, ne de bir devrimdi: Eski tanıdık IMF reçetesinin yeni koşullar altında daha ‘toptancı’ bir görüş ve daha sert bir felsefe ile dayatılması idi.”

24 Ocak kararlarıyla birlikte ekonomide neoliberal dönemin ilkeleri temel ekonomik politikaları olarak uygulanmaya başlamıştır. Devlet müdahaleciliğine dayanan ağırlıklı bir ekonomiden dışa açık ve serbest piyasa kurallarıyla işleyen bir ekonomiye geçilmiştir. Bu çerçevede, ağır sanayi ve temel mallara dönük kamu yatırımlarının giderek tasfiye edilmesi ve ihracata öncelik verilmesi gündeme gelmiştir. Sermaye hareketleri ve ithalat rejiminin serbestleşmesi sağlanmıştır (Güllüpinar, 2011b: 255).

Geniş’e (2007a: 74) göre “1980’lerle birlikte o zamana kadar ulusal kalkınmacı, içe kapalı ve ithal ikameci bir politika izleyen Türkiye dünya ekonomisinde yaşanan krizin ve Sovyetler Birliği’nin yıkılışının yerel yansıması olarak neoliberal küreselleşmecici ihracat odaklı bir büyüme stratejisini” benimsemeye başlamıştır. Ancak, “kemer sıkma politikaları, özelleştirmeler ve ihracata yönelik üretim bir yandan toplumsal eşitsizliği arttırırken hem ekonomiyi hem de toplumsal yapıyı küresel sermaye, mal ve imaj akışlarına” duyarlı hale getirmiştir.

1980’li yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de yaşanan sosyal, ekonomik ve siyasal değişimler ve dönüşümler doğrultusunda kentleşme sürecinde de yeni bir döneme girilmiştir. Geniş’in (2007a) belirttiği gibi,

1980’li yıllara kadar kaynaklarını kentleşmeden çok sanayiye aktaran, “bırakınız yapsınlar” kentleşme modelini benimseyen ve konut üretimini küçük sermayeye ve enformel sektöre terk eden devlet, 1980’li yıllarla birlikte konut ve arsa piyasalarına ve kentleşme süreçlerine müdahalesini hem arttırdı hem de yeniden tanımladı (Geniş, 2007a: 78).

1980’li yılların başından itibaren kentleşme sürecinde “emek gücünün kentleşmesi” olarak nitelendirilen bir dönem sona ererken, Şengül’ün (2009: 137) “sermayenin kentleşmesi” olarak adlandırdığı yeni bir kentleşme süreci başlamıştır.

1980 ve 1990’lar, kent mekânının hiçbir dönemde olmadığı kadar sermaye mantığının hiçbir dönemde olmadığı kadar sermaye mantığı tarafından belirlendiği yıllardır. Kentin yarattığı rantların burjuva sınıfı tarafından bir sermaye birikim aracı olarak algılandığı, birikimin diğer rant alanları gibi kentsel alanlara yöneldiği yeni bir durum ortaya çıkmıştır (...) (Güllüpinar, 2011b: 256).

Yeni mekânsal farklılaşmalar yaratmak yoluyla birikim sağlamak neoliberal ekonomi politikalarının temel stratejilerinden biri olmuştur. Doğan’a (2001: 107) göre 1950-1980 yılları arasındaki ithal ikameci politikalardan farklı olarak, sermayenin kentleşmesi, bir yandan 1980’li yılların ortalarından itibaren sermaye birikim süreçlerinin birinci döngüsünden, ikinci döngüsüne (finans sektörü ve kentsel rantlar gibi yeniden üretim alanlarına) kaymasının bir parçası iken, diğer yandan da bu kaymayla güçlenen bir kentsel gelişme biçimidir. Benzer şekilde Kurtuluş’un (2016a: 78) da belirttiği gibi 1980’lerden itibaren Türkiye’de değişen ekonomi politikaları ve siyaset yapma biçimi yeni bir sermaye birikim modeli ve sermaye kesimi yaratmıştır. En önemli sermaye birikim alanlarından biri kentsel gelişim sektörü olmuştur. Neoliberal ekonomi politikalarının bir stratejisi olan yeni mekânsal farklılaşmalar yoluyla birikim sağlamak Türkiye’de de uygulamaya geçmiştir. Bir başka ifade ile mekânsal gelişmeyi ve konut üretimini de temelden etkileyen bu süreçte kent mekânı bir sermaye birikim aracı olarak ele alınmış ve kapitalist süreçlere hizmet edecek şekilde yapılandırılmıştır. Bu doğrultuda, Türkiye’nin büyük kentlerinde uygun merkezi ve yerel yasal düzenlemeler yapılmış ve yatırımcılar için kentsel gelişim sektörü cazip hale getirilmiştir.

1980’li yılların ortalarından itibaren başta İstanbul olmak üzere birçok Anadolu ve kıyı kentleri küresel ekonomi ile entegrasyonu birincil hedef olarak benimsemiştir. Bu kentler, entegre oldukları küresel akışların niteliklerine göre birbirlerinden farklılaşmaktadır (Geniş, 2007a: 74). Örneğin, tekstil, gıda gibi emek ya da hammadde yoğun sektörlerde yoğunlaşan, dış pazarlara dönük üretim yapan, küçük-orta ölçekli bir sanayi sermayesi gelişmiştir (Ataay, 2001: 72). Anadolu Kaplanları olarak anılmaya başlayan Gaziantep, Denizli, Çorum, Konya ve Kayseri gibi şehirler küresel piyasaya doğrudan üretim yapan, küresel üretim ağlarının parçası olmuş yerel imalatın merkezlerinin en önemli örneklerini oluşturmaktadır (Geniş, 2007a: 74). Bu iller, hem ucuz işgücü, hem hammaddeye yakınlık, hem belli bir sermaye

tabanına sahip olması, hem de kamunun çeşitli desteklerinden yararlanabilmeleri sayesinde gelişme olanakları yakalayabilmiştir (Ataay, 2001: 75).

Küresel turizm ağlarına entegre olmaya çalışan kıyı kentleri ise bir başka küreselleşme odaklı büyüme stratejisine işaret etmektedir (Geniş, 2007a: 74). “Kıyılaşma” olarak tanımlanan bu süreçte, Batı ve Güney kıyı kentlerinde turizm yatırımlarının teşvik edilmesi, dinlence faaliyetlerinin gelişmesi ve seracılığın yaygınlaşması, bu kentlerde sermaye girişleri açısından önemli ilerlemeler sağlamıştır (Güllüpnar, 2011b: 254). Antalya, Muğla gibi kentler ulusal gelirden aldığı payı arttıran kentler arasında yer almıştır (Doğan, 2001: 109).

Sanayi altyapısı olan ve uluslararası sermaye ile bağlantısı olan İstanbul, İzmir, Ankara, Bursa ve Adana gibi kentler de artan dış ticaret gelirleri ile toplam sermaye birikiminin dağılımında ağırlıklarını arttırmışlardır (Eraydın, 1992: 112’den aktaran: Doğan, 2001: 108). Özellikle İstanbul, küresel kent olma stratejini benimsemiş ve bu hedefe hızlı adımlarla ilerlemiştir ve Türkiye’nin küreselleşen kentlerinde birinci sırayı almıştır. 1980’li yıllardan beri Türkiye ekonomisinde yaşanan yapısal dönüşümler ve izlenen kentsel politikalar İstanbul’u sanayi kentinden küreselleşen bir hizmet, kültür ve turizm kentine doğru evrilmesine neden olmuştur. 1970’li yıllarla başlayan ve 1980’li yıllarda tüm hızıyla devam eden bu sanayisizleşme (ya da sanayinin yer değiştirmesi) süreci ise İstanbul’un hinterlandı olan coğrafi alanda Bursa, Tekirdağ ve İzmit’e yayılan geniş bir sanayi bölgesi yaratmıştır (Geniş, 2007a: 74).

Bu dönemde Türkiye’de kentsel düzenlemeler, iki kanaldan olmuştur. Birincisi, toplu konut yatırımlarını uzun vadeli kredilerle desteklemek üzere kurulan kamusal finans kurumları (Toplu Konut İdaresi ve Toplu Konut Fonu) ve kamu bankaları (Emlak Bankası) ile yatırımların desteklenmesidir. İkincisi ise yerel yönetimler reformuyla imar hukuku ve planlama aygıtını kentsel gelişme sektörüne hizmet eder hale getirmek olmuştur. Böylece, büyük sermaye yatırımları için tüm koşullar sağlanmış olmuştur (Kurtuluş, 2016a: 78).

Kentlere yapılan yatırımların büyük bölümü özel sektöre verilen ihaleler yoluyla gerçekleşmiş yani kentsel yatırımlar sermayeye kaynak aktarımının önemli aracı haline gelmiştir. Büyük çaplı ulusal ve uluslararası sermaye, kentlerin yapılandırılmasında önemli roller üstlenmiştir. Büyük ulusal ve uluslararası inşaat şirketleri, yeraltı raylı sistemleri, toplu konut ve altyapı gibi büyük inşaat projelerinde yer almaya başlamıştır. Bu çerçevede ulusal-büyük ölçekli sermaye ve yerel küçük ölçekli sermaye ayrışması yapılandırılmıştır. Birçok büyük sermaye grubu, yerel düzeydeki ihalelerin ulaştığı boyut nedeniyle yerel düzeye de yönelmiştir. Bu süreç yerel siyasete yeni bir boyut getirmiştir. Büyük ölçekli sermayenin büyük kentlere yönelişi yalnızca devlet ihaleleri ile kısıtlı kalmamıştır. Kentsel rantların

sermaye birikimi için önemli bir kaynak haline gelmesi ile beraber büyük sermaye yapılı çevrede de doğrudan yatırımlar yapmaya başlamıştır. 1990'lı yılların başından itibaren beş yıldızlı oteller, alışveriş merkezleri, iş merkezler büyük kentleri işgal etmeye başlamıştır (Şengül, 2009: 141).

Büyük şirketler eliyle kent dışındaki arazilerin topluca imara açılması, bu kesimin toplu konut, turistik tesis, villa, eğlence yerleri ve eskinin iş hanlarının yerini alan iş merkezleri (plazalar) gibi inşaat projelerine ve bunların işletmesine girişmesi, özel eğitim ve sağlık kuruluşlarının sayısının büyük bir artış göstermesi, özel (vakıf) üniversitelerin kurulup yaygınlaşması büyük sermayenin bu alana yönelmesinin örnekleridir (Doğan, 2001: 109).

Tüketim alanında yaşanan değişimlerle birlikte ticaret sermayesinin kentte gücünü gitgide arttırması, kentin fiziksel dokusunda da büyük hipermarketler ve alışveriş merkezleriyle somutlaşan çeşitli değişikliklere yol açmıştır (Doğan, 2001: 110). Ulusal ölçekli sermayenin yanı sıra uluslararası şirketler de Migros, Carrefour gibi hipermarketler ile büyük kent merkezlerinde boy göstermeye başlamıştır (Şengül, 2009: 142).¹⁴

Büyük ölçekli sermaye, alışveriş merkezleri ve iş merkezleri gibi yatırımlarının yanı sıra kar marjı yüksek orta ve üst sınıflara yönelik konut projelerine de yatırımlarda bulunmuştur. Geniş'e (2007a: 79) göre özellikle kentin çeperlerini ve prestij alanlarını hedefleyen bu projeler, kentin su havzalarının ve yeşil alanlarının işgal edilmesine yol açarken, sosyo-mekansal ayrışmanın da görünür olmasına neden olmuştur. Bu ayrışmada bir yanda kent çeperindeki yoksullar; arada bir yerlerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki arazilere gözlerini diken orta sınıflar; en prestijli alanlara ise üst sınıflar yerleşmiştir (Pınarcıoğlu ve Işık, 2001: 128).

1980'li yıllarda tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de devlet ve toplum ilişkilerinde kökten bir dizi değişiklikler söz konusu olmuş; devlet, toplumdaki sınıflar arası ilişkilerde hakem rolünü ve toplum içindeki uzlaşmanın devamı için çoğu kez alt sınıflar lehine

¹⁴ "Hipermarketlerle birlikte, eskiden küçük burjuvaziye bırakılmış olan perakende ticaret alanları uluslararası sermayeyle işbirliği içinde ya da tek başına, büyük sermaye tarafından yerleşmeler arası zincirler halinde örgütlenmeye başlanmıştır. Bu alanda faaliyet yürüten en büyük iki grup: geleneksel büyük sermaye ve büyüyen dinci sermayedir. TÜSİAD'da örgütlenmiş büyük sermaye asıl olarak, uluslararası sermaye ile ortaklık yaparak pazara girerken, eskiden küçük ve orta ticaretle uğraşırken sermayenin bu alana yönelme eğitimi çabuk kavrayan taşra sermayesi içinden çıkan dinci sermayenin ise yurtdışındaki göçmenlerden sağladıkları birikimlerle perakende pazarında hatırı sayılır bir güce eriştiği görülmektedir. (...) Perakende pazarının böylelikle daha az ve özel elde toplanmasının kentlerin fiziksel gelişiminde ve işleyişinde önemli yansımaları olmaktadır. Merkezde olsun, mahalle aralarında olsun, ticari işletmelerin sayısının azalması, eski orta sınıfı oluşturan esnaf, zanaatkar, memur gibi kesimlerin yoksullaşması, bazı temel ihtiyaç niteliğindeki ürünlerdeki kamunun kentli emeği koruyucu sunum, destek ve kontrolünün ortadan kalkması, kentsel düzenlemede küçük ve orta burjuvazinin etkisinin azalıp finansal, ticari, sınıflar büyük sermaye gruplarının temel belirleyici konumuna gelmesi bu yansımaların en dikkat çekici olanlarıdır (Doğan, 2001: 110-111)."

müdahale etmeyi terk etmiştir (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 124). Devletin hakem rolünden çekilmesi ile birlikte gelir dağılımı önceki dönemlere göre daha da bozulmaya başlamıştır. Hane halkı Bütçe Anketi Gelir Dağılımı Sonuçları'na göre 1987 yılı araştırmasında en zengin yüzde 20'lik grup toplam gelirin % 49,9'unu; en yoksul yüzde 20'lik grupsa % 5,2'sini almıştır. 1994 yılına gelindiğinde ise gelir dağılımındaki eşitsizlik giderek bozulmaya başlamıştır. En zengin yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay % 54,9'a kadar yükselmiştir. En yoksul yüzde 20 ise toplam gelirin sadece % 4,9'unu almıştır (Erdoğan, 2004: 53). Bu veriler, zengin ile yoksul arasında gelir yönünden ciddi bir uçurum olduğunu, en zengin yüzde 20'lik kesimin milli gelirin yarısından fazlasını aldığını göstermektedir Işık ve Pınarcıoğlu'na (2011: 125-126) göre 1980'li yıllardan itibaren artık Türkiye, zengin ile yoksullar arasındaki gelir dağılımı eşitsizliğinin ürkütücü boyutlarda olduğu bir ülkeye olmaya başlamış ve daha da önemlisi, zenginler ile yoksullar arasında şimdiye dek olmadığı ölçüde kültürel duvarların örüldüğü ve neredeyse birbirlerini hiç görmedikleri bir dönem söz olmuştur.

Benzer şekilde Doğan'da (2001: 114) 1980 sonrası gelir dağılımının sınıfsal ve mekânsal olarak daha da bozulduğunu belirtmektedir. Bu dönemde gelişen ilişkiler içinde yer alan gruplar ile bu ilişkilerin dışında kalan grupları barındıran İstanbul, zenginlerin yaşadığı özel sitelerden ve kent yoksullarının yaşadığı varoşlardan oluşan kent parçalarının birbirine eklemlendiği ikili bir kentsel yapıya sahip olmaya başlamıştır. Doğan (2001) bu ikili yapının kentin fiziksel dokuya yansımaları daha ayrıntılı olarak şu şekilde açıklamıştır:

Bir yanda yaşam standardının yüksek olduğu lüks ve güvenli konut alanları, banka binaları, büyük iş merkezleri, ticaret ve alışveriş merkezleri, eğlence yerlerinin bulunduğu, diğer yanda nüfusun büyük bölümünün yaygın işsizlik, düşük ücretli işlerde çalışma, düşük gelir, yoksulluk koşullarında yaşadığı ve konut, sağlık, eğitim, ulaşım gibi temel kentsel hizmetlerden en alt düzeyde yararlanmanın hüküm sürdüğü kent parçalarının ortaya çıkmasıdır (Doğan, 2001: 115).

Batı'daki gelişmelerle paralellik gösteren bir şekilde Türkiye'de de 1980'li yıllardan itibaren parçacıl bir planlama anlayışı benimsenmiştir. Yasal düzenlemeler ile birlikte önceden dönemlerden farklı olarak yerel yönetimlere çok daha geniş imar yetkileri verilmiştir. Kent planlama kurumları ise kentsel gelişmeyi tanımlamak, yönlendirmek ve denetlemek amacıyla saparak, “gelişmelere göz yuman, kenti bütün olarak görmekten giderek uzaklaşan, küçük kent parçalarına yönelik karar geliştiren bir yaklaşımı benimsemişlerdir.” Bu durum, planlamanın, piyasa mantığına göre şekillenmesine ve daha önce planlarla öngörülme-yen kentsel çevreler oluşmasına yol açmıştır (Taşan-Kök, 2006'dan Akyol Altun: 2010: 139).

1.5.4. 2000 ve Sonrası: “Mülksüzleştirme ve Yerinden Edilme”

Bu başlık altında özellikle 2000’li yıllardan sonra başta İstanbul olmak üzere hemen hemen tüm kentlerde uygulanmaya başlayan kentsel dönüşüm projelerinden bahsedilecektir. Akkar (2006) kentsel dönüşümü şu şekilde tanımlar:

Kentsel dönüşüm, çökme ve bozulma olan kentsel mekânın ekonomik, toplumsal, fiziksel ve çevresel koşullarını kapsamlı ve bütünlüklü yaklaşımlarla iyileştirmeye yönelik uygulanan strateji ve eylemlerin bütünüdür. Bu nedenle, kentsel dönüşüm, yeni kentsel alanların planlanması ve geliştirilmesinden çok, var olan kentsel alanların planlanması ve yönetimi ile ilgilidir (Akkar, 2006: 29).

2005 yılında çıkan ve ilk olarak “Kentsel Dönüşüm” kavramının kullanıldığı Belediye yasası ile belediyelere kentsel dönüşüm proje alanlarını ilan etme ve uygulama yetkisi verilmiştir. Yasa, konut ihtiyacının giderilmesi için toplu konut projelerinin hayata geçirilmesini, gecekondu alanlarının dönüştürülmesini, tarihi konut stokunun iyileştirilmesini, sosyal donatı alanlar inşasını ve deprem riskine karşı tedbirler alınmasını kapsamaktadır. Eski kent merkezleri, işlevini yitiren sanayi bölgeleri, afet riski taşıyan bölgeleri, tarihi konut alanları kentsel dönüşüm projelerinin uygulama alanları olarak karşımıza çıkmaktadır (Yapıcı ve Türkün, 2008: 50-52). Ayrıca, özellikle çarpık kentleşmenin bir göstergesi olan gecekondu bölgelerinin iyileştirilmesini ve daha yaşanabilir, sağlıklı ve planlı kentsel alanların üretilmesini hedefleyen kentsel dönüşüm projeleri yerel yönetimler ve hükümetler tarafından desteklenmiştir (Erbaş ve Kızılay, 2015: 500).

Bu bağlamda kentsel dönüşüm kavramı, plansız ve kontrolsüz bir şekilde biçimlenmiş kentlerdeki çöküntü alanlarında bir yenilenmeye ve iyileştirmeye göndermede bulunduğu için olumlu bir anlam taşımaktadır. Kurtuluş (2006) özellikle de kentli yoksul sınıflar açısından kentsel dönüşümün olumlu olabilecek yönlerini şu şekilde sıralamaktadır:

Bu plansız ve kontrolsüz mekânsal gelişmenin özellikle kentli yoksul sınıflar açısından olumsuz yaşama ve barınma koşullarını yarattığı bilinmekte ve kentsel dönüşüm projelerinin bu alanlarda belirli iyileşmeler sağlayacağı umulabilirdi. Sosyal ve ekonomik maliyeti yoksul sınıflar tarafından fazlasıyla ödenerek, ancak sağlıksız çevre ve barınma koşulları içinde kentsel araziye dönüşmüş bu alanların yine bu sınıflar için daha yaşanabilir bir kentsel çevreye dönüştürülmesi beklenebilirdi. (...) Diğer yandan “suç”la bütünleştiği varsayılan kentsel çöküntü alanlarında, kentsel dönüşüm sürecinde bozulacak mülkiyet, kiracılık, komşuluk ve dayanışma ilişkilerinin, varsayılan suçun organizasyonunu bozacağı ve dolayısıyla kentsel şiddeti azaltacağı da kentsel dönüşüm kavramına olumlu anlamlar yüklenmesinin bir diğer nedeni olarak görülebilirdi (Kurtuluş, 2006: 7).

Ancak, bu projelerin amaçları ve projelerden yararlanan ve etkilenen sınıflara bakıldığında yukarıda Kurtuluş'un saymış olduğu olumlu hedeflerin gerçekleşmediğini söylemek mümkündür. Uzun'a (2006: 50) göre kentsel dönüşüm projeleri, "dönüşüm alanlarının ekonomik, sosyal, fiziksel ve çevresel yapısının uzun vadeli olarak iyileştirilmesini hedeflemekten çok yerel yönetimler ve farklı çıkar grupları için bir gelir kaynağına dönüşmeye başlamıştır." Bu süreçte, yerel yönetimler bir taraftan sermayeyi kentlere çekmek için özel sektöre avantajlar sağlarken, diğer taraftan da kendileri için gelir sağlamaya yönelmişlerdir (Erman, 2016: 24).

Smith (1987), kent merkezinde ve kent çevresinde gerçekleşen kentsel dönüşüm projelerini "rant boşluğu" kavramı ile açıklamaktadır. Rant boşluğu kavramı, arsanın mevcut rant getirisi ile potansiyel rant getirisi arasındaki farka göndermede bulunmaktadır. Kent merkezine talep olmadığı dönemlerde, bakımsız, eskimiş, kira getirisi ve emlak değeri düşmüş, düşük gelirliilerin yaşadığı binalar kar elde etmek için yani rant boşluğunu kapatmak amacıyla eğer tarihi bir değere sahipse restore edilerek, tarihi değere sahip değilse de yıkılarak yerine yeni lüks binalar yapılmaya başlanmaktadır. Bu durum, binaların yüksek fiyatlara satılmasına ya da kiralanmasına neden olarak bölgenin emlak değerinin artmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak, kent merkezleri yeni dükkânları, kafeleri, alışveriş merkezleri, butikleri ile üst gelir grubuna hitap eden yerlere dönüşmektedir. Kent merkezlerinde özellikle yeni orta sınıfın talebi ile ortaya çıkan rant boşluğu, kent merkezlerinden uzaklaştıkça devletin/belediyenin inisiyatifi ile yaratılmaya çalışılmaktadır. Herhangi bir mahallenin ranta yönelik dönüşümü amacını taşıyan devlet, seçmiş olduğu mahallenin altyapı ve hizmetlerin kalitesini yükselterek, yatırım yapmaları için özel sektöre vergi muafiyeti gibi bir takım teşvikler sunmaktadır (Smith, 1987'den aktaran: Erman, 2016: 26-27).

Mevcut mekânların dönüştürülmesi günümüzde özellikle kentin tarihsel mekânlarının sosyal ve yapısal yenilenmesi anlamında "kentsel yenileme" "kentsel canlandırma", "kentsel koruma" uygulamalarının tümünü kapsar biçimde "soylulaştırma" kavramı ile ifade edilmektedir (Erbaş ve Soydemir, 2011: 651). İslam ve Ciravoğlu (2006), soylulaştırma kavramını şu şekilde tanımlamaktadır:

Soylulaştırma, en basit ve sınırlı tanımıyla, dar gelirliilerin yaşadığı, kent içerisindeki köhneleşmekte olan konut alanlarına, daha üst sınıfların yerleşmeye başlaması süreci. Değişimin gerçekleştiği mahallelerde, bir taraftan eski ve bakımsız kalmış konutların yenilenmesiyle gözle görülür fiziksel iyileşmeler yaşanırken; diğer taraftan eski sakinlerin, yerlerini biraz da gönülsüz olarak sonradan gelenlere bıraktığı, literatürde yerinden edilme (displacement) olarak adlandırılan bir süreç yaşanıyor (İslam ve Civaoglu, 2006: 37).

Kurtuluş'a (2003: 94) göre soylulaştırma kavramı kent merkezlerinde çöküntü alanına dönüşmüş mahalle ve sokakların, içinde yaşayan yoksullardan arındırılarak, yeni yatırımlarla yeni bir kentli kimliği sunulmasını ifade etmektedir. Kentin alt kesimleri ve sınıf altı kesimlerinin yaşadığı bu alanlardaki soylulaştırma projeleri önemli bir değer artışı yaratmakta ve mülkiyet alt sınıflardan orta, üst-orta sınıflara kaymaktadır. Sanatçıların atölye-evleri, sanat galeriler ve kursları, özel ürünler satan dükkânlar, kafeler, publar, lokantalar ve restore edilen binalar çoğaldıkça, bu kentsel alanlar, iyi kazanan sanatçı, yazar, mimar gibi entelektüeller tarafından olduğu kadar, iyi kazanan bekâr ya da çocuksuz yeni orta sınıf içinde bir çekim merkezine dönüşmektedir. Diğer yandan, profesyonel meslekler ve yönetsel işlerde artan kadın sayısına bağlı olarak, genç, bekâr, boşanmış ya da eşiyle eşit gelirli kadınlarla, toplumun genel değer yargılarıyla örtüşmeyen cinsel kimlikler ve evlilik dışı birlikte yaşama biçimlerini benimseyen çiftler de bu soylulaştırılmış alanlarda yer seçmektedir. Sorgulayıcı olmayan bir sosyal çevre ve kentsel aktivitelere yakın olmak bu yeni kentli kimlik için önemli bir yer seçim nedeni olmaktadır. Şen (2011: 10) ilk olarak İstanbul'da ortaya çıkan soylulaştırma politikalarının özellikle başta "Cihangir, Galata, Ortaköy, Fener-Balat" gibi semtler olmak üzere eski ve tarihi nitelikleri olan merkezlerde gerçekleştiğini belirtmektedir.

Şen'e (2016: 128) göre soylulaştırma ile birlikte gerilemiş olan eski kent içi mekânlarda yeni bir sınıfsal ve mekânsal ayrışmayı ortaya çıkarmaktadır. Ancak Kurtuluş'a (2003: 94-95) göre kent merkezlerindeki bu soylulaştırılmış mekânlardaki ayrışma, alt kentler ve refah adacıkları gibi fiziksel uzaklık ve korumaya dayalı mekânsal bir ayrışmayı içermemekte, daha çok tüketime ve kültürel kimliğe bağlı dışlayıcılıkla mekânda ayrışma söz konusu olmaktadır. Örneğin kentin soylulaştırılmış mahallesinin yeni sakinlerinin müdavimi olduğu bir kafe ya da lokanta hem fiyatlar açısından hem de ortama nüfuz eden entelektüel kimliklerden dolayı "ötekileri" dışlamaktadır. Bu mekânlar bir çeşit yeni kentli-artist-entelektüel cumhuriyetlerine dönüşmektedir.

Kentsel dönüşüm projelerinin soylulaştırma süreçlerine yol açması, yoksul mahalleli aleyhine sonuçlar üretirken zengin yeni orta sınıf lehine daha çok sonuçlar üretmektedir. (Erbaş ve Kızılay, 2015: 504). Bu süreç, köhneleşmiş olan kent içi alanlarda yaşayan alt sınıfın yerinden edilerek, bu bölgelerin üst sınıflara tahsis edilmesi anlamına gelmektedir. Şen (2006) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Yapılan yatırımlar ile değeri artan mülkiyetler, piyasa sürecinde el değiştirmeye başlayarak, eski kullanıcılar yerine yeni kullanıcıların bu alanlarda yaşamaya başlamasını doğurmaktadır. Bu durum, burada yaşayan yoksul ve düşük gelirli kesimlerin, yerinden edilmesine neden olmaktadır. Bu süreçten en çok kiracılar etkilenmektedir. Artan fiyat artışları, bu semtlerde yaşamayı pahalılaştırarak dolaylı bir yerinden etmeyi de yaratmaktadır (Şen, 2006: 66).

Hartman'ın (1982) yerinden edilmeyi “bir yerde yaşamamanın, o hane halkının kendi iç dinamikleri dışında gerçekleşen süreçler sebebiyle, artık imkânsız, tehlikeli ya da maddi olarak karşılanamaz hale gelmesi durumu” olarak tanımlamaktadır (Hartman, 1982'den aktaran: Sönmez, 2014: 47).

Ergun (2009) günümüzde başta İstanbul, Ankara ve İzmir olmak üzere hemen hemen tüm büyük kentlerde rant odaklı ve yerinden etme temelli proje süreçlerini şu örneklerle açıklamaktadır:

Yerinden etme süreci; Sulukule'de olduğu gibi projenin başında TOKİ'nin başka yerlerde (genellikle de kent merkezinin uzağında) inşa ettiği standart çok katlı bloklara taşınmaya zorlama şeklinde olabildiği gibi, Dikmen deneyiminde yaşanan mahalle sakinlerinin yeni sosyo-ekonomik yapıya uyum sağlayamayıp taşınması şeklinde de yaşanabilmektedir (Ergun, 2009: 940).

Erman'a (2016: 47) göre bu süreçte bölünmüş bir yoksulluk manzarası ortaya çıkmıştır. Eşitsizlik üzerine kurulu neoliberal sistemde kent yöneticileri enformel konutlardaki yoksulların bir kısmına kentsel ranttan pay vererek daire sahibi yaparken, diğer bir kısmını da evsiz bırakarak, mülksüzleştirmektedir. Harvey'in “mülksüzleştirme ile sermaye birikimi” mantığı ikinci yoksul grubu için işlemektedir. Harvey'e (2009a: 184) göre kapitalizm içine girmiş olduğu krizleri aşmak amacıyla kentsel mekânında bir takım dönüşümler gerçekleştirerek özellikle de kent yoksullarını yerinden etmekte ve mülksüzleştirmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

KENTSEL MEKÂNDA SOSYO-MEKÂNSAL AYRIŞMA VE SOSYO-MEKÂNSAL AYRIŞMANIN İZDÜŞÜMÜ OLARAK GÜVENLİKLİ SİTELER

Heterojen bir yapıya sahip olan kentler, bir yandan toplumsal farklılığın ve çeşitliliğin bir arada yaşandığı mekânlar olma özelliği taşıırken, diğer yandan da farklılaştıran ve ayrıştıran mekânlar olarak öne çıkmaktadır. Son yıllarda kent çalışmaları alanında yapılan araştırmalar, günümüz kentsel alanlarının geçmişten oldukça farklı bir şekilde yeniden kurgulandığını ortaya koymaktadır. Kentleşme ile birlikte “kentsel/toplumsal bütünleşme” ve “kentsel/toplumsal uyum”un gerçekleşeceği iddiası günümüzde geçerliliğini yitirmiştir. Beklenen kentsel bütünleşme ve uyum yerini kentsel/toplumsal ayrışmalara, dışlamalara ve farklılaşmalara bırakmıştır. Farklı toplumsal grupları, kültürleri ve yaşam biçimlerini içinde barındıran kentler hem kentlileri hem de kente yeni göç etmiş olanları yeni yaşam biçimlerine zorlarken, aynı zamanda da toplumsal gruplar arasında bir ayrışmaya ve farklılaşmaya yol açmaktadır. Bu, farklı sınıfsal kökene, etnik ve dinsel aidiyete sahip toplumsal grupların, belirli kentsel mekânlarda yoğunlaşmalarına ve birbirlerinden fiziksel olarak kopmaları anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2004: 251, 265; Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 5). Bu bağlamda, ikinci bölümde kentlerde ortaya çıkan ayrışmalar ve sosyo-mekânsal ayrışmanın izdüşümü olarak güvenli siteleri ele alınmıştır.

2.1. Sosyo-Mekânsal Ayrışma Kavramı

İngilizce “segregation” kelimesinin karşılığı olan ayrışma kavramını Keleş (1998: 21) “belli insan öbeklerinin, yasalara, toplumsal baskılara ya da törelere uyularak, birbirlerinden ayrı yerlerde yaşamaya, yalnızlığa itilme olgusu” olarak ele almış ve Türkçe karşılığını “ayrışma” olarak tanımlamıştır. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere ayrışma, hem sosyal hem de mekânsal açıdan ele alınan ve birlikte açıklanan bir kavramdır. Mekânsal ayrışma, sosyal veya etnik bakımdan ayrılmış grupların kentin farklı bölümlerinde mekânsal olarak yoğunlaşmaları olarak tanımlanırken; gruplar arasında artan sosyal ve kültürel farklılıklara yol açan, etnik ya da sosyal olarak farklı grupların mekânsal ayrışması da sosyal ayrışma olarak tanımlanmaktadır (Andersen, 2003: 13).

Tümtaş’a (2012: 70) göre sosyal ayrışma, “farklı gruplar arasında ortaya çıkan, bir takım eşitsizlikler sonucu ortaya çıkan, sosyo ekonomik ve/veya kültürel açıdan farklı grupların birbirleri ile iletişimlerinin kesilmesi ve birbirlerine karşı olumsuz duyarlılıklarının kaybolması ya da duyarsızlaşmalarını ifade etmektedir.” Alver’e (2010: 42) göre de mekânsal

ayrışma “toplumsal yapıdaki farklılıkların, ayrışmaların, tabakalaşmanın, sınıflaşmanın bir göstergesi olarak öne çıkmaktadır. Mekânsal ayrışma, ekonomik, sosyal, kültürel, dini, ideolojik vb. faktörlerle irtibatlıdır. Her faktör ayrı ayrı veya iç içe mekânsal ayrışmayı etkileyebilmekte, mekânsal ayrışmanın oluşumunda etkin bir şekilde yer almaktadır.”

Bu tanımlar, sosyal ya da mekânsal ayrışmanın birbirini içerecek şekilde tanımlanabilecek kavramlar olduğuna ilişkin bilgi vermektedir. Grupların sınıf ve etnik durumları bakımından sosyal ayrışması, bu grupların mekânsal olarak ayrışmasına da neden olmaktadır; toplumsal gruplar arasındaki mekânsal ayrışma da bu gruplar arasındaki sosyal ayrışmanın artmasına neden olmaktadır. Andersen’in (2003) da belirttiği gibi sosyal ve mekânsal ayrışma, biri diğerinin nedeni ya da sonucu olarak ortaya çıkan karşılıklı ilişki içerisindeki iki kavramı ifade etmektedir:

Vurgulamak istediğim temel nokta, ayrışma toplumsal eşitsizliğin basit bir sonucu değil, hem sosyal hem de mekânsal farklılaşmanın bir ürünü olduğudur. Bu nedenle ayrışma, kentlerdeki mekânsal farklılaşmanın gelişiminden oldukça etkilenmektedir ve bu durum, toplumsal eşitsizlik ve toplumsal dışlanmadan daha önemli olabilir. Ayrışma ve artan mekânsal farklılaşma, karşılıklı olarak kendi kendilerini devam ettiren süreçlerdir, çünkü kentsel alanların statüleri ve kültürel kimlikleri, orada yaşayan bireylerin birleşimleri tarafından belirlenmektedir. Ayrışma, mekânsal farklılaşmayı yaratırken, mekânsal farklılaşma da ayrışmaya neden olmaktadır (Andersen, 2003: 3).

Benzer şekilde Bilsel (2006) de günümüz kentlerinde, yaşanan sosyal ve mekânsal ayrışmanın birbirini destekleyen ve eşzamanlı yaşanan olgular olduğunu ileri sürmektedir. Yazara göre endüstri, hizmet ve alışveriş merkezlerinin kent merkezi dışında yer almaya başlamasının yanı sıra güvenli sitelerin ve gecekonduların artan sayıları kentsel alanların çeperlere doğru yayılmasına neden olmaktadır. Mevcut kent merkezleri ile ilişkisiz kentsel alanların çeperlere doğru yayılması sonucunda sosyal ve mekânsal ayrışma ortaya çıkmaktadır. Bilsel’in (2006) ifadesiyle,

Kent bir yandan mekânsal olarak parçalanırken, diğer yandan toplum sosyo-ekonomik ve kültürel ayrışmalarla çözülmekte; mekânda ve toplumsal yapıdaki bu iki çözülme süreci karşılıklı olarak birbirini belirlemektedir. Artan ekonomik gelir dengesizliği ile ayrışan toplum grupları mekânda kendi yaşam çevrelerine kapanırken, kentin mekânsal çözülmesi bu toplumsal ayrışmayı daha da güçlendirmektedir (Bilsel, 2006).

Ayrışma, birçok farklı bağlamda kullanılan bir kavramdır. Bazen, farklı kent alanlarındaki sosyal kompozisyonların genel farklılıklarını ifade ederken, bazen de kentlerin sosyal coğrafyasını açıklamak amacıyla kullanılmaktadır. Bir diğer bağlamda ise ayrışma kavramı, kentin farklı bölümlerinde, toplumsal ya da etnik grupların mekânsal olarak yoğunlaşmalarını ifade etmektedir. Tam anlamıyla ayrışma kavramı, toplumsal farklılaşma ve mekânsal uzaklıklar arasındaki etkileşim olarak tanımlanmaktadır (Andersen, 2003: 13).

Andersen’a (2003: 13) göre ayrışma kavramı, toplumdaki farklı gelir gruplarının gönüllü ya da zorunlu seçimleri sonucunda gerçekleşmektedir. Üst ve orta gelir grup üyelerinin toplumun geri kalanlarından kendilerini uzaklaştırma amacıyla kentin belirli bölgelerinde mekânsal olarak yoğunlaşması “gönüllü ayrışma”ya¹⁵ işaret ederken; alt gelir gruplarının kentin çöküntü alanlarında mekânsal olarak yoğunlaşması “zorunlu ayrışma”ya işaret etmektedir (Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 13). Benzer şekilde, Gist ve Fava (1969) da gönüllü ve gönülsüz ayrışma arasında ayırım yapmaktadır. Gönüllü ayrışma, bireylerin kendi sınıfına mensup diğer bireyler ile bir arada yaşama isteği olarak tanımlarken; gönülsüz ayrışma ise bireylerin çeşitli güçler tarafından bir bölgede ya da komşuluk biriminde yaşamaya ya da yaşamamaya zorunlu bırakılması olarak tanımlanmaktadır (Gist ve Fava, 1969’dan aktaran: Demirvuran Kılınç, 2007: 61). Ancak, toplumun dezavantajlı kesimlerinin toplumsal konumlarından dolayı maruz kaldıkları zorunlu ayrışmayı, toplumun ayrıcalıklı kesimlerinin gönüllü olarak oluşturdukları ayrışmadan ayırt etmek gerektiğini vurgulayan Fransız sosyologlar bu ayrımı belirtmek amacıyla “kümelenme” (aggregation) terimini kullanmaktadırlar (Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 13).

Toplumdaki farklı gelir ya da etnik grupların gönüllü ya da zorunlu seçimleri sonucunda kentsel mekânda ortaya çıkan ayrışma durumu, kavramın pozitif ve negatif etkilerine de göndermede bulunmaktadır. Kavramın pozitif yönü, ayrışan grupların kendi sosyal ve kültürel değerlerini korumalarındaki role vurguda bulunurken; kavramın negatif yönü ise toplumun ayrıcalıklı gruplarının mekânsal olarak yoğunlaştığı bölgelerin oluşmasına vurguda bulunmaktadır (Altıntaş, 2003: 22).

Boal’a (1998: 96) göre de ayrışma, pozitif ve negatif yan anlamları olan bir olgudur. Şüphesiz ayrışma olumsuz koşullara sahip grupları en çok etkilediği için bu grup üyelerinin kendi durumlarını olumlu değerlendirmeleri mümkün değildir. Ayrışmanın negatif yönlerinin yanı sıra belirli bir grubun “kendini ayrıştırma” yönündeki tercihleri doğrultusunda pozitif yönlerinin de bulunduğu dikkat çeken Boal (1998), ayrışmanın pozitif yönlerini üç bağlamda açıklamaktadır. Birincisi, ayrışmış bölgeler, ister geniş anlamda kültürel ister de dar

¹⁵ Üst ve orta gelir gruplarında kendini gösteren gönüllü ayrışma kavramı, literatürde “kendini ayrıştırma” (self-segregation) olarak da ele alınmaktadır (Demirvuran Kılınç, 2007: 61).

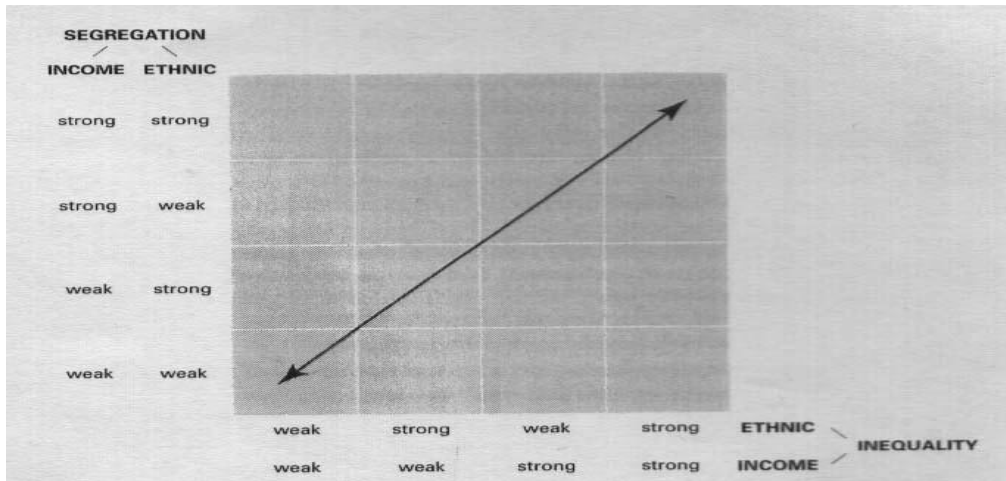
anlamda dini kavramlarla betimlenmiş de olsalar belirli bir yaşam tarzını korunmasına yönelik alanlar sağlamaktadır. İkincisi, ayrıışmış nüfus yoğunlaşmaları, etnik girişimi destekleyen oluşumları ortaya çıkartmaktadır. Üçüncüsü, ayrıışma, toplumun daha geniş kesimlerinin eylemleri içinde yer almak için organizasyonel zemin hazırlar -kamusal politikalara odaklı ya da bazı durumlarda isyan niteliğindeki eylemler.

Musterd ve Ostendorf (1998: 1) günümüz kentlerinde ayrıışma, sosyal kutuplaşma ve sosyal dışlanma kavramlarının kent tartışmalarında merkezi kavramlar olarak yer aldığını belirtmektedirler. Batı kentleri ayrıışma, kutuplaşma ve dışlama süreçlerini sosyo-mekânsal çıktılar olarak yansıtmaktadır. Bu çıktılar, toplumsal süreçlerin karakteri ve yoğunluğuna bağlı olarak değişmektedir. Bu toplumsal süreçler, geniş bir nedenler yelpazesine ve gelişmelere bağlıdır. Kentin ekonomik yapısı veya yeniden yapılanma biçimi, sıklıkla kentsel alanda sosyal parçalanma ve entegrasyonun arkasında yatan en güçlü etken olarak görülmektedir. Burada etkili olan güçler, refah devleti sistemleri ve mevcut değişiklikler/kesintiler olduğu gibi toplumdaki ırk ve etnik nüfus ayrımı ve sosyo-mekânsal ve etnik ayrıışmanın destekleyici etkisi gibi faktörler de önemli rol oynamaktadır.

Gelişmiş sanayi ülkeleri, küreselleşme süreci ile birlikte ekonomik yeniden yapılanma sürecine girmektedir. Gelişmiş teknolojik koşullar, dünya çapında insan, para ve malların hızlı bir şekilde akışına ve şirketlerin ve ekonomik süreçlerin giderek artan bir biçimde uluslararasılaşmasına ve karşılıklı bağlantılılaşmasına yol açmaktadır. Özellikle de gelişen hizmet sektörüne gerekli olan kalifiye işgücüne duyulan talepte önemli bir artış söz konusu olmaktadır. Bununla birlikte, küresel ekonomik yeniden yapılanma süreci sıklıkla hem işsizlik hem de düşük vasıflı veya vasıfsız işlere olan talebi de beraberinde getirir. Ekonomik yeniden yapılanmanın nihai sonucu ise sosyal kutuplaşma olarak görülmektedir. Yani toplum en alt seviyesinden en üst seviyesine kadar sosyo-ekonomik açıdan bölünmektedir. Çoğu göçmenlerden oluşan vasıfsız işgücü veya düşük ücretli hanelerin oranında ve aynı zamanda kalifiye işgücü veya yüksek ücretli hanelerin oranında önemli bir artış olmaktadır. Artan sosyal eşitsizlik ve sosyal bölünme toplumun bir kesiminin toplumsal bütünleşmesini sağlarken, bir diğer kesiminin ise toplumsal dışlanmasına neden olmaktadır. Toplumdan dışlanan kesim, çeşitli fırsatlara ve araçlara ulaşamadıkları için zamanla toplumla bütünleşme yetenekleri kaybetmektedirler. Aynı zamanda bu bölünmeler, mekânsal kalıplara da yansımaktadır. Varsılların ve yoksulların, birbirinden farklı yerlerde kümelenmeleri sosyo-ekonomik açıdan da ayrıışmalara neden olmaktadır (Musterd ve Ostendorf, 1998: 2).

Musterd ve Ostendorf (1998: 3) sosyal refah devleti politikaları ile kentsel alanlarda sosyal kutuplaşma, sosyo-mekânsal ayrışma ve sosyal dışlanma seviyeleri arasında güçlü bir ilişki bulunduğunu ileri sürmektedirler. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra birçok Avrupa ülkesi 1970'lerin ortalarına kadar güçlü bir refah sistemi geliştirmişlerdir. Hem kademeli hem de yüksek olan gelir vergileri, yüksek asgari ücret seviyesinin gelişmesi, yaşlılık, hastalık, işsizlik veya iş göremezlik durumunda görece "cömert" yardım koşulları, emlak alanında fayda ve maliyetlerinin yeniden dağılımıyla ilgili kapsamlı sistemlerin hepsi birçok ülkede devletin dâhil olduğu sistemlerin bir parçası haline gelmiştir. Genellikle, gelişmiş refah devletlerinin uyguladıkları sosyal politikalar, belirli bir nüfusu sosyal yoksunluk ve izolasyondan korumakta başarılı olmuştur. Ancak, 1980'lerden sonra refah koşullarını sağlamış birçok ulus devletin yavaş yavaş neoliberal politikaları benimsemeleri sonucunda meydana gelen değişimler, kentsel alanda sosyo-mekânsal ayrışmayı arttırmıştır. Musterd ve Ostendorf'a (1998: 4) göre sosyal refah devletinin çözülmesi ile beraber vergide indirim, evrensel refah anlayışının yok olması, yeniden dağıtımın azaltılması, deregülasyon, devlet desteğinin kesilmesi ve daha esnek işgücü piyasası günümüzde yeni anahtar kelimeler haline gelmiştir. Bu durum, bireysel istihdam fırsatları açısından artışla sonuçlanmakla birlikte, aynı zamanda sosyal kutuplaşma ve kentsel alanlardaki sosyo-mekânsal ayrışmayı da arttırmaktadır.

Benzer şekilde, Wusten ve Musterd (1998) da kentsel mekânda ayrışmaya neden olan dinamikleri bireylerin sahip oldukları gelir ve etnik kökene bağlı olarak açıklamış ve refah devleti politikalarının kentsel mekânda ortaya çıkan ayrışma ve eşitsizlikleri azaltıcı yönde bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir. Bu çerçevede yazarlar, refah devleti politikalarının gelire ve etnik kökene dayalı ayrışma ve eşitsizlik üzerindeki etkisini şu şekilde tablolastırmışlardır.

Şekil 2.1 Ayrışma ve Eşitsizliğe Göre Kentlerin Tipolojisi

Kaynak: Wusten ve Musterd, 1998: 245'den aktaran: Firidin Özgür, 2006: 32

Şekil 2.1’de sol alt köşe gelir ve etnik kökene dayalı bir ayrışmanın olmadığı eşitliğe dayalı bir toplumsal yapıyı temsil ederken, sağ üst köşe ise bölünmüş bir toplumsal yapıyı temsil etmektedir. Şekilde, etnik ayrışma ve etnik eşitsizlik kendi içerisinde, gelir ayrışmaları ve gelir eşitsizliği de kendi içerisinde değerlendirilmektedir. Etnik eşitsizliğin güçlü olduğu kentlerde etnik ayrışmalar da güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Benzer durum gelir eşitsizliği ve gelire bağlı ayrışmalar için de geçerlidir -gelir eşitsizliği güçlü olan kentlerde gelire bağlı ayrışmalar da güçlenecektir. Refah devleti politikaları, ayrışmanın ve eşitsizliğin önlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Refah devleti uygulamalarının kentleri sol alt köşeye doğru itmesi beklenmektedir. Refah programlarının önemli evrensel yardımları yüksek oranda sağlaması durumunda kentlerin sol alt köşeye yaklaşması mümkündür. Bir başka deyişle, refah politikalarının konut edinme gibi en temel ihtiyacı karşılaması, ayrışma düzeyinin de daha düşük olmasına yol açacaktır (Wusten ve Musterd, 1998: 246).

Küreselleşme ve küreselleşmenin refah devleti düzenlemeleri, istihdam yapısı ve yeni göçmenler üzerindeki etkisi, kentleri sağ üst köşeye itmektedir. Gelir eşitsizlikleri, mevcut işlerin sayısına ve/veya iş arzı kompozisyonundaki değişimlerle birlikte artmaktadır. Etnik eşitsizliğin önemli bir bölümünü kente yeni göç edenlerin işgücü piyasasında erişebildikleri işlerin düzeyi ile belirlenmektedir. Bunlar ne kadar aşağı seviyede toplanırlarsa, etnik eşitsizlik de o kadar artacaktır. İş piyasasının alt kademelerindeki çalışma imkânları daraldıkça, işgücü piyasasındaki ücretler daha düşük seviyeden ücretlendirilmeye başlamaktadır. Bir yandan da daha yüksek kademelerdeki maaşlarda engel tanınmayan bir artış olmaktadır. Bu, gelir dağılımının daha adaletsiz hale gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca, refah devleti politikalarının çözülmesi ile kamu konutları birkaç bölüm ve bölgeyle sınırlandırılmakta veya kamu konutları, çeşitli kesimler için emlak piyasasının çeşitli bölümlerine sunulan konutlarla rekabet edemez hale gelmektedir. Bu durum, kente yeni göç eden göçmenlerin bir araya gelerek gelir ve etnik ayrışmasına ve bu ayrışmanın artmasına neden olmaktadır (Wusten ve Musterd, 1998: 246).

Massey ve Denton (1988: 283) “The Dimensions of Residential Segregation” adlı makalelerinde, iki ya da daha fazla grubun kentin farklı alanlarında birbirlerinden ayrı olarak yerleşmeleri sonucunda ortaya çıkan ayrışmaların beş farklı boyutunu tanımlamaktadır. Bunlar, eşitlik, maruz kalma, yoğunlaşma, merkezileşme ve kümelenmedir. Makalede, ayrışma, bu beş belirgin kıstas açısından farklılık gösteren çok boyutlu bir fenomen olarak kabul edilmektedir.

“Eşitlik”, bir kentte yer alan iki sosyal grup arasındaki farklı dağılımlara göndermede bulunmaktadır. Kentlerdeki hem azınlık grupların hem de çoğunluk grupların aynı ölçüde birbirine benzer hale gelmeleri düzleşmelerini/eşitlenmelerini ifade etmektedir. Bir kentteki azınlık veya çoğunluk gruplar arasındaki eşitlik arttığı zaman ayrışmalar azalmaktadır. Diğer taraftan, azınlık ve çoğunluk grubun ortak konut alanlarını paylaşamaması eşitliği azaltırken, ayrışmanın da artmasına neden olmaktadır (Massey ve Denton, 1988: 283-284).

“Maruz kalma”, bir kentin içerisindeki azınlık ya da çoğunluk grupların arasındaki olası etkileşimlerine veya potansiyel ilişki düzeylerine göndermede bulunur. Maruz kalma endeksleri, azınlık ve çoğunluk üyelerinin ortak bir yerleşim bölgesini paylaşmalarından dolayı birbirleriyle fiziksel karşılaşmalarının kapsamını ölçer. Tüm şehirler için çoğunluğun azınlığa maruz kalma derecesi, aynı semti paylaşma olasılıkları olarak kavramsallaştırılabilir. Maruz kalma endeksleri ayrışmayı, “eşitlik”in soyut bir idealinden ayrılma olarak belirlemek yerine, ayrışma deneyimini ortalama azınlık veya çoğunluk üyesi tarafından hissedildiği halini belirlemeye çalışır (Massey ve Denton, 1988: 287).

“Yoğunlaşma”, kent içerisinde yer alan azınlık grupların birbirine fiziksel olarak yakın yerlerde yerleşimini ifade etmektedir. Bir şehrin toplam alanının küçük bir kısmını işgal eden gruplara yerleşimsel olarak yoğunlaşmış denir. Örneğin, birinde azınlık bölgelerinin sayısı az ve bölgelerin küçük, diğerinde ise çok sayıda ve geniş olduğu aynı azınlık oranına ve eşdeğer yerleşimsel eşitlik derecesine sahip iki şehir arasında kıyaslanma yapılmak istenildiği zaman birçok gözlemci muhtemelen ilk şehrin diğerinden daha “ayrışmış” olduğunu düşünecektir. Bu gözlem yerleşimsel ayrımcılığın azınlıkları, geleneksel olarak kentsel alanın küçük bir kısmını oluşturan az sayıda semtle sınırlanması olgusundan kaynaklanır (Massey ve Denton, 1988: 289).

“Merkezileşme”, yoğunlaşma ile yakından ilişkili olmakla birlikte kavramsal açıdan yoğunlaşmadan farklıdır. Merkezileşme, bir kent alanının merkezinin yakınında yer alan mekânlara bir grup tarafından yapılan yerleşimleri ifade etmektedir. Şehir alanlarına yakın yerleşen gruplar genellikle uzamsal olarak da yoğunlaşmış olurlar ancak bu her zaman böyle olmak zorunda değildir. Yoksul bir etnik grup, kentsel alanın küçük bir kısmında yaşayabilir ve yine de, gelişmekte olan dünyanın bir çok kentinde -ve Amerika Birleşik Devletleri’nin güney batısındaki bazı kentsel alanlarında- olduğu gibi banliyö veya periferik alanlarda lokalize olmuş olabilirler. Ancak Amerika Birleşik Devletleri’nde merkezileşme genellikle ayrışmanın bir unsurudur, çünkü ayrımcılık azınlıkları azalan merkezi kent alanlarına kapatır. Çoğu endüstrileşmiş ülkede ırka dayalı ve etnik azınlıklar, şehir merkezinde yoğunlaşır,

kentsel dönüşüm ve son zamanlarda “soylulaştırma” dedikleri şey bu eğilimi bir şekilde azaltmış olsa da, en eski ve düşük standartlı evlerde yaşarlar (Massey ve Denton, 1988: 291).

Ayrışmanın son boyutu olan “kümelenme”, bir azınlık grubu tarafından sergilenen mekânsal kümelenme derecesidir -bu, mekânın bölgesel kısımların azınlık üyeleri tarafından birbirleriye bitişik veya küme şeklinde mesken tutulmasının kapsamıdır. Bir başka ifade ile bir kent içerisinde yer alan azınlık grubunun kentin başka bir alanında mekânsal olarak kümelenmesini ifade etmektedir. White (1983) bu durumu, sosyologları geleneksel olarak meşgul etmiş olan “şebeke problemine” karşıt olarak “dama tahtası problemi” olarak terimleştirmiştir. Burada, “şebeke problemi” azınlık ve çoğunluk üyelerinin kentsel bölgelere dağılımı sorunu veya azınlık bölgelerinin sabit bir merkezi noktaya göre dağılımı ile ilgilidir. Oysa kümelenme, azınlık alanlarının birbirlerine göre dağılımıyla ilgilenir. Yüksek kümelenme derecesi, azınlık bölgelerinin birbirine bitişik ve yakın doldurulmuş olduğu, tek bir etnik veya ırksal yerleşim oluşturan yerleşimsel bir yapıyı ima etmektedir. Düşük kümelenme seviyesi, azınlık bölgesel alanları geniş bir şekilde kentsel alan etrafına dama tahtasındaki siyah kareler gibi dağılmış olduğu anlamına gelmektedir (Massey ve Denton, 1988: 293).

Kısacası, kent, sermayenin yeniden üretim mekânı haline gelerek giderek derinleşen sınıfsal farklılıklarla birlikte, mekânsal parçalanmanın ve toplumsal ayrışmanın yaşandığı bir toplumsal yaşam alanına dönüşmektedir. Bu durum, “kentsel bütünleşme” ve “kentsel uyum”dan çok toplumsal farklılaşma ve ayrışmaları öne çıkaran günümüz kentleşme dinamiklerinin birlikte yaşama kültürünü ortadan kalktığını öne sürmek mümkündür. Kent ile birlikte kentin kamusal alanının da çözülerek yok olmasına yol açmaktadır. Bir başka deyişle, sosyal ayrışma süreçlerinin kentsel mekânda somutlaşması veya mekânsal ayrışmanın sosyal ayrışmayı derinleştirmesi beraberinde kentlilerin kolektif olarak paylaştıkları bir kamusal alanın mekânda var olma zemini ortadan kaldırmaktadır. Kent mekânlarının kesin sınırlarla birbirinden ayrışması sonucunda kentler, kentlilerce paylaşılan bir kamusal alan olmaktan çıkarak bir araya gelemeyen sosyo-kültürel gruplar tarafından bölüşülmüş yerleşim alanlarının toplamından oluşan bir kümelenmeye dönüşmektedir. “Kamu yararı” ilkesini gözetken bir kentsel gelişme politikasının izlenmediği, sadece spekülasyon amaçlı piyasa taleplerine göre kentsel gelişme stratejilerinin geliştirildiği neoliberal kentleşme modelinde, kent mekânı giderek parçalanarak özelleştirilmeye başlanmıştır. Kolektif bir kentlilik duygusunun yerini giderek güçlenen bir toplumsal paranoyanın alması ise kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. Gelişmekte olan ülke kentlerinde küresel dünya düzenine eklenilebilen gruplar ile giderek yoksullaşarak marjinalleşen gruplar arasındaki ayrışmayı derinleştiren bu durumun

mekânda somutlanması ile kent, kentlilerin ortak olarak paylaştıkları bir kamusal alan olmaktan çıkarak, farklı toplum gruplarının sahiplendiği herkes tarafından erişilebilir olmayan özel alanlara bölünmektedir (Bilsel, 2006). Kurtuluş'a (2016a) göre sosyo-mekânsal ayrışma,

kent ile alt-kentin ve zengin ile yoksulun ayrışmasından ibaret kalmamakta, maliyetini bütün kent yurttaşlarının ödediği bir gelişme biçiminden sadece belli sınıfların yararlanmasına olanak vererek bir sosyal adalet sorunu yaratmaktadır. Bu ayrılmış mekânda yaşayanlar için kentin sorunları ya da içinde bulundukları bölgenin sorunları fazla bir anlam ifade etmemektedir (Kurtuluş, 2016a: 116).

Ayrıca, kentsel alandaki toplumsal grupların etnik ve sınıfsal kökenleri, kültürel ve dinsel aidiyetlerinden dolayı kentsel mekânlarda dağılımındaki farklılık derecelerinin veya kentsel mekânlarda yoğunlaşma derecelerinin artması bu gruplar arasındaki fiziksel temasın ve etkileşimin azalmasına ve birbirleriyle sınırlı bir iletişim ve etkileşim içinde bulunmalarına yol açmaktadır. Bu, toplumsal birlik ve bütünlüğün aşınmasına, ortak bir sorumluluk ve dayanışma ağlarının zayıflamasına ve en önemlisi toplumsal gruplar arasında çatışma ortamlarının oluşmasına zemin hazırlamaktadır (Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 6-7; Blakely ve Synder, 1997; Firidin Özgür, 2006: 19).

2.2. Sosyo-Mekânsal Ayrışma Kavramının Kuramsal Perspektifi

19. yüzyılda olgunlaşmaya başlayan kapitalist toplumların kentsel mekânında yaşanan değişim ve dönüşümlere ilişkin birbirinden oldukça farklı bakış açıları bulunmaktadır. Kent sosyologları ve kent bilimcileri tarafından kentsel mekâna ilişkin geliştirilen bu kuramlar, kentsel alanda yaşanan değişimlerin, kentteki sosyo-mekânsal ayrışma dinamiklerinin ve bu ayrışmanın yarattığı kentsel örüntünün farklı perspektiflerden nasıl açıklandığına dair temeller sunmaktadır (Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 29; Kurtuluş, 2003: 78).

Bu kuramlardan en yaygın olanı Chicago Okulu'nda kent sosyolojisine katkı yapmış olan Robert Park, Ernest Burgess ve Roderick McKenzie'nin geliştirmiş oldukları "kentsel ekoloji kuramı"dır. 20. yüzyıl kent olgusunu açıklamada öne çıkan bu kuram, -çeşitli bakımlardan eleştirilere uğrasa da- kent ile ilgili yaklaşımlar arasında oldukça önemli bir yer teşkil eden ve çok yakın tarihlere kadar egemen görüş olarak kabul edilen bir yaklaşım olarak farklılaşma ve ayrışmanın önemi üzerinde durmuştur (Yılmaz, 2004: 253). Getto, çöküntü alanları, lüks konut gibi kavramsallaştırmaları kent sosyolojisi alanında ilk kez gündeme getiren bu kuramcılar, kentsel mekân ile toplumsal süreçler arasında ilişki kurarak, kentsel mekânın toplumsal yapıyı nasıl etkilediğini araştırmışlardır (Güllüpnar, 2011a: 60).

Kentteki mekânsal ayrışmayı biyolojik analogi yardımı (Kurtuluş, 2003: 78) ile açıklayan kentsel ekoloji kuramına göre kentsel mekân, ayıklayan ve sınıflandıran büyük bir mekanizmaya benzemektedir; bu mekanizma, tam olarak anlaşılmayan bir şekilde belli bölgede ve belli çevrede yaşayacak en uygun bireyleri, halkın bütünü içinden yanılmadan seçmektedir. Kent aynı biyolojik ekolojideki süreç gibi yarışma, istila, saldırı ve birbirlerini izleme işlemleri aracılığıyla “doğal bölgelere” ayrılmaktadır. Bu işlemler çevredeki semt ve mahalleleri karakteristik özelliklerine göre “bölgelere ayırma” işini yönlendirmektedir. Bu bölgesel ayrışma durumunda kent merkezinde ticari kuruluşlar, iş ve eğlence yerleri yoğun bir şekilde bulunmaktadır. Çevrede daha çok ucuz daire ve kiralık odalardan oluşan sağlıklı yerleşim alanları mevcut olmakta, bu yerleşim alanlarının ötesinde ise orta sınıf kenar mahallelerinin ve işçi sınıfının yer aldığı sabit bölgeler bulunmaktadır (Giddens, 1993: 98-99).

Çeşitli eleştirilere maruz kalmasına rağmen 1960’lı yıllara kadar kentsel araştırmalarda yaygın kullanılan Şikago Okulu’nun kuramsal çerçevesi, bu yıllarda sosyal bilimlerdeki eleştirel yaklaşımların gelişmesi ile birlikte etkisini yitirmeye başlamıştır (Kurtuluş, 2003: 78). 1960’lı ve 1970’li yıllarda modern kapitalist kentlerin, sınıf, iktidar ve toplumsal güç ilişkilerine göre belirlendiği düşüncesinin hâkim olması ve bu bağlamda, ulusal, bölgesel ve yerel düzlemde mekânsal olarak farklı ayrışma biçimlerinin görülmesi ve toplumsal adalet ilkelerine bağlı olarak kent mekânında eşitsizliklerin azaltılabileceğini varsayan yaklaşımlar bu dönem kent çalışmalarının merkezini oluşturmuştur (Kurtuluş, 2003: 78; İçli ve Çiçek, 2010: 2). Bu bağlamda, kentleşme ile ilgili ortaya çıkan Neo-Marksist kuramlarda kentleşmenin neden olduğu farklılaştırma ve ayrışma önemli bir yer tutmaya başlamıştır.

Lefebvre, kenti kapitalizmin kendini yeniden üretme araçlarından biri olarak tanımlamıştır. Kapitalizmin büyümeyi mekânları işgal ederek ve yeni mekânlar üreterek gerçekleştirdiğini, yani burjuvazinin kentsel mekânı oldukça etkili bir biçimde kullandığını söylemektedir. Artık kentsel mekânlar metaların üretildiği yer olmanın ötesine geçmiş, kendisi meta olarak üretilir hale gelmiştir; yani değişim değeri somut kullanım değerinin oldukça üstüne çıkmıştır. (Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 30-31).

Lefebvre’ye göre kentsel nüfus mekânda dağılmakta ve merkezden uzaklaştığı süreçte, kent merkezi gelişme aşamasında mal, sermaye, bilgi gibi elemanları önce kendine çekmekte, ancak doyum noktasına ulaştıktan sonra ise uzaklaştırmaktadır. Mekânda yaygınlaşma sonucu oluşan bu uzaklaşma, sadece iktisadi ve idari fonksiyonların merkezde kalması, diğer kentsel fonksiyonların ise çevreye dağılması sosyal ilişkilerin yeniden üretimi açısından kaotik bir

ortam yaratmaktadır. Lefebvre'ye göre, kentsel ayrışmanın son durağı “gettolaşma”dır. Yahudilerden ve Afrikalılardan oluşan gettoların yanı sıra işçi ve entelektüel gettoları gibi pek çok getto örneklerinden söz edilebilir. Üst gelir grubundaki bireyleri, kendilerini “bolluk gettoları”na kapatmaktadır (Lefebvre, 1996’dan aktaran: Demirvuran Kılınç, 2007: 41).

Castells (1991), ayrışmaya neden olan kentsel sorunların kaynağını, konut, eğitim, sağlık, kültür, ticaret, ulaşım gibi ortak tüketim araçlarının örgütlemesi ile ilişkilendirilmektedir. Yazara göre gelişmiş kapitalizmde bu durum, bir yandan (sermayenin ve üretim araçlarının yoğunlaşması sonucunda) tüketimin artan toplumsallaşmasına, diğer yandan da tüketim araçlarının üretimi ve dağıtımındaki kapitalist mantık ile arasında oluşan temel çelişkiye bağlı olarak açıklanmaktadır. Bu durumu ve izleyen çelişkileri çözmek için azalan devlet müdahalesi ise kentsel krizlere neden olmaktadır. Kısacası, kapitalist üretim ilişkileri kentlerde ortaya çıkan kriz ve ayrışma dokularının kaynağını oluşturmaktadır (Castells, 1991: 71’den aktaran: Tümtaş, 2012: 67). Castells’e göre alt kentleşme sürecinde kent merkezinde terk edilen konutlar alt gelir grupları ve Afro-amerikalılar tarafından işgal edilmeye başlamış, bu durumsa evler giderek köhneleşmesine ve kent merkezlerinin yoksulluk mekânları haline gelmesine yol açmıştır.

Castells söz konusu alanlarda suç oranlarının yüksek olduğunu belirtmekte ve kentsel kriz alanları olarak tanımlamaktadır. Kent merkezinden çevreye doğru olan alt-kentleşme sürecinin diğer boyutunu ise alt-kentlerde ortaya çıkan mekânsal farklılaşma oluşturmaktadır. Alt kentlerde konut sahibi olmak genellikle kredi mekanizmalarıyla mümkün olabilmektedir. Bu ise beraberinde sürekli bir işin varlığını getirmektedir. Bunun sonucunda alt kentlerde hakim olan değerler; bireysellik-konformizm sosyal bütünleşme ve bireysel tüketimin maksimizasyonudur (Demirvuran Kılınç, 2007: 40).

Çalışmalarında kentsel gelişme ve sermayenin hareketi arasındaki karşılıklı bağları derinlemesine analiz eden Harvey, özellikle de sınıfsal yapı ve yerleşim alanlarının farklılaşması arasındaki ilişkiyi analiz ettiği “sınıfsal yapı ve mekânsal farklılaşma kuramı” ile kent sosyolojisi alanına kapsamlı bir katkı yapmıştır (Kurtuluş, 2010: 197).

Harvey (2002), mekânsal farklılaşmayı, sosyolojik olarak, benzer olan insanların, benzer beklentiler doğrultusunda, birbirlerine yakın alanlarda yaşamaları şeklinde açıklamaktadır. Harvey’e (2002: 147-155) göre mekânsal farklılaşmalar ve ayrışmalar, üretimin ve tüketimin örgütleniş biçimlerinde meydana gelen değişimler gibi farklı etmenlerden dolayı meydana gelmektedir. Mekânsal ayrışmaya neden olan birinci ve en temel etmen, sermaye ile emek arasındaki iktidar ilişkilerine dayanmaktadır. İkinci temel etmen olan türev etmenler, kapitalizmin çelişkili ve evrimsel niteliğinden kaynaklanmaktadır. Beş temel faktör toplumsal farklılaşmayı güçlendirmektedir. İlk olarak, emeğin bölünmesi ve

işlevlerde uzmanlaşmadır ki bu çizgi üretim, emek ve endüstriyel örgütlenme biçimlerindeki değişimlere karşılık gelmektedir. İkincisi, tüketim kalıpları ve yaşam biçimidir. Bu, kapitalizmin varlığını sürdürmesi için yeni tüketim biçimlerinin, yeni toplumsal isteklerin ve gereksinimlerin yaratılması yönünde izlenen stratejilerdir. Üçüncüsü, otorite ilişkileridir. Dördüncüsü, ideolojik ve politik bilincin yönlendirilmiş izdüşümleridir. Son olarak, devingenlik olanaklarına getirilen engeller ile tanımlanan çizgiler doğrultusunda toplumsal farklılaşmayı güçlendirmektedir. Mekânsal farklılaşmaya neden olan üçüncü etmen ise tortul etmenlerdir. Bu tortul etmenler, ya daha önceki üretim biçiminin ya da coğrafi olarak ayrı, fakat bağımlı bir üretim biçimi içinde kurulmuş toplumsal ilişkilerden kaynaklanmaktadır (Harvey, 2002: 160).

Harvey'e (2002: 160) göre sermayenin sürekli büyüyen bir ölçekte birikimi, hızla ivme kazanan bir kentleşme süreci içinde gerçekleşmiştir. Bu süreçte, nüfus giderek büyük kentsel merkezlerde yoğunlaşmaya başlamış ve buna bağlı olarak toplumsal yapı, yukarıda sayılan toplumsal farklılaşmanın birincil, tortul ve türev etmenleri biçiminde bölünmeye başlamıştır. Bu kapsamda, giderek artan yoğunlaşma ve toplumsal bölünme süreçlerini kente uygulamaya çalışan Harvey (2002: 161) mekânsal farklılaşma ile toplumsal yapıyı ilişkilendirmek için dört temel varsayım geliştirmiştir:

1. Mekânsal farklılaşma, kapitalist toplumdaki toplumsal ilişkilerin yeniden üretimi çerçevesinde açıklanmalıdır.
2. Mekânsal birimler, komşuluk birimleri, yerel topluluklar, bireylerin değerlerini, beklentilerini, tüketim alışkanlıklarını, pazar donanımlarını ve bilinç durumlarını önemli ölçüde etkileyecek özel toplumsal etkileşim ortamlarıdır.
3. Büyük nüfus yoğunluklarının farklı topluluklara ayrılması, Marksçı anlamda sınıf bilincinin bölünmesine hizmet eder ve bu nedenle sınıf savaşımı yoluyla kapitalizmden sosyalizme dönüşümü güçleştirir, fakat,
4. Mekânsal farklılaşma modelleri kapitalist toplumdaki çelişkilerin birçoğunu yansıtır ve somutlaştırır; bunları yaratan ve sürdüren süreçler, sonuç olarak, kararsızlık ve çatışma mekânlarıdır.

Harvey için mekânsal ayrışma, insanların kendi isteklerinin bir ürünü olarak değil, kapitalist üretim sürecinden doğan güçlerle ortaya çıkmaktadır. Pazar donanımına ulaşmak için gerekli kıt kaynaklara erişim olanaklarında farklılaşma mekânsal ayrışmaya neden olmaktadır. Bu durum, tüketim açısından da farklı gruplaşmalar oluşturmaktadır. Bu tür biraradalık mekânsal ayrışmaya daha türdeş bir nitelik kazandırmaktadır (Harvey, 2002'den aktaran: Tümtaş, 2012: 59).

2.3. Sosyo-Mekânsal Ayrışma Dinamikleri

Kurtuluş (2003: 75, 77) tarihsel süreç içerisinde gelir, güç ve saygınlık sahipliği ile şekillenen kentlerin geçmişten günümüze en önemli ortak özelliğinin toplumsal eşitsizlikleri ve mekânsal ayrışmaları barındıran yerleşmeler olduğuna dikkat çekmektedir. Arkeoloji, antropoloji, tarih, coğrafya, iktisat ve sosyoloji alanlarında yapılan çalışma ve araştırmalar toplumsal eşitsizliğin mekândaki izlerini ortaya koymaktadır. Bireylerin sınıfsal kökenleri, etnik ve dinsel aidiyetleri, yaşam tarzı tercihleri, onların, kentteki yer seçimlerinde etki ederek, toplumsal açıdan homojen bir topluluk oluşturma isteği sonucunda mekânsal ayrışmaya neden olmaktadır. Bir başka ifade ile eşitsizliklere dayalı olarak yerleşim mekânında kendini gösteren sosyal ayrışmanın derecesi ve biçimi de o kentteki üretim ilişkileri, güç ilişkileri, sınıfsal, etnik, kültürel ve dinsel farklılıklara bağlı olarak şekillenir ve bu farklılıklar kentsel mekânda ayrışma şeklinde somut ifadesini bulmaktadır. Tümtaş'da (2012) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

... eşitsiz gelişmenin sosyo-kültürel ve ideolojik faktörlerle birleşmesi/çakışması ayrılmış dokulara farklı anlamlar yüklenmesine neden olmakta ve bu doğrultuda tartışmaları gündeme getirmektedir. Günümüzde ayrılmış dokularının en rahat izlenebildiği metropol kentlere odaklanıldığında etnisite, din/mezhep, sınıf/statü, yönetsel, gelir durumu, ideoloji, cinsel tercih ve kişisel tercihlere bağlı olarak ayrılmış dokuların olduğu ve buna bağlı olarak da mekansal konumlanışların gerçekleştirildiği görülmektedir. Buna göre kent mekânı birbirinden kopuk mekânlardan oluşan bir yerleşim birimi haline gelmekte, ekonomik ilişkilerin belirleyiciliğinde oluşan sosyo-kültürel ve ideolojik ayrışmalar ve bunların neden sonuç bağlamında bir uzamı olan mekânsal ayrışma ve toplumsal dışlanma günümüz kentlerinin temel sorunlarından biri haline gelmektedir. Buna bağlı olarak kent dokusu çatışma potansiyeline bağlı olarak gerilim üreten bir dokuya da sahne olmaktadır (Tümtaş, 2012: 66-67).

Toplumsal eşitsizliğin mekandaki tezahürüne değinen Weber'e (2003) göre toplumsal gruplar, yoğunluk, toprağın değeri, kiralar, erişebilirlik, sağlıklı olmak, prestij, estetik kaygılar (gürültü, duman ve kir gibi), şehrin çeşitli bölgelerinin nüfusun değişik segmentleri açısından arzu edilip edilmemesi, iş ortamı ve onun niteliği, gelir, ırksal ve etnik özellikler toplumsal statü, adetler, alışkanlıklar, zevk, tercih ve önyargı gibi faktörler doğrultusunda mekansal olarak ayrılmaktadırlar (Weber, 2003: 49'dan aktaran: Tümtaş, 2012: 57-58).

Kentsel mekânda meydana gelen ayrışma türleri, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel etmenlere bağlı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, bireylerin yaşam alanlarını seçmelerinde önemli bir rol oynamaktadır. Gelişmiş kapitalist ülkelerde, 1960'lı ve 1970'li yıllarda, Şikago Okulu'nun, kentlerdeki mekansal ayrışmayı biyolojik analogi yardımıyla açıklamaya çalışan ekolojik yaklaşım yerini mekansal ayrışmaları, "sınıfsal, etnik, ırksal,

dinsel ve daha yakın zamanlarda kültürel ve cinsel kimlikleri dikkate alarak analiz etmeye ya da betimlemeye çalışan yaklaşımlar”a bırakmıştır (Kurtuluş, 2003: 78).

Sosyo-ekonomik etmenler, gelir ve statü durumuna yani bireylerin sınıfsal konumuna göndermede bulunurken; sosyo-kültürel etmenler ise toplumun çeşitli kesimleri arasındaki etnik, ırksal, dinsel ve mezhepsel farklılıklarına ilişkin bilgi vermektedir. Ünal ve arkadaşlarının (2009: 12) da belirttiği gibi kent nüfusunun belirli bir kesiminin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel konumları (etnik kökenleri, kültürel ve dinsel aidiyetleri) nedeniyle kentin belirli bölgelerinde yoğun olarak bulunmaları ve bunun sonucunda da “öteki” gruplarla fiziksel olarak kopmaları ve sınırlı bir temas içinde bulunmaları sosyal ve mekânsal ayrışmaya neden olmaktadır.

Işık’a (1994: 28) göre kentlerdeki görünmez sınırlar insanları ve semtleri birbirinden ayırmaktadır. Kentsel mekânda, her gün bu sınırların birinden diğerine geçiliyor da olsa aşılamayan daha nice sınırlar bulunmaktadır. Görülmeyen ve bilinmeyen semtlerden insanları diğerlerinden ayıran görünmez sınırlar aslında gündelik yaşamın her noktasına dek sızmıştır. Kentlerdeki konut alanlarının ayrışması “ötekinin ötekileştirilmesi” sürecinin bir parçasıdır. Işık’a (1994) göre,

Toplumsal grupların kent mekânında ayrışması, bu grupları sadece mekânsal olarak birbirinden ayırmakla kalmaz, aralarındaki farkları ve eşitsizlikleri bir yandan gizler, bir yandan da pekiştirir. Farklılık sistemleri mekân üzerinden oluşur ve varlığını sürdürür. Mekân, kimlikler arasındaki farklılıkları gizleyebileceği gibi, açığa çıkarıcı bir rol de oynayabilir. Bundan dolayı, farklılığın oluşumu ve kalıcı hale gelmesi sadece toplumsal değil, aynı zamanda da mekânsal bir süreçtir (Işık, 1994: 28).

Amerika Birleşik Devletleri’ndeki kentlerde nüfusun etnik ve sosyo-ekonomik açıdan mekânsal ayrışması Avrupa kentlerindeki ayrışmadan genellikle daha katıdır. Yapılan çalışmalar göstermektedir ki, Amerikan kentlerinde bireylerin yer seçimlerinde etnik ve ırksal ayrışma etkin bir rol oynamaktayken, Batı Avrupa kentlerinde de sınıfsal ayrışmanın etkin olduğu gözlenmektedir. Özellikle dış göç almış Amerikan kentlerinde etnik ve ırksal ayrışmanın yanı sıra kent, “tehlikeli bölgeler” ve “güvenli bölgeler” olarak da ayrışmaya başlamıştır. Kentin tehlikeli ve güvenli bölgeler olarak ayrışması, üst ve orta sınıflara hitap eden suçtan arındırılmış güvenli sitelerin ortaya çıkmasında temel bir rol oynamıştır. Ancak, üst sınıflar için üretilen güvenli siteler, sınıf temelli bir ayrışmanın yanı sıra etnik, ırksal, mesleki, cemaatsel ve dinsel temelli bir sosyo-mekânsal ayrışmaların da gözlendiği yerleşimler olmuşlardır. Orta sınıf, “kentli”, “mutlu”, “çekirdek aile” kimliği ile güvenli sitelerin yer aldığı “güvenli bölgeler”de yaşamlarını sürdürürken, kentin yoksulları ise kentin suçla bütünleşmiş “tehlikeli bölgeler”inde yaşamlarını sürdürmektedir (Kurtuluş, 2003: 79).

1960'lı ve 1970'li yıllar, gelişmiş kapitalist ülkelerin modern kentlerinde meydana gelen mekânsal ayrışmaları sınıf ya da etnik temelli açıklamaya çalışan yeni yaklaşımların yanı sıra gelişmekte olan kapitalist ülkelerde yaşanan kentleşme süreçlerini anlamaya ve açıklamaya çalışan yeni yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. Özellikle, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra tarım sektöründen sanayi sektörüne geçiş yapan bu kentler, modern Batı kentlerinden farklı bir ayrışma örüntüsü sergilemektedir. Kentlerdeki mekânsal ayrışma, yasal konut alanları ile kaçak konut alanları arasında görülmektedir. Bu kentlerde, yasal konut alanlarının çevreleri kaçak konut alanının temsili olan gecekonduyla sarılmıştır. Üst ve orta sınıfların yaşadıkları çok katlı apartmanların ayakucunda tek göz teneke evlerin varlığı üçüncü dünya kentlerinin tipik görüntülerini oluşturmaktadır (Kurtuluş, 2003: 79-80).

Yapılan bu açıklamalar doğrultusunda dünyada ve Türkiye'de ortaya çıkan sosyo-mekânsal ayrışmalara neden olan dinamikler sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik etmenlere bağlı olarak ele alınacaktır.

2.3.1. Köylü-Kentli ve Hemşerilik Temelli Ayrışma

Türkiye'de büyük kentlerdeki mekânsal yapıda ortaya çıkan sosyo-mekânsal ayrışmaya neden olan faktörler arasında ilk olarak "köylü-kentli" ikilemini ele almak mümkündür. 1950'li yıllara kadar, özellikle de kozmopolit bir kent özelliği taşıyan İstanbul'da yaşayanlar bir "kentlilik" platformunda birleşmişlerdir. Kentteki çeşitlilik tarihsel mirasın kente taşıdığı "dinsel" mozağin farklılıkları olarak algılanırken, 1950'lerden sonra sayısal olarak büyük ve farklı nitelikler taşıyan göç hareketleri yeni bir ayrışmaya, "köylü-kentli" ayrışmasına neden olmuştur. Bir başka değişle, 1950'li yıllarda başlayan göç hareketleri ile birlikte Türkiye'nin farklı bölgelerinden değişik kültürel özelliklere sahip olan grupların göç etmesi sonucunda kentlerde, kentli-köylü ikilemi doğurmuştur. Kente göç eden kırsal kökenli gruplar, "kente gelişlerinden yerleşmelerine, konut edinme biçimlerinden yaşama alışkanlıklarına ve yaptıkları işe kadar "sorun" olarak çok gündeme gelen grubu oluşturmuştur. Bu durum, uzun süre "köylü-kentli" üzerinde yoğunlaşan ve "kentlerin köyleşmesi" söylemiyle beslenen bir kültür farkı üzerinden tartışılmıştır (Erder, 2006: 11). Ancak, köylü-kentli ikilimi yaşanan olumsuzluklara ve sorunlara rağmen toplum içerisinde uzun bir süre sorun olarak gündeme gelmemiştir. Erder (2009), iki grup arasında birbirini besleyen ilişkiyi şu şekilde açıklar:

Kentin çevresindeki köylere ve eski tarım alanlarına tamamen kendi çabaları, kendi ilişkileri ve kendi kaynaklarıyla yerleşen köylüler, uzun bir süre kentin merkezinde yaşayan kentli grupların erkekleri için, ucuz ve uysal işçi, kadınları için eğitilmeye muhtaç ucuz hizmetçi, politikacıları için, onlara dokunulmadığı sürece kendilerine oy veren bir oy deposu, kamu yöneticileri için yurttaşlar kadar kaprisli ve talepkar olmayan halk anlamına geliyordu (Erder, 2009: 193).

Kırdan kente göç eden nüfusun neden olduğu bu genel köylü-kentli ikileminin ayrışması dışında ayrışmaya ve farklılaşmaya neden olan oldukça farklı faktörler de bulunmaktadır. Yılmaz (2004) bu faktörleri şu şekilde belirtmiştir:

kadın hareketleri, çevre hareketleri, siyasi ve ideolojik hareketler, mesleki grupların hareketleri vb. kentsel hareketler şeklinde sıralamak ve çoğaltmak mümkündür. Ancak bu etkenlerin dışında ayrışma ve farklılaşmaya neden olan bazı temel faktörler vardır ki, bu faktörler kırsal kesimlerden kentlere yoğunlaşan göç hareketleriyle birlikte çeşitlenmiş ve daha da belirginleşmiştir (Yılmaz, 2004: 260).

Türkiye’de, 1950’li yıllardan itibaren kırsal kesimlerden kentlere olan göçün hareketlenmesi ile kentlerdeki sosyo-mekânsal ayrışmayı belirginleştiren ikinci temel faktör ise “hemşerilik” ilişkileridir. Hemşerilik olgusu, büyük kentlere göçün başladığı ilk yıllardan itibaren karşımıza çıkmaktadır. Göç edenlerin, akraba, dost ve arkadaşlarının bulundukları mahallelere doğru hareketi kente uyum sürecini kolaylaştırmış, hemşeri gruplarının oluşmasını sağlayarak grup içindeki birlik, beraberlik ve dayanışma ağlarını güçlendirmiştir. Ancak, hemşeri grupları diğer yandan da kentlerde ayrılmış bir dokunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Erman’ın (2002) da ifade ettiği gibi,

Kente geçirilen ilk zamanlarda yeni çevrede tutunabilmek için hem sayıca, hem de kültürel olarak ‘kendi insanı’na ihtiyaç duyan kentteki kır göçmenleri, özellikle kentin çeperindeki iskan edilmemiş arazilere konutlarını yaparken, köylü ve akrabalarıyla, ve genelde aynı köyden gelmiş kişilerle aynı mahallede toplanma eğilimi göstermişler, ve bunun sonucunda ‘Erzurumlular mahallesi’, ‘Karşılar mahallesi’ göç edilen yöre (‘memleket’) ile anılan mahaller oluşmuştur (Erman, 2002:2).

Kentleşmenin yoğun olduğu bu dönemlerde kente uyum sorunuyla karşılaşan bireyler, geldikleri yerlere göre hemşeri grupları oluşturmakta ve dernekleşerek örgütlenmişlerdir. Hemşeri ilişki ağları oluşturarak kendi içlerinde bütünleşen bu göçmen gruplar aynı zamanda da bir ayrışmaya neden olmakta ve yukarıda da belirtildiği gibi gecekondü alanlarında geldikleri yörenin adıyla anılan mahalleler oluşturmaktadırlar (Tekeli, 1996: 24). Bir başka deyişle, kırdan kente yeni göç edenler, kenti tanıma, konut ve iş bulma gibi güçlüklerle önceden göç etmiş hemşerilerinin bulundukları alanlara göç ederek aynı mekânda kümelenmişlerdir (Gilbert ve Gugler, 1982: 118).

Oluşturulan bu yeni mahallelerdeki hemşerilik bağları, başlangıçta yeni yurtlarını gurbet olarak gören aynı kökenden göçmenlerin kendi aralarındaki ilişkinin çerçevesini belirlemektedir. Aynı kökenden olmanın verdiği bilinç, o ortak kökeni paylaşmayan diğer kişilerden ayrılan bir kimlik oluşmasını sağlamaktadır. Hemşerilik bağlarına dayanarak geliştirilen aidiyet, yeni yerleşilen kente uyumu kolaylaştırdığı gibi aile, akraba ve yöresel bağların zayıflamasını engellemekte; başka bir ifade ile gelenekle olan bağın devamını sağlamaktadır. Toplumsal katmanlaşmanın şekillenmesine de katkı sağlayan hemşerilik bağları, kendine has toplumsal ve kültürel örgütlenme biçimlenmelerinin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Schüler, 1998'den aktaran: Yılmaz, 2004: 260).

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden gelen grupların, hemşerilik temeline dayanarak geliştirdikleri yeni ilişki ağları, dayanışmayı sağladığı için bazen sorunları çözen bir ortam sağlarken, bazen de aynı ilişki ağları, kentle ilgili talepleri ifade etmede mücadeleci veya çatışmacı biçimlere de büründürebilmektedir. Ancak, bu ilişkilerin zaman zaman çatışmacı bir nitelik kazanması ve geçici ilişkiler olmayıp gittikçe yerleşikleşen ilişkiler haline dönüşmesi söz konusu olmaya başlamıştır (Erder, 2002: 43-44). Bir başka deyişle, dayanışma güdüsü ile hemşeri ilişkileri kapsamında kümelenen göçmenlerin bu ilişkileri, genişleyerek aynı kökenden gelen aynı dili konuşan ya da aynı inanca sahip olanlar arasında süren güven ve güç ilişkileri haline dönüşmesi özellikle, hemşerilik temeline dayanan ilişkilerin bir kısmının daha kalıcı etnik gruplaşmalar haline dönüşmesine yol açmaktadır (Erder, 1999: 72).

2.3.2. Etnik Temelli Ayrışma

Sosyo-mekânsal ayrışmaya neden olan faktörlerden bir diğeri de “etnik” temelli ayrışmadır. Farklı etnik gruplar, kentlerin belirli bölgelerinde kümelenerek diğer gruplardan ayrılmaktadırlar. Kentlerdeki, etnik temelli ayrışma, çoğunluğu temsil eden grupların “öteki” olarak zikrettikleri gruplara karşı uyguladıkları dışlama ve ayrımcılık sonucunda ortaya çıkabilmektedir.

Knox ve Pinch (2010: 172-173) etnik grupların, toplumsal dışlanma ve ayrımcılık karşısında belirli bir bölgede kümelenmelerinin savunma, destek, kültürel mirasın korunması ve saldırı olmak üzere dört temel işlevinin olduğunu ileri sürmektedirler. “Savunma işlevi”, toplumun ayrıcalıklı gruplarının, etnik gruplara karşı geliştirmiş oldukları dışlayıcı ve ayrımcı tutumlarının, bu grupların kentin belirli bölgelerinde kümelenmesine ve kendilerini çoğunluğun düşmanlığına karşı savunmalarına göndermede bulunmaktadır. Bu durum, etnik grup üyelerinin kendi içlerine çekilmelerine neden olmaktadır. Bir başka ifade ile etnik kümelenmenin savunmacı işlevi, toplumun çoğunluğunu oluşturanların baskıları sonucunda istenmeyen bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Etnik veya azınlık gruplarının yerleşimlerini ifade eden “getto” kavramı ilk kez, Rönesans döneminde Venedik’de, Yahudilerin oturmaya

mecbur bırakıldıkları bölgeleri tanımlamak için kullanılmıştır. Belfast kentinde yaşanan ayrışma da etnik grupların kendi içine çekilmesi durumuna ilişkin bir başka örneği temsil etmektedir. Kuzey İrlanda'nın başkenti Belfast'da da Katolik ve Protestan topluluklar fiziksel olarak güvenlik ihtiyacından dolayı birbirlerinden artan bir şekilde sosyo-mekânsal ayrılmışlardır.

Savunma işlevi ile yakından ilişkili olan “destek işlevi”, etnik grup üyelerine çeşitli yönlerden sağlanan desteğe göndermede bulunmaktadır. Bu destek, etnik gruplara yönelik kuruluş ve ticari faaliyetleri kapsayacak şekilde formel olabildiği gibi arkadaşlık ve akrabalık ilişkileri şeklinde enformel de olabilmektedir. Bölgesel olarak kümelenen etnik grupların oluşturdukları kuruluşların varlığı, toplumun çoğunluğu tarafından istenmeyen grup üyelerinin korunmasını sağlayan en önemli faktörlerden biridir. Bir çok etnik ve azınlık grup üyeleri, grup üyelerine hem maddi hem de sosyal destek sağlamak amacıyla formel ve enformel yardımlaşma ağları ve organizasyonları oluşturmuşlardır. Bu durum, etnik grupların kültürel temelli ihtiyaçlarının sağlanmasına da yardımcı olmaktadır. Örneğin, İngiltere'deki camiler, Sih dinene inananların ve Pakistanlıların, kültürel ve dini merkezlerinin yanı sıra yeme, barınma, eğlenme ve eğitimin sunulduğu sosyal yardım yerleri de olmuştur (Knox ve Pinch, 2010: 172-173).

Etnik grupların bölgesel olarak kümelenmelerinin üçüncü temel işlevi, “kültürel mirasın korunması”na yöneliktir. Kültürel mirasın korunması işlevi, etnik grupların, kendilerini diğerlerinden ayıran kültürel miraslarının korunmasını ve devam ettirilmesini sağlamaktadır. Etnik grup bilinci bazı zamanlar dış baskılardan kaynaklı olarak oluşmaktadır. Örneğin, Londra'da yaşayan genç Afro-Karayiplilerin, beyaz dünyanın baskıcı unsurlarını dışarıda bırakmak için Jamaikalı Creole dilini özel bir dil olarak kullanmalarında olduğu gibi dışsal baskıdan kaynaklanmaktadır. Birçok grupta, çoğunluk grubu içinde tamamen asimile olmaksızın kendi farklı kültürel kimliklerini sürdürme veya geliştirmeye yönelik içkin bir istek vardır. Etnik grupların bütünlüğünün ve kültürel mirasının korunması, etnik kuruluşların işletme ve ticari faaliyetlerinin yanı sıra, grup içi evlilikler yoluyla da sağlanmış olur (Knox ve Pinch, 2010: 172-173).

Etnik grupların mekânsal yoğunlaşmalarının dördüncü temel işlevi olan “karşı hamle işlevi”, çoğunlukla direnme mekânları olarak adlandırılan, üyelerinin genel olarak toplumla mücadelesine yönelik eylem için bir ‘üs’ olma koşuludur. Bu ‘saldırı’ işlevi genellikle barışçıl ve meşrudur. Etnik temelli mekânsal yoğunlaşma, etnik grup üyelerinin seçimle ilgili göz ardı edilemez bir gücü temsil elde etmesine ve sıklıkla azınlık gruplarının kent politikalarının kurumsal çerçevesi içinde resmi temsil hakkına sahip olmalarına olanak sağlamaktadır. Bu,

Amerika Birleşik Devletleri'nde, Afro-Amerikalıların politik güç temelleri açısından önemli bir faktör olagelmıştır, -öyle ki Afro-Amerikan politikacılar şimdi kentsel politik arenada önemli bir yer teşkil etmektedir. Eşcinsellerin ağırlıklı olarak yaşadıkları bölgeler de potansiyel olarak etkili seçim noktalarını temsil etmektedir. Belki de bunun en iyi bilinen örneği, 1984'te kendi kendini yöneten bir belediye yaratmak için oy kullandıkları ve sonuçta eşcinsellerin çoğunlukta olduğu bir belediye meclisi seçtikleri Batı Hollywood'tur (Knox ve Pinch, 2010: 172-173).

Knox ve Pinch'in de belirttiği gibi, etnik gruplar, toplumun geri kalanlarının geliştirdikleri ayrımcılık ve dışlanma politikaları karşısında belirli bir kentsel alanda kümelenerek, formel ve enformel ağlar aracılığıyla kendi kültür ve geleneklerini koruma yoluna gitmektedirler. Etnik gruplar arasındaki sosyo-mekânsal olarak ayrışma, bu gruplar arasındaki sosyal bağların ve desteğin güçlenmesine ve kendilerini diğerlerine karşı savunmalarına yardımcı olmaktadır.

Türkiye'de etnik temelli sosyo-mekânsal ayrışmalara birçok kentte rastlamak mümkündür. Başta büyük kentlerde olmak üzere birçok kentte, ötekileştirilerek toplumdan dışlanan ve ayrıştırılan grupların yoğunlaştığı mahalleler ya da bölgeler bulunmaktadır. Türkiye'de etnik grupların sosyo-mekânsal ayrışması 1990 yıllarda zorunlu göçler ile birlikte hız kazanmıştır. Sami'nin (2009: 253) de belirttiği gibi 1980'li yıllarda başlayan şiddet 1990'li yılların ilk yarısında yoğunlaşmış ve kırsal bölgelerden ilçelere ve kentlere yönelen bir göç dalgası ortaya çıkmıştır: "Sayıları yüz binleri bulan ve kimine göre de milyonlara varan bir insan topluluğu; şiddet ve terör kışkırtıcı arasında sıkışarak köylerini ve yerleşim bölgelerini terk etmişler veya terk etmeye zorlanmışlardır."

1990 yıllardan itibaren Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan büyük kentlere gerçekleşen göçler, "gönüllü göç" niteliğinden çıkmaya köy boşaltma ve terörden kaçma nedeni ile "zorunlu göç" niteliği kazanmaya başlamıştır. Zorunlu olarak göç eden Kürtler, tamamen tesadüflerle ve yerel gruplardan aldıkları destekler ile kentlere yerleşmeye ve daha çok kendilerinden önce göç eden hemşerilerinin yaşadıkları mahallelerde yoğunlaşmaya başlamışlardır. Ancak, kentlerin belirli bölgelerindeki etnik temelli yoğunlaşmalarda da kendi içerisinde "Sünni Kürt" ve "Alevi Kürt" şeklinde ayrışmaları ortaya çıkarmıştır. Sünni Kürt grupları, Sünnilik kanalıyla zorunlu göçün beraberinde getirmiş olduğu sorunların üstesinden "Alevi Kürt" gruplarına göre daha kolay gelmektedir (Erder, 2002: 150, 153, 155-156).

Erman'a (2002) göre etnik temelli sosyo-mekânsal ayrışmanın olumlu ve olumsuz sayılabilecek işlevleri bulunmaktadır ve bu işlevleri farklı yaklaşımlar doğrultusunda şu şekilde açıklamaktadır:

..., bir bakış açısına göre, ‘çok kültürlülük’e olanak verdiği için olumlu olarak görülen durum, diğer bir bakış açısına göre yeni geleninin içine girdiği topluma uyum sağlamasını güçleştirmekte, yeni toplumun kural, değer ve davranış biçimlerini öğrenmesini ve içselleştirmesini engellemektedir. Belli bir etnik grubun bir mekânda kümeleşmesi, ayrıca o mekânda yaşayanların ‘etiketlenme’sine neden olmakta ve bu etiketlenme şiddete varan karşıt davranışlara kadar gidebilmektedir (Erman, 2002: 1-2).

Belirli bir grubun mekânsal yoğunlaşması sonucunda ortaya çıkan kentsel gerilim ve kentsel şiddet olayları dünyada olduğu gibi Türkiye’de de zaman zaman yaşanmaktadır. Bu duruma, 2002 yılında, İstanbul’un Esenler ilçesi Karabayır mahallesinde meydana gelen şiddet olaylarını örnek göstermek mümkündür:

Romanlar ile çoğu Siirtli olan bir grup arasında yaşanan şiddet olayları görünürde basit bir alacak-verecek meselesinden çıkmış olarak gösterilmekle birlikte, çok daha köklü nedenlere bağlı olarak gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Öyle ki, olayların taraflarından olan Romanlar kendilerini savunurken Romanlara karşı yapılan ayrımcılıktan şikâyet ederek, “kendilerine karşı ırkçılık yapıldığını ve horlandıklarını” ifade etmişlerdir. Olayların diğer tarafında yer alan Siirtliler ise, Romanları mahallelerinde istemediklerini ve birbirleriyle geçinemediklerini vurgulamışlardır. Aralarındaki husumetin asıl nedenini ise, “kültür çatışması” olarak tanımlayıp, çatışmayı “çözumsuz” görmektedirler (Erman’dan aktaran: Yılmaz, 2004: 264-265).

Bilindiği üzere, Romanlar, etnik kimliklerinden dolayı etiketlenmekte ve kentin belirli bölgelerinde yoğunlaşmaktadırlar. Karabayır mahallesi de Romanların yoğun olarak yaşadıkları bir bölgedir ve yaşanan olaylar Romanlara uygulanan etnik köken temelinde ayrımcılığın temel bir göstergesidir.

2.3.3. Din Temelli Ayrışma

Sosyo-mekânsal ayrışma etnik grupların arasında yaşandığı gibi “dinsel gruplar”ın arasında da yaşanmaktadır. Belli bir dine mensup bireyler arasında bağlı oldukları cemaat, tarikat veya mezhebe bağlı ayrışmalar ortaya çıkmaktadır. Dinsel ayrım, farklı dinlere mensup olan gruplar arasındaki ayrışma olarak ele alınmaktadır. Ancak, kentler çoğunlukla belirli bir dinin etkisi altında olduğu için asıl ayrışma aynı dine mensup Ortodoks gruplar ile Heterodoks gruplar arasında yaşanmaktadır (Yılmaz, 2004: 261).

Boal (1998) mezhepsel farklılıklara bağlı olarak ortaya çıkan Belfast’taki ayrışmalar üzerine çalışmalarda bulunmuştur. Boal’a göre (1998: 100-102) Belfast, Protestanlar ve Katolikler arasında yaşanan çatışmalar açısından ayrışmanın en yoğun olarak yaşandığı bir kenttir. Öyle ki, Protestan-Katolik ayrışması, Amerika’da siyah-beyaz ayrışmasının önüne geçmiştir. İki grup arasındaki etnik ve mezhepsel ayrışma, grupların konut ve mahalle

seçimini de etkilediğinden dolayı mekânsal ayrışmayı da kuvvetlendirmektedir. Ayrıca, Belfast'taki Protestanlar ve Katolikler arasındaki mezhepsel ayrışma ile bu gruplar arasında statü ve gelir farklılıklarına yani sınıfsal duruma bağlı ayrışma bir arada var olmaktadır. Mezhepsel ayrışma Belfast'ta kendiliğinden baskın bir temadır ancak sosyal sınıf/gelir farklılıklarından temellenen ayrımla birlikte var olmaktadır. Belfast'ta mezhepsel ayrışma kendiyle örtüşeceği yerde kendini enlemesine kesmektedir. Başka bir ifade ile her iki mezhepsel grubunun üyeleri arasında -tarihsel olarak Katoliklerin orantısızca düşük seviyelerde, Protestanlarınsa yüksek seviyelerde temsil edilmesi şeklinde bir farklılaşma olmuş olsa da- sosyal seviyelerde bulunabilmektedir. Mezhepsel ve sosyal sınıf ayrışmasının enlemesine kesişmesi incelendiğinde sosyal sınıf ayrışmasının neredeyse mezhepsel ayrışma kadar yüksekte olduğunu görülmektedir. En önemlisi hem Katolik hem Protestan topluluklarındaki düşük gelir segmentlerinin, yine kendi gruplarındaki yüksek gelir segmentlerinden keskin bir şekilde ayrıştığı görülmektedir -ki bu sınıf temelli dini kimlik içerir bir ayrışmadır ve mekânsal ayrışmanın tamamı açısından güçlü bir boyut teşkil etmektedir. Bunun ötesinde, düşük gelirli Katoliklerin yüksek gelirli Protestanlardan, yüksek gelirli Katoliklerin yüksek gelirli Protestanlarla ayrıştığından çok daha fazla ayrılmaktadır. Boal'a (1998: 103) göre Belfast nüfusunun en şiddetli ayrılmış iki segmenti düşük gelirli Katolikler ve düşük gelirli Protestanlardır. Bu Katolik ve Protestan gruplaşmalar kendi orta sınıflarından sınıfa ve birbirlerinden ise mezhep bakımından ayrılmışlardır. Bu durum, yoksulluğun boyutlarını incelerken karşımıza belirgin bir boyut olarak ortaya çıkar.

Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de aynı dine mensup olan gruplar arasındaki mezhepsel farklılıklar sosyo-mekânsal ayrışmalara neden olabilmektedir. Örneğin, Aleviler ile Sünni kesimler arasındaki ayrışmayı bu tür ayrışmalar olarak ele almak mümkündür. Yılmaz'ın (2004) ifadesiyle,

Alevilik, Sünni İslam tarafından sürekli olarak horlanan, dışlanan ya da aşağılanan heterodoks gruplar olarak değerlendirildiği için tarihsel süreç içerisinde sürekli olarak ayrışmanın bir nedeni olarak görülmüştür. Kentleşme ise, mekânsal yakınlığı daha da arttırdığı için ayrışmaya neden olan dinsel yapının yeniden, ama daha belirgin bir şekilde üretilmesine devam etmiştir (Yılmaz, 2004: 261).

Tarih boyunca, Aleviler dini, sosyal ve siyasal sebeplerden dolayı genellikle merkeze uzak kırsal alanlarda yerleşmişlerdir. Dış dünya ile iletişimlerini kesen Alevi gruplar, kendileri dışındakilerle evlenme, iktisadi iş birliği kurma, aynı masayı paylaşma ve dünyevi mahkemelere başvurma gibi birçok konuda yasaklı bir toplumsal yapı geliştirmişlerdir. Bu durum, iç göçlerin başladığı 1950'li yıllara kadar muhafaza edilmiştir. 1950'den sonra ise

geleneksel yerleşim alanları terk edilerek şehir merkezlerine doğru bir yönelim başlamıştır (Yılmaz, 2005: 75-76).

Kentleşmenin ivme kazandığı yıllarda kırsal kesimde ve kendi ayrı köylerinde yaşayan çok sayıda Alevi'nin kente göç etmesi sonucunda Aleviler ve Sünniler arasındaki ilişki ve etkileşim artmıştır. Bu, aynı zamanda gizli kalmış olan farklılıkların ve çelişkilerin ortaya çıkmasına ve kentsel alanda iki grup arasında çatışmalar yaşanmasına neden olmuştur. (Ayata, 1998: 164). Bu çatışmalar sonucunda, kent merkezlerinde birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış alanlarda yaşayan Alevi ve Sünni mahalleri ortaya çıkmıştır. Mezhepsel farklılıklardan dolayı ikiye ayrılmış yerleşim merkezlerinde, toplumsal kutuplaşmanın ve böylece toplumsal ortamın “bütünselliğinin” önemli ölçüde yitirilmesi söz konusudur. Bu durum, var olan kurumsal yapının da önemli ölçüde sarsılmasına neden olmaktadır. Hastane, postane, okul gibi kamusal kuruluşlar bölgenin tümünün ihtiyaçlarına yanıt verememekte, belli bir tarafın “denetim alanı” içindeki bu kuruluşlardan öteki taraf yararlanamamaktadır. Çarşılar bölünmekte ve bazen bir taraf buraya egemen olabildiği için diğer taraf kendi alanı içinde bir küçük çarşı kurmak zorunda kalmaktadır (Kıray, 1979'dan aktaran: Aktaş, 2004).

2.3.4. Politik Temelli Ayrışma

Bunlara ek olarak, Alevi ve Sünniler arasındaki mezhepsel farklılıklara dayalı ayrışmaya ek olarak “politik” ayrışma da eklenmiştir. Özellikle 1970'lerde başlayan politik kutuplaşma bu iki grup arasındaki ayrışmayı daha derinleştirmiştir. 1980 öncesi yaşanan çatışmalar, genellikle Alevi ve Sünnilerin yoğun olarak bir arada yaşadıkları şehirlerde ortaya çıkmıştır. Sivas, Çorum ve özellikle Kahramanmaraş olayları sözü edilen çatışmanın en açık örnekleri arasındadır (Gölbaşı, 2008: 52). 1993 Sivas Olayları'ndan iki yıl sonra Aleviler ile Sünniler arasındaki dinsel-mezhepsel ayrışmadan kaynaklı çatışmalara ağırlıklı olarak Alevilerin yaşadığı İstanbul Gazi Mahallesi'nde yaşanan olaylar eklenmiştir. Kamuoyunda yer alan bu çatışmalar “Gazi Mahallesi Olayları” olarak geçmektedir.

Sonuç olarak, Aleviler ve Sünniler arasındaki mezhepsel farklılıklara dayanan ayrışmalar, 1950'li yıllardan başlayan iç göçün etkisi ile derinleşmeye başlamıştır. Kırsal alanlardan kentlere göç eden Alevilerin, aynı mahallelere yerleşmeye başlaması, kentlerde Alevi mahalleleri ve Sünni mahallerinin oluşmasına yol açmıştır. Bu durum, politik kutuplaşmanın da etkisi ile Aleviler ve Sünniler arasındaki çatışmanın şiddetlenmesine neden olmuştur. Çatışma ortamı, Alevilerin mekânsal olarak kapanmalarını daha da arttırmış, kente yeni göç eden Alevilerin yer seçimlerinde de etkili olmuştur. Böylece, kentler mezhepsel

farklıların rahatlıkla okunabileceği belirli mezhepsel gruplar tarafından bölüşülmüş yerleşim alanlarının toplamından oluşan bir kümelenmeye dönüşmüştür.

2.3.5. Irk Temelli Ayrışma

Sosyo-mekânsal ayrışmalara neden olan bir diğer faktör ise ırka bağlı olmaktadır. Dünyanın birçok ülkesinde ırk temelli sosyo-mekânsal ayrışma mevcuttur. Büyük kentlerin birçoğunda göçlere bağlı olarak aynı etnik kökene mensup bireylerin yoğunlaştığı mahalleler oluşmaktadır. Özellikle de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ve Güney Afrika Cumhuriyeti'ndeki siyahların yaşadığı gettolar sosyo-mekânsal ayrışmaya yönelik en önemli örneği teşkil etmektedir. Bu tür ayrışmalara Avrupa'nın birçok kentinde de rastlamak mümkündür. Bazı düşünürler, ırk ile sınıf arasında karşılıklı bir ilişkinin var olduğunu ileri sürmektedirler. Örneğin, siyahlar ve göçmenler toplumun geri kalan kesimlerine göre daha düşük gelirli işlerde istihdam edilmektedirler. Ancak, bazı düşünürler ise ırk temelli ayrışmalar ile sosyo-ekonomik ayrışmalar arasındaki güçlü ilişkinin evrensel olmadığını ileri sürmektedir. Bu düşünürlere göre ırk temelli ayrışma, özellikle her gelir grubuna ait siyahlar arasında yüksek oranda görülmektedir. Yüksek gelir elde etmek İspanyollar ve Asyalılar için sadece zayıf bir ayrışma karşıtı etki yaratmıştır (Musterd ve Ostendorf, 1998: 3).

Bununla birlikte, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa ülkelerindeki göçmen grupların yerli halka göre durumu ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Eşitsizlik ve mekânsal ayrışma seviyeleri, Kuzey Amerika'nın durumuyla kıyaslanınca Avrupa ülkelerinde çok daha düşüktür. Amerika, beyazların kurallarının geçerli olması ve siyahlara uygulanan asimilasyon politikaları, kentlerdeki ırk temelli ayrışmaların artmasında oldukça etkili olmaktadır (Musterd ve Ostendorf, 1998: 3).

Türkiye'de ise dış göçler ile İstanbul-Pendik'deki Boşnakların yoğun olarak bulunduğu bölgeye, 1990'lardaki Bosna savaşı sırasında zorunlu olarak göç eden 600 hanelik bir Boşnak mülteci grubu -tamamen tesadüfen ve enformel ilişkiler yoluyla- yerleşmiştir. Mahallelerinde örgütlü bir şekilde yaşamlarını sürdüren Boşnaklar ile zorunlu göç ile gelenler arasında akrabalık ya da hemşerilik ilişkisi olmadığı gibi aralarında kültürel bir birlikten de söz etmek oldukça zor görülmektedir. Buna rağmen, Boşnaklar, Bosna Savaşı sırasında kaçan çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan Bosnalılara, iş bulma, konut edinme gibi konulardaki ihtiyaçları noktasında yardımcı olmuşlardır. Mahallelerine yeni gelen göçmenleri önce evlerinde ağırladıkları, sonra boş buldukları evlere yerleştirdikleri, sonra da bazılarına işyerlerinde iş verdikleri görülmüştür. Mahalleye daha önce yerleşmiş olanlar, son göçle gelen Boşnaklar arasındaki birleştirici unsurun dil birliği ve insani nedenlerle ilgili olduğunu ifade

etmişlerdir. Ancak bu birleşmede ırksal-etnik temelin de (Boşnaklık) unutulmaması gerekmektedir. Son Boşnak göçü, yerleşik Boşnak nüfusuna, kendilerinin geçmişte yaşadıklarını ve kültürel kimliklerini yeniden hatırlamalarına yol açmıştır. Türkiye’de ve bu mahallede uzun dönemdir yaşayan, ancak, Boşnaklıklarını fazlaca vurgulamak istemeyen Sancaklı Boşnaklar, Bosna savaşının kamuoyunda ilgi görmesinden de etkilenecek, kültürel kimliklerini vurgulayan ilk derneği kurmuşlar ve derneğin faaliyetlerini mahalle dışına taşımaya çalışmışlardır. Bu şekilde kendi aralarında örgütlenen ve birleşen Boşnaklar, aynı zamanda kendilerini diğer gruplardan da ayırmaya başlamışlar, bu durum kentsel yapıda farklılıkları ön plana çıkaran bir yapılanmayı ortaya çıkarmıştır (Erder, 2002: 146-148).

2.3.6. Sınıf Temelli Ayrışma

Kentsel mekânda ortaya çıkan ayrışmanın en önemli nedenlerinden bir tanesi toplumsal sınıflar arasındaki ayrışmalardan kaynaklanmaktadır. Tümtaş (2012) sınıf temelli ayrışmanın tarihsel sürecine ilişkin şu bilgileri vermektedir:

... mekânsal ayrışma ve görece homojen nüfusun belirli bölgelerde toplanması olguları çok eski zamanlara kadar uzanmaktadır. Bu olguların M.Ö. ikinci bin yıla kadar uzandığını ve Babil döneminde rastlandığını söylemek mümkündür. Orta Çağ’daki birçok Avrupa kentinde de gözlemlenebilmektedir. Kent merkezleri yoksul ve zengin bireylerine göre bölümlenmekte, daha fakirlerin daha zenginlere göre daha uzak mesafelerde yerleştiği görülmektedir. XIX. yüzyıla gelindiğinde ise sanayileşmiş Avrupa kentleri yoksul nüfus için bölgelere ayrılmış dolayısıyla da daha varlıklı olan diğer sınıftan ayrılmıştır. ... Mekânsal ayrışma tarihsel süreçte de görülmesine rağmen asıl olarak modern dönemde toplumsal etkisi ortaya çıkmış ve bu noktada sorunsallaşmıştır. Harvey ... modern anlamda mekansal farklılaşmanın hem Birleşik Devletlerin hem İngiltere’nin bir çok büyük kentinde 1850’de tümüyle ortaya çıktığını belirtmişken, Erder ... kentsel mekansal farklılaşma ve ayrımlaşma sürecinin ilk defa Amerika Birleşik Devletleri metropoliten kentleri ve özellikle Chicago metropoliten alanı üzerinde çalışmalarını yoğunlaştırmış olan ve kentsel ekolojistler diye adlandırılan şehir sosyologları tarafından ayrıntılı olarak incelendiğini belirtmektedir (Tümtaş, 2012: 55-56).

Weber’e göre Orta Çağ’daki Avrupa kentleri, yöneten, soylu kesimin, kral, prens ve onları koruyan muhafızların yaşadığı “kale”; tarım topraklarının bulunduğu ve üretimin yapıldığı alan ve bu alanda çalışan ve yaşayan kesimin yer aldığı “kale dışı” (çeperler); ticaretin yapıldığı, kaleyle ilişkili (yönetenle yönetilen arasında ancak yönetene yakın) “kale ve çeper arasında kalan kesim” olmak üzere üç ana parçaya ayrılmaktadır. Bu parçalar arasındaki ayrım birebir sınıfsal farklılıklarla örtüşmekte ve kent bu farklılıklara göre form kazanmaktadır (Şanlı, 2008: 20).

Kapitalist toplumun ortaya çıkması ile birlikte, sermaye birikiminin yoğunlaştığı kentlerdeki mekânsal dönüşümler üretim tarzlarındaki değişimlere bağlı olarak değişmeye başlamıştır ve kapitalizmin doğası gereği yaratmış olduğu eşitsizliklere bağlı olarak mekânsal alanların yeniden düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Eşitsizlikler, kent mekânını sınıfsal olarak ayırtıran bir nitelik kazandırmıştır. Bu dönemde, toplumsal grupların, sınıfsal konumları diğer etnik ve dinsel aidiyetlerinin önüne geçmeye başladığı için mekânsal alanların yeniden yapılandırılması sınıfsal boyutta gerçekleşmiştir (Kurtuluş, 2003: 78).

18. ve 19. yüzyılın giderek olgunlaşan kapitalist toplumunda, eşitsizlikler, kent mekânını sınıfsal olarak ayırtıran bir nitelik kazandırmıştır. Kentsel mekânı düzenleyen kurallar da bu yeni toplumsal farklılaşma ve ayrışmaya dayalı olarak yeniden yapılanmaktadır (Kurtuluş, 2003: 78). Katznelson (1981) bu duruma ilişkin Londra örneğini şu şekilde vermiştir:

Sanayileşme ile beraber toplumsal yapı işgücüne göre ayrışmaya başlamış ve sınıflar arasındaki ilişki kalıplarının sınırları daha açık bir şekilde çekilmiştir. 1751 yılında Londra’da yaşanmış olan durum buna örnek olarak gösterilebilir. Bu dönemde Londra’da sınıflar üç kısma ayrılmaktaydı. Bunlar kalifiye olmayan düşük gelirli işgücünden oluşan alt sınıf; küçük işletme sahipleri, düşük seviyedeki kamu çalışanları, oyuncular ve yarı kalifiye olarak tanımlanabilecek işgücünden oluşan orta sınıf; ve yöneticiler, kamu görevlileri, tüccarlardan oluşan üst sınıftır (Katznelson, 1981: 36’dan aktaran: Tümtaş, 2012: 84-85).

Bu dönemde, kentler, kent ve yaşam sahnesinde yerini hızla almaya başlayan işçi sınıfına ev sahipliği yapmıştır. Sanayi alanlarıyla genişlemeye başlayan kentlerin çeperlerinde işçi sınıfı yaşamaya başlamıştır. Engels ve Marks bazı çalışmalarında, 1840’larda Manchester ve Londra’nın etrafını çevreleyen işçi sınıfı mahallelerinin ve yaşam koşullarının ne kadar kötü olduğunu, kent burjuvazinin yaşamıyla kıyaslayarak anlatmışlardır. Burada dikkate değer bir nokta, mekânsal ayrışmanın kaynağı olarak sınıfsal konumların tanımlanıyor olmasıdır (Ünal, Özsoy ve Yıldız, 2009: 30-31).

Benzer durum 19. yüzyıl ortalarında Paris’de de gözlenmiştir. Burada sınıfsal ayrışmaya bağlı olarak fiziksel ayrışmalar meydana gelmiştir. Üst sınıfların yaşam alanları daha belirgin bir şekilde diğerlerinden ayrılmış, orta sınıflar Paris’in dışında kendi içinde homojen olarak yeni yerleşim alanları yaratmıştır. Orta sınıfın belirginleşen fiziksel ayrışması sonucunda yeni evler, yeni konut alanları inşa edilmiştir. Mekânlar içerisinde yaşanan ekonomik gelişmeler kentin farklı sınıflarını daha da belirginleştirmiştir. Alt sınıflar ise, iş ve yerleşim alanları olarak birbirlerine daha yakın yerlerde kalmışlardır. Kalifiye olmayan düşük gelirli işgücünden oluşan bu sınıflar başkentin dışında kendi işlerine yakın yerlerde yaşamaya

başlamışlardır. Kentler büyüdükçe kendi içerisinde sınıf homojenliği taşıyan fiziksel açıdan belirgin olarak ayrıışan mekânlar işyerlerinden daha da uzaklaşmıştır (Katznelson, 1981: 38'den aktaran: Tümtaş, 2012: 85).

Sosyal ve mekânsal ayrıışmanın kentlerin önemli bir niteliğini temsil ettiğini belirten Caldeira (1999) *“Duvarları İnşa Etmek: Sao Paulo’da Yeni Mekânsal Ayrıışma Yapısı”* isimli makalesinde, Brezilyanın en büyük ve en zengin kenti olan Sao Paulo’daki sosyo-mekânsal ayrıışmanın kentsel mekândaki izdüşümlerini sınıf temelli olarak incelemiştir. Caldeira’ya (1999) göre yirminci yüzyılda, Sao Paulo’da, üç farklı ayrıışma biçimi yaşanmıştır:

Birinci ayrıışma türü 19. yüzyılın sonlarından 1940’lara kadar etkisini göstermiş, farklı toplumsal grupların küçük bir kentsel alana sıkışık bir şekilde yerleştirildiği ve birbirlerinden evlerinin tiplerine göre ayrıldıkları, yoğunlaştırılmış bir kent ortaya çıkmıştı. Merkez-çevre diye adlandırabileceğimiz ve 1940’lardan 1980’lere kadar kentin gelişimine hâkim olan ikinci ayrıışma türünde, farklı toplumsal gruplar uzun mesafelerle birbirlerinden ayrılmışlardı; orta ve üst sınıflar merkezî ve altyapısı düzgün mahallelerde otururken, fakirler şehrin dışında kalan yerlerde yaşıyorlardı. (...) 1980’lerde üçüncü bir türün oluştuğunu ve kentin ve onun metropoliten bölgesinin bu yeni türe göre kayda değer ölçüde değiştiğini iddia edeceğim. Mevcut merkez-çevre örüntüsü dönüşüme uğramakta, farklı toplumsal grupların kent mekânında yeniden yakın oldukları, ancak duvarlar ve güvenlik teknolojileriyle birbirlerinden ayrıldıkları ve ortak alanlarda bulunmama veya etkileşime girmeme eğilimi gösterdikleri bir kent ortaya çıkmaktadır (Caldeira, 1999: 87).

Caldeira’ya (1999: 88-93) göre birinci ayrıışma türü, özellikle konut ve barınma tiplerinde ifadesini bulmaktadır. Bu dönemde, Sao Paulo’daki konutların % 80’inden fazlası kiradır ve ev sahibi olmaları mümkün olmayan işçilerin birçoğu “cortico” denilen odalarda yaşamaktadır. Bütün ailenin tek bir göz odada yaşadığı “cortico”larda evin dışındaki koridorlardaki tuvaletler ve banyolar diğer ailelerle ortak kullanılmaktadır. İyi ücret alan işçilerin çok azı ise fabrika sahipleri tarafından sıralar halinde inşa edilmiş olan evlerde yaşamaktadır. Fabrika sahipleri, kalifiye işçilerini etkilemek ve ellerinden kaçırmamak için bu yolu seçmişlerdir. Kentin elitleri ile küçük bir orta sınıf da kendi malikânelerinde veya müstakil konutlarında yaşamlarını sürdürmektedir. 1940’lardan 1980’lere kadarki dönemde, merkez ve çevre örüntüsünün hâkim olduğu ikinci ayrıışma türünde kent mekânında toplumsal sınıfların birbirinden ayrılmış oldukları görülmektedir. 1970’lerin sonuna gelindiğinde Sao Paulo, hem nüfusun mekânsal olarak dağılımı, hem de konutların biçimi açısından tamamen ayrıışmış bir kent haline gelmiştir. Orta ve üst sınıflar merkezde altyapısı düzgün semtlerde apartmanlarda otururken, yoksullar da kentin çevresindeki çöküntü alanlarında kendi yaptıkları evlerde oturmaya başlamıştır. 1990’lara gelindiğinde ise kentsel

mekân geçmişe oranla daha ayrıışmış, farklılaşmış ve parçalanmış bir örüntüye sahip olmuştur. Caldeira (1999), kentlerde gerçekleşen dönüşümleri ve bu dönüşümlerin ortaya çıkarttığı üçüncü ayrışma türü olan yeni mekânsal ayrışmanın dört temel süreçten bağımsız düşünölemeyeceğini belirtmektedir. Bunlardan birincisi, 1980’ler ve 1990’ların başında iktisadi durgunluk, yüksek enflasyon oranları ve işsizlik döneminin gelir dağılımını daha da adaletsizleştirerek artan bir yoksullaşmanın ortaya çıkmasıdır. İkincisi, ekonomik faaliyetlerin 1980’lerde yeniden yapılanmaya başlamasıdır. Sanayisizleşme sürecine giren Sao Paulo kenti, finans ve ticaret merkezi üretim faaliyetleri ile uzmanlık gerektiren hizmetlerin koordinasyon merkezi haline gelmiştir. Üçüncüsü, 1980’lerin, Brezilya’daki yirmi bir yıllık askeri yönetimden sonra demokratik rejimin uygulanmaya başlandığı yıllar olmasıdır. Dördüncü süreç ise suç oranlarının ve korkunun artmasıdır. Caldeira’ya (1999: 92) göre dördüncü süreç “yeni kentsel ayrımlaşma örüntüsü ile en doğrudan bağlantılı olan süreçtir, çünkü ayrımlaşmayı meşrulaştıran retoriği beslemektedir.”

Yeni mekânsal ayrışmayı şekillendiren bu dört temel süreç, alt sınıfın, çevredeki “favela” olarak adlandırılan, “işgal edilmiş topraklar üzerinde yer alan derme çatma kulübe”lerde mekânsal olarak yoğunlaşmalarına yol açarken, toplumun üst ve orta sınıfları ise kentin merkezinde soylulaştırılmış bölgelerde veya yüksek duvarlarla çevrili, güvenli lüks sitelerde ya da kentin çevresindeki korunaklı sitelerde mekânsal olarak yoğunlaşmaya başlamışlardır (Caldeira, 1999: 93-94).

Türkiye’deki gelir durumuna koşut olarak gerçekleşen sınıfsal ayrışmayı da Türkiye koşullarında 1980 öncesi ve 1980 sonrası olmak üzere iki farklı kategoride incelemek mümkündür. Kurtuluş’a (2003: 84) göre 1980 öncesinde, kentin merkezi alanlarında yaşayan orta sınıflar ile çeperdeki boş hazine arazilerine yerleşen gecekonducular arasındaki mekânsal ayrışma, toplumun farklı kesimlerinin birbirlerini dışlayıcı bir yer seçim kararlarından ziyade kentin mülkiyet, altyapı ve ulaşım yapısındaki olanaklarından kaynaklı olarak ortaya çıkmıştır.

Kentsel alanda, toplumun bütün kesimlerine hitap edebilecek özgün yerleşim birimlerinin paylaşılabiliyor olması ağırlıklı olarak enformel sektörde iş bulabilen ve alt yapısı olmayan gecekondu mahallerinde yaşayan alt sınıf ile devlet ya da özel sektörden aldığı maaşla geçimini sağlayan ve kentin düzenli konut alanlarındaki apartmanlarda yaşayan orta sınıf arasında ortaya çıkabilecek kentsel rant payı kavgasını engellemiştir. Kentin üst sınıfları ise sermaye sahipleri fabrikatörlerden, büyük inşaat işleri yapan müteahhitlerden ve sanayiye mal veren tüccarlardan oluşmaktadır. Bu dönemde üst sınıfların kentsel mekândaki yer seçimini belirleyen en önemli faktörlerden biri kentin alt sınıflarından uzakta olmak değil,

işyerine yakın olmaktır. Üst sınıfın işyerlerine yakın yerlerde ikamet etme zorunluluğu kentteki iletişim ve ulaşım olanaklarındaki yetersizliğinin yanı sıra üretim ve işletme yöntemlerinde profesyonel kodların eksikliğinde de kaynaklanmaktadır. 1970'lerin sonlarına gelindiğinde İstanbul, mahalle ölçeğinden ilçe ölçeğine büyümüş ve apartmanlaşmış eski gecekondu ile kentin merkezindeki ve çevresindeki düzenli yerleşmeler arasındaki boşluklar kapanarak kent bütüncül bir form almaya başlamıştır. Mekânların bu iç içe geçmişliği toplumsal eşitsizliklerin düzenlenişinde önemli bir rol oynayarak farklı sınıfların yan yana yaşamasını olanaklı hale getirmiştir (Kurtuluş, 2003: 84-85).

Kurtuluş (2003) bu dönemin sınıfsal kimliklerinin mekânda nasıl yan yana durduklarını iki örnekle açıklamaktadır:

Birinci örnek, İstanbul'un Kadıköy Yakası'nda birbirine paralel iki ana cadde olan Bağdat Caddesi ile Ziverbey Yolu üzerindeki ve aralarındaki yerleşim örüntüsüdür. Bağdat Caddesi'nin üzeri ve dikey sokaklarında (...) patronlar, göreceli olarak lüks, deniz manzaralı, çevre ve bahçe düzeni olan apartman daireleri ya da müstakil evlerden oluşan bir yerleşme dokusu bulunmaktadır. Paralel ana arter Ziverbey Yolu üzerinde ve dikey sokaklarında gecekondu ile yeni yapılan orta sınıf apartman blokları iç içe yerleşmiştir. İki caddenin arasında kalan ve eski tren yolunun içinden geçtiği bölgede ise, İstanbul'un 1950'ler öncesinin orta sınıflarının mütevazı, müstakil ya da birkaç dairesi evleri bulunmaktadır. Birbirine yürüme mesafesinde yan yana ve iç içe bir yerleşimdir bu. İkinci örnek ise yine Kadıköy Çarşısında sınıfsal kimliklerin birbirini dışlamadan alış-veriş yaptıkları farklı gelir düzeyine hitap eden mağazaların yan yana sıralanışdır. Örneğin bu dönemin üst sınıflarının statü göstergesi markası Vakko Mağazası, orta sınıfları alış-veriş ettikleri Yenikaramürsel Mağazası ve alt sınıfların alış-veriş ettikleri Sümerbank Mağazası yan yana yerleşmiştir (Kurtuluş, 2003: 85-86).

Kurtuluş (2006) 1980 öncesi dönemde, kentsel mekânda radikal bir sınıfsal ayrışma gerçekleşmesinin ve toplumsal sınıfların kentsel mekânda birbirleri ile temas halinde olmuştuklarının nedenini şu şekilde özetlemektedir:

Metropoliten kentsel alanlarda kırsal göçmenlerin formel ve enformel emek piyasalarında iş bulabilme olanakları ve kentten beklentilerinin bulunması; kamu ve özel sektörde ücretli çalışanların, orta sınıf yaşam tarzını sürdürebilecek ücret seviyelerinin kent içi mahallelerde yap-satçı inşaat sektörünün ürettiği düşük maliyetli apartman dairelerini satın alabilecek tasarrufa olanak vermesi; kentin burjuva sınıfını oluşturan üretici kapital, tüccar ve müteahhitlerin ulaşım ve iletişim teknolojilerinin yetersizliği ve profesyonel yönetici kadroların eksikliğine bağlı olarak işyerine yakın yerleşme mecburiyetleri (Kurtuluş, 2006: 8).

Ancak, 1980’li yıllara gelindiğinde sermayenin kentlere yönelik ilgisinin artması sonucunda kentsel mekânın yapılanmasında dramatik bir değişim ve dönüşüm ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu dönüşümün en çarpıcı boyutu kentsel ayrışmanın ve kutuplaşmanın daha önce görülmedik düzeyde artış göstermesidir. Sermaye kendi mantığına uygun bir şekilde kentsel mekânı dönüştürürken, kentsel çelişkileri de derinleştirmeye başlamıştır. Bunun sonucunda, Engels’in 1900’lerin sonlarına doğru Manchester kenti için çizdiği tabloya benzer bir şekilde günümüz kentleri de sınıfsal düzlemde ayrışmaya başlamıştır (Şengül, 2002b: 6-7).

Ayata (2003) 1980’li yıllardan sonra kentlerin daha heterojen, katmanlı ve parçalanma eğilimi gösterdiğini belirtmektedir. İş, ikamet ve eğlence mekânları birbirinden giderek ayrılıp her biri kentin farklı bölgelerine toplanırken, mimari ve toplumsal açıdan birbirinden farklı komşuluk çevrelerinin oluşmasıyla konut alanlarının ayrışması hız kazanmaktadır. Yeni konut alanları, fiziki ortam, konut tipi ve arsa/konut mülkiyeti güvencesi açısından önemli değişiklikler göstermektedir. Kent nüfusunun büyük bir bölümü halen mülkiyet yönünden belirsiz, ruhsatsız, kamu ve belediye hizmetlerinin yetersiz kaldığı bölgelerde yaşamaya devam etmektedir. Bu düşük gelirli yerleşim bölgelerinde, topluluk bağlarının genellikle yakın komşuluk çevresi ile sınırlı kalmakla birlikte geleneksel (hemşeri toplulukları gibi) ve dini kimliklere dayalı toplumsal örgütlenmeler günlük yaşamı önemli ölçüde şekillendirmektedir. Diğer uçta ise tam donanımlı, tecrit edilmiş ve sosyal açıdan oldukça türdeş semtlerde yaşayan orta ve üst sınıfların yer almaktadır. Ayata’ya (2003) göre,

maddi durumu iyi olan orta sınıf aileler artan bir hızla kentin dışına, kendilerini daha alt sınıflara mensup insanlardan iyice ayırabilecekleri, onlarla ilişki kurmaktan kaçınabilecekleri, istedikleri kişilerle görüşüp istemediklerini yaşamlarından kolayca çıkarabilecekleri uydu kentlere taşıyorlar. Kentler böylece sınıflar ve kültürler arasında tahayyül edilen farkların sosyal ve mekânsal sınırlar olarak yerleştiği birçok yerel muhite bölünüyor (Ayata, 2003: 37).

Benzer şekilde, Işık ve Pınarcıoğlu (2011) 1980’li yıllarda Türkiye kentleşmesine damgasını vuran farklılaşma ve çeşitlenme dinamikleri sonucunda ortaya çıkan sınıfsal düzlemde ayrışma eğilimlerini şu şekilde açıklamaktadır:

Bir uçta, kentin çeperinde eskisinden çok farklı yöntemlerle ve ilişkilerle var kalmaya çalışan ve bu uğurda daha önceden yapmayı tasavvur bile edemeyeceği çok şeyi yapmaya hazır kent yoksulları; arada bir yerde kooperatifler yoluyla kentteki paylaşım kavgasına katılan ve kent çeperindeki geniş arazilere göz diken orta sınıflar; ve diğer uçta, kentin en prestijli alanlarında ‘kapattığı’ arazilerde özel güvenlik sistemleri ile korunan yüksek duvarların ardında yaşayan ve artık değil terk ettiği kente, topluma bile dönüp bakmayan üst sınıflar (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 128).

Farklı gelir gruplarının birbirinden hem sosyal hem de mekânsal anlamda ayrışması sonucunda kentler zengin ve yoksul gettolarının yoğunlaştığı alanlar olmuştur. Bu dönemde “sınıf altı”¹⁶ olarak da adlandırılan alt sınıf kent yoksulları kentin çeperinde oluşmuş varoşlarda yaşarken; yeni zenginleşen üst sınıf ise kentin merkezini terk ederek kentin çeperinde oluşan korunaklı konut alanlarında yaşamaya başlamışlardır. Yukarıdaki açıklamalara paralel olarak Kurtuluş’un da belirttiği gibi (2003: 80) 1980 sonrası dönemde derinleşen sosyal eşitsizlikler ve gelir dağılımının alt sınıflar aleyhine dramatik biçimde bozulması kentlerin sınıfsal kimliklerinde de önemli dönüşümler yaratmıştır. 1960 ve 1970’li yıllarda kentli orta ve üst sınıf için bir tehdit oluşturmayan gecekondu kimliği yerini tepki ve şiddet barındıran varoş kimliğine; kentle barışık gösterişsiz orta sınıfı yerini kentin tehlikelerinden çevre ve görüntü kirliliğinden uzaklaşmak ve alt sınıflarla mekânsal teması azaltmak isteyen dışlayıcı bir orta sınıf kültürüne bırakmıştır. Orta sınıfın bu talebinin yarattığı hızlı alt kentleşme, 1980’lerden sonra mekânsal ayrışmanın değişen niteliğinin göstergelerinden bir tanesi olmuştur. Değişen üst sınıf ise dışa fiziksel ve sosyal olarak kapalı refah adacıklarında kendilerini toplumun diğer kesimlerinden soyutlamışlardır.

Işık (1994: 64) “yaşadığımız kentte kalemle çizilmemiş, görünmez bir sınır başka insanları sizlerden ayırmaktadır. Ne denli kolay aşılabilir görünse de bu sınırların aşılmadığının, aşılamadığının en büyük kanıtı da gündelik yaşamın ta kendisidir” şeklinde belirtmektedir. Kentsel mekânda korunaklı duvarlar ile ayrılan mekânlar olan güvenli siteler bu görünmez sınırların en önemli taşıyıcılarıdır. Bu siteler, “biz” ve “öteki”, “içerideki” ve “dışarıdaki” kategorileriyle “biz”den olamayanları dışlayarak belirsizlikleri gidermeye hizmet etmektedir (Kavur ve Koşkun, 2009: 81).

Üst gelir gruplarının daha önce yaşamayı tercih ettikleri kentin merkezi alanlarını terk ederek, kentin dış çeperlerine yönelmeleri sonucunda ortaya çıkan yeni konut alanlarına paralel olarak alışveriş merkezleri ve diğer kent merkezi işlevleri de giderek artan biçimde ya kentin dışında oluşan konut alanları içinde ya da etrafında yerleşmeye başlamıştır. Kentin ticari ve idari merkezlerinin önceki dönemden farklı olarak kentin dışındaki alanlara yerleşmesi sonucunda bu merkezler -konut düzeyindeki farklılaşmalara rağmen- kentleri bir arada tutma işlevini yitirmişlerdir (Şengül, 2002b: 7).

¹⁶ Sınıf altı kavramı ilk defa 1963 yılında Gunner Myrdal tarafından, gitgide başlayan sanayileşmenin ortaya çıkardığı istihdam yetersizlikten dolayı ortaya çıkan işsizliğe vurgu yapma amacıyla kullanılmıştır. Ancak, günümüzde sınıf altı kavramı daha farklı bir biçimde kullanılmaktadır. Bauman’a (1999a, 97-98) göre sınıf altı “sınıfların ötesinde ve hiyerarşinin dışında, ne yeniden içeri alınma şansı ne de zorunluluğu olan insanlardan oluşan bir sınıf görüntüsünü çağırıştır; diğer insanların yaşamlarına hiçbir faydalı katkısı olmayan ve genel olarak ıslah edilemez, herhangi bir rolü olmayan insanlar”dan oluşmaktadır.

Yukarıda da belirtildiği gibi orta ve üst sınıf bir yandan kent merkezinin dışında oluşan dışa fiziksel ve sosyal olarak kapatılmış olan güvenli sitede yaşamayı tercih ederlerken; diğer yandan da kent merkezinde soylulaştırılmış bölgeleri tercih etmeye başlamışlardır. Bütün dünyada 1970’lerden itibaren başlayan soylulaştırma projeleri İstanbul’da da 1980’lerin sonlarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır. İstanbul’da 1980’li yılların sonundan itibaren ayrılmaya başlayan orta/üst sınıfın yeniden kent merkezlerinde yaşamalarını sağlamak amacı ile soylulaştırma (gentrification), kentsel yenileme veya kentsel dönüşüm¹⁷ gibi çalışmalar yapılmıştır. Bu tür kentsel yeniden yapılanma çalışmaları, sermayeyi ya da orta-üst sınıfı kent merkezine çekmeyi hedeflediği için genellikle soylulaştırma olarak adlandırılmaktadır. Batı ülkelerinde daha çok 1950’li ve 1960’lı yıllarda kent çeperlerine taşınmış orta sınıfların yeniden kent merkezlerine dönüş hareketinin mekânsal yansıması olarak ortaya çıkan soylulaştırma, İstanbul’da yeni bir kentli kimliğin lokomotifliğinde gerçekleşmeye başlamıştır (Kurtuluş, 2003: 95).

2.4. Kavramsal Açıdan Güvenlikli Siteler

Dünyanın neredeyse bütün gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerinin kentlerinde sayıları her geçen gün hızla artan “güvenlikli siteler” günümüz kentleşmesinin en önemli sosyo-mekânsal olgularından birini oluşturmaktadır. Uluslararası literatürde en yaygın kullanım “güvenlikli siteler” olmakla birlikte, bu yeni yerleşim biçimlerini anlatmak için daha farklı isimler de kullanılmaktadır (Geniş, 2012: 5). Blakely ve Synder (1997) tarafından “kapalı topluluklar” (gated communities) olarak adlandırılan güvenli siteleri, Caldera (1996) “korunaklı adacıklar” (fortified enclaves); Garreau (1992) “kenar kentler” (edge cities); Landman (2000b) “kapalı mahalleler” (enclosed neighbourhoods); Graham ve Marvin (2001) “parçalanmış kentçilik” (splintering urbanism); Goldberger (1996) “özeleştirilmiş kent” (private city) olarak adlandırmaktadır. Benzer şekilde, ulusal literatürde de bu tür yerleşimlere yönelik isimlendirmede çeşitlilik söz konusudur. Yapılan çalışmalarda Geniş (2007b), Alver (2010), Perouse ve Danış (2005) “güvenlikli siteler”; Kurtuluş (2016b) “kapalı yerleşmeler”; Ayata (2003) “uydu kent”; Şenyapılı (1998) “villa gettoları”; Kazmazoğlu (1998) “yerleşim vahaları” terimini tercih etmektedirler. Bu çalışmada, hem literatürde daha yaygın olarak kullanıldığı hem de gündelik hayatımıza ve dilimize yerleşmiş olduğu için “güvenlikli site” kavramı kullanılmıştır.

¹⁷ Bu kavramlara, birinci bölümde daha ayrıntılı yer verilmiştir.

Blakely ve Synder (1997) güvenli siteleri, benzer konfor standartlarına sahip konutların bulunduğu, ortak alanların özelleştirildiği, site sakinleri dışındaki insanların içeriye girmesini engelleyici kontrollü girişlerin olduğu, etrafının duvar veya çitlerle çevrelendiği ve güvenlik görevlileri tarafından korunan, aynı gelir grubundan bireylerin yaşadıkları yerleşim birimleri olarak tanımlamaktadır. Tipik tek aile konut biriminden oluşan bu yerleşimler, kapıcıları olan, girişi kontrol edilen ve bazı güvenlik önlemleri olan geleneksel yerleşmelerden, duvarları, kapıları, korumaları, gelişmiş güvenlik sistemleri ve sınırlandırılmış girişleri ile farklılaşmaktadır. Bunların yanı sıra caddeler, yürüyüş yolları, parklar gibi kamusal alanları özelleştirerek kamusal erişimin sınırlandırılması nedeniyle de farklılıklar göstermektedir. Blakely ve Synder'e (1997: 2) göre güvenli siteler, en zengin mahallelerden en yoksul mahallelere kadar, şehrin içinden şehrin dışına kadar her yerde bulunmaktadır.

Blakely ve Synder'in tanımlaması sadece kapılar ve çitlerle inşa edilmiş yeni yerleşmeleri değil, aynı zamanda artan kent güvencesizliğinin bir sonucu olarak kapatılan eski mahalleleri de dikkate aldığı için güvenli sitelere dair geniş bir tanımlamadır. Kapanmanın (gating up) düşünürler tarafından sosyal bir olgu olarak kabul edilmesinin nedeni, olgunun sadece zengin aileleri değil toplumun tamamını bir bütün olarak içermesinden kaynaklanmaktadır. Blakely ve Snyder, yoksul sakinleri hedefleyen güvenli siteler bulma olasılığını iddia ederek daha ileri gitmektedirler. Düşünürlerin bu söylemleri tartışmalıdır. Çünkü genellikle güvenli sitelerde bulunan alt yapıların ve belli hizmetlerin olduğu mahallelerde yaşamaya bu sosyal grubun gücü yetmemektedir. Blakely ve Snyder tarafından belirtilen bazı bölgelerde kentin güvensizliğinden dolayı kapatılan yoksul mahalleler vardır. Fakat bu çoğu araştırmacı tarafından güvenli siteler olarak kabul edilmemektedir (Roitman, 2010: 31).

Caldeira (2000), Brezilya'da "closed condominiums" olarak adlandırılan güvenli sitelere ilişkin daha kapsamlı bir tanım yapmaktadır:

Toplu kullanıma açık her türlü imkânları içeren, genelde manzaraya sahip, çok geniş bir alana yerleşmiş, değişmez bir şekilde her zaman duvarlarla çevrilmiş ve güvenlik kontrollü girişlerin olduğu, çoğunlukla çok katlı olan çoklu konut oluşumdur. Son 10 yıl içinde zenginler tarafından tercih edilmektedir. Yerleşim bölgesi, sosyal olarak homojen bir çevre olma eğilimi taşımaktadır. Bu mekânlarda ikamet etmeyi tercih eden insanlar, seçilmiş insanlar arasında (aynı sosyal gruptan olmak olarak düşünülür) yaşamaya ve istenmeyen karşılaşmalardan, hareketlerden, heterojenlikten, tehlikeden ve serbest sokakların öngörülemezliğinden uzakta yaşamaya değer vermektedirler (Caldeira, 2000'den aktaran: Roitman, 2010: 31).

Caldeira (2000), Blakely ve Synder'in güvenli siteleri hakkında yapmış oldukları tanıma ek olarak, orada yaşayanların toplumsal olarak homojen bir grup olması, içindeki insanların kullanımı için birçok imkân ve hizmetin var olması ve bu mekânların bağımsız olmasından dolayı bir özerklik barındırması gibi diğer özellikleri de eklemektedir. Eleme işlevi gören apartman aidatının yanı sıra konutların ve arsaların yüksek fiyatlara sahip olması, güvenli sitelere toplumsal homojenlik kazandırmaktadır. Caldeira'ya göre, Brezilya'da sakinlerine güvenli ve gözden uzak bir yaşam sunan güvenli siteleri, yüksek kalitede ve farklı çeşitliliklerde imkânları ve hizmetleri ile kendi kendine yetecek durumdadır. Böylece, site sakinleri ihtiyaçları olabilecek her şeye sahip olabildikleri için kentteki kamusal hayattan uzak durabilmektedirler (Roitman, 2010: 32).

Güvenli siteleri yeni bir komşuluk formu olarak tanımlayan Burke'e (2001) göre bu yerleşimlerin en temel özelliği duvar ve parmaklıklarla açıkça ayrılmış, denetimli bir giriş ve birçok güvenlik kontrol noktasına sahip, özel yönetimleri, özel caddeleri ve parklarının bulunmasıdır.

Grant ve Mittelsteadt (2004: 913-914) güvenli siteleri, ilk girişte bir kapı tarafından kapatılmış özel yollar üzerindeki yerleşimler olarak tanımlamaktadır. Bu yerleşimler, kamusal erişimin sınırlandırılması amacıyla parmaklık, duvar ya da doğal bariyerlerle çevrilmiştir.

Atkinson ve Blandy (2005: 178) güvenli siteleri, halkın erişiminin sınırlı olduğu, ortak bir anlaşmayla ve idare için kolektif sorumlulukla orada yaşayanları bir arada tutan yasal anlaşmalarla belirginleşmiş, etrafı duvarlarla ya da çitlerle çevrilmiş oluşumlar olarak tanımlamıştır.

Geniş'e (2012: 5) göre demir kapılar, duvarlar, kameralar ve özel güvenlik sistemleri tarafından korunan güvenli siteleri, kamuya açık olması gereken alanların (sokak, cadde, park ve bazı örneklerde göl ve orman gibi) yabancılara kapatılması; kamusal hizmetlerin (altyapı, ulaşım, eğitim, sağlık vb.) özelleştirilmesi; kamu aktörlerinin etkisinden özerkleşmiş yönetim yapıları ve türdeş toplulukları (çoğunluklu sınıf, etnisite, ırk ve yaşam tarzı temelinde oluşmuş) ile dikkat çekmektedir.

Benzer şekilde, güvenli sitelerin İngiltere'deki örneklerini inceleyen Blandy, Lister, Atkinson ve Flint (2003: 3) bu siteleri, etrafının duvarlar veya parmaklıklarla çevrilerek kamu erişiminin sınırlandırıldığı, çoğu zaman güvenlik elemanları ve/veya kapalı devre TV izleme sistemleri (CCTV) ile korunan, sakinleri arasında ortak bir iletişim alanı sağlayan ve sakinlerinin yasal anlaşmalarla idare edildiği yerleşim alanları olarak tanımlamaktadır.

Güvenlikli sitelerin tanımı araştırmacılara, bulundukları bölgeye, ülkenin sosyo-kültürel ve ekonomik yapısına bağlı olarak bir takım farklılıklar göstermesine rağmen bütün tanımlarda vurgulanan bazı ortak ifadeler bulunmaktadır. Bu ortak ifadeler doğrultusunda, güvenlikli siteler, duvarlar, bahçe duvarları, parmaklıklar veya bariyerlerle çevrelenmiş, kullanıcıya sosyal aktiviteler sunan, yürüme yolları, yeşil alanlar gibi ortak alanları özelleştiren, özel güvenlik ile 24 saat korunan, denetimli bir girişe sahip, kendi özel yönetimi tarafından idare edilen yerleşmeler şeklinde genel bir tanım yapılabilir (Tümer, 2006: 16; Candaş, 2007: 22).

Akyol Altun (2010: 80-82) ve Candaş (2007: 23-24), güvenlikli sitelerin genel özelliklerini Blakely ve Snyder'in de görüşlerinden yola çıkarak şu şekilde sıralamaktadır:

- Kent merkezinde sınırlı arazilerde ya da daha büyük boyutta arazilerin elde edilebildiği kent çeperlerinde, ana ulaşım arterlerine yakın, doğal niteliği zengin bölgelerde konumlanmaktadır.

- Çok üniteli konut alanlarıdır. Genellikle müstakil evlerden oluşan az katlı konutlardan oluşmakla birlikte, apartmanlar ya da yatay konut bloklarından oluşan örnekleri de mevcuttur.

- Hem kent merkezine belirli bir uzaklıkta, hem de kente ulaşım kolaylığı sağlayan alanlarda yerleşmekle birlikte, erişilebilirlikleri büyük ölçüde özel araç sahipliğine dayalıdır.

- Çevresi duvar, parmaklık, çit, tel örgü gibi fiziksel sınırlarla kapatılmıştır. Girişler bir veya birkaç noktadan sağlanmaktadır. Giriş çıkışları denetim altına alınır ve çeşitli güvenlik önlemleriyle (güvenlik elemanı, kameralı, şifreli, elektronik sistemler) korunurlar. 24 saat koruma ve kapalı devre TV (CCTV) sistemleri vardır.

- Kapılar, özel güvenlik görevlileri ve barikatlar çevreyi kontrol etmeye ve site içindeki yaşam kalitesini yükseltmeye yardımcı olur.

- Farklı kullanıcı kitlelerine yönelik olarak kurgulanan tarzları sunarlar. Bu yaşam tarzı özellikle topluluk hissi, komşuluk ilişkileri ve mahalle kavramı üzerinde (eski kasabaların yeniden oluşturulması, nostaljiye vurgu gibi) temellendirilir.

- Giriş kapıları güvenlik fonksiyonlarının yanı sıra prestiji de yansıtmak adına, sembolik bir değer de üstlenerek, farklı mimari tarzlarda (Tudor, Asya, Ortaçağ, modern tarz gibi farklı örneklerin ayrı ayrı ya da bir arada kullanımı) tasarlanmışlardır.

- Homojen bir topluluk oluşturmaktadırlar. Benzer bir gelir grubu, etnik köken, tarihsel geçmiş ya da sosyo-kültürel seviyeye sahip, genellikle aynı çevreden taşınan insanlardan oluşan, homojen bir topluluk yapısı barındırırlar.

- Özel yollar genel trafiğe açık değildir. Kamusal alanlar olarak algılanan sokaklara, yürüyüş yollarına, parklara, spor alanlarına, oyun alanlarına site dışından insanların girişini kısıtlar, yani kamusal alanları bir anlamda özelleştirir.

- Pek çok kapalı site de güvenlik, sokakların bakımı, rekreasyon gibi kamusal hizmetleri de özelleştirmiştir. Bir çeşit yönetsel özerklik ile “site” içindeki ortak alanların kurulması, bakımı, altyapı hizmetleri, çevre düzenlenmesi, çöp toplanması, caddelerin ışıklandırılması, park ve sosyal tesislerin düzenlenmesi, güvenliğin sağlanması gibi konularda yerel yönetimlerden bağımsız kararlar alan ve uygulayan organlar durumundadırlar. Bunun yanı sıra site sakinleri, ortak anlaşmaları uygulamak yetkisine de sahip olan bu birlikler tarafından sıkı bir denetim altındadırlar.

- Sadece kendi sakinlerine yönelik, kurgulanmış ortak alanlar, yürüyüş yolları, parklar, açık-kapalı spor alanları, havuz, oyun alanları, sosyal tesisler (kimi örneklerde eğitim, alışveriş, sinema, tiyatro gibi daha gelişmiş fonksiyonlar) ile genelde özel sektör tarafından karşılanan, zengin çeşitlilikte servisler (güvenlik, site bakımı, peyzaj) ve boş zaman aktiviteleri sunarlar,

-Genellikle üst ve orta-üst sınıfa yönelik konut alanlarıdır ve bu anlamda mülkiyet değerinin korunması da önem kazanmıştır.

Güvenlikli siteler, kentin geri kalanından kesin çizgilerle ayrılmışlardır ve bu yerleşimlere giriş sadece bazı ayrıcalıklı kişilere mahsustur. Güvenlikli sitelerin sahip oldukları bu özellikler onların “getto” tarzı yerleşimlere benzetilmesine yol açmaktadır. Ancak son yıllarda kent içindeki toplumsal ayrışmalara ilişkin yazında zenginlerin oluşturduğu bu yerleşimleri klasik yoksul kesim gettolarından ayırmak üzere “*enclave*” kavramının kullanılmasının daha doğru olacağı düşünülmektedir. Getto kavramı, toplumun alt sınıflarının belirli bir mekânda ekonomik, sosyal, politik ya da kültürel koşulların dayatılması gibi nedenlerde bir araya geldikleri durumlar için kullanılırken, Türkçeye “adacık” olarak çevrilen “*enclave*” kavramı, kendi aralarında homojen özelliklere sahip bir grubun, ekonomik, toplumsal, politik ve/veya kültürel koşullarını iyileştirmek üzere belirli bir mekânda bir araya geldiği durumlara için kullanılmaktadır. Dolayısıyla gettolar ile zengin kesim adacıklarını birbirinden ayırt eden temel öge, birincinin koşulları dayatması ile oluşmuş, bir anlamda gönülsüz bir birliktelik, ikincisinin ise tam tersine, varoluş koşullarını iyileştirmek üzere gönüllü bir araya geliş olmasıdır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2011: 147). Bir başka ifade ile bu kavram, güvenlikli sitede yaşayan homojen grubun sosyo-mekânsal olarak “diğerleri”nden gönüllü olarak ayrışmalarına göndermede bulunmaktadır. Benzer şekilde Roitman (2010) da güvenlikli siteler üzerine yapılan tanımlamaların, güvenlikli sitelerde yaşamının gönüllülük

boyutuna vurgu yaptığını belirtmektedir. Ona göre ailelerin bu tarz bir yerleşim biriminde yaşamaya karar vermeleri gönüllü bir seçime işaret etmektedir.

Buradan hareketle, güvenli sitelerin Arjantin'deki örneklerini inceleyen Roitman (2010: 33), birçok yazarın vurguladığı özellikleri de göz önünde bulundurarak, daha iyi bir yaşam kalitesi isteyen üst gelir grupları için oluşturulan bu tür yerleşmeleri, güvenlik araçlarının uygulanması yoluyla erişimi kısıtlayarak, kamusal mekânın özelleştirildiği homojen bir sosyal grubun gönüllü olarak ikamet ettiği, kapalı kentsel yerleşim yerleri olarak tanımlanmaktadır. Roitman'a (2010) göre güvenli siteler başlangıcından beri kapalı topluluklar olarak kabul edilmekte ve orada yaşamayanların girişini engellemek ve orada yaşayanlara da güvenlik sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Konutları yüksek kalitededir ve düzenli olarak zorunlu apartman aidatını ödeyenler tarafından kullanılabilen olanaklara ve hizmetlere sahiptir. Yapılar ve davranışlarla ilgili içsel kuralları uygulayan yani içerideki hayatı kontrol etmek amacıyla kuralların oluşturulduğu özel bir idari organı bulunmaktadır.

Bu çerçeveden bakıldığında, güvenli site olgusu sosyo-mekânsal ayrışmanın yanı sıra kent çalışmalarının gündemine oturan yeni kentsel eşitsizlikler, kamusal alanın dönüşümü, kent vatandaşlığı, kent hakları gibi konularla da çok yakından ilişkilidir (Geniş, 2012: 6). Özellikle metropol kentlerde giderek yaygınlaşan güvenli siteler, kentsel mekânı kesin sınırlar ile böldüğü için kentte sosyo-mekânsal ayrışmanın en önemli örneğini teşkil etmektedir.

2.5. Güvenli Sitelerin Oluşumuna ve Tercih Edilmesine Etki Eden Faktörler

Küresel dünyada ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel etkinliklerdeki hızlı değişim ve dönüşümler, yeni bir konut biçimi olarak ortaya çıkan güvenli sitelerin oluşumuna ve tercih edilmesine etki eden faktörlerin de bütüncül bir bakış açısı ile ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Bu noktada, Roitman (2010) güvenli sitelerin oluşumuna etki eden ekonomik, politik, sosyal ve kültürler faktörleri yapısal ve öznel olmak üzere iki grupta toplamaktadır.

Roitman (2010: 33) güvenli sitelerin ortaya çıkmasına etki eden yapısal faktörlerin, iki tema etrafında toplanabileceğini belirtmektedir. Birincisi, ekonomik küreselleşmedir ki bu kentsel sosyal eşitsizliklerin, sosyal kutuplaşmanın ve yabancı yatırımların artmasını beraberinde getirmektedir. İkincisi de devletin temel hizmetleri sağlamaktan çekilmesidir. Bu durum, kentsel şiddetin artması ve güvenliğin özelleştirilmesi ile sonuçlanmaktadır. Ayrıca bu faktörler, güvenli sitelerin tercih edilmesinin de nedenleridir.

Güvenlikli sitelerin ortaya çıkmasına neden olan öznel faktörler ise bireylerin arzularından, çıkarlarından, bakış açılarından ve fırsatlardan kaynaklanmaktadır. Roitman (2010: 34) öznel faktörleri, a) artan suç korkusu, b) daha iyi bir yaşam tarzı arayışı, c) topluluk duygusu arzusu, d) toplumsal homojenlik arayışı e) belli bir toplumsal grup içerisinde daha fazla toplumsal statü ve toplumsal ayrıcalık isteği olarak ele alınmaktadır. Ayrıca, Roitman'ın belirtmiş olduğu bu faktörler güvenlikli sitelerin tercih edilme nedenleridir.

Bu doğrultuda, güvenlikli sitelerin oluşumuna -ve tercih edilmesine- etki eden yapısal ve öznel faktörler, bu tez kapsamında ekonomik-politik faktörler ve sosyo-kültürel faktörler olmak üzere iki başlık altında incelenecektir.

2.5.1. Ekonomik ve Politik Faktörler

1970'li yıllardan itibaren Batı dünyası kapitalist yeniden yapılanma sürecinde neoliberal politikaları uygulamaya başlamışlardır. Kurtuluş (2010: 217) 1980 sonrası döneminin, neoliberal küreselleşmenin “dünyadaki üretim ve emek örgütlenmelerine ve düzenleme mekanizmalarına damgasını vurduğu, dünyada coğrafi-mekânsal ölçeklerin ve hiyerarşilerin yeniden yapılandığı ve kentlerin bu yeni iş bölümü ve ölçekler çerçevesinde şekillendiği” yıllar olduğunu belirtmektedir.

... neoliberal kentleşme politikaları ile dünyanın pek çok bölgesinde metropoliten alanları, hem merkezden çevreye, hem de çevreden merkeze doğru radikal bir biçimde dönüştürecek kapsamlı kentsel yatırım projeleri uygulamaya koyuldu. Çünkü bu dönemde, Keynezyen refah devletinden farklı olarak, devlet üretim alanından olduğu gibi sosyal hizmetler alanından da (sosyal konut, sağlık, eğitim, vb.) çekilirken, sermaye, mal ve hizmetlerin küresel akışını hızlandırıcı düzenlemeleri yapmak üzere bürokratik olarak yeniden ölçeklendi. Böylece, 1970'lerden itibaren, neo-liberal ekonomi politikaları Avrupa ve ABD'de olduğu kadar, gelişmekte olan çevre ülkelerin kentsel-metropoliten alanlarında da önemli dönüşümler yaratmaya başladı (Kurtuluş, 2010: 190).

Low (2004: 17) Amerika Birleşik Devletleri'nde küreselleşme ve ekonomik yeniden yapılanma ile birlikte mevcut toplumsal ilişkilerin zayıfladığını ve toplumsal düzenin sürdürülmesini sağlayan geleneksel yöntemlerin bozulmaya başlaması ile birlikte toplumsal denetim mekanizmalarının ve polis ya da okullar gibi bunlarla bağlantılı kurumların artık etkili bir araç olmaktan çıktığını belirtmektedir. Low'a (2004) göre yerel denetimdeki bu bozulma, bazı mahalle sakinlerini tehdit etmeye başladığından dolayı güvenlikli siteler yaşanabilir ve toplumsal olarak kabul edilebilir bir seçenek haline gelmiştir. Benzer şekilde, Roitman (2010: 34) da neoliberal küresel ekonomik yeniden yapılanma sürecinde çoğu ülkede

sosyal devletin sağlık, eğitim, barınma, istihdam ve güvenlik gibi temel hizmetlerdeki kısıtlamalar sonucunda toplumun büyük bir kesiminin kamusal hizmetlerden yoksun kalırken, toplumun azınlığını oluşturan zenginlerin de kendi özel çözümlerini (örneğin güvenli sitelerin oluşması) geliştirdiğini belirtmektedir. Devletin özellikle güvenliği sağlamaktan geri çekilmesinin yanı sıra toplumsal kutuplaşmaların ve eşitsizliklerin artması çoğu kentte şiddetin artmasına ve bu nedenle de güvenliğin özelleştirilmesine (örneğin çitler, güvenlik görevlileri, alarmlar ve güvenli siteler) neden olmuştur. Zenginlerin geliştirmiş oldukları bu strateji, devletin kamu güvenliği hizmetini sağlamasına yani meşru güç kullanımını tekelinde bulundurmasına da meydan okumaktadır.

Ekonomik küreselleşme, emlak sektörünü de etkilemekte ve lüks olarak inşa edilmiş ticari ve konut yerleşimlerinde çok büyük bir artış yaratmaktadır. Müteahhitler, düşük ve orta gelirli ev piyasasından çekilerek; yüksek maaşlı profesyonellerin yüksek kaliteli hizmetler ve alt yapılara sahip yüksek fiyatlı konut taleplerine yönelik yatırımlar gerçekleştirmeye başlamışlardır. Böylece, güvenli siteler, üst gelir grubu bireyler için bir seçenek haline gelmiştir. Yabancı yatırımlar, yabancı eğilimleri de yaygınlaştırmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, güvenli siteler, kentsel mimarinin yaygın bir ögesi olarak düşünülmektedir. Müteahhitler bu kentsel modeli ihraç ettikçe, diğer kentlerde de sıkça rastlanan bir özellik olmuştur. Thuillier (2000) Bueno Aires'deki güvenli siteleri analiz ettiği çalışmada, güvenli sitelerden, "Amerikan tarzı yaşam" olarak bahsetmiştir. Janoschka ve Glasze (2003) güvenli siteleri "başarılı emlak ürünlerinin yaygınlaşması" olarak görmüşlerdir ve yazarların ifadesiyle, güvenli siteler, "gelişmekte olan ülkelerde küresel kültürün bir parçası olarak pazarlanmıştır; uluslararası ve modern elit olma imajının bir parçasıdır." Ayrıca, güvenli sitelerin yaygınlaşması, müteahhitlerin ve yatırımcıların planlamada nasıl etki sahibi olabildiğini ve medyanın yaşam tarzını nasıl empoze edebildiğini göstermektedir (Roitman, 2010: 33-34).

1970'li yıllarda Amerika'da ortaya çıkan ve giderek yaygınlaşan güvenli siteler dünyadaki diğer metropol kentlere benzer şekilde, ekonomik, politik ve kültürel değişim ve dönüşümlerin paralelinde Türkiye'de de ortaya çıkmaya başlamıştır. Türkiye'nin de dünyadaki kapitalist yeniden yapılanma sürecine eklemlendiği 1980 yılı sonrasında, neoliberal politikaların benimsenmesi, sermayenin kentlerde birikmesi ve kentsel mekânın bir rant aracı haline gelmesi, güvenli sitelerinin temel itici gücünü oluşturmuştur (Geniş, 2012: 6; Akyol Altun, 2012: 41).

Kurtuluş (2003: 86-87) tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de gelir dağılımındaki dengesizliklerin ve sosyal ayrışmanın arttığını, sınıfların kentsel ranttan aldıkları payın bozulduğunu ve derinleşen toplumsal eşitsizliklerin mekânda yeniden düzenlenişinin, mekânsal olarak parçalanmış ve ayrılmış bir metropoliten makro-form yarattığını belirtmektedir. “Bu parçalanma ve ayrışma, kentli yeni zenginler, yeni orta sınıflar ve yeni kent yoksullarının birbirinden sınıfsal ve mekânsal olarak uzaklaştıkları, dışlayıcı bir yer seçme davranışlarının olanaklı hale gelmesinin bir sonucudur.”

Bu süreçte İstanbul’da toplumsal tabakalaşma hızının yarattığı sınıfsal kimlik bulanıklaşması mekândaki ayrışma sayesinde görünür hale gelmiştir. Kurtuluş (2003) kentsel mekânda billurlaşan bu yeni kimlikleri kabaca dört mekânsal ayrışma düzeyinde ele almaktadır:

Birincisi, kentin çeperinde, alt sınıflar ve sınıfaltı olarak adlandırılan kent yoksullarının yaşadığı varoşlar, ikincisi, otomobil sahibi orta ve üst sınıfların otoyol bağlantılı hijyenik alt kentleri ve lüks konut siteleri, üçüncüsü, yeni zenginleşen ve daha zenginleşen sınıfların zenginlik ve politik elite kayırmacılık ilişkilerine göre farklılaşan, kamu gözünden uzak, saklı refah adacıkları ve dördüncüsü ise soylulaştırılarak belli bir kentsel kimliğin, yeni kültür sanat piyasasındaki ranttan pay alabilen popüler yazar, medya mensubu, sanatçı, memur gibi entelektüellerin tüketimine sunulan kentin eski-tarihi dokusu içindeki çöküntü alanlarıdır (Kurtuluş, 2003: 87).

İlk örnekleri İstanbul ve Ankara’da görünen bu yerleşim yerleri hızla çevre kentlere de yayılmıştır. Önceleri sınırlı sayıda seçkin gruplar için kent dışında banliyö tarzı bölgeleri ve yataya yayılan yerleşim tarzlarını tercih eden güvenli siteleri, seçkinlere hitap eden ‘markalı’ gökdelen rezidansların ve orta sınıflara hedefleyen ‘sosyal donatılı’ sitelerin üretilmeye başlamasıyla kent merkezlerini de geri dönüşü olmayan bir şekilde değiştirmektedir (Geniş, 2012: 6).

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de ekonomik yeniden yapılanma süreci içerisinde finans ve hizmet sektöründe artış meydana gelmiştir. Birçok kamusal hizmetin özelleştirilmesi (eğitim, sağlık, medya vb), finans piyasalarının genişlemesi ve küreselleşmesi, ihracat ve ithalatın patlaması, küresel sermayeyle yapılan ortaklıklar kentte yeni bir üst orta sınıf profesyonel grup yaratmıştır (Geniş, 2007a: 76). Küreselleşme ve ekonomik liberalleşmeyle 1990’larda ortaya çıkan yeni orta sınıf kategorisi, küresel ekonomiye güçlü bağlarla bağlı finans, sanayi, ithalat, sigortacılık, reklamcılık, danışmanlık, turizm gibi sektörlerde yöneticilik gibi yüksek kademelerde çalışanları ve kendi işini yapan yüksek gelirli kent profesyonellerini içermektedir (Bali, 1999; Şenyapılı, 2003; Aydın, 2012).

Bu grup aynı zamanda, küresel tüketim kültürünü ilk deneyimleyen grup olmuştur. Küreselleşme söyleminin güçlendiği, neoliberal politikalarının tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yayıldığı bu dönemde ülkeye giren ithal mallarda artış gözlenmiş ve bu durum Batılı bir yaşam tarzını da beraberinde getirmiştir. Bu bağlamda, yükselen tüketim kültürü dinamikleri, toplumun tüketim tercihlerini ve alışkanlıklarını da değiştirmeye başlamıştır. Bu yeni yaşam tarzı ve tüketim alışkanlıkları, yeni orta sınıfa mensup bireyler tarafından zaman içerisinde içselleştirilmiştir. Bu dönemde, Gregor’un (1990: 8) da belirttiği gibi popüler kültürün şekli, sınıfsal yapısı, değerler hiyerarşisi, sembolik sermayesinin dağılımı ve gücü üzerinde belirleyici bir etkisi olan medya, tüketim alışkanlıklarını açıklamada önemli bir role sahip olmuştur.

Pazarlamacılar, reklamcılar ve medya sahiplerinin, tüketimi özendirici ve arttırıcı stratejileri yoluyla tüketimin tüm toplumsal yaşam alanlarına nüfuz etmesi sağlanmıştır. Tüketim alışkanlıklarına yönelik söylemler, kendilerini ayrıcalıklı kılmak ve toplumun geri kalanından kendilerini soyutlamak isteyen bir grubun konut tercihlerinde de etkili olmuştur. Maxwell (2004) pazarlama tekniklerinin güvenli siteleri tercih edilmesinde önemli bir rolü olduğunu vurgulamaktadır. Maxwell’e (2004: 5) göre pazarlama malzemesi olan konut, topluluk ve yeni yaşam tarzını idealleştirerek, konutu bir tüketim nesnesi haline getirmektedir. Yeni konut tarzları, dışarıdaki dünyanın sorunlu ve itici taraflarından korunmuş mekânlar olarak sunulmaktadır. Ayrıca güvenli sitelerde yaşamayı tercih etmiş olan bireyler, bu sitelerin sunmuş oldukları lüks aktiviteleri ve sağlıklı yaşam tarzını satın almış olmaktadır. Güvenli sitelerin pazarlama söylemlerinde gelecekteki sakinleri cezbeden ortak özellikler sıklıkla vurgulanmaktadır: Güvenlik ve kapalılık, yeni arkadaşlar edinme kolaylığı, sosyal etkileşim, homojenlik, sakin, rahat, aktif bir yeni yaşam tarzı, mahremiyet, ayrıcalıklı olma ve kendi grubuna ait bir toplulukla bir arada olma bunlardan en önemlileridir.

Güvenli site sakinleri, her türlü belirsizlikten arındırılmış yaşam alanı imgesi peşinden giderek kent merkezlerini terk ettikleri için müşteri memnuniyetinin uzun vadeli sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle, güvenli sitelerde özel yönetim kurumlarının olması gerekmektedir. Site sakinlerinin altına imza attıkları yönetim planları, hem tek tek evlerin hem de ortak alanların kullanımlarına dair önceden planlanmış kuralları içermektedir (Gönlügür, 2008: 85).

Roitman (2010: 32) güvenli site tanımlamalarının ve genel özelliklerin, yerleşim bölgesinin sınırları içerisinde hayatın kurallarını belirleyen bir anlaşmanın varlığı ve belli sorumluluklar ve haklar ifade eden site yönetimi olmak üzere güvenli sitelerin iki yeni özelliğine dikkat çektiğini belirtmektedir. Geliştirici firmalar ve tasarımcılar, güvenli

sitelerin, sadece fiziksel çevresini değil, yönetimleri gibi sosyal olayları da tasarlamaktadır. Bu yüzden, güvenli siteleri, diğer konut türlerinden ayıran en büyük özelliklerden biri site yönetiminin özel şirketler aracılığıyla sunuluyor olmasıdır. Dış mekânların bakımı, peyzaj düzenlemeleri, evlerin dış cephelerindeki boyanın rengi gibi sitenin genel fiziksel çevresine ilişkin düzenlemelerin yanı sıra belediyelerin sağladığı altyapı hizmetleri, çöp toplanması, açık alanların kontrolü, caddelerin ışıklandırılması, okul servisi, park ve sosyal tesislerin düzenlenmesi ve güvenlik sağlanması gibi hizmetler site sakinlerinin aidatlarıyla finanse edilen özel yönetim şirketleri tarafından karşılanmaktadır. Ayrıca, bazı sitelerde çocuk bakıcılığı, ev temizliği, bahçıvanlık gibi haneye özel hizmetler de sağlanmakta bazı sitelerde de artık suların arıtılması site içinde yapılmaktadır. Belli bir boyutun üstündeki sitelerde de kendine ait özel jeneratörler, dev su depoları, teknik servis ve ambulans hizmetleri bulunmaktadır (Perouse ve Danış, 2005: 116; Gönügür, 2008: 85; Tümer, 2006: 113).

Perouse ve Danış'a (2005) göre özel yönetim modeli çerçevesinde güvenli sitelerde sunulan hizmetler açısından temel prensip, site sakinlerin site dışına çıkmak zorunda kalmadan bütün ihtiyaçlarını karşılayabilmesidir.

Alkent 2000'de örneğin her 'mahalle'de kendilerine ait bir alışveriş merkezi ve bir 'recreational center' bulunmaktadır. Bu merkezlerde en başta Migros veya Makro gibi süpermarket zincirlerinin site büyüklüğü ile orantılı bir şubesi, güzellik salonları ve birkaç küçük butik ile kırtasiye-oyuncakçı türü, çocuklara ve kadınlara yönelik dükkânlar bulunmaktadır. Çok az sayıda konutun olduğu, dolayısıyla bu tür alışveriş merkezlerinin bulunmadığı yerlerde ise telefonla sipariş ve eve teslim sistemi çok yaygınlaşmıştır (Perouse ve Danış, 2005: 117).

Benzer şekilde, Acarkent, "Kent Hizmetleri" başlığı altında "Acarkentliler kent hayatını eksiksiz yaşıyor..." söylemi ile site içerisinde yer alan Active24 özel sağlık merkezinden; profesyonel peyzaj mimarların danışmanlığından; her tür yönetim, güvenlik, temizlik ve teknik servis hizmetlerini sunan Akro Hizmet'ten; veteriner kliniğinden ve Acarkent Eczanesi'nin varlığından bahsedilmekte ve "gelişmiş kentlerde bulunan tüm hizmetler Acarkent içerisinde de mevcut" bulunduğu vurgulanmaktadır.¹⁸ Güvenli, konforlu ve yarı özerk bir hayat garantisi vaat eden hizmetlerdeki kalite seviyesi ve çeşitlik sitelerdeki konut sayısına ve toplanan aidatın yüksekliğine göre değişmektedir (Perouse ve Danış, 2005: 115-116).

¹⁸ <http://www.acarkent.net/kent.asp> (erişim tarihi: 27.07.2016)

Örneğin Alkent 2000’de Mayıs 2005’te orta boy bir villanın site yönetimine her ay ödemesi gereken aidat 830 YTL, gene aynı boy bir villanın kış aylarında aylık ortalama doğalgaz masrafı 600 YTL civarındaydı. Benzer konfor düzeyindeki sitelerde temel hizmetler için ödenen aidatlar, evlerin büyüklüğü ile orantılı olarak 750-1.250 YTL arası değişmektedir. Bu bedel içinde özel güvenlik hizmetlerinin payı azımsanmayacak bir yer kaplarken, çevre düzenleme, çöp ve atıkların toplanması gibi hizmetler de kapsamaktadır (Perouse ve Danış, 2005: 113).

Özel şirketler, her konut kullanıcısının altına imza attığı, ortak yaşama ilişkin belirli kuralları içeren bir yönetim planı dâhilinde siteyi yönetmektedir. Yönetim planları, hem tek tek evlerin hem de ortak alanların kullanımlarına dair önceden planlanmış kuralları içermektedir. Yönetim planında yer alan kurallara site sakinlerinin uymaları gerekmektedir ve bu kuralların uygulanıp uygulanmadığı yönetim şirketleri tarafından denetlenmektedir. Kemer Country’de evlerin mimari tasarımlarına müdahalede bulunmak, binalara ek çıkmak yasaktır. Evlerde ya da bahçelerde yapılmak istenilen en ufak değişiklikler için komşulardan izin almak gerekmektedir. Platin Konutları’nda balkona çamaşır asmak, herhangi bir dış yüzeye televizyon anteni ya da uydu çanağı asmak yönetim planının yasakları arasında yer almaktadır (Gönlügür, 2008: 85). Turkuaz Plus Konutları’nda benzer yasaklar söz konusudur:

Dış cephe üzerinde herhangi bir değişiklik yapılması, pencerelere klima yahut vantilatör takılması, balkonlara binanın genel görüntüsünü bozacak şekil ve renkte balkon camı ve güneşlik konması ve demir yapılması yasaktır. Daire önlerine çöp, ayakkabı bırakamazlar ve balkon ve pencerelerden halı, kilim, çarşaf silkeleyemezler. Balkon önlerine ve korkuluklarına halı, çamaşır ve kurutma amaçlı sebze asamazlar. Balkon ve camlardan sigara külü dökemezler ve izmarit atamazlar. Yangın merdivenleri ve asansörlerde sigara içemezler. Balkonlarda kesinlikle elektrikli kömürlü mangal yakamazlar, kızartma yapamazlar. Balkonlara ve cam önlerine görsel kirliliğe neden olabilecek, görüntüyü bozacak ve güvenliği tehlikeye atacak eşyalar (çanak anten, lastik, bisiklet, merdiven, dolap, koli vb.) koyamazlar.¹⁹

Yerel belediyenin sorumluluklarını üstlenen özel yönetim şirketlerinin vermiş oldukları hizmetler bir yandan sitenin ilk tasarlandığı halini korurken diğer yandan da emlak değerlerini korumuş olurlar. Bu durum, site sakinlerinin, girişlerin ve caddelerin mülkiyet hakkına sahip olmalarını sağlamaktadır (Gönlügür, 2008: 85). Ayrıca, çoğu zaman dâhil oldukları belediyelerin kuralları dışında hareket edebilen, “hemen her tür ihtiyacın özel olarak karşılanacağını vaat eden ve dışarıya ihtiyaç duymadan kendi kendine yeterli olma iddiası taşıyan özel sitelerde” yaşayan site sakinleri böylece işlevsel açıdan kendilerini ‘dışarıdaki’lerden ayırıştırabilmektedirler. Sitelerdeki bu idari ayrışma, güvenli sitelerin

¹⁹<http://docplayer.biz.tr/7969033-Turkuaz-plus-konutlari-turkuaz-plus-carsi-turkuaz-plus-rezidans-yonetim-plan.html> (erişim tarihi: 27.07.2016)

kentten kopuşunun ulaştığı son noktaya işaret etmektedir. Yani site yönetimleri kendi koydukları kurallar çerçevesinde dışarıdan izole bir şekilde site içi denetimi ve gerekli hizmetlerin teminini sağlamaktadır (Perouse ve Danış, 2005: 116).

2.5.2. Sosyo-Kültürel Faktörler

Güvenlikli sitelerin ortaya çıkışında ekonomik ve politik faktörlerin yanı sıra toplumsal ve kültürel faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Alver'e (2010: 91) göre "bir güvenlikli siteyi kurmayı tetikleyen toplumsal/kültürel faktörler bahsinde, sözde cemaat, statü, prestij arzusu, yeni bir hayat tarzına dönük mekân arayışı, kentsel/mekânsal ayrışma ve bu süreçte kente karşı tavır alma" gibi temel unsurlar yer almaktadır. Güvenlikli sitelerin oluşmasına ve tercih edilmesine etki eden bu sosyo-kültürel faktörlere güvenlikli sitelerde yer alan spor ve rekreasyon alanlar, kapalı otoparklar, teknik servis imkânları, tasarlanmış dış mekân, bakımlı çevre gibi çağdaş kentsel yaşam ve kırsal yaşamı birleştirme isteği; şehrin gürültü, kirlilik gibi kentsel problemlerinden kaçarak doğaya yakın olma isteği; mahremiyet isteği gibi bireylerin arzu ve umutlarını eklemek mümkündür (Tümer, 2006: 16; Akyol Altun, 2010: 89).

Bu başlık altında yapılacak olan tartışma Alver (2010), Roitman (2010) ve literatürde yer alan diğer tanımlamalardan yola çıkarak yapılacaktır. Bu doğrultuda, güvenlikli sitelerin oluşumuna ve tercih edilmesine yönelik sosyo-kültürel faktörler beş başlık altında incelenecektir.

2.5.2.1. Topluluk Oluşturma ve Aidiyet Geliştirme İhtiyacı

Bauman'a (2017: 7) göre bazı kelimeler bir "duyguyu" yansıtmaktadır ki topluluk (cemaat) kelimesi de bunlardan biridir. Bir "cemaatin içinde yer almak" veya bir "cemaate dâhil olmak" iyi bir şeydir. Bu yüzden, bireyler, topluluğun daima iyi bir şey olduğunu hissetmektedirler. Bauman'a (2017) göre,

Her şeyden önce, cemaat "sıcak" bir ortamdır, keyifli ve rahat bir yerdir. Şiddetli yağmurda altına sığındığımız bir saçak, dondurucu soğukta içinden çıkmak istemediğimiz şömineli bir oda gibidir. Dışarıda her çeşit tehlike pusuda beklemektedir; dışarı çıktığımızda tetikte olmamız, kiminle konuştuğumuza, bizimle konuşanın kim olduğuna dikkat etmemiz, her an dikkatli olmamız gerekir. Cemaatin içindeyken gevşeriz; güvendedyizdir, burada karanlık köşelerde beliren tehlikeler yoktur (elbette, burada hiçbir köşe karanlık değildir). Bir cemaatte birbirimizi iyi anlarız, duyduklarımıza güvenebiliriz, çoğu zaman güvendedyizdir ve neredeyse hiç kafamız karışmaz ya da şaşırmayız. Birbirimize asla yabancı değilizdir (Bauman, 2017: 7-8).

Bauman'ın (2017) bu tanımından yola çıkarak güvenli sitelerin de iyi niyet, güven, rahatlık, kendini ifade edebilme gibi geçmişe ait olan ve özlenen topluluğa ait özellikleri içinde barındırdıklarını söylemek mümkündür. Roitman'ın (2010) da belirttiği gibi topluluk, karşılıklı sorumluluk, önemli etkileşimler ve işbirlikçi bir ruhu içermektedir ve “topluluk” ve “topluluk duygusu” güvenli site literatüründe büyük ilgi görmüştür. Bu kavramlar, aynı zamanda “topluluğun gerilemesi” (*decline of community*) ile bağlantılıdır ve güvenli sitelerin artışına neden olup olmadığı ile ilgili konuyu gündeme getirmektedir. Literatüre bakıldığında, güvenli siteler kent yaşamındaki topluluk duygusunun gerilemesi bağlamında topluluk duygusunu teşvik eden yerler olarak belirlemektedir. Bu durumu Wilson-Doenges (2000) şu şekilde ifade etmektedir:

Topluluk duygusundaki gerileme, Amerikalıları bu kayıp ödülü aramaya yönlendirir. Topluluk imarcıları ve pazarlamacıları bu ihtiyacı görmüş ve bunu karşılamak için girişimde bulunmuşlardır. Bu yollardan biri güvenli siteler inşa etmektir (Wilson-Doenges, 2000'den aktaran: Roitman, 2010: 34).

Wilson-Doenges'in (2000) ifadesinde geçen “kayıp ödül” kavramına Low (2003) şu ifadeleriyle katılmaktadır:

Güvenli site sakinleri “topluluk”la ilgilidirler fakat bu; çevreyi ve hizmetlerin kalitesini denetlerken aynı zamanda çocukları korumayı ve onları yabancılardan ve çocuklardan uzak tutmayı içeren belirli tür bir topluluktur. Aradıkları “topluluk” çocukluklarından hayal ettikleri ve biraz idealleştirilmiş bir geçmiştir (Low, 2003'den aktaran: Roitman, 2010: 34).

Blakely ve Snyder (1997) güvenli sitelerin gelişimini yeni bir topluluk arayışının göstergesi olarak değerlendirmektedir. Site sakinleri, güven duygusu sağlayan duvarların ve kapıların insanları daha bütünleştireceğine, kaynaştıracığına ve böylece topluluk duygusunun oluşacağına inanmaktadır. Topluluk kavramı, bir bölgeyi, benzer deneyimlerin, ortak inanç, hedef ve amaçların, sosyal ilişkilerin, geleneklerin ve ekonomik statülerin paylaşımını içermektedir. Güvenli siteler, kapalı kapılar ardında evinde gibi hissetmeyi sağlayan, kentin gürültü ve kalabalığından uzak, benzer komşuların, dostluk ilişkilerinin olduğu, aidiyet duygusunun geliştiği, sosyal açıdan bağlanmayı ve dayanışmayı sağlayan daha kaynaştırıcı bir topluluk sunmaktadır. Diğer yandan, topluluk duygusunun güçlenmesi bireylerin toplumsal olarak kabul görme ve onaylanma gibi psikolojik ihtiyaçlarını da gidermektedir.

İnsanın ifade edilmeyen sırrı şudur: varlığının çevresindekiler tarafından onaylanmasını ve kendisine çevresindekileri onaylama fırsatı verilmesini ister, ve... sadece aile içinde ve toplumsal örgütlenmeler içinde değil komşuluk ilişkilerinde de, belki evinden dışarı çıkarken veya penceresinden bakarken karşılaştığı komşularıyla selamlaşmak ve bu selama eşlik eden iyi niyet dolu bir bakış; merak, güvensizlik ve alışkanlığa yer vermeyen karşılıklı sempati dolu bir bakış: karşısındakine varlığının onaylandığını söyler. İşte bu insandır (Buber, 1969’dan aktaran: Language, 1997).²⁰

Bir topluluğa aidiyet duygusu insanın temel gereksinmelerinden biri olup, kişinin toplumsal davranışlarının önemli bir belirleyicisi olmaktadır (Oktay, 2003: 73). Maslow’un ihtiyaçlar hiyerarşisinde “ait olma ve sevgi ihtiyacı” bireyin çevresindekilerle yakın ilişkiler kurabilme (arkadaşlık, aile, mahremiyet, bağlanma duygusu) ihtiyacını ifade etmektedir. Kahraman’a (2014: 76) göre insan, ihtiyaçları gereğince en basit anlamı ile çevresini şekillendirerek oluşturduğu mekânlarda kullanıcı sıfatı ile mekânla ilişkili davranış özellikleri ortaya koymaktadır. Bu davranış özellikleri mekânsal davranış olarak tanımlamak da aidiyet kavramı ile açıklanmaktadır:

Aidiyet (Belonging) bir bütünün tamamlayıcı ve vazgeçilemez parçalarından biri olduğunu hissetmektir. İnsan ve mekân ilişkisinin temelinde de mekânı kendine mesken edinme yani sahiplenme duygusu belirir. Kendini birine ya da bir yere ait hissetmeyen, o yere yabancılaşan insanın temel güdüsü orayı terk etmektir. Bu anlamda aidiyet insanları mekâna ve sosyal ilişkilere bağlama potansiyelinin yanında, belli bir yerde olma fikrini ve/veya özlemini duygusal olarak yaratır. Mekânın bu duygusal çekimi köken veya kökensizliği vurgulayarak var olur (Lovell, 1998’den aktaran: Kahraman, 2014: 77).

Bireylerin sağlıklı gelişimleri için fiziksel, duygusal ve psikolojik yönden dengeli ve bütüncül bir şekilde gelişmeleri gerekmektedir. Oktay’a (2003) göre bu sağlıklı gelişim, yalnız bireylerin yaşamlarında değil, bir bütün olarak topluluğun yaşamına da yansıtılmalıdır. Bu noktada, toplumsal etkileşimin en önemli aracı olan konut alanları en geniş ölçekten konut birimi ölçeğine kadar uzanan çerçevede toplumsal bütünleşmeyi sağlayabilecek bir mekânlar bütünü olarak tasarlanmalıdır. Oktay (2003) bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Nasıl bir konut yapımı gerçekleştiğinde ‘yuva’ kavramıyla doğrudan özdeşleşemiyorsa, bir konut grubu da, orada yaşayacak kişilerin yaşam tarzı ve ilişkileri dikkate alınmadan salt fiziksel ve görsel gereksinimler gözetilerek tasarlanıyorsa, bireylerde bir topluluğa aidiyet duygusu oluşturamaz. Bu bağlamda, ‘topluluk geliştirme’ kavramı son yıllarda gelişmiş ülkelerdeki toplu konut planlama ve tasarım yaklaşımlarının önemli bir parçası olmuştur. Topluluk geliştirme, fiziksel olarak tanımlanmış bir konut alanını paylaşan bir grup insan arasında toplumsal yakınlaşma ve birlikteliğin oluşturulma

²⁰<http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/mekan/719-yasayan-mekanlar-yaratma-kilavuzu-pattern-language.html> (erişim tarihi: 10.05.2016).

sürecidir; diğer bir deyişle, tasarımda bir bina grubunun değil bir insan topluluğunun yaratılma çabasıdır (Oktay, 2003).

Bireyler, büyük kentlerin karmaşasında yitirdikleri cemaat sıcaklığının nostaljisiyle duygusal topluluklar oluşturmak istemektedirler. İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olan bir topluluğa ait olma duygusu, güvenli sitelerin planlanmasında, tasarlanmasında ve pazarlanmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu, sitelerde yaşayan site sakinlerinde güçlü bir aidiyet duygusu oluşturmak için tasarlanan konut alanlarının da başarılı olmasında önemli rol oynamaktadır.

Güvenlik sitelerin en ayırt edici özelliklerden bir tanesi benzer sosyo-ekonomik ve kültürel değerlere sahip insanlar ile bir arada yaşama ve “bir yere ait olması duygusu” içinde kapalı topluluk bir oluşturma yönündeki talepleridir. Gönlgür’ün (2008: 78) de belirttiği gibi etrafı duvarlarla çevrili güvenli siteler, sınırları kalınca çizilmiş bir topluluk yaşantısı vaadi ile yeni zenginlerin topluluk arayışlarına bir çözüm sunmaktadır.

Kapalı cemaatlerin öngördüğü anlamda bir homojenleşme, kurgusu önceden belirlenmiş, beklenemez olana kapalı ve farklılıkları dışlayıcı bir sosyal yaşamı beraberinde getirir. Giriş-çıkışın denetim altında tutulduğu, sosyal temasın diğer site sakinleriyle sınırlandırıldığı ve günlük hayatın şehrin genel ritminden kopuk olduğu yaşam alanlarında, sosyal yaşam, steril ve önceden tanımlanmış bir nitelik arz eder (Gönlgür, 2008: 79).

Türkiye’de ilk güvenli siteler üzerine yapılan araştırmalar, bu sitelerde yaşayanların sosyo-demografik yapıları, sosyo-ekonomik statüleri, yaşam tarzları ve dünya görüşleri açısından türdeş bir topluluk kimliğine sahip oldukları yönündedir (Ayata, 2003; Geniş, 2009; Öncü, 1999; Bali, 1999; Bartu, 2001; Perouse ve Danış, 2005). Güvenli sitelerde yaşayanların sosyo-demografik yapılarına ilişkin kapsamlı bir çalışma yapılmamakla birlikte, bu sitelerde yaşayanların gelir düzeyi, yaş grubu ve medeni durum açısından benzer bir homojenleşme eğilimi olduğu görülmektedir (Gönlgör, 2008: 79). Çeşitli siteler üzerine yapılan araştırmalar, bu tür sitelerde yaşayanların 30-50 yaş arasında, evli, çocuk sahibi, finans veya sanayi sektöründe çalışan kişilerden oluştuğunu göstermektedir (Ayata, 2003: 43; Perouse ve Danış, 2005; Danış, 2001; Geniş, 2009; Gönlgür, 2008).

Geniş’e (2009: 140) göre güvenli sitelerde yaşayanların sosyo-kültürel olarak homojen bir yapıya sahip olmalarının arkasında sitelerden ev almak ya da kiralamak isteyenlere uygulanan geçmiş taraması yatmaktadır. İstanbul’daki ilk güvenli site örneklerinden biri olan Kemer Country üzerine yapılmış olan çalışmaları örnek göstermek mümkündür. Sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikler açısından oldukça homojen bir

yapıya sahip olan Kemer Country'ye yeni taşınmak isteyenler, site içinden referans gösterilmesi yoluyla ancak o siteye kabul edilebilmektedirler (Bali, 1999; Geniş, 2009). Bali (1999) bu referans sisteminin sonucunu şu şekilde açıklamaktadır:

Bu ince eleyip sık dokuma ve eş dosttan referans alma yöntemleri bir yerde bir zincirleme tepki ve benzeşme meydana getirdi. Bu sonucunda bu yerleşim mekânlarında bir “cemaat” veya belli üniversitelerden mezun olmak kaydıyla en az iki referans eşliğinde üye olunabilen bir seçkin sosyal kulüp havası yaratıldı. Nitekim Kemer Country’de ev sahibi olanların % 33’ü tekstilci, % 17’si sanayici, diğer % 50’si ise hukukçu, hekim ve yabancı uyruklu yöneticiler oldu. Aynı ev sahiplerinin yaklaşık üçte biri ise Yahudi asıllı vatandaşlar oldu (Bali, 1999: 38).

Ev sahibi ya da kiracı olmak isteyenlerin “eğitim ve mesleki geçmişlerini, gelir durumlarını, sosyal ve kültürel sermayelerini araştırarak katı bir başvuru sürecinden” (Geniş, 2009: 140) sonra ekonomik sermayelerinde sıkıntı olmamasına rağmen yaşam tarzları ile ilgili muallâkta kalınması durumunda ise bu kişilerin yaratılan mekânın atmosferine uyum sağlayıp sağlamayacakları konusunda site yönetim kurulunun hakkında vereceği kararı beklemek mecburiyetleri bulunmaktadır (Bali, 1999: 40). Örneğin, Kemer Country’de ev satın almak isteyen bir ailenin, ekonomik olarak iyi durumda olmalarına rağmen sırf İslami eğilimleri olduğu düşünüldüğü için yaşam tarzlarının, sitede yaşayanların yaşam tarzına uyuşmayacağına karar verilmiş ve başvuruları reddedilmiştir. Kemer Country sakinleri kültürel ve ideolojik olarak kendilerini “kentli”, “modern”, “Batılı” ve “seküler”²¹ olarak tanımlamaktadır. Bir yandan modern ve kentli bir yaşam tarzı için gerekli gördüğü kaliteli hizmeti ve alt yapıyı sağlayan bir yaşam alanını öte yandan da benzer sosyal ve kültürel sermayeye sahip ve aynı yaşam tarzını benimsemiş bir topluluğun parçası olmayı arzu etmektedirler (Geniş, 2009: 124, 140). Benzer şekilde Ayata (2003: 40) da güvenli sitelerde yaşayanların kendilerini taşralı, kaba ve medeniyetten uzak gördükleri kent kalabalığından ayırmanın yanı sıra türban takan kadınlardan ve sarkık bıyıklı aşırı milliyetçi erkeklerden de ayırma eğilimi içinde olduklarını belirtmektedir.

Ancak, genişletilmiş bir orta sınıf kitlesine hitap eden günümüz güvenli sitelerinde ise Batılı ve seküler değerlerin korunmasının temel bir mesele olmadığı görülmektedir. Günümüzde, daha fazla güvenli site İslami yaşam biçimlerinin önceliklerini dikkate alarak

²¹ “Seküler ve Batılı olmayı imgeleyen farklılıklar giyim ve tüketim alışkanlıkları gibi sembolik alanlardan başlayarak ekonomik, siyasi, ideolojik ve ahlaki farklılıklara kadar uzanan geniş bir yelpazeyi kapsayabilmektedir. ... kendilerini ‘modern’ olanın referansı olarak kurgulayan seküler gruplar, aynı zamanda cinsler arası ilişkilerde kamusal ile özel alanın tanımlanmasında, tüketim kalıplarında, yaşam tarzlarında ve daha bir çok alanda da kendilerini ‘ilerici’ olanın temsilcisi olarak görürler. Son yıllarda toplumsal ve siyasal alanlarda İslami seçkinlerin ortaya çıkması, özellikle İstanbul ve Ankara gibi büyük metropollerde, İslami ve seküler seçkinler arasında siyasi ve kültürel hegemonya mücadelelerini arttırmıştır (Geniş, 2009: 140).”

tasarlanmaktadır. Artık, sadece kadınlara ya da sadece erkeklere ayrılan yüzme havuzu gibi sosyal donatıların ya da sitenin bahçelerine yapılan cami ve mescitlerin bulunduğu güvenli siteler söz konusudur (Aydın, 2012: 105).

Güvenlikli sitelerin reklamlarında kentin bir çürüme ve çöküntü alanı ve hızlı kentleşme ve göç kurbanı olduğu özellikle de İstanbul'un her geçen gün güzelliğini ve kimliğini kaybettiği yoğun bir nostalji duygusu eşliğinde vurgulanmaktadır. Bu faktörlerin “gerçek İstanbullular”ın aidiyet hissini tehdit ettiği sık sık söylenmektedir. Broşürlerde proje geliştiriciler kendilerini “Doğa içinde, medeni bir mahalle yaratabilir miyiz?”, “İstanbul’u İstanbullulara geri verebilir miyiz?”, “Aidiyet duygusunu yeniden canlandırabilir miyiz?” gibi sorular sorulmaktadır (Bali, 2009: 116; Geniş, 2009: 141; Aydın, 2012: 113). Burada, “gerçek İstanbullular” imajı seküler ve Batılı üst sınıfları modernlik ve kentlilik imajları ile eşleştirilmektedir. Bir zamanlar İstanbulluların sahip oldukları ancak sonra geleneksel ve gerici olarak atfettikleri kişilerce ele geçirilmiş olan kent yaşamı bu sitelerde yeniden yaratılmaya ve sakinlerine özel bir topluluğun parçası oldukları hissettirilmeye çalışılmaktadır. “İstanbul’u İstanbullulara geri verelim” şiarı altında gerçekte hiç olmamış homojen ve uyumlu mahallelerden oluşan bir İstanbul hayali kuran bu seçkin nostalji, benzer toplumsal ve kültürel duyarlılıkları ve yaşam tarzlarını paylaşan elitlerin oluşturduğu ayrıcalıklı ve dışlayıcı bir topluluk ve yerellik vizyonu sunmaktadır (Geniş, 2009: 141-142).

“Eskiye duyulan özlem” özellikle güvenli site reklamlarında çok sık şekilde vurgulanmaktadır. Bali’ye (1999: 37) göre geçmişe özlem, kalabalıklardan uzaklaşmak, yeşil alan arayışı, huzuru arama ile eşanlamli tutulmaya çalışılmıştır. “Kalabalıklardan uzaklaşma” ve “huzur” özellikle 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren örneklerini yavaş yavaş, 1990’lı yılların başında çok daha yoğun bir şekilde görmeye başladığımız sitelerin doğmasına önemli bir rol oynamıştır.

Geçmişe yönelik bu seçmeci yaklaşım, site sakinlerinin toplumsal olarak yitirilen aidiyet duygularının yeniden canlandırılmasını, pekiştirilmesini ve kendilerini başkalarından ayırt ederek tanımlamalarını hedeflemektedir:

Özlenen bir geçmiş ya da seçkin, gelecekçi ve fütürist bir yaklaşım olabilen bu kimlik paketi içinde, konutun mimarisi ya da mekânsallığı değil, konseptiyle ne kadar tutarlı bir görüntüye sahip olduğu önem kazanmaktadır. Bunun yanı sıra mimari imajlar ve mekân aracılığıyla kurgulanan farklı konseptler, bireye kimliğini tanımlaması için farklı alternatifler sağlamaktadır. Bu yolla birey ya da aile, toplumsal konumunun sağlamasını yapabilecek, aidiyet duygularını pekiştirebilecek ve kendilerini başkalarından ayırt ederek tanımlayabilecek; ya da kendine var olan alternatifler içinden yeni bir kimlik seçebilecektir (Akyol Altun, 2010: 161).

Ancak, güvenli siteler üzerine yapılan son araştırmalar site reklamlarındaki modern ve rahat hayat vurgusu eski İstanbul'a duyulan nostaljiyle birleştirilmediğini göstermektedir. Beyaz yakalılar ve memurlar gibi grupları kapsayan hedef kitlenin başka kentlerde doğup İstanbul'a üniversite eğitimi ya da iş için geldiği görölmektedir. Bu nedenle, günümüzdeki güvenli sitelerin hedef kitlesi 1990'larda ve 2000'lerin başında İstanbul'da kirlilik yarattığı ve kentli sećkinlerin kimlik kaybına neden olduğu söylenen grubun bir parçasıdır (Aydın, 2012: 113). Aydın'ın (2012: 113) İstanbul'daki güvenli sitelerde 19 kiři ile yapmış olduğu görüşmelerde katılımcıların hićbiri eski İstanbul'a dair nostalji beslememekte ya da herhangi bir kimlik kaybı kaygısı duymadıklarını belirtmişlerdir. Görüşmelerde, şehrin kaotik ve kontrol edilemeyen yapısından bahsedilse de yok olan değerler, göćün yıkıcı sonuçları gibi konulara değinilmemiştir.

Akyol Altun (2010: 111) güvenli sitelerden, "kendi gibi insanlarla birlikte olma" isteğine dayanan kurgusu sonucunda daha yüksek düzeyde topluluk ruhu ya da yakın ilişkiler doğurması beklendiğini ancak yapılan araştırmalarda güvenli sitelerin güçlü bir topluluk duygusu yaratamadıklarını, mahremiyet ve kişisel alanın topluluk yaşamının önüne geçtiğini ve site yönetimine katılımın düşük seviyelerde kaldığını ortaya koyduğunu belirtmekte ve yapılan araştırma sonuçlarını şu şekilde aktarmaktadır:

Blandy ve Lister, İngiltere'de yaptıkları alan araştırmasında, bu sitelere taşınanlarda, benzer insanlarla bir arada yaşama isteği ve iyi bir komşuluk çevresi beklentisi yüksek olmasına rağmen, zayıf sosyal bağlar kurulduğunu ve yönetsel sorunların komşular arası ilişkilerde sorunlara yol açtığını belirtmektedirler. Kapalı sitelerdeki sokakların canlılığı ile ilgili olarak Atkinson ve Flint'in araştırmasında da kapalı site sokaklarındaki canlılığın, kapalı olmayan alanlardakine göre çok düşük olduğu bulgulanmıştır. Low da birey için kişisel tatmin, toplumsal statüyü ve mülk değerlerini korumak, topluluk yaşamına katılmaktan daha öncelikli konular olduğu için kapalı sitelerin topluluk ruhu sağlama konusunda yetersiz kaldığını söylemektedir (Akyol Altun, 2010: 111).

2.5.2.2. Yaşam Tarzı ve Prestij İhtiyacı

İnsanları birbirinden farklı kılan davranış bićimleri olarak tanımlanan yaşam tarzı, insanların neler yaptıklarını ve bunu yapmanın kendileri ve başkaları için ne anlama geldiğini anlatmaya yardımcı olmaktadır. Yařam tarzı, kültürel yapılarla bağlı olmakla birlikte, her biri bir bićim, bir tavır ve bir gruba ait bazı eşyaları, yerleri ve zamanları kullanış bićimini ifade etmektedir. Ama o grubun toplumsal deneyimlerinin bütünü değildir. Yařam tarzı, özel bağlamalarda anlam kazanan uygulama ve davranış dizileridir (Chaney, 2007: 14-15). Bu bağlamda, güvenli siteler, kullanıcıları için sırf bir yaşam alanı olarak görölmemekte, kendi

kültürel ve sosyal farklılıklarını ön plana çıkartan ve doğa ile daha yakın bir ilişkinin mümkün olduğu belirli bir yaşam tarzını ve prestiji ifade etmektedir.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre fizyolojik, güvenlik ve ait olma ve sevgi ihtiyacından sonra saygınlık ihtiyacı gelmektedir. Ait olma ve sevgi ihtiyacını karşılayan birey, toplum içinde belli bir konuma ulaşma ve bir yer edinme çabası (kendine güven, saygı görmek, başarı, eşsiz birey olma ihtiyacı) içerisine girmektedir. Tümer'e (2006: 103-104) göre "prestij oluşturma olarak da ifade edilebilecek bu kavram, sosyal sınıf oluşumunda pozitif ya da negatif bir etki yapacaktır. Burada, kişisel prestij oluşturma ile bireyin ait olduğunu hissettiği topluluk içindeki saygınlığı; toplumsal prestij oluşturmaya ise bu topluluğun, toplum içindeki yeri ifade edilmektedir."

Günümüz toplumlarında, tüketim kültürü dinamikleri çerçevesinde, bireysel tüketim, farklılığın, gösterişin, seçkinliğin kültürü olarak belirleniyor olması konutun da bir prestij ve statü aracı haline gelmesine neden olmaktadır. Bu anlamda, güvenli siteler yeni bir yaşam tarzı ve prestij arayışına göndermede bulunmaktadır. Böylece gelir durumu ve olanak bakımından daha avantajlı olan yeni üst sınıflar, toplumun diğer kesimlerinden kendini farklı kılma, kimliğini tanımlayabilecek yaşam tarzları kurgulama şansını elde etmiş ve sosyal anlamda yaklaşarak kendilerini kentin geri kalanından ayırabilecekleri, kentsel problemlerden soyutlanabilecekleri, güvenli sitelere çekilme eğilimi içine girmiştir (Akyol Altun, 2010: 86). Seçkin ve ayrıcalıklı yeni yaşam tarzları, üst sınıfın statülerini artırma aracı haline gelmektedir. Üst sınıfların yeni tüketim kalıplarına paralel olarak yatırımcı firmalar da "seçkinlik" ve "ayrıcalık" kavramlarını yeni konut projeleri için anahtar kelimeler olarak kullanılmaktadır. Tanıtım ve pazarlama ekipleri "prestij" sözcüğünü güvenli sitelerin satışında kullanılması gereken en önemli pazarlama stratejilerinden biri olarak benimsemektedir (Levent ve Gülümser, 2004'den aktaran: Perouse ve Danış, 2005: 105).

İdealize edilmiş bir yaşam tarzı vaadi 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'de pazarlama, reklam ve medya aracılığıyla yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır. Televizyonlardaki, gazetelerdeki ve dergilerdeki ilanlarda, yayınlanan broşürlerde kentin keşmekeşinden uzak, tertemiz, geniş, huzur dolu bir ortam yaratılmıştır. Artık sadece bir ev değil aynı zamanda ayrıcalıklı bir yaşam tarzı pazarlanan reklamlar oldukça sık rastlanır olmuştur (Karakurt, 2004: 63).

Öncü'nün (1999: 29-30) belirttiği gibi bu dönemde, orta sınıf kültürü modern aile yaşamını sembolize eden ve onları toplumun alt tabakalarından ayıştıran "3 oda 1 salon" ideal ev kurgusu, küresel Batılı yaşam tarzına uygun bir şekilde yeniden kurgulanarak, çağdaş yaşamın gerektirdiği her tür konfor ibaresiyle tanımlanan otopark, çocuklar için oyun bahçesi,

hatta en uç örneklerinde helikopter pisti ve golf sahası gibi olanaklar sunan ideal ev mitolojisi medyada da yaygınlık kazanmıştır.

... “metropolden kaçış”la varılacak “rüyalar alemi”ni somutlaştırma iddiasıyla güneşli günlerde ata binenleri, golf oynayanları, havuz başı sohbetlerini, göletlerde teken yüzdürenleri, barbekü partilerini, temiz ve bakımlı çevreleri, muhteşem manzaralı peyzajları, çimenler üzerinde köpekleriyle yuvarlanan “mutlu aileleri” betimleyen imajlarla dolu efsaneler, bu yaşam tarzı ve onun bir parçası olan ideal ev, farklı temalar üzerinden şekillenmekte ve mimari aracılığıyla mekânsallaşmaktadır (Akyol Altun, 2010: 156).

Mekân ve yaşam tarzı arasındaki ilişkinin en üst seviyede temsili olan ev, yer aldığı semt, mimari tarzları, biçimsel özellikleri, büyüklüğü, iç dizaynı, emlak değeri, inşaat kalitesi, barındırdığı insan kitlesi ve bu kitlenin mevkileri, rolleri, ekonomik ve kültürel sermayeleri gibi karmaşık süreçleri açıklamaktadır (Alver, 2010: 67-68). Öncü (1999), evin tüketimle özdeşleşerek kentsel orta sınıf kültürü ve yaşam tarzının en belirleyici ve ayırıştırıcı öğelerden biri haline gelmesini, “idealinizdeki ev” mitolojisinin yayılmasını küresel tüketim kültürü çerçevesinde açıklamaktadır:

Tüketim kültürü dediğimiz, çeşitli tutku ve özlemlerin -özgürlük, güzellik, doğa, rahatlık, sevgi gibi- satın alınabilecek ürünlerle eşleşmesi anlamına geliyor. Tüketilen, ürünün kendisi değil, ‘efsanevi’ özellikleri. Günümüzde reklam ve medya endüstrilerinin küresel ölçekte şekillenmesi ile birlikte, çağdaş efsanelerin de akışkanlık kazanıp kültürel sınırları aştığını görüyoruz. (...) Günümüzde yeni olan, ‘ev’in kentsel orta sınıf kültürünün odak noktası olması değil, ‘idealinizdeki ev’ kurgusunun küreselleşme ile beraber, tarihselliğinden arınıp, belli bir zamana ve mekâna ait olmayan ‘evrensel’ bir doğruya - mitolojiye- dönüşmesi. Bugünün medyatik kültüründe, ‘idealinizdeki ev’ sözcükleri reklamlarda, televizyonda, dergilerde sürekli üretilen ilintili görüntüleri çağrıştırıyor. Böylece dilde kurulan bağlantılardan çok, görüntüler dolayısıyla gerçeklik kazanıyor. Bu görüntülerdeki pırıl pırıl mutfaklar, çiçekli bahçeler, asıllardan daha gerçek, düşlenenden daha güzel (Öncü, 1999: 28-29).

Bu doğrultuda, tüketim kültürünün, değişen tüketim alışkanlıklarının ve yeni yaşam tarzı arayışlarının güvenli sitelerin gelişiminde temel itici güçlerden birini oluşturduğunu söylemek mümkündür. Enlil’in (2002: 427) de ifade ettiği gibi güvenli siteler, yüksek gelire, eğitime ve küresel yaşam tarzlarına sahip üst gelir grubundaki bireylerin yeni yaşam tarzı taleplerinin fiziksel mekândaki karşılığını sunan yeni yaşam alanları olarak ortaya çıkmıştır. Bu grubun kültürel ve mekânsal tercihleri kentin özellikle fiziksel gelişimini belirleyen önemli etkenlerden birisi olmuştur (Geniş, 2007a: 76).

Güvenlikli sitelerde, konuta ek olarak satılan yaşam tarzı, kent merkezinde aidiyetini yitirmiş veya hiçbir zaman böyle bir aidiyet hissetmemişler olanlar için yeni bir varoluş sunmaktadır. Gazetelere verilen ilanlarda, özellikle de en pahalı sitelerin tanıtımlarında, evlerin fiziki kalitesi veya altyapı imkânlarından ziyade oraya taşınarak edinilecek “yaşam tarzının farkı”ndan bahsedilmektedir (Perouse ve Danış, 2005: 105). Bu çerçevede sitelerin pazarlanmasında vurgulanan temel özellik, satın alınanın sadece bir konut veya villa değil bir “yaşam tarzı” olduğudur. Alkent Bahçe Şehir’in yatırımcısı İshak Alaton pazarlama felsefesini “Alkent diye bir site kurduk biliyorsunuz, biz orada daire satmadık, iddiamız 'Yaşam' satmaktır” şeklinde açıklamıştır (Bali, 2009: 115). Bali (1999) satın alınan yaşamı şu şekilde açıklamaktadır:

Burada daire edinen kişiler salt şu kadar metrekarelik bir gayrimenkul edinmekten öteye onunla birlikte elle tutulamayan, gözle görülemeyen bir katma değeri de satın aldılar. Bu katma değer bu mekânların sahiplerine sunmuş oldukları ‘ayrıcılık dünyası’ oldu. Bu ayrıcalıkların temel felsefesi aynı mekânda ve de “nezih ve seçkin bir ortam” da her türlü sporun yapılabildiği, orta yaşa yaklaşmakta olan ve “kendine iyi bak”mak zorunda olan zaman fukarası işadamları ve yöneticiler için “fitness center”lerin, boş zamanları nezih bir şekilde değerlendirmek için de sinema, lokanta ve gece kulüplerini içeren bir “club”ün mevcut olduğu kendi kendine yeterli bir mini kent yaratmak oldu (Bali, 1999: 37).

Yeni yaşam tarzını güvenlikli sitelerin tanıtım broşürlerinde şu şekilde sıklıkla vurgulanmaktadır:

Alkent İstanbul 2000, eşsiz göl manzarası, sunduğu çeşitli aktiviteler ve yaşam tarzı ile yaşayanların hayatlarına ayrı bir mutluluk ve güzellik katmaktadır. Alkent İstanbul 2000’de yaşamak bir ayrıcalık, ayrı bir hayat felsefesidir.²²

Artık İstanbul’un en elit bölgelerinden Çekmeköy’de hayalleriniz kadar kusursuz bir yaşam alanı var. My Roseville eksiksiz bir yaşam tarzı ve her alanda mükemmelliği arayanlar için tasarlandı. Hayattaki sınırlarını kendi belirleyenler için yaratılan My Roseville, İstanbul’daki doğal cennet Çekmeköy’ün en ayrıcalıklı projesi. Villanızda şehrin tüm yorucu yanlarından uzakta, doğa içinde sakin fakat bir o kadar da eğlenceli günler My Roseville’in ayrıcalıklar dünyasında... My Roseville hem kendisiyle baş başa kalmak hem de bu sihirli dünyayı paylaştıkları çok özel komşularıyla yalnızlıktan uzaklaşmak isteyenlerin dünyası... Exclusive yaşamayı bilenlerin aradığı özel ve gizli dünyanın kapıları My Roseville’de aralanıyor. Yaşam mimarı Ağaoğlu, Çekmeköy’ün doğası içinde İstanbul’un en ayrıcalıklı noktasında sizi bu dünyaya davet ediyor.²³

²² <http://www.alkentyeditepe.com/index.php> (erişim tarihi: 10.08.2016)

²³ http://myroseville.agaoglu.com.tr/proje_hakkinda.asp (erişim tarihi: 10.08.2016)

Sunulan yaşam tarzı, reklâm ve tanıtımda hem İngilizcenin hem de Türkçenin edebi ifade gücünden faydalanılarak, özellikle mimari öğeler ve mekânsal kurgular aracılığıyla da desteklenmektedir. Dilin belirleyici olduğu bu yanılsama ve ikna oyununda kilit bir öge de mekâna verilen isim olmaktadır. Yerleşim mekânlarına özel bir imajın yaratılmasına yönelik, kulağa hoş gelen, gönül okşayan isimler verilmektedir. Bu yaşam, bir yandan Türkçe ve İngilizcenin harmanlandığı Casaba, Yeshill Göktürk, Metrocity Millenium, Kemer Country örneklerinde olduğu gibi Kuzey Amerika kültüründen devşirilmiş imgeler taşıyarak daha yüksek gelirli bir çevre için cazip kılınmaya çalışılmaktadır. İsimlerindeki city, town, country veya village gibi eklemeler ile yerel öğeler küresel bir dille ifade edilmekte, dil ve kelimeler kültürel ayrıcalık arayışının bir göstergesi olarak kullanılmaktadır (Bali, 1999: 38; Gönülgür; 2008: 78; Özberk, 2011: 976, 978). Yılmaz (2005) birkaç site örneği ile durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Türkiye'nin en bilinen örneklerinden, Belgrat ormanlarının yakınında gelişen Kemer Country, 900 villadan oluşmaktadır. "Kasaba yurttaşlığı yaratmak" sloganıyla finanse edilen evlerde geleneksel Türk mimarisinin öğeleri olan avluların, sokak cephesinde cumbaların kullanıldığı görülmektedir. Kemer Country, tanıtım kitapçığında, eski mahalle dokusunun yaratıldığı küçük bir kasaba olarak tanıtılmaktadır. Geleneksel temaların kullanıldığı diğer bir örnek, 17 farklı tipte villadan oluşan Ardıçlı Evler, komşuluk ilişkilerinin kurulabileceği bir konut alanı olarak tanıtılırken tasarımlarında Osmanlı ve Fransız mimarisinin sentezinin uygulandığı belirtilmektedir (Yılmaz, 2005: 33).

Villa yerleşmesi örneklerinden bir diğeri Büyükçekmece'de 754 adet villa ve 7 fazdan oluşan, Amerikan RNM şirketi tarafından tasarlanan Alkent 2000 evleridir. Alanları 235 m² ile 500 m² arasında değişen farklı tiplerdeki villalar arasında California evlerinin mimarisinin yansıtıldığı villalar bulunmaktadır. Farklı ülke mimarlığının uygulandığı başka bir konut alanı da Silivri'de gelişen Sunflower evleridir. 215 ile 422 m² arasında değişen villaların tanıtımında, Kuzey Amerika evlerinin mimarisinin uygulandığı belirtilmektedir (Yılmaz, 2005: 34).

Diğer yandan da Nihavent Konak, Satı Konakları, Beykoz Konakları örneklerinde olduğu gibi potansiyel kullanıcılarına Osmanlı geçmişinin (geleneksel Osmanlı, özgün Türk mimarisi, saray, konak, yalı, mahalle gibi) seçkin geleneklerine ve soyluluğuna ilişkin simgesel bir kurgu sunabilmektedir. Bireylere, eski zamanların sorunlardan uzak yaşamı anlatılmakta, çocukluk günleri hatırlatılmaktadır (Bali, 1999: 38; Gönülgür; 2008: 78; Özberk, 2011: 976, 978).

Konut şirketleri, pazarlama stratejisinin bir parçası olarak mimarinin geleneksel veya otantik öğelerini kullanırlar. Uzak yerlerde ve geçmiş zamanlarda kalan ideal bir ev imgesinin, kaybolmuş bir mahalle yaşantısının vaadi verilmeye çalışılır. Geleneksel ve otantik öğelerin taklit edilmesi ve geçmişin güzelliklerinin seçici ve seçkin bir şekilde ön plana çıkarılması söz konusudur: *Japon bahçeleri* (Suryapı, Adapark). Günlük hayat pratiklerinde böyle bir yaşantının kurulamadığı görülse de söylemsel olarak böyle bir hayali barındırırlar. Çünkü öyle bir yaşantının olabileceğine dair bir vaat bu mekânları tüketici için daha cazip kılmaktadır (Özberk, 2011: 976).

Güvenlikli site reklamlarında sıklıkla “nostalji” söylemi, konak ve bahçelerin bulunduğu eski İstanbul’un mahalle hayatını tekrar yaşatma arzusuna göndermede bulunmaktadır (Öncü, 1999: 30; Bali, 2009: 114). Aşağıda site tanıtımlarına yer verilmiştir:

İstanbul’umu özleyorum. Kimimiz iki katlı bahçeli evimizi, kimimiz o nezih beş çaylarını, kimimiz çocuk parklarımızı özleyyoruz... Evet, her yaştan özlediği İstanbul, bir başka İstanbul. İşte tüm bu güzellikleri günümüzün çağdaş konforu ile bütünleyen, herkesin özlediği yaşam dilimlerini bir arada sunan, çevresine sahip çıkılan bir İstanbul kuruluyor: kent.” (Nokta dergi reklamı, 5 Haziran 1993’den aktaran Öncü, 1999: 30).

Bir zamanlar her İstanbullunun sahip olup sonradan yitirdiği bir yaşama biçimini geri kazanmak. Gelenekten geleceğe uzanan bir vizyondur bu: Meydanı, dükkânları, okulu, toplantı salonu, spor ve sosyal kulüpleri ile birlikte, toplum ruhunun ve komşuluk ilişkilerinin de serpilip gelişeceği bir yaşama mekânı kurmak. Mahalleyi, mahallelilik kimliğini yeniden yaratmak ve yaşatmak. Kaçmak değil buraya varmaktır hedef. Ana kavram, o bilinen banliyö ve site anlayışından çok farklıdır. Toplumsal değerlere hem fiziksel, hem de ruhsal anlamda bir dönüşü içeriyordu: Birbirini tanıyan, birbiriyle görüşen aileler, sık sık rastlanan “aşına” çehreler, merhabalar, günaydınlar, çocukların sokakta yaşadıkları o inanılmaz büyüklükteki evren... İnsanlara, hem sağlıklı bir ‘kamusal’ yaşama katılma olanağı veren, hem de canları istediğinde kendi ev ve bahçelerinde özel yaşantılarına çekilmelerini mümkün kılan bir ortam. Mahalle işte! Hayali cihan degecek bir vakitte, geçmişte, Erenköy’de, Bostancı’da ya da Yeşilköy’de, Fatih’te, Nişantaşı’nda olduğu gibi... (Gerçeğe Dönüşen Bir Rüya: Kemer Country’den aktaran: Bali, 1999: 36-37).

Alkent 2000 reklamlarında “özlediğiniz o eski İstanbul’u, o eski nezih ve seçkin insanları, geçmişin güzelliğini, geleceğin avantajlarını” arayanlara seslenirken benzer şekilde, Kemer Country de reklamlarında yitirilen eski mahalleyi, bu mahallenin vermiş olduğu aidiyet hissini yakalamak isteyenlere çağrıda bulunmaktadır (Bali, 1999: 37-38).

Burada yitirilen eski mahalleyi, bu mahallenin verdiği 'aidiyet' hissini yakalamak için uğraş veriliyordu: Mahallenin merkezinde bir meydan olacaktı, Kemer Country’nin kalbi. Bütün hayat buraya doğru akacaktı. Meydanda dükkânlar; tenis kartları, yüzme havuzu, lokanta, kahve ve spor salonu da olacaktı. Meydan, mahallenin ana yürüyüş yoluyla bir salona bağlanıyordu. Salonsa çok amaçlı bir mekân: Hem

sinema, hem tiyatro, hem dans salonu, hem de mahallenin geleceğiyle ilgili kararların alınacağı bir toplantı salonu bir kamusal alan yani... (Gerçeğe Dönüşen Bir Rüya: Kemer Country'den aktaran: Bali, 1999: 38).

Benzer şekilde, Beykoz Konakları'nın proje sahipleri de eskinin unutulmaya başlayan değerlerin sitelerinde yeniden canlandırılacağını belirtmektedir:

Beykoz konaklarında kaybolmaya yüz tutmuş geleneksel değerleri yeniden canlandıracak benzersiz bir yaşam kültürü amaçlanmış diye düşünüyorum. Beykoz konakları bunların da özlemini çeken bizlere bu yaşamı tercih ettirdi. ... Beykoz Konakları hep o eski zarif günlerini özlediğimiz İstanbul'un baş döndürücü yaşam kültürünün bir uzantısı (Perouse ve Danış, 2005: 112).

Ancak, eski “mahalleli yaşam” tarzı, sitelerde bulunan konutların isimlerinde ya da konut reklamlarında sıklıkla vurgulansa da burada söz konusu olan “İngilizce bilen ya da bu dünya dilinin çağrıştırdığı küresel imgelerle tanışık, tercihen yurtdışı görmüş veya yüzünü yurt dışına dönmüş bir zümre”nin (Gönlügür, 2008: 78) Kuzey Amerika kültüründen devşirilmiş gösterişçi bir yaşam tarzı sürmeleridir:

Sitelerde yaşanan hayat site sakinlerinin birçoğunun gençlik yıllarını geçirdikleri Amerika'nın banliyölerinde rastlanan gündelik hayatın birer soluk kopyasıdır. Bu nedenle bir görüntü bankasından satın alınıp Kemer Country tanıtım kitabında kullanılan fotoğrafta ünlü Amerikan çizgi roman kahramanları *Snoopy* ve *Dennis the Menace*'i andıran, beysbol sopalı sekiz on yaşlarındaki üç afacan Amerikalı çocuğun yer alması pek de şaşırtıcı değil. Dahası Amerikan gündelik hayatı, popüler kültürü ve çizgi romanlarının klasik temalarından biri olan sekiz on yaşlarındaki çocuklara girişimci olma ve para kazanma ruhunu aşlamayı amaçlayan “limonata ve kurabiye satış günü”nün Kemer Country'de de düzenlenmesi, bu yaşam şekline aşina kişiler için pek de yadırganacak bir etkinlik değil (Bali, 2009: 115-116).

Güvenlikli sitelerin ilk örneklerinde yaşam tarzı arayışının temel dayanağını artan kentsel problemler oluşturmuştur. Bu bağlamda, güvenlikli siteler, kentteki kaosun karşısında yer alan cennete açılan kapılar olarak sunulmaktadır. Öncü'nün (1999: 27) de belirttiği gibi üst ve orta sınıflar, yaşadıkları kentin görkemli geçmişini ve tarihsel güzelliklerinin yanı sıra keşmekeşini, kalabalığını, gürültüsünü, kirlenmişliğini, yetersiz yaşam kalitesini de fark etmişlerdir. Bu bağlamda, bu sürecin en hızlı yaşandığı yer olan İstanbul, her türlü kirlenmenin had safhaya ulaştığı “yaşanmaz” bir kent haline gelmiştir. Böylece, 1980'ler üst ve orta sınıfların, sağlıklı bir yaşam/temiz bir çevre ve yeni bir ev özlemiyle şehri terk etmeye başladığı yıllar olmuştur. Bu nedenle üst sınıf, kenti hor görüp, hareketli, kalabalık ve aynı zamanda hızla “taşralaşmış” İstanbul'dan uzaklaşma, eski zamanlara geri dönme, nefes

alınacak yeşil alan arama, kendine münhasır özel yaşama alanı yaratma, güneş ışınlarını geçirmeyen camlarla kaplı iş merkezlerinden, bankaların ve borsa şirketlerinin “deailing room”larından arta kalan zamanlarını en kaliteli bir şekilde yaşama arzusu doğrultusunda kendilerine ayrıcalıklar dünyası sunan yeni bir yaşam tarzı arayışı içine girmişlerdir (Bali, 1999: 36).

Bali’ye (1999: 36) göre seçkinlerin bu yaşam tarzı arayışlarına ilk önce villa tipi lüks konut inşa eden müteahhitler farkına varmıştır. Ancak villa tipi konutlar, zaman içerisinde ticaret, sanayi, medya ve sanat dünyasının seçkin kitlesini tatmin etmemeye başlamıştır. Seçkinler iş sonrasında sosyal ilişkilerini kendi düzeylerindeki kişilerle sürdürmeyi, aynı mekân içinde her türlü vakit geçirici ve keyif verici meşgalelerle oyalanma imkânlarına sahip olmayı istemişlerdir. Bu arayış villalardan hemen sonra lüks güvenli sitelerin doğmasına neden olmuştur. Yeni kentli seçkinlerin sosyal düzeylerine uygun bir yaşam tarzı arayışları, kısa süre içinde büyük ölçekli gayrimenkul yatırım projeleri geliştiren şirketler tarafından fark edilmiştir.

Bu siteler, önce kent içindeki sınırlı sayıdaki boş arsalarda üretilmiş, sonrasında ise kentin çeperlerine yapılmaya başlamıştır. Çoğunlukla kent çeperine inşa edilen siteler, kent merkezine olan uzaklıkları ve ulaşımın yalnızca özel otomobil ve site sakinlerinin hizmetine tahsis edilen servis araçları sağlamasından dolayı topyekûn bir izolasyonu mümkün kılmaktadır. Kente olan uzaklığın yeterli görülmediği durumlarda ise yatırımcılar çareyi fiziksel bariyerler inşa etmekte bulmaktadır (Gönlügür, 2008: 80).

Güvenlikli siteler, site sakinlerine, kentin “çılgın kalabalıklarına” karşılaşmadan tüm gereksinimlerini rahatça karşılayabilecekleri sosyal tesisler ve olanaklar sunmaktadırlar. Siteler, fitness center’ları, açık ve kapalı yüzme havuzları, tenis ve squash kortları, güzellik salonları, Health/SPA center’ları ve hatta en yüksek kesimin moda sporları olan atlı spor kulüpleri ve golf alanlarının yanı sıra ayrıcalıklı sakinlerin bir araya geldiği restoran, kafe, sosyal tesis gibi diğer kamusal mekânlar, marketler ve hatta sinemalar, alışveriş merkezleri ile sakinlerine “komple bir yaşam tarzı” sunmaktadır (Ayata, 2003: 39; Enlil, 2003: 87).

Bunların yanı sıra, “özel kasaba” olarak adlandırılabilir kent çeperinde yer alan büyük ölçekli güvenli sitelerin birçoğu, şenlik ve festivaller, caz ve klasik müzik dinletileri, animasyonlar, ünlü şarkıcıların konserleri, bitpazarları, turnuvalar, elit sportif faaliyetler, seminerler, konferanslar gibi çeşitli kültürel etkinlikler düzenlemekte ve sakinlerini bu etkinliklere katılma konusunda yönlendirmektedir (Geniş, 2009: 128; Alver, 2010: 167; Gönlügür, 2008: 80). Bu tür etkinlikler, bir yandan kültürel farklılık ve ayrıcalığın pekiştirilmesi diğer yandan da kent merkezindeki kültürel yaşamdan uzak kalan site

sakinlerinin, tatil köyleri veya lüks otellerinkine benzer şekilde eğlenmelerini, tanışıp kaynaşmalarına ve belli bir sosyal ortam içerisinde bir arada olmalarını sağlama amacı taşımaktadır (Perouse ve Daniş, 2005: 110). Böylece, geliştirici firmaların “kendine yeter olmak” ve “dışarıya olan bağımlılığı asgariye indirmek” hedefi bu özel hizmetler yoluyla gerçekleştirilmiş olmaktadır (Geniş, 2009: 128).

Bazı konutlarda sunulan konsept ise bilişim çağına uygun ve bireyselleşmeye olanak tanıyan, her saniyesi çok önemli olan iş adamlarının tercihi olan “web tarzı yaşam” olarak da adlandırılan modern çağın akıllı bina teknolojileri şeklinde olmaktadır. “Ev-ofis” bileşiminden ortaya çıkan bu yeni tür sunumların örnekleri arasında Alkent 2000, Flora Dijital Evler ve Aqua Manors projeleri gösterilebilir (Bali, 2009: 156).

ALKENT 2000 konutları, Bill Gates'in evindeki teknolojiyle donatıldı. Alkent 2000'de kurulan “Netcity 2000” projesi sayesinde burada yaşayanlar Bill Gates'in sahip olduğu Akıllı Ev'e kavuşacaklar. Alkent İstanbul 2000 sakinleri, her türlü günlük ihtiyaçlarını, oturma odasındaki televizyondan veya Plasma TV'den ya da kişisel bilgisayardan karşılayabilecekler. Evin herhangi bir noktasına yerleştirilen Plasma TV'de televizyon izlerken bir dokunuşla İnternet'e bağlanılabiliyor. ... Avrupa'da bir örneği daha olmayan ABD'de de iki-üç sitede var olan bu sistem sayesinde, İstanbul'da Alkent 2000 sakinleri, evlerinden masaj rezervasyonu, alışveriş merkezinden, çiçekçiden, eczaneden alışveriş yapabilecekler. Bunun yanı sıra spor aktivitelerini evlerindeki ekrandan izleyebilecek veya Kid's Club'da oynayan çocuklarını evden takip edebilecekler. Alkent 2000 yaşayanları artık evindeki ekrandan, havuzun kalabalık olup olmadığını görebilecek ve kendisini ziyarete gelenleri giriş kapısından izleyebilecekler. Alkent İstanbul 2000'deki işadamları da işyerine gitmeden işlerini evden yönetebilecek, dünyanın herhangi bir yerindeki iş ortağı ile telekonferans yapabilecek. Alkent 2000'de yaşayan işadamları gerek kişisel gerekse şirketle ilgili banka ve borsa işlemlerini de yapma imkânı da bulacak. Villalar arası direkt e-posta servisi, villalar arası telekonferans, İnternet üzerinden telefon görüşmeleri de sağlayan bu sistem, Site içindeki villaları da birbirine bağlamış durumda. ... Bu proje kapsamında ev hanımlarına yönelik olarak dokunmatik PC'ler de yer alıyor. Bu PC'lerden ev hanımları ya da bilgisayar kullanmayı bilmeyenler bir dokunuşla yemek tarifi alabiliyor ya da süpermarketten sipariş verebiliyorlar.²⁴

Güvenlikli sitelerde, mutlu bir aile ve çocukların geleceği teması en yaygın kullanılan temalardan birisi olmaktadır. Genellikle biri kız diğeri oğlan iki çocuk ve anne ve babadan oluşan bir ideal çekirdek aile teması vurgulanmaktadır. Konut mekânının cinsiyet açısından taşıdığı anlam, ideal ev kadını ve ev metaforları arasındaki bağlantı ve reklâmlarda kadın görselleri kullanılmaktadır. İyi eğitilmiş, çalışmayan, bakıcı, şoför, temizlikçi gibi çalışanları organize eden; çocukların tamamen merkezde olduğu bir hayatı yöneten kadın imgesine sık

²⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/alkent-2000de-bill-gates-modeli-evler-39084989> (erişim tarihi: 07.08.2016)

rastlanılır. Çalışan modern kadın ve cinsiyetlerin geleneksel rollerindeki değişimleri yansıtan öğeler kullanılır (Özberk, 2011: 976).

Güvenlikli sitelerde, çocukların güvenliği, mutlulukları ve eğitimleri önemli bir yer tutmaktadır. Çocuklar, sitelerin tanım ve pazarlanmasının merkezinde yer almaktadır. Çocukların, kendi sitelerinde en iyi şekilde büyüyecekleri site reklamlarında sıklıkla vurgulanmakta, her fırsatta yeni yaşamlarının çocuklar üzerindeki etkilerinden bahsedilmektedir (Perouse ve Danış, 2005: 111). Bu nedenle, bu sitelerde, çocuk oyun odaları, çocuk bahçeleri, bebek bakım hizmetleri, etüt salonlarının yanı sıra prestijli okullara yakınlık ya da yerleşme içi okul olanakları ile çocuklar için düşünülmüş mekânlar ve aktiviteler özel bir yer tutmaktadır (Enlil, 2003: 87).

Kemer Country Club'da, çocuklara özel, eğlence dolu rengârenk bir dünya... Kemer Country Club'da, çocuklar için de sayısız ayrıcalık bulunuyor. Orman içinde, 1660 m² alana kurulmuş açık oyun parkı, 4-12 yaş grubu çocuklar için ayrı ayrı düzenlenmiş parkurlarda, çocuklara yaşitlarıyla kaynaşma ve eğlenceli maceralar yaşama fırsatı sunuyor. Ormanın tertemiz havasında, uzman gözetmenler eşliğinde, güvenli ve keyifli oyunların oynandığı park; hem çocukların hem de anne-babaların favorisi. Eğlenceli ve eğitici aktiviteler, yılın her mevsimi çocukları bekliyor. ... Bünyesinde çocukların en sevdiği yiyecekleri sunan bir de cafe bulunan Kidsville, doğum günü partileri için de ideal.²⁵

Çocuk merkezli bir yaşamda eğitim kurumları ayrı bir öneme sahip olmaktadır. Site sakinlerinin özellikle anaokulu ve ilköğretim yaşlarındaki çocuklarını çok uzağa göndermek istemedikleri için site yakınlarında okul arayışına girmişlerdir. Bu durum, özel eğitim kurumlarının giderek şehir dışındaki özel sitelerin civarına taşınmasına yol açmaktadır. Örneğin, Alkent 2000'de, 'Alkev' (Alman Liseliler Eğitim ve Kültür Vakfı Özel Ana ve İlköğretim Okulu), 'Kültür 2000' okulu ve özellikle İstanbul'da yaşayan yabancıların çocuklarına yönelik eğitim veren 'İstanbul International Community School' olmak üzere üç özel okul yer almaktadır: 'İlk ve orta eğitim kısmı (İstanbul Secondary Department) Zekeriyaköy'de bulunan 'British International School'un binaları da geniş bir arazi üzerinde yayılmıştır. Acarkent'te de, bütün broşürler TED Koleji'nin hemen yanında olduğu üzerinde durmaktadır (Perouse ve Danış, 2005: 111).

Güvenlikli sitelerin sunmuş oldukları sosyal donatılar, çeşitli etkinlikler, sahip olduğu alt yapı ve hizmetler, aktif bir sosyal yaşamın yanı sıra bireylerin yaşadıkları mekâna duydukları kimlik ve aidiyet hissinin artmasına, komşuluk ilişkisinin gelişmesine ve topluluk duygusunun gelişmesine de katkı sağlamaktadır. Gönlgür'ün (2008: 79) belirttiği gibi bu

²⁵ http://www.kemercountry.com/documents/assets/images/kc_kulup_brosur_TR.pdf (erişim tarihi: 29.07.2016)

hizmetler, site sakinleri ve müşteriler tarafından alınan yüksek aidat ücretleri ile karşılandığı için dışarıya kapalı olmak bir zorunluluk olmaktadır. Yüksek aidat ücretleri ve üyelik sistemi gibi dışlayıcı mekanizmalarla kurulan seçkinli homojen topluluk yaşantısı böylece kamusal hayata kapalı kapılar ardında garanti altına alınmaktadır. Geniş (2009) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Yönetim şirketi site sakinlerinin hizmetlere düzenli olarak ulaşmasını garanti eder ve sitenin her zaman bakımlı ve temiz olmasını sağlar. Güvenlik görevlileri site hizmetlerinin yabancılar tarafından kullanılmasını ve istenmeyen kişilerin site içinde dolaşmasını engellerler. Site sakinleri ise onlara büyük paralara mal olan bu seçkin çevrenin, yaşam tarzlarının ve konutlarının zamanla ve istenmeyen etkilerle değişmeyeceğinden ve bozulmayacağından emin olabilirler. Yüksek fiyatlar, özel yönetim, site hayatını düzenleyen kurallar, site sakinlerini koruyan duvarlar ve güvenlik görevlileri onları istenmeyen dış güçlere karşı koyacaktır (Geniş, 2009: 151).

Kemer Country ya da Alkent 2000 gibi ilk güvenli örnekleri üzerine yapılan araştırmalarda, bu tür sitelerin, sakinlerine seküler, Amerikanlaşmış, düzenli, hijyenik, sağlıklı ve şehrin sosyal ve kültürel kirlerinden arıtılmış bir yaşam sözü verildiği vurgulanmaktadır. Günümüzde, güvenli sitelerin hedef kitlelerinin genişlemesiyle bu prestijli imajın ve tarz sahibi yaşantının kitleselleştiğini söylemek de mümkün hale gelmiştir. Son dönemde inşa edilen güvenli sitelerde erken örneklerdeki yüksek duvarlar, güvenlik sistemleri, sosyal alanlar ve spor olanakları gibi prestij göstergelerinin hepsi mevcuttur. Ancak, kentin ayrıcalıklı sınıfları için özel bir yaşama biçimi anlamına gelen bu göstergeler, bugün İstanbul gibi bir kentte güvenli ve mutlu bir yaşam sürmenin koşulu gibi sunulmaktadır (Aydın, 2012: 100, 103).

İşten sonra kalan zamanı huzurlu ve rahat bir ortamda geçirmek, stresli ve yoğun bir iş yaşamına sahip kentli seçkinlere pazarlanan erken güvenli site örneklerinin temel vaatlerinden biridir. Yüzme havuzu ve yeşil alan gibi özellikler bu çok yoğun profesyonellere “şehirden uzak ama şehre çok yakın” bir dinlenme imkânı sunmak için özellikle vurgulanmaktadır. Bugünse “stresli kent yaşamının yükünden kurtulmak” lüks güvenli sitelerde yaşayan yeni orta sınıflara özel olmaktan çıkmıştır. Hangi fiyat kategorisinde olursa olsun, bütün güvenli siteler sakinlerine huzurlu ve rahatlatıcı bir ortam sunmayı hedeflediğini vurgular. Ancak sunulan çoğu zaman ilk örneklerdeki ortamın bir simülasyonudur. Spor alanları ve sosyal alanlar da kitlesellenen güvenli sitelerin olmazsa olmazlarından biri haline gelmiştir. Önceki çalışmalarda yeni orta sınıfların ve burjuvazinin kültürel farklılaşmasının bir sembolü olarak anılan bu alanların artık bu grupların ayrıcalıklarından olduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak kitlesellenen güvenli

sitelerin pazarlanmasında daha önce değinilen statü yükseltme vurgusu o denli yoğundur ki, yüzme havuzu gibi olanaklar bu sitelerin reklamlarındaki tema haline gelebilmektedir. Yüzme havuzu artık kitleselleşmiş bir prestij sembolüdür. Burada prestijin, ancak şehrin plansız ve karanlık orta sınıf mahallelerinde kira ödemekten kurtulan kitlelere sunulan bir halinden bahsedilebilir (Aydın, 2012: 104-105).

2.5.2.3. Güvenlik İsteği

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisine göre barınma, insan ihtiyaçlarının başında gelmektedir. Barınma ile birlikte bireyin yaşamını sürdürmesi için karşılanması zorunlu olan fiziksel ihtiyaçlarını (yeme, içme, uyuma, barınma, cinsellik) karşılayan birey, Maslow'un belirttiği daha üst düzey ihtiyaçlarını da karşılayabilmek amacıyla konutunu geliştirmiş, değiştirmiştir (Tümer, 2006: 9). Kendini ve ailesini fiziksel zarar ve tehditlerden korumak yani güvenlik ihtiyacını karşılamak isteyen birey daha güvenli bir yaşam adına belirsizlik, risk ve tehlikelerden arınmış yaşam alanları tercih etmeye başlamıştır. Bu noktada, "güvenlik ihtiyacı" hem güvenli sitelerin doğuşu ve yaygınlaşmasında hem de tercih edilmesinde önemli rol oynamaktadır. Alver'in (2010: 90) de belirttiği gibi "güvenli siteler güveni birkaç kat daha fazla ön plana çıkarır. Neredeyse varlık nedeni olarak güvenliği tesis etmek, sitelerin temel dayanağı olur."

Bu doğrultuda, güvenli sitelerin oluşumunda ve tercih edilmesinde önemli bir faktör olan güvenli bir yaşama ihtiyacının neden kaynaklandığına bakmak gerekmektedir.

2.5.2.3.1. Güven, Güvensizlik ve Risk

İnsanlararası ilişkilerinde en temel duygu olan 'güven' kavramı Türk Dil Kurumu tarafından "korku, çekinme ve kuşku duymadan inanma ve bağlanma duygusu" ²⁶ olarak tanımlanırken; 'güvensizlik' ise "güvensiz olma durumu, itimatsızlık" ²⁷ olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal yaşamın bir gereği olan ve kişinin her zaman gereksinim duyduğu bir ihtiyaç olan 'güven hissi'ni ise "kişinin kurduğu ilişki ve etkileşimlerde, korku, kuşku veya çekinme duymaması durumu" (Bağdu, 2010: 61) olarak tanımlamaktadır.

Giddens'a (2018: 40) göre güven, bir kişi ya da sistemin güvenilirliğine olan itimattır. Burada itimat, başkasının dürüstlüğüne, sevgisine ya da teknik bilginin doğruluğuna karşı beslenen bir inancı anlatmaktadır. Güven, inanç ile itimat arasındaki bağıdır. Bireyler, yaşadığımız maddi ve toplumsal çevreyi düzenleyen teknik beceri ya da profesyonel uzmanlık

²⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5773d8bc39f333.10691961 (erişim tarihi: 19.05.2016)

²⁷ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b6a9c05ad4054.73522800 (erişim tarihi: 19.05.2016)

sistemlerine -evde oturarak dahi- güven duymak istemektedir. Buradaki güven, haklarında çok bir şey bilmedikleri ilkelerin doğruluğuna olan ‘inanç’ın üzerine kuruludur. Giddens (2018), bu durumu şöyle örneklendirmektedir:

Evimin içindeki merdivenleri çıkarken, çökme olasılığının var olduğunu bilsem bile belirli bir korku duymam. Mimar ve mühendisin evi tasarlayıp yapılandırırken kullandıkları bilgi kodlarıyla ilgili pek az şey bilirim; ama yaptıklarına bir “inanç” duyarım (Giddens, 2018: 33-34).

Bu, her türlü şey hakkında bilgi sahibi olmadan da güvenmeyi zorunlu kılmaktadır. Ancak, Giddens’in ‘ontolojik güven’ olarak adlandırdığı bu bireysel ve toplumsal istikrar duygusu günümüz dünyasında sarsılmıştır. Güven ve güvensizlik, toplumsal ilişkileri, mekânsal organizasyonları, kent düzenlemesini, hayat tarzlarının yeniden gözden geçirilmesini gerektirecek kadar ön plana çıkmaktadır. Kentsel ortamda yaşanan kargaşa, keşmekeş, gelir eşitsizliği gibi sorunların günümüz dünyasında fazlaca artış göstermesi kimi grupların kendilerini sözde tehdit altında hissetmelerine neden olmaktadır (Işık ve Pınarcıoğlu, 2001: 140).

1980’li ve 1990’lı yıllarda tüm dünyada kentsel mekânda artış göstermeye başlayan şiddet, suç, ayrışma ve kent merkezlerinin terk edilmesi durumu “güvenlik”²⁸ konusunu kentlerin başlıca problemi olarak ortaya çıkarmıştır. Bu doğrultuda, “güvenlik” sorununun toplumsal, politik ve ekonomik söylemlerin konusu haline gelmesi ile birlikte kentsel alanda işlenen suç ve şiddetin önlenmesine yönelik politikalar geliştirilmeye başlanmıştır (Frevel, 2006’dan aktaran: Aksoy, 2007: 13). 20. yüzyılın sonuna gelindiğinde ise 1986 yılında meydana gelen Çernobil nükleer kazası ve 11 Eylül 2001 tarihinde köktendinci bir örgüt olan El Kaide tarafından New York’ta bulunan Dünya Ticaret Merkezine ve Washington’da Pentagon’a yapılan sivil ve askerleri hedef alan terör saldırısı kentlerin güvenlik sorununa küresel bir boyut kazandırmıştır. Küresel tehlike ve risklerin hızla artması ile birlikte Giddens’in (2018: 93) “ontolojik güven” diye adlandırdığı -insanın kendi öz kimliklerinin sürekliliğine ve çevresindeki toplumsal ve nesnel eylem alanlarının sabitliğine duyulan itimat olarak tanımlanabilecek- toplumsal istikrar duygusunda sarsılma meydana gelmiştir. Keyman’ın (2002: 29-30) da belirttiği özellikle 11 Eylül saldırısı küresel risklerin sadece

²⁸ Batı dillerinde Latince “securitas” (emniyet) kelimesinden türeyen güvenlik kavramı “kaygısızlık, barış, emniyet, güven, sakinlik ve huzur” gibi anlamlara gelmektedir (Elmas, 2013: 21; Birdişli, 2011: 151). Fakat güvenlik kavramı tanımlanırken çoğunlukla tehdit kavramı ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle, güvenlik, var olan tehditlerden kaynaklı olarak ihtiyaç olarak ortaya çıkmaktadır. “Nitekim tehditlerin varlığı, güvenli bir çevre oluşturulması için kişi ya da kurumları motive eden ve bunun içinde söz konusu tehditlere karşı savunma yapmayı zorunlu kılan en önemli unsurdur (Brauch’dan aktaran: Elmas, 2013: 21).” Günümüzde güvenlikle ilgili çözümlemeler özellikle “emniyet yani tehlikeden uzak olma güvencesi (freedom from fear) ve gereksinimleri karşılayabilme güvencesi (freedom from wants) üzerinden yapılmaktadır (Birdişli, 2011: 151).

çevre ile sınırlı olmadığını, insan yaşamını da içerdiğini ortaya çıkarmıştır. Bu küresel terör eylemi, tüm insanları “ontolojik güvensizlik” duygusuna mahkûm etmiş, gündelik yaşamı bir “risk, belirsizlik, güvensizlik” durumuna sokarak dünyayı bir risk toplumuna dönüştürmüştür. 11 Eylül saldırısından sonra Los Angeles Times’ın yorumcuların biri olan David Rieff (2001) “bundan sonra bizi bekleyen büyük olay, teknolojik ya da tıbbi bir buluş değil ancak korku olabilir” ifadesinde bulunmuştur (Furedi, 2001: 7).

1970’li yıllardan itibaren özellikle nükleer santralle ilgili korkuların, çevre sorunlarının ve terör saldırılarının etkisiyle risk terimi akademik çalışmalarda da yer almaya başlamıştır. Bu yıllarda nükleer santrallerle ilgili korkuların, çevre sorunlarının etkisiyle sürekli gündemde kalmaya başlamıştır. Yılmaz (2010) risk kavramına ilişkin şu bilgilere yer vermektedir:

... kavram, akademik çevrelerde sosyal psikoloji ve işletme çalışmalarında sıklıkla kullanılmaktadır. Bu bağlamda sosyal psikolojide risk alma, tıp alanında özellikle halk sağlığı alanında bazı hastalıklar için riskli grubu oluşturma, işletme alanında risk sermayesi ve yönetimi, ekolojide çevresel riskler gibi kullanımlara sıklıkla kullanılmaktadır (Yılmaz, 2010: 24-25).

Bu noktada “risk” ve “risk toplumu” kavramları üzerinde durmak gerekmektedir. Risk, yüzyıllardır insanların karşılaştıkları tehlikeli durumları, insanların endişelerini anlatmak üzere kullanılan bir terimdir. Riskler günümüzde ortaya çıkan, bugüne has tehdit unsurları ve tehlikeler değildir. İnsanoğlu çağlar boyunca kendisini tehdit eden tehlike ve risklerle karşı karşıya kalmıştır. Riskler insanlık tarihi kadar eskidir ancak çağlar öncesi kullanımı ile günümüzdeki kullanımı arasında anlam ve içerik yönünden farklılıklar bulunmaktadır (Çuhacı, 2007: 134).

Risk kavramının bilinen ilk kullanımı modern öncesi dönemlere aittir. İlk defa 15. yüzyıl İtalya’ında Avrupalı denizciler tarafından kullanılan risk kavramı “bilinmeyen sulara açılırken karşılaşılabilecek tehlikeleri” yani “insanların (denizlerde karşılaşılabilecekleri) önlemede çaresiz kaldığı korkuları ve bilinmezlikleri” ifade etmektedir. “Bu dönemde denizciler, kendi aralarında bir sigorta sistemi kurmuşlar ve böylece (denizde) karşılaşılabilecekleri riskleri kontrol altına alarak, risklerin gerçek olması durumunda zararlarının tazmin edilmesini amaçlamışlardır (Elmas, 2010: 46).” Risk terimi 17. yüzyılda İngilizce’ye denizcilikte kullanılan bir kavram olarak girerken tehlike, macera gibi anlamlarda kullanılmış, 18.yüzyılda ise Almancaya girmiştir. Latin kökenli bir terim olan “riscum” modern zamanlarda Almancada “risiko”, İngilizcede “risk”, Fransızcada “risque”, İspanyolcada “riesgo” olarak kullanılmıştır. İtalyanca “risco” kelimesinden gelen risk, bir

zarar veya kayıp durumuna yol açabilecek istenmeyen bir olayın ortaya çıkma ihtimali, arzulanan bir olayın meydana gelebilmesinin yaratacağı kayıp, hasar ve sakınca durumu olarak tanımlanmaktadır. Kelimenin günümüzdeki anlam karşılıkları “riziko, tehlike, zarar olasılığı, tehlikeyi göze almak, tehlikeye atmak” şeklinde verilmiştir (Canpolat, 2012: 120; Çuhacı, 2007: 134; Soydemir, 2011: 170).

Yakın bir döneme kadar risk olumlu ve olumsuz anlamlara sahip olmuştur, “risk alma saygıdeğer bir girişim olarak görülmüştür.” Günümüzde ise risk değerlendirilirken, olumlu ve olumsuz sonuçları karşılaştırılmak yerine tehlike hesaba katılmaya ve olumsuz anlamda ele alınmaya başlanmıştır (Furedi, 2001: 44). Son otuz yıldır olumsuzlama çerçevesinde ele alınan risk kavramı gerek medyada gerek gündelik yaşamda oldukça sık kullanılır olmuştur. Dile yerleşen “risk” ya da “risk altında” gibi ifadeler toplumun gündelik hayata yaklaşımını ortaya koymaktadır. Geçmişte normal olarak kabul edilen olaylar artık günümüzde tehlike olarak ele alınmaktadır. İngiliz gazetelerinde yapılan bir taramada “risk altında” ifadesinin 1994 yılında 2037 kere kullanıldığını gösterirken; 2000 yılına gelindiğinde bu ifadenin kullanımının 18003 kere kullanıldığını yani 9 kat arttığını göstermiştir (Furedi, 2001: 14).

21. yüzyılın toplum yapısını tanımlarken sıklıkla risk toplumu kavramı kullanılmaktadır. İlk olarak Alman sosyolog Ulrich Beck tarafından kullanılmış ve daha sonraları Anthony Giddens tarafından geliştirilmiştir. Düşünürler, risk toplumu kavramını sanayi toplumunun ortadan kalkarak yerini risk toplumuna bıraktığını ifade etmek için kullanmışlardır. Beck’in 1986 yılında basılan “*Risk Toplumu: Başka Bir Modernliğe Doğru*” adlı çalışması günümüz korku kültürünün anlaşılması açısından oldukça önemli bir kaynaktır. Beck, günümüzdeki risklerin insan ürünü ve küresel olgular oldukları gerçeğinden hareketle günümüz postmodern toplumlarını, sanayi öncesi ve sanayi toplumlarından ayırır. Sanayi öncesi toplumlarda riskler genel olarak seller, kuraklık, veba gibi doğal kaynaklı olup insan kontrolünün dışında gelişmekteydi. Sanayi toplumunda ise insanoğlu sistematik olarak kendi çevresini ve doğanın kontrolünü ele geçirmeye başlamıştır. Selleri önlemek için setler inşa etmiş, salgın hastalıkları azaltmak ve onlardan korunmak amacıyla ilaçlar üretmiştir. Ancak insan bir yandan doğal felaketlerden kurtulurken diğer yandan da kendi ürünü olan yeni tehlikeler yaratmaya başlamıştır. Bu tehlikeler, insan sağlığını ve huzurunu yerel ve ulusal düzeyde tehdit eden tehlikelerdir. Beck, bu tür tehlikelere örnek olarak on dokuzuncu yüzyılda yeni sanayi kentlerindeki fabrikaların yarattığı hava ve çevre kirliliklerini örnek verir. Beck için risk, post-modern toplumun tanımlayıcı bir özelliğidir. Beck’in ifadesiyle “postmodern toplum bir risk toplumdur.” Beck’e göre günümüz post modern toplumunda insan sadece doğa üzerindeki gücünü arttırmakla kalmayıp doğanın kontrolünü ele geçirmeye

çalışmış böylelikle kendi evrenini tam bir yıkım altına sokmuştur. Atomun parçalanması bir yandan insana nükleer enerji yaratma gücünü vermişken diğer yanda da kitlesel imha silahları yaratma gücünü vermiştir (Slattery, 2011: 455).

Beck’e göre risk toplumunun en önemli yönü risklerin ve tehlikelerin hem zamansal hem de mekânsal olarak hareketli olması yani belli bir yere kısıtlanmış olmamasıdır. Artık, bugünün riskleri, sadece yereli etkilemekle kalmamakta, risk giderek küresel bir hal almaya başlamaktadır. Bugünün tehlikeleri bütün ülkeleri ve bütün toplumsal sınıfları etkilemektedir; bu tehlikelerin sadece kişisel değil, küresel sonuçları bulunmaktadır. Üretilmiş tehlikelerin birçoğu, örneğin terörizm ya da çevre kirliliği, ulusal sınırların ötesine geçmektedir. Ulusal risklerin giderek küresel risk haline gelmesine örnek olarak Beck 1986 yılında Çernobil’de yaşanan nükleer elektrik santralindeki patlamayı vermektedir. Bu facia, riskin heryerdeliğine önemli bir örnek teşkil etmektedir. Çernobil’in hemen yakınında yaşayan herkes yaşları, sınıfları, toplumsal cinsiyetleri ve konumları her ne olursa olsun tehlikeli düzeyde radyasyona maruz kalmışlardır. Diğer yandan kazanın etkileri Çernobil’in çok ötelere uzanarak bütün Avrupa’da da ortaya çıkmıştır. Artık ulusal sınırlar, risklerin karşısında yok olmaya ya da giderek belirsizleşmeye başlamaktadır. Tehdidin küreselleşmesi risk dağılımını da demokratikleştirmiş bir başka ifade ile toplumdaki bireyleri tehlikeler karşısında eşit bir konuma getirmiştir. Böylece, hangi ülke ya da sınıftan olursa olsun risk bütün insanların kaderi olmaya başlamıştır (Beck, 2011; Giddens, 2012: 157; Balta Paker, 2009: 212).

Giddens risk ile ilgili düşüncelerinde Beck’in çalışmalarından oldukça etkilenmiştir. Giddens, risk kavramını, güven ve güvensizlikle ilişkilendirmekte ve insanın kendi etkinlikleri ya da kararlarının bir sonucu olarak daha önce kader ya da alın yazısı olan şeyin yerine geçmiş olduğu düşüncesiyle açıklamaktadır. Risk, bilgiyle yoğunlaşmış yapıların egemen olduğu toplumsal yapı, geleneklerin ya da doğanın sabitliğinden kaynaklanan “doğal-dışsal riskler” ile toplumsal yaşamın işleyişi içinde insan eliyle yaratılmış “yapay-imal edilmiş riskler” olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Doğal riskler, deprem, sel, kasırga, salgın hastalıklar gibi dışsal risklerdir. Yapay riskler ise, insanın bilimsel ve teknolojik faaliyetlerinin yön verdiği toplumsal dönüşümün ortaya çıkardığı risklerden oluşur. Giddens’a göre yapay risklerin sayısı doğal risklere göre oldukça fazladır. Bu da risk toplumunun karakterinin bir sonucudur (Yalçinkaya ve Özsoy, 2003: 7). Giddens (2000) için risk,

Gelecekteki olasılıklar düşünülerek etkin biçimde değerlendirilen tehlikeleri anlatmaktadır. Bu nedenle risk, yalnız geleceğe yönelmiş ve geçmişten kopmaya çalışan modern toplumlarda söz konusudur. Yaşadığımız modern toplum, doğadan ve gelenekten gelen dışsal tehlikeleri belli ölçülerde kontrol altına almıştır ama bilgilerimizin dünya üzerindeki etkisiyle kendi imal ettiğimiz riskler, çevresel

sorunlar, silahlanma, nükleer tehlike ve değişken finans piyasaları gerçekten de bir anda büyük felaketlere yol açma olasılığı taşımaktadır (Giddens, 2000: 48).

Giddens’a göre geleneksel toplumlarda doğadan ve diğer insanlardan gelen somut tehlikelerin daha çok olma ihtimali yüksek olmakla birlikte o toplumlar yine de “risk toplumu” değildir. Günümüz risk toplumu olarak adlandırılan toplumları geçmiş dönemlerden ayıran durum şudur: Geleneksel toplumlarda doğal güçlerin etkisiyle ortaya çıkan dışsal riskler, öngörülebilir ve denetim altına alınabilirken; risk toplumunda bilimsel ve teknolojik gelişmeler sonucunda ortaya çıkan imal edilmiş riskleri öngörebilmek ve hesaplamak mümkün değildir.

Doğanın tahribatı sonucunda ormanlar hızla iskelete dönüşmekte, hava, toprak ve sular gittikçe kirlenmekte, hayvanlar petrole bulanmakta, küresel ısınma iklim ısınmalara neden olmaktadır. Bunlar tüm dünyayı tehdit eden durumlar olarak ortaya çıkmaktadır (Beck, 2011). Bu, Giddens ve Beck’in de belirttiği gibi riskler, meydana geldikleri yerlerde, bazen uzun süreli belli belirsiz tehlikeleri de beraberinde getirmektedir.

Örneğin, genetik değiştirme veya nanoteknoloji gibi yeni teknolojilerin gelişiminin ne tür tehlikeler içerdiğini kimse bilmemektedir. Ya da genetik olarak değiştirilmiş ürün yetiştirilmesini destekleyenler bu ürünlerin olsa olsa bize dünyanın en fakir ülkelerindeki açlığı sona erdirmeye ve herkes için ucuz yiyecek temin etme olanağı sağlayacağını ileri sürmektedir. Şüpheliler ise bu teknolojilerin sağlıkla ilgili tehlikeli ve istenmedik sonuçları olabileceğini iddia etmektedir (Giddens, 2012: 157).

Beck’e (2011: 45-46) göre “risk toplumunda geçmiş, geleceği belirleme gücünden yoksun kalır. Bugünün yerini gelecek alır; böylece var olmayan, kurgulanmış ve hayali bir şey olarak mevcut deneyimin ve edimin ‘nedeni’ olur. Yarının ve yarından sonranın sorunlarını ve krizlerini önlemek, hafifletmek ve önlemini almak için bugün harekete geçiyoruz ...”²⁹

Furedi (2001) risk ve tehlikelerin inşa edilmesi sürecindeki politik otorite ile toplumsal kontrol sağlama arasındaki ilişkiye dikkat çekmekte ve esas korkmamız gereken şeyin korku toplumu olduğunu ileri sürmektedir (Balta Paker, 2009: 213). Furedi (2011) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

²⁹ Beck’in risk toplumu üzerine çizmiş olduğu çerçeve bazı yönlerden eleştirilmektedir. Beck, riskin her an her yerden gelebileceğini belirterek riski bireyselleştirmektedir. Ayrıca, Beck’in tehditlerin etkilerini bertaraf edebilecek bir kamusal otoritenin mümkün görünmediğini belirtmesi tam da güvenlik endüstrisinin yatırım yaptığı güvensizlik kültürünün önemli bileşenlerinden biridir. Bu durum, bireysel silahlanma gibi devlet dışı güvenlik önlemlerini meşrulaştırmaktadır. Beck’in düşünceleri üzerine yapılan bir diğer eleştiri de tehditleri dışarıda olan objektif gerçekler olarak değerlendirmesidir. Beck, bu düşüncesiyle tehditlerin her gün nasıl yöneticiler, medya ve güvenlik sektörü tarafından inşa edildiğini gözden kaçırmaktadır. Bu inşa süreci, toplumsal kontrolü sağlamanın önemli ayaklarından birdir (Balta Paker, 2009: 212-213).

Kişisel deneyimlerimiz hayal gücümüzü ve korkularımızı biçimlendirir. Oysa günümüzde yaşadığımız korkuların çoğu kendi kişisel deneyimlerimizden kaynaklanmıyor. Batı toplumlarında yaşayan insanlar, geçmişe kıyasla, hastalık, acı ve ölüm gibi deneyimlerin oldukça uzağında; bunun yanında kişisel güvenlik de görülmedik ölçüde artmış durumda; ama korku giderek hayatımıza daha çok yayılıyor. Batı toplumları bir korku kültürünün etkisine giriyor. Bu kültürün temelinde, insanın, gündelik yaşamını tehdit eden yok edici güçlerle kuşatılmış olduğu inancı var (Furedi, 2011: 8).

Günümüz dünyasında bireylerin risk altında olduğu politikacıların, uzmanların ve medyanın en önemli tartışma konularından biri olmaya başlamıştır. Risk altında bulunmak, herhangi bir spesifik sorundan bağımsız, kalıcı bir durum olarak görülmektedir. Bu nedenle, insanoğlunun etrafı birbirinden bağımsız bir şekilde var olan risklerle sarılmış durumdadır. Okulda, işyerinde ya da konutumuzda risk altındayızdır. Riskin bu şekilde özerk ve her yerde hazır ve nazır bir güç haline getirilmesi sonucunda her tür insan deneyimi bir güvenlik meselesine dönüşmektedir (Furedi, 2001: 29-30).

20. yüzyılda güvenlik alanına ilişkin temel paradigma “dış düşmanlara” karşı toplumsal seferberlik düzeyine dayanan ve buna bağlı olarak yurt savunması anlayışını temel alan ulusal güvenlik ideolojisi. Ulusal güvenlik ideolojisi, kentsel ve ulusal güvenlik arasında hem tehditlerin niteliği (hırsızlar ve devletler), hem sorumlu kurumlar (polis ve ordu), hem de önleyici süreçler (suç ve savaş) açısından keskin ayrımlar barındırmaktadır. 21. yüzyılda ise yeni güvenlik paradigması dost ve düşmanın birbirinden kolayca ayırt edilmediği, savaşın giderek bireyselleştiği bir alana işaret etmektedir. Yeni güvenlik söylemlerinde “içimizdeki düşman bireylere” karşı yapılmaktadır. (Balta Paker, 2009: 205-206).

Bauman (2006: 57) da çağdaş ya da kentsel korkuların bir zamanlar kentlerin kurulmasına neden olan korkuların aksine “içerideki düşman” a odaklandığını belirtmektedir. Bu durumda ise tehditler öngörülemez ve önlenemez hale gelmektedir:

... toplumsal güvenlik algımız dış tehditlerden içimizdeki tehditlere doğru evrilirken, korku filmlerinde gördüklerimiz de bizden farklı olandan bize benzeye doğru kayar. Buradaki kritik nokta ise bilinemezciiktir, bize benzeyenin bir canavar olup olmadığına ya da bize benzeyenin bir katile ne zaman ya da hangi koşullarda döneceğine dair hiç bir öngörü imkânımız yoktur (Balta Paker, 2009: 205).

Sennett’in Amerikan kasabaları üzerinde yaptığı inceleme şuna işaret etmektedir: ırksal, etnik ve sınıfsal ayrımların çok olduğu homojen ve tek tip yerel topluluklarda, ötekilerden kuşku duymak, farklılığa tahammülsüzlük, yabancılara duyulan öfke, histerik ve paranoyakça bir ‘yasa ve düzen’ kaygısı, yabancıları ayırma ve uzak tutma talepleri en yüksek

seviyelere ulaşır (Bauman, 2006: 56). Bu nedenle, duvarlar, bariyerler, özel güvenlik elemanları, kameralar ile donatılmış güvenli siteler, alışveriş merkezleri, üniversiteler bilinmezlerle dolu güvensiz kent ortamından bir kurtuluş aracıdır:

Siteleri koruyan güvenlik görevlileri, alışveriş merkezlerine, havaalanlarına ve cezaevlerine girerken altından geçtiğimiz elektronik kapılar, üniversite girişlerine yerleştirilen turnikeler, kentimizi kuşatan güvenlik kameraları bu noktada devreye girer: kentin karşılaşmak istemediğimiz, bizde emniyetsizlik hissi uyandıran ‘öteki’sini, biz iyi tüketici-yurttaşlardan uzak tutmak üzere (Yardımcı, 2009: 244).

Elin’in (1997) de belirttiği gibi başlangıçta dışarıdaki düşmandan korunmak için emniyet amaçlı kurulmuş olan kentler, günümüzde güvenlikten çok tehlikeyi çağrıştırır hale gelmiştir. Medyanın yaydığı sonu gelmez tehlike haberlerinin yanı sıra, kilitlenen araba ve ev kapıları, güvenlik sistemleri, “kapalı” ve “emniyetli” cemaatlerin popülerliğinin bütün yaş ve gelir gruplarında artması ve kamusal mekânlarda artan kontrol, korku faktörünün büyüdüğü en temel göstergelerinde olmaktadır (Elin, 1997’den aktaran: Bauman, 2006: 57).

Tüm bunlar güvenliğin piyasada pazarlanabilir bir meta haline dönüşmesine neden olmuştur. Yardımcı’ya (2009: 233, 242) göre güvenlik, bireysel girişim sonucunda elde edilebilen -ve zaten edilmesi gereken- bir metaya dönüşmüştür. Kolluk güçlerinin sağladığı güvenlikten fazlasına ihtiyaç duyanlar, güvenlik endüstrisinin onlar için sunmuş oldukları hizmetleri satın almak zorunda hissetmektedirler. Böylece, onlar için güven duygusu sağlanmış olacaktır. Güvenlik hizmetlerinin özelleşmesini destekleyenler, öncelikle güvenlik ihtiyacının arttığını ve farklılaştığını savunmaktadırlar. Ayrıca, özelleşmenin devletin sırtındaki mali yükü hafıflettiğini, istihdam sağladığını ve sivilleşmenin güvenlik hizmeti veren aktörleri daha şeffaf, daha denetlenebilir hale getirdiğini ileri sürmektedirler. Ancak, güvenliğin özelleşmesi güvenliği farklı sınıfların farklı şekillerde kullanabildiği bir hakka dönüştürmüştür. Üst sınıflar, özel güvenlik şirketlerine başvururken, yoksulların güvenliği Emniyet Teşkilatı’na bırakılmıştır. Bu durum, güvenlik meselesinin, sınıfsal farklılaşma ve yurttaşlık ekseninde yeniden tanımlanmasına yol açmaktadır:

Bu meseleyi tümüyle devlete emanet etmiş yurttaş yerini -gerekli ekonomik sermayeye sahipse tabi- karşı karşıya olduğu riskleri tespit etmek ve bunlara karşı tedbir almakla yükümlü müşteriye bırakır. Gerekli tedbirleri alarak suçun işlenmesini engellemek, bir müşteriye dönüşen yurttaşın sorumluluğu haline gelir. Hatta devletin kendisi de özel güvenlik şirketlerinin müşterisi haline gelebilir ve bu noktada askerlik şubelerini bile büyük oranda özel güvenlik şirketlerinin koruduğunu hatırlamak yeterlidir. Bu ekonomik imkândan yoksun olan kesimlerince, devletin sunduğu güvenlikle yetinmesi beklenir (Yardımcı, 2009: 233-234).

Gerçekten de güvenliğin piyasaya entegrasyonu anlamında en önemli gelişmelerden bir tanesi iç güvenliğin yani polis hizmetlerinin kısmen özel güvenlik şirketlerine devretmesidir (Balta Paker, 2009: 220). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Batı ülkelerinde yaygınlaşmaya başlayan özel güvenlik, 1980 sonrasında tüm dünyada yaygınlaşmaya başlamıştır. Türkiye'de ise 1970'li yıllarda var olan toplumsal çatışmalar, özel güvenlik konusunun tartışılmaya başlanmasına neden olmuş, güvenlik alanında yaşanan radikal dönüşümün mümkün kılınması 1980 sonrası döneme denk gelişmiştir. 1981 yılında çıkarılan 2495 sayılı yasa ile özel güvenlik meselesi siyasal-hukuksal bir düzleme taşınmıştır (Dölek, 2011).

Bu yasa, devletin kurumsal yapılanması içinde özgül bir kolluk tanımı yapmış ve kamu kurumları ve özel kuruluşların kendi bünyesinde özel bir güvenlik birimi kurmasına olanak tanımıştır. Başlangıçta bazı kamu kurumları ve büyük banka ve fabrikaların güvenliği için uygulanan yasanın kapsamı, 1992 ve 1995 yıllarında genişletilmiş ve üniversiteler, alışveriş ve iş merkezleri gibi birçok alan özel güvenlik tarafından korunmaya başlanmıştır. 1990'ların başına kadar bu yasayla sınırlı kalan özel güvenlik olgusu, bu tarihten itibaren sayıları hızla artan güvenlik şirketleri nedeniyle daha karmaşık bir hale gelmiştir. Başlangıçta temizlik hizmeti veren şirketler, herhangi bir yasal dayanağın olmadığı bir ortamda güvenlik alanında da iş görmeye başlamıştır (Dölek, 2011).

Özel güvenliğin piyasa mantığına göre örgütlenmiş bir sektör olarak bizzat devlet tarafından siyasal ve hukuksal bir meşruiyete kavuşturulması ise 10.06.2004 tarihinde kabul edilen 5188 sayılı Özel Güvenlik Hizmetlerine Dair Kanun'u ile olmuştur. Kanun'un genel gerekçesinde "Kamunun can ve mal güvenliğini sağlamak esasen devletin en önemli görevlerinden biridir. Öbür taraftan kişilerin canını ve malını koruma hakkı vardır. Devletçe sağlanan genel güvenliğe ek olarak, canını ve malını ayrıca korumak isteyenlere bu imkânın sağlanması gerekir" denilerek, devletin güvenliğin özelleşmesine ilişkin aldığı tavır özetlenmiştir (Dölek, 2010: 126-127). 5188 sayılı yasanın, özel güvenlik görevlilerine tanıdığı yetkiler şu şekildedir:

Özel güvenlik görevlileri korudukları alanlara giriş yapanları detektörle arayabilir ve eşyalarını güvenlik sistemlerinden geçirebilir; güvenliğini sağladıkları etkinliklere katılanların üzerilerini ve eşyalarını arayabilir, bu kişilere kimlik sorabilir; delil veya suç teşkil edebilecek, ya da terk edilmiş/bulunmuş eşyaları emanete alabilir; doğal afet durumlarında ve yardım istenmesi halinde görev alanlarındaki işyeri veya konutlara girebilirler (Madde 7). Haklarında arama, yakalama veya mahkûmiyet kararı bulunan kişileri -yine bu kişiler görev alanları dâhilindeyse- yakalayabilirler. Benzer şekilde, yaptıkları aramalar sırasında, suç unsurları tespit ederlerse, önleyici yakalama yetkilerini kullanabilirler (Yardımcı, 2009: 246-247).

Birey ve kurumların karşı karşıya kaldıkları risk ve tehditler yelpazesinin genişlemesine paralel olarak, özel güvenlik sektöründe sunulan hizmetler de konut ve işyeri güvenliğinden, nakit ve değerli eşya taşımacılığına, kamusal ve yarı-kamusal alanların veya kişilerin korunmasına kadar çeşitlilik göstermeye başlamıştır. Böylece çeşitli taleplere cevap verebilecek farklılaşmış güvenlik hizmetleri ortaya çıkmıştır (Yardımcı, 2009: 234, 238):

Konut ve işyeri güvenliği söz konusu olduğunda kullanılan teknik donanım ve tamamlayıcı hizmetler de çeşitli: Alarm panelleri ve kapalı devre kamera sistemleri, hareket, gaz ve duman detektörleri, alarm haber alma merkezleri ve mobil devriyeler bu noktada ilk akla gelenler. Yine kartlı geçiş ve otomatik bariyer sistemleri, X-ray ve metal kapı detektörleri farklı nitelikteki mekânların korunmasına yönelik olarak hizmete sunuluyor. Nakit ve değerli eşya taşımacılığında devreye silahlı personel ve zırhlı araçlar giriyor. Molotof kokteyli veya bomba atıldığında kırılmayan cam filtreleri bu tür saldırılara maruz kalacağı düşünülen mekânlar için. Son olarak bilgi güvenliğini sağlamaya yönelik bilgisayar koruma ve belge imha sistemleri var. Sektördeki çoğu şirket, fiziksel olarak güvenlik hizmeti verdiği (kurumsal) müşterilerine aynı zamanda güvenlik danışmanlığı da yapıyor (Yardımcı, 2009: 234).

Güvenlik endüstrisi, güvenliğini satabilmek için öncelikle güvensizlik yaratmakta ve tehditleri, var olan tehditler üzerinden değil *olası tehditler* üzerinden kurmaktadır. Güvenlik endüstrisi tarafından “güvensizlik” durumu yaratıldıktan sonra da ancak tüketim yoluyla güven içinde olabileceğimiz sıklıkla vurgulanmaktadır. Özel güvenlik şirketleri reklamlarında “güvenliğiniz emin ellerde”, “güvenliğe ihtiyacınız olduğu anda”, “gelin sizin de güvenliğinizi sağlayalım”, “bu güveni hissedin”, “kendinizi ve sevdiklerinizi riske atmayın” gibi ifadelerde sunmuş oldukları hizmet ve ürünleri güvenliğin olmazsa olmaz bir parçası haline getirmektedirler (Tapan, 2007’den aktaran: Kul, 2013: 184-185). Balta Parker’e (2009: 222) göre bu tür hizmetlerin yaygınlaşması güvensizliği körüklemekte, güvenlik hizmetlerin olmadığı yerlerde bireyler kendilerini güvensiz hissetmektedirler.

Özel güvenlik hizmetlerinin metalaşması kent yaşamını dönüştürmüş ve birçok kentin eski mahallerinin yerini güvenli sitelere almaya başlamıştır. Güvenlikli siteler, yaşam alanlarının etrafının yüksek duvarlarla çevrilmesi, yüksek güvenlik önlemleri gibi özellikleri ile kendilerini tehdit altında hisseden bireylere “güven”i tesis etmektedir. Böylece, bireylerde sistemin güvenilirliğine olan itimat sağlanmış olmaktadır.

Güvenlikli sitelerin pazarlanmasında da 24 saat güvenlik önlemleri, kapalı devre izleme sistemleri, duvarlar kısacası “güvenlik” vurgusu önemli bir yer tutmaktadır. Bu reklamlarda, güvenlikli sitelerin sunmuş olduğu ayrıcalıklı yaşam tarzının ön koşulu olarak, şehir ile konulan mesafe ve bu mesafenin sağladığı yalıtımı pekiştiren güvenlik hizmetlerine

özellikle işaret edilmektedir (Gönlügör, 2008: 75-76). Beykoz'da yer alan Acarkent sitesinin tanıtım broşüründe yer alan söylemlerle “güvenli yaşam” vurgusu alıcılara sunulmaktadır:

Bir kentli her şeyden önce güvenlikte olmayı ister. Acarkent'liler kendilerini her an güvende hissediyorlar. Kenti, 5 ana giriş kapısının yer aldığı taş duvarlar çepeçevre sarıyor. Acarkent Özel Güvenlik Birimi 24 saat boyunca kesintisiz görev başında. Ayrıca her villa, isteğe bağlı olarak, Alarm İzleme Merkezi'ne bağlı elektronik donanımla 24 saat izlenebiliyor.³⁰

Güvenlikli sitede yaşayan orta ve üst sınıf bireyler, yüklü aidatlar karşılığında istihdam ettikleri güvenlik görevlileriyle kendi güvenliklerini devlete yük olmadan sağlamaktadırlar. Özel güvenlik birimleriyle 7/24 korunan güvenlikli siteler, aileler için güvenli bir ortam ve yaşam tarzı vaat etmektedirler. Güvenlikli sitelerin tercih edilme nedenlerinin sosyal ve psikolojik çözümlemesini yapmış olan Low (2004: 89-90) her an risk ve krizlerle karşı karşıya kalan kırılgan bir ekonomi ile toplumsal sınıflar arasındaki keskin farklılıkların bir araya gelmesi ile birlikte yaşanan konut ve çevresindeki güvenliğin bireyler için oldukça hassas bir konu haline geldiğini belirtmektedir. Gündelik yaşamda -yaralanma, sevilen birinin kaybı, işin ya da işyerindeki konumun kaybı gibi- birçok travma yaşayan bireylerin, bu travmalardan herhangi biri nedeniyle ilişkilerinde meydana gelen çözümler, onların dünyanın güvenli ve öngörülebilir bir yer olduğu yolundaki temel kabullerini sorgulamalarına neden olmaktadır. Bireylerin gündelik yaşamdaki travmaları devam ettikçe hem kendilerinin hem de evlerinin tehdit altında olduğunu hissetmelerine ve kendilerine daha güvenli bir yer aramalarına yol açmaktadır. Bu bağlamda, bireyler, kentsel hayatın her türlü karmaşasına ve bilinmezliğine ve travmaların etkilerine karşı daha güvenli bir yer olarak koruyucu olarak algıladıkları kapıların ve duvarların arkasındaki evleri tercih etmeye başlamışlardır.

2.5.2.3.2. Suç Korkusu

“Küresel ısınma, nükleer atıklar, kitle imha silahları, medya ve internet yoluyla özel hayatın gizliliğinin zedelenmesi, teknolojik işsizlik, beyin göçü, kültürel çatışma, muhafazakârlık, terörizm” (Yalçınkaya ve Özsoy, 2003: 7) gibi insan eliyle üretilmiş olan “yapay risk” ve tehlike durumunun yanı sıra kentsel ölçekteki suç ve şiddet durumunun artması bireylerdeki güvensizlik hissinin ve suç korkusunun daha da artmasına yol açmaktadır (Balta Parker, 2009: 206). Bir başka ifade ile bireysel ve toplumsal kaygıları, endişeleri ve korkuları besleyen ve ontolojik güvensizlik duygusu veren risk toplumu, suç ve suçluluğun artmasına neden olmaktadır. Her an, her yerde suç ile karşı karşıya karşılaşma tehlikesinin

³⁰<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SVMVtKa5n3QJ:www.acarkent.net/kent.asp+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (erişim tarihi: 18.05.2015)

gündelik hayat içinde yaygınlaşması bireylerin gündelik aktivitelerini etkilemektedir. Risk toplumunun neden olduğu belirsizlikler, geleceğe ilişkin korkuyu ve kaygıyı gündeme getirmiştir (Kul, 2013: 125).

Gazete, dergi, radyo, televizyon, sinema, bilgisayar gibi kitle iletişim araçları aracılığıyla terör, şiddet ve suç gibi olayların hızlı bir şekilde yayılır olması kentte yaşayan bireylerin gündelik güvenliklerini daha da sorgular hale gelmesine neden olmaktadır. Solak'ın (2015: 15) da belirttiği gibi “duvarda gördüğümüz emniyet güçlerinin yankesiciliğe karşı uyarı afişi çantamızı sıkı sıkı tutmamıza, televizyonda tüm detaylarıyla işlenen hırsızlık, cinayet haberi kapılarımızı/evlerimizi kilitler, alarmlar, kameralar ve bazen de güvenlik görevlisiyle koruma girişimimize yol açar.” Tüm bunlar, büyük kentlerde yaşayanların sokakta karşılaştıkları her yabancıyı bir tehdit unsuru olarak algılamasına neden olmaktadır. “Otobüs beklerken arkanızda duran kişi yankesici olabilir, sokakta hemen arkanızdaki ayak sesleri bir tacizciye, kapkaççıya, caniye ait olabilir (Solak, 2015: 15-16).”

Kalabalık bir caddede, metroda, sinemada, kalabalık bir alışveriş merkezinde çok sayıda insanla bir araya geldiğimizde yaşadığımız bu duygular “suç korkusu” veya “suça maruz kalma korkusu” olarak açıklanabilir. Kişinin bireysel güvenliğini tehlike altında hissetmesi sonucunda duyduğu korku ve güvensizlik hissi olarak tanımlanabilecek “suç korkusu”, toplumda gerçekleşen suç olayları kadar gerçek bir endişe oluşmasına neden olmakla birlikte kişinin içinde bulunduğu mekânla doğrudan ilişkilidir. Bireyler, kentsel mekânda saldırıya uğrama, gasp edilme ya da bir başkasına karşı işlenen herhangi bir suça tanık olma gibi suç korkuları nedeni ile güvensizlik ve korku duygusu içerisinde yaşamaktadır (Wekerle ve Whitzman, 1995'den aktaran: Ataç, 2007: 17). Balta Paker'in (2009) de belirttiği gibi,

Sanki her yer tehditlerle doludur, her an evlerine hırsız girebilir, kapkaç kurban gidebilir, yan komşuları böbreklerini organ kaçakçılarına satmak için onları kaçırabilir, ıssız bir ormanda piknik yapmak, ya da geç vakitte taksiye binmek seri katillere davetiye çıkartmaktadır (Balta Paker, 2009: 205).

Kentsel mekân, suç korkusu ve güvensizlik hissi üzerinde etkili olurken; suç korkusu ve güvensizlik hissi de kentsel mekân üzerinde etkili olmaktadır. Suç korkusu, kentsel mekânda “güvensiz” olarak tanımlanan ve bu nedenle kullanılmayan, terk edilen ve yerini suç eğilimli kişilere bırakan yerlerin oluşmasına neden olmaktadır. Aynı şekilde, kentsel alanların mekânsal özellikleri, çoğu zaman, suçun o mekânda işlenmesini kaçınılmaz kılmaktadır (Ataç, 2007: 18).

Kentsel alanlarda sıklıkla görülen risk ve tehlikeler sonucunda ortaya çıkan güvensizlik duygusu ve suç korkusu, geceleri dışarı çıkmama, güvenli yerleri tercih etme, potansiyel suç alanlarından uzak durma gibi toplumsal iletişimi, toplumsal denetimi ve komşu ilişkilerini azaltan toplumsal davranış kalıplarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Apak, Ülken ve Ünlü, 2002: 66). Her an suça maruz kalacakmış tedirginliği yaşayan bireylerin geliştirmiş olduğu bu gündelik pratikler, bireylerdeki suç korkusunun varlığını gösterdiği gibi suç/mağduriyet korkusunun kendini gündelik süreçte tekrar ederek yapılaşmasına³¹ ve kalıcı olmasına neden olmaktadır. Bir başka ifade ile suçtan korunmak için geliştirilmiş her türlü gündelik pratikler veya eylemler, suç korkusu yapılaşarak yeniden üretilmesine yol açmaktadır (Kul, 2013: 22; Solak, 2005: 22).

Bu ruh hali, bireyleri, herhangi bir somut tehdit durumu ile karşılaşmadığı halde bile kendini var olduğu iddia edilen tehditlere karşı “güvenlik bilinçli” bir bireye çevirmeye zorlamaktadır (Balta Paker, 2009: 206). Toplumsal endişe ve güvensizliğin, kamusal hayatın belirleyici ilkesi haline gelmesi, bireysel güvenlik önlemlerini sağlayabilecek birçok imkân, fırsat ve ürünün ortaya çıkmasına neden olmuştur

Dünyanın farklı kentlerinde, suç korkusu ve güvenlik ihtiyacı, güvenli sitelerin küresel bağlamda ortaya çıkmasına ve tercih edilmesinde önemli bir oynamıştır. Roitman (2010), bu durumu şu şekilde ifade etmektedir:

Literatüre göre güvenli sitelerin artmasındaki temel sebep suç korkusudur. Yurttaşların suç algısına işaret eden suç korkusu, kentsel şiddetteki artışa bireysel bir tepkidir. Bu, devletin güvenliği sağlamaktan çekilmesiyle ilişkilidir. Eğer yurttaşlar kendilerini güvende hissetmiyorlarsa ve devletin bu görevini yerine getiremediğini düşünüyorsa, bu problemi kişisel yöntemlerle çözebilenler güvenli siteler gibi daha güvenli yerlere taşınırlar (Roitman, 2010: 34).

Toplumsal ilişkilerin zayıfladığı, kutuplaşmanın ve sosyal ayrışmanın arttığı kentlerde, suç oranının artmasına, kentsel terörün uluslararası düzeyde yaygınlaşmasına paralel olarak kentsel suça ilişkin korkular ve güvenlik endişesi de artmıştır. Bu durum, farklı gelir gruplarını farklı mekânsal önlemler geliştirmeye itmiştir (Akyol Altun, 2010: 85). Kentte yaşayan birey, kendi yaşam tarzına uygun bir şekilde yaşadığı çevreyi değiştirerek bazı kentsel alanların suçun gelişimine açık hali gelmesine neden olurken; bazı kentsel alanlarda da suçun oluşumunu engellemiş olur. Sürekli dönüşüm ihtiyacı duyulan eski, terk edilmiş

³¹ Giddens, “yapılaşma teorisi”nde toplum yeniden üretimini, insani eylemlerle ve bu eylemleri yönlendiren toplumsal yapılarla açıklar. Ona göre, ne toplum ne de birey tam güçlü bir konumdur. Onlar daha ziyade aynı paranın iki yüzü gibidirler. Toplumsal yapılar bir yandan insan davranışları tarafından yaratılırken, diğer yandan insan davranışlarını belirler. Yapının insan davranışını veya insan davranışının yapıyı belirlediğinden söz etmek anlamsızdır (Slattery, 2011: 486-487).

kentsel alanlar suçun oluşumunu kolaylaştıran alanlar olarak, kentin çeperinde her geçen gün gelişen yeni yerleşim alanları da suçun uzak tutulduğu alanlar olmaktadır (Ataç, 2007: 18). Üst gelir grupları için yerleşim bölgelerinin etrafının duvarlarla ve tellerle çevrilmesi zorunlu ve normal hale gelmeye başlamış, alt gelir grupları ise kentin çöküntü alanlarına itilmiştir. Dünya genelinde yapılan birçok alan araştırması, suça maruz kalma korkusunun güvenli siteleri oluşumunda temel etken olduğunu, ya da güvenli sağlama amacının her durumda birincil itici güç olduğunu ortaya koymaktadır (Akyol Altun, 2010: 85). Benzer şekilde, Kolluoğlu (2009: 49) da şehirlerde zengin mahallerde oturanların kentin çeperlerinde yaşayanlardan ve gittikçe içine kapanan cemaatlerin kendilerinden olmayanlardan korktuğu bir dünyada, bu korkunun görünür bir sonucu olarak güvenli sitelerin ortaya çıktığını belirtmektedir. Duvarların arkasında ve kameraların gölgesinde daha da korunaklı hale getirilmeye çalışılan güvenli siteler, “bir yandan bir karışma korkusuna, diğer yandan da sosyal uzamda farklı toplumsal gruplar arasında uzayan mesafelere ve kalınlaşan duvarlara” işaret etmektedir. Bu doğrultuda, güvenli siteler, gelişmiş güvenlik endüstrisinin sunmuş tüm imkân, fırsat ve ürünlerin kullanılması ile site sakinlerine güvenlik ilkesinin merkezi bir önem taşıdığı izlenimini vermektedir.

Erken güvenli site örnekleri üzerine yapılan araştırmalarda 1990’lı yılların yeni zenginlerinin ve yeni orta sınıfının, bu tarz yerleşim yerlerine çeken nedenin güvenlik arayışı veya güvenlik kaygısı olmaktan çok statülerini arttırma arayışı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Geniş, 2009; Bartu, 2001; Perouse ve Danış, 2005). Örneğin, Geniş’in (2009) ilk güvenli site örneklerinden biri olan Kemer Country üzerine yaptığı araştırmasında, görüşmeciler, Kemer Country’e daha güvenli bir yaşam isteği için taşınmadıklarını özellikle vurgulamışlardır. Görüşmeciler, ilk taşındıkları zaman birçok güvenlik önlemini aşırı bulduklarını ve güvenlik önlemlerine yönelik gereksiz bir harcama yapıldığını düşünmüşlerdir. Ancak, bu bakış açısı Kemer Country’de yaşamaya başladıktan sonra değişmeye başlamıştır. Buraya taşındıktan sonra kendilerini korumasız ve saldırıya açık hissetmeye başlayan site sakinleri, güvenlik meselesini bir sorun olarak görmeye ve güvenlik önlemlerinin kesinlikle olması gerektiğine kanaat getirmişlerdir. Geniş (2009: 124, 150-151) site sakinlerinin bu hisselerinin arkasında yatan temel nedenini yaşayanların sosyo-ekonomik profiliyle, yaşam tarzıyla, çitleri, bariyerleri ve güvenlik görevlileriyle korunan ihtişamlı konutlarıyla dışarıda yaşayanlara kuşku bırakmayan bir zenginlik ve lüks mesajı gönderiyor olması ile açıklamaktadır. Başka bir ifade ile dünyanın farklı yerlerinde güvenli siteler üzerine yapılmış çalışmalarının aksine korku ve güvenlik arayışı Kemer Country sakinleri için burada yaşamak istemlerinin öncelikli sebebinin oluşturmamakta, ironik bir şekilde, korku ve

güvenlik ihtiyacı, siteye taşınmaya teşvik eden bir neden olmaktan ziyade siteye taşındıktan sonra ortaya çıkan bir sonuç olmaktadır.

Son yapılan çalışmalarda ise kentteki korku ve güvenlik endişesinin artık güvenli sitelerde yaşayanlar için başat bir unsur olduğunu vurgulanmaktadır. Kentte, korku söylemi artarak yayılırken yeni güvenli siteler için de güvenlik önlemleri olmazsa olmaz unsurlar haline gelmiştir (Aydın, 2012: 111).

Güvenli siteler üzerine yapılan çalışmalarda bu sitelerin suçu azaltma konusundaki etkileri üzerinde durulmakta ve özellikle yurtdışında yapılan çalışmalarda güvenli sitelerde alınan önlemlerin suçu azaltma konusunda bir etkisinin olmadığı yönünde vurgular mevcuttur. Blakely ve Snyder (2003) Amerika'daki güvenli siteler üzerine yaptıkları çalışmalarında, güvenli sitelere de suç işlemek amacıyla sızılmasının imkânsız olmadığını vurgulayarak, bu sitelerin suça karşı geçirimsiz olmadıklarını belirtmişlerdir. Bir başka ifade ile güvenli siteler içerisinde alınan önlemler yani suç sorununu yadsıyan hiçbir çözüm uzun ömürlü olmamakta, bu siteler içinde suç oranlarında bir düşüş gözlenmemekte hatta suçların çoğunluğu oraların sakinleri tarafından işlenmektedir.

Davis'e (1992) göre buralarda alınan güvenlik önlemleri profesyonel suçlulardan ziyade, masum yabancıları dışarıda tutma konusunda başarılı olmaktadır (Davis, 1992'den aktaran: Yardımcı, 2009: 252). Ankara'daki bir sitede, taşıma şirketi çalışanı görünümündeki kişiler, bir evin bütün eşyasını -güvenlik görevlilerinin gözleri önünde- kamyonlara yükleyip götürmüşlerdir. Aynı şekilde, 2005 yılında Büyükçekmece'deki Ardıçlı Evler Sitesi'nde sitede oturan bir tanıdıklarını ziyarete gittikleri öne sürülen iki kişinin bulunduğu otomobil Kalashnikov tipi silahlarla çapraz ateşe tutulmuştur. Duvarlarla ve tel örgülerle çevrili ve sakinlerinin kart kullanarak girdikleri siteye saldırganlar, tanıkların aktardığına göre, duvardan atlayarak girmişlerdir. Ziyaret edilen site sakininin, 2002 yılında "çıkar amaçlı suç örgütüne yardım etmek" suçundan yargılandığı, saldırının da uyuşturucu hesaplaşması nedeniyle gerçekleşmiş olabileceği kaydedilmiştir (Yardımcı, 2009: 252).

Blakely ve Snyder (1997) güvenli sitelerin oluşumunda suç korkusunun yanı sıra "yaşam tarzı ve prestij" in asıl tetikleyici olduğunu ortaya koymaktadır. Bu siteler, suçu çözmemekle birlikte kentsel mekânda toplumsal olarak bir ayrışmaya neden olmaktadır:

Ne daha arkadaş canlısı, ne daha güvenli, çocukların sokaklarda oynamasına engeller var. İçeride arabaların hangi hızla kullanılacağı tartışmalı bir konu. Kapı bekçileri gevşek ve hiç kimse iyileştirilmiş bir güvenlik sisteminin bedelini ödemek istemiyor. Hırsızlık ve Vandalizm var. Komşu bir bölgeden içeri girilmiş. İçeride yaşayan gençler de sorun kaynağı. Suçtan ve kentin trafiğinden uzakta korunmuş

bir banliyö kozası gibi, ama duvarların dışında var olan sorunların aynalarına sahip ve orada yaşayanlar da bunu biliyor. ‘Kaçabilirsin ama saklanamazsın’ (Blakely ve Snyder, 2003: 64).

Low (2003) dünyada artan eşitsizliklerin ve yoksulluğun kentlerde suç oranlarının artışına neden olduğunu ve yeni ekonomiden fayda sağlayan sınıflar ile zarar gören sınıflar arasındaki gerilimin, fayda sağlayan sınıfın “güvenli yerleşim” talebini yarattığına dair yaklaşımın bir ölçüde kabul edilebilir olduğunu belirtmekle birlikte kent içi suç oranlarındaki artışla güvenli site sayısının artışı arasında sayısal olarak anlamlı bir orantı bulunmadığını ifade etmektedir (Low, 2003’ten aktaran Kurtuluş, 2016b: 163). Ayrıca, Blakely ve Snyder gibi Low (2004: 122) da güvenli sitelerde bulunan kapıların ve duvarların suç oranlarında herhangi bir azalma sağlamadığını, hatta kapılarla korunmayan birçok banliyöde suç oranının çok daha düşük olduğunu belirtmektedir. Low’a göre suçluları dışarıda tutmayı başaramayan bu siteler, bir yandan site sakinlerinin kendilerini güvende hissetmelerini sağlarken, diğer yandan da toplumsal statülerinin ve mülk değerlerinin korunmasına yardımcı olmaktadır.

Güvenli siteler, artırılmış “güvenlik” önlemleri, kural ve yönetmeliklerin yaptırımının artırılması ile sakinlerin orta sınıf statülerini destekleme çabasıdır. Çevrenin kural altına alınması, “güzel” tutulması, “güzel” insanlarla doldurulması, konutların el değiştirme değerinin kaybettirmemesi, yüksek mahremiyet sağlamak ve kurallar koymak yoluyla sakinler, ekonomik çöküş ve sınıf konumunun kaybıyla savaşmayı umuyorlardı. Toplumsal ve ekonomik kaygı, orta sınıf sakinlerinin “güvenlik” arayışındaki temel etkenlerdendi. (Low, 2004: 173).

Kurtuluş (2016b) kentsel mekânda meydana gelen suç, şiddet ve kozmopolitenleşmenin, güvenli sitelerin ortaya çıkışının temel nedeni olarak kabul etmenin eksik bir yaklaşım olacağını belirtmektedir. Güvenli sitelerin oluşumuna ve tercih edilmesine etki eden suç korkusu ve güvenlik ihtiyacı, Türkiye’deki güvenli siteleri, dünyanın diğer kentlerindeki güvenli sitelerden ayırmaktadır. Suç korkusu ve güvenlik ihtiyacı, bu siteler için birincil bir itici güç oluşturmamakta, toplumsal gruplar arasındaki sosyo-kültürel ve ekonomik farklılığın mekânsal yansıması olmaktadır. Kurtuluş’un (2016b: 168) da belirttiği gibi Türkiye, kentsel şiddet ve gerilim açısından Batılı ve Doğulu diğer ülkelerden belirgin farklılıklar taşımaktadır. Türkiye’de diğer ülkelerde olduğu gibi etnik, ırksal ve sınıfsal şiddet ve gerilim oldukça düşüktür. Kentin orta ve üst sınıflarının, kentin yoksul sınıflarından kendilerini uzaklaştırma ve ayrışma isteği tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de “güvenlik” söylemi ile meşrulaştırılmaktadır. Bu nedenle Türkiye örneğinde daha belirgin olan, küresel tüketim kültürüyle bütünleşme isteğindeki kentsel seçkinlerin yeni konut ve konut çevresi talebini fark eden yatırımcıların sunum kapasiteleridir.

İbikoğlu (2003) Türkiye’de 1980 darbesi sonrasında siyasal ve kültürel atmosferinin dünyayı değiştirmek isteyen bir neslin yok edilmesi amacıyla yeni yetişen kuşağa “değişim gibi boş hayaller peşinden koştuktansa, çalışıp para kazanmaları, başarılı olmaları”na yönelik öğütlerde bulunulduğunu belirtmekte ve sonrasında “şimdi para kazanıp başarılı olanların gündelik hayatın pisliklerinden kaçıp kendilerini doğaya ve huzura, kapalı banliyölerdeki konforlu evlerine atmalarına kim itiraz edebilir?” sorusunu yöneltmektedir. İbikoğlu’na (2003: 68) göre muhafazakâr, korumacı ve pragmatik bir anlayışın yansıması olan güvenli siteler, suçun nedenleri ve suç ile mücadele yöntemlerinde yönelik kalıcı bir çözüm geliştirmeye yönelik hiçbir katkısının olmadığı gibi suç ve suçlunun görmezden gelinmesine, dışarıdakiler ve içeridekiler ayrımının yapılmasına ve var olan ayrımın kalın duvarlarla sağlamlaştırılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca, kapalı devre kamera sistemleri farklı bir suç ve suçlu ile mücadele anlayışını ön plana çıkartmaktadır. Suç işleme olasılığı yüksek olan yerlere kameraların yerleştirilmesi ile devamlı olarak etrafı gözetleyen uyanık bir gözün caydırıcılığı yaratılmış olmaktadır. Bu anlayış, suç henüz işlenmeden, potansiyel suçlular paranoyası ve yapay bir güvensizlik hissi oluşturmaktadır. Kameraların ısrarlı bakışlarına maruz kalmak özel hayatın üzerindeki hâkimiyetin kaybedilmesi ve tek tipleşme anlamına gelmektedir. Diğer yandan cezaevlerinin değişmez öğelerinden olan yüksek duvarlar, dikenli teller, kameralar, güvenli sitelerin de değişmez bir parçası oldukları için İbikoğlu güvenli siteleri üst gelir sahiplerinin kendilerini hapishanelere kapatması olarak yorumlamaktadır.

Güvenli siteleri çevreleyen duvarlar, bariyerler ve çitleri suça karşı alınmış bir önlem olarak görmek yanlış olacaktır. Duvarlar, özel güvenlik elemanları ve ileri teknoloji teknolojik kameralar, kente olan uzaklığın ve yüksek duvarların meraklı gözler üzerindeki caydırıcı etkisini pekiştirmekte, güvenlik önlemleri olmaktan öte dış dünyanın belirsizliklerini asgari düzeye çekmekte ve fiziksel tedbirlerin sağladığı tecridi sağlamlaştırmaktadır (Gönlügür, 2008: 81). Diğer yandan geliştirici firmalar için de güvenli sitelerde bulunan duvarlar, kapılar, özel güvenlik görevlileri, suçtan korunmaya yönelik önlemler olmaktan ziyade sitede yer alan hizmetlerin “bedavacılar” tarafından kullanımı engellemek, siteye yabancıların girişlerine izin vermemek ve dışarıdakilere sitenin ayrıcalıklı ve dışarıya kapalı bir yer olduğunu iletmek için geliştirilmiş önlemler anlamına gelmektedir. Sitenin sunmuş olduğu güvenlik hizmetleri, sitenin imajının ve diğer hizmetlerinin kalitesinin garanti alınmasında önemli rol oynamaktadır (Geniş, 2009: 151).

Baycan ve Gülümser'e (2004) göre de ayrıcalıklı bir yaşamın ve sunulan hizmetlerin kalitesinin kapılar, duvarlar ve diğer güvenlik önlemleri ile güvence altına alınması güvenliğe duyulan ihtiyaç ve talepten bağımsız olarak, geliştirici firmaların emlak değerlerini arttırmak ve mevcut mülk değerini korumak için kullandıkları bir pazarlama stratejisidir (Baycan ve Gülümser, 2004'den aktaran: Perouse ve Danış, 2005: 119).

Özetle, duvarlar, sakinlerine yozlaşmış ve bozulmuş bir kentti geride bırakıp, hedefledikleri ayrıcalıklı ve seçkin yaşamı gerçekleştirmenin bir yolu olmaktadır. İçerisi ile dışarıyı arasına konulan fiziksel bariyerler, bir yandan dış dünyanın istenmeyen her türlü kötülüklerinin diğer yandan da içerideki dünyanın dışarıdaki gözlerden de uzak tutulmasını sağlayarak emlak değerlerini güvence altına almayı sağlamaktadır. Fiziksel bariyerler, içeride sunulan hizmetlerden yalnızca bu ayrıcalıklı yaşam tarzını satın almaya muktedir olanların faydalanması temin etmektedir (Perouse ve Danış, 2005: 106; Gönügür, 2008: 80). Ayrıca, güvenlik talebi veya ihtiyacı kentsel mekânların güvenli hale getirilmesi için sürekli bir biçimde diğer mekânlardan/toplumsal gruplardan yalıtılmasına neden olmakta ve toplumsal ayrışmaları keskinleştirmektedir (Şentürk, 2012: 359-360).

Diğer bir soru da güvenli siteleri, alışveriş merkezleri veya ofis blokları gibi güvenli adacıkların daha güvenli bir kent anlamına gelip gelmediği sorusudur. Yardımcı'ya (2009: 250) göre 'içine dönük' yaşayan ve yalnız içeride kalanları korumayı amaçlayan bu güvenli adacıklar, kent sokakları açısından ciddi bir güvenlik zaafı anlamına gelmektedir. Büyük duvarlarla çevrili olan duvarlarla çevrili bu tarz bir mimari, özellikle çalışmanın durduğu geç saatlerde, başka hiçbir kullanıma izin vermeyen, dolayısıyla kimsenin geçmediği tekinsiz boşluklar yaratarak duvarların dışında kalanlar açısından önemli bir tehdit oluşturmaktadır.³² Bu boşluklar, geç bir saatte ofisinden çıkan beyaz-yakalı kadar evine dönen işçi için de tehlikelidir; çünkü güvenlik zannedildiği gibi yalnız varlıklı kesimlerin değil, herkesin derdidir ve 'bazı' bölgelerini korumak kentleri daha güvenli hale getirmez.

³² Karadolap Mahallesi örneğinin açıkça ortaya koyduğu gibi, yoksul kesimlerin zaten güvenlik ihtiyacı duymadıkları doğru değildir ve çevresindeki yüksek gelirli bölgeler tarafından "suç yuvası" olarak görülen bir yerin de en önemli derdi güvensizlik olabilir. İşsiz gençlerin çetelere katıldığı, hırsızlık yaptığı Karadolap'taki bu duruma son vermek isteyen Halk İnisiyatifi'nin aktif katılımcılarından Çayan Dursun şöyle diyor: Güvenlik sorunu sadece kentin merkezlerinde yaşanıyor gibi görünüyor. Oysa asıl tedirginlik ve mağduriyet buralarda yaşanıyor [...] Biz burada suç işleyen çocukları kazanmak için çalıştık. Çalışmalarımızdan sonra suçlarda önemli bir azalma oldu ama polis hiçbir şey yapmıyor. Devlet ve medya buralar yokmuş, buradaki insanların hepsi suçluymuş gibi davranıyor. Oysa buradaki insanlar da huzur içinde yaşamak istiyor (Soykan, 2007'den aktaran: Yardımcı, 2009: 251).

2.5.2.4. Kentsel Problemlerden Kaçış İsteği

Güvenlikli sitelerin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yayılmasında kent karşıtı söylemler de önemli bir rol oynamıştır. Göç, trafik sıkışıklığı, kirlilik, trafik, karmaşa gibi kente ilişkin problemler güvenlikli sitelerin oluşmasında ve tercih edilmesinde itici bir güç oluşturmaktadır.

Kent merkezi “şeytanlaştırılarak”, tehlikeli, yaşanılmaz ve düzetilemez bir yer olarak tasvir edilmektedir. Sitelerin reklam broşürlerinde, kent gürültü, trafik, deprem riski gibi can ve mal güvenliğine yönelik tehlikelerle dolu bir yer olarak sunulmakta, güvenlikli siteler de, uzak durulması gereken kentin karşısına “mutluluk, huzur ve düzen”i sakinlerine vaat etmektedir (Perouse ve Danış, 2005: 100). Kentte, düzensizlik her yerde kendini göstermektedir. Sokaklar çukurlarla doludur, kaldırımlara çöpler atılmış, arabalar usulsüzce park edilmiştir. Kent, beton yığınları, gürültü, trafik sıkışıklığı, hava kirliliği, alt yapı yetersizliği gibi fiziksel sorunların yanı sıra tıraşsız, dişleri fırçalanmamış, kötü kokan, bağıra çağıra konuşan “görgüsüz” ve “yeterince uygarlaşmamış” bir insan kitlesi ile kuşatılmıştır. Sokaktaki insan, başkalarıyla birlikte yaşamayı, topluma uygun davranmayı ve kent toplumuna katılmayı bilmeyen, ne zaman “ne yapacağı belli olmayan” bir kimse olarak görülmekte, balkona havlu asmak, ayakkabıları kapının eşikine bırakmak ve pijama ile dışarı çıkmak gibi “görgüsüz” davranışlarda bulunmaktadır. Bu nedenle, güvenlikli site sakinleri, kendilerini kent kalabalığından kesin çizgilerle ayırmak istemektedir (Ayata, 2003: 40-41).

... şehir balta girmemiş vahşi bir ormanı andırırcasına karışıktır; nitekim orta sınıfların gözünde şehir yabancılarla tehlikeli temasların olabileceği, kişinin sakıncalı kişilerle yan yana gelebileceği, kargaşa, sürekli mücadele ve düzensizliklerle dolu, çok kalabalık bir yerdir. Kentin bölümlendirilmesi, yani farklı muhit ve mntıkalara ayrılması düzensizliği hafifletmenin bir yöntemidir. Bu ayrım sayesinde toplumsal ve işlevsel olarak kent kargaşasından kopartılmış uydu kent sosyal ortamında huzura ve rahata kavuşma mümkün hale gelmektedir. Yeni ve düzenli uydu kent ortamında, kaba saba kalabalıkları, düzensizliği ve kargaşası ile kentin “sokak hayatı” etkin bir biçimde dışarıda bırakılmış olmaktadır (Ayata, 2003: 42).

Özellikle, güvenlikli sitelerin pazarlanmasında bu “kalabalık”, “kirlenme” ve “yozlaşma” sıklıkla vurgulanan bir konu haline gelmektedir. Bu nedenle, güvenlikli sitelerde kurulmaya çalışılan yeni yaşam tarzı, ‘katlanılmaz bir hâl alan İstanbul’un keşmekeşi’yle tam bir karşıtlık sunmaktadır. Geliştirici firmalar ve sitelerin tanıtımını üstlenen şirketlerin yanı sıra bu sitelerin sakinleri de İstanbul’u tanımlarken ‘pislik, yozluk, karmaşa, trafik sıkışıklığı ve hava kirliliği’ gibi olumsuzluklara vurgu yapmaktalar. Reklam broşürlerinde sık sık ‘kent

merkezinin eski güzelliklerini kaybetmiş olması'na karşın, güvenlikli sitelerde bu keşmekeşin uzağında korunaklı alanlar yaratıldığı dile getirilmektedir (Perouse ve Daniş, 2005: 111-112).

Kemer Country için Türkçe ve İngilizce hazırlanan tanıtım kitapçığında şehrin çözüm bekleyen sorunlarının altı şu şekilde çizilmektedir: “Bu g   kent ve toplum için çözümü olanaksız sorunlara sebep oluyor:   n ne geçilmez plansız konut artışı, su kesintileri, kirlilik, trafik sorunu, her köşede bitiveren gecekondu, gün geçtikçe daha az yaşanabilir olan bir kent merkezi (aktaran: G nl g r, 2008: 76).” Kentin bu karamsarlığına karşılık Kemer Country, sakinlerine duvarlar ardında “bir zamanlar İstanbullu'nun sahip olduğu sonradan yitirdiği bir yaşama biçimini” vaat etmektedir (G nl g r, 2008: 76). Benzer şekilde, Bahçeşehir de kendi tanıtım kampanyalarını yaparken, İstanbul ile ilgili hiçbir olumlu slogan kullanmamaya ve Bah elehir'i İstanbul'un tüm olumsuzluklarından uzakta yeni bir kent olarak tanımlamaya  zen göstermektedir (Kurtuluş, 2016a: 101).

‘şehre hem uzak, hem de yakın’ söylemi güvenlik sitelerin pazarlanmasında sıklıkla vurgulanmaktadır. “Acarkent, hem İstanbul'un içinde, hem de dışında”; “İstanbul'dan uzaklaşmadan, İstanbul'un dışında olmak” ya da “İstanbul'un hem dışında, hem içinde, yemyeşil doğası, tertemiz havası ve kuş seslerinin armonisi ile huzurlu vazgeçilmez bir me  n olan Beykoz Konakları” gibi sloganlarda kent merkezinin olumsuzluklarından uzakta olurken içeride yaratılan zengin sosyal ve altyapısal donatılar sayesinde kent yaşamının tüm artılarına sahip olunduğu vurgulanmaktadır. Aynı anda, kentin hem içinde hem de dışında olmak kültürel seçkinlik söyleminin inşasında da kendini göstermektedir: Bir yanda ısrarla vurgulanan İstanbulluluk, diğer yanda İstanbul'dan kaçış. Bu çelişkili gibi duran söylemin arkasında kent merkezinin keşmekeşi içinde kaybedilen değerlerin, yeni ‘mahallelerde’ aranması, yeniden yaratılması yatmaktadır. Böylece güvenlikli site sakinleri ‘İstanbul olmanın zarafeti’nden bahsederken ‘kentin dışında ama içinde’ olma halini eski kent yaşamı geleneklerinin sitelerde yeniden canlandırılmasıyla açıklamaktadırlar (Perouse ve Daniş, 2005: 112).

Kentin dışında bir yaşam sunan bu siteler, kent merkezinden en az 20-30 km uzakta, boğaz sırtları veya orman kenarı gibi konumları ile ‘doğayla iç içe’ olma fırsatını sakinlerine sunmaktadır. Site sakinlerine keyif verecek bir doğal güzelliğin bulunmadığı zamanlarda ise Bahçeşehir  rneğinde olduğu gibi konutların tam ortasında yer alan dev g l gibi yapay olarak üretilen manzaralar kullanılmaktadır (Perouse ve Daniş, 2005: 106-107).

..Evidea'da meyve dalından koparılıp yenir. Sabah mahmurluğu kahveyle değil, yüzerek atılır. Çocuklar, diledikleri gibi bisiklete biner. Otomobiller Evidea sakinlerinin hayatlarının içinden geçmez. Romantik bir yürüyüş için evlerden iki adım atmak yeterli olur. Kapılar, mis kokulu çiçek yollarına açılır. Değişik ışıklar saçan gölet, günün her saati Evidea'lıları yeni bir sürprizle karşılar. Bütün evler yemyeşil manzarayı görür ve Evidea'lılar her sabah bu manzarayla güne başlar.. (<http://www.remaxabc.com>'dan aktaran: Akyol Altun, 2010: 157).

Kent merkezine yakın noktalarda bulunan çok katlı güvenli sitelerde ise farklı bir İstanbul imgesinin sunulduğu görülmektedir. Küresel ekonominin hizmet ve finans sektörüne kayması, bu sektörlerde yüksek maaşlarla çalışan, tüketim gücü yüksek kalifiye iş gücünü kent merkezlerine çekmeyi gerektirdiği için kent olumlayıcı bir söylemle sosyal ve kültürel çeşitliğin merkezi olarak mitleştirilerek, kenti gücü yetenlerin tüketebileceği bir imgeye dönüştürmüştür (Gönlüğü, 2008: 78). Örneğin İstanbul'daki Metrocity Millenium kent merkezinde yaşamak isteyen, kent yaşantısı içinde kalmak zorunda olan ya da zamanı değerli olan iş adamlarından oluşan bir çevreyi hedeflemektedir.

Şehri duymak, nasıl nefes aldığını, eğlendiğini, çalıştığını... Sevmek gürültüsünü, kalabalığını, koşuşturmacasını... Tiyatrolarını ve dedikodularını... Sokaklarını ve sokak satıcılarını... Trafikini ve her renkten tüm seslerini... Kaçmak değil ona koşmak için sabırsızlanmak uzak kaldığında. Bu şehir İstanbul. Onu seviyoruz bağımlılık derecesinde bir tutkuyla. İstanbul'da hayatın, işin, prestijin, konforun, alışverişin, boğazın, yeşilin, mutluluğun, güvenliğin, eğlencenin, sporun, sağlığın, huzurun ve kültürün tam ortasında bizim gibi düşünen tüm özel kentliler için işte Metrocity Millenium.³³

Özetle, kentli seçkinlerin, kentin geri kalanıyla arasındaki sosyal mesafeyi fiziksel mesafe yoluyla ifade etmesi yani kent merkezinden kaçışı, kentin geri kalanından fiziksel ayırışma ve yalıtımlarını sağlayarak, sosyal statüsünü pekiştirmelerini desteklemiştir. Kentli seçkinlerin kendilerine benzeyen insanlarla mahalle kültürünü yeniden canlandırması ancak kendini “kara kalabalıklardan” ve taşralaşmış İstanbul'dan uzaklaşması yoluyla olmuştur (Aydın, 2012: 110).

2.5.2.5. Kentsel Mekânda Ayırışma

Kentlerde 1980'lerde hızlanan ve bugün de devam eden ekonomik ve toplumsal yeniden yapılanma, bir yandan toplumsal ve kültürel dokuyu parçalarken; diğer yandan da kaçınılmaz olarak kentin mekân kullanımında da değişimlere neden olmaktadır. Ekonomik yeniden yapılanma ile kentlerin istihdam ve üretim biçimindeki ağırlığın sanayi sektöründen hizmetler sektörüne doğru eksen değiştirmesi, kentlerin mekânsal yeniden yapılanmasını da

³³ <http://www.lukistanbul.com/metrocitymillenium.asp> (erişim tarihi: 13.08.2014)

beraberinde getirmiştir. Bu yeniden yapılanma, bir yandan yeni işyeri alanlarının altyapı, ulaşım ve kentle ilişki biçimlerinin eskisinden farklı olması, diğer yandan bu yeni sektörde çalışan kişilerin bireysel yeniden üretim mekânlarına ilişkin tercihlerinin farklı olması dolayısıyla, kent toplumunda gelir gruplarına göre ortaya çıkan statü farklılaşmalarından doğan ayrışmayı beraberinde getirmiştir. İstihdam yapısındaki değişim, devletin piyasa ile ilişkisinin değişimi, kentlerdeki yaşamı da değiştirmiştir. Devlet, piyasa lehine küçülüp, gelirler arasındaki uçurum arttıkça, toplumsal ayrışmanın zemini de güçlenmektedir. (Firidin Özgür, 2006: 23).

Sınıflar arası bu ayrışma ve eşitsizlik kentsel mekânda da ifadesini bulmuş, bireylerin kentsel alanlarında konut tercihlerine de yansımış ve güvenli siteler bu ayrışmanın mekânsal yansıması olarak 1980’li yıllardan sonra karşımıza çıkmıştır. Enlil’e (2003: 84) göre keskinleşen toplumsal eşitsizlikler, güvenli siteler ile ayrılan kent parçaları arasındaki çizgi kalınlaşmış, kutuplaşma artmış ve giderek varsılı yoksuldan ayıran gerçek ya da sembolik duvarlar inşa edilmiştir. Duvarlar ardında yaşayanlar, kendine yeterli yaşam çevreleri ile duvarlar ardındaki yaşantıyla bütünleşmiş, dış dünya ile ilişki kurma gereksinimlerini minimize etmişlerdir.

Bunun yanı sıra, dünyadaki diğer kentlerdeki gibi etnik ve ırksal ayrışmaya benzer şekilde Türkiye’deki güvenli siteler de etnik ve politik kimlik temelli bir ayrışmanın olduğu görülmektedir. 1980’li yıllarda daha da artmaya başlayan laik ve İslamcı gruplar arasındaki çatışmaların bir yansıması olarak laik grupların tercih ettiği Kemer Country ya da Ankara Koru Sitesi gibi politik temelli ayrılan siteler mevcuttur. Bu sitelerin yanı sıra, kapatılan Refah Partisi döneminde yapılmaya başlanan ve adını parti ambleminden alan Başakşehir ve Hilal Konutları; Anadolu yakasında bulunan ünlü Erzurum Sitesi; Ankara’daki eski Özelif Sitesi ve Birlik Sitesi gibi yerleşimler pek çok siyasinin ya da muhafazakâr kesimin önde gelenlerinin ve zenginlerinin oturduğu sosyal statüyü yansıtan önemli “referans adres”lerdir (Eren ve Dolmacı, 2006).

Benzer şekilde Antalya’daki Feyzief Sitesi ve Sülemiş Sitesi’nde de politik temelli bir ayrışma mevcuttur. Lara semtindeki Feyzief Sitesi’nin girişinde Atatürk ve Türk bayrağı bulunan tabelanın üzerinde “Atatürkçü, laik, demokratik insanların yaşadığı sitedir” yazmaktadır. Fevzi Efe, adını verdiği sitede Atatürkçü ve laik olanların oturmasını nasihat etmiştir. Üç bloklu 82 daireden oluşan sitenin her üç bloğunun girişinde profesyonel site yönetimi tarafından asılmış, ‘Çağdaş sitemizde çağdaş bir yaşam için kurallar’ yazılı bir pano bulunmaktadır. Panoda yazılan kuralların birinci maddesi, ‘Laik-Demokratik-Atatürkçü düşünceye sahip olmak’, ikincisi ise ‘Çağdaş bir sitede yaşamaya hazır komşuluk ilişkilerine

vakıf olmak'dır.³⁴ Feyziefe Sitesi'nin çok yakınında bulunan Sülemiş Sitesi'nin girişinde de Atatürk'ün dev bir portresi ile Yunus Emre, Mevlana Celaleddin-i Rumi ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin resimleri yer almaktadır. Sitenin her bloğunda da Türk bayrağı dalgalanmaktadır. Siteye adını veren Ahmet Tevfik Sülemiş, bir gazeteye vermiş olduğu röportajda, bu resimlerin insanlar arasında etnik veya politik ayrıştırıcı bir unsur yaratmadığını, sitenin en önemli özelliğinin insanları birleştirmek olduğunu belirtmiştir. Sülemiş'in ifadeleri şu şekildedir:

Site hizmete girdiğinde, bundan 12 yıl önce, insanların Atatürk'ü anlaması için girişe dev bir portresini astırdım. Bunun yanında Türk insanının birleştirici özelliğini ön plana çıkaran ve dini yozlaştırmak yerine sevdirek insanlara anlatan Yunus Emre, Mevlana ve Hacı Bektaş-ı Veli'nin resimlerini de hemen girişe koydurdum.

İnsanların ırklarına göre ayrılmaması gerektiğini, Türk bayrağı altında birleşmesi gerektiğini söyleyen Ahmet Tevfik Sülemiş, “Burada çalışanlarımız var. Biri Kürt, biri Arap. Bu demek oluyor ki kapımız herkese açık. Yeter ki bir arada yaşamayı benimseyelim” şeklinde sözlerine devam etmiştir.³⁵

Blakely ve Snyder'e (1997) göre kapılar ve duvarlar, ayrışma yoluyla emlak değerlerinde istikrarın ve yaşam kalitesinin devamlılığını sağlamaktadır. İstenen bedeli ödeyebilen her birey güvenli bir siteye taşınabilir ve kapılara hemen her düzeyde ücret karşılığında sahip olunabilmektedir. Kapıların, parmaklıkların ve bariyerlerin ardında yaşamayı seçenler “ayrışma sayesinde korunma”yı seçmektedir. Ancak, toplumsal olarak bu ayrışmanın olumsuz etkileri bulunmaktadır. Toplumsal ayrışma, coğrafi, ekonomik ve toplumsal izolasyon fırsatların azaltılmasına, çöküntünün belli yerlerde toplanmasına, ekonomik krizlerde daha fazla şiddete yol açmaktadır. Ayrışma ve izolasyon, yalnızca toplumun diğer üyelerinden değil, çalışılan işler, kamu servisleri ve iyi okullar açısından da görülmektedir (Blakely ve Snyder, 1997: 149).

2.6. Güvenlikli Siteler Üzerine Geliştirilen Sınıflandırmalar

Güvenlikli siteler, oluşum şekilleri, organizasyon biçimleri, bulundukları yerler, sahip oldukları sosyal aktivite olanakları, sitelerde yaşayanların sosyal profilleri, büyüklükleri, sitelerin kentsel doku ile olan etkileşimleri açısından kimi kez birbirine benzeyen kimi kez de birbirinden farklılıklar gösteren bir yapı içermektedir (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56; Öncel ve Özaydın, 2012: 62). Bu bakımdan araştırmacılar, bu yerleşmelerin diğer çevrelerle olan ilişki

³⁴http://www.radikal.com.tr/turkiye/antalyada_laik_bir_getto-1020159 (erişim tarihi: 08.12.2013)

³⁵<http://haber.gazetevatan.com/turkiye-mozaigi-gibi-site/333186/1/gundem> (erişim tarihi: 22.12.2013)

derecelerine, kamusal-özel alan ilişkilerine, bu yerleşmelerin hitap ettiği gruba, içinde barındırdığı sosyal aktivitelere göre farklı tipolojiler geliştirmişlerdir. Bu tipolojilerde her bir araştırmacı, güvenli sitelerin farklı yönlerini ön plana çıkartarak bir sınıflandırma oluşturmaktadır (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56).

2.6.1. Dünyada Güvenlikli Siteler Üzerine Geliştirilen Sınıflandırmalar

Blakely ve Snyder (1997) sınıflandırmasında yerleşmenin fiziksel özelliklerinden çok sakinlerin sosyal yapısına ve hangi amaçla o yerleşmeyi seçtiklerine dikkat etmektedir. Burke'ın (2001) sınıflandırmasında yerleşmelerin fiziksel yapıları ve bulundukları bölgeler önem kazanmaktadır. Grant ve Mittelsteadt (2004) ise yerleşmelerin fiziksel yapılarını temel alırken bunu daha da özelleştirmekte ve dışarıya kapanma şekillerini göz önüne alarak yerleşmeleri buna göre sınıflandırmaktadır (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56).

Blakely ve Snyder (1997: 40) Amerika Birleşik Devletleri'ndeki güvenli siteler üzerine yaptıkları kapsamlı çalışmalarında, bu siteleri hitap ettikleri kitlelerin sahip oldukları niteliklere göre üç ana grupta sınıflandırmaktadırlar. Bunlardan ilkinin “yaşam tarzı toplulukları” (lifestyle communities), ikincisini “elit topluluklar” (prestige communities), üçüncüsünü ise “güvenli bölge toplulukları” (security zone communities) olarak adlandırılmaktadırlar. İlk güvenli siteler olan “yaşam tarzı toplulukları”, sunulan güvenliğin yanı sıra içinde barındırdığı boş zaman etkinlikleri ve kültürel aktiviteler ile belirli bir yaşam tarzını simgelemektedir. Geçmişte, emekli olmadan önce sıcak iklimli bölgelerde yazları geçirmek için kullanılan ve boş zaman değerlendirme olanakları ile donatılmış olan bu yerleşim yerleri zaman içerisinde sakinlerinin giderek tüm yıl boyunca burada yaşamaya başlaması ile birlikte güvenli sitelere dönüşmüştür.

Blakely ve Snyder (1997: 46-47) bu toplulukları hitap ettikleri kitleye göre, “emekli toplulukları” (retirement community), “golf ve boş zaman toplulukları” (the golf and leisure community) ve “yeni kent banliyöleri” (suburban new town) olmak üzere üçe ayırmışlardır. Bu topluluklardan her biri, hitap ettikleri kitleye göre farklı boş zaman etkinliklerini içinde barındırmaktadır. Emekli toplulukları, konutun yanı sıra sosyal bir çevrede yaşamak isteyen orta ve üst-orta gelir grubundaki emeklilere yönelik oluşturulan yerleşim alanlarıdır. Genellikle, sahipleri tarafından ikinci bir konut olarak kullanılmak amacıyla oluşturulan bu yerleşimlerdeki konutların bazıları yılın belli zamanlarında, bazıları ise bütün yıl boyunca kullanılmaktadır. Golf ve boş zaman toplulukları, çeşitli spor kulüplerinin etrafında gelişmiştir. Bu topluluklar, emekli toplulukları ile benzer özellikler göstermekle beraber hedef kitesini daha çok genç ve çalışan orta yaş grubu oluşturmaktadır. Yeni kent banliyö

yerleşmeleri ise çok geniş araziler üzerinde binlerce konut ünitesinden oluşmaktadır. Bu tür yerleşimler, sakinlerine okul, alışveriş merkezi, ticari ofisler, spor merkezleri, çeşitli rekreasyon alanlarını gibi bütün ihtiyaçlara cevap verebilecek bir yaşam tarzı sunmaktadır.

Blakely ve Snyder'e (1997: 46-47) göre yaşam tarzı toplulukları, hitap ettiği kitleye öncelikle sosyal yaşam ve boş zaman olanakları ile belli bir yaşam tarzı sunmaktadır. Benzer bir yaşam tarzına sahip olan site sakinlerinde aidiyet duygusu geliştirmekte, bu anlamda sosyal gönüllülüğün daha yüksek olduğu görülmektedir. Kapılar, duvarlar veya diğer kontrol mekanizmaları bu yerleşimlerin sadece bir parçasını oluşturmaktadır. Güvenlik önlemleri, suç tehlikesine karşı bir korunmadan ziyade denetim kurmaya yöneliktir. Boş zaman olanakları ile donatılmış olan bu yerleşimler yazarlar tarafından "cennete açılan kapılar" sloganı ile nitelendirilmektedir. İçinde barındırdığı boş zaman olanakları bu yerleşimlerin ayırıcı yanını oluşturduğundan dolayı yazarlar bu sitelerin tasarlanıp pazarlanmasının ardında yatan temel motivasyonun giderek büyüyen "boş zaman tüketim toplumunu sermayeye dönüştürmek" olduğunu belirtmektedirler. Bu topluluklar, boş zaman etkinlikleri ve sosyal aktivitelerin önemi ve büyüklü nedeniyle diğer iki topluluktan ayrılmaktadır.

Güvenlikli sitelerin ikinci türü olan "elit toplulukları", ortak değerler, ekonomik sınıf ve statüye dayanmakta ve daha çok üst gelir grubu ve süper zenginlerin yaşadıkları yerleşim yerleri olmaktadır. Elit toplulukları, yaşam tarzı toplulukları gibi prestij, elitlik ve farklılığa vurgu yapmakla birlikte sosyal aktivite olanaklarından yoksundurlar. Sakinlerine toplumun geri kalanından soyutlanabilecekleri güvenli mekânlar sunan bu yerleşimler, sağladıkları mahremiyet ve kişisel alana vurguları ile yaşam tarzı topluluklarından ayrılmaktadırlar. Yazarlara göre elit toplulukları, 19. yüzyıl sonunda, zengin kentlilerin ve sanayi baronlarının, kendilerini avam kalabalığı kapatmaları ile ortaya çıkmıştır. Günümüzde de geçmişe benzer bir şekilde kendilerini toplumun geri kalanından korunması gereken, farklı ve özel kişiler olarak gören varıl kesimler etrafı çevrili konut alanlarını tercih etmektedir. Belirli bir ortak değer, sınıf ve statüyü paylaşma amacını güden bu gruplar böyle kendilerini toplumun geri kalanından tamamen ayırmaktadır. Bu sitelerde yaşayanlar için en önemli koşulu temsil eden güvenlik, yaşam tarzının yanı sıra sakinlerinin ekonomik ve sosyal statülerini de korumaktadır. Böylece, kendilerini toplumun geri kalanından dışlama ve farklılaşma istekleri tatmin edilmiş olmaktadır. Çoğunlukla göl, deniz, nehir kıyılarında ya da doğal yaşam alanlarının yanında kurulan bu yerleşmelerde, statünün bir göstergesi olarak dikkat çekici girişler, gösterişli mimariler ve cepheler, zengin iç mekân donanımları mevcuttur (Blakely ve Snyder, 1997: 74-75).

Blakely ve Snyder (1997: 41-42) elit toplulukları da gelir grubuna göre “zengin ve ünlü topluluklar” (rich and famous communities), “en üst yüzde beşe giren zengin toplulukları” (top-fifth communities) ve “yönetici topluluklar” (executive communities) olmak üzere üç alt bölüme ayırmışlardır. Zengin ve ünlü topluluklar, zenginler için prestij sağlarken, ünlüler için mahremiyet sağlamaktadır. Küçük ölçekli olan en üst yüzde beşe giren zengin toplulukları, kıdemli yöneticiler ve profesyoneller için oluşturulan bu yerleşimler, gösterişli girişleri ve güvenlik noktaları ile dikkat çekmektedir. Orta sınıf için oluşturulan yönetici toplulukları ise ortak bir yüzme havuzu ya da tenis kortu haricinde bir başka sosyal aktivite mekânına sahip değildir.

Güvenlikli sitelerin üçüncü türü olan “güvenli bölge toplulukları” tamamen güvenlik ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. Büyük bir hızla artış gösteren bu bölgeler genellikle kent içi alanlarda belli sokak girişlerinin bariyerlerle kapatılması veya çevrilmesi ile oluşmaktadır. Yoksul kent içi semtlerinde ya da suç oranı yüksek alanlara yakın bölgelerde oturan site sakinlerini temsil eden güvenli bölge topluluklarını diğer topluluklardan ayıran en önemli unsur suç korkusudur. Bu nedenle, Blakely ve Snyder, bu tür yerleşimleri “korku adacıkları” olarak adlandırarak diğer topluluklardan ayrı bir yere koymaktadırlar. Güvenlikli bir site olarak tasarlanan yaşam tarzı toplulukları ve elit topluluklarına kıyasla, yaşam alanlarını terk etmek istemeyen ve mevcut mahallelerini korumak isteyen bölge sakinleri suçtan korunmak için kamuya açık caddelerini genel kullanımdan çıkartmak için yerel yönetimlerden izinler almaktadırlar (Blakely ve Snyder, 1997: 42-43, 99-100).

Bu alanlar da kapatılma biçimlerine göre “erişimin sınırlandırıldığı kent içi alanlar” (city perches), “erişimin kısıtlandığı banliyö alanları” (suburb perches) ve “kısıtlı erişimi olan alanlar” (barricade perches) olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Erişimin sınırlandırıldığı kent içi alanlar, uyuşturucu ticaretinin veya diğer suçların yüksek oranda bulunduğu ve düşük gelire sahip olanların yaşadıkları bölgelerin zaman içerisinde suçtan arındırılmak veya denetim altına alınmak amacı ile yerel yönetim, polis ve halkın bir araya gelerek parmaklıklar, kapılar ve denetim noktaları kurmalarıyla oluşturulmaktadır. Bu tür alanlarda, duvarlar ve kapıların maliyeti çoğunlukla yerel yönetim ya da resmi konut otoritesi tarafından karşılanmaktadır. Duvarlar, dekoratif olmaktan çok zorunluluk olarak görülmektedir. Erişimin sınırlandırıldığı banliyö alanları diğer yerleşim türlerine göre daha yakın bir zamanda ortaya çıkmışlardır ancak sayıları her geçen gün artmaktadır. Bu yerleşmeler, kente yakın banliyöler ya da küçük kentlerdeki orta sınıfa mensup konut sahibi bireylerin kapılar yaptırmaları yoluyla oluşmaktadır. Erişimin sınırlandırıldığı banliyö alanlarında yaşayanlar, kendilerine yakın mahallelerdeki yüksek suç oranlarından ya da artan şiddetin bir gün kendi kapılarına

erişebileceğinden korkmaktadırlar. Burada yaşayanların birçoğu suç korkularını yenmek için iki seçenekleri olduğunu düşünmektedir. Bunlardan ilki daha uzaktaki bir yere taşınmak olurken ikincisi, son çaba olarak sosyal ve ekonomik hiyerarşi içindeki yerlerini korumak için mahallelerini dışarıya kapatmaktır. Kısıtlı erişimi olan alanlar ise yine kent içinde görülmektedir ve sayıları hızla artmaktadır. Bu yerleşimler diğerleri gibi kamusal olan alanlara erişimin kısıtlanması amacıyla tasarlanan güvenli yerlerdir. Tamamen duvarlar ya da kapılar ile çevrili olmayan bu alanlarda bir çıkmaz sokak modeli uygulanmaya çalışılmaktadır. Mahalle sakinleri, sokaklara bariyerler koymak, ana kesişim noktalarını kapatmak ve bir ya da iki noktayı açık bırakmaktır. Bu türlü yerler tümüyle duvarlar ya da parmaklıklarla çevrelenmiş ve girişlerine kapılar yapılmış olmasa da özelleştirme ve dışlama amaçları aynı olduğu için bunlar da kapalı siteler içinde ele alınmıştır (Blakely ve Snyder, 1997: 102-117).

Burke (2001: 143) İngiltere, Amerika ve Avustralya'daki güvenli siteleri beş farklı kategoride incelemektedir. Bu yerleşimlerden ilki olan “güvenli kentsel bölgeler” (urban security zones) mevcut kentsel alanların girişimlerinin denetimli hale getirilmesi ile oluşmaktadır. İstenmeyen yaya trafiğine ve taşıt trafiğine kapatılan bu alanlar kentsel sosyal problemlerden uzaklaşmaya çalışan küçük komşuluk yerleşimlerini temsil etmektedirler.

“Güvenli apartman kompleksleri” (secure apartment complexes), üç ya da daha çok katlı apartmanlardan oluşan konut alanlardır. Bu yerleşimlerin kentin herhangi bir ulaşım ağına direk bağlantısı mevcuttur. Kullanıcı olmayanlar için hem araç hem de yaya trafiğine kapalı alan bu yerleşimlerde bulunan ortak kullanım alanları sadece site sakinlerine yöneliktir. Ulaşım ağlarına yakınlığı ve denetimli girişler bu sitelerin tercih edilme nedenidir (Burke, 2001: 143).

“Güvenli banliyö yerleşimleri” (secure suburban estates) metropol kentlerin çeperlerinde yer alan bu yerleşimler bir ya da iki katlı villalardan oluşmaktadır. Şehrin dışında ya da şehir merkezinde konumlanabilen bu yerleşimler, yeşil alan içinde, benzer yapı malzemeleri ve yapı üslubuyla tasarlanmış, etrafı duvarla çevrili, güvenli konut alanlarıdır. Daha sınırlı bir sosyal aktivite alanları sunan bu banliyö yerleşimlerinde havuz ya da spor alanları mevcuttur. Bu yerleşimlerdeki konut sayısı güvenli apartman komplekslerine ve güvenli dinlenme topluluklarına oranla daha azdır (Burke, 2001: 143).

Üst sınıflara yönelik olan “güvenli dinlenme toplulukları” (secure resort communities) göller, havuzlar veya golf sahaları gibi aktivite alanlarını içinde barındırmaktadır. Güvenli banliyölere göre daha büyük ölçekli olan bu yerleşmeler, bahçeler, yaya yolları, dikkatle hazırlanmış aydınlatmaları ile zengin bir peyzaja sahiptir (Burke, 2001: 143).

Sonuncu olarak “güvenli kırsal-kentsel yerleşmeler” (secure rural-residential estates) ise kentlerin kırsal sınırında yer almakta ve kapı ve diğer güvenlik önlemlerini içermektedir. Geniş bir alan üzerine kurulu bu yerleşimlerde, evlerin tarzı ve peyzajı daha çok pastoral bir kır manzarasını sunmaktadır (Burke, 2001: 143).

Güvenlikli siteler üzerine yapılmış olan bir diğer sınıflandırma ise Grant ve Mittelsteadt’e (2004) aittir. Kanada’da yaptıkları alan araştırması çerçevesinde güvenlikli siteleri, sınırlar ve güvenlik açısından ele alarak sekiz tipe ayırmışlardır. Bu sınıflandırma, çoğunlukla denetimli girişlerin ve güvenlik elemanlarının çeşitleri üzerine temellenmektedir.

Tablo 2.1 Güvenlikli Sitelerin “Güvenlik” Temelli Sınıflandırılması

Tip	Sınırlar	Erişim Yolu	Özellikler
Dekoratif kapılar	Sınırları belirtilmemiş	Girişte sembolik kapılar	Kendi içindeki alt bölümlerin isimlerini gösteren sembolik kapılar
Duvarla çevrilmiş alt bölümler	Opak parmaklık ya da duvar	Açık	Tüm alan duvarlarla çevrili ancak yaya ve araç giriş çıkışları serbest, duvarlar sadece komşu banliyölerden ayrılmak için
Sahte kapılı girişler	Opak duvar ya da parmaklık	Daraltılmış geçiş, taşınabilir zincirler ya da ışıklı yol direkleri, güvenlik kulübesi	Bazı noktalarda istenmeyen araçlar için caydırıcı güvenlik kulübesi veya özel girişler gibi görünen fiziksel elemanlar
Barikatlı caddeler	Sınırları belirtilmemiş	Çitler, saksılarla kapatılmış sokaklar ya da beton bariyerler	Daha çok trafiği kontrol amaçlı çıkmaz sokaklar yaratmak üzere kapatmalar, yaya geçişine açık
Kısmen kapatılmış yollar	Sınırları belirtilmemiş	İnip kalkan kol	Kırsal kasabalarda ve uzak bölgelerdeki konut alanlarında, sadece yılın belli zamanlarında ihtiyaç duyulan denetim, yaya girişi mümkün
Tamamen kapatılmış yollar	Su ya da dağ geçidi gibi doğal sınırlar	İnip kalkan kol	Adalar, yarımadalar gibi doğal veya insan yapımı sınırlarla ayrılan bölgeler
Kuşatılmış alanlarda sınırlandırılmış girişler	Parmaklık ya da duvar ve/veya doğal sınırlar	Sınırlı giriş-çıkışlar, kontrollü kapılar	Kamusal erişimin olmadığı alanlar, sakinler ziyaretçilerinin girişlerini kameralarla denetleyip yönlendirebiliyorlar
Korunaklı alanlarda sınırlandırılmış girişler	Parmaklık ya da duvar ve/veya doğal sınırlar	Kontrollü kapıları, güvenlik elemanları, polis veya asker	Kamusal erişimin olmadığı alanlar, sakinler ziyaretçilerinin girişlerini kameralarla denetleyip yönlendirebilmekte. Sürekli devriyeler ve silahlı güvenlik güçleri olanları da mevcut

Kaynak: Grant ve Mittelsteadt, 2004: 922.

Siteye göze çarpan bir giriş sunan ama geçişi hiçbir şekilde engellemeyen “dekoratif kapılar”, bütünü en dibinde yer alır. Yeni varoşların büyük bir bölümü, projenin belirgin bir şekilde afişe edilmiş piyasa adını ön plana çıkaran simgesel kapılara sahiptir. Bu tür bir çevreleme ise temelde kendi içindeki şeylere bir kimlik vermek üzere faaliyet gösterir (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 923).

“Duvarlarla çevrili altbölümler”, onları komşu varoşlardan ayıran tel örgüler ya da duvarlara sahiptir. Kimi zaman bu duvarlar toplayıcı yollar boyunca uzanır. Bu sitelerin içindeki caddeler açık kalır ve genellikle de kamuya aittir; eğer siteler kamusal caddelere göre daha dar ölçülerde inşa edilmiş özel yolları kullanırsalar ziyaretçiler içeri girmek konusunda tereddüde kapılabilir. Duvarlarla çevrili siteler, nöbetçilerin ya da kapıların eklenmesiyle kolaylıkla tamamen kapatılmış yerleşimlere dönüştürülebilir (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 923).

“Barikatlı caddeler” genellikle, trafiği azaltmak için bazı caddelerin kapatıldığı şehir içi alanlarda görülürler. Barikatlara eşlik eden duvarlar nadiren inşa edildiği için yayalar site içerisinde hareket edebilmektedir. Bazı durumlarda bu barikatlar duvarları içeriden kuşatmaktadır ancak bu durumda da muhitin dışındaki problemleri engelledikleri düşünülmektedir (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 923).

“Tamamen kapatılmış yollar” ise göl, hendek, orman ya da dağlar gibi doğal varlıklarla izole edilmiş olan sitelerin trafik akışını sınırlayabilir. Evlere uzaklık ya da izinsiz girişleri sınırlayan birtakım semboller, yayaların bariyerler etrafında yürümesini engelleyebilir ve tam tekmil duvarlara yönelik ihtiyacı ortadan kaldırabilir (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 923).

Etrafı tamamen tel örgülerle çevrili olan “sınırlandırılmış girişler” yollar ise geçişi sınırlamaktadır. Bu tür projelerde fiziksel sınırlar psikolojik sınırların yerine geçer ve mekânı katı bir şekilde kesitlere ayırır. Bölge sakinleri tarafından kullanılan teknolojik cihazlar giriş çıkışı denetler (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 923).

Giriş çıkışı denetleyen nöbetçilerin olduğu “sınırlandırılmış girişler”, tam anlamıyla güvenlik niteliğine ve sürekli yönetsel bir gözetlemeye sahiptir; çevreleme, sürecin en üst kısmında yer almaktadır. Kanada örneğinde bu tür yollar epey nadirdir fakat ABD ve Brezilya’da oldukça yaygındır. Öte yandan tam anlamıyla geçitlemeyi yürürlüğe sokan sosyal konut projeleri burada göz önünde bulundurulacaktır (Grant ve Mittelsteadt, 2004: 923).

Bunların dışında, Blandy (2006) de İngiltere yer alan güvenli siteleri üç başlık altında toplamıştır:

“Doldurulmuş” güvenli siteler, İngiltere’deki en yaygın olan güvenli site türüdür. Kasaba ve kentlerde yer alır, caddeden içeri doğru bakan, girişinde bir kapı ya da kemerli bir geçit bulunan küçük bir grup yeni konuttan oluşurlar. Geliştirici firmalar bu siteleri, yıkım yoluyla elverişli hale getirilen kent içindeki küçük arazi parçaları üzerine inşa ederler. Bu tür sitelerin bazıları listenin en üst sıralarında yer almasına rağmen, fiyat bakımından genellikle listenin daha aşağılarında bulunmaktadır. Bu sitelerin bazıları, gençleri hedefleyen bir pazarlama stratejisiyle “akıllı, hiper fonksiyonel, şık, pürüzsüz, eşsiz ve komplike iç mekânlara sahip ileri teknoloji ürünü “kentsel yaşama tarzı” sunmaktadır. Daha geleneksel tarzda tasarlan doldurulmuş tip güvenli sitelerle ilgili diğer pazarlama stratejilerin de ise “at ahırları” ya da “avlu” gibi nostaljik terimlerle kurgulanmış tasarımlar sunulmaktadır (Blandy, 2006: 21).

“Kentsel Mirası Dönüştüren” güvenli siteler, diğer site türlerinin % 41’ine karşılık gelmektedir. İngiltere’de oldukça yaygın olan bu sitelerin Amerika’da herhangi bir karşılığının olmadığı görünmektedir. Geliştirici firmalar, bu siteleri birçoğu mimari açıdan dikkat çekici olan, bazıları İngiliz miras listesine kabul edilmiş ve bu liste yoluyla korunan mevcut binalardan oluşturmuşlardır. Bir diğer ifade ile ulusal miras listesindeki köhne yapıların restorasyonu ile çok işlevli konut alanları elde edilmektedir. Bu şekilde, köhneleşmiş binalar yeniden etkin bir şekilde korunmaya ve kullanılmaya başlamıştır. Geçmişte bu binaların birçoğu aslında yerleşim yeri değildir. Örnekler arasında kırsal alanlardan kentin içlerine dek uzanan bir yelpaze içerisinde yer alan eski garnizonlar, Victorian döneme ait tımarhaneler, hapishaneler, okullar, fabrikalar ve hastaneler vardır. Bu binaların eski amaçları, genellikle dışarıdakilerin güvenliğini sağlamak ya da içeridekileri korumak amacıyla kuşatıcı bir duvara ihtiyaç duymalarıdır. Kentsel mirası dönüştüren güvenli sitelerin diğer türleri ise orijinal olarak bir duvarla çevrelenmiş ve girişinde kapılar bulunan büyük özel yerleşimler üzerindeki birtakım değişikliklerle geliştirilmiştir (Blandy, 2006: 21).

Fotoğraf 2.1 Viktoryen Dönemine Ait Bir Tımarhaneden Dönüştürülen Güvenlikli Site

Kaynak: Blandy, 2006: 22.

“Villa” tarzı güvenlikli siteler, 150’den fazla hane için geliştirilen güvenlikli sitelerdir. Bu siteler, İngiltere’de çok nadir görülmektedir. Villa tarzı güvenlikli siteler, ilk olarak 1920’lerde inşa edilmiş ve bir golf sahası üzerine kurulu iki lüks yapıya yönelik olarak yapılmıştır. İlerleyen yıllarda geliştirici firmalar bu modeli daha da genişleterek emeklilere, yaşlılara ya da özel bir gruba veya amaca yönelik tasarlanmaya başlamıştır. Bu siteler, Blakely ve Snyder (1997) tarafından saptanan Amerikan “yaşam tarzı topluluklarına” en çok benzeyen sitelerdir (Blandy, 2006: 22).

2.6.2. Türkiye’de Güvenlikli Siteler Üzerine Geliştirilen Sınıflandırmalar

Türkiye’de kent alanında yapılmış olan çalışmalarda ise özellikle Kurtuluş (2003), Geniş (2009), Levent ve Gülümser (2005), Öncel ve Özaydın’ın (2012) güvenlikli siteler üzerine yapmış oldukları sınıflandırmalar dikkat çekmektedir.

Kurtuluş’a (2002: 218) göre 1980 sonrası kentsel gelişme sektörü çerçevesinde İstanbul metropoliten alanına akan kamu kaynakları ve ulusal-uluslararası sermaye, kentin gelir dağılımında ve dolayısıyla sınıfsal yapısında bir dizi dönüşümü beraberinde getirmiştir. Sınıflar arasındaki artan gelir eşitsizlikleri mekândaki ayrışma sayesinde daha görünür hale gelmiştir. Yazar, İstanbul’da kentsel mekânda ortaya çıkan ayrışmanın görünür yüzü olan güvenlik siteleri üzerine yapmış olduğu çalışmalarda bu siteleri sosyal yapıları bakımından üç türe ayırmıştır. Bunlardan birincisi, “uluslararası ticaret, bankacılık, aracı kurumlar, finans-yatırım danışmanlık kurumları, halkla ilişkiler-reklam-pazarlama kurumları ve çokuluslu ya

da uluslar üstü şirketlerin Türkiye ofisinde çalışan, 30-45 yaş arası, iyi eğitilmiş bu grup, aynı zamanda küresel tüketim kültürünün de en başarılı taşıyıcısı” olan yeni orta sınıfın yaşadıkları “alt kentler”dir (Kurtuluş, 2003: 87). Kurtuluş (2003) bu yeni orta sınıfın meslek dağılımını şu şekilde açıklamaktadır:

özel dershanelerin, özel ilk-orta eğitim okullarının ve vakıf üniversitelerinin yaygınlaşmaya başlamasıyla, yüksek ücretlerle devlet okullarından özel okullara transfer olan başarılı öğretmenleri, üniversite hastanesinde akademik unvanı olan muayenehane sahibi ya da özel hastanelerde çalışan doktorları, serbest ya da orta ölçekli hukuk bürolarında çalışan hukukçuları, askeri pilotluktan, yüksek ücretlerle uluslar arası havayollarına transfer olan pilotları, uzmanlaşmış kamu bankalarından, özel banka ve finans kuruluşlarına transfer olan genç ve başarılı eleman ve yöneticileri (Kurtuluş, 2003: 88).

Bu sınıf, gelirlerindeki artışa, yeni sınıf kimliğine ve küresel tüketim kültürüne bağlı olarak değişen konut ve konut çevresi talebi nedeni ile kent dışında kendileri için tasarlanmış alt kentleri tercih etmektedirler. Yeni orta sınıfın Bahçeşehir gibi alt kentlerinde apartman bloklarının yanı sıra daha üst gelir grupları için tasarlanmış müstakil villa bölümleri de bulunmaktadır. Ancak, Kurtuluş’a (2003: 89) göre bu villaları tercih eden üst-orta sınıf sadece gelir düzeyi bakımından değil gelir kaynakları ve beğenileri açısından da yeni orta sınıftan ayrılmakta ve bir aşama sonra kendi sınıf kimliğine daha uygun olan lüks konut siteleri ya da villa sitelere taşınmaktadır.

“Lüks konut siteleri” de 1980’li yıllardan itibaren ortaya çıkan yeni üst orta sınıfa hitap eden yerleşimlerdir. Kurtuluş (2003) bu yeni üst orta sınıfta yer alanları şu şekilde açıklamaktadır:

Bu yeni iş adamları hızla kabuk değiştiren eğlence dünyasının patronları ve menajerleri, reklam, tanıtım, film yapım, halka ilişkiler, pazarlama, finans, aracı kurum patron ve üst düzey yöneticileri, bu gruba hizmet veren, akademik unvanlı, özel muayenehane sahibi doktor, yine bu sınıfın sıkça karşılaştığı hukuki problemlerde uzmanlaşmış, avukatlar ve hukuk bürosu sahipleri, uluslar arası ticaret ve organizasyon şirketi sahipleri, İstanbul’un arazi, ihale, uyuşturucu, eğlence, spor, fatura, otopark, vd. mafyalarının liderleri ve çekirdek kadrolarından oluşmaktadır. Bu yeni üst-orta sınıf kimliği, *işadamları* dışında, gelirlerinde, 1980’lerden önce hiç olmadığı kadar spekülasyon ve *astronomik* artışlar olan, medya dünyasının üst düzey yöneticileri, televizyon sunucuları, popüler eğlence dünyasının, şarkıcı, şovmen, manken, oyuncu ve futbolcuları da içermektedir (Kurtuluş, 2003: 90).

1980’li yıllardan itibaren oluşmaya başlayan bu yeni üst orta sınıf, kendi içinde kültürel etnik ve politik olarak son derece ayrılmış heterojen olan bir yapı taşımaktadır. Ancak, bu farklılıkları örten bir tüketim kültürü ile birleşmektedirler. Bu sınıf, sınıfsal kimliklerini tüketim aracılığıyla ortaya koymaya çalıştıkları için emlak piyasası bu grup için

önemli bir güvenlik yatırımı alanı olmuştur. Bu nedenle, bu sınıfın konut talebini belirleyen başat kriter de yatırım aracı olarak prim yapacak ve moda olabilecek bir konut alanının bulunmadır. Lüks konut siteleri adlandırılan bu yerleşimler, Boğaz sırtları, Etiler, Levent, İstanbul'un Karadeniz kıyıları ve orman ve tarihi koru arazileri üzerinde kurulmuştur. Apartmanlar ve villa kentler biçiminde inşa edilen bu yerleşimler, kendi özel güvenlik sistemleriyle korunan ve özel arazi statüsünden dolayı orada oturanlar dışındakilerin serbestçe giremeyeceği alanlardır. Bu sınıf için taşınacağı lüks konut alanlarının güvenliği ve komşularının kimler olduğu yer seçiminde en önemli kriteri oluşturmaktadır (Kurtuluş, 2003: 90-91).

Üçüncü yerleşim yeri ise İstanbul'un üretim, finans, hizmetler, inşaat, sanayi ve medya sermayesi sahiplerinin yanı sıra çok yüksek gelir düzeylerine sahip doktor, avukat ve ulusal ve çok uluslu şirketlerin üst düzey yöneticilerinin yaşadıkları “kapalı refah adacıkları”dır. Kurtuluş (2003), İstanbul'da 1990'larda ortaya çıkan refah adacıklarının tüm dünyadaki örnekleriyle şu ortak özelliklere sahip olduklarını belirtmektedir:

Doğa, orman, göl, deniz manzarası gibi bir coğrafi özelliğe sahip olmak ya da eski aristokrat sınıfa ait bir mülkiyet ve arazi kullanım biçimine sahip olmak; alt ve orta sınıfların sırada kalabalığından fiziksel olarak uzakta olmak; güvenliğin, özel güvenlik birimi, duvar, engelli kapı, elektronik gözetleme ve tanıma sistemleriyle sağlandığı, yabancıların ve özellikle de giderek yükselen kentsel şiddetin giremeyeceği bir yaşam çevresi olması; büyük ve prestijli tasarım ofisleri ve ünlü mimarlar tarafından tasarlanmış, güvenilir bir yerleşim planı ve yüksek kalite ve estetikte yapı malzemesi içeren bir mimari projeye sahip olmak; profesyonelce tasarlanmış ve yönetilen bir peyzaja sahip olmak; alışveriş merkezi, lüks donanımlı sosyal tesisler, açık ve kapalı spor tesisleri (tenis ve golfu de içeren), çocuk parkları, koşu parkurları, binicilik kulüpleri vd. tesislere sahip olmak ve hatta bünyesinde bir özel ilköğretim okulu ve lise kurma planı içermek; konut üreticisinin bu sınıfın dışındakileri eleyecek bir satış politikasına sahip olması (Kurtuluş, 2003: 93).

İstanbul'daki güvenli siteleri Amerika Birleşik Devletleri'ndeki prestij ve yaşam tarzı sitelerinin bir karması görünüm arz ettiğini belirten Geniş (2009) ise İstanbul'da üst gelir gruplarına hitap eden güvenli siteleri üçe ayırarak incelemektedir:

“Çok katlı site”, kent merkezinde, prestij bölgeleri olarak adlandırılan seçkin il ve eğlence merkezlerine yakın, yüksek teknolojiye dayalı güvenlik hizmetleri, akıllı bina özelliği, seçkin ancak sınırlı sayıda spor, tüketim, kişisel ve ev hizmetleri ve özel yönetim özelliklerine sahiptir (Geniş, 2009: 129).

“Seçkin villa site”, genellikle Boğaz’a nazır orman içi tepe ve kıyılarda, sınırlı sayıda konut ve elit site sakinleri, yüksek teknolojiye dayalı güvenlik ve sınırlı sayıda güvenlik görevlisi, seçkin ancak sınırlı sayıda spor, alışveriş, eğlence, ev hizmetleri ve sosyal hizmetler, özel yönetim gibi özellikleri sahiptir (Geniş, 2009: 129).

“Özel kasaba”ların temel özellikleri ise kentin çeperinde mücavir alanlarda ve genellikle orman içinde ya da göl kenarında, büyük ölçek ve çok sayıda konut seçeneği, yüksek teknolojiye dayalı güvenlik ve çok sayıda güvenlik görevlisi, gelişmiş iletişim ve altyapı hizmetleri, çok sayıda seçkin spor tesisleri ve hizmetleri, geniş bir yelpazeye sahip alışveriş, eğlence, sosyal ve kişisel hizmet olanakları şeklindedir. Geniş’e (2009: 129) göre özel kasabalarda hedef “mümkün olan ölçüde kendine yeter olmak ve dışarıya olan bağımlılığı asgariye indirmektedir.”

Levent ve Gülümser (2004: 6-7) İstanbul’daki güvenli siteleri, yerleşimin kentteki konumu, yerleşim biçimi, hitap ettiği kentli gruba, yoğunluklarına göre dört başlık altında sınıflandırmışlardır. “Dikey korumalı yerleşmeler”, kent merkezinde ya da merkezi iş bölgelerinde yüksek katlı binalardan oluşmaktadır. Bunlar genellikle gökdelenler, rezidanslar ya da otel evler olarak adlandırılmaktadır. Kentin elitleri için inşa edilen bu yerleşimler, alışveriş merkezleri ya da iş merkezleri ile bütünleşmiştir. “Yatay korumalı yerleşmeler” kent çeperindeki geniş arazilerde yer alan birbirine yapışık veya tek müstakil konutlardan oluşmaktadır. Bu yerleşmeler, genellikle çocuklu üst ve üst-orta gelir grubundan aileler tarafından tercih edilmektedir. Kentin prestijli semtlerinde konumlandırılmış “yarı-yatay korumalı yerleşmeler” de üst ve orta gelir grubu için geliştirilen apartman bloklarından oluşmaktadır. Uydu kent veya yeni kasaba olarak adlandırılan “karma tip korumalı yerleşmeler” ise belirli bir sınıf için inşa edilmiş olan kendi kendine yeten küçük kasabalarlardır.

Bunların dışında Öncel ve Özyayın (2012: 70-72) da güvenli sitelerin öncüllerinin yer aldığı Beykoz ilçesinde, örnek alan olarak seçmiş oldukları Soğuksu bölgesi için sitelerin kullanım biçimlerinden yola çıkarak bir sınıflandırmaya gitmişlerdir. Soğuksu bölgesinde, tekil konutlar ve kolektif konutlar bulunmakla birlikte bunların her ikisini de içerecek bir planlamaya bu bölgede rastlanmamaktadır. Ayrıca, bu konutların her biri de kendi içinde alt kategorilere ayrılmaktadır. “Tekil konutlar”, büyük inşaat firmaları tarafından üstlenilen projelerdir ve Osmanlı konut mimarisinden “konak” tipini seçmişlerdir. Bu konutların alt kategorileri ise otoyol kenarında ve bölgenin tepe noktalarında planlanan, büyük alana yayılan siteler ile orman arazisi içinde, yerleşmeye uzak ve küçük alana yayılan siteler.

“Kolektif konutlar”dan oluşan güvenli siteler ise açık alanlar, spor ve sosyal tesisleri bulunan, çevreden sınır duvarları ile ayrılan yerleşmelerdir. Alt kategorilerini ise konut bloklarının, site içi açık ulaşım yollarının ve sosyal tesislerinin ayrıştığı siteler ile konut blokları, açık alanlar ve sosyal alanların kütesel olarak “bütün etkisi” verecek biçimde planlandığı siteler oluşturmaktadır (Öncel ve Özaydın, 2012: 70-72).

2.7. Dünyada ve Türkiye’de Güvenlikli Sitelerin Tarihi

Bu başlık altında Dünyada ve Türkiye’de güvenli sitelerin ne zaman ve hangi koşullarda ortaya çıktığından bahsedilmiştir.

2.7.1. Dünyada Güvenlikli Sitelerin Tarihi

İlk örnekleri Amerika Birleşik Devletleri’nde ortaya çıkan güvenli siteler, kısa zamanda Amerika’nın diğer kentsel alanlarında olduğu kadar, Avrupa, Asya, Afrika, Güney Amerika kıtalarının kentsel alanlarında da üst sınıf ve yeni orta sınıflar için cazibe merkezleri haline gelmiştir (Kurtuluş, 2011: 18). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki güvenlik siteleri çeşitli benzerlikler göstermesine rağmen oluşum nedenleri, organizasyon biçimleri, tercih edilme nedenleri gibi özellikleri açısından önemli farklılıklar göstermektedir. Güvenlikli sitelerin oluşumuna etki eden faktörler ülkelerin gelişmişlik seviyeleri ile yakından ilgili olmaktadır. Refah seviyesinin yüksek olduğu ancak sosyal devletin çözülmeye başladığı gelişmiş ülkelerde çok sayıda bulunan güvenlik siteleri artan gelir eşitsizlikleri ve suç oranlarına paralel olarak sayıca daha da artmaktadır. Gelişmekte olan ve tarihlerinde sömürge olan devletlerde ise üst sınıfların sayısına göre daha az bulunmaktadır (Tümer ve Dostoğlu, 2008: 56).

Amerika kıtasında, güvenli sitelerin ortaya çıkışında kentsel suç oranlarındaki artış önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle Kaliforniya ve Florida gibi kentlerde ilk örneklerinin görüldüğü güvenli siteler, güvenlik ve etnik nedenlerden dolayı ortaya çıkmıştır. Avrupa kıtasında, güvenli sitelerin oluşuma etki eden faktörler ve tercih edilme nedenlerinin başında prestij ve yazlık kullanımı gelmektedir. Bu siteler, orta ve üst sınıflara daha iyi bir yaşam standardı, sosyal aktiviteler ve homojen bir topluluk içinde bir yaşam sunmaktadır. Asya kıtasında güvenli sitelerin ortaya çıkışında üst sınıfların güvenlik, prestij ve yeni yaşam tarzı isteği yer almaktadır. Bunun yanı sıra, ırkçılık, etnik köken ve göçler de bu sitelerin oluşumunda etkili olmuştur. Afrika kıtasında, özellikle de Güney Afrika’da güvenli sitelerin oluşumuna etki eden faktörler arasında “güvenlik” önemli bir yer tutmaktadır. Afrika’da artan suç oranı sonucunda ortaya çıkan suç korkusu bu sitelere olan talebin artmasına neden olmaktadır. Afrika kıtasındaki ülkeler gibi Latin Amerika ülkelerinde

de bu sitelerin ortaya çıkmasında “güvenlik” sağlama isteğidir. Avustralya kıtasında ise yüksek bir yaşam standardına ulaşma arzusu bu sitelerin talep edilmesinde önemli bir oynamaktadır.

2.7.1.1. Amerika Kıtası

Amerika Birleşik Devletleri’nde 1960’ların başında orta gelir grubundaki emekliler için oluşturulmuş güvenli siteler, 1980’lerden itibaren hızla artmaya başlamıştır. Bu yıllar, kentlerde suçun arttığı ve kentlilerin korku yüzünden güvenli sitelere yöneldiği dönem olmuştur. Amerika’daki güvenli sitelerin 1980’lerde hızla artmasını Blakely ve Snyder (1997) dönemin demografik, ekonomik ve toplumsal değişimler ile birlikte bireylerde geleceğe yönelik büyük bir korku oluşmasına bağlamaktadır. Birçok Amerikalı bu değişimler yüzünden huzursuzluk duymaktadır ve komşularından emin olamamaktadır. Bir suç korkusuna dönüşen bu huzursuzluk sonucunda, milyonlarca Amerikalı duvarlar ve parmaklıklar arkasındaki yerleşmelerde yaşamayı seçmiştir. Bu durum, Amerika’daki bu yeni kale mantığının dramatik bir kanıtı olan güvenli sitelerin giderek artmasına neden olmaktadır. Amerikalıların % 90’ı suç oranının arttığını düşünmekte, % 55’i ise suça maruz kalmaktan korkmaktadır. Ayrıca, bireylerin çoğu polis tarafından yeterince korunmadığını düşünmektedir. Bu nedenle, güvenli siteler, kapalı olmayan yerleşimlere göre daha güvenli bulunmaktadır. Güvenliğin yanı sıra yatırım yapmak ve benzer insanlarla yaşam isteği bu sitelerin tercih edilme nedenleri arasındadır. 1980’lerin sonunda güvenli sitelerin merkezi haline gelen Kaliforniya, Florida ve Teksas gibi kentlerin yanı sıra New York, Chicago, Houston, Miami, Los Angeles, Phoenix gibi yoğun bir şekilde göç alan kentsel alanlarda da yaygınlık göstermeye başlamıştır. Bu yerleşim birimleri, 1990’lı yıllardan itibaren üst orta ve üst gelir grubuna ek olarak orta gelir grubuna da hitap etmeye başlamıştır.

1990’ların sonlarına doğru Amerika’da, 3 milyondan fazla birimle 20.000 güvenli siteye yaklaşık 8 milyon kişinin yaşadığı tahmin edilmektedir. Bu yerleşimlerin üçte biri üst sınıf; diğer üçte biri üst-orta sınıf; diğer kalanı da emekliler için üretilmiştir. Blakely ve Snyder’e (1997) göre günümüzdeki güvenli siteler ilk örneklerinden farklılıklar göstermektedir. Üst sınıflara veya ünlülere hitap eden bu siteler “olağanüstü kişiler için, olağanüstü yerler”dir. Günümüzde bu tür yerleşimlerin birçok özelliği içinde barındırması beklenmektedir. Bu siteleri tercih edenler, doğa ile baş başa, çeşitli sosyal donatıları içinde barındıran, denetimli girişlerin olan, benzer insanlar ile yaşamak istemektedir.

Kanada’da bulunan güvenlik sitelerin temelinde “güvenlik” bulunmayıp “mahremiyet”, “kapalılık”, “kimlik”, “yaşam tarzı” ve “topluluk” kavramları önemli yer tutmaktadır. Bu siteler, dünyanın diğer ülkelerinde olduğu gibi Kanada’da da yıllar içerisinde artmaya başlamış ve 2004 yılında yapılan bir çalışmada Kanada’da yer alan güvenli sitelerin sayısının üç yüzün üzerinde olduğu belirlenmiştir. Bu yerleşimlerin çoğu Britanya Kolombiyası ve Ontario eyaletinde yer almaktadır. Kanada’daki güvenli site yerleşmelerinde var olan yol, yerleşmenin girişinde kapı ile kapatılmaktadır ve kapılar, güvenliğin simgesi olarak kabul edilse de sadece yabancı ziyaretçilerin dışarıda tutulmasını sağlamaktadır. Sınırlarının geçirgenliğinde diğer güvenlik amaçlı oluşan güvenli sitelerden farklıdır. Sınır elemanı olan duvar, çitler ya da parmaklıklar alçaktır ve içerisini göstermektedir. Güvenlik görevlileri ile güvenlik kameraları ile denetim azdır. Site yerleşimlerinde çoğunda rekreasyon alanları bulunurken; bazılarında da alışveriş mekânları bulunmaktadır (Grant, 2005).

Güney Amerika kıtasında yer alan Meksika, Arjantin, Brezilya, Şili gibi ülkelerde güvenli siteler hızla yaygınlaşmaktadır. Bu sitelerin ortaya çıkış nedenlerini arasında kıtadaki suç artışı, benzer insanlar yaşama, kentsel problemlerden kaçış ve Amerikan tarzı bir yaşam isteği yer almaktadır. Borsdorf ve Hidalgo (2008: 153), 1970’li yılların ortalarından itibaren, duvarlarla ve olağanüstü güvenlik donanımlarıyla ayrılan güvenli sitelerin neredeyse tüm Latin Amerika şehirlerinde ortaya çıkmaya başladığını belirtmektedir. Sokakların kapatılması ile başlamış olan bu durum yüksek katlı apartman bloklarının yapılması ile devam etmiş ve sonrasında 150-200 haneye ulaşan konutlarla beraber güvenli mahallelerin oluşması ile sonuçlanmıştır. Latin Amerika geleneğinin bir parçası olan müstakil konutlar aracılığıyla toplumsal dışlama ve içe yönelim günümüzde boyut değiştirmiş ve “yeni şehir”ler olarak anlaşılabilecek mega projeler ortaya çıkmıştır.

Coy (2006: 121), Latin Amerika şehirlerinde derinleşen sosyal ayrımcılık ve kentsel mekânın parçalanmasının görünür bir sonucu olarak Latin Amerika ülkelerinde güvenli sitelerin ortaya çıktığını ve bu sitelerin yayılma süreçlerini etkileyen üç aktör bulunduğunu belirtmektedir. Birincisi, yeni hayat tarzını cazip bir pazar olarak gören emlak şirketleri; ikincisi, hayat konforu ve güvenliğe dair ihtiyaçlarının karşılanmasına dair beklenti içerisinde olan hedef grupları ve son olarak kent yöneliminin daha sonraki uyumlanması konusunda yeterli yanıtlar bulmak zorunda olan kamu yetkilileridir.

Janoschka ve Borsdorf (2004) da güvenli site yapısı, yerleşim ve boyut özelliklerine bakarak Latin Amerika kent yapısında üç farklı güvenli site modeli yer aldığını belirtmektedir. Birincisi, çok fazla özelliği olmayan, birbirine ekli evler, hatta kuleler ve gökdelen grupları olarak tanımlanabilecek kentsel kapalı topluluklardır. Bu sitelerin hedef kitlesi, bir yandan orta seviyeli yerleşim bölgelerindeki (hatta sosyal konut projelerinde) orta sınıf hatta alt-orta sınıf ailelerken diğer yandan da kent merkezindeki bölgeler için üst sınıftan ailelerdir. Bu model, çoğunlukla merkezi ya da orta seviyeli bölgelerdeki itibarı yüksek müstakil konut bölgelerinde var olan bölgelerin kapatılmasını içerir. İkincisi, daha çok orta ve üst sınıf için yapılmış müstakil evlerden oluşan banliyödeki güvenli sitelerdir. Bu konutlar, sportif faaliyetler için geniş alanlara sahiptir. Üçüncüsü ise kültürel ve eğitimsel faaliyetlerle donatılmış mega projelerdir. Bu projelerden çok az olsa da emlak piyasası en çok bunu projeleri geliştirmeyi hedeflemektedir.

Şili'nin başkenti Santiago'daki güvenli site sayısı son yıllarda oldukça artmıştır. Bu siteler, genellikle düşük gelirli insanların oturduğu mahallelerin çeperlerine bulunmakta ve dolayısıyla kentteki geleneksel ayrışma örüntülerini değiştirmektedir. Üst sınıf için yapılan güvenli siteler, yer aldıkları bölgede alışveriş merkezlerinin ve ofis komplekslerinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum, mahalledeki yoksul kişiler için iş imkânının ve bölgedeki kamu hizmetlerinin artışına neden olmakla birlikte düşük gelirli sınıflar arasında da bir gurur kaynağı olmaktadır (Sabatini ve Salcedo, 2007: 77).

Borsdorf ve Hidalgo (2008: 159) Santiago'daki güvenli sitelerin ortaya çıkışını küreselleşmenin bir sonucu olarak yorumlamaktadır. Yeniden düzenleme ve neoliberalizm, devletin kural koyucu etkisini azaltmaktadır. Güvenli siteler, özelleştirilmiş kamusal alanlarıyla sosyal politika için bir meydan okumadır. Santiago'daki yeni eğilim, kamuya açık olmayan yalnızca o bölgede yaşayanlara özel, farklı semtleri ve kentleri bağlayan özel otobanlardır. Sadece güvenli sitede oturanların kullanabileceği diğer kısımların erişimine açık olmayan özel yollar ve otobanlar kamusal alandan ve bir kurum olarak devletten bağlantılarını koparmış kendi kendine yeterli gettolar yaratmıştır. Yeni gelişimsel eğilimler, yoksul kentle zengin kentin kutuplaşmış yapısı şimdi yerini daha parçacıklı bir modele bırakmıştır. Zenginler, kentler merkezinin dışındaki yerlere kendilerini atmakta ve “barrios cerrados”lar metropole yayılmaktadır. Ebeveynler güvenli yerleşim bölgeleri için bir istek duymaktadır. Kendi hayatlarını ve mülklerini güvence altına almak istemektedirler.

Meksika’da güvenli sitelerin tercih edilmesinde kentin kalabalığından ve gürültüsünden uzaklaşarak daha sakin ve sessiz bir yerde, doğa ile iç içe yaşama ve benzer insanlarla bir arada yaşama arzusu yatmaktadır. Ancak farklı tip ve özellikte bulunan bu siteler, güvenlik için çözüm oluşturmamakta, yalnızca istenmeyenlerin girmesini engellemektedir. Giglia (2003), Meksika’da üç farklı tip güvenli site bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan birincisi, Villa Olimpica adı verilen, etrafı tamamen duvarlar ile çevrelenmiş, 24 saat boyunca güvenlik elemanları tarafından kontrol edilen ve tek bir girişe sahip olan yerleşimdir. Bu yerleşim, kentin kuzeyinde, üç oda bir salondan oluşan dokuz yüz dört daireden oluşmaktadır ve 1968 yılında Olimpiyat Oyunları’na gelen sporcular için inşa edilmiştir. Daha çok orta sınıfa ve yurtdışından gelenlerin tercih ettiği sitede park alanları ve rekreasyonel alanları bulunmaktadır. Bir diğer tip, 1970’lerde inşa edilen Santa Teresa adlı yerleşimdir. Çocuk sahibi orta sınıf aileler için oluşturulmuş olan bu yerleşim, etrafı duvar ve orman ile çevrilidir ancak güvenlik elemanları bulunmamaktadır. Sessiz ve güvenli bir yer olması tercih edilme nedenleri arasındadır. Her biri iki yüz m² olan ve beş yatak odasına sahip yirmi iki aynı tip evden oluşmaktadır. Üçüncü tip olan Tlalpuente ise ormanlık arazi yanında ve eski bir ana yol üzerinde konumlanmıştır. Geniş bir alana yayılan yerleşimin çevresi tamamen parmaklık ile çevrilidir ve güvenlik elemanları bulunmaktadır. Girişte bulunan bariyerlerden, manyetik kartlar kullanılarak girilmektedir. Site kullanıcıları yerleşim ve onarım konularında kurallar oluşturmuştur.

Güvenli sitelerin, farklı tip ve özelliklerinin bulunduğu bir başka Güney Amerika ülkesi de Arjantin’dir. Arjantin’in başkenti Buenos Aires’te 1990’lı yıllardan itibaren başlayan kentsel değişimle birlikte güvenli siteler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu süreç, Amerika ya da diğer Latin Amerika ülkelerinden daha geç gerçekleşmiştir. Başlangıçta, bu süreç daha çok bir ayrışma sürecinin sonucu olarak görüldüyse de sonraki yıllarda bunun kentleşmenin ve artan güvensizliğin sonucu olduğu ortaya çıkmıştır (Roitman, 2005: 308). Üst sınıflara yönelik üretilen bu konutlar kentin çeperlerinde konumlanırken, alt sınıfların konut bölgeleri ile güçlü bir zıtlık ve ülkedeki kentsel manzaranın en önemli dönüşümünü oluşturmaktadır. Kentin çeperinde yer alan bu siteler, bölgedeki yoksulların ekonomik yaşamlarına bir katkıda bulunmamaktadır (Thuillier, 2006: 255).

Buenos Aires’in 50 km kuzeyindeki Pilar bölgesi, güvenli sitelerin yoğunlaştığı yerlerden biridir. Günümüzde üç yüz elliden fazla güvenli sitenin bulunduğu kentte, bu yerleşimler 300 km²’lik bir alana yayılmıştır ve yaklaşık olarak elli bin kişi yaşamaktadır (Thuillier, 2006: 255). Arjantin’de üç farklı tip güvenli site bulunmaktadır. Bunlardan birincisi “country clubs” adı verilen ve spor aktiviteleri çerçevesinde oluşturulmuş güvenli

sitelerdir. İlk başlarda sadece hafta sonları kullanılan bu yerleşimlere ulaşım yollarının yapılması ve artan suç oranları nedeniyle talep artmıştır. Böylece, sakinleri kalıcı olarak kalmaya başlamıştır. İkincisi, Arjantin’de en yaygın olanı, “barrios privados” adı verilen ve sadece konutların bulunduğu yerleşimlerdir. Bu yerleşimlerde çeşitli spor aktiviteleri yer almaz. Sadece tenis kortu veya oyun parkı bulunmaktadır. Üçüncü tür ise “themega emprendimientos” adı verilen yeni güvenli sitelerdir. Bu siteler, diğer iki site türüne göre daha geniş bir alana yayılmıştır ve alışveriş merkezlerinden üniversiteye kadar pek çok yarı-kamusal alan içermektedir (Thuillier, 2006: 258).

Bir diğer Güney Amerika ülkesi Brezilya ise sosyo-mekânsal ayrışmanın en çok görüldüğü ülkelerden biridir. Caldeira’ya (1999) göre 1980’lerde ve 1990’larda suç oranının yükselmesi ve buna bağlı olarak artan korku, güvenlik nosyonuna dayalı yeni bir konut tipi olan güvenli sitelerin oluşmasına ve artış göstermesine zemin hazırlamıştır:

Önceden çocukların oynadığı, komşuların bir araya geldiği, üzerlerinde yürümenin gündelik bir rutinden öte zevk olduğu sokaklar şimdi boş ve yüksek duvarların, tel örgülerin, özel muhafızların ve güvenlik kulübelerinin istilasına uğramış durumda. Eskiden caddeye bir bahçeyle bağlanan apartmanlar ve müstakil evler şimdi yüksek duvarlar ve tel örgülerle ayrılmış durumda ve elektronik birtakım aletler ve silahlı güvenlik muhafızlarınca korunmakta (Caldeira, 1999: 95).

Caldeira’ya (1999: 96) göre gittikçe daha tehlikeli olduğu hissedilen, boş ya da kapalı alanlarla bölünen, özelleştirilmiş ve çeşitli yöntemlerle tahkim edilmiş (sokakları kapatan zincirler, güvenlik kulübeleri, duvarla çevrili parklar, köpekler ve silahlı muhafızlarla dolu sokaklar) kamusal alan, bu yeni, özel, içe bakan ve müstahkem alanlarda yaşama, çalışma veya alışveriş etme şansı olmayanlara iyice kapatılmaktadır.

2.7.1.2. Avrupa Kıtası

Avrupa’da güvenli siteler, Amerika’daki kadar yaygın olmamakla birlikte İngiltere, bu yerleşmelerin artış hızı bakımından Amerika’yı takip etmektedir. Atkinson ve Flint (2004), İngiltere’deki güvenli sitelerin yerlerini ve karakteristik özelliklerini belirlemek üzere yaptıkları çalışmalarında İngiltere’nin özellikle güneyinde kümelenmiş farklı tipte olmak üzere yaklaşık 1000 adet güvenli sitenin bulunduğu ve yerleşmelerin çoğunun 50 üniteden az ve küçük ölçekli olduğu sonucuna ulaşmışlardır. İngiltere’de güvenli sitelere ilginin en önemli nedenleri güvenlik ve dışa kapalılıktır. Landman’a (2003) göre, bu tip yerleşmelere olan talep artan suç oranlarıdır. Ancak, İngiltere 1920’den itibaren suç oranı her yıl % 5 civarında artmaktadır. Suç oranlarının yer ve tipine göre çeşitlilik ve durağanlık göstermesine rağmen güvensizlik duygusu gün geçtikçe artmaktadır. İngiltere’de en çok evlere girilerek

yapılan hırsızlık suç olaylarına rastlanmaktadır. Liverpool Üniversitesinde yapılan bir çalışmaya göre kapalı alanlarda evlere yönelik hırsızlık % 55 azalma göstermekle birlikte ihbarlar % 10 oranında artmıştır. Kapılar, tüm giriş ve çıkış noktalarına konmakta ve konut sahiplerine kapıların anahtarları verilmektedir. Ancak alınan tüm önlemlere rağmen hırsızlık olaylarının önüne tamamen geçilmemektedir.

Landman (2003) İngiltere'deki güvenli siteleri, "güvenli hale getirilmiş sokaklar" (alley-gating) ve "güvenli hale getirilmiş mahalleler" (neighbourhood-gating) olmak üzere iki şekilde sınıflandırarak, bu konut alanları arasındaki benzerlikler ve farklılıklar üzerinde durmuştur. "Güvenli hale getirilmiş sokaklar", mevcut bir yerleşim alanının teller ya da duvarlarla çevrenmesi ile oluşturulmaktadır. Bloklar arasındaki yolların kapatılması ile oluşturulan kapalılık durumu İngiltere'nin pek çok şehrinde, orta sınıf konut alanlarından alt sınıf konut alanlarına kadar görülmektedir. Suçu azaltıcı bir önlem olarak evlerin arka sokaklarının kapatıldığı bu yerleşimlerde kapılar belediye tarafından yapılmaktadır. "Güvenli hale getirilmiş mahalleler" de tüm fiziksel mekânın duvarlar, parmaklıklar ya da çitlerle baştanbaşa sınırlandırıldığı yerleşim yerleridir. Mevcut bir yerleşim biriminin sınırlarla baştanbaşa çevrelendiği bu yerlerde kontrollü giriş-çıkışlar mevcuttur. Bu sınırlandırma suç oranlarını azaltmasını ve çocukların güvenliğini sağlama amacını taşımaktadır. Londra'da üç ana yolun kapatılması ile oluşturulmuş olan Dartmouth Park yabancıların girişini kısıtlamak için yapılmıştır.

Portekiz'de güvenli siteler, 1990'lı yıllarda Lizbon kentinde ortaya çıkmıştır. Bu sitelerin yer seçiminde kent merkezine ulaşılabilirlik ve doğa ile iç içe bir yaşam önemli bir rol oynamaktadır. Genellikle büyük ölçekli olan bu yerleşimler, girişlerinin kontrol biçimlerine, aktivite alanlarının ve özel servislerinin çeşitliliğine göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır (Raposo, 2006).

Güvenli sitelerin yaygın olarak görüldüğü bir diğer Avrupa kıtası ülkesi de Hollanda'dır. Hollanda'daki ilk güvenli siteler, tam olarak kapalılığı sağlamadığı için üst gelir gruplarına hitap etmemekte, daha çok orta hatta alt sınıfların tercih ettikleri yerler olmaktadır. Daha sonraki zamanlarda ise üst gelir gruplarının güvenlik ve seçkinlik talepleri doğrultusunda güvenli sitelerin hitap ettikleri sınıfta değişim olmuştur (Aalbers, 2001: 11).

Aalbers (2001), Hollanda'da daha küçük ölçekli yerleşimlerin bulunduğu üç farklı tipte güvenli site bulunduğunu belirtmektedir. Bunlardan ilki, "elit topluluklar"dır. Bu topluluklar, üst gelir grubuna hitap eden ve belli bir yaşam tarzını benimsemiş topluluklar tarafından tercih edilmektedir. Örneğin golf kulüpleri ve bu kulüpler etrafında kurulan siteler bu gruba örnektir (Aalbers, 2001: 13-16).

İkinci yerleşim tipi olan “reaksiyonel topluluklar”, Hollanda’nın her bölgesinde çok sayıda bulunmaktadır. Çoğunluğu tek katlı, bahçeli yapılar içeren ve yeşil alan üzerinde kurulu olan bu yerleşimler genellikle geçici olarak kullanılan konutlardır. Bu toplulukların Amerika’daki örneklerinden ayrılan yönü, geliri yüksek olmayan gençler, sabit bir evi bulunmayanlar, evlerini satan veya kiradan ayrılıp geçici bir yere taşınmak isteyenler, göçmenler gibi farklı kültürel, sosyal ve ekonomik gruplara hitap etmesidir. Bazı siteler tamamen duvar veya parmaklık ile çevrilidir ve anahtar veya kart ile giriş sağlanmaktadır. Rekreasyonel topluluklar, yüzme havuzu veya tenis kortu gibi aktivite olanaklarına sahiptir. Aktivite alanlarının olması, fiyatlarının yüksek olmaması, kent dışında doğa ile bir arada olabilme imkânı sunması, güvenlik tercih edilmelerindeki nedenler arasındadır. Bazı rekreasyonel sitelerde konutun mimarisinin kullanıcı tarafından belirlenebilir olması tercih edilmesinde diğer bir önemli faktör olarak gösterilmektedir (Aalbers, 2001: 13-16).

Üçüncüsü ise “kentsel güvenlik toplulukları”dır. Bu tür yerleşimler, kentsel alanlarda yer almaktadır. Kentsel güvenlik toplulukları, güvenliği sağlamak amacıyla site sakinleri tarafından daha sonra kapı, parmaklık ya da duvarlarla çevrelenerek güvenli hale getirilmişlerdir. Kapılar sadece kullanıcıların sahip olduğu anahtarlar ile açılabilmektedir. Son sekiz yılda şehir içinde sokak kapatmalarının sayısı artmıştır, ancak kamusal yolları kapamak yasaktır. Hollanda’da olduğu gibi, sokakların kapatılmasıyla oluşturulan kentsel güvenlik toplulukları diğer Avrupa ülkelerinde de görülmektedir (Aalbers, 2001: 13-16).

2.7.1.3. Asya Kıtası

Asya kıtasında bulunan Japonya, Çin, Endonezya, Suudi Arabistan gibi belli başlı ülkelerde de güvenli siteler yaygınlaşmıştır. Leisch (2002: 341) Güneydoğu Asya’da bulunan güvenli sitelerin Amerika’daki örneklerinin taklidi olduğunu belirtmekle birlikte bu sitelerin fonksiyonel olarak farklılıklar gösterdiğini savunmaktadır. Amerika’daki güvenli siteler üzerine çalışmış olan Blakely ve Snyder, buradaki sitelerin “yaşam tarzı”, “prestij” ve “güvenlik” gibi farklı fonksiyonları yerini getirdiklerini belirtmektedirler. Ancak Amerika Birleşik Devletleri’ndeki örnekleriyle karşılaştırıldığında Güney Asya’daki sitelerde bu üç türün karışımı mevcuttur. Üst orta sınıf için güvenlik, yaşam tarzı ve prestij her geçen gün daha da önemli hale gelmektedir. Leisch’e (2002: 341) göre Endonezya’daki konut geliştiriciler hükümetin hiçbir müdahalesi olmaksızın, tüketicilerin kısmen zevkine yönelik konut geliştirmekte ve pratik anlamlardan ziyade sembolik anlamları daha önemli olan özellikleriyle yeni manzaralar oluşturmaktadır. Bir başka ifade ile Endonezya’da güvenlik, yaşam tarzı ve prestij gibi alanların sembolik değerinin pratikteki kullanımının önüne

geçmesi, yatırımcılarının kullanıcı taleplerini hem takip ederek hem de yönlendirerek yeni alanlar oluşturmalarını sağlamaktadır.

Suudi Arabistan’da, 1970’li yıllardan itibaren özellikli Batılıların ülkeye gelmesi ile birlikte güvenli siteler ortaya çıkmaya başlamıştır. Batılı göçmenlerin talepleri doğrultusunda ortaya çıkan bu sitelerdeki güvenlik önlemleri, özellikle 1990’lı yıllarda toplum içerisinde Batı karşıtı söylemlerin artması ile birlikte arttırılmıştır (Glazse ve Alkhayyal, 2002).

Çin’de güvenli sitelerin tercih edilmesinde öncelikle güvenlik arayışı gelmekte ve ikinci sırada prestij yer almaktadır. Ekonomik küreselleşme ile birlikte Çin ekonomisindeki dışa açılma politikaları sonucunda gelir dağılımındaki artan eşitsizlik “güvenlik” sorununu ortaya çıkarmıştır. Yerel yönetimler fazla kaynak ayıramadıkları güvenlik sorununa karşı çözüm olarak belli yapı adalarının etrafının duvarlarla çevrilmesine ve kişilerin kendi olanakları ile güvenlik elemanı kiralamalarına izin verme ve hatta bunu teşvik etme yoluna gitmişlerdir (Miao, 2003).

Wu (2003) kapanma olgusunun fiziksel biçiminin tarihte çok uzun zamandır var olduğunu belirtmektedir. Askeri savunma amacıyla kullanılan etrafı duvarla çevrilmiş kent olgusu bunun başlangıcıdır. Eşitliğin baskın ideoloji olduğu sosyalist dönemde bile kapatılmış çalışma birimleri inşa edilmiştir. Ancak bu kapanma o zamanlar sosyal dışlanma aracı olarak görülmemektedir. Bu nedenle, kapanma konusunda neyin yeni olduğuna dair bir soru sorulmalıdır. Çin’de 1970’lerin sonunda ekonomik küreselleşme süreci ve yerel yapıdaki değişimlerin etkisi ile ortaya çıkan güvenli siteler bugün en çok talep edilen yerleşme biçimi haline gelmişlerdir (Wu, 2005).

1990’lı yıllardan itibaren Japonya’nın başkenti Tokyo’da da çok fazla sayıda güvenli site inşa edilmeye başlanmıştır. Bu siteler sadece site sakinlerin kullanabileceği spor kulüpleri, yüzme havuzları, kreşler ve sosyal tesislere sahiptir. Güvenli site sakinleri, ayrıcalıklı olma ve seçkinlik duygusundan hoşlanmaktadır. Muhteşem güvenlik sistemleri de onlar için ayrıca önemlidir (Abe-Kudo, 2007: 1). Japonya’nın bazı kentlerinde, konut içerisinde “güvenli kentler” olarak adlandırılan güvenlik sistemleri bulunmaktadır. İnternet teknolojileri ağı ile desteklenmiş bu güvenlik sistemi ile site sakinleri, kendi bilgisayarlarından sitenin içinde neler olup bittiğini görebilmektedirler. Site içerisine izinsiz giren biri ya da bir suçlunun ekrana yansması ile birlikte site sakinleri profesyonel güvenlik görevlilerine hemen haber verebilmektedir. Bu tarz yapılarda, Japonya’nın yapı düzenlemelerinden dolayı kapı ya da çit bulunmamakla birlikte site sakinleri güvenlik hizmetlerinin olduğu oldukça güvenli bir alana sahiptir (Abe-Kudo, 2007: 6).

2.7.1.4. Afrika Kıtası

Afrika kıtasında güvenli sitelerin ortaya çıkışındaki en temel faktör kentlerdeki yüksek suç oranları ve suç korkusudur. Devletlerin artık güvenliği, yasayı, düzeni ve suç kontrolünü sağlayamaması, tüm yurttaşlarının hayatını ve mal varlığını koruyamamasının bir sonucu olarak güvenli siteler ortaya çıkmıştır. 1990'ların başından itibaren en çok talep edilen yerleşme biçimi haline gelmiş olan güvenli siteler suçtan korunmak için bir çözüm olarak görülmektedir (Landman ve Schönteich, 2002: 71, 83).

Afrika kıtasında güvenli sitelerin en yaygın olarak görüldüğü ülke Güney Afrika'dır. Özellikle Gauteng bölgesinde yoğun olarak yer alan güvenli siteler, Güney Afrika'daki suç oranlarındaki artıştan dolayı toplumda oluşan suç korkusu sonucu ortaya çıkmıştır. Bu siteler, yüksek suç oranları karşısında kentlerde güvende yaşamının tek çözüm yolu olarak görülmektedir (Landman, 2004: 4).

Landman (2000a: 3) Güney Afrika ülkesindeki güvenli siteleri, kapalı mahalleler ve güvenli köyler olmak üzere iki farklı türde ele almaktadır. Kapalı mahalleler (enclosed neighbourhoods), mahallelerin çevresinin duvar, çit veya parmaklık ile çevrelenmesinin yanı sıra girişlere bariyer konulması ile oluşturulmaktadır. Kontrollü bir giriş olduğu bu yerlerde kapılarda güvenlik elemanları bulunmaktadır. Johannesburg, Pretoria, Cape Town, Mossel Bay gibi nüfusun çok olduğu kapalı mahallelerin sayısı yüksek suç oranlarından dolayı gün geçtikçe artmaktadır. Mahalle içindeki kamusal yollar, özel alan olarak siteye veya kamusal olarak kente aittir. Yerel yönetimlerden izin alınarak yapılan yerleşimlere izin verilmediği zamanlarda illegal olarak da yapılabilmektedir. Güvenli köyler (security villages) tamamı özel bir yatırımcı tarafından yapılan ve çevresi tamamen kapatılmış, giriş-çıkışı kontrol edilen yerleşimlerdir. Yerleşim içindeki yollar siteye aittir ve birçok durumda yönetim ve bakımı özel yönetim kurumu tarafından yapılır.

Mısır'da ise ilk güvenlik sitelerin örnekleri 1980'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Kuppinger (2012), "Dışlayıcı Yeşillik: Kahire'de Yeni Güvenli Siteler" isimli makalesinde Mısır'ın başkenti Kahire'de özellikle 1980 sonrasında neoliberal ekonomik ve siyasi modellerin yaygınlaşması ile beraber ortaya çıkan yeni mekânsal yönetim mekanizmalarının hayata geçirilmesi sonucunda kentsel mekânda ortaya çıkan sosyo-mekânsal ayrışmanın bir yansıması olarak güvenli siteleri ele almıştır. Kuppinger'e (2012: 20-21, 24, 30) göre Mısır'da 1992 yılında yaşanan deprem, çok katlı apartmanlara olan güvenin sarsılmasına yol açarken, yüksek yüzeydeki hava ve gürültü kirliliği, bölgede yaşanan İslamcı aktivizm ve İslami kriz kentli seçkilerin daha korunaklı mekân arayışlarına yol açmıştır. Konut geliştiriciler de seçkinlerin kentsel korkularına ve kendilerini kentin içinde fiziksel ve

mekânsal olarak ayırma isteklerine hitap edecek projeler geliştirmişlerdir. Mısır'ın yaşamış olduğu ekonomik kriz sonrası hayata geçirilen neoliberal siyasi rejimler doğrultusunda 1990'lara kadar kamu mülkiyeti olan çöl arazilerinin özelleştirilmesi ile birlikte bölgeye yönelik yeni yatırım ve kar alanlarının yaratılmasının önü açılmıştır. 1990 yıllar boyunca konut geliştiriciler ucuz fiyatlara sahip oldukları arazilere üst sınıf mensupları için lüks konut ve yaşam alanlarına yönelirken; hükümet de yeni konut alanları için gerekli yolları, köprüleri ve diğer altyapı hizmetlerini hızla inşa etmiştir. Yeni konut projeleri, tasarımlarına, toplumsal vizyonlarına ve kapalılık derecelerine göre önemli farklılıklar gösterse de hepsinin ortak özelliği bol yeşil alan, sağlıklı çevre, kaliteli yaşam tarzı, konfor, rahatlık, çeşitli topluluk hizmetleri, huzur ve sessizlik sunmaktır. Kahire'deki tüm güvenli siteler Amerika ve diğer Afrika ülkelerindeki gibi suç korkusundan değil, kentinin rahatsızlıklarından, hava kirliliğinden, gürültüsünden ve siyasi gerilimlerden kaçışı vaat ettiği için tercih edilmektedir. Kuppinger'e (2012: 18-30) göre Kahire çölü sosyo-mekânsal ayrışma süreçlerini yeniden üreten lüks güvenli sitelerin yeri olurken, yoksul mahallerde yaşayan geniş kitleler kamusal alanlara ve hizmetlere yapılması gerekli olan yatırımların yapılamadığı, kamu düzenin koruyan güvenlik hizmetlerinin olmadığı bir ortamda çetelerin ve uyuşturucu tacirlerinin kurbanı olmaktadır.

2.7.1.5. Avustralya Kıtası

Avustralya kıtasında yer alan ülkelerden Avustralya ve Yeni Zelanda'da güvenli siteler bulunmaktadır. 1980'li yıllardan itibaren inşa edilmeye başlayan Avustralya'daki güvenli siteler, ülkenin güneydoğu bölgesinde yer almaktadır. Ancak, ülke geneline bakıldığında bu tür yerleşimlerin yüksek oranda olmadığı görülmektedir. Avustralya'daki güvenli sitelerin oluşumuna etki eden faktörler ve bireylerin tercih etme nedenleri diğer ülkelere göre farklılık göstermektedir. Bu siteler, genellikle sakinlerinin daha konformist bir yaşam sürmeleri amacını taşımaktadır. Bu sitelerin birincil amacı kentin kalabalığından uzakta olmak ve rekreasyonel olanaklar sağlamaktır. Çok farklı özellikte güvenli sitenin bulunduğu ülkede kırk bin civarında insan bu sitelerde yaşamaktadır (Burke, 2001).

2.7.2. Türkiye'de Güvenli Sitelerin Tarihi

Türkiye'de 1980 sonrası neo-liberal politikaların etkisiyle değişime başlayan kentsel mekânda başta İstanbul olmak üzere diğer kentlerde de üst ve orta sınıflara hitap eden güvenli siteler ortaya çıkmaya başlamıştır.

Bursa'daki kapalı sitelerin İstanbul'a benzer bir model üzerinden geliştiği görülürken, Konya'da daha çok prestij ve statü arayışıyla, geleneksel büyük bahçeli ev yaşantısına olan özentiyle bağlantılı olarak ortaya çıktıkları anlaşılmaktadır. Kocaeli'nde daha çok küçük parsellerde, apartman tipi ve "rezidans" isimli bloklar yaygın bir görünüm sergilerken, Antalya'da daha çok müstakil evlerden oluşan siteler gözlenmektedir. Kıbrıs ise çok uzun bir dönem surlarla çevrili yaşamış, sınırlar açılmasına rağmen hala kontrollü geçişlerin olduğu kapalı bir kent örneği sergilemektedir. Bunun yanı sıra kent bugün, içinde farklı kökenlere ait grupların (İngilizler, Türkler, Kıbrıs Türkleri, Hataylılar, öğrenciler gibi) güvenli ya da güvensiz, ama kapalı yerleşim alanlarıyla bölgelere parçalanmış durumdadır. (Akyol Altun, 2010: 155).

Orman alanları ve su havzaları ile çevreli olan İstanbul'un çeperleri 1960 yıllardan sonra sanayinin de gelişimiyle birlikte gecekondular alanları ile çevrenmeye başlamıştır. 1970'li yılların sonunda altyapı ve ulaşım imkânlarının artması ile birlikte kentin çeperlerinde değişimler söz konusu olmaya başlamıştır. Altyapı ve yeni ulaşım yatırımları, kentin çeperinin gelişmesini yönlendirmeye başlamıştır. 1984 yılında TEM Otoyolunun yapılması ve Boğaziçi Köprüsü'nün tamamlanması ile birlikte kentin kuzeye doğru gelişimi hızlanmış ve bu alanlardaki gecekondular gelişimi orman alanlarını ve su havzalarını tehdit etmeye başlamıştır. Çıkarılan af yasaları gecekondular alanlarında barınmanın birincil amaç olmaktan çıkmasına ve bu alanların kentsel rant kaynağı haline gelmesine yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nden bağımsız belde belediyelerinde oluşması kent bütününden bağımsız gelişmelerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1990'lı yıllarda hızla kentleşmenin yaratmış olduğu olumsuzluklardan dolayı yeni ekonomik politikalarla gelişen üst sınıf kent merkezini terk etmeye başlamıştır. Belde belediyelerin oluşumu ve bunların bağımsız kararlarının yanı sıra geniş arazi imkânları ve doğal peyzajının elverişliliği nedeniyle kent çeperi, kent merkezindeki güvenli sitelere alternatif olarak büyük konut projeleri tercih edilmeye başlanmıştır (İnal Çekiç ve Gezici, 2003: 114). Üst gelir grubuna yönelik geliştirilen bu yeni büyük konut projelerinden en dikkat çekici güvenli siteler olmuştur.

Özel inşaat firmaları tarafından villa veya çok katlı apartmanlar şeklinde inşa edilen, altyapı ve hizmetler açısından sadece site sakinlerine yönelik gelişmiş imkânlar sunan, kamusal hizmet ağı dışında yer alan konut adaları, yüksek duvarlar ve 24 saat nöbet tutan bekçileriyle dışarıya kapalı 'güvenlik adacıkları' olarak yükseldiler (Perouse ve Danış, 2005: 92).

Kent çeperinin kuzeyinde gelişen lüks konut projelerinin sayısı 1990'lı yıllardan sonra artarak, çeşitli donatı, büyüklük ve fiyat seçenekleriyle İstanbul'da yaşayan üst sınıflara sunulmuştur. Orman alanlarında veya su havzalarında bulunan Zekeriyaköy, Ömerli, Hadımköy, Durusu, Kemerburgaz ve Göktürk'te güvenli sitelerin gelişimi, bir

yandan mevcut ulaşım ve arazi kullanımından etkilenirken, diğer yandan da nüfusun artmasına paralel olarak yeni ulaşım bağlantılarının oluşmasına ve alt yapının gelişmesine olanak sağlamıştır (İnal Çekiç ve Gezici, 2003: 114).

İlk villa siteleri 1980'lerin sonunda Eyüp mücavir alanlarında, Sarıyer, özellikle de Zekeriyaköy'de inşa edilmiştir. Tavuk yetiştiriciliğiyle geçinen ve birkaç basit yazlık köy evi olan bölgede gelişmeler, Sarıyer belediyesinin bölgeyi imara açmasından sonra, Garanti Koza sigorta grubunun 1985'te villa evler planlamasıyla başlamıştır. Bu grubun girişimi Alarko, Acarlar ve Simpaş gibi gruplar üzerinde ateşleyici bir etki yapmış ve bu tür sitelerin bölgede hızla yaygınlaşmasına neden olmuştur. İlk inşaatın onbeş yıl sonra, bu eski tarım köyünde konut sayısı 5.000'in üstünde, yerleşik nüfusun ise –tüm konutların satıldığı ve dolduğu varsayılarak– 20.000 civarında olduğu tahmin ediliyordu. Nihayet, 1990'ların sonundan itibaren, siteleşme süreci müthiş bir şekilde hızlandı ve İstanbul Metropoliten alanının akıl almaz yayılmasında büyük bir pay sahibi oldu. (Perouse ve Danış, 2008: 96).

İstanbul'da 1980'lere kadar Boğaz sırtları ve lüks semtlerdeki apartman blokları orta ve üst orta sınıfın tercih ettiği konut alanlarını oluştururken, 1980'lerden sonra büyük sermayeli emlak girişimleri, medya aracılığıyla yeni yaşam tarzlarının benimsetilmesi, merkezi ve yerel yönetim politikaları ve planlamanın kolaylaştırıcı etkisi ve güvenlik gibi nedenlerle değişime uğramıştır. Güvenlikli siteler, 1990'larla birlikte ortaya çıkmasına rağmen, 1999 Marmara Depremi sonrası sayıları daha da artmış kentin yeni zenginleriyle, eski burjuvazisinin konut talebini karşılamaya dönmüştür (Kurtuluş, 2016a). 2000'lerden sonraki değişimleri Akyol Altun (2010) şu şekilde ifade etmiştir:

2000'lerden sonra kent merkezindeki çeşitli kentsel dönüşüm projeleri doğrultusunda farklı gruplara (kent merkezinden uzaklaşmak istemeyen, sürekli seyahat eden, yalnız yaşayan, iki kişilik, çocuklu ya da çocuksuz çiftler, öğrenciler vb.) yönelik çeşitli konut birimi alternatifleri sunan yeni türleri (kondominyum, rezidans, karma işlevli konut kompleksleri gibi) ortaya çıkmıştır. İstanbul'daki güvenlikli sitelere örnek olarak Kemer Country, Acarkent, Beykoz Konakları, Alkent 2000, Zekeriyaköy Evleri, Bahçeşehir, Ataşehir, Mashattan, Platin Sitesi, Mercan Sitesi, Uphill Court, Altunizade konakları, Sarı Konaklar, Üstay Villaları sayılabilir (Akyol Altun, 2010: 151).

Türkiye'nin ikinci büyük kenti olan Ankara'da, 1990'lı yıllara dek gecekondular ve apartmanlar olmak üzere ikili bir konut dokusu mevcut olmuştur. 1990'larda yerel yönetimin kentin batısını yeni yapılaşmalara açmasının ardından daha parçalanmış bir kent ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu gelişmeler doğrultusunda bir yandan orta ve alt orta sınıflar giderek hem kent merkezinde hem de kentin çeperinde görülmeye başlamış, diğer yandan da yaklaşık 300.000 haneden oluşan yeni uydu kentler gelişmiştir (Ayata, 2003: 39).

Ankara'yı doğu-batı yönünde kesen İstanbul-Samsun Yolu, statü, gelir profilleri çok farklı "iki Ankara" oluşturmakta, kuzeyde dar gelirli ücretli ve esnaf, merkezde yoksul, güneyde ise varlıklı kesimlerin hâkim olduğu, statü ve gelir düzeyini ifade eden bir kent görünümündedir. ... Eskişehir Yolu'nun güneyinde kamu kurumlarının ağırlıklı yer seçtiği bölgeler "hiçbir statü gelir grubunun hâkimiyetinin görülmediği mahalleler" olarak tespit edilirken, üst gelir grubu iki farklı gösterimde "varlıklılar" ve "varlıklı işverenler" olarak ifade bulmaktadır. "Varlıklılar" olarak ifade edilen kesimin kentin merkezinden güneyine yayıldığı görülürken, "varlıklı işveren" mahallelerinin özellikle Eskişehir Yolu güneyinde, kentin güney batı aksında (Çayyolu, Ümitköy, Beytepe), yoğunlaştığı görülmektedir (Güvenç, 2001'den aktaran: Şanlı, 2008: 75).

Fazla doğal ya da tarihi güzelliğe sahip olmayan Ankara kent merkezi, barındırdığı, bürokrat ve memurlardan oluşan, görece türdeş elit ve elit kültürü, son süreçte heterojenlik açısından hızlı bir değişim göstermeye başlamış ve bu doğrultuda kentin yönetici ve girişimci orta sınıf için cazibesini büyük ölçüde yitirmiştir. Bu doğrultuda orta sınıfın tercih ettiği güvenli siteler arasında Mesa, Angora Evleri, Ema Bilkent Konutları, Alkazar Evleri, Labeleda Konutları, Yonca Evler, Beysupark gibi yerleşimler bulunmaktadır. Ankara'da yapılan çalışmalar, güvenli sitelerin henüz kentsel gelişme için bir problem oluşturacak boyutlara varmadığını ve bu bağlamda ana kente bağımlı bir alt kentleşme süreci yaşandığının altını çizmektedirler (Akyol Altun, 2010: 154). Ankara'daki güvenli siteleri tercih edilme nedenleri arasında kentin kalabalığından ayrılmak ve İslamcı orta sınıftan ayrışma isteği olmuştur. Bu nedenle, daha çok evli, orta yaş grubunun tercih ettikleri bu siteler orta sınıfın, kendilerini "diğerleri"nden ayıtışma isteğinin, değişen tüketim alışkanlıklarının ve aile yaşamı odaklı yaşama isteğinin bir göstergesidir (Ayata, 2003).

Türkiye'nin yedinci büyük kenti olan Konya'da özel sektörler tarafından üretilen ilk lüks apartman konutları kent merkezindeki (Cedidiye, Şeyh Sadrettin, Mahmuriye Mahallesi gibi) bölgelere yapılmıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise kent çeperinde grup apartmanlar yaygınlaşmaya başlanmıştır. Meram bölgesi, Havzan semtlerindeki siteler (Sültem, Müge, Meram Kent siteleri) dönemin en popüler konutlar olmuştur. 2000'li yılların başlangıcından itibaren tüm Türkiye de olduğu gibi Konya'da da, konut piyasasının üst-orta ve üst sınıflara hitap eden güvenli siteler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bu siteler genelde kent merkezine uzak ama ulaşımı kolay, geniş araziler üzerinde, alternatif yaşam tarzı ve özelleştirilmiş altyapı ve hizmetler sunan, sosyal donatıları eksiksiz olan sitelerdir. Bir kompleks olarak değerlendirildiklerinde otopark düzenlemesi ve ilişkilendirildikleri alışveriş veya sosyal mekânları ile diğer kentsel konutlardan ayrılmaktadırlar. Konya'da kent merkezindeki konut alanlarında ulaşılan aşırı yoğunluk, otopark, çevre kirliliği, yeşil alan yetersizliği ve trafik sorunları gibi sorunlar Konya'nın üst gelir grubundaki bireylerinin kent merkezinin dışına

yönelmesine yol açmıştır. Kent merkezine yakın olan Meram bölgesinde dışa kapalı, lüks donatılı (otopark, yeşil alanlar, çocuk oyun alanları, yüzme havuzları, vb.) siteler yapılmaya başlanmıştır. Zaman içerisinde arazi sıkıntısından dolayı üst gelir grubu kent merkezi dışındaki arazilere yönelmeye başlamıştır. Bu lüks siteler, büyük şirketler tarafından, tasarımcıları şirket elemanları veya onlar adına çalışan mimarlar tarafından, piyasanın talebi doğrultusunda pazarlama kaygısı ön plana alınarak yapılmıştır (Yıldız, 2011: 32, 34).

1980'lerden itibaren yaşanan ekonomik dönüşümler ve küreselleşmenin etkisiyle konut alanlarında başlayan gelişimler Bursa'da da etkili olmuştur. Kentlerde yaşanan bu değişimlerden ilk olarak üst, üst-orta gelir grubu konut alanları etkilenmiştir. Bursa'da da üst gelir grupları tarafından boşaltılan konutlar orta gelir gruplarına hitap etmeye başlamıştır. Otomotiv sanayisindeki gelişmeler sonucunda otomobil sahipliğinin artması, hızla artan nüfusla birlikte oluşan yoğun trafik, kalabalık gibi olumsuz etkenler yüzünden kentten uzaklaşma isteği, kent merkezine yakın ve planlı gelişmiş konut alanlarında yaşayan üst gelir gruplarını, Mudanya yolu üzerindeki bahçeli müstakil konut alanlarına yöneltmiştir. Bu anlamda ilk oluşan yerleşme, eski Mudanya yolu üzerinde yer alan Bademli Bölgesi olmuştur. Bursa'da bahçeli müstakil konut alanlarına ihtiyaç duyulduğu düşüncesiyle, Ali Akman bu bölgede ilk girişimde bulunan kişi olmuştur. Önce Bademli Bölgesi'nde kendisi için bahçeli bir konut inşa edip buna yerleşen Akman, tanıdıklarını evine davet ederek kent dışında müstakil bir konutta yaşamının avantajlarını göstermiştir. Özellikle itibarlı ve kentte prestij sahibi olan kişilerin Bademli Bölgesi'nden ev almalarını kolaylaştıracak cazip ödeme koşulları sunmuş ve bölgenin tercih edilen bir konut alanı haline gelmesini sağlamıştır. Ali Akman'ın girişimleriyle başlayan Bademli Bölgesi'nin müstakil konut alanı olarak gelişimi, 1990'lardan itibaren artarak devam etmiştir. 1995 sonrasında ise, özel girişimcilerin yanı sıra inşaat şirketleri de bölgede konut üretmiştir. Bademli Köyü arazileri üzerinde yaşanan bu gelişmeler ve talebin artmasıyla birlikte yükselen arazi fiyatları, yeni müstakil konut alanlarının gelişmesine neden olmuştur. Bademli Köyü ile aynı bölgede yer alan Çağrısan Köyü, talebin yoğun bir şekilde devam etmesiyle de Hasköy, Göynüklü, Mürsel ve Nilüfer Köyleri onu izleyen müstakil konut yerleşim alanları haline gelmiştir. Gelişen bu müstakil konut alanlarıyla birlikte, özellikle 1995'li yıllardan itibaren güvenli site özelliği gösteren çok katlı blokların oluşturduğu konut alanlarına da rastlanmaktadır (Tümer, 2006: 133-135).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA YÖNTEMİNİN VE ALANININ TANITILMASI

Bu araştırma, Antalya ilindeki güvenli sitelerin kent sakinleri tarafından tercih edilme nedenleri hakkında derinlemesine bilgi edinme ve bu olguyu açıklama özelliği taşıdığından “betimsel” türde bir çalışmadır. Bu bölümde, araştırmanın yöntemi ve tekniği, örneklem, veri toplama ve analiz yöntemi ve sınırlılıklara ilişkin bilgilere yer verildikten sonra araştırmanın yapıldığı alan olan Antalya kentinde tarihsel süreç içinde meydana gelen kentsel politikalar ve bu politikaların konuta olan etkisi ele alınmıştır.

3.1. Araştırmanın Yönteminin Tanıtılması

3.1.1. Araştırmanın Yöntemi ve Tekniği

İnsan davranışlarının karmaşık ve çok boyutlu olduğu varsayımdan hareket eden sosyal bilimciler, insan davranışlarının doğasına en uygun araştırma yönteminin “nitel araştırma” olduğunu belirtmektedir. Yıldırım ve Şimşek (2011) nitel araştırmayı şu şekilde tanımlamaktadır:

Nitel araştırma, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Bireylerin, “neden”, “niçin”, “nasıl” veya “ne şekilde” davrandıklarını daha iyi anlamak ve açıklamak amacını taşıyan nitel araştırmada, araştırmaya katılan bireylerin görüşleri ve deneyimleri büyük önem taşımaktadır. Bu noktada, Sandelowski’nin (2004) de belirttiği gibi nitel araştırma yöntemi, insanların sosyal dünyayı nasıl algıladıklarını, deneyimlediklerini, yorumladıklarını ve ürettiklerini anlamayı amaçlayan nitel araştırmalarda izlenen tutum ve stratejileri ifade etmekte oldukça önemlidir (Sandelowski, 2004’den aktaran: Gönc Şavran, 2009: 85).

Bu çalışma kapsamında da bireylerin neden güvenli bir sitede yaşamayı tercih ettikleri anlamaya ve açıklanmaya çalışılacağı için nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Güvenli sitelerin tercih edilme olgusu ile ilgili derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayış geliştirmek hedeflendiği için, nitel araştırma yöntemlerinden olgubilim (fenomenoloji), bu çalışma için en uygun araştırma desendir. Olgubilim çalışmaları, insanın günlük hayatına hiçe yabancı olmayan ancak tam anlamıyla anlamının kavranmadığı olguların incelenmesi için uygun araştırma zeminini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 72). Olgubilimcilerin

temel odak noktası insanların bilinçli olan bireysel deneyimlerin ve eylemlerinin anlaşılmasıdır. Olgubilimciler, insanların bu deneyim ve eylemlere nasıl anlamlar verdikleriyle ilgilenirler. Bireylerin ilgili olgu hakkındaki bakış açıları, önyargıları, hükümleri, varsayımları, deneyimleri olgubilim araştırmacının temel odak noktasıdır (Merriam ve Grenier, 2002). Bu olgubilim araştırmasında da, Merriam ve Grenier'ın (2002) işaret ettiği gibi, güvenli sitelerde yaşamayı tercih eden insanların, bu kararlarının altında yatan karmaşık nedensel süreçler; onların algılarına, durumları anlamlandırmalarına, deneyimlerine, varsayımlarına ve hükümlerine odaklanılarak incelenmiş; böylelikle konu hakkında zengin, derinlemesine ve bütüncül bilgi edinilmeye çalışılmıştır.

Olgubilimsel çalışmalarda en temel veri toplama aracı görüşmedir. Bu çalışmada da temel veri toplama aracı olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır (Yıldırım ve Şimşek, 2011; Merriam ve Grenier, 2002; Rossman ve Rallis, 2011). Olgubilim çalışmalarında, yapılan derinlemesine görüşmelerdeki ortak noktaların ve benzerliklerin ortaya çıkarılması esas olduğundan, her görüşmeciden aynı sorular yoluyla veri toplamak önemlidir. Dolayısıyla görüşmelere standart bir görüşme formuyla gidiliyor olması, karşılaştırılabilir veriyi toplayabilmek açısından gereklidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Bu nedenle yapılandırılmış görüşme tekniği benimsenmiştir. Yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırılmak istenen olgu hakkındaki sorular önceden belirlenmiştir. Görüşme sorularının yapılandırılmış olması görüşmecinin yanlılığını ve öznelliğini azaltmaktadır (Merriam ve Grenier, 2002).

Bu çalışmadaki veri seti araştırmacının kendisi tarafından, yüz yüze görüşmeler yoluyla toplanmıştır. Araştırma verilerinin görüşmeler yoluyla sahadan toplanması süreci Mayıs 2013 tarihinde başlamış ve Temmuz 2013 tarihinde sonlandırılmıştır. Görüşme soruları, araştırmacının, alan yazından elde ettiği bilgilere dayanarak oluşturulmuştur. Soruların işlevliliğini test etmek amacıyla üç görüşmeciyle pilot uygulama yapılmış; anlaşılmayan, anlamsız bulunan, amaca uygun olmadığı fark edilen sorular revize edilmiştir.

Veri toplama sürecinde katılımcılarla yapılan görüşmeler ses kayıt cihazına kaydedilmiştir. Kayıt işleminin bir zorunluluk olmadığı ve katılımcının dilediği zaman ses kayıt cihazını durdurabileceği açıklanmıştır. İki katılımcı hariç, diğer tüm katılımcılar ses kaydına izin vermişlerdir. Bu iki katılımcının görüşmeleri ayrıntılı not tutularak kayıt altına alınmıştır. Ses kayıtları, araştırma raporu bittiğinde silinmek üzere, güvenli bir şekilde depolanmıştır.

3.1.2. Araştırmanın Örneklemi

Bu çalışmada, amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan, kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kartopu yöntemi nitel çalışmalarda en sık kullanılan örnekleme yöntemidir. Özellikle de diğer örnekleme yöntemlerinin uygulanmasının mümkün olmadığı durumlarda, örneğin, derinlemesine görüşme yapılmak istenen profilin özelliklerine sahip bireylere ulaşmak zor olduğunda kartopu örnekleme en uygun yöntemdir (Noy, 2008). Bu yöntemde, önce araştırılan olgu hakkında bilgi verebilecek bir katılımcıya ulaşılarak ve bu kişiden konuyla ilgili kim ya da kimlerle görüşülebileceği hakkında bilgi alınmaktadır. Görüşme yapılan her kişiden bu bilgi edinilmekte ve adıyla uyumlu şekilde, ulaşılan katılımcı sayısı kartopu gibi büyüyerek devam etmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 111). Bu süreç araştırma verisi ‘doyum noktasına’ erişene dek devamlılığını sürdürülmektedir (Rossman ve Rallis, 2011). Bu çalışmada da, güvenli sitelerde yaşayan bireylere, site girişindeki güvenlik kontrolleri nedeniyle, sahada ulaşmak mümkün olamayacağı için kartopu yöntemi seçilmiştir. Belli konuların artık sıklıkla kendini tekrarladığı ve artık yeni bir boyutun belirmediğine karar verildiği zaman verinin doyum noktasına ulaştığını düşünülmüş ve veri toplama süreci sonlandırılmıştır. Saha çalışması boyunca 47 kişiyle görüşülmüştür. Görüşülen kişilere ait demografik bilgiler dördüncü bölümde detaylı bir biçimde verilmiştir.

Araştırmada farklı bakış açılarının, deneyimlerin ve değerlerin temsili sağlanmaya çalışılmıştır. Bu nedenle Antalya ilindeki farklı güvenli sitelerde ikamet eden bireyler ile görüşmeye özen gösterilmiştir. Toplanan verinin zenginliğini sağlamak açısından bu oldukça önemlidir (Merriam ve Grenier, 2002). Birbirinden farklı nitelikleri olan sitelerdeki katılımcıların görüşleri bu çalışmada yansıtılmasına özen gösterilmiştir. Örneğin, Osmanlı Konakları, Lavanda Evleri gibi potansiyel kullanıcılarına geçmişin (geleneksel Osmanlı, özgün Türk mimarisi, saray, konak, yalı, mahalle gibi) seçkin geleneklerine ve soyluluğuna ilişkin simgesel bir kurgu üzerinden hizmet veren sitelerine karşın; mimarisi ve konsepti “Kaliforniya tarzı”na benzetilerek yapılan Palm City gibi sitelerden de katılımcılarla görüşülmüştür. Villa tarzı konutlardan oluşan güvenli site sakinlerinin yanı sıra az katlı konutlardan ya da çok katlı konutlardan oluşan güvenli sitelerde yaşayan site sakinleri ile de görüşülmüştür. Mercek altına alınan konunun birbirinden farklı özelliği, konumu ve durumu olan alanlarda incelenmesi, çeşitlilik arz eden durumlar arasındaki ortak örüntülerin ortaya çıkarılması açısından önemlidir ve araştırılan olgunun farklı boyutlarının ortaya çıkmasını sağlamaktadır (Lindlof ve Taylor, 2010). Bu araştırma kapsamında görüşülen katılımcıların hangi güvenli sitelerde yaşadığı ve bu sitelerin özellikleri detaylı bir şekilde EK-1’de verilmiştir.

Bu araştırmanın her aşamasında etik değerlere uymak konusunda gerekli hassasiyet gösterilmiştir. Bu çalışmaya katılmanın gönüllülük ilkesi doğrultusunda olduğu; araştırmanın açık amacı ve toplanan verilerin ne için kullanılacağı katılımcılara açıklanmıştır. Tüm katılımcıların görüşleri, araştırmacı tarafından, saygı ve koşulsuz kabul ile dinlenmiş ve herhangi bir şekilde yargılayıcı ve eleştirel bir tavır takınılmamıştır. Katılımcıların kimliklerini açığa çıkarabilecek özel bilgiler saklanmış ve o nedenle de görüşme çözümlemelerinde hiçbir katılımcının ismi kullanılmamıştır. Tez içinde, her bir katılımcıya farklı kod numaraları verilmiştir.

3.1.3. Araştırma Verilerinin Analizi

Katılımcılarla yapılan mülakatlar bu araştırmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır. Öncelikle tüm mülakatlar, ses kayıtları kullanılarak deşifre edilmiş, deşifasyonu yapılan mülakatlar MAXQDA 12 Nitel Veri Analiz Programına aktarılmıştır. Sonrasında bu araştırma verileri, Corbin ve Strauss (1990) tarafından geliştirilen kodlama yöntemiyle, birbirini takip eden üç aşamada analiz edilerek, içerik analizi yapılmıştır. İlk aşamada deşifrasyon üzerinden açık kodlama yapılmıştır. Açık kodlama sürecinde, tüm görüşmeler kodlanmıştır. Kodlama yapılırken, araştırmanın amacı çerçevesinde önemli olan durum, boyut, kavram ve görüşler; sadece sözcükler ya da kısa kelimeler şeklinde isimlendirilmiştir. Örneğin, bir katılımcının *“Çocuklarımızın mahalle kültüründe yaşamalarını istememiz bizi biraz da buraya itti. İşte bahçeye çıkıp arkadaşlarıyla oynamaları, spor salonuna gitmeleri, havuza gitmeleri hoşuma gidiyor”* şeklindeki ifadesi ‘mahalle kültürü’, ‘çocuk’, ve ‘ortak kullanım alanları’ olarak kodlanmıştır. Bu şekilde veri seti, içlerinden daha önemli olanları ileriki aşamalarda keşfetmek üzere etiketlenmiştir. Böylece, araştırma soruları temel alınarak, mülakatlardaki önemli olan noktalar ön plana çıkarılmıştır. Açık kodlama süreci her ne kadar uzun ve zorlayıcı bir süreç olsa da, Corbin ve Strauss (1990), araştırmacının yanlılığını ve öznelliğini engellemek için açık kodlamanın önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Analizin ikinci aşamasında ise aksiyal kodlama yapılmıştır. Açık kodlama sayesinde oluşturulan anahtar kod listesi detaylı bir şekilde incelenmiştir. Örneğin, açık kodlama sırasında, aynı isim altında kodlanan tüm verilere tekrar yakından bakılmış (‘çocuk’ kodu adı altında toplanan tüm veriler gibi), benzer anlama geldiği düşünülen kodlar birleştirilmiştir. Açık kodlama sırasında ‘çevre kirliliği’, ‘gürültü’, ‘trafik’ gibi ayrı ayrı kodlanan kelimeler, aksiyal kodlama sırasında ‘kente ilişkin çevresel problemler’ kodu altında toplanmıştır. Daha sonra bu kodlar arasındaki bağlantı ve ilişkiler tespit edilip bu bağlantı ve ilişkiler bütünü

açıklayan temalar ortaya çıkarılmıştır. Bu çalışmada, temaların belirlenmesinde hem tümevarım hem de tündengelim dayalı muhakeme kullanılmıştır. Bir başka ifadeyle, araştırma konusu hakkında daha önceki akademik çalışmaların ve teorilerin sunduğu bilgilerden yararlanıldığı gibi (tündengelim), bu araştırma verisine özgü, sıklıkla tekrarlanan konularda (tümevarım) temel temaların belirlenmesinde kullanılmıştır.

Analizin son basamağı olan seçici kodlama aşamasında ise temalar arası ilişkiler saptanmış ve daha üst düzeyde bir ana tema ortaya çıkarılmıştır. Örneğin, bu çalışmada, çocuğun güvenliği, kadının güvenliği, mal ve mülkün güvenliği, aksiyal kodlama sırasında ayrı ayrı kategoriler olarak ortaya çıkmış; ancak seçici kodlama aşamasında ise bu üç kategori arasında analitik bir ilişki olduğu belirlenerek, ‘Güvenlikli Yaşama İsteği’ teması altında bir araya getirilmişlerdir. Tüm alt kategoriler kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturduğunda, nitel veri analizinin son aşaması olan seçici kodlama süreci sonlandırılmıştır.

Ayrıca, katılımcıların demografik, sosyo-ekonomik ve konut durumlarına ilişkin bilgi edinmek amacıyla görüşmenin başında katılımcılara (yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim durumu, meslek, doğum yeri, gelir düzeyi, mülkiyet durumu, ailedeki çocuk sayısı, çalışan yardımcı sayısı, araç sahipliği gibi) bir takım sorular yöneltilmiş ve katılımcılardan toplanan bu bilgiler ise Excel kullanılarak tasvir edilmiştir.

3.1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Nitel çalışmaların doğası gereği, bu tür çalışmalardan elde edilen bulguların tüm örnekleme genellenebilirlik özelliği yoktur. Ancak nitel çalışmalarda, katılımcılar açısından maksimum çeşitliliğe özen göstererek, konu ile ilgili derinlemesine bilgi vermek; bir başka ifadeyle, araştırmanın bilgi zenginliğini sağlamak mümkündür. Oysa sadece kesit bilgi veren nicel çalışmalarda böylesi bir zenginlik mümkün değildir (Rossman ve Rallis, 2011). Ayrıca, nitel çalışmalar her ne kadar geneli temsil etme iddiasında olmasa da, özgül olguların derinlemesine incelenmesi her zaman geneli anlamak için bir kaynak görevi görür. Çünkü genel, özgül durumların bileşiminden oluşur (Merriam ve Grenier, 2002).

3.2. Araştırma Alanının Tanıtımı

Bu başlık altında tarihsel süreç içerisinde Antalya kentinin sosyal, ekonomik, politik ve mekânsal değişimleri ele alınacaktır.

3.2.1. Antalya’da Kentleşme ve Konut

Akdeniz Bölgesi’nin güneybatısında yer alan ve ekonomisi tarım, ticaret ve turizm sektörüne dayanan Antalya, Türkiye’nin nüfusu en büyük ilk beşinci kentidir. Antalya, Burdur ve Isparta illerinin oluşturduğu Batı Akdeniz Bölgesi’nin en büyük kenti ve bölge merkezi konumundadır. Antalya il sınırları içerisinde Akseki, Alanya, Elmalı, Finike, Kaş, Korkuteli, Manavgat, Serik, Gündoğmuş, Gazipaşa, Kumluca, Demre, İbradı, Kemer, Aksu, Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa olmak üzere toplam 19 ilçe bulunmaktadır (Atılğan, 2012: 238). Aksu, Döşemealtı, Kepez, Konyaaltı ve Muratpaşa ilçeleri Antalya Büyükşehir Belediyesi’ne bağlı merkez ilçelerdir.

Antalya’nın 27 km. batısındaki, Yağcılar Köyü sınırları içindeki Karain Mağarası’ndan elde edilen bulgular sonucunda Antalya ve Bölgesinde 50 bin yıl önce insanların yaşadığı kanıtlanmıştır. Karain, eski Taş Devrinden bu yana, kırk bin yılı aşkın bir süre içinde kullanılmıştır. Antalya 15. yüzyılda bir liman şehri olarak çok sınırlı bir tarımsal alanın kontrol merkezi haline gelmiştir. Şehir, sur dışında kuzeye doğru büyüme göstermiş ve merkez sur dışındaki kuzeydeki kapının çevresinde oluşmuştur. 17. yüzyılda sur içinde 5.000-10.000 kişi, sur dışında 10.000 kişi olmak üzere toplam 15.000- 20.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir. 19. yüzyılın ortasından sonra kentte ticaret yapılmaya başlanmıştır. Liman şehri olamamış olan kentin ulaşım güçlüğü nedeniyle kontrol alanının genişleyememesi söz konusu olmuştur. 20. Yüzyıl ortalarına gelindiğinde ise tarım ve turizmdeki gelişmelere paralel olarak nüfus ve mekânsal yapıda büyümeler gerçekleşmiştir (Manavoğlu, 2009: 19-20). Bu kapsamda, Antalya kentinin büyüme ve planlama çalışmaları üç başlık altında ele alınacaktır.

3.2.1.1. 1923-1950 Yılları Arası Antalya’da Kentsel Mekân

Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk nüfus sayımı 28.Ekim.1927 yılında gerçekleşmiştir. 1927 yılında Türkiye nüfusu 13.648.720 iken Antalya nüfusu 206.270 olarak saptanmıştır. Nüfusun büyük bir çoğunluğu bucak ve köylerde oturmaktadır. 1940-1945 yılları arasında kent nüfusunda azalış söz konusudur.

Tablo 3.1 Antalya Kent ve Köy Nüfusu, Yıllık Artış Oranı (1927-1945)

Sayım Yılı	Kent Nüfusu	Bucak ve Köy Nüfusu	Toplam Nüfus	Yıllık Artış Oranı (Binde)		
				Genel	Kent	Köy
1927	35.533	170.737	206.270	-	-	-
1935	43.857	198.752	242.609	20.28	26.31	18.99
1940	49.903	206.463	256.366	11.03	25.83	7.61
1945	48.714	229.464	278.178	16.33	-4.82	21.12

Kaynak: Tüik, 2015.

Erken Cumhuriyet döneminde küçük ve تنها olarak nitelendirilebilecek Antalya’da, Osmanlı döneminde kurulmuş olan Belediye ve Vilayet gibi binaların birçoğu Cumhuriyet döneminin toplumsal ve siyasal ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenerek kullanılmıştır. 1962 yılına kadar Antalya Belediye binası, 1973 yılına kadar da Vilayet binası aynı yapıda hizmet vermişlerdir. Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra Antalya Belediyesi bugünkü belediyecilik anlamında görevler üstlenmeye başlamıştır. 1930’lı yıllarda Kaleiçi’nde yaşayan halkın şikâyetleri doğrultusunda surların yıkımının gerçekleşmesi Antalya Belediye’sinin en önemli faaliyetlerinden biri olmuştur. Surların yıkımların gerçekleşmesi ile birlikte Kalekapısı civarında yer alan tek katlı ahşap dükkânlar da yıkılmış ve sonrasında Kalekapısı’ndan Belediye İşhanı’na doğru genişletilen yolun iki yanına “Yeni Çarşı” adıyla anılan modern tek katlı dükkânlar yaptırılmıştır. 1938 yılında Antalya Lisesi yapılarının çevresindeki alanlar kamulaştırılmış ve bu alan içinde yeni bir lise binası ile yatılı bir de pansiyon yaptırılmıştır. Bu dönemde Karaalioğlu Parkı yapılmış, Ali Çetinkaya Caddesi üzerinde İnönü Okulu, Kız Enstitüsü, Doğumevi Hastanesi inşa edilmiş Konyaaltı Caddesi düzeltilip batısında Bahçelievler semti meydana getirilmiştir. Cumhuriyet Caddesinin açılması ile birlikte tarihi surların önünde ve kentsel sit alanlarının içinde işhanı, çarşı ve banka binalarının yapım süreci başlamıştır (Yağcı, 2009: 39; Aydın, 2012: 200-201).

İkinci Dünya Savaşının tüm dünyada yaşanan ekonomik sıkıntıları Türkiye’de de etkisini göstermiştir. Diğer kentlerde olduğu gibi bu dönemde Antalya’da da halk ekmeği karne ile almıştır. Ayrıca, bu dönemde yani 1940-1945 yılları arasında Antalya’da valilik yapan Haşim İşcan’ın “Antalya’yı Güzelleştirme Derneği”ni kurması ile birlikte Antalya’da imar hareketleri hızlanmaya başlamıştır (Yağcı, 2009: 39).

1950’li yıllara kadar insanlar ya Kaleiçi’nde ya da Balbey mahallerinde büyük bir çoğunluğu Antalyalı Rum ustalar tarafından yapılmış olan yarı ahşap-yarı taş binalarda oturmuşlardır (Çimrin, 2007: 391).

Kaleiçi'ndeki evler genelde ufak bahçeli, birinci katları kırmızı çamur veya kireç harçlı (hatıl) dediğimiz ahşap yatık atkılı kalın duvarlardan yapılmıştır. İkinci katları ahşap (çatma) olarak inşa edilmiş çoğu yüksek tavanlı evlerdi. Bu evlerin zengin kişilere ait olanlarının duvar ve tavanlarında renkli resimler veya ahşap işlemler vardı (Erten, 2007: 24).

1923 yılında gerçekleşen nüfus mübadelesi ile Antalyalı Rumların kentten ayrılması sonucunda 1935'lere kadar Antalya'da ev inşa edebilecek usta bulanamamıştır. 1930'lu yılların sonlarına doğru inşa edilen okul ve kütüphane dışında oturmak amacıyla yapılan ilk konutlar 1944 yılında dönemin valisi Haşim İşcan'ın çabası ile yapılmıştır. 1940'lı yılların başında "Bahçelievler Yapı Kooperatifi"ni kuran İşcan, Konyaaltı Caddesi'nin sağında kalan araziye³⁶ konut yapmak amacıyla dönemin zengin Antalyalıları kooperatife üye yapmış ve onları bahçeli bir ev sahibi olmaya zorlamıştır. Antalya'nın ilk planlı yerleşim bölgesi olan Bahçelievler semtinde, her biri bahçeli ve denize bakan iki farklı tipte evler yapılmıştır. Denize bakan evlerin önündeki alana (bugünkü Atatürk Parkı) ileride herhangi bir yapılaşmanın olmasını engellemek amacıyla her evin önündeki on bir dönümlük arazi ev sahiplerine -bu araziye inşaat yapmama şartıyla- hediye³⁷ edilmiştir (Çimrin, 2007: 391-392).

3.2.1.2. 1950-1980 Yılları Arası Antalya'da Kentsel Mekân

Türkiye'deki kentleşme sürecinde olduğu gibi Antalya kentinin de mekânsal oluşumu ve kimlik değişimi 1950 yıllarında başlamış ve bundan sonra da hız kazanmıştır. 1950 yılında kentin nüfusu 53.973 kişi iken; 1960 yılında nüfus % 85'lik bir artışla 95.424'e yükselmiştir. Sanayileşme ile birlikte başlayan göç hareketlerinden kent ekonomik, sosyal ve fiziksel yönden etkilenmiştir. 1960 yılında 95.424 olan kent nüfusu, 1970 yılında 176.008 kişiye, 1975 yılında 223.089'a ulaşmıştır.

Tablo 3.2 Antalya Kent ve Köy Nüfusu, Yıllık Artış Oranı (1950-1975)

Sayım Yılı	Kent Nüfusu	Bucak ve Köy Nüfusu	Toplam Nüfus	Yıllık Artış Oranı (Binde)		
				Genel	Kent	Köy
1950	53.972	257.470	311.442	22.59	20.50	23.03
1955	67.480	290.088	357.568	27.62	44.67	23.86
1960	95.424	320.706	416.130	30.33	69.30	20.07
1965	129.657	357.253	486.910	31.42	61.31	21.58
1970	176.008	401.326	577.334	34.07	61.13	23.27
1975	223.089	446.268	669.357	29.58	47.41	21.23

Kaynak: Tüik, 2015.

³⁶ Bu arazi, çakalların dolaştığı, kaya ve makilerden oluşan, kimsenin yaşamayı tercih etmediği bir arazidir.

³⁷ Bu hediye araziler, 1977 yılında Turizm ve Tanıtma Bakanlığı tarafından Atatürk Parkı yapılmak üzere kamulaştırıldığı zaman ev sahipleri için yüklü birer kamulaştırma bedeline dönüşmüştür (Çimrin, 2007: 392).

1950’li yıllar diğer kentlerde olduğu gibi Antalya’da da kamu ve sanayi yatırımlarının başladığı yıllar olmuştur. 1952 yılında Antalya’da tarımsal gelişme ve tarıma dayalı sanayinin kurulmasında önemli bir rol oynayan Antbirlik (Antalya Pamuk ve Narenciye Tarım Satış Kooperatifleri Birliği); 1957 yılında Antalya Ferrokrom Fabrikası ve Karpit Fabrikası; 1961 yılında da Kepez Elektrik Santrali ve Antalya Pamuklu Dokuma Fabrikası üretime başlamıştır. Bu sanayi girişimleri, kentteki işsizlik sorunun çözülmesine yardımcı olmuştur. Sanayi yatırımlarının yanı sıra kamu yatırımlarında artış olmuş, Ziraat Bankası, İş Bankası ve Osmanlı Bankası şubeleri bu dönemde kurulmuştur (Manavoğlu, 2009: 20; Çimrin, 2007). 1956 yılında kentte ilk kez başlayan “Antalya-Tiyatro-Müzik ve Film Festivali”nin konukları için turistik otel gereksinimi doğmuştur. Bunun üzerine Vakıflar İdaresi tarafından 1958 yılında Tophane Parkı’nda Antalya’nın ilk turistik oteli olan Teras Oteli yaptırılmıştır (Aydın, 2012: 203).

Antalya’da şehir planlama çalışmalarına 1950’li yıllarda başlanmıştır. İlk imar planı, 1957-1959 yılları arasında, İller Bankası Genel Müdürlüğü’nce hazırlanmıştır. Bu plan Kaleiçi ile birlikte batıda Bahçelievler; kuzeyde Şarampol; doğuda Yenikapı mahalleleri ile sınırlı kalmıştır (Yağcı, 2009: 39; Manavoğlu, 2009: 20; Engincan Bol, 2007). Ancak, imar planının geleceğe ilişkin ön araştırma raporlarında göç, nüfus artışı, nüfusun konut açığı, sanayi ve turizm için gereken alan gibi bazı konularda önemli yanlışlar olduğu saptanmıştır. Sayısal ölçümlerin yanlış ve tutarsız olmasının gözlemlenmesi ile birlikte planın yenilenmesine karar verilmiştir. Planda, kentin özgün dokusu ve iklim özelliklerinin göz önünde bulundurulmamış olması kentsel mekânda geri dönülemez bir imar sürecinin başlamasına neden olmuştur (Dampo, 2002’den aktaran: Manavoğlu, 2009: 21; Yağcı, 2009: 39). Kent yazların uzun ve sıcak geçtiği bir kıyı yerleşiminden çok bir kara kenti gibi planlanmıştır. Konyaaltı Caddesi’nde inşa edilmiş olan sekiz katlı binaların her biri bu planın birer sonucudur (Esengil, 1995’den aktaran: Engincan Bol, 2007).

1950’li yılların sonunda kentin gelişmesi Kalekapısı ve merkezin çevresinde olmuştur. Burdur yolunun doğu ve batısında; Bahçelievler, Memurevleri, Yıldız, Varlık, Deniz mahallelerinin doğusunda Üçgen, Muratpaşa, Eyiler mahalleleri ve Lara yönünde; Sinan, Zerdalilik, Çaybaşı ve Yüksekalan mahalleleri yönünde gelişmeler görülmektedir (Dampo, 2002’den aktaran: Manavoğlu, 2009: 21).

Türkiye’deki diğer kentlerde olduğu gibi Antalya’da da konut alanları planlı ve plansız alanlarda gelişme göstermiştir. Kentleşmenin tarihsel gelişimi içinde sanayileşme ile gecekondü sorunu paralellik göstermiştir. Bu durum, Antalya için de geçerli olmuştur. Plansız

alanlar, kırdan kente göç etmiş alt gelir grupları tarafından yaratılmakla ve kullanılmakla birlikte resmi kuruluşlarca denetlenmemiş ya da denetlenmek istenmemiştir.

Antalya’da 1950’li yılların sonlarına doğru kamu ve sanayi sektöründe yaşanan gelişmeler doğrultusunda kente göçün hızlanması ile birlikte kentin kuzey batısında ilk toplu ve yoğun gecekondulaşma ortaya çıkmıştır. Özellikle, 1960’lı yıllardan itibaren Ferrokrom ve Dokuma fabrikalarının açılması ile fabrika çevresindeki alanlarda işçi mahalleleri oluşmuştur. Zeytinköy ve Bahçelievler mahalleleri, gecekondulaşma alanlarının çekirdeklerini oluşturmuştur. Erenköy, Kepez ve Ahatlı gecekondulaşma mahalleleri barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşmuştur. Bu yıllarda, Antalya’da beş yüze yakın gecekondulaşma mevcuttur (Anonim, 2006’dan aktaran: Manavoğlu, 2009: 21; Güçlü, 2002: 40; Antalya Büyükşehir Belediyesi, 1996: 83; Atvur, 2008: 71).

Diğer yandan kentin Bahçelievler’den sonraki ikinci kooperatifi 1952 yılında kurulan Memur Yapı Kooperatifi’dir. Bahçelievler semtinin kuzeyine kurulan Memurevleri semti, eskiden deve güreşlerinin yapıldığı Arap Alanı mevkiinin yapılaşmaya açılması ile kurulmuştur. Bir başka toplu konut girişimi de 1956 yılında kurulan bir kooperatif ile Lara yolu üzerinde olmuştur. Lara bölgesi, yazlık ev şeklinde oluşmuştur. Bu bölge, ev planları oldukça basit olduğu için halk tarafından bu evlere “Barınak Evleri” yakıştırılması yapılan Barınaklar semti ile gelişmeye başlamıştır. Günümüzde burası, Antalya’nın en lüks semtlerinden biridir (Çimrin, 2007: 392-393).

Cumhuriyet’in kuruluşundan 1960’lı yıllara kadar Antalya’nın ekonomik yapısı tarıma dayanmaktayken, 1969 yılında Antalya Bölgesi’nin Turizm Gelişme Bölgesi olarak ilan edilmesi ve 1970’li yıllarda birçok Turizm Gelişim Projesi’nin hayata geçirilmesi ile birlikte kentin ekonomik yapısında önemli değişiklikler gerçekleşmeye başlamıştır. 1970’li yıllardan itibaren yabancı turistlerin bölgeye geliş turizm faaliyetlerinin geliştirilmesinde ilk önemli adım olurken, Antalya giderek “turizm kenti” olarak anılmıştır. Böylece, 1970’li yıllardan sonra turizmde etkisiyle yaşanan yoğun göç ve kentleşme süreci gerçekleşmiştir. Tarımdan sonra toplumsal, sosyal ve kişisel hizmetler ikinci önemli sektör haline gelmiştir. (Manavoğlu, 2009: 23-24; Atvur, 2008: 62).

1960-1965 yılları arasında Kalekapısı çarşısı oluşmuş, Atatürk ve Şarampol caddelerinin açılması ile birlikte kent merkez güneyde Yenikapı’ya kuzeyde ise Kışlahan oteline kadar genişlemiştir. 1965-1970 yılları arasında, Kalekapısı ile Belediye işhanı arasında, caddenin güneyinde ve kuzeyinde bugün de kullanımı devam eden şekerçiler, fırıncılar tandırcılar, turşucular, kuyumcular, düğmeciler ve çerçiler gibi işyerleri ve ticarethaneler kurulmuştur. Kalekapısı ile Vilayet konağı arasında kalan alanlarda daha çok

serbest meslek ve turizm büroları yer almaya başlamıştır. Kalekapısı ve çevresi kentin her kesiminden insanların ihtiyaçlarına cevap veren kent merkezinin çekirdeğini oluşturmuştur. 1970’li yıllara kadar geleneksel niteliklerini koruyabilen Kalekapısı çevresinde yapılan ilk yüksek katlı yapı Vakıf İşhanı’dır. Merkezin Ali Çetinkaya Caddesi’ni takip eden doğu uzantısı, bankalar ve kırsal kesime yönelik ticari işlevlerle ağırlık kazanırken, Cumhuriyet Caddesi ve Konyaaltı Caddesi’ni takip eden batı uzantısı da daha çok kentin üst gelir sınıflarının tüketimine dönük bir alt merkez olarak gelişmiştir (Antalya Belediyesi, 1990: 36; UTTA, 1995: 64). Ayrıca, orta ve üst sınıf kentliler tarafından yaz aylarında kullanılması amacıyla Konyaaltı sahiline obalar yapılmıştır. Belediyeden kiralanen bu obalar kıyı şeridinin hareketlenmesine yol açmıştır. Ancak, 1990’dan sonraki süreçte kıyı bölgesinin yükselen rantı, obaların yıkılmasına ve ticari işletmelerin yoğunluk kazanmasına neden olmuştur (Atvur, 2008: 74).

Şarampol Caddesi ise daha çok alt ve orta gelir grubuna hitap eden alışveriş, ticaret, eğlence türü gibi işlevlerin gerçekleştiği bir alt merkez olmuştur. Göçlerle birlikte kentin nüfus artışı kent merkezinin de yayılımı devam etmiştir. Ali Çetinkaya Caddesi çevresinde ekonomisi tarıma dayanan kır nüfusunun ihtiyaçlarını karşılayacak tarım ilaçları ve aletleri ile diğer ticari faaliyetler yer almıştır. Kentin üst gelir grubunun ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik gelişen alt merkez ise Kalekapısı ile Konyaaltı Varyantı arasında uzanan Kenan Evren Bulvarı olmuştur. Bu aks üzerinde genellikle hazır giyim, boya maddesi, şarküteri, lüks inşaat malzemesi, dekorasyon ve mobilya türü ticaret ve alışveriş yerleri ile turizm acenteleri yer almıştır (UTTA, 1995: 65).

Bu dönemde de gecekondulaşma süreci devam etmiştir. Antalya’nın kırsal kesimleri ile Isparta, Burdur, Konya gibi yakın illerden göç alan Antalya’da 1965 yıllarından sonra Kızıltoprak ve Yüksekalan gibi gecekondu mahalleleri gelişmiştir (Manavoğlu, 2009: 22). Artan nüfusun barınma ihtiyacını karşılamak amacıyla gecekonduların yanı sıra diğer büyük kentlerdeki apartmanlaşma modeli Antalya’da da ortaya çıkmıştır. Sucular Yapı Kooperatifi tarafından 1964 yılında yapımı gerçekleşen ilk apartman, müteahhit Nevzat Feyizoğlu tarafından Işıklar semtindeki “Kırk Daireler”dir. Apartman yapımından sonra Antalya halkı, gruplar halinde apartmanı görmeye gitmişlerdir (Çimrin, 2007: 393).³⁸

İlk imar planının sadece kent merkezi çevresiyle sınırlı kalması ve artan kent nüfusuna göre yeni yerleşim alanlarına ihtiyaç duyulması nedeniyle planın revizyonu gündeme gelmiştir. 1960’lı yılların başında yine İller Bankası’nca yaptırılan revizyon plan çalışmaları

³⁸ Hüseyin Çimrin (2007: 393) bir gün meraklı kalabalığın arasında gezerken halkın kendi aralarındaki bir diyalogu şu şekilde aktarır: “Ağam, yani şimdi bu binada 40 aile mi oturacak? Peki, burada oturan kırk aile, oturdukları dairenin kapılarını nasıl bulacaklar; hacetlerini (tuvaletlerini) nerede giderecekler?”

sonucunda 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı 1969 yılında İmar ve İskan Bakanlığı'na onaylanmıştır. Ancak onaylı 1/5000 ölçekli plana göre yapımı başlanan 1/1000 ölçekli uygulama imar planının yapımı tamamlanmamıştır. Plan, kuzeyde sanayi yatırımları kapsamında yapılmış olan Dokuma Fabrikası ve bugün Dokuma Mahallesi olarak bilinen bölgeyi; batıda, bugünkü Karayolları Bölge Müdürlüğü ile Akdeniz Üniversitesi çevresini; doğuda, Topçular mevkiindeki askeri alana kadar Antalya-Alanya boyunca gelişen ana aksı; güneyde kıyı boyunca Lara bölgesini içermektedir. (Antalya Belediyesi, 1990: 42'den aktaran: Gül, 2008: 76). 1964 yılında Antalya Turizm Bölge Müdürlüğü kurulması ile birlikte Lara yolu, Karaalioğlu Parkı ve Konyaaltı Caddesi'nde turistik otel ve pansiyonlar açılmıştır. Ayrıca 1970'li yılların sonunda Fener Mahallesi'nde Antalya'nın günümüzde de en lüks otellerinden bir olan Talya oteli hizmete açılmıştır (Aydın, 2012: 203).

Güney Antalya'nın turizm alanı ilanı ve altyapı çalışmalarının başlaması; yeni liman inşaatının tamamlanması; havaalanı kapasitesinin arttırılması; eski liman ve Kaleiçi projesinin uygulamaya başlanması; Fethiye-Kaş yolunun yapılması; Antalya'nın en önemli turistik merkezlerden biri haline gelmesi gibi etmenler 1970'li yılların ortasından itibaren yoğun bir yapılaşma talebinin oluşmaya başlamasına neden olmuştur. Diğer yandan bu yıllarda Türkiye'de "kentte bir daire sahibi olmak" talebinin de ortaya çıkması sonucunda planda öngörülme-yen yeni yerleşim alanlarının yapılaşmaya açılması sonucunu doğurmuştur (Anonim, 1990'dan aktaran: Manavoğlu, 2009: 22).

1970'li yıllardan sonra da Muratpaşa semtinde başlayan gecekondulaşma özellikle 1973-1976 yılları arasında hızlı bir artış göstermeye başlamıştır (Güçlü, 2002: 40). Diğer yandan, Işıklar'daki ilk apartmanın yapımından sonra 1970'li yıllarda Güllük Caddesi üzerinde de apartmanlar yükselmeye başlamıştır. Aynı yıllarda, kenti çevreleyen alanlarda parselasyon çalışmaları yapılmıştır. Bunun sonucunda, gecekondu-lara tapu verilmeye başlanmakla birlikte kentte arsa spekülasyonları ortaya çıkmıştır. Kepez Bölgesi'nde önceleri gecekondu niteliğinde başlayan kaçak yapılaşma yerel organların göz yumması sonucu apartmanlaşmıştır (Çimrin, 2007: 613). Bu dönemde, Bahçelievler mahallesinin kent merkezine yakın olan güney ve doğu kesimleri ile Yüksekalan mahallesinin güneyinde arsa fiyatlarında artış gerçekleşmiş ve burada bulunan gecekondu-lar yıkılarak yerine çok katlı apartmanlar yapılmaya başlanmıştır (Güçlü, 2002: 40). Bu dönemde Antalya'da apartman yapımının hızla artması ile kentteki eski mahalle yaşayışı artık ortadan kalkmıştır (Aydın, 2012: 203).

Ayrıca, Türkiye’de 1970’li yıllarda otomobil üretiminin başlaması ile birlikte otomobil sahipliliğinde artışlar söz konusu olmuştur. Antalya’da da artan otomobil sahipliliği kentsel mekanın da hızla yayılmasına yol açmıştır. İmar planı olmadığı için yöre köylüsünden ucuza alınan arazilerin kooperatif sahipleri tarafından mevzii imar planları yapılarak imarlı alanlara dönüştürülmesi kıyılarda arazi spekülasyonunun yoğun olarak yaşanmasına neden olmuştur (Manavoğlu, 2009: 22-23).

Antalya’nın kent planlama çalışmaları da bu dönem hız kazanmıştır. İller Bankası’nca 1969 yılında yapılan 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve bu plan doğrultusunda hazırlanan 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planlarının tamamlanamaması üzerine ilk kez yerinde büro kurularak kent planı hazırlanmaya karar verilmiştir. Can Planlama Bürosu tarafından 1976 yılında başlanan planlama çalışmaları 1978 yılında tamamlanmıştır. İmar planı, ana strateji olarak, yapılaşmanın ve gelişim alanlarının batıya kaydırılarak, doğudaki tarım alanlarının korunmasını; doğuda Lara bandının 150 metre eninde doğal sit olarak tanımlanmasını ve Eski Lara yolu ile deniz arasında yapılanmanın çok sınırlı tutularak sadece belirli yerlerde turistik tesislere yer verilmesini öngörmüştür (Manavoğlu, 2009: 23; Tezcan ve Ergün).

1978 tarihli İmar planı ile 100.Yıl ve Bulvarı ve Teomanpaşa Caddesi üzerinde merkezi kullanımların geliştirilmesi öngörülmüştür. Ancak bu planda merkeze aşırı yüklenme önlenememiş tarihi merkez ve çevresine getirilen yoğunluklara bağlı olarak koruma ve yenileme dengeleri sağlanamamıştır. 1978 yılı Nazım İmar Planında ve bu plana göre hazırlanan uygulama imar planlarında Balbey Bölgesi için; “orta yoğunluklu konut alanı” kararı getirilmiştir. ... Yine eski plan kararlarından gelen Atatürk Caddesine cephesi olan yapılardaki “Ticaret” fonksiyonu korunmuştur. Mahalle içindeki ulaşım yaya ağırlıklı olarak düşünülmüş “6.00 m’lik yollar önerilmiştir. Alanın güney-batısı ve batısında da otoparklar önerilmiştir. Balbey ve Haşimişcan mahalleri için verilen bu plan kararları mahalle çeperlerinde yüksek katlı yapıların yer almasına böylelikle bu mahallelerin tarihi kimliklerinin bozulmasına ve tarihi dokunun dışarıdan algılanamamasına içerde hapis olmasına neden olmuştur (Yağcı, 2009: 40).

Ayrıca şehrin su kaynaklarının imar planı ile korunarak, kirlenmemelerini sağlamak açısından çevrelerine yapı yasağı getiren plan kararlarına yer vermiştir. Bu plan da kentin ileriye dönük ihtiyacına cevap verecek Hal, Organize Sanayi Bölgesi, Ticaret Merkezi, İdari Merkez, Otogar, Mezbaha, havaalanı, liman yeri gibi ana işlevler belirlenmiştir (Anonim, 1990’dan aktaran: Manavoğlu, 2009: 23).

Bu dönemde Hurma mevkiinde Antalya limanının yapılması, Burdur ve Kemer-Antalya çevre yollarının yapılması Antalya’nın bugünkü gelişimini etkileyen önemli yatırımlar olmuştur. Sanayileşme daha çok yerel ölçekte tarımsal ürün, tekstil ve gıdaya yönelik olarak yapılmıştır. 1974 yılında Antpil Tesislerinin açılmış, 1976 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile

kurulan Antalya Organize Sanayi Bölgesi kentteki sanayi tesislerini arttırarak istihdam yaratmıştır (Manavoğlu, 2009: 22).

Özetle, 1950’li yıllarda kırdan kente gerçekleşen göçlerle birlikte Antalya kent merkezinde nüfusunda önemli artışlar gerçekleşmiştir. Bu, daha iyi bir iş, dinlenme, barınma gibi isteklerle kente göç eden nüfusun bu ihtiyaçlarına cevap vermeye yönelik kenti kurma çabalarına girilmesi sürecini başlatsa da 1960’lı yıllarda kentin sosyal, kültürel ve fiziksel değişimlere hazırlıksız yakalandığı görülmüştür. Kentsel mekânda ortaya çıkan sorunlara geçici çözüm arayışlarının geliştirilmiş olması kent merkezinde yer alan tarihi dokunun tahrip edilmesine neden olmakla birlikte yenileşme çabaları da kentsel mekânda kültürel ve fiziksel tahribatların yaşanmasına yol açmıştır. Kent merkezinde yer alan bölgenin çevresindeki yapılaşma ve rant arayışı ile birlikte, buralara çok sayıda dükkanın içinde yer aldığı işhanları yapılmış, ana caddelerde dönüşümler gerçekleşmiş ve bu da eski dokunun yok olmasına yol açmıştır. 1970’lerden 1980’li yılların sonu ise Antalya’nın ilk kez yerinde büro kurularak kapsamlı bir araştırmaya dayalı planlama çalışmasının başladığı yıllar olmuştur. Bu, Antalya kentinin geleceğe dönük olumlu plan kararlarının alınması bakımından önemlidir. Bu planın kent mekanındaki etkileri ise 1980 yılından sonra ortaya çıkmaya başlamış ve kentin gelişimi batıya doğru gerçekleşmiştir (Manavoğlu, 2009: 21-23).

3.2.1.3. 1980 ve Sonrası Antalya’da Kentsel Mekân

1980 yılında kent nüfusu 280.837 kişiye ulaşmıştır. Antalya’da bu dönemde yapılan altyapı yatırımlarının kentin bugünkü yapısının oluşmasında etkisi olmuştur. 1985 yılından günümüze kadar en fazla nüfus artışının olduğu kentlerden biri olan Antalya’da özellikle de turizm sektörünün gelişmesi ile birlikte nüfus 28 yıllık dönemde 891.149’dan 2.288.456 seviyesine ulaşmıştır. 1985-1990 yılları arasında kent nüfusunun yıllık artış oranı binde 82.97’e çıktığı görülmektedir. 1990 yılından itibaren şehir nüfusu köy nüfusunun önünde gitmektedir. 1950’den 2000 yılına gelinceye kadar kentin nüfusu 22 kat artmıştır. 2000 yılı genel nüfus sayım sonuçlarına göre Türkiye nüfusu 67.803.927 iken Antalya nüfusu 1.719.751 (833.925 kadın, 885.826 erkek) olmuştur. 73 yıllık süre içerisinde Türkiye nüfusu 5 kat artarken, Antalya nüfusu 8.3 kat artmıştır. Antalya binde 41.79 yıllık nüfus artış hızı ile 1990-2000 döneminde 81 il içinde nüfus artışı en yüksek olan kent olmuştur.

Tablo 3.3 Antalya Kent ve Köy Nüfusu (1980-2018)

Sayım Yılı	Kent Nüfusu	Bucak ve Köy Nüfusu	Toplam Nüfus
1980	280.837	467.869	748.706
1985	397.712	483.437	891.149
1990	602.194	530.017	1.132.211
2000	936.330	783.421	1.719.751
2007	1.273.940	585.335	1.789.925
2010	1.392.974	585.259	1.978.333
2015	---	---	2.288.456
2018	---	---	2.426.356

Kaynak: TÜİK, 2018.

Antalya ilinde nüfus dinamiği oluşturan doğum, ölüm ve göç süreçlerinden doğum ve ölüm oranları Türkiye ortalamasından düşüktür. İlde ki nüfus dağılımını yeniden belirleyen temel süreç göçtür. Antalya ili 1950'lere dek göç veren bir il iken 1960'lardan sonra göç almaya başlamıştır. Göç eden nüfus içinde çalışma yaşlarında erkek nüfus oranını yüksekliği dikkat çekmektedir. Antalya'ya göç eden nüfus temelde üç bölgeden gelmektedir. Birincisi Isparta, Burdur, Konya ve İçel gibi çevre illerdir. İkincisi ise Doğu ve Güneydoğu illeridir. Üçüncüsü ise İstanbul, Ankara, İzmir gibi büyük kentlerdir. Antalya'da ki yoğun emek getiren tarım faaliyetlerinin yarattığı mevsimlik işgücü talepleri, çevre illerden mevsimlik iş gücü göçlerine neden olmaktadır. Bu nedenle, Antalya 81 il içerisinde aldığı göç rakamları ile Ankara, İstanbul ve İzmir'den sonra 4. sıradadır.

Tablo 3.4 Antalya İlinin Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı

Yıllar	ADNKS Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı%
2007-2008	1 859 275	92 031	55 806	36 225	19,7
2008-2009	1 919 729	75 696	58 632	17 064	8,9
2009-2010	1 978 333	86 907	61 662	25 245	12,8
2010-2011	2 043 482	89 731	62 875	26 856	13,23
2011-2012	2 092 537	83 596	62 893	20 703	9,94
2012-2013	2 158 265	88 605	64 075	24 530	11,4
2013-2014	2 222 562	93 057	64 631	28 426	12,9
2014-2015	2 288 456	96 441	68 374	28 067	12,3

Kaynak: www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1595 (erişim tarihi: 22.06.2016)

1985-1990 yılları arasında kırdan kente göçün yerini, kentten kente göç almıştır. Kent aldığı göçün % 71.47'sini diğer il merkezlerinden almıştır. Kent Antalya il toplamına gelen göçün % 73.90'ını almaktadır (Manavoğlu, 2009: 25).

Türkiye'nin büyük şehirlerinden iş için ya da emeklilik döneminde kente gelip yerleşen nüfus kentin sosyal ve kültürel hayatının gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Antalya'da devlet tiyatrosunun ve senfoni orkestrasının kurulması, opera ve bale gösterilerinin sahnelenmeye başlaması, sinema salonu sayısında artış yaşanan bu nitelikli göçle de bağlantılıdır; çünkü Antalya'nın yerli halkının bu yöndeki beklentisinden çok büyükşehirlerden gelen insanların alışkanlıklarını burada da sürdürme isteği etkili olmuştur (Atvur, 2008: 63).

1980 sonrasında küreselleşmenin hız gösterdiği süreçte Antalya kenti de hızlı bir değişim ve dönüşüm içerisine girmiştir. Küreselleşme ile hızlanan sermaye hareketlerinin, Antalya'da turizm sektörünün gelişmesiyle de bağlantılı olarak kentin dönüşümünde etkisi olmuştur. Artık, Antalya dünyaya turizm alanında eklemlenen bir kent olmuştur (Atvur, 2008: 62).

1980'li yılların başında Antalya Yat Limanı kullanıma açılması ile birlikte turizm de kent merkezinde yoğunlaşmaya başlamıştır. 1990'lı yıllardan sonra ise Alanya ve Kemer gibi sahillerin bulunduğu ilçelerde turistik tesislerin yaygınlaşma turizmin bu bölgelere kaymasına neden olmuştur. Ayrıca, 1982 yılında kentin batısında Akdeniz Üniversitesi'nin kurulması kentin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Göçün artarak devam etmesi ve kentin emekliler için cazip olması, doğal sit alanı olan Lara'da imar yasağının kaldırılması bu yıllarda inşaat sektöründe hareketlilik yaşanmasına neden olmuştur ve özellikle falezler üzerinde çok katlı apartman blokları hızla yükselmiştir (Aydın, 2007: 419).

1983 yılında yürürlüğe giren 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu ile birlikte kentsel mekândaki yatırımlarda artışlar olmaya başlamış, bu da turizm sektöründeki gelişmelerin önemli bir göstergesi olan yatak kapasitesinde büyük artışlara neden olmuştur. Bu artışların kent ekonomisine sosyal ve kültürel altyapı gelişmesine önemli katkıları olmuş, kentte yeme-içme, eğlence, spor ve kültürel tesisler, sosyal ve teknik altyapılar aynı zamanda kentsel hizmetler gelişmiştir (Manavoğlu, 2009: 24).

1980'ler kentleşmenin hız kazandığı, kentsel nüfusun kırsal nüfusun önüne geçtiği, turizm projelerinin uygulanmaya başladığı ve yatırımların arttığı dönem olmuştur. Bu dönemde, tarım ve hizmet sektöründe çalışanlar toplam istihdamda % 81.14'lük bir orana sahip olmuştur. 1990 yılında tarım sektörünün işgücü içindeki payı azalırken ticaret ve turizm 1980 yılından itibaren % 165 oranda bir artış göstererek tarımdan sonra ikinci sektör haline gelmiştir. Antalya ili ekonomik faaliyetlerinde tarım, turizm ve hizmetler ağırlıklı bir yapının

varlığını ortaya koymaya başlamıştır (Manavoğlu, 2009: 24). Bu durum kentte göçü hızlandırmıştır:

İş nedeniyle kente gelen memur-işçi kesimin dışında, turizmin gelişmesi ile artan gelir ve kar kenti cazip kılan diğer etmenler olmuştur. Bu durum bir yandan sermaye sahibi kesimin Antalya'ya yatırım yapmasını sağlarken, diğer yandan iş olanakları nedeniyle kırsal kesimden ve özellikle geri kalmış bölgelerden kente göçün artmasına yol açmıştır. Antalya kenti bir yandan sektörel gelişmeyi ve buna bağlı olarak kalifiye insanların kente göçünü yaşarken, aynı zamanda işsiz kitlenin iş bulma umuduyla kente akışıyla ve bunun yarattığı sosyo-ekonomik sorunlara karşı karşıya gelmiştir (Atvur, 2008: 63).

Antalya'nın 1977-1994 yıllarındaki gelişimini yönlendirecek olan Can Planlama Bürosu, öncelikle 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı çalışmalarını yapmıştır. Antalya Belediyesi Planlama Bürosu ile hazırlanan Nazım İmar Planı, 1979 yılında tamamlanmış ve 1980 yılında onanmıştır (Anonim, 2006'dan aktaran: Manavoğlu, 2009: 24). 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planının ardından 1/1000 ölçekli uygulama imar planları hazırlanmıştır. 1994 yılına kadar bu Nazım Plan Sınırlarında revizyon ve ilave planlar yapılarak uygulamalar devam etmiştir. Planda yapılan değişiklikler, kentin ihtiyaçları doğrultusunda planlama tekniğine uygun olarak hazırlanmış öneriler dışında, meclis kararıyla da gerçekleştirilmiştir. Ancak bu durum, mevcut planın bütünlüğünü olumsuz etkilemiş ve geri dönüşü olmayan uygulamalar oluşmuştur. Örneğin ilk planlamalar Konyaaltı Caddesi'ndeki yapılar iki kapılı ve bahçeli evler şeklindeyken 1970 yılında hazırlanan planda bu bölgeye yan bahçe çekme mesafeleri 6'şar metre olmak koşuluyla 4 katlı bahçeli yapı hakkı tanınmıştır. Daha sonra ise belediye meclisince 1980 yılında onaylanan planda Cumhuriyet Meydanı ile Atatürk Parkı arasındaki bölge yeşil alan olarak düzenlenmişken, belediye meclisince bu alan konut alanına dönüştürülmüştür (Anonim, 1996: 85-86).

12 Eylül 1980 yılından sonra belediye sınırları değişikliğe uğramış, yeni sınırlara göre 1981 yılında 1/25000 ölçekli Çevre Düzeni Nazım İmar Planı çalışmalarına başlanılmış ve bu plan da 1982 yılında İmar ve İskân Bakanlığınca onanmıştır. Bu süreç içinde 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planı çalışmaları da devam etmiştir. Antalya Belediyesi'ne bağlanmadan önce planlama çalışmaları başlayan Altınova ve Çakırlar'ın imar planları da 1983 yılında onanmıştır. 1985 yılında kentin büyümesinin tahmin edilenin ötesine geçmesi, konut talebinin hızla artmasına neden olmuştur. Bu durum, 1/25000 ölçekli planlarda imar planı revizyonunu gündeme gelmiştir. Bu plan revizyonuyla, nüfusun 2005 yılında 1.000.000'a ulaşacağı hesaplanmış ve plan 1986 yılında İmar ve İskân Bakanlığı tarafından onanmıştır. Bu revizyon plan kararlarına bağlı olarak çeşitli tarihlerde 1/5000 ve 1/1000 ölçekli ilave imar planları da

hazırlanmıştır (Anonim, 2006'dan aktaran: Manavoğlu, 2009: 24-25). 1986 yılında hazırlanan 1/5000 ölçekli nazım imar planı, Lara bölgesinin değişmesine yol açmıştır.

Plan çerçevesinde kıyı bölgesi turistik tesisler ile rekreasyon alanlarına ayrılırken, geri bölge tarım alanlarına ayrılmasına rağmen bu alanlar zamanla kooperatif ve konut alanına dönüştürülmüştür. Böylece kent, tarım ve turizm için ayrılan alanlara doğru yayılmasını plansız şekilde sürdürmüştür. Kıyı alanlarında turistik tesislerin önünde ayrılan yeşil alanlar da turistik tesislerin kıyı bandına çekilmesiyle ve konut bölgelerinden kıyıya ulaşma için yeni geçitler açılması ile daralmıştır. Öte yandan planları delmek amacıyla bir takım hileler de geliştirilmiş; konut alanları bölgedeki arsa sahiplerinin talebi ile turizm alanına çevrilmiş, fakat işletmeler karlı bulunmadığı için tekrar konut alanına dönüştürülmesi kararı alınmamıştır. Bu durumda turistik tesis inşaatı olarak başlayan yapılar konuta çevrilirken, ilave kat izinleri turizm tesisine yönelik alındığı için bölgede yüksek binalar çoğalmıştır (Atvur, 2008: 77).

Diğer yandan Antalya'da mülkiyet yapısındaki farklılıklar gecekonduların oluşumunu oldukça hızlandırmıştır. Kentsel gelişme alanları içerisinde yaklaşık 1600 hektar arazi Vakıflar mülkiyetindedir ve mevcut Vakıf Çiftliği (yaklaşık 260 hektar) dışındaki yaklaşık 1400 hektar Vakıf arazisi ya gecekondu işgalindedir ya da potansiyel işgal alanı olarak görünmektedir. Bu büyüklükteki kontrolü olmayan arazilerin varlığı Antalya'daki gecekondu gelişim sürecinin hızlanmasında en büyük etken olmuştur. Vakıf mülkiyetinde olan araziler üzerindeki gecekondu sorununu çözmeye yönelik çabalardan yerel yönetimler sonuç alamamıştır. Habipler Mahallesi gecekondu alanı çok kısa bir süre içerisinde hal alanın kuzey yarısını işgal altına almıştır. Duraliler mevkiinde Küçük Sanatlar Sitesi inşaatının devamı ile birlikte bu bölgede gecekondu oluşmuş, bunun yanı sıra korsan sanayi gelişimi de başlamıştır. Barınma amaçlı yapılaşma 1980'lerin sonu 1990'ların başından itibaren "spekülatif amaçlı gecekondulaşma"ya dönüşmeye başlamıştır. Gecekondu spekülasyonu son bir kaç yılda lüks gecekondu kavramının Antalya'da oluşmasına neden olmuştur. Yamansız bölgesinde (Duacı Köyü, Ermenek Mahallesi gibi) modern inşaat araçları ile üst gelir grubu işgal ettiği hazine arazileri üzerinde villa gecekonduları inşa edilmiştir. Antalya'da gecekondu sorunu artık Türkiye genelindeki gecekondu sorunuyla aynı paralellikte olmuştur. Yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan gecekondu, kar amaçlı spekülatif bir gelişme sürecine girmiştir (Antalya Büyükşehir Belediyesi, 1996: 84).

1985 nüfus sayımı sonuçlarına göre nüfusun % 22'si gecekondualarda yaşarken, "Gecekondu Af Yasası"ndan sonra bugün bu oran kar amaçlı spekülatif gecekondu gelişimi ile % 50'lilere ulaşmıştır. 1990 nüfus sayımına göre ise Göksu, Kanal, Kütükçü, Şafak, Fatih, Yeniemek, Teomanpaşa, Düdenbaşı, Sütçüler ve Ahatlı gibi belli basil gecekondu mahallerinde yaşayan insan sayısı 200.000 civarında olmuştur (Antalya Büyükşehir

Belediyesi, 1996: 83). Bu dönemde, gecekonduların yanı sıra kente yerleşmeye gelen emekliler ve orta-üst gelir gruplarının kurdukları kooperatiflerin sayısında artış olmuştur. Bu artış kent yerleşim alanının büyümesi için baskı unsuru olmuştur (Atvur, 2008: 71).

1992 yılında 1/25000 ölçekli Nazım İmar Planı'nda mevcut planlarda göz önünde tutularak, 2010 yılında 1.500.000 kişinin barınacağı öngörülen kentte, ek nüfus için gerekli yeni kentsel donatılar ve yerleşme alanlarının düzenlenmesi gerekçesiyle yeniden bir revizyon yapılması düşünülmüştür. Bu planlama çalışmasının en önemli kararlarından birisi “verimli tarım topraklarının korunabilmesi için kentin daha az verimli olan kuzey platosuna çekilmesi uygun görülmüş ve burada yaklaşık 100.000 kişilik bir uydu kent oluşturulması” olmuştur (Manavoğlu, 2009: 25).

Antalya kentinin giderek genişlemesi ve ulaştığı nüfus büyüklüğü sonucunda kentin yönetim statüsü değişmiş, 1993 yılı yeni bir sürecin başlangıcı olmuştur. 504 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile Antalya Belediyesi, büyükşehir belediyesi statüsü almıştır. Büyükşehir Belediyesi sınırları içinde Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı olmak üzere üç alt kademe belediyeler kurulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 1994 yılında kenti yakın çevresiyle birlikte ele alan, kentsel yayılımın gerektirdiği yeni düzenlemeler, planlama çalışmaları başlatılmıştır (Manavoğlu, 2009: 26; Aydın, 2007: 419; Özdemir ve Meşhur, 2011: 178).

Antalya Kenti'nin büyükşehir statüsünü almasının ardından Antalya'nın 1995-2015 yılları arasındaki gelişimini yönlendirecek imar planının yapımı işi özel bir planlama bürosuna verilmiştir. 1/25,000 ölçekli yeni bir planlama çalışması yapılmış ve 21.11.1995 tarihinde onanarak yürürlüğe girmiştir. Bu plan ile büyükşehir belediyesi sınırının kapsadığı alanlar yanında bazı çevre belediyesi ve yerleşmeler de plana dâhil edilmiştir. 1995 Çevre Düzeni Planı'nı esas alınarak hazırlanan ve Antalya Büyükşehir Belediyesi sınırlarının tamamını kapsayan 1/5000 ölçekli nazım imar planı ise 08.11.1996 tarihinde onanmıştır (Manavoğlu, 2009: 26; Özdemir ve Meşhur, 2011: 178).

2015 yılı projeksiyon nüfusu dikkate alınarak yapılan plan 1.662.000 kişilik bir nüfus hedeflemektedir. Planın nüfus hedefleri ile plan kapasitesi arasındaki tutarsızlıklar, kentsel sosyal ve teknik altyapı-nüfus ilişkisinde yetersizliklerin bulunması, kentin gelişimine koşut ulaşım planının bulunmayışı, tarım alanlarının yerleşime açılması, teknik sorunlar haritaların yetersizlikleri gibi nedenlerle meslek odalarınca plana itiraz edilmiştir (Manavoğlu, 2009: 26). 1998 yılında 1/5000 ölçekli nazım imar planı, 2002 yılında da 1/25.000 ölçekli plan mahkeme kararı ile iptal edilmesi sonrasında, iptale konu alanlar (Çakırlar- Bahtılı bölgesi, Kırcaami

Bölgesi) plandan çıkartılarak 30.07.1998 tarihinde yeniden onanmıştır (Özdemir ve Meşhur, 2011: 178; Manavoğlu, 2009: 26).

Bu dönem aynı zamanda kentsel gelişmeyi sağlayacak önemli yatırımların kente kazandırıldığı bir dönemdir. 1990 yıllarında Akdeniz Küçük Sanayi Sitesinin ve Toptancı Hal Tesislerinin, 1996 yılında fuar, Antalya Kültür Merkezi, Cam Piramit Kongre Merkezi, otogar ve Konyaaltı kıyı düzenlemesinin hayata geçirilmesi kentin gelişmesinin kentsel mekana yansımalarıdır. Böylece kentte turizm çeşitlendirilmeye çalışılmış, alt merkezler yaratılmış, ticaret ve kültür kenti fonksiyonları yaygınlaştırılarak kentsel hizmetler farklılaşarak, uzmanlaşmıştır (Manavoğlu, 2009: 26).

1980 yılında onaylanan imar planı Antalya iklimine, eski kent dokusuna, mimarisine uygun veya bu mimari ve dokuyu örnek alan, uyum sağlayan yapı ve kent parçaları oluşturamamıştır. 1991 yılında Döşemaltı, Yeşilbayır, Varsak, Aksu, Çalkaya, Koyunlar, Çakırlar ve Güzelova Belediyeleri'nin Antalya merkezine bağlanması; şehrin doğusundaki tarım alanlarının iskâna açılması; Hazine arsalarının, yeşil alanların, resmî kurum ve vakıf arsalarının toplu konuta dönüştürülmesi; plân hükümlerinde yapı yoğunluğunu artıran değişiklikler getirilmesi; Lara'da doğal yoğun sit alanı olarak belirlenen 150 metre enindeki kıyı bandı 35 metreye düşürülerek yapılaşma yoğun bir şekilde denize kadar indirilmesi; Antalya'nın en önemli özelliklerinden biri olan falezlerin tahrip edilmesi plan değişikliklerinin olumsuz sonuçları olmuştur. Tüm plânlamalara rağmen, Antalya'da daha çok mücavir sahalarda olmak üzere, plansız bir gelişme ve çarpık bir yapılaşma sergilenmiştir (Tezcan ve Ergün; Antalya Belediyesi, 1990: 42). Antalya'nın en hızlı gelişen alanlarından biri olan Lara Bölgesinde çevresel hasarlar ortaya çıkmıştır. 1990'ların başına kadar tarım alanı ya da makilik/ormanlık alanlar bugün yapılaşma ile yok olmuştur (Atvur, 2008: 76).

Ayrıca, gelişen turizm sektörü ile birlikte temel sektörün turizm olması plan kararlarına da yansımıştır. Böylece, kentin doğu ve batı kıyılarında “Turistik Tesis Alanları” belirlenmiştir. Ancak turizm sektöründe oluşan istikrarsızlık ve artan rant nedeni ile “turizm tesis alanı” olarak belirlenen alanlar plan değişiklikleriyle konut alanına dönüştürülmüş, özellikle falezler üzerinde çok katlı bir yapı oluşturulmuştur (Manavoğlu, 2009: 26).

1990'lardan itibaren turizm ve inşaat sektöründe hızlanan büyüme kentin plansız gelişiminde önemli rol oynamıştır. Turizmin giderek kentteki en önemli ekonomik etkinlik haline gelmesi çevre açısından geri dönülmez zararlar oluşturmaya başlamıştır. Kıyı şeridinin turizm amacıyla imara açılması sonucunda kıyı bölgelerinin doğal güzellikleri ve ekolojik çeşitliliği zaman içerisinde yok olmaya başlamıştır. Kaçak olan turizm tesisleri zamanla yasal

hale getirilmiş ve giderek genişleyen turizm tesisleri, tarım alanlarını ve ormanlık alanları tehdit etmeye başlamıştır (Atvur, 2008: 71).

Turizmle bağlantılı olarak bölgede yazlık konut inşaatındaki artış da çevre üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır. Öte yandan artan nüfus ve gelir kentin genişlemesine neden olmuş, çarpık yapılaşma 10 yıl gibi kısa bir sürede kent silüetinin değişmesine; doğal güzellikleri ile ön plana çıkan Antalya'nın beton yığını bir kente dönüşmesine neden olmuştur. Toprak değerinde, dolayısıyla arsa fiyatlarındaki artış tarıma elverişli arazilerin daha kısa zamanda görece daha çok karla satılmasına neden olmuştur. Bu durumun uzun vadede bakıldığında daha maliyetli olduğu görülmektedir. Bu maliyet bireylerin zararından çok sosyal ve ekolojik zarara denktir (Atvur, 2008: 65).

03.03.2005 tarihinde Bayındırlık ve İskân Bakanlığı'nca onanan 1/50.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı, 15.07.2005 tarihinde de Antalya Büyükşehir Belediyesi'nce onanan 1/25.000 Ölçekli Nazım İmar Planı yürürlüğe girmiştir. Ancak, kentin yönetimi ve planlaması açısından köklü bir değişim ortaya çıkaran 5216 sayılı Yasa olmuştur. 2004 tarihinde yasallaşan 5216 sayılı "Büyükşehir Belediyesi Kanunu" ile Antalya Büyükşehir Belediye sınırları yeniden belirlenmiştir. Bu kanun kapsamında Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı Belediye'lerine Aksu, Beldibi, Doyran, Düzlerçamı, Yeşilbayır, Döşemealtı, Çıglık, Varsak, Pınarlı, Aksu, Çalkaya, Yurtpınar belediyeleri eklenmiştir. 5216 sayılı Yasa öncesinde, Muratpaşa, Kepez ve Konyaaltı Belediyelerinin oluşturduğu büyükşehir belediyesi alanı 42,000 hektarlık bir sahayı kapsarken, bu alan, Yasa'nın öngördüğü düzenleme ile 141,719 hektara çıkmıştır (Özdemir ve Meşhur, 2011: 179; Manavoğlu, 2009: 27).

5216 sayılı yasa ile son şeklini alan Antalya Büyükşehir Belediye Sınırlarına göre yeniden hazırlanan 1/50.000 ölçekli Çevre Düzen Planı 2006 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediyesi ve İl Genel Meclisince; 1/25.000 ölçekli Antalya Büyükşehir Bütünü Nazım İmar Planı ise 2008 tarihinde Antalya Büyükşehir Belediyesi'nce onanarak yürürlüğe girmiştir. Bu süreç içerisinde tüm bölgeyi kapsayan (Antalya-Burdur Planlama Bölgesi) 1/100.000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı da 2008 tarihinde Çevre Bakanlığınca onaylanmıştır (Özdemir ve Meşhur, 2011: 179). Öte yandan 1/25.000 ölçekli Nazım İmar Planı eleştirilere neden olmuştur.

... eleştirilen yanlardan biri vasıflı tarım topraklarının imara açılacağı yönündedir. Ziraat Mühendisleri Odası Antalya şubesinin yaptığı basın açıklamasında planda ekolojik tarımsal bütünlüğü bozulmuş alanlar olarak gösterilen Döşemealtı, Yeşilbayır, Varsak, Kütükçü, Sütçüler, toptancı hali altı, havaalanının doğusu, Kemerağzı'nın kuzeyi ve kampusun kuzeydoğusunun daha önce Büyükşehir Belediyesi veya belde belediyelerince, 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunu'nda yer alan arazi sınıflandırmasına aykırı olarak imara açılan alanlar oldukları belirtilmiş ve bu tarım

alanlarının düşük yoğunluklu da olsa yapılaşmaya açılmasının tarım alanları açısından geriye dönüşü olmayan sorunlar yaratacağı ortaya konulmuştur (Atvur, 2008: 72).

2000’li yıllar kentsel dönüşüm projelerinin yasalarda yer alması ile birlikte diğer kentlerde olduğu gibi Antalya’nın da en önemli konularından birisi kentsel dönüşüm projeleri olmuştur. Bu yıllarda kentsel dönüşüm çalışmaları özellikle kent merkezinde ve gecekondu alanlarında uygulanmaya başlanmıştır. Gecekondu alanlarının yıkılarak sağlıklı konut alanlarına dönüştürülmesini amaçlayan kentsel dönüşüm projeleri gecekondu alanlarının yoğun olarak görüldüğü kentin kuzey bölgesinde görülmektedir. (Manavoğlu, 2009: 27-28).

Özet olarak 1985 yılından sonra kentin ekonomisinin turizm faaliyetlerine dayanması ile birlikte sosyal, kültürel ve kentsel mekânda büyük değişimler olmaya başlamıştır. Turizm ile birlikte ticaret, ulaşım, eğlence gibi sektörlerin gelişimi kentin ekonomik anlamda kalkınmasına yol açarken, fiziksel anlamda da çevresel bozulmalar gerçekleşmeye başlamıştır. Turizmin, doğal değerler, su kaynakları, yeşil alanlar, kıyılar üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Sık sık değişen plan kararları da kentin doğal yapısının dönülmez bir şekilde bozulması sonucunu doğurmuştur. Özellikle ilk planlarda alınan doğru, korumacı plan kararlarının değiştirilmesi ile birlikte tarım alanları iskana açılmış, yapı yoğunluğunda artışlar gerçekleşmiş, sit alanları daraltılmış, serbest kat uygulamaları ve kaçak emsal tartışmaları gerçekleşmiş, tüm bunlar kentin bugünkü silüetini oluşturan temel nedenler olmuştur. 1990-2000 dönemi Antalya’nın kentleşme sorunlarıyla mücadele ettiği ve sorunlara çözüm arayışları geliştirdiği bir dönemdir. Özellikle, sivil toplum örgütlerinin, halkın kentin sorunlarının bilincine varması ve çözüm önerileri geliştirmesine yönelik önderliği kentin gelişimde olumlu bir etki yaratmıştır. 2000 yılı ve sonrası kentsel mekânın değişim ve dönüşümünde önemli kararların alındığı bir dönem olmuştur. Bu dönemde kentsel dönüşüm projeleri kentsel mekâna damgasını vurmuştur. Ulaşım sisteminde yapılan düzenlemeler ile yeni güzergâhlar oluşturulmuş, bu durum da kentin genişlemesine katkıda bulunmuştur. Hizmetlerdeki çeşitlilik ve farklılaşma ve kentin geniş alanlara yayılması kente metropoliten bir kimlik kazandırmıştır (Manavoğlu, 2009: 25-26, 28).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ARAŞTIRMA BULGULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ VE TARTIŞILMASI

Antalya ilindeki güvenli sitelerin tercih edilme sebeplerinin tespit edilmesi bu çalışmanın temel konusudur. Derinlemesine görüşme tekniği ile toplanan verilerin çözümlenmesi ve nitel veri analizi sonucunda beş temel temaya ulaşılmıştır. Bu temalar ve bu temaların alt temaları şu şekildedir:

(1) Homojen Topluluk Oluşturma Arzusu

- Türdeşlikten Farklılığa: Katılımcıların Sosyo-demografik ve Ekonomik Yapısı
- Komşuluk İlişkileri

(2) “Seçkin” Yaşam İdeali

- “Mahalle”ye Duyulan Özlem
- “İdeal Ev Mitolojisi”
- Prestijli ve Ayrıcalıklı Bir Yaşamın Göstergesi Olarak Site

(3) Güvenlikli Yaşama İsteği

- Çocuğun Güvenliği
- Kadının Güvenliği
- Eşyanın Güvenliği
- Güvenlik Önlemlerine Rağmen “Güvensizlik Hissi”

(4) Kente İlişkin Problemlerden Kaçış

- Kentin Siteden Fiziksel Görünümü: Kirlilik, Plansız Kentleşme ve Deprem
- Kentin Siteden Sosyal Görünümü: Göç ve Suç

(5) Sosyo-mekânsal Ayrışma İhtiyacı

Aşağıdaki bölümde, güvenli sitelerin tercih edilme sebeplerini açıklayan beş ana tema ve o temalara ilişkin alt temalar sırası ile ele alınmış, katılımcı alıntlarıyla örneklendirilmiş ve ilgili literatür çerçevesinde tartışılmıştır.

4.1. Homojen Topluluk Oluşturma Arzusu

Güvenlikli sitelerin ayırt edici özelliklerinden biri aynı kültürel havayı soluyan ve aynı değerleri benimseyen homojen bir çevrenin, topluluk oluşturmak adına kapalı kapılar ve duvarlar ardında bir araya gelmesi durumudur (Bali, 2009: 119). Bu durum, site sakinlerinin hem ayrıcalık duygusunu pekiştirmelerine ve kimliğinin tanımlanmasına olanak sağlamakta hem de aidiyetini güçlendirmektedir.

4.1.1. Türdeşlikten Farklılığa: Katılımcıların Sosyo-Ekonomik ve Demografik Yapısı

Güvenlikli siteler üzerine yapılan çalışmalarda, bu sitelerin ortaya çıkış nedenleri arasında “değişen orta sınıfın, daha alt sınıflardan ayrılmak, daha güvenli, prestijli ve “homojen bir sosyal çevrede yaşama isteği” yer almaktadır. Aynı ekonomik, sosyal ve kültürel sermayeye sahip olanların bir arada yaşayabilecekleri bir yaşam vaadi güvenlikli sitelerin pazarlanmasında oldukça etkilidir (Kurtuluş, 2016b: 106).

Ancak, son dönemlerde yapılan araştırmalarda daha farklı sonuçlar ortaya çıkarmıştır. Son dönem güvenlikli sitelerde yaşayanların eğitim, meslek, kültür, gelir düzeyi ve gelir kaynakları açısından heterojen bir yapıya sahip olduğu ifade edilmektedir (Kurtuluş, 2016b; Danış, 2001; Aydın, 2012). Bu noktada Danış (2001: 157) güvenlikli sitelerin “kentteki diğer toplumsal gruplardan ayrışması, kendi içinde tümüyle homojen bir yapıya sahip olduğunu kanıtlar mı?” veya bir başka ifade ile site sakinlerinin “tümüyle türdeş toplumsal ve kültürel özellikler taşıdığını söyleyebilir miyiz?” sorusunu yöneltmektedir. Antalya özelinde yapılan bu çalışmada da hem katılımcıların sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik yapısına ilişkin bilgiler elde edilmeye çalışılmış hem de Danış’ın (2001) yöneltmiş olduğu bu soruya cevap bulunmaya çalışılmıştır. Site sakinlerinin ne tür türdeşlik ve farklılıklar taşıdığı anlaşılmak istenmiştir. Bu bağlamda, görüşme yapılan site sakinlerinin sosyal, kültürel ve sınıfsal yapısının incelenmesi amacıyla anket formu hazırlanmıştır. Anket sorularında site sakinlerinin yaşı, cinsiyeti, doğum yeri, eğitim durumu, meslek ve istihdam durumu, hane halkı sayısı, ailedeki çocuk sayısı, ailenin geliri, oturulan evin statüsü, araç sahipliği, evde çalışan yardımcı sayısı gibi sosyo-demografik ve sosyo-ekonomik yapıyı anlamaya ve açıklamaya yönelik sorular yer almıştır.

21 farklı güvenlikli sitede, her haneden bir yetişkin birey ile yapılan görüşmelerde toplam 27 kadın ve 20 erkek olmak üzere 47 kişi ile yüz yüze görüşülmüştür.

Tablo 4.1 Katılımcıların Cinsiyeti

Cinsiyet	n	%
Kadın	27	57
Erkek	20	43

Araştırma sonuçlarına göre 2000’li yıllardan sonra hem kent çeperinde hem de kent merkezinde yoğunlaşmaya başlayan güvenli siteleri özellikle genç yaş grubu tercih etmeye başlamıştır. Katılımcıların çoğu Kurtuluş’un (2016b: 107) da belirttiği “aktif çalışma yaşı olan genç-orta yaş” olarak tanımlanabilecek yaş grubunda yoğunlaşmaktadır. Yaş aralıklarına bakıldığında % 4’ü (2 kişi) 18-30 yaş aralığında, % 79’u (37 kişi) 31-60 yaş aralığında, % 17’si (8 kişi) ise 60 yaş ve üzeri olduğu belirlenmiştir. Bu bakımdan, güvenli sitelerde yaşayanların yaş grupları açısından türdeş olduğunu söylemek mümkündür. Site sakinlerinin 30-60 yaş grubunda yoğunlaşması, literatürde aile kurma süreçleri ve pahalı bir konutta oturma masraflarını karşılayacak ekonomik birikimin ancak belirli bir yaştan sonra sağlanabilmesi (Danış, 2001: 157; Perouse ve Danış, 2005: 113) ile açıklanmaktadır. İstanbul ve İzmir’de yapılan güvenli site çalışmalarında, “hane halkı profilinin yaygın görünümü oluşturan, daha genç yaşlarda gelir düzeyini iyileştiren ve literatürde “yeni kentli elitler” olarak bahsedilen grubun” (Akyol Altun, 2010: 416) Antalya’da da olduğu söylenebilir.

Tablo 4.2 Katılımcıların Yaşı

Yaş Grupları	n	%
18-30	2	4
31-59	37	79
60 ve üzeri	8	17

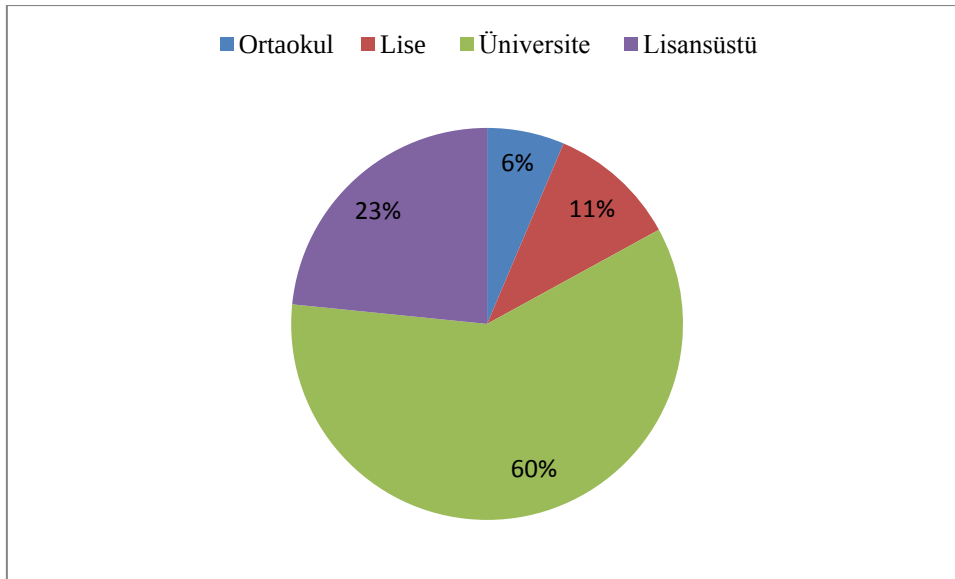
Yaş grubunun yanı sıra katılımcılar, site sakinlerinin medeni durumları, aile tipi ve hanehalkı büyüklüğü açısından da homojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Boşanmış (% 6) ve bekar (% 4) olan bir kaç katılımcı dışında, site sakinlerinin çoğu evli (% 87) ve çocuk sahibi kişilerden oluşmaktadır. Ailenin büyüklüğüne göre hâkim aile tipi ise tek ya da iki çocuktan oluşan çekirdek ailedir. Anketi dolduran ailelerin sadece % 13’ü çocuk sahibi değilken, % 26’sında tek çocuk, % 55’inde 2 çocuk bulunmaktadır. Üç katılımcının, üç ve üçten fazla çocuğu bulunmaktadır. Çiftçilikle uğraşan arsa sahibi katılımcı dört çocuğa sahip olan tek kişidir.

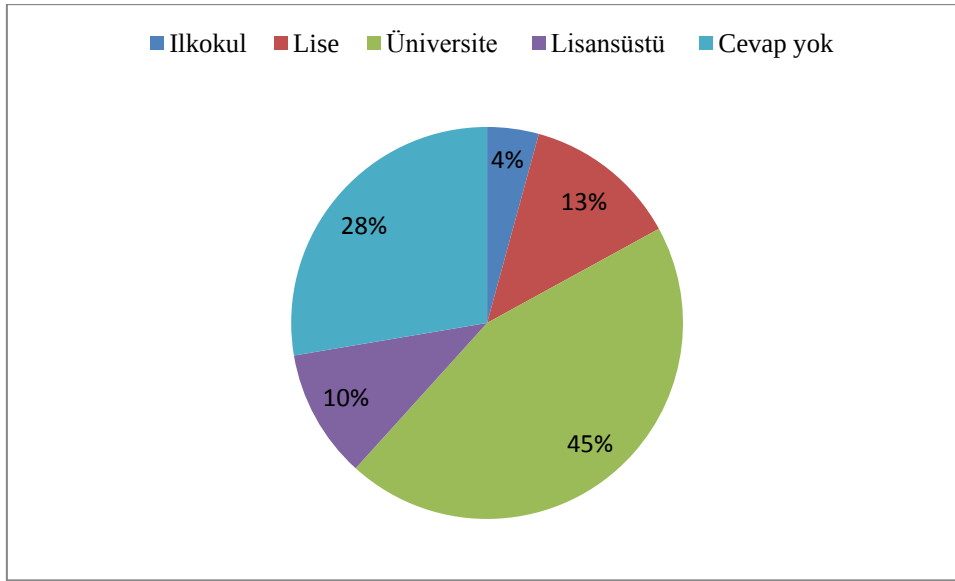
Tablo 4.3 Katılımcıların Medeni Durumu

Medeni Durum	n	%
Evli	41	87
Bekâr	2	4
Eşi Ölmüş	1	2
Boşanmış	3	6

Güvenlikli site sakinleri yapılan görüşmelerde “doğum yeri”ne ilişkin soru da yöneltilmiştir. 47 katılımcıdan 18’i Antalya doğumluyken, 27 kişi Antalya dışında doğmuştur. İki kişi ise soruyu boş bırakmıştır. Antalya’ya başka şehirlerden gelen katılımcılar iş, evlilik ya da eğitim dolayısıyla gelmişlerdir. Antalya dışı doğumlu katılımcılar ve eşleri, Eskişehir, Ankara, Konya, Sivas, Kayseri, Kırşehir gibi İç Anadolu Bölgesi; Ordu, Artvin, Samsun gibi Karadeniz Bölgesi; Aydın gibi Ege Bölgesi; İstanbul, Bursa, Balıkesir gibi Marmara Bölgesi; Burdur, Isparta, Hatay gibi Akdeniz Bölgesi; Siirt, Gaziantep gibi Güneydoğu Anadolu Bölgesi illerinde doğmuşlardır. Ayrıca, İngiltere, Almanya ve Bulgaristan doğumlu katılımcılar da vardır.

Katılımcılar eğitim durumları açısından değerlendirildiğinde % 23’ünün lisansüstü, % 60’ının üniversite, % 11’inin lise, % 6’sının ise ortaokul mezunudur. Evli olan katılımcıların eşlerinin % 13’ü lise, % 45’i üniversite ve % 10’u lisansüstü mezunudur. Arsa sahibi katılımcıların eşlerinin ise ilkokul mezunu olduğu görülmektedir.

Şekil 4.1 Katılımcıların Eğitim Durumu

Şekil 4.2 Katılımcı Eşlerinin Eğitim Durumu

Meslek gruplarının dağılımına bakıldığında, kendi işini yapan ya da maaşlı bir işte çalışan profesyonel meslek sahibi grup örneklemin % 44'ünü oluşturmaktadır. İyi bir eğitim almış olan ve yüksek ücretlerle çalışan, yönetici-meslek sahibi bu grupta üst kademe yöneticiler, mühendisler, mimarlar, doktorlar, akademisyenler, avukatlar yer almaktadır.

Tablo 4.4 Katılımcıların Mesleki Durumu

Meslek	n	%	Meslek	n	%
Akademisyen	8	17	Çiftçi	1	2
Ticaret	6	13	Müteahhit	2	4
Mühendis	5	11	Turizmci	1	2
Cevap Yok	5	11	Optisyen	1	2
Öğretmen	3	6	Muhasebeci	1	2
Doktor	3	6	Mimar	1	2
Avukat	3	6	Genel Müdür Yrd.	1	2
Üst Düzey Memur	2	4	Emekli	1	2
Noter	2	4	Asker	1	2

Katılımcıların büyük bir kısmının sitede yaşayan komşularının mesleklerine dair bilgilerinin bulunduğu görülmektedir. Katılımcılardan elde edilen bilgilere göre Marina Konakları'nda doktor ve mühendis; Zara Park Attalos Evleri'nde asker, üst düzey yönetici, pilot, hostes ve turizmci; Begonville Evleri'nde avukat, doktor, eczacı ve mühendis; Altinkum Konakları'nda hastane sahibi, sağlık müdürü, noter, mühendis, banka müdürü, akademisyen,

doktor ve turizmci; Sadık Şam Evleri'nde turizmci ve bankacı; Osmanlı Konakları'nda akademisyen, işyeri sahibi ve üst düzey yönetici; Lavanda Evleri'nde fabrikatör, turizmci ve doktor; Olivium Evleri'nde doktor; Olimpos Konakları'nda akademisyen, tiyatrocu, doktor, hemşire, turizmci ve öğretmen; Bölük Emni Sitesi'nde otel sahibi, üst düzey yönetici, avukat ve doktor; Duayen Konakları'nda doktor, öğretmen, ilaç mümessili, eczacı ve mimar gibi meslek grupları ağırlıklı olarak mevcuttur.

İş durumlarına bakıldığında ise % 40'nın tam zamanlı-maaşlı bir işte çalıştığı, % 36'sının kendi işine sahip işverenler olduğu, % 13'ünün emekli olduğu, % 11'nin ise çalışmadığı (ev hanımı ve öğrenci) görülmektedir.

Tablo 4.5 Katılımcıların İstihdam Durumu

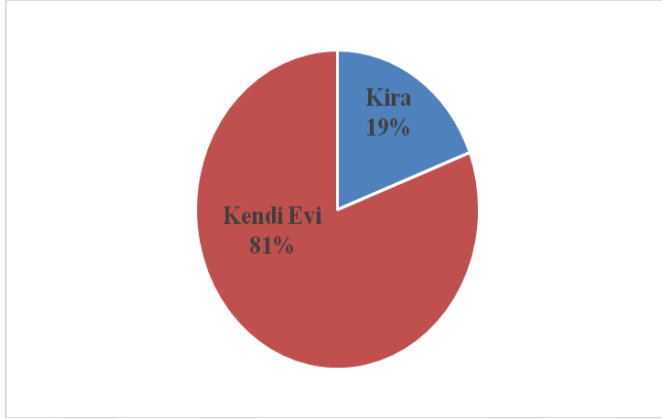
İstihdam Durumu	n	%
İşveren-Kendisi	17	36
Çalışan-Maaşlı	19	40
Emekli	6	13
Ev Hanımı	4	9
Öğrenci	1	2

Hane halkının gelirine ilişkin duruma baktığımızda güvenli sitelerde orta ve üst gelir grubuna sahip kişilerin yaşadığı görülmektedir. Hanelerin çoğu iki kişinin kazancı ile geçimlerini sürdürmektedir. Katılımcıların % 36'sı üst gelir grubuna, aynı şekilde diğer % 36'sı da orta-üst gelir grubuna, % 7'si ise orta gelir grubuna mensuptur. 2.000 TL'den az gelire sahip olduğunu belirten katılımcılardan ikisi üst düzey yönetici çocuklarından maddi destek almaktadır. Arsa sahibi olan diğer katılımcı ise çiftçilikten elde etmiş olduğu geliri açıklamak istememiş sadece emekli maaşını belirtmiştir. Katılımcıların % 6'sı ise gelir durumuna ilişkin soruyu boş bırakmıştır. Gelir grubuna dair bir işaretleme yapmayanların sahip oldukları konut, otomobil ve evde çalıştırdıkları yardımcı sayısına bakarak orta-üst ya da üst gelir grubundan olduklarını söylemek mümkündür.

Tablo 4.6 Katılımcıların Hanehalkı Gelir Durumu

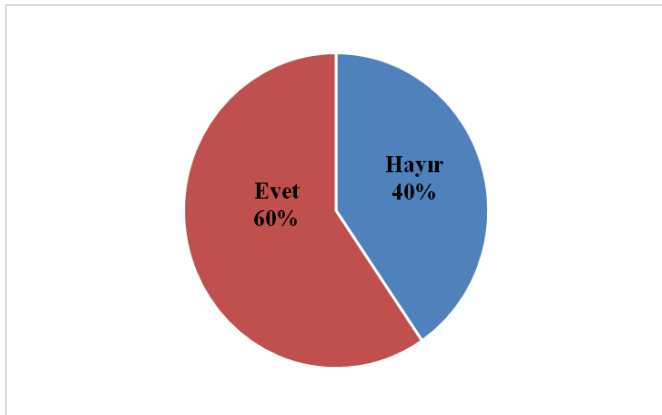
Gelir	n	%
2.000 TL'den az	3	6
2.000-5.000 TL	7	15
5.000-10.000 TL	17	36
10.000 TL ve üzeri	17	36
Yanıtlamayan	3	6

Konutların mülkiyet durumuna bakıldığında katılımcıların % 81'nin (38 kişi) ev sahibi, % 19'nun (9 kişi) ise kiracı olduğu görülmektedir. Bu konutların zaman içerisinde yatırım amaçlı kiraya verildiğini söylemek mümkündür.

Şekil 4.3 Katılımcıların Mülkiyet Durumu

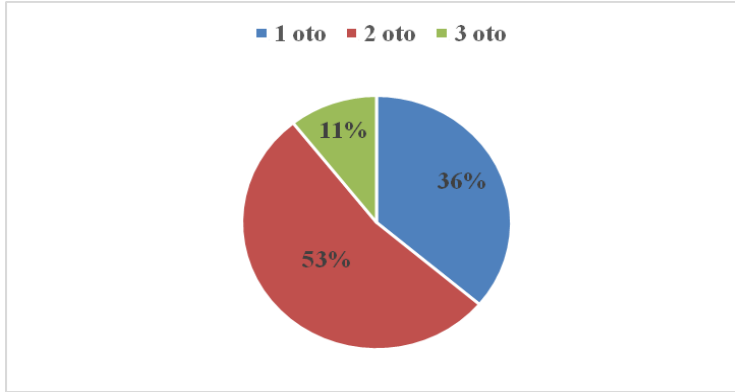
Ev sahibi olan katılımcıların % 40'ının (19 kişi) sitedeki konutlarının haricinde - genellikle şehrin merkezinde- başka bir konutu da bulunmaktadır. İkincil bir konuta sahip olmayanların oranlarının (% 60-28 kişi) fazla çıkmasının nedeni genç yaştaki katılımcıların henüz iki ya da daha fazla konuta sahip olabilecek ekonomik birikime sahip olmamaları ile açıklanabilir.

Şekil 4.4 Katılımcıların İkinci Konut Sahipliği

Katılımcıların hepsinin özel araç sahibi oldukları, % 36'sında (17 kişi) bir araba, % 53'ünde (25 kişi) iki araba, % 11'inde (5 kişi) ise üç arabanın var olduğu görülmektedir. Literatürde de belirtildiği özel araç sahipliği güvenli sitelerin vazgeçilmezleri arasında yer almaktadır. Özellikle de kent çeperinde yer alan güvenli sitelerde yaşayan site sakinlerinin en az iki aracı bulunmaktadır. Bu bölgelere, toplu taşıma olanaklarının kısıtlı olması ya da hiç olmaması sahip olunan otomobil sayısının fazla olmasına neden olmaktadır. Ayrıca

ilköğretim veya ortaöğretim çağında çocukları olan ebeveynler için iki araç neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Okula gidiş-gelişlerde okul servisi imkânı olsa da okul ve site dışında geçirilen zamanlarda çocuklar ebeveynlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Çocukların büyümesi ile birlikte de araç sahipliğinde artış söz konusu olmaktadır.

Şekil 4.5 Katılımcıların Özel Araç Sayısı

Katılımcıların % 66'sı (31 kişi) “Evinizde yardımcı mı?” sorusuna “evet” cevabını vermiştir. Özellikle de ev işleri ve çocukların bakımı için yardımcıya ihtiyaç duyduklarını belirtmişlerdir. Kentin çeperinde yer alan sitelerde günlük ev işleri için yardıma gelen kişiler yakın çevrede yaşayan kadınlardan oluşmaktadır. Aynı şekilde, site içerisinde çalışan özel güvenlik görevlileri, şoförler ve bahçıvanlar da yakın çevrede yaşayan kişilerden seçilmiştir. Bu, kentin çeperinde yer alan güvenli sitelerin site bitişiği ve çevresinde yaşayanlara iş imkânı sağladığını göstermektedir.

Antalya özelinde yapılan bu tez çalışması bağlamında katılımcıların yaş grubu, medeni durum, aile tipi, aile büyüklüğü, mülk sahipliği, meslek, istihdam durumu, eğitim ve gelir düzeyleri açısından homojen bir yapı sergiledikleri görülmektedir. Site sakinlerinin, bu benzerlikleri Kurtuluş'un (2016b: 106) da belirttiği gibi kentli orta sınıf özelliğini barındırmaktadır. Ancak doğum yeri açısından heterojen bir yapıda olduğu ortaya çıkmıştır.

Roitman (2010: 35) güvenli sitelerde, homojenliğin esas olarak sosyo-ekonomik düzey temelinde sağlanmakta olduğunu belirtmektedir. Bazı siteler, bir konut satın alabilmede açık ve örtülü olmak üzere sınırlandırmalar koymaktadır. Çoğu güvenli site sakinlerinin yeni bir üyeyi kabul etme ya da reddetme hakları bulunmaktadır. Güvenli sitelerde sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel özellikler açısından homojen bir yapının varlığı için daireler satılırken ya da kiralanırken site içinden referans gösterilmesi veya ayrıntılı bir araştırma sürecinden geçilmesi gerekmektedir. Bauman'ın (2017: 20) da belirttiği gibi homojenliğin oluşması için “karmaşık bir çeşitlilik yığınınından seçme, ayırma ve ayıklama yoluyla” özenle

bir seçim yapılması şarttır. Aşağıdaki katılımcılar da kendi sitelerindeki kiracıların veya ev sahiplerinin nasıl seçildiğine ilişkin bilgiler vermiştir:

Ben mesela kiralık dairelerimi verirken, düzgün bir işi olup olmadığına, nasıl yaşadığına bakarak kiraya veririm. Ama diğer ev sahipleri, kiracılar siteyi batırmış, kurallara uymamış umurunda olmuyor. Bu bloktaki kendi dairelerimizi ailelere kiraladık. Tabi ufak tefek çürük insanlar da çıkıyor onları ayıklamaya çalıştık. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Biz dairelerimizi satarken çok dikkat ediyoruz. Yani maddi sermaye burayı almak için yeterli değil. Satış yaptığımız insanların tanıdık, bilindik olmasına dikkat ediyoruz. Çevresi bozuk, işi bozuk, kendisi bozuk insanlara daire satmıyoruz. Belirli bir referansı olsun istiyoruz. Ya da satmadan önce mutlaka o kişi hakkında bir bilgi ediniyoruz. Araştırmalarda bulunuyoruz. Parası olan herkes oturabilir bu tarz yerlerde ama kişilik çok daha önemli. Parayı pulu aşan insan görmüş geçirmiş olduğu için site adına çok da endişelenecek bir şey görmüyorum. (G33, Erkek, Lavanda Evleri)

Bizim yaşadığımız yerde kiraya verdiğimiz bir kaç konut var. Özellikle aradığımız şey bizim gibi aile yapısına sahip, rahatsız etmeyecek, neticede komşunuzla birlikte havuza giriyorsunuz, ortak kullanım alanlarında birliktesiniz, bir şeyler paylaşıyorsunuz. Çoluk çocuk var ortada. Dolayısıyla paradan öte kendimiz gibi, kendi bakış açımıza sahip olan insanları tercih ediyoruz her zaman. Yaşam tarzı olarak, çocuk yetiştirme şekilleri, eğitim seviyeleri, komşuluk, arkadaşlık yapabileceğimiz insanların olması tercihimiz. (G35, Kadın, Duayen Konakları)

Katılımcılar söylemlerinde sitede yaşamak için sadece ekonomik sermayenin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Sitede yaşamak için “birlik ve beraberliğin oluşturulması gerekir; “yapay olarak üretilen” uyum, elverişli birlik ve beraberliğin yegâne şeklidir (Bauman, 2017: 20).” Bu da sitede yaratılan atmosfere uyum sağlamakla olmaktadır. Gelir, meslek ve eğitim durumu birliği sağlansa bile site içerisindeki yaşam tarzına uygunsuz davranışlar site sakinleri tarafından istenmeyen bir durumdur.

Bu siteye herkesin taşınmasını istemiyoruz. O yüzden de bir araştırma sürecine giriyoruz. Bu siteye gelen insanların ne istediğini bilerek gelmesi lazım, maddiyat o kadar önemli değil. Biz burada yirmi bin Euro verene ev verdik. Adam kalanını onbeş senede ödüyor. Bu şartlar çok iyi. Yani iyi şartlarda ödediler fakat neyi seveceğini bilmeden gelmiş. Hemen hemen aynı eğitim seviyesinde insanlar var ama hoşlandıkları zevklerin farklı olduğu ortaya çıkınca, o zaman anlaşmazlıklar oluyor işte. Adam oturduğu site ile ilgili gazeteyle tam boy bir ilan veriyor bu siteye gelmeyin diye. Bu kompleks, rahatsızlık meselesi. Böyleleri çıktı, onlar bizi çok çok üzdü. Ama şükür gittiler, para kazanıp gittiler. Ne burada yaşarken bize bir huzur verdi ne de giderken allahaismarladık dedi yani. Kimseden biz teşekkür beklemiyoruz ama insaf yani bu kadar da değil yani. Kazanmışsın bir de bir sürü. (G25, Erkek, Palm City)

Sitelerde özellikle de arsa sahiplerinin, dairelerini hiç bir eleme sistemine tabi tutmadan satması ya da kiralaması site sakinlerini rahatsız etmektedir. Site sakini, bu durumun, ekonomik ve kültürel sermaye farklılıklarına yol açtığı belirtmiştir:

Sitelerde yaşayacak kişilerin kesinlikle seçilmiş olması gerekli. Doruk Kent-2 diye arkadaşımın yaptığı bir site var. Benim eskiden oturduğum site. Toprak sahibi oradaki binaların % 50'sine sahip oluyor ya. İşte o tarz sitelerdeki toprak sahipleri aidat vermemek için ve o daireleri hemen paraya çevirmek için hiç eleme yapmadan ki bu çok yanlış bir şey herkese evini satıyor ya da kir alıyor. Bu çok yanlış bir şey. Hiç eleme yapmadan, ona vermiş buna vermiş. Mesela askeri ücretle zar zor geçinen bir aileye de vermiş, üst gelir düzeyine sahip bir aileye de vermiş. Beklentiler farklı, çıkar çatışması var yani. Ben havuza girmek istiyorum, diğeri bekleyelim havuzu açmak için biraz daha diyor. Aidatın artmasını istemiyor. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Geniş'in (2009: 142) Kemer Country'de yapmış olduğu araştırmada yeterli ekonomik sermayeye sahip ancak Batılı yaşam tarzını reddederek İslami değerleri benimseyen üst ve orta sınıfların da sitede istenmediği sonucu ortaya çıkmıştır. Ekonomik sermayeleri yeterli olmalarına rağmen sırf İslami eğilimleri olduğu düşünüldüğü için sitelere kabul edilmeyenler mevcuttur. Yukarıdaki katılımcı kendi yaşam tarzı ile karşılık içinde olan İslami yaşam tarzını benimsemiş kişileri sitelerinde istemediğini belirtmiştir. Hatta daha önce yaşadığı Doruk Kent-2 sitesinden bu yüzden taşındığını vurgulamıştır:

Ben istediğim zaman bikinimi giyip havuza gitmeliyim. Bence türbanlı, çok taassup bir insan benim yaşadığım sitede kesinlikle olmamalı. Çünkü ben rahatsız olurum ondan. Oturduğum insanların hayata bakışı ve benimle aynı olmalı. Sırf bu yüzden taşındım o siteden. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Ancak genel olarak değerlendirildiğinde Aydın'ın (2012: 105) da belirttiği gibi son dönem güvenli sitelerde, -ilk örneklerindeki gibi- Batılı ve Sküler değerlerin korunması temel bir mesele olmaktan çıkmıştır. Sitelerde yaşamak için ekonomik sermaye yeterli olmakla birlikte sitelerin sunmuş olduğu yaşam tarzına uygun davranmak en önemli kural olarak görülmektedir. Araştırma kapsamında sadece Lavanda Evleri'nde sitede birlik, beraberlik ve homojenlik sağlamak adına önemli bir "seçme, ayırma ve ayıklama" (Bauman, 2017: 20) işlemi yapıldığı görülmüştür.

4.1.2. Komşuluk İlişkileri

Komşuluk ilişkisi, “aynı mekânı paylaşımından doğan, sık aralıklarla tekrarlanan, yaşam içinde süreklilik gösteren, duygu, düşünce ve davranışlarda karşılıklı etkileşimin olduğu birincil ilişkilerdir (Çakır, 20015: 47).” Günümüzde komşuluk, topluluk kavramı ile birlikte ele alınmaktadır. Sosyal açıdan fırsatlar ve kısıtlamalar sunan komşuluk topluluk duygusunun oluşmasında etkilidir. Topluluklar bazen etnik, mezhepsel, dini ya da sınıfsal kökene dayanabilirken, bazen de çeşitliliği destekleyici de olabilmektedirler (Firidin Özgür, 2006: 80). Bir topluluğa ait olma hissini sunan güvenli sitelerde komşuluk ilişkileri önemlidir. Güvenli siteler üzerine yapılmış olan çalışmaların bazılarında site sakinlerinin yakın komşuluk veya arkadaşlık ilişkileri geliştirdikleri gözlemlenirken; bazı sitelerde de site sakinlerinin komşuluk veya arkadaşlık edinme çabası içinde olmadıkları görülmektedir. Alver’in (2010: 163) de belirttiği gibi site sakinleri izole, ayrılmış, yalnız bir hayat ile cemaatimsi ilişkiler sürme arasında gidip gelmektedirler. Site yaşamında kendini yalnız hissedenlerin yanı sıra sosyal bir çevrede yaşadıklarını belirtenler de vardır. Bu noktada, birincil ilişkilerin olduğu komşuluklar olduğu gibi ikincil ilişkilerin olduğu komşuluklardan da bahsetmek mümkündür. Çakır (2005) bu ilişki gruplarını şu şekilde açıklamaktadır:

Tüm bireylerin birbirini tanıdığı, birlikteliklerinden haberdar olduğu, doğrudan ve yüz yüze ilişki ve etkileşim içinde bulunduğu, ortak amaçlarını gerçekleştirmek için birlikte hareket eden, aidiyet grubu ve birincil grup olarak da tanımlanabilen en az iki kişiden oluşan bir tür asli grup olan komşuluk grupları olduğu gibi; gevşek ilişki ağlarına sahip, birbiriyle sınırlı ilişki kuran ikincil ilişkiye yakın komşuluklar da bulunmaktadır (Çakır, 2005: 46).

Bu doğrultuda, site sakinlerinin hem komşuluk ilişkilerini anlamak hem de komşuluk ilişkileri ile aidiyet hissi arasındaki bağlantıyı kurmak amacıyla site sakinlerine komşularını tanıyıp tanımadıklarını, komşularıyla ne sıklıkla ve nerede görüştükleri, site yaşamı içerisinde kendilerini nasıl hissettikleri sorusu sorulmuştur. Katılımcıların bir kısmının birincil ilişkiler geliştirdiği, komşuları ile samimi ilişkiler ve duygusal bağlar içinde oldukları ve hem site içerisinde hem de site dışarısında görüştükleri görülmektedir. Özellikle site içerisinde önceden de tanıdığı arkadaş çevresi bulunan veya cemaatimsi bir ilişkiyi kurmayı başarmış olanlar kendilerini yalnız hissetmediklerini belirtmişlerdir:

Palm City’de kendimi çok rahat ve özgür hissediyorum. Yalnızlık hissetmiyorum. Çok güzel komşuluk ilişkilerimiz var. Çok uzun süredir burada yaşadığım için ilk taşındığım zaman ki komşularımı tanırım. Site içerisindeki arkadaşlarımla hafta sonları sitenin dışında da öğlen veya akşam yemeği için ya da bir şeyler içmek için sıklıkla bir araya geliyoruz. Dışarıda yemek istediğimizde gitmeyi tercih ettiğimiz

mekânlar var. Özellikle birlikte tiyatroya, sinemaya, konserlere gitmeyi tercih ediyoruz. Komşularımın hepsi çalıştığı için bu tür kültürel faaliyetleri hafta sonları gerçekleştiriyoruz. Komşularımın havuz başında ve sosyal tesislerde genellikle vakit geçiririz. En çok vakit geçirdiğimiz yer ise sitemize ait olan restoran. Akşamüstü yürüyüşlerinde bir araya gelir bahçede sohbet ederiz. Ancak burada çok fazla taşınma olayı yaşanıyor. Bu yüzden hepsini tanıma gibi bir imkânım olmuyor. Laguna Evleri daha kalabalık orada yaşayanları tanımıyorum. Çok sık görüştüğümüz artık aile gibi olduğumuz yedi sekiz aile var. Çok yakın birbirimize. Özellikle pazar günleri mutlaka birimizin evinde bir araya geliriz. Bahçemde bir arkadaşımın çay içerken bir diğeri bizi görür o da aramıza katılır. Sonra bir diğeri. Mahalle toplantısı gibi. (G2, Kadın, Palm City)

Komşularımın sık sık site içerisinde bir araya geliyoruz. Sitede çok fazla bebeği ve çocuğu olan insan var. Onlarla da ortak bir paydamız var. Çocuklarımızı dışarıya çıkarttığımızda mesela havuzda yüzdürürken bizler de hemen sohbete başlayabiliyoruz. Alt komşuma çay kahve içmeye gidiyoruz. Kendi bloğumdaki komşularımın hem site içerisinde hem de site dışında görüşüyorum. Arkadaşlık bağlarımız gayet güzel. Bu yüzden kendimi sitede hiç yalnız hissetmiyorum. Birlikte Çakırlar'a kahvaltıya gidiyoruz. Komşularımdan bir tanesi Caz müziği sanatçısı. Onları dinlemeye gidiyoruz. Pub Street'e gittiğimiz zamanlar oluyor. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Arkadaşlık, komşuluk çok çok iyi. Bir araya gelmeye çalışıyoruz. Bayanlar toplanıp yemeğe çıkıyoruz. Erkekler toplanıp maç seyrediyorlar. Mesela, sabahları yürüyüş yaparken bir bakıyorsun komşun sana selam bile vermeden geçiyor. Böyleleri de var. Zaman geçtikçe, insanları tanıdık. Herkesle arkadaşlık yapmıyorsun, belirli bir grubun oluyor. Ama herkesi tanıyorsun en azından. (G19, Kadın, Palm City)

Burada komşuluk ilişkilerimiz çok iyi. Öbür evimde hiç arkadaşımız, komşumuz yoktu. Bu sitede çok iyi arkadaşlıklar kurduk. Havuza gidiyoruz beraber, yemeğe gidiyoruz. Erkekler bazen futbola gidiyorlar. Evlere birbirimizi çağırıyoruz. Yazın havuz başlarında toplanıyoruz. Pazar sabahları dışarıya kahvaltıya gidiyoruz. (G23, Kadın, Palm City)

Yukarıdaki katılımcılar, ev işlerini ve çocuk bakımını, hizmetçilerine ve çocuk bakıcılarına yaptırmaktadırlar. Bunların yanı sıra sitenin sunmuş olduğu imkânlar da kendilerine ve komşularına vakit ayırabilmelerine yol açmaktadır. Ayata'nın (2003: 52) da belirttiği gibi güvenli siteler, çekirdek ailelerin kendi içine kapanmasına ve sitelerin sunmuş olduğu konforun bireylerin kendilerine daha çok vakit ayırmalarını sağlamıştır. Güzel bir arkadaşlık ve komşuluk ilişkisini geliştirdiklerini ifade eden katılımcılar, sıklıkla evlerinin bahçelerinde ya da site içerisinde bir araya gelmekte, site dışarısında da birlikte sinema, tiyatro, konser gibi etkinliklere gitmekte, kafelerde veya restoranlarda vakit geçirmektedirler. Özellikle de hafta sonları eşler ve çocuklar ile kahvaltı planı yapılmaktadır. Erkeklerin ise genellikle bir araya gelerek maç seyrettikleri kadın katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Komşuları ile sıklıkla bir araya geldiklerini ifade eden hem yukarıdaki hem de aşağıdaki katılımcıların az katlı ya da müstakil konutlarda yaşadıkları görülmektedir. Az katlı ve müstakil konutlardan oluşan güvenli sitelerde, komşuluk ilişkilerinin geliştiği ve komşular arasında güvene dayalı bir ilişkinin kurulduğu yapılan araştırmalarda da ortaya konulmuştur. Özellikle de evde olunmadığı zamanlarda, samimi olunan komşuların varlığı çocuklar açısından bireylere güven vermektedir. Diğer yandan komşuluk ilişkisinin gelişmesinde ikamet edilen süre de önemli olmaktadır.

Ailemin yaşadığı yer 48 daireden oluşuyor. Burası 40 daireden oluşuyor. Uzun süredir de buradayım. Ailem ile yaşadığım eski site yaşıntıma göre burada daha çok insanı tanıma imkânım var. İş yerimde kurmuş olduğum arkadaşlık dostluk ilişkileri kadar olmasa da komşularıyla olan ilişkilerimde kesinlikle belli bir samimiyetin olduğunu düşünüyorum. Derdimi tasamı, mutluluğumu onlarla paylaşabiliyorum. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Müstakil olduğu içindir belki de sanki yazlıktaymışsın gibi oluyor. Bahçede komşunu görüyorsun, halini hatırını soruyorsun. Gel kahve içelim, yemek yiyelim diyor. Bu ortam beni cezbediyor. Tekrar İstanbul'a dönememe sebeplerimden biri de budur. (G20, Kadın, Palm City)

Komşular birbirlerini daha kolay, daha açık tanıyorlar. Çünkü günlük hayatımız çok yakın birbirimize. Müstakil evlerdeyiz. Daha çabuk iletişim kurabiliyorsun. Ama apartmanda, kozmopolit bir yapı var. Kültürel bir ortak yapıyı bulmak zorlaşıyor. Bu yüzden burası bir tercih nedeni oluyor. (G21, Kadın, Palm City)

Bu sitede asla yalnızlık hissetmiyorum. Tam tersi, diğer apartmandan daha sosyal olduğumu düşünüyorum. Çünkü burada yaşayanlar, birlikte zaman geçirmek için çaba harcıyor. Koşularımızla çok sık görüşüyoruz. Bunun sebebi site olmasından kaynaklı. Bir grup topluluk oluyorsunuz. Ortak sebeplerden dolayı birlikte olduğunuz için her on kişiden altısı ile görüşürsünüz. Eski zamanlar vardı ya, komşuya gitme, bir ihtiyacın olduğunda kapısını çalabilme, her türlü ihtiyacında. Burada birbirleriyle daha çok vakti geçiriyorsunuz, herkes burada birbirini tanıyor, bizde yeni taşınmamız halde biz bile herkesi tanırdık. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Komşularımızla hep bir aradayız zaten. 42 dairelik bir sitede hem daha rahat tanışma imkânı oluyor hem de kafana uygun mutlaka üç dört kişi çıkıyor. Çok güzel vakit geçiriyoruz. Biliyorum ki ben eve geç geleceğim zaman benim oğlumun kızımın bir sıkıntısı olduğu zaman onlara sahip çıkacak üç dört tane arkadaşım var. Bu çok büyük bir rahatlık. Komşularımızla genellikle evlerimizde bir araya geliyoruz. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Daha cemaatimsi bir ilişki var, daha sıcak bir ilişki var, aynı ortamları paylaşmak, karşılıklı güven içinde yaşamak çok hoşuma gidiyor. Örneğin, biz son 9 yıldır burada oturuyoruz, merkezde çok fazla arkadaşım kalmadı. Arkadaşlarımın hepsi buradan tanıdığım, güvendiğim kişiler. Burada, birbirimizi

tanıma fırsatımız oluyor, daha sık görüşüyoruz. Bir şekilde cemaatimsi, dayanışma içerisinde bir yaşam sürüyoruz. Oldukça iyi, memnunum yani. (G44, Erkek, Palm City)

Sitelere yapılan ziyaretler esnasında özellikle de Palm City, Altinkum Konakları ve Pamfilya Konaklarında yaşayanların arkadaşlığa, dostluğa ve komşuluk ilişkilerine güçlü vurgu yaptıkları gözlemlenmiştir. Daha homojen bir topluluk içerisinde yaşadıklarını sıklıkla vurgulayan katılımcılar için komşuluk ilişkilere son derece önemlidir. Katılımcılar, seçici davranarak, istedikleri komşuları ile samimi ve sıcak ilişkiler geliştirmekte, birlikte istedikleri etkinlikte bulunmakta, istemedikleri komşuları ile de sınırlı bir iletişim geliştirdikleri görülmektedir. Alver'e (2010: 165) göre de sitelerde daha seçici ilişkilerin kurulması söz konusudur. Yaşadığı mekânda yalnız kalmak istemeyen site sakinleri “belli bir görüşme düzeyinin gerçekleştirildiği, bir iki kişi dahi olsa mutlaka yakın ilişkilerin kurulmaya çalışıldığı” bir ortamı yaratmaya çalışmaktadırlar. Katılımcılardan birinin de belirttiği gibi *“belli grupla ilişki kuruyorsunuz ama daha samimi ilişkiler geliştiriyorsunuz. Az ama öz arkadaşlıklar oluyor. (G22, Kadın, Palm City)”* Kendi belirledikleri bir sosyal çevre ile iletişimde bulunan bu katılımcıların yanı sıra akrabalık ilişkilerinden kaynaklı iletişim halinde olan katılımcılar da mevcuttur:

Site içerisindeki bazı komşularımızla karşılaştığımız zaman ayak üstü sohbet etme imkânımız oluyor. Ama genellikle selamlaşıp geçiyoruz. Günümüzde özlemini duyduğumuz eski komşuluk ilişkileri yok tabi ki. Bazen insan kendini yalnız hissedebiliyor. Burada akrabalarımızda yaşıyor. Genellikle onlarla ilişki içerisindeyiz. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Akrabalarımız da burada yaşıyor. Genelde bu blokta oturanlar akraba. Bu nedenle, bu bina daha iyi komşuluk ilişkileri. Akrabalarımızla çok vakit geçiriyoruz. Bu yüzden kendimi yalnız hissetmiyorum. Ancak, diğer komşular ile biraz daha kaynaşırsak iyi olacak. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Yakın arkadaş gruplarının veya akrabaların bir araya gelerek kurdukları Termessos Evleri ve Duayen Konakları sakinlerinin diğer sitelere kıyasla çok daha yakın komşuluk ilişkileri kurdukları gözlemlenmiştir. Villa tarzı yerleşimlerden oluşan bu sitelerde cemaatimsi ilişkilerin varlığı söz konusudur. Bu iki sitede, komşuluktan ziyade yakın bir dostluk, arkadaşlık, akrabalık ilişkisinin geliştiği katılımcıların ifadelerinden anlaşılmaktadır:

Hiç yalnızlık çekmiyorum, arkadaşlarım ve eşimin akrabaları da bu sitede. Sosyal aktivite alanlarında birlikte vakit geçiriyoruz. Ortak alanları çocuklar sürekli kullanıyor, bizler de iş dışındaki zamanlarımızda kullanıyoruz. Evin içinde pek zaman geçmiyoruz sadece uyuyoruz evde. “Ev alma, komşu al” derler ya aslında bu gerçek hayatta çok önemli. Yani kendi arkadaşlarımla birlikte bir sitede

oturuyoruz, tanıdığın insanlarla birlikteyiz. Bildiğin insanlar oluyor, tanıdığın insanlar oluyor. Daha keyifli oluyor. Daha önceki yaşamda görüşemediğin arkadaşların orda komşun oluyor dolayısıyla hem daha sıcak hem daha yakın. Acaba fazlası olur mu diye düşünüyorum. Ama hayır fazlası olamaz Akşamları rahatlamak için ortam hazırlıyoruz, sohbet etmek için. Aslında bizim en büyük avantajımız 15 yıllık arkadaşlarımızla beraber olmamız. Komşuluk ilişkileri değil de arkadaşlık, akrabalık ilişkileri gibi. O yüzden buradaki ilişkilerimiz ile apartmandaki ilişkilerimiz kıyaslanmaz bile. Oradaki ilişkilerin değil onda binde biri bile burada yok. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Müstakil konutlar olduğu için daha göz önünde herkes. Dolayısıyla daha samimi ilişkiler var. Çok uzun soluklu iyi dostlarımız var. Burada herkesi tanıyorsunuz. Bir topluluk oluştuğunu söyleyebiliriz. Havuz başı muhabbetler var. Çocukların yaşları birbirine yakın. Birlikte güzel vakit geçiriyorlar. Nisandan kasıma kadar sokakta yani sitede geçiyor hayatımız. (G35, Kadın, Duayen Konakları)

Yukarıdaki tüm katılımcılar, sıkı komşuluk ilişkileri geliştiren ve kendilerini yaşadığı konut ve bulunduğu siteye ait hisseden katılımcıların büyük bir kısmıdır. Ayrıca, bu katılımcılar (G4 ve G7 dışında) site içerisindeki ortak kullanım alanlarını sıklıkla kullanan kişilerdir. Bu katılımcıların site içerisinde de kendilerini soyutlanmış ve yalnız hissetmedikleri görülmektedir.

Ayrıca, yukarıda G9'un ifadeleri arasında yer alan "ev alma, komşu al" atasözü vurgusu komşuluk ilişkilerinin önemini göstermektedir. Gerçekten de ev alacak kişi için komşular evden daha önemli olabilmektedir. Ne kadar güzel ve konforlu bir ev olursa olsun, kötü bir komşunun vermiş olduğu rahatsızlık evdeki huzurun yok olmasına neden olabilmektedir. Çünkü, -katılımcıların da vurguladıkları gibi- ev, *"insanın huzur bulduğu, kendisi ile baş başa kaldığı, ailesi ile iç içe kaldığı (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)"*, *"rahatladığı ve dinlendiği (G10, Erkek, Begonville Evleri)"*, *"mahremiyetini ve iyisini kötüsünü içinde yaşadığı (G13, Kadın, Marina Konakları)"* bir yerdir. Katılımcılardan biri "komşu evinden eder" ifadesini kullanarak önceki yaşadığı güvenli sitede komşusu ile olan sıkıntılı ilişkisinden ve bu ilişkinin yol açtığı sonuçlardan şu şekilde bahsetmiştir:

Bundan önce yaşadığımız apartmanlardan birinde çok sıkıntı yaşadım. Antalya'nın merkezinde kendi evim olmasına rağmen üst komşum ile yaşadığım sıkıntılardan dolayı kiralık bir eve taşındım. İnsanlar arası ilişkilerde saygı ve görgü kurallarının olması gerektiğine inanıyorum. Gecenin üçünde dördünde eve gelip çok saygısızca davranan insanlar, ne dediğini bilmeyen insanlar ile kavga edecek durumda olmadığım için kiralık bir eve taşındık. "Komşu evinden eder" derler ya biz bu süreci yaşadık. Komşularımızın saygısızca ve görgüsüzce davranmaları buraya taşınma sürecimizi hızlandırdı. Akşam işten yorgun bir şekilde evinize gidiyorsunuz ve çocuklarla ilgilenmek istiyorsunuz. Ama komşularınızla yaşadığınız sorunlar stresli bir akşam geçirmenize neden oluyor. Kaç kere komşunuza şikayetinizi dile getirseniz de değişen bir şey olmayınca da çatışmak yerine o ortamdan uzaklaşmak

istiyorsunuz. Sadece kendi evim olduğu için bu duruma katlanmak zorunda kalmak istemedim. (G2, Kadın, Palm City)

Lovell’a (1998) göre aidiyet ve özdeşleşme, insanları mekâna ve sosyal ilişkilere bağlama potansiyeli taşımaktadır (Lovell, 1998’den aktaran: Kahraman, 2014: 77). Aidiyet duygusunun ve komşuluk ilişkilerinin gelişmesinde yani site sakinlerinin yaşadıkları mekâna bağlanmasında ve başkaları ile yakın ilişkiler kurabilmesinde sosyal donatılar önemli bir yer tutmaktadır. Bir site sakini sosyal donatılar ve sosyal etkinliklerin “*selamlaşmayı kolaylaştırdığını ve daha rahat iletişime geçmeyi sağladığını* (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)” belirtmiştir. Aidiyet ve komşuluk ilişkileri geliştirmenin, site içindeki ortak paylaşılan alanlarla ilişkisini belirleyebilmek adına katılımcılara “Sitede diğer sakinler ile birlikte paylaştığınız ortak alanlar var mı? Var ise neresi?” sorusu yöneltilmiştir. Siteye kendini ait hissedenden katılımcılar ortak paylaşım alanların varlığından bahsederek, bu alanların komşuları ile tanışmaları için güzel bir fırsat olduğunu vurgulamışlardır. Aşağıdaki katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi küçük yaşta çocuğu olanlar için havuz, bahçe, oyun veya çocuk parkı hem kendilerinin hem de çocuklarının daha kolay arkadaşlıklar geliştirdikleri yerlerdir:

Çocuklar site içerisinde oynarlarken veya bisiklet sürerlerken anneler olarak biz de oturup muhabbet edebiliyoruz. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Komşular havuz kenarında birbirleri ile görüşüyor, hangi katta oturuyorsunuz gibi sorular soruyorlar. Böylece birbirlerini tanımış oluyorlar. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Bir grup ev hanımı havuz başında birlikte vakit geçiriyorlar. Özellikle küçük çocuğu olan ailelerin çocukları aracılığıyla birbirlerini tanıma imkânları oluyor. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Çocukların sosyalleşmeleri açısından bu donatıların önemli olduğunu düşünüyorum. Site içerisindeki havuzu özellikle çocuklar kullanıyor. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Bu siteler çocukların sosyalleşmesi açısından çok önemli. Örneğin, gece on birlere kadar sitedeki yaşlılarıyla sokaktalar. (G19, Kadın, Palm City)

Sosyal alanlar daha çok burada. Birbirimiz ile kaynaşmamızı sağlıyor. Ne bileyim havuz kısmında daha çok görüşüyorsunuz, sosyal tesiste görüşüyorsunuz, spor salonunda görüşüyorsunuz, çocuğunuz basketbol oynarken görüşüyorsunuz ve aynı amaçla orada olduğunuz için, o anda boş zamanınızı değerlendirmek için dışarıda olduğunuz için daha çok şey paylaşıyorsunuz. Herkes bir arada olmak için çaba harcıyor. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Kadınlar yazın her gün sosyal tesislerde bir araya geliyorlar. Çocuklar ve bayanlar için güzel bir sosyalleşme imkânı tanıyor. Çocuklar aracılığıyla bayanlar da tanışıyor, arkadaş oluyor. Kar topu gibi büyüyor. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Kışın daha izole bir hayat yaşıyoruz ama özellikle yaz aylarında havuz başında oluyoruz, ortak alanlarda bir araya geliyoruz, bahçeye çıkıyoruz. Kahvemizi alıp oturma şansımız oluyor. Bu gibi şeyler daha çok bir araya gelmemize, paylaşımlarımızın artmasına yardımcı oluyor. (G34, Kadın, Olivium Evleri)

Sitede yer alan sosyal tesislerde veya kamelyada gelen misafirler ağırlandırmakta, çocuklar için doğum günü partileri, yılbaşı organizasyonları düzenlenmekte, akşam saatlerinde komşularla bir araya gelinip okey, tavlâ, kâğıt gibi oyunlar oynanmaktadır. Katılımcılar sosyal donatıların ve etkinliklerin hem kendilerinin komşularıyla hem de çocukların birbirleriyle sosyalleşmelerinde önemli bir rol oynadığını vurgulamışlardır. Yıldız ve Gündüz'e (2013: 5) göre "insanların sağlıklı biçimde yaşayabilmesi için içinde yaşadığı insan birlikteliğinin, toplumun ya da cemaatin ortak değerler sistemini kazanması ve içselleştirmesi, diğer bir ifade ile "toplumsallaşması" gerekir." Yüksek duvarlar arkasında sadece güvenlik site sakinlerine sunulan sosyal donatılar ve tesis imkânlarını diğerleri birlikte paylaşıyor olmak, sosyo-kültürel faaliyetlere birlikte katılıyor olmak site sakinlerinin birbirlerini daha yakından tanımalarını, yakınlaşmalarını ve toplumsallaşmalarını sağlamakla birlikte mekâna karşı aidiyet geliştirmelerine de katkıda bulunmaktadır. Kahraman'ın (2014) da belirttiği gibi

Bireyler yakınlarıyla karşılaştığı, buluştuğu, tanışık olmadığı insanlarla ise etkileşim kurmakta zorluk çekmediği ölçüde, mekânın ruhunu daha iyi özümseme, topluma ve bu etkileşime elverişli olan mekânlara daha güçlü bir aidiyet duygusu geliştirmektedir. Sosyalleşebilirlik bu anlamda, bir mekânın başarılı olarak nitelendirilebilmesi için mutlaklıdır (Kahraman, 2014: 81).

Güvenlikli sitelerde yer alan yeşil alanlar, oyun ve spor alanları, yüzme havuzları veya sosyal tesisler site içerisindeki sosyal iletişim ve etkileşimi arttırmada ve topluluk duygusunu güçlendirmede önemli bir faktör olmakla birlikte '*yoğun iş hayatı*' hem bu donatıların kullanımına hem de komşuluk ilişkilerinin gelişmesine engel olmaktadır. Aşağıda görüşlerine yer verilen katılımcılar, yoğun iş temposundan dolayı komşuları ile iletişim halinde olmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışma hayatı dışında boş kalan zamanlarda ise kendilerine, ailelerine ya da yakın arkadaşlarına vakit ayırmak istemektedirler. Herhangi bir işte çalışmayan katılımcılarsa, sitedeki komşularının yoğun bir çalışma temposu içinde olduğunu düşünerek iletişime geçmekten kaçınmaktadır:

Kapıdaki güvenlik elemanları ve apartmanda çalışan diğer görevliler ile selamlaşırız. Öbür evimizde de pek fazla kimseyle görüşmezdik. Komşularımızla ile görüşecek vaktimiz olmuyor. Çünkü işyerinde daha fazla vakit geçiriyoruz. Sabahları erkenden evden çıkıyoruz iş yerine geliyoruz akşamları çok geç vakit işyerinden çıkıp evimize gidiyoruz. Bu nedenle komşularımız ile sosyal bir yaşantı kuramıyoruz. Ayrıca, kendimi bu siteye ait hissetmiyorum. Site hayatı bana göre değil. Ben müstakil bir evde yaşamak istiyorum. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Bizim çok komşularımızla çok bir ilişkimiz yok. Çok yoğun çalıştığımız için fazla görüşemiyoruz. Ama birbirimizin çocuklarını bahçede gördüğümüzde ister istemez bir sahiplenme oluyor. Çocuklara göz kulak oluyoruz. (G37, Kadın, Uzaş Villaları)

Diğer bloktaki komşularımız olmasa da kendi bloğumdaki komşularımı tanıyorum. Ama sosyal donatılar etrafında buluşup görüşme imkânımız yok. Biz çalışan insanlarız. Çok fazla vaktimiz yok. Ama belli bir grup bunu yapıyor. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

Kendini yaşadığı konut ve bulunduğu siteye ait hisseden G11 yoğun çalıştığı için site içerisinde komşuluk ilişkileri geliştirmediğini, ortak kullanım alanlarını zamanı olmadığı için kullanmadığını, işten arta kalan zamanda daha çok ev içerisinde vakit geçirdiğini ve bu nedenle kendini yalnız hissetmesine yol açacak bir durumun olmadığını belirtmiştir:

Bizler çalışan insanlar olduğumuz için zaten site içerisinde çok fazla vakit geçirmiyoruz. Sabah dokuzda evden çıkıyoruz akşam yedi gibi eve dönüyoruz. Eve döndüğümüz zamanlarda ise yemek yapıyoruz ve dinleniyoruz. Çok yoğun çalışıyoruz. Bu yüzden, site içerisinde komşularımız ile çok sıkı ilişkilerimiz yok. Kendi bloğumdan bir kaç komşumu tanıyorum. Karşı komşumuza bir kaç kere gelip gitmişliğimiz var. Kapı önlerinde karşılaşırsak selamlaşıyoruz. Havuzu kullanmıyoruz. Hatta fitness salonu varmış ve ben bunu daha yeni öğrendim. Sadece hafta sonları uzun vakit geçirme imkânımız oluyor. Cumartesi günleri de evde vakit geçirmek istiyoruz. Haftalık ev işleri ile uğraşıyoruz. Pazar günlerimizi de dışarıda geçirmeyi tercih ediyoruz. Bazı zamanlarda site dışarısında bulunan parka gidiyoruz. Dolayısıyla kendimi yalnız hissedebileceğim bir durum olmuyor. Açıkçası site içerisinde geçireceğimiz bir vakit de kalmıyor. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Katılımcılardan biri yoğun çalıştıkları için komşuları ile yeteri kadar vakit geçiremediğinden ve ‘eve yatmadan yatmaya geldiğinden’ bahsetmiştir. Hem evin geçimini hem de annelik rolünü en iyi şekilde yerine getirmeye çalıştığını sıklıkla vurgulayan katılımcı, site hayatının güzelliklerini evlerine gelen hizmetçilerin yaşadığını ifade etmiştir:

Komşuluk ilişkilerinin olmamasının bir nedeni burada yaşayan hanımların birçoğunun çalışıyor olması. Ben çalışan bir insan olduğum için sadece bloğumdaki insanları tanıma şansım oldu. On yıl içerisinde belki bir ya da iki kere birbirimize kahve içmeğe gidip gelmişizdir. Bizlerin artık evin erkeklerinden hiç bir farkımız yok. Bütün gün hem çalışıyor olmamızdan hem de çocukların peşinden koşturmak zorunda

olmamızdan dolayı eve yatmadan yatmaya geliyoruz çoğu kez. Evin sefasını evde çalışanlar sürüyor. Örneğin bahçede veya balkonda fasulye ayıklarken deniz, dağ ya da havuz manzarası görüyorlar. Eve zaten akşam hava karardığı zaman geliyorsun. Evin ihtiyaçları için çarşı pazara git derken ancak tüm işlerin bittikten sonra balkonunda oturup keyif yapabiliyorsun. Bizim site içerisinde balkonda oturma kültürü de yok. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Kendisini bu siteye bağlı hissedenden ancak komşuluk ilişkileri geliştirmeyen ve sosyal donatıları kullanmak istemeyen katılımcılar da mevcuttur. Onların siteye karşı duyulan bir aidiyet değil de konuta duyulan bir aidiyet³⁹ geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Bu katılımcıların, bir tanesi genellikle evde daha çok vakit geçirmeyi sevdiğini belirtmiştir. Bir kısmınınsa sosyal donatılar yetersiz olduğu ya da kullanılmaya elverişli olmadığı için site içerisinde vakit geçirmediği görülmüştür. Katılımcılardan bazıları ise siteye karşı bir aidiyet duygusunu geliştiremediklerini, sitede yaşayan komşularının yaşam tarzından rahatsızlık duyduklarını ve burada sürekli yaşamayı istemediklerini belirtmiştir. Ayrıca, siteye kendine ait hissetmeyen bu katılımcılar ortak kullanım alanlarını çok az ya da hiç kullanmamakla birlikte site içerisindeki komşuları ile görüşmemektedir ve kendini yalnız hissetmektedir:

Ben bu eve ilk defa geliyorum mesela. O da sizinle görüşmek için. Komşuluk ilişkilerinin çok zayıf olduğunu düşünüyorum. Bu sitede komşuluk ilişkisi geliştiremediğim için kendimi yalnız hissediyorum. Diğer sitede yaşarken çok daha sık görüşürdüm komşularıyla. Birlikte sosyal aktivitelerde bulunurduk. Birlikte sosyal tesislerde vakit geçirirdik. Ama buradaki komşularıyla yaşam tarzlarımızda farklılıklar mevcut ve bu nedenle sadece yan kapı komşuyla görüşüyorum. İnsanlar kendi aktivitelerini kendilerini yaratırlar. Ben kendimi site içi ile sınırlı tutmuyorum. Zaten hem site içerisindeki sosyal donatıların zayıflığından hem de komşuluk ilişkilerinin olmamasından dolayı vaktimi dışarıda kendi sosyal çevrem ile geçiriyorum. Ama Lara Hill’de yaşarken site içerisinde daha çok vakit geçiriyordum. (G6, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Çok katlı bir güvenli sitede yaşayan katılımcılar, sitelerin kalabalık olmasından dolayı site sakinlerinin kolay kolay ilişki geliştiremediğini ve bu durumun “asosyal” bir yaşama neden olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcılar, daha samimi ve sıcak ilişkilerin kalabalık apartmanlar/sitelerden ziyade müstakil ya da az katlı konutlarda gelişebileceği vurgusunu yapmışlardır:

³⁹ Ayrıca, katılımcılardan bazıları evlerinin bahçesinin olması, evin iç mekânlarının rahat ve kullanışlı olması bakımından da kendilerini konutlarına ait hissetmektedir. Buradan hareketle, siteye duyulan aidiyet ile konuta duyulan aidiyet arasında doğrusal bir ilişkinin varlığından söz edilebilir. Site içerisindeki sosyal donatıların sayısı ve kullanım sıklığı ile konut içerisindeki özellikler arttıkça bireylerin siteye ve konuta karşı bağlılıkta da bir artış söz konusu olmaktadır.

Büyük sitelerde komşuluk ilişkileri zayıf oluyor. İlk oturduğum çok katlı sitede sadece kendi bloğumdaki insanları çok fazla tanıımıyordum. Hatta karşı komşumu bile tanıımıyordum. Daha resmi ve mesafelidir oradaki ilişkiler. (G22, Kadın, Palm City)

Diğer sitelerde olduğu gibi bizim sitede de herhangi bir arkadaşlık, komşuluk ilişkisi yok. İnsanlar karşı kapı komşularını tanımiyor. Ben 158 dairelik bir sitede oturuyorum. Bu yüzden insanları tanıma fırsatım yok. Bulduğum apartmanda üç kişiyi tanıyorsam, diğer yirmi kişiyi tanıımıyorum. Kimseyle selamlaşmıyorsun. Ama biz bunları bilerek bu siteye taşındık. Ben çocukluğumdan beri apartmanda yaşadığım için apartman yaşantısını çok iyi biliyorum. Öyle bir beklentimiz olmadığı için de hiç zorumuza gitmiyor. Kapıyı kapattıktan sonra bir dünyamız var, o dünyanın içerisinde mutluyuz biz. (G36, Erkek, Kılıçarslan Sitesi)

Siteler çok kalabalık olunca, kişileri de seçemiyorsun. Merhaba diyebileceğin, arkadaş olabileceğin, dost olabileceğin kişileri seçemiyorsunuz. Bekli de içlerinde çok iyi insanlar var ama bilemiyorsunuz. Çay, kahve içeceğin insanları seçemiyorsun. Sitede yaşamak benim için asosyallik demek. Bahçeli bir evin olacak. Yan komşularla ilişkilerin olacak, diyalog olacak yani. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Benim kanaatimce siteler olmalı, tamam ama site çok katlı olunca bir kopukluk oluyor tabi. Aidiyet kopukluğu oluyor. Beş katı geçmemeli sitedeki bence evler. Kapıdan girenler yüz kişi değil de on kişi olursa kaynaşabilirler ancak. Öbür türlü olduğu zaman gene aidiyet geliştirmen zor oluyor. Burası yedi katlı bir site, diğer yaşadığımız site daha büyüktü. Elli daire bir kapıdan giriyorsunuz. Eşleri ile beraber sayarsanız yüz kişi. Hangi biri tanıyabilirsiniz ki. Böyle kendinizi daha kötü hissediyorsunuz. Çok katlı siteler insanlara güven veremiyor bence. Bir soğukluk kesin oluyor. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Katılımcıların da belirttiği gibi çok katlı konutlarda ikamet edenlerin birbirileri ile iletişime geçmeleri zor olduğu için komşuluk ilişkileri de oldukça zayıf olmaktadır. Dikey bir yapılaşma türü olan apartmanlar, insanlar arasında selamlaşmayı, teması, görmeyi azaltmaktadır. Bu durum, sosyal iletişim ağının zayıflamasına dolayısıyla da komşuluk ilişkilerinin bozulmasına neden olmaktadır. Yapılan araştırmalar da, çok katlı yerleşimlerin, “topluluk duygusunu azalttığı, komşular arasındaki sosyal ilişkileri zayıflattığı ve hatta konut içindeki hane halkı arasındaki ilişkilerin bile zayıflattığını göstermektedir (Aydın ve Mıhlayanlar, 2017: 225).”

Komşuluğun başlamasında ve güvenli bir şekilde devam etmesinde önemli ölçütlerden birinin ‘*oturulan evin mülkiyet durumu*’ olarak belirtmektedir. Mülk sahibi olan bireyler, komşuları ile daha güvenli ve geleceğe yönelik ilişkiler geliştirebilmektedir. Ama komşulardan biri kiracı ise komşuluk ilişkileri biraz daha “gelip geçici” olmaktadır (Yıldız ve Gündüz, 2013: 22). Özellikle Zara Park Attalos Evlerin’de yaşayan katılımcılar site içindeki yer alan kiralık evlerdeki kiracıların sürekli olarak değişmesinden dolayı sitelerindeki

komşuluk ilişkilerinin zayıflığından bahsetmişlerdir. Havaalanına yakın bir bölgede olan sitede sürekli olarak yer değiştirmek zorunda olan pilot ve hosteslerin yanı sıra sezonluk olarak turizm sektöründe çalışanlar kiracı olarak yaşamaktadır. Bu durum, Yıldız ve Gündüz'ün (2013) bahsettiği gibi “gelip geçici” ilişkilerin oluşmasına ya da hiçbir komşuluk ilişkisinin gelişmemesine yol açmaktadır:

Sitede oturan insanlar genellikle kiracı konumunda. Bu yüzden sitede sürekli bir hareket hali söz konusu. İnsanlar iki üç ay oturup başka bir yere taşınıyor. Bu yüzden komşuluk ilişkisi geliştirmek çok mümkün olmuyor. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Site içinde yok görüştüğüm birileri. Zaman zaman ortak kullanım alanlarında karşılaştığımızda selamlaşıyoruz. Onun dışında ortak paylaşımımız bir şey yok yani. Gerekli gibi değil. İsterdim eski komşuluk ilişkilerini, eski insani ilişkilerin olmasını ama yok. Buraya taşınan insanlar bir bakıyorsunuz burada, bi bakıyorsunuz bir kaç ay sonra yok oluyorlar. Yani kiminle ne iletişim kuracaksınız, bir bakıyorsunuz varlar bir bakıyorsunuz yoklar yani. İlişki nasıl kurulsun ki. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Koşuluğun ilişkisinin gelişmesinde ‘yaş’ faktörü de önemli olmaktadır. İleri yaştaki katılımcılardan bazıları güvenli sitelerde daha samimi ilişkilerin olmasını beklerken, genç nüfusun site içerisinde fazla olmasından dolayı komşuluk ilişkilerinin apartmanlara göre samimiyetten uzak ve sınırlı olduğunu belirtmişlerdir:

Site sakinlerinin birçoğunu tanımam ama ev satarken tanıştım onlarla da. Ama takdirle karşıladığım bazı komşuluklar var site içerisinde. Burada yaşayan genç bir nüfus ile biz yaşımız itibarıyla çok ilişki geliştiremedik. (G25, Erkek, Palm City)

Apartmanlardaki komşuluk ilişkileri daha samimi geliyor bana. Aslında burada daha samimi olması gerekiyordu. Burada yaş farkı da var. Yaşayanlar hep genç burada. (G27, Kadın, Altinkum Konakları)

Siteye karşı aidiyet duygusunu geliştiremediklerini ve sürekli yaşamayı istemedikleri belirten diğer iki katılımcı da sitede kendi yaşıtı komşular olmamasından dolayı kendilerini yalnız ve soyutlanmış hissettiklerini belirtmişlerdir:

Kendimi bu sitede çok yalnız hissediyorum. Benim yaş grubumda insan yok. Olanları da ben tanımıyorum zaten. Dayımlar da aynı sitede kalıyor. Onların dışında sitede arkadaşlık bağları geliştirdiğim söylenemez. Genelde herkes kendi işinde gücünde. Sitemizde yaşayan hostların hosteslerin gecesi gündüzü belli değil ne zaman evde oldukları belli değil. (G1, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Kızım sabah işte akşam evde yani ne onun ne de benim pek tanıdığım yok burada. Burada ben kendimi yalnız hissediyorum ama kızım kendini yalnız hissetmiyor. Akşama kadar okulda, öğrencilerle beraber, gelince de yorgun oluyor. Sitede komşularımı çok tanımıyorum. Bu yüzden gidip geldiğim komşularımız da yok. Çok sıkıldığım zaman markete gidiyorum, oturuyorum çay, kahve içiyorum. Havuzu falan da kullanmıyorum. Bu yüzden kendimi yalnız hissediyorum. Hiç kimse kapını çalıp ne yapıyorsun teyze demiyor. Asansöre beraber biniyorsun kimseler pek konuşmuyor; kimsin, kaçınıc katta oturuyorsun soran olmuyor. Artık ilişkiler kopuk. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Bir başka katılımcı ise komşuluk ilişkilerinin istenilen düzeyde olmamasını sitelerin ortak kullanım alanlarından biri olan ‘*kapalı otopark*’tan kaynaklandığını ifade etmiştir. Katılımcıya göre kapalı otopark içinden hemen eve ulaşılması komşuları görmeye engel teşkil etmektedir:

Komşuluk ilişkilerinin yeterli olduğunu düşünmüyorum. Bunun nedenlerinden biri kapalı bir otoparka sahip olmamız. Herkes işten döndükten sonra arabasını aşağıya park ediyor ve apartman içinden evine ulaşıyor. Bu yüzden kimse kimseyi bilmiyor. Eğer kapıların önüne park etme imkânımız olsaydı birbirimizi görme şansımız daha çok olurdu diye düşünüyorum. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Oysaki Alver’in (2013: 150) de belirttiği gibi yürüme, dolaşma, karşılaşma durumları sosyalleşme ve komşuluk ilişkilerini geliştirme açısından kayda değerdir. Yürürken görülenler ve karşılaşanlar bir aşinalık meydana getirmektedir. Her gün aynı kişilerle, aynı mekânlarla, aynı objelerle karşılaşmak, bireyin kendini oraya ait hissetmesine, yabancılaşmanın azalmasına ve tanış bir dünyanın ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Ancak yatay ve dikey yerleşimli sitelerde var olan kapalı otoparklar ya da villa tarzı konutlardaki özel garajlar site sakinlerinin birbirileri ile karşılaşma durumlarının en aza inmesine neden olmaktadır. Bir diğer katılımcı da benzer görüşlere yer vermiştir:

Arabanızı kendi garajınıza park ediyorsunuz pek öyle kimseyle karşılaşmıyorsunuz, görüşmüyorsunuz haliyle. Yani sizin arzuunuza bağlı ilişkiler kuruluyor. (G44, Erkek, Palm City)

Komşular arası iletişim ve etkileşimde ‘*selam*’ da vurgulanması gereken bir diğer noktadır. Çünkü selam vermek, hal hatır sormak, ayaküstü muhabbet edip, dertleşmek farklı mecraların türemesine yol açmaktadır (Alver, 2013: 149). Ancak, site sakinlerinin geneline göre kültürel sermayeleri açısından farklı durumda bulunan ve diğer sakinler tarafından beğenilmeyen ve dışlanan katılımcılar site içerisinde hal hatır sorma, selamlaşma gibi durumların yaşanmadığını belirtmektedir:

Sitede komşuluk ilişkileri biraz zayıf. Apartmanlarda da bu böyleydi. Antalya’da komşuluk ilişkileri biraz zayıf. Bizim sitede yaşayan insanların çoğu çalışıyor. Görüşmeye imkânımız olmuyor. Biraz da eğitim seviyesi yüksek olduğu için, okudukları için biraz egoistler. Birbirlerine selam verirken bile düşünüyorlar. Eğitimden kaynaklı bu. Kültür yozlaşması bu. Anadolu’da herkes birbirine selamını verir, hal hatır sorar geçer. Burada bu kalmamış. (G26, Erkek, Altınkum Konakları)

Komşuluk eskiye göre yok denecek kadar az. Tabi biraz da kişiye bağlı. Eğer girişken değilseniz daha da zor ortama uyum sağlamak. Kendinizi daha iyi ifade etmeniz gerekiyor. Eskiden daha samimiydi komşular. Şimdi daha bürokratik diyebilirim. Kültür seviyesinin yükselişinden dolayı böyle oluyor. Bu yükseliş mesafeleri ortaya çıkarıyor. Bazen selam alıp vermek bile zor oluyor. Akşamları komşu gezmesi diye bir şey vardı fakat burada öyle bir şey söz konusu olmuyor. Bu sadece taşrada kaldı, burada yok. (G31, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

Burada, Goffman’ın “uygar kayıtsızlık” olarak adlandırdığı durum da söz konusudur. Uygur kayıtsızlık “aynı fiziksel etkileşim ortamında bulunan bireylerin birbirlerine, ötekinin farkında olduğunu, ancak onu tehdit eder biçimde ya da ona karşı gereğinden fazla dost canlısı olmadığını gösterdikleri süreç” olarak ifade edilmektedir. Bireyler, öteki insanın farkında olduğunu göstermektedir ancak çok teklifsiz görünebilecek herhangi bir jestten kaçınmaktadırlar (Giddens, 2012: 167, 1077). Aşağıdaki katılımcının da ifadesinden anlaşılabacağı gibi site içerisinde karşılaşan iki kişiden birinin, onun orada olduğunu kendisinin açıkça gördüğünü belli etmesi ancak hemen ardından yanından geçerken gözlerini kaçırıp başka yöne bakması, onu ‘görmezlikten gelmesi’ uygar kayıtsızlığa bir örnektir.

Birbirimize gidip geldiklerim, çok samimi olduğum kişilerde var ama hiç konuşmadığım komşularımda var. Ben siteden çok farklı şeyler bekliyordum ama maalesef öyle değilmiş yani. Ben şunu bekliyordum, iş yerimden evime geldiğim zaman komşularımla bahçede bir çay içmek sohbet etmek, stres atmak isterdim. Belli bir kariyer sahibi olmuş, profesör olmuş ama adam bana bakıyor ve sonra geçip gidiyor yanımdan. İnsan geldiği noktayı unutmamalı. Elit bir tabakaya gelmiş, belli bir kariyer sahibi olmuş insanlar, farklı farklı tavırlar sergileyebiliyorlar. Selam vermemek gibi, görmezlikten gelme gibi. Bir kere insan olacak. Komşuluk ilişkileri, anne ve babamızın anlattığı gibi olmalı, “ev alma, komşu al” gibi olmalı. Komşu komşunun külüne muhtaçtır yani. Sıradan bir vatandaş orada gelip otursa onunla diyalogumuz daha iyi olur, ama avukat komşum var hiç samimi değiliz. (G15, Erkek, Altınkum Konakları)

Arsa sahibi bir diğer katılımcı da yaşadığı bölgedeki mekânsal değişimle birlikte komşuluk ilişkilerinin de dönüştüğünden bahsederek, site içerisinde ve çevresinde görüştükleri kimsenin olmadığını belirtmiştir:

Ben iyi olursam herkes iyi. Eskiden kimse kalmadı buralarda. Hepsi yeni, yabancı. Eskisi gibi değil, eski dostlar yok. Yeni komşular var. Tanımam kimseyi. Hiç kimseye muhatap olmuyorum. Tek konuştuğum komutan. O da yönetici. (G40, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Site sakini için eskinin gündelik yaşamına ilişkin pratikleri yeni sitelerde bulmak mümkün değildir. Bu nedenle, sitedeki diğer sakinler birer '*yabancı*'dır.

Komşuluk ilişkisi bağlamında bahsedilmesi gereken bir diğer husus da site sakinlerinin kendi içinde yaşadıkları ayrışma dinamikleridir. Bu ayrışma özellikle gelir elde etmedeki farklılıkta kendini göstermektedir. Katılımcıların büyük bir bölümü gelirlerini kendi emekleri ile elde ettiklerini belirterek mirasyedilikten uzak olduklarını vurgulamışlardır. Kendi emek ve başarıları ile konforlu, prestijli ve ayrıcalıklı bir yaşam sürmeyi hak ettiklerini düşünen bu katılımcılar, miras yoluyla gelir elde edip bu sitelerde yaşayanlara karşı mesafelidirler. Onlara göre parayı sonradan bulan bu insanlar site içerisinde nasıl davranmaları gerektiğini bilmedikleri için yaşam tarzı farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Site kurallarına uyumda site sakinleri arasında büyük sıkıntıların oluşmasına neden olmaktadır:

Mesela bizim şehir merkezindeki sitede insanların çoğunun oturdukları ev babalarından miras kalmış, ama aslında kendi standartları orada yaşamaya uygun olmayan insanlar var. Bunlar çok önemli. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Lara'da 50 dönümlük marul tarlasının sahibi bir anda birçok konutun sahibi olabiliyor. Çocuklar, hemen altına bir Porsche çekiyor, gece kulüplerinde yemeğe başlıyor parayı. İki üç yıl içinde paraları harcaya harcaya sıfıra iniyorlar. Bu yaşama alışmamışlar. Bu kültür uçurumu bizim sitemizde yok. Lara tarafı daha çabuk yaşadı bu süreci ve bu yüzden orada bu tür kültür çatışması daha çok yaşandı. Bu bölgeye gelene kadar bunu hazmetti insanlar. (G14, Kadın, Altınkum Konakları)

Ben Antalyalı değilim, daha önce İstanbul ve Ankara'da yaşadım, yani dışarıdan geldim. Ben baktığım zaman öz Antalyalıları birdencilik var, yani bir kazanımlığın sonunda var olan bir maddi güç ya da geline bir nokta yok, ya da arazi zenginlerinin verdiği bir şey var, bundan dolayı da bir hazımsızlık var. Bu hazımsızlıkta nerde ne şekilde davranılacağını değil insanlar nasıl davranıyorsa ona göre hareket ediyorlar, grup başındaki hata yapıyorsa bu hepsine yansır. Yaşam tarzı senin geçmişini oluşturuyor, birden siz bir arazi alıp gecekonduyu apartmana çeviriyorsanız ve oraya o gecekonduda yaşayanları yerleştirirseniz gecekonduda yaşadığı gibi apartmanda da aynı şekilde yaşar, ne bileyim çamaşırlarını yine de balkona asacak, ayakkabını dışarıda bırakacak, onun için ev değişikliği olacak ama yaşam aynı olacak. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

İnsanlar genç yaşta parayı sahip olduklarında yani anneden babadan parayı elde ettiklerinde her şeyin sahibi benim demeye başlıyor. Tüm dünyada var artık bu, ben bilirim, ben yaparım düşüncesi. Ama kurallara geldiğinde hepsi kuralları ihlal ediyor. Mesela burada Antalya'yı yöneten insanlar var. Böyle bir yerde havuza duş almadan giriyorlar. (G28, Erkek, Altinkum Konakları)

Site sakinleri, hak elde edilmiş gelir ile diğer gelir etme biçimindeki farka değinerek bu noktada eğitimin önemine vurgu yapmaktadırlar. Site sakinleri için kültürel sermayenin en önemli unsuru eğitimidir. Mağgönül'ün (2005: 127) de belirttiği gibi eğitim sayesinde elde edilen beceri, bilgi ve diğer her türlü birikimin bütünü kültürel sermayeyi oluşturmaktadır. Site sakinlerine göre özellikle de miras yoluyla elde edilen gelir ve arsa sahiplerinin bir anda sitelerdeki konutların hemen hemen yarısına sahip olmaları yoluyla ile ettikleri gelir, sitelerde kültürel bir uçurumun neden olmakla birlikte özellikle de arsa sahiplerinin eğitim seviyesinin düşük olması davranış kalıplarının genelden farklı olmasına yol açmaktadır:

Bizim sitemizde 40 daire bulunmakta. Bu dairelerin yarısı müteahhidin diğer yarısı arsa sahiplerinin. Arsa sahiplerinin bir kısmı dairelerini kiralamak ya da satmak yerine burada oturuyorlar. Arsa sahiplerinin eğitim düzeyleri diğer site sakinlerine göre çok daha farklı. Eğitim kendini geliştirmekle de çok ilgili bir durum ancak onların kendilerini çok fazla geliştirdiklerini düşünmüyorum. Eğitimsizler. Benim hala selam vermeden geçtiğim arsa sahipleri bulunuyor. Özellikle de erkekler bir bayan gördükleri zaman kafalarını çevirip geçiyorlar. Mesela bu insanlar havuzu hiç kullanmıyor. Hatta bizler havuzu kullandığımız zamanlarda balkona bile çıkmıyorlar. Ben önceleri endişeleniyordum selamlaşmadığım insanları havuzda gördüğümde nasıl davranacağım ya da acaba onlar bana nasıl davranacaklar nasıl bakacaklar diye. Çünkü havuza bikiin ile iniyorsun. Ama havuzu kullanmadıkları için herhangi rahatsız edici bir durum yaşanmadı. İlk zamanlar arsa sahipleri ile yaşadığımız sıkıntılardan dolayı buraya taşındığımız için çok pişman olduk. Hatta yıkıldık bile diyebilirim. Çok terbiyesiz çocukları vardı. 18 yaşındaki bir çocuk bizler buranın sahibiyiz diye bizlere daylanıyordu. Kabadayılık yaptılar. Çok zaman onlarla polemik yaşadım. Onların kaba davranışlarından dolayı taşınmayı bile düşündük. Onlarla uğraşmamak için ev mi alsak acaba diye düşündük. Ama evimizi çok sevdiğimiz için direnmeye karar verdik. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Önceden müstakil bahçeli bir konutta yaşayan arsa sahipleri, ekonomik sermayesi ile alt sınıftan yukarıya doğru bir hareketlenme yaşasa da deneyimleri ve edinmiş olduğu alışkanlıkları siteye geçiş aşamasında bir değişiklik göstermemiştir. Douglas ve Isherwood'un (1999: 8) da belirttiği gibi tüketicinin içinde yer aldığı toplumsal sınıfın geliri ile tüketim eğilimleri arasında bir ilişki vardır. Vazo, lamba, süs eşyası, kitaplık, tablo, mobilya gibi çekici nesneler, refah ve göz alıcılığın ifadeleridir. Farklı ekonomik, kültürel ve sosyal sermayeye sahip sınıflar, çeşitli tüketim malları, yenilen yemek, yemeklerin sunum biçimleri, ev eşyaları ve iç dekorasyon gibi şeylerle yaşam tarzlarını belirginleştirmekte ve kendilerini

diğerlerinden ayırmaktadır (Bocock, 1997: 68). Arsa sahipleri dışında benzer kültürel sermayeye sahip diğer site sakinlerinin evlerinde refah ve göz alıcılığın ifadesi olan çekici tüketim nesneleri yer alırken, özellikle eğitim seviyesi düşük arsa sahiplerinin (G31 ve G40) evlerinde yapılan görüşmelerde onların tüketim pratiklerinde ve yaşam tarzlarında herhangi değişiklik olmadığı gözlemlenmiştir. Site yaşamına geçen arsa sahiplerinin, bu mekânlara uygun yeni eşyalar almadıkları görülmektedir. Mağgönül (2005:134) kişilerin, “belirli bir hayat tarzına ve bu hayat tarzını ana çizgileriyle belirleyen habitusuna göre belirli tüketim kalıpları içinde davranmakta” olduklarını ifade etmektedir. Ancak, arsa sahibi katılımcıların yukarıda da belirtildiği gibi yeni toplumsal statüsüne uygun bir yaşam tarzını benimseyemediği ve buna uygun olarak tüketmediği görülmektedir.

Katılımcılardan biri, arsa sahiplerinin kendilerini sosyal ve kültürel olarak değiştirmedikte ve yeni toplumsal ve maddi çevreye uyum sağlamakta nasıl zorlandıklarını şu sözlerle ifade etmiştir:

Antalya'nın büyük bir sorunu da site içerisinde yaşayan arsa sahiplerinin varlığı. Arsa sahipleri birdenbire büyük paralara sahip oldular. İnsanlar bir yaşam biçiminden başka bir yaşam biçimine hemen geçemiyorlar. Örneğin, bu sitede yirmi dört tane daireye sahip olmasına rağmen insanlar bir odada yaşıyorlar. Bazı şeylere alışmış. Sen şimdi bunu yapma, şunu yapma desen de o insan buna alışmış. Bahçe içinde yaşıyordu çünkü sen onu apartman dairesine tık diye koyuyorsun. Ne kadar alışabilir apartman dairesine, etrafındakileri ne kadar mutlu edebilir. Göze batıyorlar. Ee, biz sitede oturuyoruz, insanlar bir düzen istiyor tabi. Yüksek aidatlar veriliyor, beklentilerimiz var tabi. Beklentilere ters düşen bir şey olduğu zaman, ortalık karışıyor tabi. Çok farklı düzeyde insanların olması, sitelerde hoş olmuyor. İnsanların, topluma uymaları gerekiyor. Ya da burada oturuyorsan bunu kabulleneceksin. Toprak sahipleri site yaşamına uyum konusunda zorlandılar. Biz bunu Antalya'da gördük. Ankara'da ilk havuzlu sitelerde yaşadık. Kurallara uyum konusunda tek bir sıkıntı olmadı. Ama burada o kadar çok sıkıntılar yaşadık ki. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Benzer şekilde G47'de kendi sitelerindeki arsa sahiplerinin site yaşamına uyum sağlama zorlandıklarını ifade ederek kültürel anlamdaki farklılıkları şu şekilde ifade etmiştir:

Kültürel olarak uyuşmuyorlar burayla. Kapısının önünden geçerken bile anlayabilirsiniz. Kapının önü ayakkabı dolu. Evlerin içi kokuyor. Buraya yakışmıyorlar. Değiştiremezsin, onları kabullenmek site sakinleri için çok zor. Bu insanlar zaten bu tarz insanlardan kaçmak için buradalar. Beni çok rahatsız etmiyor fakat birçok insan bundan çok rahatsız. (G47, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

Bir başka katılımcı da kendi sitelerindeki arsa sahiplerinin ‘aydın’ insanlar olduğunu ve yaşam tarzı anlamında bir kopukluk olmadığını belirtmiş ancak hızlı kentleşmenin olduğu bir sitede yaşayan arkadaşının arsa sahipleri ile yaşadıkları sıkıntıdan dolayı evlerini satmak zorunda kaldıklarını ifade etmiştir:

Özellikle hızlı gelişen şehirlerde benim arkadaşım bir ev almıştı mesela. Tabi arsa sahibi, gecekondusu sahibi. Yüzde ellisini, altmışını almış. Hem kültür düzeyi, hem gelir düzeyi, hem yaşantı biçimi falan farklı olduğu için arkadaşım bir seneden sonra sattı. Satmak zorunda kaldı daha doğrusu ve başka bir siteden ev aldı. Toprak sahipleri ile ciddi sıkıntılar yaşanabiliyor. Siteden ev almak istiyorsanız eğer arsa sahibinin yaşadığı bloktan kimse ev almak istemiyor. Bilen adam almıyor ama bilmeyen adam alıyor. Yapacak bir şey yok. (G43, Erkek, Bölük Emni Sitesi)

Arsa sahiplerinin giyim kuşam farklılıkları site sakinleri tarafından eleştirilmektedir. Site yöneticisi olan katılımcı, “*toprak sahiplerinin şalvarlı olmaları göze batıyor, çamurlu ayakkabılarla sitede dolaşmaları ve ayakkabılarını dışarıda bırakmaları sitedekilerin tepkine neden oluyor (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)*” ifadelerini kullanmıştır. Bir diğer katılımcı da arsa sahipleri ile site sakinleri arasındaki -zenginliğin de bir göstergesi olan- giyim kuşamdaki farklılığa değinmiştir. Katılımcı, herkesin çok şık olduğu bir toplantıda, gözüne çarpan şalvarlı bir kadının arsa sahibi olduğunu öğrendiğinde onun giyim ve davranış konusunda site yaşamına uyum sağlayamamasını biraz da küçümser bir ifadeyle şu şekilde anlatmıştır:

Geçenlerde 16 katlı çok lüks bir sitede yaşayan bir arkadaşımızın mevlidine gittik. Ev çok kalabalıktı. Herkes şıkır şıkır giyinmişti. Ama kadının biri şalvarlı yerde bağdaş kurmuş oturuyor. Ben de arkadaşımın büyük annesi mi acaba diye düşündüm. Ama bir yandan da onların ailesinde öyle insan olacağını tahmin etmiyorum. Bu teyze kim diye sorduğumda onun o apartmanda yaşayan toprak sahibi olduğunu söylediler. Kadının bir gecede 80-90 tane dairesi olmuş ama hala yerde oturuyor. (G14, Kadın, Altınkum Konakları)

Kültürel sermayesi yüksek olan katılımcılar, kendilerini diğerlerinden ayrı görmektedir. Bourdieu’cu bağlamda bu “ayırma” (distinction), seçkinlik iddiası taşıyan kişilerin kendilerini onlardan daha üstün görmeleri anlamını taşımaktadır. Bir başka ifade ile “kendilerini üste koyarak ayırma”larıdır (Mağgönül, 2005: 128). Kendilerini daha alt toplumsal konumda gördükleri insanların üstünde konumlandırarak açıklamalarda bulunan katılımcılar, arsa sahiplerinin ‘eğitimsiz’, ‘cahil’, ‘görgüsüz’, ‘kaba’, ‘terbiyesiz’ ve ‘kabadayı’ olduklarından bahsetmişlerdir. Diğer bazı görüşlere aşağıda yer verilmiştir:

Toprak sahibinin çocukları ilk başta hamle yapmaya başladılar. Hala kendilerini buranın sahibi gördüler. Ben yönetici olarak onlarla birebir ilişkiye girdim. Samimi olmazsam onları çözemem. İlişki ilerleyince bir sıkıntı çıktığında da beni dinlemeye başladılar. Genel kurulda “benim” dedikleri zaman ben müdahale ettim. Sus otur dedim, beni kırmadılar, oturdular. Onlara dedim ki kanun böyle der, senin bu çıkışın yanlış, fazla deşelemeyin yalnız kalırsınız yoksa dedim. Sonra düzeldiler. Cahilliğin vermiş olduğu, eğitimsizliğin vermiş olduğu, görgünün vermiş olduğu şeylerle bir kişi sıkıntı yaratıyor ama onu da değişik şekillerde susturuyoruz. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Toprak sahibinin eşi ilk başta çok otoriter davranmaya çalıştı. Burası kendi topraklarıydı ya. Ama buranın sahiplerinin artık yeni gelenler olduğunu farkına varamadılar. Toprağı hala kendilerinin zannediyorlardı. Bu toprağın artık onların olmadığını kabul etmek istemediler. Yok burası bizim, ben ne dersem o olur düşüncesinde oldular uzun süre. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Toprak sahipleriyle sıkıntı yaşıyoruz. Toprak sahipleri buranın yarısına sahip ve sanki bütün daireler onlarınmış gibi davranıyorlar. Düzenin değiştiğini farkında değiller. (G47, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

Yukarıdaki anlatılardan da anlaşılacağı üzere komşuluk ilişkilerinde sahip olunan ekonomik sermayenin benzer olması önemli olmakla birlikte komşuluk ilişkilerinin kurulması için yeterli bir neden değildir. Komşuluk ilişkilerinin kurulabilmesi için ekonomik sermayenin yanı sıra sosyal ve kültürel sermaye de aranan diğer koşullardır. Kişilerin sahip olduğu ırk, etnik köken, mezhep, dil, din, eğitim düzeyi, ilgi alanları, zevk ve beğeniler bir birbirleriyle olan ilişkilerini etkilemektedir. Katılımcılar, yeterli bir ekonomik sermayeden sonra mutlaka site sakinlerinin *‘site kavramının ne demek olduğunu bilen’*, *‘sitede nasıl hareket etmesi gerektiğini bilen’*, *‘site yaşamına uyum sağlayabilecek’*, *‘görmüş geçirmiş’*, *‘düzgün insanlar’ın* olması gerektiği konusunda hem fikirdir. Aşağıdaki katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi ekonomik açıdan birbirine benzeyen komşular, ortak bir kültürü de paylaşmak istemektedirler. Site sakinleri, komşularının kendilerine benzer insanlardan oluşmasını istemektedir. Katılımcılardan biri belirli bir kültür seviyesinde insanlarla bir arada yaşamak istediğini belirtmiş ve *“yıllarca köyde yaşamış bir teyzenin gelip de apartman yaşaması nasıl zorsa, seninde burada rahat rahat yaşamın var. Hani tencere kapak ilişkisi nasıldır öyle anlatıyım, bunun da böyle olması gerekiyor.* (G19, Kadın, Palm City)” ifadesini kullanmıştır. Katılımcılar, komşularının *‘eğitilmiş’*, *‘kültürlü’*, *‘hoşgörülü’*, *‘görgülü’*, *‘saygılı’*, *‘anlayışlı’* ve *‘düşünceli’* olması konusunda hemfikirdir. Ayrıca, komşuluk ilişkilerinde birbirinin yaşamına müdahale etmemek ve birbirini rahatsız etmemek önemlidir:

İnsanlar arası ilişkilerde saygı ve görgü kurallarının olması gerektiğine inanıyorum. Birlikte yaşayacağımız insanların mutlaka belli bir eğitimi ve görgüyü almış olmaları gerekiyor. İnsanların birbirlerine karşı sevgi, saygı ve hoşgörüyü gösteren insanlar olması gerektiğine inanıyorum. Burada insanlar birbirlerine çok karışmıyor. İnsan kendine benzeyen ve kendini bulduğu kişilere doğru yol alıyor zaten. Belli bir kültürel sermayeye sahip olmayan insanlarla birlikte olmak beni korkutuyor. (G2, Kadın, Palm City)

Daha çok insanların eğitim ile görgü açısından birbirine yakın olmaları gerektiğini düşünüyorum, bu çok önemli. Bu tür sitelerde iki yanındaki komşun çok önemli oluyor, kapıya çıktığında gördüğün, balkona çıktığında gördüğün insanlar. Görmüşlüğü ve eğitim seviyeleri çok önemli, zengin olmaları pek önemli değil. Hayata bakışları önemli, pozitif bakmaları önemli; çünkü bakış açıları bile diğerlerini etkiliyor. Böyle bir yerde insanlar keyif almak istiyor. Sitede olması gerekenler, belli standartları olacak, kesinlikle eğitim ve öğretim çok önemli. Belli bir hedefleri olması, idealleri olması, amaçlarının olması, insanların hayatına müdahale etmek için zamanlarının olmaması önemli. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Yani benim tercihim soruyorsanız, bana göre parası olan değil kültürü olan insanlarla oturmak daha iyi. Palm City’de oturmamızın, orayı tercih etmemizin en önemli nedeni bu sitenin popülerliğinden ziyade bu tarz hayatı seven insanların bir araya toparlanmış olmalarıydı. Uzak olduğu için şehre, popüler insanların tercih ettiği bir yer değil burası. Daha çok böyle hayatı isteyen insanlar burada yaşıyor. Bence eğitim seviyesi, kültür seviyesi etkili. Sadece parası olan ama kültürel seviyesi yüksek olmayan insanlarla yaşamak istemiyorum. (G44, Erkek, Palm City)

Az katlı konutların ve villaların bulunduğu Palm City, diğer sitelerden farklı olarak kozmopolit bir yapıya sahiptir. Site içerisinde ırksal ve dinsel farklılıklar mevcut olmakla birlikte bu farklılıklar site sakinleri arasında bir ayrışmaya yol açmamıştır. Bu durum, benzer yaşam tarzları ve ortak değerler sistemi çerçevesinde bir birlikteliğin sağlandığını göstermektedir. Palm City sakinleri, farklı ırksal veya dinsel kökene sahip olsalar da benzer ekonomik ve kültürel sermayeyi paylaştıkları için saygı ve hoşgörü içinde bir komşuluk ilişkisi geliştirmişlerdir:

Burada yaşayan insanlar çok farklı ülkelerden geldikleri için kültürel yapıda büyük farklılıklar söz konusu. Gelenek ve göreneklerimizde büyük farklılıklar var. Örneğin bizim ramazan ve kurban bayramlarımız var, onların paskalyası ve Noel bayramı var. Ama çok ilginçtir ki İngiliz bir komşum bizim dini bayramlarımızda bizi ziyarete gelir. Aynı şekilde ben de onları paskalya bayramları zamanlarında ziyarete giderim. Böylelikle farklı kültürleri tanıma fırsatımız da oluyor. İnsanlar birbirlerinin kültürüne saygı gösteriyor. Türk ve yabancı evlilikleri çok fazla bizim orada. Dinini çok farklı yaşayan insanlar da var. Ama dediğim gibi herkes birbirinin inancına da, yaşam tarzına da saygı duyuyor. (G2, Kadın, Palm City)

Site yaşamının ortak bir paydada yaşamayı gerektirdiğini sıklıkla belirten site yönetimleri, “ortak yaşam kuralları” ile site içerisindeki gündelik hayatı düzenlemektedir. Gönlgür’ün (2008) de belirtildiği gibi ortak yaşama ilişkin belirli kuralları içeren bir yönetim planları, site yaşamına dair bir takım kuralları içermektedir. Yönetim planında yer alan kurallara site sakinlerinin mutlaka uymaları gerekmektedir (2008: 85). Site sakinlerinden biri site yönetimlerinin belirlemiş olduğu ortak site kurallarının disipline edici olduğundan bahsetmiştir:

Site içinde yaşamının, kuralların şöyle bir faydası oluyor. Toplumu disipline ediyor, yaşamı disipline ediyor. Normal mahalle arası bir evde oturduğunuz zaman istediğiniz saatte matkap çalıştırabiliyorsunuz. Komşu şikâyet edebiliyor ama fazla sıkıntı olmuyor. Ama sitede oturduğunuz zaman bir yönetmeliği var. Şu şu saatte böyle yapılması lazım. Mesela akşam saate çöp alınır gibi. Bir yönden olumludur bana göre. Kuralı var. Disipline ediyor. Saat kavramını ve karşınızdaki insana saygı kavramını da öğreniyorsunuz. Buna da toplumun ihtiyacı var bence. Bir Avrupa toplumuna bakacaksak bunu görüyoruz yani, bu var. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Site yaşamının bir takım kuralları beraberinde getirdiği konusunda hem fikir olan katılımcılar, konutlarını satın alırken aslında konfor da satın aldıklarını belirtmiş ve bu konforlu yaşamın sürdürülebilirliği için site kurallarına riayet edilmesi gerektiğini sıklıkla dile getirmişlerdir. Katılımcılar arasında en düşük eğitim düzeyine sahip olan ve eşinin/çocuklarının kurallara aykırı davranışlarından dolayı sıklıkla şikâyete maruz kalan arsa sahibi katılımcı da sitenin ortak kurallarına uyum sağlamak ve site sakinleri tarafından dışlanmamak adına ‘sessiz’, ‘saygılı’ ve ‘sevgili’ olunması gerektiğinden bahsetmiştir:

Amcacım, buranın kuralları var. Burada otuyorsan kurallara uyacaksın. Fazla gürültü yok, tıktı yok. Uymazsan, hemen tutarlar bir zabıt, atmaya kalkarlar. Biz de uyum sağlamaya çalışıyoruz. Bahçe evi isterdim ama olmadı. Bu sitede 3 yıldır yaşamaya çalışıyoruz. Ben ilkokulu zor bitirdim. Diğerleri albay, doktor, turizmci, mühendis, bankacı, öğretmen, üniversiteci. Bunlara uymak için sessiz olacaksın. Saygılı, sevgili olacaksın. (G40, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Arsa sahiplerinin, kendi özel alanları içerisinde eski alışkanlıklarını devam ettirmekte oldukları gözlemlense de aşağıdaki katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere yeni sitelerin onlara sunmuş oldukları yaşam tarzına uyum sağlamaya çalıştıkları görülmektedir:

Buraya taşındığımız ilk aylarda çok büyük sıkıntılar yaşadık onlarla. Buralar önceden müstakil evlerdi. Köy yaşıntısı hâkimdi. Bu insanlar müstakil evlerden sonra konaklarda yaşamaya başladılar. Bu yaşıntıya adapte olmaları biraz zaman aldı. Onlar genellikle kiracıları hor görüyorlardı. Toplantı yapıp kendi kendilerine bir yönetim oluşturmuşlar. Kiracıları gelip geçici insanlar olarak görüyorlar. Bu

yüzden yönetimde kiracılara hiçbir zaman söz hakkı verilmiyordu. Ama zaman içerisinde bu sorunlar ortadan kalkmaya başladı. Site yaşamını daha farkında olmaya başladılar. Üç yıllık bir bina burası. Yaklaşık bir buçuk yıldır pek bir sıkıntı yaşadığımız söylenemez. Arsa sahipleri dışındaki site sakinlerini kültürel açıdan kendime çok yakın hissediyorum. (G3, Kadın, Marina Konakları)

İlk zamanlarda bazı kişiler toprak sahipleri ile sıkıntı yaşadılar. Toprak sahiplerinin havuzu kullanmalarını istemediler. Son zamanlarda bir sıkıntı görmedim. Alışıldı herhalde. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

Toprak sahiplerinin çocukları ilk başta bazı şeylere karşıydılar. Havuzun olması onlara ters geliyordu. Alışmamışlar tabi. Zaman içerisinde bu ortama alıştılar, görmemezlikten geldiler. Havuza, havuzun kurallarına çocuklar ilk başta alışmadılar, sonra alıştılar. Daha sonra torunları havuz zevkini tattılar. Küçükler ortamdan zevk alınca büyükler de ortama güzel bakmaya başladılar. Eğittik. Tepkiyle değil güzelce anlata anlata belli bir noktaya geldik. Sonra ben onları yumuşak şekilde uyardım, şimdi bu sorunlar çözüldü gibi. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Belirli bir yaşam tarzına sahip insanların bir arada bulunduğu sitelerde, site kurallarına uygun davranışlarda bulunmamak katılımcıların ifadelerinde de anlaşılabacağı üzere sitedeki huzurun bozulmasına neden olmaktadır. Bu nedenle, katılımcılara göre yeterli ekonomik sermayeye sahip olan herkesin bu sitelerde yaşamaması gerekmektedir:

Kurallara uyulmadığı zaman site yaşamının huzuru da kalmıyor, sakinliği de kalmıyor. Bence bu tür sitelerde yaşayanların belli niteliklere sahip olması gerekiyor. Her parası olan alamamalı ama böyle değil parası olan alıyor bu yüzden sıkıntılar oluyor huzur bozuluyor. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Site içerisinde çok para sahibi olup da kültür seviyesi çok düşük olan insanlar var. Yaşam tarzımızın kaliteli olması adına biz buraya küçük bir servet yatırdık. Fakat işin içine girince aslında parası olan herkesin bu tür yerlerde yaşadığını görüyorsunuz. Bu sefer acaba bir kooperatif evinde mi yaşasaydım diye düşünmeye başlıyorsunuz. Mesela yakınımızdaki bir kooperatif konutlarında çok fazla öğretim üyesi yaşıyor. Belki onların site yaşantılarında da sıkıntılar vardır ama burada paranın vermiş olduğu güçle çok terbiyesizce yaşayan insanlar var. Türk milletiyez sonuçta damarlarımızda ne varsa o akıyor. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Valla bana göre parası olan her türlü insan burada yaşayamaz. Parası olması demek toplumla uyumlu olacağı anlamına gelmiyor. Burada oturması için toplumla ve kurallara uymayla ilgili fikirlerinin olması gerekiyor insanların. Tüm toplum için geçerli de kurallara uymak ama sitede olunca göze batıyor. İnsanlar belli bir aidat ödüyor. Site burası, güvenliği var, düzeni var. Beklentilerine ters düşen bir şey olduğu zaman sorun çıkıyor. Bu yüzden insanların bazı kuralları bilmesi gerekiyor. Burada oturacaksan bunları kabul edeceksin o zaman. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Alver'in (2010: 174) güvenli siteler üzerine yapmış olduğu araştırmada site sakinlerinin ortak yaşama kültüründe belli zaafılara sahip oldukları ve belirlenen kurallara uyum konusunda zaman zaman ciddi sıkıntılar yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Site içerisinde ortak yaşam alanı ve kurallarına uyum sorunu Antalya'daki sitelerde de görülmektedir. Birçok katılımcı özellikle ilk yıllarda kural ihlallerinin çok fazla yaşandığını ama zaman içerinde sorunların azaldığını belirtmiştir. *'Havuz girmeden önce duş almamak', 'balkondan aşağıya herhangi bir şey silkelemek', 'gürültü yapmak', 'çimlere çöp atmak' veya 'balkona çamaşır asmak'* site sakinleri tarafından asla istenmeyen davranış biçimleridir.

Aşağıdaki anlatılarda gündelik hayatı düzenleyen ortak yaşam kurallarına bazı site sakinleri tarafından nasıl uyulmadığına ve diğerlerinin komşularının bu davranışları karşısında takındığı tavırlar yer almaktadır. *'Sosyal alanlarda disiplinsizlik'* olduğunu sıklıkla dile getiren katılımcılar en çok havuz kullanımı konusunda sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. *'Parası olan her türden insanın'* yaşadığı güvenli sitelerde *'tuvalet eğitimini tamamlamamış bebeklerin', 'i  çamaşırları ile ufak çocukların' ve 'haşama ve şalvarı ile yetişkinlerin'* havuz girme katılımcıları oldukça rahatsız etmektedir. Özellikle de havuz duş almadan girilmesi hijyen konusunda katılımcıları rahatsız ettiği için havuzun kullanılmaması sonucunu doğurmaktadır.

Site içerisinde yaşam tarzı buraya uymayan insanlar da var. Örneğin geçen yaz üç aylık bir bebeği havuz sokmuşlar ve bebek havuz büyük tuvaletini yapmış.    gün havuzu boşalttılar ve iki gün de temizliğini yaptılar. Yani toplamda beş gün boyunca havuz kullanılamadı. Tonlarca su boşa gitti. Gerçi o daireden tahsil ettiler. Diğer  ocuklar beş gün boyunca havuzu kullanamadı sırf bu yüzden. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Ayrıca, açıkça söyleyeyim insan ayırmak değil ama bu çok oldu, keyfili keyifli havuzumuzun başına gidiyoruz, yasak olduğu halde haşama ile havuz atlayan, ne münasebet ben girerim, ben de para veriyorum diyen kişilere çok uyarı gitti ve bir sürü uyarılarla çıkarıldı. Hani bazı şeyler var onları k   memek değil. Mesela kendi havuzları olanlar var onlar istedikleri gibi girip çıkıyorlar. Beni hiç ilgilendirmez. Ama bir kural varsa seni rahatsız ediyorsa bu böyle. Bunun yanı sıra yabancı uyrukluların çocukları çamurları ayaklarını havuzun içinde yıkıyorlar. Bu mudur prestij? (G19, Kadın, Palm City)

Mesela ben yönetici olduğum için hijyene dikkat ederim. Bizim toprak sahibinin eşi bahçede çalışmış, çok terlemiş, sitede kimseler yokken serinlemek için şalvarıyla havuz girmiş çıkmış. Bir hafta havuz kapalı kaldı tabi. Yaptığı davranışın zarar verebileceğini düşünemiyor. Çünkü yaşamamış. (G41, Erkek, Sadık şam Evleri)

İnsanlar hem sitede oturmak istiyorlar hem de sitenin kurallarına uymamak için inat ediyorlar. Bize çok karşı çıktılar. Eşim asker olduğu için yönetici olarak çok kural çıkartıyorsunuz dediler. Havuz kurallarına uymada çok zorlandık mesela. Havuza girmek için bone takması gerekiyordu ama takmak istemediler. Bunu istemeyenler sadece toprak sahipleri değil, bütün site sakinleri bone istemedi. Eğitilmiş insanlar bunlar bir de. Yan sitede takılmıyormuş, niye biz de takılıyor diye sorguladılar. Havuz konusunda titiz davranmak gerekiyor. Bazı kurallar sağlık için hep gerekli yani. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Site içerisindeki evcil hayvanlar da komşular arasındaki diğer bir sıkıntı kaynağıdır. Köpeklerin site bahçesine yalnız bırakılması, tuvaletlerinin sahipleri tarafından temizlenmemesi site sakinlerini rahatsız etmektedir:

Köpek gezdiren insanlar, her tarafta poşetler olmasına rağmen geliyor senin bahçene yaptırıyor. Daha çok yabancılar yapıyor bunu. (G19, Kadın, Palm City)

Site içerisinde kurallara uymada sıkıntılar yaşanıyor. Köpekler özellikle çok sıkıntı. Köpeklere sahip çıkılmıyor, köpekler yolda dolaşıyor, pisletiyorlar. Sitenin her tarafında poşetler var, tabelalar var. (G20, Kadın, Palm City)

Havuz kullanımı ve evcil hayvanlar ile ilgili sıkıntıların diğer sitelere oranla Palm City’de daha çok yaşandığı görülmektedir. Palm City sakinleri ortak yaşama uyum konusunda yaşanan bu sıkıntıların sitenin kozmopolit yapısından kaynaklı olduğunu konusunda hemfikirdir. Site sakini *“biraz kozmopolit bir siteyiz biz. Her şehirden, her kültürden hem uluslar arası hem de Türkiye’den insanlar var. Toplu yaşam kurallarına tam bir uyum söz konusu değil. Havuz, spor salonu, bahçe gibi ortak kullanım alanlarının kullanımda sıkıntılar yaşanıyor. (G22, Kadın, Palm City)”* şeklinde bir ifade de bulunmuştur. Palm City’de yaşayan bir diğer site sakini de özellikle sitede yaşayan Rusların kurallara uymamasından şikâyetçidir:

İnsanların sosyal ve kültürel konumlarının aynı olması mümkün değil. Ama bir takım kaideler var. Ben kırmızıda geçerim durmam deme hakkın yoksa burada da başkasının hakkına tecavüz etme hakkın yok. Herkes asgari müşterekte birleşmek zorunda her konuda. Saygılı olmak çok önemli. Yabancı uyruklu çok fazla insan var burada. Yabancı uyruklu derken Ruslar var. Çok rahatsız edici oluyorlar. Gürültüleri, çocuk terbiyeleri, sokaklardaki hareketleri çok rahatsızlık veriyor. Ama şöyle bir şey de var, herkes senin terbiyende, kuralında olmak zorunda değil ama nasıl sınıfta herkes kurallara uymak zorundaysa sitelerde de bir takım kurallara uyulmak zorundasın. Maalesef uymayan çok insan var. (G19, Kadın, Palm City)

Prestij Konutlarında yaşayan bir başka katılımcı da yabancıların davranışlarının Türk adet ve geleneklerine uymadığından bahsederek, site içerisinde yaşadığı bir olayı şu şekilde anlatmıştır:

Balkonda otururken tarafı olduğu gibi görüyorsunuz. Mesela karşıdaki ile sosyal ve kültürel farkları da görebiliyorsunuz. Adam yazın atleti ile çıkmış balkonda çayını içiyor. Sen de balkonda çayını içiyorsun. Adam bundan hiç rahatsız olmuyor. Mesela bir İngiliz var. Kültürel farkı anlamanız açısından söylüyorum. Ben balkona çıkıyorum, karşıma bir bakıyorum ki balkonda üstünü çıkarmış güneşleniyor. Onlar bundan rahatsızlık duymuyor ama biz rahatsız oluyoruz. Allahtan taşındılar gittiler. Çoluğumuz çocuğumuz eşimiz var. Hoş olmuyor böyle şeyler. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Havuzda eğlenen çocukların ve gençlerin yapmış oldukları gürültü de şikâyet konusudur. Site yaşamını özellikle de sakin ve sessiz bir hayat sürmek isteyenler için site içerisindeki gürültü asla istenmeyen bir durumdur:

Havuz olunca genç insanlar burayı Beach Park olarak görüyor. Müziğin sesini çok açıyorlar ve evimiz hemen havuzun yanı başında olduğu için bu sesler bizi çok rahatsız ediyor. Yüksek sesle müzik dinlenmesini yasakladık. Buranın Beach Park ya da yazlık olmadığını yaşadığımız mekân olan ev olduğunu onlara hatırlatmak istedik. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Çok anlayışlı olduğunu düşünmüyorum burada yaşayanların. Biz giriş katta yaşadığımız için havuzdan gelen sesler bizi çok rahatsız ediyordu özellikle geçen sene. Ama bu yıl kızım toplantıda rahatsızlığımızı dile getirdi. Bir daha da yaşanmadı. Bağırın çağıran çocuklar çok oluyordu, duş almadan havuzu giriyorlardı. Arka tarafta çocuklar top oynuyorlardı. Kızım bir ara çok pişman oldu. Biz hep katlarda oturduk, biraz da bahçeli bir evde yaşamak istemiştik. Burayı sessiz, sakin olmasından, tabiatla iç içe olmasından istedik. Burası sessiz olduğu zaman çok seviyoruz ama gürültü patırtı olduğunda taşınmayı bile düşünüyoruz. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Sitede kurallarına uyum konusunda hassas olan site sakinleri için kapı önüne ayakkabı ya da çöp koymak, balkondan bir şey silkelemek ve balkona çamaşır asmak asla tercih edilmeyen bir durumdur. Katılımcılar, bu duruma ilişkin şikayetlerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

Birlikte yaşam kurallarında sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. Örneğin merdiven aralarına çok fazla eşyalar konuyor. Bisikletler geçiş yollarımızı kapatıyor. Kapıların önlerinde ayakkabı her zaman oluyor. Balkondan halı silkeleyenleri görüyorsunuz. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Mesela kapıya çöp koyma kuralı bile yok. İstedikleri saatte koyuyorlar. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Sitede yaşama kurallarını bilmiyorsan bu siteye taşınmayacaksın. Doğu'dan bu siteye yeni taşınan insanlar var. Mesela kilimini çıkarıp balkon demirlerinde havalandırabiliyorlar. Balkonlara çamaşırlar için ip germek yasaktır bu sitede. Katlanabilir çamaşırlıklar ile arka balkonda çamaşırlarımızı kuruturuz. Neden görüntü kirliliği yaratalım ki. Sabah uyanıp perdemi açtığım zaman çiçekleri yeşillikleri görmek isterim ben karşımdaki komşumun çamaşırlarını değil. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Burada oturmanın gereksinimleri birçok. Mesela maddi olanaklarınız iyi olmalı tabi bu yeterli değil kültürel açıdan da donanımlı olmak gerek. Örneğin toplu yaşama kurallarına uymayı bilmeyen insanlar var, zamanla dışlanıyorlar onlar. Kimi zaman üst komşum halisini balkondan çırpabiliyor ya da ayakkabısını ya da çöpünü kapısının önüne bırakıyor. Bunlar hoş karşılanmaz asla. Genelde bizim komşularımızın üst düzey oluşu bu sorunları minimal hale getiriyor. (G47, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

Ayakkabı, çöp, silkeleme ve çamaşır simgesi Batılı yaşam tarzına uygun olmayan bir tarzın göstergesi olmaktadır. Mağgönül'ün (2005: 131) de ifade ettiği gibi bu şikâyetler medeniyet tercihinin bir uzantısını simgelemektedir. Ayakkabıyı, çöpü veya çamaşırları içeride veya dışarıda bırakmak medeniyet tarzı farklılığı işaret etmektedir.

4.2. “Seçkin” Yaşam İdeali

Güvenlikli siteler, site sakinlerine ayrıcalıklarla dolu yapılı çevre ve doğal çevre imkânı sunmaktadır. Konutların konumu, mimari özellikleri, sitenin vaziyet planı, sosyal tesis ve donatıları ile güvenlikli siteler diğer konutlardan farklılık göstermektedir. Bu bağlamda güvenlikli siteler, sakinlerine kentlerin kalabalığına, karmaşasına ve düzensizliğine alternatif oluşturacak ayrıcalıklı bir yaşam tarzı sunmaktadır. Benzer şekilde Kurtuluş da (2016a: 102) güvenlikli sitelerin, site sakinlerine ayrıcalıklı ve seçkin bir yapılı çevrenin yanı sıra belirli bir yaşam tarzını vaat ettiğini belirtmektedir.

Güvenlikli sitelerdeki ayrıcalıklı ve seçkin yaşam tarzını sitelerin isimlerinde de görmek mümkündür. Diğer kentlerdeki güvenlikli sitelerde olduğu gibi Antalya'daki sitelerde de küresel ile yerelin birleşiminden oluşan Garden Loft Evleri, Olivium Evleri ve Palm City gibi isimler ve konut tarzları mevcuttur. “Palm” ile palmyeler kenti Antalya'ya vurgu yapılırken, “City” ile de yerel öğeler küresel bir dille ifade edilmiştir. Ancak Palm City'de yaşayan site sakinlerinden biri bu durumdan memnun olmadığını *“Ben yaşadığım sitenin İngilizce bir isim olmasından dolayı her zaman rahatsızlık duymuşumdur. Nerede oturduğumu soranlar olduğunda sitenin adını söylemektense yaşadığımız bölgenin adını söylemeyi tercih ediyorum. (G2, Kadın, Palm City)”* sözleriyle vurgulamıştır. Palm City'de Amerikan “California tarzı”na benzetilerek tasarlanan villalarda Lucida, Palmira, Bella, Flora ve Gardenia olmak üzere kat sayıları ve plan şemaları farklılaşan beş farklı tipte 64 adet villa

bulunmaktadır. Villaların yanı sıra üç katlı binalardan oluşan Palm Laguna ve Palm Suits evleri de bulunmaktadır. Her biri birbirinden farklı konut tipi özelliği ile Palm City farklı müşteri gruplarını hedeflemekte yani “zengin çeşitlilikte, her tür kullanıcıya uygun” (Akyol Altun, 2010: 197) konutlar sunmaktadır.

Palm City’nin tanıtım broşüründe yerleşim ve vaziyet planına ilişkin verilen bilgiler şu şekildedir:⁴⁰

Palm City villaları,

“Her sabah komşularınızla loş bir merdiven boşluğunda mı yoksa Akdeniz güneşinin altında, bahçelerinizin sınırında mı karşılamak istersiniz? Palm City villaları, komşularınızla dilediğiniz yerde karşılaşabileceğiniz bir yaşam seçeneğidir. .. California tarzı 5 tip villanın yer aldığı Palm City, dünyanın gözde tercihi Antalya’da, stresten uzak bir mutluluk ortamı sunuyor. 1,5 dönüme varan bahçe ve havuz seçenekli Palm city Villaları ile kendinize ait konforun mutluluğunu ömür boyu yaşayın.”

Palm Suits,

“Palm City’de yeni evli ve bireysel tercihler için de bir seçenek var. Palm Suits... Palm City’nin keyif veren tüm konfor ayrıntılarına sahip olan Palm Suits’de, size özel yaratılmış ayrıntılarını doyusya yaşayabilirsiniz.”

Laguna Evleri,

“Palm City 1. Faz inşaatının son aşaması olan Laguna evleri, adını muhteşem bir peyzaj düzenlemesinin tam ortasında yer alan özel yapay gölünden almıştır. Tüm katlarının muhteşem Toros dağlarının manzarasına komşu olduğu Laguna Evleri, şimdi Palm City standartlarını daha yüksekte yaşamak isteyenleri çağırıyor.”

Amerikan kültüründen devşirilmiş sitelerin yanı sıra Osmanlı Konakları, Hasan Efendi Konakları gibi geçmişi günümüze taşımaya çalışan bir mimari anlayış söz konusudur. Ayrıca, geleneksel mimari öğeler Perouse ve Danış’ın (2005: 105) da ifade ettiği gibi güvenli sitelerde yaşamak bir ayrıcalık ve seçkinlik ifadesi olduğu gibi kent yaşamında gözlenen ‘kimlik kaybı’ ve ‘mahalle yaşamına duyulan özlem’e de vurgu yapmaktadır. Bir diğer site olan Lavanda Evleri’nin yatırımcısı ise geleneksel Türk mimarisinin genel ögesi olan avluyu kullandıklarını özellikle vurgulamıştır:

Eskiden evlerimiz hep avlu şeklindeydi. Bizde de avlu şeklinde herkesin aynı noktaya baktığı alan var. İnsanların vakit geçirmesi için bir kafeterya yaptık biz buraya. Çocuğunuz ya da siz aşağıya indiği zaman aynı noktada buluşabiliyorsunuz. Bu sefer de ilişkiler çok daha iyi artıyor. Çocuk bahçesine gelindiğinde anneler birbiriyle kavuşuyorlar. Bence bu siteye ve yaşayanlarına bir ayrıcalık sağlıyor. (G33, Erkek, Lavanda Evleri)

⁴⁰ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

Şekil 4.6 Lavanda Evleri Yerleşim Planı, Tasarım Aşaması

Kaynak: <https://www.emlaktasondakika.com/haber/konut-projeleri/lavanda-evleri-antalyada-450-bin-euroya/40123> (erişim tarihi: 13.05.2018)

Yukarıdaki katılımcının sözleri geleneksel Türk mimarisindeki avlunun fonksiyonel önemine vurgu yapmaktadır. Köse'nin (2007: 17) de belirttiği gibi avlu “gün içinde kısa süreli yorgunluk atılan ve dinlenilen bir rekreasyon alanı; çocukların yabancılarla temasa geçmeden, kontrol altında eğlendikleri bir oyun (çocuk rekreasyonu) alanı; ... ; komşularla kısa süreli ve ayaküstü görüşülen bir sosyal etkileşim alanı” olarak kullanılmaktadır.

Güvenlikli sitelerde kullanılan geleneksel mimari öğelerin yanı sıra Amerikan tarzı mimari öğelerin kullanıldığı güvenlikli sitelerde de geleneksel mahallelere duyulan nostalji ve ihtiyaç vurgusu pazarlama stratejisi olarak benimsenmektedir. Güvenlikli sitelerin mahalle tarzı bir yaşam sunduğu sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu bağlamda aşağıdaki alt temada katılımcıların çocukluk yıllarındaki mahalle özleminden yola çıkarak sitelerin geleneksel mahalle işlevlerini yerine getirip getirmediği sorgulanacaktır.

4.2.1. “Mahalle”ye Duyulan Özlem

Karaarslan ve Karaarslan (2017: 1198) güvenlikli sitelerin, site sakinlerinin paylaştığı ortak yaşam alanları ile komşuluk ilişkilerini geliştirdiğini ve nihayetinde çocukların güvenlikli bir ortamda büyüyerek sağlıklı bir sosyalleşme süreci yaşamasına imkân veren mekânlar olduğunu belirtmişlerdir. Bu, mahalleye duyulan nostaljiyi ve ihtiyacı ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Alver (2013: 62) de mahalle yaşantısının nostaljik kıymetine vurgu yapan güvenlikli sitelerin, mahalleyi içirme, mahalleyi minimize etme gayreti gütmekte olduğunu belirtmektedir. Geleneksel mimari öğeleri kullanan yatırımcı firmalar, ‘nostalji’ söylemiyle geçmiş zamanlarda kalmış olan eski mahalle ortamlarını yeniden canlandıracaklarına ilişkin vaatlerde bulunmaktadır. Katılımcılardan biri bu durumu “*eski tarz*

mahalle yeniden canlandı diyebiliriz. Eskiden insanların hiçbir çaba göstermeden, amaç gütmeyen kendiliğinde oluşan bir toplu yaşam alanları artık bir ayrıcalık bir statü gibi sunuldu bizlere. Çok da iyi oldu. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)” şeklinde ifade etmiştir.

Literatürde de belirtildiği gibi “mahalle⁴¹ ortamını yeniden canlandırdığını iddia eden güvenli siteleri birer mahalle saymak mümkün müdür?” soruna yanıt aranması gerekmektedir. Bu bağlamda, modern kent mekânı olan güvenli siteler ile mahallerin benzer ve farklı yönlerini karşılaştırarak açıklamak önemlidir.

Geleneksel mahallelerde, “evin sahip olduğu avlu veya bahçe tamamen ailenin kendisine güvenli bir ortam hazırlarken sokağın yabancı dolaşımına izin vermeyen tarafı da tamamen mahalle sakinine huzurlu bir ortam sunmaktadır (Karaarslan ve Karaarslan, 2017: 1192).” Bu durum, mahallenin ‘huzur ve güvenlik’ işlevine göndermede bulunmaktadır. Mahalle, evin kapısını kilitlemeden veya kapatmadan dışarıya çıkılabilen, geç vakitlere kadar oyun oynanabilen, ‘kimin ne olduğunu bildiğin’ ve birbirini gözetken duyarlı ve samimi komşuların yer aldığı bir yerdir. Katılımcılar, birincil ilişkilerin hâkim olduğu ‘eski mahalle’ ortamlarında herkesin birbirini tanımasının ve ‘yabancı’nın mahalleli tarafından hemen fark edilmesinin mahallede güven ve huzur ortamını sağladığını vurgulamışlardır:

Çocukluğumuzdaki ve gençliğimizdeki mahalle ortamlarını çok özleyorum. O zamanlar herkes çok doğaldı ve samimi ilişkiler vardı. Herkes birbirini tanırdı. Dışarıdan biri geldi mi hemen bilinirdi. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Mahalleyi böyle daha sakin, daha huzurlu, daha güvenli bir yer olarak görüyorum. Şehrin içinde bir mahallede yaşamak istemem. Ama eskisi gibi mahalle ortamları olacaksa yaşamayı isterim. Komşularıyla iç içe, komşularıyla bir kahve içebileceğim, haber vermeden komşularına gidebileceğim, güvenebileceğim bir ortamda yaşamayı isterim. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Eskiden mahalledeki herkesi tanırdık ama şimdi öyle değil. Kimseyi tanımıyorsun. Çok göç var. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Mahalle deyince samimi ilişkiler aklıma gelir, geç saatlere kadar parkta oturabilirdik. Mahalledekilerin bizi koruduğunu bilirdik. Korkmazdık. Çocukluğum geliyor aklıma. Annem babam beni merak etmezlerdi. Ne olacak diye düşünmezlerdi. Kimse pek kapısını kapatmaz ama şimdi öyle değil tabi. Biz belki sokakta oynayan son çocuklardık. (G12, Kadın, Marina Konakları)

⁴¹ Yeni kentçilik akımına göre “mahalle, kendine yeterli bir sosyal ve mekânsal organizasyon olarak tanımlanmaktadır. Sosyal olarak temel servislerin bulunabildiği, bireysel yeniden üretime ve gelişime imkân sağlayan, sosyal ilişkilerin gelişmesi için gereken mekânsal kurguya sahip bir temel birim olarak ele alınmaktadır mahalle (Firidin Özgür, 2006: 83).”

Orada herkes birbirini tanırdı, kimse kapısını kilitlemezdi, gece yarısına kadar sokaklarda oynardık, anne babalarımız bahçede çaylarını içerdi. (G22, Kadın, Palm City)

100. Yıl'da bahçeli evlerde büyüdük. Harika bir çocukluk geçirdim mahallemde. O zamanlar mahalleri site gibi düşünün, herkes birbirini tanıyor. Ben nasıl sitedekilerin hepsini sima olarak tanıyorsam çocukluğumun mahallesinde de herkesi tanıyordum. Yabancı birinin geldiğini bilirsin. Ondan tehlike gelip gelmeyeceğini bilirsin. Ama şimdi öyle mi? Şimdi ise sadece bu sitedekini tanıyorsun bitişindeki ya da karşıdaki sitede yaşayanları tanımazsın. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Eskiden mahallede dolaştığımda çocukken tabi, bir teyze beni gördüğünde sen kimin oğlusun derdi, acaba kayboldum mu diye sorardı. Duyarsız değillerdi. Takibe alırlardı. Benim yaşadığım yazlıktaki mahallemde de site olmasa da ben çocuğumu markete fırına gönderebiliyorum. Çünkü o mahallede yaşayan insanların ne kadar temiz, dürüst ve ahlaklı olduklarını biliyorum. Çocuk nereye giderse gitsin, gerekirse onun elinden tutup bana getirebileceklerini biliyorum. Oradaki yaşam farklı. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Güvenlikli sitelerin '*mahalle atmosferini*' yarattığını savunan katılımcılarsa sitelerde var olan güvenlik önlemlerinin site sakinlerine huzur ve güven ortamını sağladığını düşünmektedir:

Şimdiki siteler bunu canlandırıyor. En güzel yanı bu bence sitelerin. Yani eskiye benzer şekilde hareketlilik var. Güven içerisinde çocuğunu sokağa bırakıyorsun. Ama şimdi hiç bir mahallede çocuğunu sokağa bırakamıyorsun. Gece gündüz dışarıdalar, bisiklete biniyorlar. Gece on bire kadar sokaktalar. Kesinlikle bir mahalle ortamı oluyor. Aklın kalmıyor, biliyorsun ki o dört duvarın içinde dolanıyorlar. (G35, Kadın, Duayen Konakları)

Bu site yaşamında bir mahalle atmosferi, havası olduğunu söyleyebilirim, en azından kendim için bunu söyleyebilirim. Yani arabanızın camının açık olması, kapınızın açık olması pek sorun olmuyor. Tabi burada güvenlik önlemleri önemli. Ama çocuklarımız bizim eski mahalle yaşantısını ne kadar hissediyor bilmiyorum. (G44, Erkek, Palm City)

Alver (2013: 87) kentin ve mahallenin damarı olan sokağın, çocuklar için vazgeçilmez bir oyun yeri olduğunu belirtir. Bu anlamda sokakta oynanan oyunlar, çocuklar için birer '*eğlence*' aracıdır. Sokakta bir araya gelen çocuklar, oyunlar aracılığıyla hayal güçlerini geliştirmekte ve yaratıcılıklarını ortaya çıkartmaktadır. Ancak güvenlikli sitelerde büyüyen çocukların katılımcının da belirttiği gibi site içerisinde parkta oynama, bisikletini sürme ya da havuza girme dışında bir şey yapmadıkları görülmektedir. Katılımcılar, sokaklarda kendi geliştirdikleri oyunların yanı sıra yakar top, saklambaç, ip atlama, futbol gibi oyunları özgürce

oynadıklarını ancak kendi çocuklarının sokakta oynanan oyunların bir kısmını bilmediklerini, bildikleri oyunları bile oynayamadıklarını ifade etmişlerdir:

Bizler mahallemizce özgürce hareket edebiliyorduk. Mahalle arkadaşlarımız ile birlikte oyunlar kuruyorduk. Hayal gücümüz sınırsızdı. Ama şimdiki çocukların böyle bir imkanı yok. Site bahçelerinden veya apartmanlarından dışarı çıkamıyor çocuklar. Benim çocuğum da sokaklarda hiç top oynamadan büyüdü. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Benim büyüdüğüm dönemde bahçede, bahçe diyorum buradan alışkanlık, mahallede oyun oynardık. Yakar top oynardık, ip atlardık. Kızım bunları yaşasın istiyorum. Şimdi kızım için ip atlamak basket antrenmanında yaptığı bir şey. Mahallede atlanır, top oynanır, seksek oynanır gibi şeyleri bilmiyor. Biz komşularla konuşurken dinliyorlar bizi. (G20, Kadın, Palm City)

Ben Ankara Yenimahalle'de büyüdüm. Orada kendimizin kurduğu oyunlar, ağaçların tepesinde büyümeler çok güzeldi. Ben çocukluğumu çok özlerim, mahalle ortamımı çok özlerim. İsterim ki eski mahalleler olsun. (G22, Kadın, Palm City)

Mahallede de oyunlar daha doğal, daha çocuksu. Hayal gücünü daha geliştirici. Biz inşaatların ikinci katından kumun üstüne atlardık. Futbol oynayayım, mahaller arası maç yapayım, inşattan atlayım gibi şeyler yok ama güzel yani. Burada çocuk ne oyun geliştirecek ki. Parkta sallanacak, havuza girecek. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Ayrıca diğer iki katılımcının da belirttiği gibi çocuklar genellikle boş zamanlarında site içerisinde arkadaşları ile vakit geçirmek yerine bilgisayar veya telefon başında ya da alışveriş merkezlerinde vakit geçirmeyi tercih etmektedir:

Feci bir mahalle özlemim bulunuyor. Bu konuda sabaha kadar konuşabiliriz. İnanılmaz burnumda tütüyor. Eski yaşantım, anılarım hiç bir şey yok şuanda. Gelecek nesil çocuklar için o kadar üzüliyorum ki. Kendi çocuklarım yarım yamalak yaşadılar hani mahalleyi değil de site yaşantısını yaşadılar az da olsa. Ama bundan sonraki kuşaklar cep telefonu, bilgisayar gibi şeylerle yaşayacaklar. (G36, Erkek, Kılıçarslan Sitesi)

Onlar modernist hayatları daha çok tercih ediyor. Hep AVM'leri tercih ediyorlar. Ben çocuk olsam yani site içerisinde çıkar saklambaç oynarım yani, ortam güvenli. (G44, Erkek, Palm City)

Diğer yandan, güvenli sitelerdeki sosyal donatılar ve etkinlikler aracılığıyla sitedeki çocukların, mahalle ortamında olduğu gibi çocukluklarını yaşadığını belirten katılımcılar da mevcuttur:

Bu sitedeki imkânlar mahalle ortamlarını yaşıyor çocuklarımıza. Çocuklarımız her akşam havuz başında arkadaşlarıyla oturuyorlar. Bizim eskiden mahallemizde duvarın üstünde oturmamız gibi onlar da akşamları şezlonglarda oturup muhabbet ediyorlar. (G2, Kadın, Palm City)

Site yaşamında mahalle ortamını yaşatabiliyorsun. Eskiden biz sokaklarda oynardık, benim çocuklarım da sokaklarda yaşadık çocukluklarını. Sokak derken böyle cadde değil. Hep böyle korumalı sitelerde oturduk. (G19, Kadın, Palm City)

Çocuklarımızın mahalle kültüründe yaşamalarını istememiz bizi biraz da buraya itti. İşte bahçeye çıkıp arkadaşlarıyla oynamaları, spor salonuna gitmeleri, havuza gitmeleri hoşuma gidiyor. (G21, Kadın, Palm City)

Burada kısmen de olsa mahalle ortamı yaşanıyor. Çocuğumuz saatlerce bahçede vakit geçirebiliyor. Bu yüzden çocuk için çok iyi bu site hayatı. Şimdiki zamanda çocuklar için böyle bir imkânın olması çok iyi. Yoksa çocuklar vakitlerini internetin, televizyonun başında geçiriyorlar. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Kısmi olarak eski mahalle havasını yaşıyor. Mesela çocuğum bisikletine binebilir, oyun parkında oynayabilir. (G37, Kadın, Uzaş Villaları)

Bana göre bu tarz siteler, bir mahalle ortamı sunuyor bizlere. Çocuklarımız burada güven içerisinde oyunlarını oynayabiliyorlar, sosyalleşiyorlar en başta. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

Bu tür sitelerde mahalle ortamı yaratılıyor. Birinci kattaki komşumuz önce gitmek istedi, sonra da çocuğunu arkadaşlarından ayırmak istemedi. İlerleyen yıllarda çocuğunun anlatabileceği bir şeyleri olsun istedi. Yani site yaşamının bir sıcaklığı var. Çocuklar üzerinde olumlu bir etkisi var. Mahalle ortamındaki gibi güzel bir çocukluk yaşıyorlar. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Alver'e (2013: 87) göre çocuk oyun dünyasında, "kavgayı, mücadeleyi, uzlaşmayı, çatışmayı, birlikteliği, yalnızlığı, kazanmayı, kaybetmeyi, gücü, zayıflığı, kimsesizliği an an deneyimler; hayatın bunlarla yoğrulacağını bilmeden, düşünmeden." Ancak güvenli sitelerde yaşayan ebeveynlerin -"güvenlik ihtiyacı" temasında da vurgulandığı gibi- aşırı güvenlik endişesi ile çocuklarını koruma altına almaları gelecekte toplumsal yaşama adapte olamayan, 'öteki'lerden korkan, kendine güvensiz, mücadele edemeyen bireylerin yetişmesine neden olacaktır. Aşağıdaki katılımcının anlatımında da çocukların sosyal ve psikolojik gelişimine ilişkin bu olumsuz durum şu şekilde ifade edilmiştir:

Mahalle ortamında yetişenlerin kendilerine daha özgüvenli olduklarını düşünüyorum. Kızım basket takımında. Normal diğer okullarla maçları oluyor. Maçlar esnasında bir sitede izole büyümüş çocuk ile mahallede büyümüş bir çocuk arasındaki farkı görüyorsun. Maç esnasında bizim çocuklara bir omuz

atıyorlar, bizimkiler hanım evladı hemen yerde. Ama öteki çocuk mücadele vermiş mahallede belli. Kavgasını yapmış, itişmiş kakışmış. Bizimkiler hanım evladı. Çok komik oluyorlar. Ama hayat hep böyle izole şekilde olmayacak. Yeri gelecek itilecek kakılacak hayatta. Bunu yaşaması, öğrenmesi gerekiyor. Bu bakımdan siteler dezavantajlı bence. Burada yaşadığımız için daha da düşünüyorum, çocuğum pat diye gerçek hayatla karşılaşır ne olur diye. (G20, Kadın, Palm City)

Mahallenin '*sosyalleşme*' işlevi de mevcuttur. Alver (2013: 148) bu işlevin, mahallenin ürettiği farklılıklar ortamıyla doğrudan ilişkili olduğunu belirtir. "Farklı ilişkiler, insan tipleri, statüler, cinsiyetler, meslekler, gruplar, kuşaklar, olaylar, görsel nesneler, durumlar ve daha başka şeyler, insanların birbirleriyle değişik ölçülerde iletişim kurmasına olanak tanır." Mahalle, bireylerin farklı yapılarla ilişkileneşinin, özellikle de çocuklara kendini bulma, yerini belirleme yolunu açmaktadır. Alver'e (2013: 147) göre mahalle, çocuğun kendini topluma katması için önünde duran bir kapıdır ve çocuk bu kapıdan girmedikçe hayatın gerçek ve katı yüzünü göremeyecek, hayatın insafsız hallerine tanık olamayacaktır. Diğer yandan güvenli sitelerin ilk yatırımcılarından olan bir katılımcı ise çocukların mahalle ortamındaki gibi toplumsal düzlemdeki farklılıkları görmediğini kabul etmiştir. Ona göre, çocukların farklılıkları tanınması ve sosyal ve mekânsal ayrışmaların önüne geçebilme sorumluluğu aile ve okula aittir:

Bir aile zenginse zaten lüks apartmanlarda oturuyor, lüks apartmanlar da lüks semtlerde yapılıyor. Şişli'deki ya da Eski Mado'daki çocukların Kasımpaşa'daki fakir fukaradan ne haberi olur. Oraya da gidip onlarla kaynaşmaz ki. Sınıflar arası kaynaşma olmuyor. Bu kader. Kaynaşma işi, şayet koleje gitmeyip de düz okula gidiyorsa okullarda olur. Çocuğunun kaynaşmasını çok istersen düz okula gönder, çocuğun kaynaşsın. Düz okula vermiyorsun, koleje veriyorsun. Ben bundan müştekiyim. Tamam, benim torunum Ankara'da koleje gidiyor. Evet, kendi benzerleri dışında hiç kimseyi görmüyor. Soyutlanmış yaşıyor. Bu yüzden iyi yetişmediğini düşünüyorum. Bu biraz da ailenin sorunu. Burada iş biraz da aileye ve okula düşüyor. Daha iyi eğitim vermeliler. Birleştirici olmalılar. Bu ayrışmada sitenin hiç bir kabahati yok. İnanın yok. (G25, Erkek, Palm City)

Bu sitelerin eleştirilecek bir yönünün olmadığını, sitelerin çocuklar için avantajları olduğunu belirten katılımcı için sınıflar arası kaynaşmanın olmaması 'kader'dir. Güvenlikli sitelerin kapı ve duvar gibi fiziksel özellikleri içinde bulundukları mekândan fiziksel olarak ayrışmalarına yol açmaktadır. Dışa kapalı olma özelliği, çocukların site içinde sadece 'benzer' olanlarla yakınlık kurmasına ve sadece belirli değerler etrafında ilişki geliştirmesine neden olmaktadır.

Mahallenin ‘huzur ve güven’, ‘eğlence’ ve ‘sosyalleşme’ işlevinin yanı sıra komşular arasında ‘yardımlaşma ve dayanışma’ işlevi de vardır. Baday’ın (2011: 45) da belirttiği gibi yardımlaşma ve dayanışma işlevi “mahallede yaşayanların gündelik hayatını çok daha kolay kılmakta ve mahallede sürekli aileyi anımsatmaktadır. (...) Bu dayanışma hem maddi hem manevi konularda kendisini göstermektedir.” Katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere, mahalle, evde yalnız bırakılmak istenmeyen çocukların komşulara emanet edildiği, yoksulların hayatlarını devam ettirilebilmesi için maddi destek verildiği yerdir:

Mahallede çocuklarımı emanet edebileceğim birileri vardı burada yok, anahtarımı bırakabiliyordum, ben olmadığım zamanlarda çocuklarımın karnını doyuruyorlardı. Komşuluk çok iyiydi orada ama burada ilişkiler iyi değil. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Kendi çocukluğumuzda annelerimiz bir yere gideceği zaman komşularına gönül rahatlığı ile bizi emanet edebiliyordu. Komşularımızın kapısını çalıp su ya da yiyecek isteyebiliyorduk. Şimdi böyle olmuyor. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Mustafa amcamız vardı. Sosyal güvencesi yoktu. Yoksulluk içindeydi. Rahmetli Mustafa amcamıza hep baktık mahalle olarak. Onun çocuklarını okuttuk. Geleneksel bir yapı vardı yani. (G43, Erkek, Bölük Emini Sitesi)

Bireylerin hayatlarında önemli bir yere sahip olan düğün, ölüm, bayram gibi özel günlerde mahallelinin üzerine düşen belli başlı görevler bulunmaktadır. Mahalle sakinlerinin dayanışma içinde bu görevleri yerine getirmesi bireylerin gündelik hayatını kolaylaştırmaktadır. Örneğin, bir kişinin yakını öldüğünde, mahalle sakinleri kendi aralarında anlaşarak cenaze evinin yemek ihtiyacını karşılamaktadır (Baday, 2011: 45). Site sakinleri de ölüm, düğün, bayram, doğum, askere uğurlama gibi özel günlerde tanışmasalar dahi birlik ve beraberlik içerisinde olduklarını, belirli mesuliyetleri yerine getirdiklerini belirtmişlerdir:

Geleneksel hayatı da sürdürebiliyoruz. Düğünlerimizde ve cenazelerimizde birlik içerisinde olabiliyoruz. Örneğin site sakinlerimizden kaybettiklerimiz oldu. Site sakinleri olarak bizler üzerimize düşen görevleri yaptık. Hemen yemekler yapıldı, dualar edildi. (G2, Kadın, Palm City)

Ben çalışan bir insan olduğum için sadece bloğumdaki insanları tanıma şansım oldu. On yıl içerisinde belki bir ya da iki kere birbirimize kahve içmeğe gidip gelmişizdir. Ama cenaze ya da düğün gibi özel durumlar olduğu zamanlarda yapılması gereken ne varsa yapıyoruz. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

G14, site içerisinde bir grubun bu tür dayanışma ağını geliştirmedeğini ifade etmiştir. Site içerisinde gerçekleşen bir düğün etkinliğinin, bu gruba ‘Anadoluvvari’ gelmiş olduğunu belirten katılımcı, o kişilerin ‘izole’ ve ‘asosyal’ bir hayat sürmek istiyor olabileceklerini düşünmektedir. Katılımcı sözlerine şu şekilde devam etmiştir:

Geçen sene komşum kızını evlendirdi. Havuz başında küçük bir eğlence düzenlediler. Havuz kenarını çok güzel süslediler. Çok hoş da bir müzik grubu ayarladılar. Müzik gece on bire kadar bizleri rahatsız etmeyecek bir şekilde sürdü. Site sakinlerinin düğün sahibini tebrik etmesi gerekmez mi? Ben hemen gidip aileyi tebrik ettim ve danslarına eşlik ettim. Ama bazı komşularımın balkon ve pencerelerini kapatıp tüm perdelerini örttüklerini gördüm. Müziği zaten on birde kestiler. Bunda rahatsız olunacak bir şey yoktu bence. Bu tür özel durumlarda “hayırlı olsun komşum” denmesini beklersiniz. Ama buradaki bazı insanların asosyal olduklarını düşünüyorum. Sosyal fobilerimi var yoksa diğer insanları küçük mü görüyorlar bilmiyorum. Belki onların bu tür sitelere taşınma amaçları komşuluk ilişkilerinden kaçmak da olabilir. İzole bir hayat sürmek istiyorlar belki de. Site içerisinde kına gecesi yapılması belki onlara çok Anadoluvvari gelmiş olabilir. Bence insan ilişkileri daha gelişmiş olmalı, bir grup aidiyeti olmalı. Bunları bu site içerisinde yapamazsak nerede yapacağız biz. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

“Komşu komşunun külüne muhtaçtır” atasözü toplum hayatındaki komşuluğun yeri hakkında bilgi vermektedir. Mahallelerde en ufaklık ihtiyaçlar için komşular birbirlerine yardımcıya olmaya çalışırken, ihtiyaçlar fazlasıyla giderilmeye çalışılmaktadır. Ancak yukarıdaki katılımcıların aksine katılımcılardan biri “*Genellikle ben komşu ilişkilerinde mesafe koyarım, ne bir şey alırım ne bir şey veririm.* (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)” şeklinde bir ifadede bulunmuştur. Diğer iki katılımcı da mahallerdeki komşuluk ilişkilerinde dayanışma, yardımlaşma ve paylaşma duygusunun güvenli sitelerde olmadığını belirtmiştir:

Çok daha eski dönemin komşuluk ilişkileri çok farklıydı. O zaman komşuluk ilişkiler daha iyiydi. Bir hastanız olduğu zaman ziyarete gelirlerdi şimdi herkes kendi hayatında, kendi içinde yaşıyor. Şimdi komşuluk ilişkileri yok, çok acil olmadığı müddetçe bir yardımlaşma pek olmuyor. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Bu sitelerin asla mahalle ortamını canlandırdığını düşünmüyorum. Eskiden anneniz git komşudan bir bardak un, 1 tane de yumurta al dediğinde, komşunuz size 10 bardak un, 5 tane yumurta verirdi. Şimdi site içerisinde komşunuzun kapısını çalsanız, gidin marketten alın der, gönderir sizi. (G36, Erkek, Kılıçarslan Sitesi)

Katılımcılar için ‘eski mahalle’ herkesin birbirini tanıdığı, komşularla sıcak ve samimi ilişkilerin kurulduğu, mahallelinin sahip çıktığı “*mahalle bakkalı, mahallede pastanesi, mahalle manavı (G11, Kadın, Begonville Evleri)*”nın olduğu, geç vakitlere kadar özgürce oyunların oynandığı, mahalle sakinlerinin çocukları koruyup, kolladığı güvenli ve huzurlu bir yerdir. Ancak, ‘eski mahalle’ artık geçmişte kalmıştır. Alver’in (2013: 51) de belirttiği gibi mahalle, “çoğu zaman güçlü bir nostalji bahsidir. Pek çok hatıra kitabında mahalle, geçen zamanın, yitirilmiş değerlerin bir dökümü olarak yer alır. Mahalle (...) yaygın literatürde eskide kalanı, eskinin güzelliğini, flu hoşluğunu anlatmak için kullanılır.”

4.2.2. İdeal Ev Mitolojisi

Alver’e (2010: 135) göre güvenli siteler, ideal ev arayışında bir seçenek sunmaktadır. Bir evin sahip olması gereken çevre, sosyal hayat, kalite, konfor, rahatlık gibi niteliklerin hemen hemen hepsinin güvenli sitelerde bulunduğu ima edilmektedir. Bu sınırsız imkânlar ideal ev yaklaşımında güvenli sitelerin etiketi olarak sıralanmaktadır. Bu doğrultuda, güvenli sitelerde oturan site sakinlerine “ideallerindeki ev” kurgusuna yönelik soru yöneltilmiştir. Katılımcıların birçoğu ideallerindeki evin oturdukları ev olduğunu belirtmişlerdir:

Şu anki evim benim idealimdeki evdir. Evimde kendimizi en çok güvende hissediyorum. Evimde rahatlıyorum. (G2, Kadın, Palm City)

Ev denilince aklıma huzur gelir. Huzurlu hissederim kendimi. Evin ayrı bir zevki var. Şuanda kendi evim idealimdeki ev. İstedğim şekilde yaptım ama daha güzel bir şey istersem yalı isterim. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Böyle bir evdi. Doğa ağırlıklı, doğa manzarası olan, doğal manzaranın bu şekilde kullanıldığı bir ev. Ailece en mutlu olduğumuz yer, koşarak gittiğimiz yer. Daha fazlasını hayal edemezdim. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Ben burada çok mutluyum. Tam idealimdeki ev. Belki bu site en azından bir deniz görseydi daha hoşuma giderdi. Burada hem güvenliğimiz var, oturanlar seçkin insanlar. (G19, Kadın, Palm City)

Oturduğumuz ev idealimizdeki ev. Ev, huzur, aile ortamı, muhabbet anlamına gelir. (G20, Kadın, Palm City)

Şimdiki evim idealimdeki evdir. Bahçeyi istediğiniz gibi ekmek, hobi köşeleri oluşturmak mümkün. (G22, Kadın, Palm City)

Yaşadığım ev idealimdeki evdir. Bir proje olarak neyi çizmek isterseniz derlerse bu yeri çizerdim yani. Ev, sıcak bir yuvadır. Sığındığımız bir yerdir. Korunağımız, gerçeğimiz, yuvamız. Yalancı dünyadaki gerçek yerimizdir. Aynı ev deniz gören bir yerde olsaydı daha iyi olurdu. (G44, Erkek, Palm City)

Öncü (1999: 30) ideal yaşam tarzının, tüketim kültürünün önemli bileşenleri olan medya, reklam ve pazarlama aracılığıyla “kendilerini kentin geri kalanından farklılaştırmak” isteyenler için adeta mitleştirilerek sunulmakta olduğunu belirtmektedir. Görüntüler piyasasında üretilen “idealinizdeki ev” mitolojisinde temiz hava, temiz su, genç yaşlı herkesin spor yaptığı aktif bir yaşam, çocuklar için emniyetli açık alanlar, oyun bahçeleri, bahçelerde barbekülerin çevresinde ‘seviyeli’ insanları bir araya getiren bir sosyal çevre sunulmaktadır. Katılımcıların söylemlerinde de bu ideal ev mitolojisinin içselleştirildiği görülmektedir. Site sakinleri ideallerindeki ev üzerine açıklamalarda bulunurken aslında oturmuş oldukları sitenin ve konutun özelliklerini dile getirmişlerdir. Yani site sakinlerinin ideallerindeki ev ile şuanda oturdukları ev birbiri ile tam olarak uyuşmaktadır:

İdealimdeki ev deyince benim aklıma ilk güvenlik gelir. Geceleri o ses nerden geldi demeden rahatlıkla uyuyabileceğiniz, çocuklarınız güvende olduğunu bildiğiniz bir yerdir. İkinci olarak da kullanışlı ve sağlam olması gerekir. Bu da güvenliğin içine girer. Biraz da konforlu olmasını isterim. Orası akacak, burası kokacak, borular eskidi gibi şeylerle beni uğraştırmamalıdır ideal ev. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Güvenlik, bakım ve ulaşım açısından müstakil bir ev istemem. Müstakil bir ev istemem insanları birbirinden çok uzaklaştırıyor. İdeal ev, insanlara kahve içmeye gidebileceğin, sohbet edebileceğin kalabalık bir yer olmalıdır. Bu nedenle siteler bana çok yakın geliyor. (G21, Kadın, Palm City)

Prestijli, güvenliğini isterim, yatırım kendiliğinden gelir. Güvenli bir ev isterim. Geniş bir ev, şu anda çocuklarımız olduğu için geniş bir olmasını isterim, ama ileride çocuklar büyüyünce bizden ayrılınca daha küçük bir evde olabilir. Güvenli ve aynı insanların bir arada yaşadığı site içerisinde bir ev olsun isterim. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Gerçekten de medya aracılığıyla sunulan idealize ev mitolojisi ile huzurlu bir aile hayatı, konforlu bir ev, doğa ile iç içe bir yaşam, 7/24 güvenlik hizmeti, çocuklar için oyun alanları, kendilerine benzer komşularla sosyalleşme imkânı sunmaktadır. Görüşmelerin yapıldığı sitelerde havuz, çocuk parkı, spor alanları, sosyal tesisler bulunmaktadır. Sitelerde sunulan bu sosyal donatılar katılımcıların çoğu için yeterli gelmekle birlikte sitelerin tercih edilmesinde de güvenlikten sonra etkili olmaktadır:

İlk önce çocuklar için havuzun olması cezbetti bizi. Daha sonra güvenliğin olmasıydı. Bazı zamanlarda çocuklar yalnız kalıyorlardı, yani tek başlarına havuza giriyorlardı, güvenli olması avantajdı bizim için. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Sosyal yaşantıları daha fazla, sosyal faaliyetler için ekstra maliyet ayırmanız gerekmiyor, çocuklar burada spor salonlarına, oyun alanlarına gidebiliyor, parka, havuza gidebiliyor, bunları kendileri yapıyor, bu durum çocuklar için daha iyi olur. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Çocuğumun böyle bir sitede büyümesini istedim. Sosyal tesislerden yararlanabiliyorlar. Havuzda vakit geçiriyorlar. Bahçede geç saate kadar vakit geçiriyorlar. (G27, Kadın, Altinkum Konakları)

Görüşmelerin yapıldığı bazı sitelerde ise ortak alanların ve sosyal tesislerin planlanmasına rağmen halen tamamlanmamış olduğu ya da tamamlanmış olsa bile aidatlar toplanamadığı için kullanılmadığı görülmektedir. Site sakinleri bu durumdan şikâyetçidirler. Özellikle de yaşadığı siteyi sadece sosyal donatıları için tercih eden bir katılımcı aidatların toplanmamasından dolayı bu imkânlardan yararlanamadığı için *'enayi yerine konulduğunu'* düşünmektedir:

Sitenin sauna, fitness salonu, açık ve kapalı havuzuna sahip olması bu siteyi tercih etmemde etkili oldu. Ama insanlar o kadar sorumsuz, o kadar toplu yaşama kurallarından yoksun ki. Aidatlar toplanmadığı için sosyal donatıları kullanma imkânımız olmuyor. Ne zaman açılacak diye site yönetimine soruyorum, seneye diye cevap veriyor. Kendimi enayi yerine konmuş hissediyorum. (G6, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Bir takım ekonomik sorunlardan dolayı bazı mekânları kullanamadık, kapalı yüzme havuzumuz var ama onu kullanamadık inşallah önümüzdeki sene kullanabiliriz, onu kullanırsak bizim için yeterli. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Bizim sitede çok fazla çocuklar için bir alan yok. Kullandığımız tek alan çocuk parkı. Çok küçük bir oyun parkı. Kapalı bir otoparkımız olmadığı için boş alanların çoğunda arabalar oluyor. Bu yüzden çocuklar için çok fazla oyun alanı kalmıyor. Bu yüzden ben çocuğumu site dışındaki parka götürmeyi tercih ediyorum. Rahat rahat oynuyor orada. Sitenin çocuk açısından çok bir avantajı yok. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Aslında ortak kullanım alanları daha çok olacaktı ama ne yazık ki yok. Otopark ve yeşil alan yeterli ama park istiyordum çünkü çok çocuk var ama oyun parkı yok. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Ama kapalı spor salonu, kapalı yüzme havuzu olmasını isterdim. Aslında projede başka alanlar da vardı ama yapılmamış. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Özellikle de güvenli sitelerin tercih edilmesinde çocukların güvenliğinin yanı sıra çocuklar için düzenlenmiş olan parklar, oyun odaları ve havuzun olması önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı üzere bu tür donatılar çocukların geç vakitlere kadar sitedeki arkadaşları ile birlikte güvenli ve güzel vakit geçirmelerini sağlamaktadır:

Ayrıca güvenliğinin ve havuzunun olması da burayı tercih etmemizde etkili oldu. Havuza hiç girmiyoruz boşa aidat veriyoruz diye düşünüyorduk ama çocuk olduktan sonra yaz aylarında her gün havuzu kullanmaya başladık. Yeşil alanımız çok fazla olduğu için mesela şimdi oyun parkı yapmayı planlıyoruz. Parkın hemen yanına da anneler için bir çardak yapalım diyoruz. Ama mahallede bu şekilde ortak bir karar alma durumunun olmuyor. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Çocuk parkı ve otoparkının olması bize cazip geldi. Çocuk parkı olduğu için çocuk açısından da tercih ettik biz bu siteyi. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Önceden Dedeman tarafında dörder katlı ikiz bir binadan oluşan apartman dairesinde kirada yaşıyordum. Yaşadığım sitenin güvenlik önlemleri ve havuzu yoktu. Cadde üzerinde bir apartman dairesiydi. İlk önce güvenli olması önemliydi. Böyle bir siteyi tercih etmemizde bir diğer etmen ise havuz olmasıydı. Çocuklarımızın havuzu kullanmalarını istedik. Küçük bir çocuk parkımız var. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Çocuklarımız için buraya taşındık. Daha büyük, bahçeli, güvenli ve özgür bir ortam olduğu için burayı tercih ettik. Şehir içinde böyle bir yer bulamadığımız için burayı tercih ettik. Sosyal yaşantıları daha fazla, sosyal faaliyetler için ekstra maliyet ayırmanız gerekmiyor, çocuklar burada spor salonlarına, oyun alanlarına gidebiliyor, parka, havuza gidebiliyor, bunları kendileri yapıyor, bu durum çocuklar için daha iyi oluyor. Site içindeki arkadaşlar güzel vakit geçiriyorlar. Ayrıca, Buraya araç girmiyor. Araçlarımız arka tarafta. Benim çocuğum burada güvenli bir şekilde bisiklet sürüyor, aklım onda kalmıyor. Herkesin istediği bir şey bu. Gece bile saat 10'da istediğim zaman dışarıya bırakabiliyorum, korkmuyorum yani, düşecek mi, araba mı geçecek, motor çarpacak mı bir şey olacak mı diye, çünkü güvenli bir yer. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Çocuğumun böyle bir sitede büyümesini istedim. Sosyal tesislerden yaralanabiliyorlar. Havuzda vakit geçiriyorlar. Bahçede geç saate kadar vakit geçiriyorlar beraber. (G27, Kadın, Altinkum Konakları)

Çocuklar için taşındık. Eski evimiz ana cadde üzerindeydi. Trafikten dolayı dışarı çıkarmıyorlardı. Rahat rahat oynamaları için buraya taşındık. Onlar çocuklarını yaşasın istedik. Güvenlik de etkili oldu tabi. (G30, Erkek, Osmanlı Konakları)

Öncü'nün (1999) bahsetmiş olduğu küresel yaşam tarzına uygun bir fiziksel mekân güvenli sitelerin çoğunda bulunmaktadır. İstanbul ve Ankara gibi güvenli sitelerde tüm gereksinimlerin karşılanabileceği daha zengin tesisler mevcuttur. Bu sitelerde açık ve kapalı yüzme havuzları, fitness center'lar, tenis kortları, alışveriş merkezleri, okullar, sinema salonları, golf alanları gibi sosyal donatılar bulunmaktadır. Ancak benzer durum İzmir ve Antalya'daki sitelerde mevcut değildir. Akyol Altun (2012: 53) İzmir'deki sitelerin ölçeklerinin küçük ve barındırdıkları nüfusun az olmasından dolayı ticari sürekliliğini koruyamayacağını düşüncesiyle alışveriş, eğlence ve sağlık merkezi, restoran, kafeterya gibi mekânlara yer verilmediğini, ayrıca bunun bir diğer nedeni olarak müteahhitlerin öncelikle konutları bitirip satmak istemeleri olarak ifade etmektedir. Antalya'daki güvenli sitelerde de diğer büyük illerdeki gibi zengin bir sosyal donatı ve imkânlardan söz etmek mümkün değildir. Sadece görüşmenin yapıldığı Palm City'de durum farklıdır. Palm City'de 800 m²'si kapalı, toplam 6500 m²'lik tam donanımlı spor kompleksi bulunmaktadır. Bu spor kompleksinde ikisi açık, biri kapalı olmak üzere üç havuz, çocuk havuzu, fitness merkezi, tenis kortları, futbol, voleybol ve basketbol sahaları, step/aerobik salonu, squash salonu, masa tenisi ve bilardo gibi olanaklar bulunmaktadır. Ayrıca, Palm City Restoran, sağlık merkezi, market, kuaför, masaj salonu, sauna, Fin hamamı gibi kişisel ihtiyaçların karşılanabileceği donatılar yer almaktadır. Palm City içerisinde okul öncesi çağındaki çocukların eğitim alabilecekleri ICCA Uluslararası Anaokulu bulunmaktadır.⁴²

Palm City'nin tanıtım broşüründe “Hayata bir daha gelmeyi beklemeyin” sloganıyla yaşam tarzına ilişkin verilen bilgiler şu şekildedir:

Bitmeyen temposu, stresi ve karmaşası ile yaşadığınız kent, artık kendiniz ve sevdikleriniz için alarm veriyor. Yeniden doğmak, hayallerinizdeki yaşama kavuşabilmek için şu anda doğru yerdesiniz. Maksimum konut konforunun yanı sıra ruh ve beden sağlığını hemen yanı başınızda tazeleyebileceğiniz, siz ve sevdiklerinizin güven ve huzur içinde yaşayabileceğiniz bir kent tasarladık. Şimdi bu tasarının bir ömür boyu keyfini sürün.⁴³

Diğer yandan sitelerdeki sosyal donatıların yanı sıra konserler, sergiler, şenlikler, gezi programları, paket programlar, paneller, turnuvalar, yarışmalar gibi etkinlikler de site içerisinde belirli bir yaşam tarzının oluşumunda büyük rol oynamaktadır (Alver, 2010: 109). Antalya özelinde bakıldığında ise bu tür sosyal etkinliklerin pek gerçekleşmediği görülmektedir. Sosyal donatıların yoğun olduğu Palm City'de bu etkinlikler bakımından da diğer sitelere göre farklılıklar söz konusudur. Sitede, “sosyal etkinlik olarak bayramlaşma,

⁴² <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

⁴³ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

doğum günü partileri, geleneksel zeytin toplama şenliği, yemek toplantıları gibi etkinlikler bulunmaktadır.”⁴⁴ Bu gibi etkinliklerin yanı sıra site içerisinde ve çevresindeki imkânlar da sitenin tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Palm City sakinlerinden biri sitenin ve site çevresinin yaşam tarzına katkılarını şu şekilde açıklamıştır:

Yaşımız ilerlediği için bir hastalık durumunda ne yaparız diye endişelerim oldu. Ama artık bu tür sorunlarımızda kalmadı. Ambulans gerektiğinde civardan hemen temin edilebiliyor. Üstelik site doktor dolu. Her sabah yürüyüşümü yapıyorum. Sabahları arkadaşlarımızla platesimizi yapıyoruz. Kapalı ve açık yüzme havuzumuz var. Sürekli yüzme imkânımız oluyor. Kuaförümüz var. Kuaförü eve çağırıp, manikür ve pedikürümüzü yaptırıyoruz. Küçük çocuğu olanlar özellikle de yabancılar çocuklarını buradaki okula gönderiyor. Yaz okulumuz var. Köye gidiyorsun odununu alıyorsun, yumurtanı alıyorsun. Köy pazarımız çok güzel. Bütün kurum ve kuruluşlar çok yakın. Birçok alışveriş merkezi de açıldı. Orfe At çiftliğinde gelen misafirlerini ağırlayabiliyorsun. Hastane var, eczane var, simit sarayları, ekmek fırınları var. Ama şehir merkezinde alışveriş merkezlerinden başka ne var ki. (G19, Kadın, Palm City)

Bir diğer sitenin yöneticisi ise komşular arası ilişkilerin ve dayanışmanın artması açısından site içerisinde organizasyonların düzenlenmesi gerekliliği üzerinde durarak, site yöneticisi olarak kendi üzerine düşen görevi en iyi şekilde yapmayı çalıştığını belirtmiştir:

Oturulacak küçük bir yer var kamelya gibi. Kamelyada arada bir araya geliyoruz. Doğum günü partileri arada oluyor. Apartmanda da olsa çeşitli organizasyonlar yapılır. Orada yaşayan insanlarla ilgili bir şey. Benim burada yüzde ellinin üzerinde yapılan organizasyonlara katılanlar var. Burada yöneticinin büyük bir fonksiyonu var. Yöneticinin üslubu önemli. Bir araya getirmek için insanlarla diyalog kurmalı, onların ne istediğini bilmeli. Sosyal kaynaşmada yöneticilere çok iş düşüyor. Yöneticinin insanlarla diyalog kurup, onları ortak fikirlerde bir araya getirmesi önemli. Mesela ben yılbaşından bir gün önce bahçede hazırlık yapıyorum, ışıklandırma gibi. Orada insanları bir araya getirmek istiyorum. Muhabbet ediyoruz. Muhabbet esnasında ilerleyen zamanlar için plan yapılmaya başlanıyor. Mesela ayda bir içkili bir mekânda yemek yiyelim diye konuşuldu. Üçüncü senemizde bunu yakaladık. Önemli olan yöneticinin ufkunun geniş olması gerekir. Mesleğim bana bunu verdi. Sosyal olmak önemli. Dolayısıyla bunu burada yakalayabildik. Önemli olan onları ortak bir fikirde birleştirmek. Site içerisindeki organizasyonlar sosyalleşmeyi sağlıyor. Bazı kişiler, sosyalleşme adı altında yaptığımız bu organizasyonlarla hava yaptığımızı düşünüyor. Bizim hava atmak gibi bir derdimiz yok. Amaç beraber olmaktır. Birilerine show yapalım, gösteriş yapalım diye değil. Burada beraber yaşıyoruz. Nasıl bütünleşebiliriz, nasıl çoğalabiliriz, iletişimi nasıl arttırabiliriz. Önemli olan dayanışmayı arttırmaktır. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

⁴⁴ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

4.2.3. “Prestijli” ve “Ayrıcalıklı” Bir Yaşamın Göstergesi Olarak Site

Güvenlikli sitelerde yer alan sosyal donatılar ve etkinlikler, doğa ile iç içe olan güvenlikli ve lüks bir yaşam tüm site sakinlerinin arzuladıkları bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yönüyle, günümüzde konut, insanın en temel ihtiyacı olan barınmak olmaktan ziyade bireylere statü, prestij, ayrıcalık ve kimlik sağlayan bir araç konumundadır. Bartu Candan ve Kırılı'nın (2009) da belirttiği gibi konut -özellikle de güvenlikli bir sitede konut sahibi olmak- “yeni bir statü simgesi haline geliyor. (...) Belli bir sınıfın kendini tanımlama biçiminin çok önemli bir simgesi haline geliyor.” Bu, benzer yaşam tarzına sahip bireylerin, kendilerini toplumun geri kalanından ayrı tutma arzu ve istekleri konut tercihlerinde kendini göstermelerine ve böylece günümüzde konutun seçkinlik ve prestiji ifade edecek şekilde pazarlanan bir tüketim nesnesi olarak kullanılmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda, seçkinlik ve prestij, “orta ve üst-orta sınıf mensuplarına uygun bir davranışla zenginliklerini ekonomikten çok sosyal ve kültürel olarak ifade etmektir (Mağgönül, 2005: 125).”

Güvenlikli sitelerin pazarlanmasında ‘prestij’ kavramı sıklıkla kullanılmaktadır. Cengizkan'ın (2009) da belirttiği gibi bir prestij sembolü olarak konut yaşam tarzını simgeleyen, sınıfsal bağları, inançları, sahibini ya da içinde oturanı temsil eden bir amblem, simge veya gösteriş nesnesi haline gelmiştir. Bu doğrultuda güvenlikli site sakinlerine yaşadıkları sitenin onlara prestij ve statü kazandırıp kazandırmadıkları yönünde soru sorulmuştur. Katılımcıların büyük bir çoğunluğu için güvenlikli bir sitede yaşamak gücün, zenginliğin ve yaşam tarzının bir yansıması olduğu için birer prestij unsurudur. Bu bulguyu destekleyen alıntılardan bazıları şöyledir:

Yaşadığımız konutun bize prestij ve saygınlık kazandırdığını düşünüyorum. Aslında güvenlikli sitenin bize prestij kazandırmasından ziyade yakınlarımıza oturduğumuz yerden gururla bahsetmek hoşuma gidiyor. Dostlarıma ve aileme yaşadığım yerden bahsederken onların mutlu olduğunu görmek beni de mutlu ediyor. Güvenliğin olduğu bir yerde oturmamız bebeğimizin daha güvenli bir ortamda büyümesi açısından avantaj olduğu için özellikle ailelerimizin içi çok rahat. Ya da sitenin havuzu olması ve bu yüzden bebeğimizin eğlenceli bir vakit geçirmesi onları sevindiriyor. Yeşil alanımız olduğu için bebeğimizin gölgede oyun oynaması hoşlarına gidiyor. Aslında şu anda hep bebek odaklı düşünüyoruz. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Tabi. Ne kadar güvenli ne kadar güzel olursa o kadar prestij kazandırıyor. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Kesinlikle düşünüyorum; çünkü hissediyorum bunu. Gerçekten çok özel bir sitede yaşıyoruz. Bulduğumuz site çok özel dört tarafı orman. 18 dönüme 18 daire kurulmuş, çok farklı bir yer burası. Her şey çok özel düşünülmüş bir site. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Havuzlu bir sitede yaşamak ayrıcalıktır. Sitede yaşamak apartmanda yaşamaktan daha farklı oluyor. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Evet, burada yaşamanın bana prestij ve ayrıcalık kazandırdığını düşünüyorum. Ortamınız değişiyor, ayrıcalıklı bir ortama giriyorsunuz. Ayrıcalıklı deyince şu anlamda diyorum, daha önce 2+1 bir evde oturuyordum ama şimdi 4+1 salonu olan ve bahçeli bir evde oturuyorum. Çocuklarım mutlu, evime gittiğim zaman arabamı parka park edebiliyorum, asansörle evime çıkabiliyorum, daha önce sıradan otellerde tatil yapıyordum şimdi ise yurt dışı tatili düşünüyorum mesela. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Oturduğunuz yer neresi diye sorduklarında eğer site de oturuyorsanız insanların bakış açısı çok değişiyor. Bu şeye benziyor, hani insanları önce kılık kıyafetleri ile karşılırsın sonra kişiliği ile yolcu edersin. Nerede yaşadığınızı da söylemek bir insanın yaşantısı ile ilgili ipucu veriyor. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Site yaşamı insanlara kesinlikle prestij kazandırmaktadır. Bu siteyi kimse gösterseniz herkes imrenerek bakacaktır. Ne lüks ve titiz yapıldığını herkes görecektir. (G33, Erkek, Lavanda Evleri)

Kesinlikle prestij kazandırıyor. İstanbul'da bile bir yere gittiğinizde nerede oturduğunuzu söylediğinizde adam bir anda oturuşunu değiştiriyor. Otomatikman sizi bir segmente alıyorlar. İstanbul'da adam Üsküdar'dayım dediğinde hiç bir şey ifade etmiyor ama Yeniköy'de yalıda oturuyorum dediğin zaman nasıl toparlanıyorsa aynı şekilde ben de bu site ilgili bu durumu çok yaşadım. Antalya'da herhangi bir yere gidiyorsunuz, sohbet ediyorsunuz, Kılıçarslan dediğinizde adam sanki uzayda oturuyormuşsun gibi bakıyor. Bu çok kapı açan bir şey. Hayatı kolaylaştırıyor. Kendinizi ifade ederken bile bir tık öne geçiriyorsunuz. (G36, Erkek, Kılıçarslan Sitesi)

Güvenlikli sitelerde sunulan olanakların, çizilen algısal resmin insanları bir statü sembolü olarak cezp ettiği pek çok çalışmada da tespit edilmiştir. Hatta öyle ki, Cséfalvay'ın (2011), "Güvenlik mi? Prestij mi?" isimli çalışmasında, Budapeşte'de insanların güvenlikli siteleri tercih etmelerindeki birincil sebep prestij olarak belirlenmiş, güvenlik ise prestijden sonra ikinci sırayı almıştır (Cséfalvay, 2011'den aktaran: Blandy vd., 2018). Sosyal statü konusundaki benzer argümanı Rosen ve Razin de (2009) de dile getirmiştir. Yazarlara göre, güvenlikli siteleri çekici kılan ne ideolojik, ne de etnik kimlik üzerine ayrışma arzusu ya da güvenlik hususu değil, tamamen sınıf temelli ayrışma isteğinden, ayrıcalıklı sosyal statü arayışından kaynaklıdır. Bu da neo-liberal devletlerin ve onların uzantıları olan yerel

yönetimlerin oldukça işine gelmektedir ve onlar tarafından teşvik edilmektedir. Böylelikle kamusal alanların özelleştirilmesi mümkün olmakta ve devlet kendine düşen pek çok sorumluluktan kaçabilmektedir. Blander, Moser ve Avni (2018), özellikle gelişmekte olan ülkelerde, güvenli sitelerde yaşama motivasyonunun, alenide herkesin ulaşamayacağı elit bir yaşam tarzına ve yüksek düzeyde prestije sahip olma arzusundan kaynaklandığını vurgulamışlardır. Spocter (2018) da Güney Afrika’da yaptığı çalışmada benzer bir bulguya ulaşmış ve insanların güvenli siteleri tercih etme sebeplerini ‘sembolik kapital’ çerçevesinden açıklamıştır. Spocter’a göre, güvenli siteler öyle çekici sunulmaktadır ki, insanlar, kapalı alanlar ardında adeta ütöpik bir dünyada yaşamaktadır. Sitelerin isimleri dahi, ayrıcalıklı bir vizyon, saygınlık, statü ve elit bir estetik anlayışı vurgulamaktadır. İnsanlar böylesi bir sembolik kapitale sahip olma güdüsüyle güvenli siteleri tercih etmektedir.

4.3. “Güvenlikli Yaşama” İsteği

Bu çalışmanın kapsamında yapılan nitel veri analizi, bireylerin güvenli sitede yaşamayı seçmesindeki ve sürdürmesindeki temel ve en sık vurgulanan sebebin ‘güvenlikli yaşama isteği’ olduğunu ortaya koymuştur. Bu tema, araştırma kapsamında görüşü alınan tüm katılımcıların üzerinde durduğu güçlü bir bulgu olarak belirmiştir. Yapılan kodlamalar bu ana temanın dört farklı alt temaya ayrıldığını ortaya çıkarmıştır. Bu alt temalar şöyledir:

- (1) Çocuğun Güvenliği
- (2) Kadının Güvenliği
- (3) Eşyanın Güvenliği
- (4) Güvenlik Önlemlerine Rağmen “Güvensizlik Hissi”

Aşağıdaki bölümde, önce ana tema olan ‘Güvenlikli Yaşama İsteği’ tartışılmış, sonra bu konunun alt temalara tek tek odaklanılmıştır.

Güvende olma ihtiyacı insanlık tarihi kadar eskidir. Yapılan arkeolojik çalışmalarda ilkel insanların barınak olarak kullandıkları mağaralarda, taş, odun gibi benzeri korunma amaçlı materyallerden yapılmış kalıntılara rastlanılmıştır. Bu materyaller, insanların barınma ve avlanma ihtiyaçlarını gidermenin yanı sıra çeşitli tehditlere karşı korunma çabası içinde olduklarını da ortaya koymuştur. İlk barınaklardan günümüz konutlarına kadar geçen her aşamada değişen barınma şekilleri insanlığın her döneminde görülen ve değişen güvenlik ihtiyacına göndermede bulunmaktadır (Bağdu, 2010: 61). Newman’ın (1978) da belirttiği gibi bir çevrenin daha da yaşanabilir olması için gerekli koşulların en başında “güven duygusu” gelmektedir. Kentsel mekânda güven duygusunun oluşması ile birlikte bireylerin yaşam

kalitelerinde önemli bir artış sağlanmış olur. Ancak, yaşanan çevreye karşı güvensiz duyguların geliştirilmesi bireylerin olumsuz bir bakış açısı geliştirmelerine ve dış dünya ile ilişkilerinde kendilerini güçsüz hissetmelerine neden olmaktadır. Bu nedenle, kentsel mekânlarda güvenli yaşam alanlarının oluşturulması, aile ve toplumun sosyal rehabilitasyonu için en önemli araçlardan biri haline gelmektedir (Newman, 1978'den aktaran Tümer, 2006: 87).

Bu noktada, güvenle bağlantılı olan “ev” kavramı insanın kendisinin ve ailesinin can ve mal varlığını koruma, savunma, güvenli bir ortamda yaşama ihtiyacından dolayı önemlidir. Alver (2010), ev ve güven arasındaki ilişkiyi şöyle vurgulamıştır:

“Ev” in inşa edilme nedeni öncelikli olarak güven duygusudur. Diğer bir ifadeyle, tüm çeşitlerine ve farklılıklarına karşın, bütün evler aynı sorunla beraber ortaya çıkmıştır: güvenli yaşam. Ancak süreç içinde bazı evlerin güvenlik sorunu daha fazla öne çıkarılmaya başlanmıştır. Zamanla kimi evlerin sadece güvenli olduğu, diğerlerinin ise tehlikelere açık olduğu bir düzlem ortaya çıkmıştır (Alver, 2010: 60).

Alver'in (2010) de bahsetmiş olduğu gibi ‘güvenlikli yaşama isteği’ güvenli sitelerin ortaya çıkmasında ve tercih edilmesinde önemli bir oynamıştır.

Güvenlikli sitelerde giriş ve çıkış her zaman güvenlik görevlileri veya kameralar ile kontrol altındadır. Güvenlikli sitelerin ilk örneklerinde giriş-çıkışların kontrollü olması toplum tarafından yadırganan bir durumdur. Ancak zaman içerisinde bu durumun gerekli olduğu görülmeye başlanmıştır. Katılımcılar, sitelerin denetimli bir giriş çıkışa sahip olmasını olumlu bulmaktadırlar. Özellikle de site bitişiği ve yakınında yaşayıp, siteye gündelikçi ve temizlikçi olarak çalışmaya gelen kadınların ağabeylerinin ya da eşlerinin siteye gelmesi pek hoş karşılanmamakla birlikte, güvenlik görevlilerinin ev sahibine haber vermesi mutlaka istenilen bir durumdur. Bu durumu vurgulayan bir alıntı şöyledir:

Ev işlerini yerine getiren çalışanlarımın eşleri ağabeyleri almaya geliyorlar mesela. Ben o gelen kişilerin kim olduğunu bilemem ki. Evimize girip evimde çalışan kadına zarar versin asla istemem. Çünkü o insan benim sorumluluğumdur. Bu yüzden güvenlik mutlaka arayıp haber veriyor. Ben de eğer evde yoksam hemen evi arayıp bayana soruyorum birilerini bekleyip beklemediğini. Eğer o onay veriyorsa güvenliğe tekrar haber veriyorum. (G2, Kadın, Palm City)

Alver'in (2010:180) de belirttiği gibi giriş-çıkışların denetimli olması, siteye girmek isteyen yabancılara güvenlik elemanlarınca kimlik sorulması ya da kime geldiğine dair bilgi alınması, kısacası sitenin adeta güvenlik çemberi içerisinde yapılandırılması site sakinlerinin onayladıkları bir durumdur. Güvenlik görevlilerinin “*gelen kişinin yolunu kesip, kimsin, kime*

geldin, nereye gidiyorsun sorması, haberdar edilmek (G38, Kadın, Garden Loft Evleri)”
katılımcıların hoşuna giden bir durumdur:

Kapıda güvenliğin durup da “kimsin kime geldin” diye sorması gelen kişiyi bizlere haber vermesi ya da şüphelendiği birini içeri sokmaması önemli. Çok yakın arkadaşlarınız ya da aileniz geldiği zamanlarda güvenliğin bize haber vermesi belki karşıdaki insanlar açısından sıkıntı olabilir. Ama gelen gidenin bize haber veriliyor olmasından çok yerinde ve gerekli bir kural bence. Kendimi ve ailemi güvende hissetmeme yol açıyor. Zaman içerisinde yakınlarımızın da bu duruma alıştığını düşünüyorum. Sitenin belli kuralları ve bizler de bu kurallara uymak zorundayız diye düşünüyorlar. Evimize geldiklerinde “sitenize girmek de ne kadar da zormuş” diye yorum yapanlar oluyor. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Gelen misafirin bundan rahatsız olmaya hiç hakkı yok. Sen sorup sormazsan nasıl sağlayacaksın sitenin güvenliğini. Bekçileri azarlayanların olduğunu duyuyorum. Bu insanlar bizim güvenliğimiz için görevini yapıyor. (G19, Kadın, Palm City)

Sitenin denetimli bir girişe sahip olması benim için çok şey ifade ediyor. Ben bir çalışan anneyim, herkesin evime girip çıkmasını istemiyorum. Marketten biri bir şey getirmesi durumda bile haber verilmesini istiyorum, evimde çalışanların bile eve birilerini getirecekleri zaman haber vermelerini istiyorum, artı daha özel hissediyorum kendimi. Mesela çalışmıyorum, evdeyim daha özel oluyor, güven bence en önemli sebep, kamera olduğunda, telefon çalındığı zaman haber verildiğinde hiç rahatsız olmuyorum, gelen misafirin geldiğinin haber verilmesi bile güzel, çünkü kendimi hazırlıyorum. Bir nevi patron gibi olmak, iş yerinde patronun sekreteri var birileri geldiğinde haber vermesi gibi, evde de patronculuğu hissettiriyorlar sana. Ekstra bir güvenlik sistemi kurmadık, sadece site güvenliği var. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Kapıma kadar birinin gelmesi beni rahatsız ediyor. Çünkü 12 yaşında oğlum var. Onu yalnız bırakıyorum evde. En büyük neden bu yani güvenlik. (G38, Kadın, Garden Loft Evleri)

Yabancıların girişi kontrollü oluyor. Özellikle bahçede oynayan çocukların güvenliğini sağlıyor. (G45, Kadın, Olimpos Konakları)

Kadın katılımcılar için denetimli girişlerin olması eve gelen misafire karşı “ani yakalanmamak” ya da istenmeyen bir kişileri geri çevirmek açısından da olumlu olarak kabul edilmektedir.

Giriş çıkışların kontrollü olması, denetimin olması güzel. Mesela biri size geldiği zaman haber verilmesi güzel. Ani yakalanmıyorsunuz mesela. İstemesen kabul etmeyebilirsin. Böyle durumlar da oluyor. Güzel ya. Denetimin olması güzel. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Haber veriyorlar, bu güzel oluyor, gelen olduğu zaman kendimize çeki düzen veriyoruz; bu güzel. (G7, Kadın, , Zara Park Attalos Evleri)

Görevli telefon edip, kimin geldiğini bana haber veriyor. İstemezsem gelen kişiyi içeri alma diyebiliyorum. Ya da gelen tanıdımsa kendimi derleyip toparlıyorum. (G19, Kadın, Palm City)

Güvenlikli siteler, gelişmiş güvenlik endüstrisinin sunmuş olduğu tüm imkân, fırsat ve ürünlerin kullanılması ile site sakinlerine güvenlik ilkesinin merkezi bir önem taşıdığı izlenimini vermektedir. Bu bağlamda, katılımcılara “Neden evinizin güvenlikli bir sitede olmasını tercih ediyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Araştırmanın da esas konusu olan bu soruya farklı yanıtlar verilmiş olsa da güvenlikli sitelerin tercih edilme nedenleri arasında ‘güvenlik’ tüm katılımcıların üzerinde durduğu en önemli unsur olarak yer almış ve bu çalışmanın da en önemli teması olarak ortaya çıkmıştır.

Güvenlikli sitelerde var olan fiziksel güvenlik, bireylerin konut tercihlerinde çocuklarının ve ailelerinin rahatı ve güvenliği için bu tür konut alanlarına yönelmelerine yol açmaktadır. Bu çalışma kapsamında bireylerin tercih etmiş oldukları konut ve yaşam çevresinin, onların güven ya da güvensizlik duygusunun oluşmasında önemli bir rol oynadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bu bulguyla ilgili olarak, Low’un (2004: 89) da belirttiği gibi güvenlik önlemleri, kameralar, özel güvenlikçiler, kapılar, duvarlar ve fiziksel bariyerler ile kuşatılmış güvenlikli sitelere sığınmak bireylerde duygusal güvenliği sağlamaktadır. Low’ın altını çizdiği bu durum, bu çalışmanın bazı katılımcıları tarafından şu şekilde vurgulanmıştır.

Bu tür güvenlik önlemleri kendimi garip hissetmeme neden olabiliyor ama daha güvenli geliyor bana. Güvenliğin olması kendimi daha güvende olmama yol açıyor. (G1, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Güvenlikli bir sitede yaşamak herhangi bir mahalledeki bir apartman dairesinde yaşamaktan çok daha güvenli. Apartmana kimin girip çıktığı hiçbir zaman belli değil. Örneğin çocuğum yedi yaşına geldiğinde onu evde tek başına bırakıp markete gidebilirim. Ama bir apartman dairesinde yaşıyor olsaydık onu asla evde tek başına bırakmayı düşünmezdim. Apartmanın giriş kapısı kapalı olsa bile zile bastığımız her zaman kapıyı size açıyorlar. Bu yüzden apartmana kimin girip çıktığı belli olmuyor. Mahallede oturmaktan korkarım. Şu anda oturduğumuz sitede görüntülü diyafon sistemi var. Zil çaldığında kapınızın önünde kimin olduğunu görebiliyorsunuz. Eşim ticaretle uğraşıyor. Bankaya uğrayamadığı zamanlarda eve yüklü bir para getirmek zorunda kalabiliyor. Gönül rahatlığıyla parayı evde bırakarak dışarı çıkabiliyoruz. Ben de değerleri eşyalarım çok sahip çıkamam. Ortalık yerde takılarımı çok bırakırım. Ayrıca evimizde çok fazla elektronik eşya bulunuyor. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Güvenlik sistemlerinin olduğu bir yerde kendimizi güvende hissediyoruz. Kameralarını ve güvenlik önlemlerini gören kötü amaçlı insanlar bu tür yerlere yaklaşmak istemiyorlar. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

İnsanların rahat etmesi ve huzurlu olması için güvenliğin olması lazım, kamera sistemi, sağlam duvarlar sürekli olması lazım, çitlerin olması lazım. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Güvenliğin olduğu bir sitede yaşayarak kendimi güvenli ve huzurlu hissediyorum. Hiç bir korkum olmadı şimdiye kadar. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Kendimi kesinlikle güvende hissediyorum. Dün anahtarı unutmuşum, bütün gün kapının üzerindeydi. Herkesin anahtarları kapının üzerindedir. Sorun olmaz hiç. (G20, Kadın, Palm City)

Ben kendimi güvende hissediyorum. Güvenlik önlemleri, duvarlar kendimi güvende hissettiriyor. (G23, Kadın, Palm City)

Güvenliğin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Kendimi güvende hissediyorum. Daha rahat oluyorum. Güvenlik iyi bir şey bence. Herkes kendini güvende hissetmek ister. (G31, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

Katılımcılar özellikle Antalya'nın en kalabalık caddelerinden olan 100. Yıl Caddesi ve Güllük Caddesini suç korkusunun ve güvensizlik hissinin yoğun yaşandığı bölge olarak kabul etmektedir. Gecekondulardan apartmanlaşmaya doğru bir geçişin olduğu bu bölgelerde zaman içinde yoğun bir insan kalabalığı ve çevre kirliliği yaşanmaya başlamış, emlak değerlerinin düşmesi ile de genellikle düşük gelirli insanların ya da 'sınıf altı' olarak kabul edilen insanların yaşadığı bir yer olmuştur. Bauman'a (1999a: 99-100, 112) göre sınıf altı, gasp, cinayet, şiddet gibi davranışlarda bulunarak, bireylerin yaşamlarına, mülklerine ve toplumsal düzene karşı bir tehdit olarak görülen ve insanlarda korkunun oluşmasına neden olan heterojen yapıli bir kesimdir. Tehlike artık 'içselleştirilmiş dışarıdan'⁴⁵ değil, toplum içinde bulunan, yerli topraklarda yetişen 'korkulan insanlar'dan oluşan 'sınıf altı'ndan gelmektedir. Sınıf altı en çok kendilerinden korkmalarıyla göze çarpan ve görülen insanlara ilişkindir. Antalya'nın en eski yerleşimlerinden olan bu caddeler de gündüzleri herkesin hiç bir sıkıntı duymadan dolaşılabilirdiği yerlerken, akşamları tekinsiz ve suç makinesi olarak kabul edilen insanların mekânı olarak kabul edilmektedir. Bu caddelerdeki gerek fiziksel gerekse sosyal

⁴⁵ Bauman'a (1999a) göre Soğuk Savaş döneminde, siyasetçiler, dışarıdan gelecek olan tehlikelere karşı bireyler üzerinde toplumsal bir tehdit algısı oluşturmak adına baş düşman olarak komünizmi ilan etmiştir. Ancak Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra yeni bir tehlike unsuru yaratılmak istenmiş ve toplumsal güvenlik algısı dış tehditlerden, iç tehditlere doğru evrilmiştir. Korkulan insanlardan oluşan sınıf dışının keşfi, rastlantısal olmayan bir şekilde Soğuk Savaş'ın bitimine denk düşmektedir. Sınıf dışı kesim, savaşılmaması gereken bir iç düşman olarak kabul edilmektedir. Toplum içerisindeki "iç düşmanlar" ne kadar güçlenirse, çoğunluğu oluşturanların onların cezalandırılmalarını görme istekleri de o kadar güçlenmektedir. Örneğin, Clinton, başkanlık seçimlerini polis gücünü arttırmayı ve daha donanımlı hapisaneler sözü vererek kazanmıştır (Bauman, 1999a: 99, 112).

düzensizlikler bireylerdeki suç korkusunun artmasına neden olurken, suça maruz kalma olasılıklarını da arttırmaktadır.

Katılımcılar, suçun lokalleştiği bu sokak ve caddelere karşı ‘*güvensizlik*’ ve ‘*tedirginlik*’ geliştirmiştir. Kul’un (2013:125) da belirttiği gibi “gündelik rutinde çok önemli bir yaşam parçasını oluşturan sokak ve caddelerin suç açısından lokalleşmesi, insanların suçtan korkmasına ve korunmak için tedbirler almasına veya tedbirleri arttırmasına neden olmaktadır.” Özellikle kız çocuğu olan erkek katılımcılar, çocuklarının bu bölgelerde suça maruz kalacağı endişesini yaşamakla birlikte, farklı cinsel davranış biçimi geliştirmiş olan travestilerin bölgede görünür olmalarından şikâyetçilerdir:

Valla ben yirmi sene boyunca 100. Yıl’da oturdum. Akşam ondan sonra dışarıya çıkmaya korkuyorum. 100. Yıl çok kötü zaten özellikle bu bölge travesti ile anılan bir bölge oldu, çok kötü. Yıllardır bunun sıkıntısını çok çekiyoruz. Dükkân tuttuğum zaman alay ettiler benimle. Çok olaylar oldu, gasp gibi. Mesela arkadaşım işe giderken gasp edilmiş. (G15, Erkek, Altınkum Konakları)

Güllük bölgesi sıkıntılı bir bölge biliyorsunuz. Çok fazla travesti yaşıyor. Benim kız çocuğum var. Onları görerek büyüsün istemedim. Bu yüzden site yaşamını tercih ettik. Burada olmamın en büyük nedeni çocuk. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Çevrede bir sürü sapık var. Artık kent yaşamında insanlardan çok korkuyorsunuz. 15 yaşında kız çocuğum var. Onu 100. Yıl’da tek başına bırakmaya korkarım. Buradaki suçlara maruz kalsın istemem. İnsanın başına her an her şey gelebilir burada. Özellikle akşamları sıkıntılı insanlar oluyor. Ama sitede akşam çıkıp yürüyüşünü yapabilir. Sitenin güvenli olduğunu bilmek güven getiriyor. (G44, Erkek, Palm City)

Yukarıda görüşlerine yer verdiğimiz katılımcıların hem yaşadıkları siteye taşınmadan önce bu bölgede yaşadıkları hem de iş yerlerinin bu bölgede yer aldığı tespit edilmiştir. Bölgeyi iyi tanıdıklarını belirten katılımcılar, bu caddelerin suçun gelişimine açık yerler olarak görmekte ve ailelerinin güvenliği için güvenli siteleri tercih etmektedirler.

İç düşmanlara karşı geliştirilen korkular doğrultusunda bireyler, kentin içinde kendi malikânelerinin yalıtılması ve sağlamlaştırılması arayışı içine girerek, kendilerini ve ailelerini her türlü suçun tezahür ettiği kentsel mekândan ve korkulan insanlardan ayırmak ve uzak tutmak istemektedir. Bir zamanlar, kentlerin etrafını boydan boya çeviren duvarlar artık çok farklı yönlerde kenti boydan boya bölmektedir. Kentle olan ilişkiyi bölen yüksek duvarlar, güvenlik görevlileri, elektronik giriş çıkış kapıları, kamera sistemleri ve sadece bu özel güvenlik sistemlerini satın almaya gücü yetebilen belli kişilerin girebildiği sıkı koruma altındaki kamusal mekânlar, kentin dışından gelecek tehditlere karşı alınmış bir önlem

olmaktan ziyade istenmeyen hemşerilere karşı alınmış önlemlerdir (Bauman, 2006: 57-58). Benzer şekilde, Balta Paker'in (2009: 205) de belirttiği gibi toplumsal güvenlik algısının, bizden farklı olandan bize benzeyene doğru kayması ile birlikte öngörülebilir güvenlik durumu bir güvenlik parayonası haline gelmekte ve güvenliğin öznesini, dış düşmandan, içimizdeki düşmana dönüştürmektedir. Bu güvenlik parayonası, bireylerin kendilerini güvensiz bir dünyada yaşıyor gibi hissetmelerine neden olmaktadır. Bu durum, katılımcıların ifadelerinden de anlaşıldığı üzere bireylerin kendisi dışındaki her şeyi tehdit olarak algılayarak kendi mal varlıklarına ya da can güvenliklerine yönelik olarak gerçekleşebilecek gasp, kapkaç, hırsızlık, organ kaçakçılığı gibi suçlara karşı kendilerini tehdit altında hissetmelerine neden olmakta ve katılımcıların korku içinde yaşamalarına ve kendilerini güvensiz bir dünyada yaşıyor gibi hissetmelerine yol açmaktadır. Bu, kendisinin ve ailesinin sürekli bir biçimde güvende olma ihtiyacı hissini ortaya çıkartmakta, site içerisinde ve konut içerisinde alınan güvenlik önlemleri bu güvensizlik hissini bir dışavurumu olmaktadır.

On yıl önce olsaydı şehir içinde olmak isterim ama şimdi yaşla ilgili olacak daha şehirden uzak bölgelerde ve güvenli sitelerde yaşamak istiyorum. Çünkü kentte tehlikeler çoğaldı, uyuşturucu kullanan insanlar sokakta, fuhuş yapan insanlar sokakta. Dolayısıyla çocuklarımın onları görmesini istemiyorum. Çocuklarım için böyle kıyıda köşede yaşamak isterim, daha steril bir ortam isterim. Ama ne yaparsak yapalım olmuyor, onları kentten soyutlayamıyoruz, yine de görüyorlar öyle insanları. Antalya'da suç oranının yüksek olduğunu düşünüyorum ben. Kimsenin kimseye bir tahammülü yok. Bugün hastanede bile birbirine girdi insanlar. Şaşırdım yani. Patlama noktasında insanlar diye düşünüyorum. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Bana sorarsınız apartmanlardan daha güvenli bu siteler. Can güvenliği bu. Elimizden geldiği kadar canımızı korumaya çalışıyoruz. Malından vazgeçtin canın daha önemli. Şimdi bu sitede güvenlik önlemleri olmasa evimize ayrı kurdurmamız gerekecek. Şehirde kaçınıcı katlara giriyorlar. (G19, Kadın, Palm City)

Artık dünyanın çivisi çıktı. Artık malımıza zarar gelmesinden ziyade can güvenliğimizden şüphe duymaya başladık. Ben insanlardan korkar hale geldim. Ankara'da tek başıma gezebilirken, şimdi arabamın kapısını kilitleyerek dolaşıyorum. İnsanlara karşı güvensizliğim oluştu. Bu yüzden, kesinlikle yaşadığınız yerde güvenlik önlemlerinin olması gerekiyor. Sitenin bu avantajı var. (G22, Kadın, Palm City)

İlk olarak can güvenliği kalmadı kentlerde. Bu nedenle, yani güvenlik sorunundan kaynaklı olarak güvenli sitelerde yaşamak önemli. Hırsızlıktan dolayı can güvenliği kalmıyor, eskiden hırsızlığın da bir şerefi vardı ama şimdi öyle değil. Sadece bir şey çalmak için girerlerdi eskiden ama şimdi önce öldürüp sonra çalışıyorlar. (G44, Erkek, Palm City)

Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, suça maruz kalma korkusunu arttıran en önemli faktör yaşanan kentteki suçluların varlığı/suç oranları gelmektedir. Suç oranları artış gösterdikçe, suç korkusu da artmaktadır (Kul, 2013: 101). Katılımcılar da son yıllarda Antalya ilinde gerçekleşen suç vakalarında artış olduğunu ifade etmişlerdir. Site sakinlerinin suç oranlarında artışın olduğuna yönelik düşüncelerini, kendilerinin ve yakınlarının güvenliğine ilişkin endişelerinin artmasına yol açmaktadır. Bu durum, suç korkusunun da artışına neden olmaktadır. Ancak, katılımcılar Antalya ilinde suçun arttığını belirtmekle birlikte suç korkularına ve güvensizlik hislerine ilişkin nesnel bir başlangıç zamanını verememektedir.⁴⁶

Katılımcıların sadece bir kısmı hırsızlık gibi kötü bir durumla karşı karşıya kalmakla birlikte katılımcıların büyük bir çoğunluğu medyadan izledikleri suça ilişkin haberlerden ve tanıdıkları insanların başından geçen olaylar doğrultusunda bir güvenlik algısı geliştirmişlerdir. Bir başka ifade ile herhangi bir suça maruz kalmayan katılımcıların tanıdık veya akrabalarının suç hikâyelerinden ya da medyada aktarılan suç haberlerinden edindikleri bilgilerin etkisinde kaldıkları görülmüştür. Bu, suç korkusunun ve güvensizlik hissinin ortaya çıkmasında önemli bir rol oynamaktadır. Site sakinleri, korku ve güvensizlik hissinin oluşmasında birebir yaşamış oldukları herhangi bir mağduriyet söz konusu olmadığını şu cümlelerde açıkça ifade edilmiştir:

Çok kötü insanların da olduğu bir dünyada yaşıyoruz. Birçok kötü olay duyuyorsunuz. Aldatmaca kandırmaca olaylar duyuyoruz. Her gün haberlerde cinayet olaylarını izliyoruz. Ben her şeyden korkar oldum artık. (G2, Kadın, Palm City)

Müge Anı'yı izliyoruz hepimiz. Görüyoruz hayatın çirkinliklerini, insanların ne kadar sapık olduklarını hırsız olduklarını. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Televizyonlardan her gün izliyoruz olan biten kötü şeyleri. Her şey olabilir. İnsanların başına kötü şeyler gelebilir. Hırsızlık, gasp olayları arttı. Çocuklar kaçırılıyor. Bana göre artık güvenlik lüksten öte bir ihtiyaç haline geldi. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

⁴⁶ Katılımcıların bu söylemlerinden sonra TÜİK verileri incelenmiştir. Antalya ilinin 2010-2016 yılları arasında suç türüne göre ceza infaz kurumunu giren hükümlü sayısı incelendiğinde toplam suçların 2011 yılından sonra sürekli bir artış gösterdiği görülmektedir. Özellikle de 2012 yılında öldürme, yaralama, ateşli silahlar ve bıçaklar ile ilgili suçlar, cinsel suçlar, hırsızlık ve yağma (gasp), uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma, imal ve ticareti ile ilgili suçlarda önceki yıllara göre artış yaşandığı görülmektedir. Ayrıca, 2012 yılında ceza infaz kurumuna giren hükümlü sayısını İstanbul (14.546) ve İzmir'den (8975) sonra Antalya (6.482 kişi) izlemektedir. Diğer yandan Antalya ilinde gerçekleşen suç türleri yıllara göre artış ya da azalış gösterdiği yani dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

Televizyonlarda görüyoruz, adamın arkasından yaklaşıyor bıçaklıyor gidiyor. Para için, başka şeyler için her şeyi yapabiliyorlar. Kentler tehlikeli artık. Televizyonlardan dolayı suçun boyutları değişti. Suç işleyecek olanların ufku açıldı. Yeni yöntemler öğrendiler. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

112 çalışanı olarak sürekli suç kokusu ile yaşıyorum. Sırf işinizden dolayı değil aslında günlük yaşam içerisinde suça maruz kalma riskiniz çok fazla. Az önce bir arkadaşım ile konuşuyorduk. Kendisine karşı büyük bir kural ihlalinde bulunan bir sürücüyle hiç muhatap olmadan yoluna devam etmek zorunda kalmış. Nasıl bir insanla karşılaşacağın belli değil, saçma sapan bir trafik tartışmasından insanlar ölebiliyor. Adam silahını çekebiliyor. Bir çok olay dinliyoruz. (G34, Kadın, Olivium Evleri)

Artık insanlar öyle bir hale geldi ki kimse kimseye güvenmiyor. Komşusuna bile güvenmiyor iyi tanımadığı sürece. Sürekli bir şeyler okuyoruz ve duyuyoruz. Yani gözünün önünde, anında erişebileceğin bir yerde olsun çocuğun istiyorsun. Bu yüzden de kimse bırakmıyor çocuğunu mahallede. Dışarıda bir sürü şeyler duyuyoruz ve korkuyorum. Bu sebepten böyle siteler daha cazip hale geliyor. (G35, Kadın, Duayen Konakları)

Hırsızlık ve ya bunun gibi herhangi bir olayla karşılaşmadım. Antalya'ya taşındığımda bir yıl güvenli olmayan bir evde kaldım. Orada hırsızlık olayları ile ilgili bir şeyler duydum. Oradaki evim 6. katta olmasına rağmen gene de çok rahatsız oluyor insan. Kendini güvende hissedemiyorsun. Dünya o kadar kötü ki artık. Bu açıdan güvenliği olan siteler bana güven veriyor. (G38, Kadın, Garden Loft Evleri)

Bu güvenlik önlemleri tabi ki hırsızlık adına önlemler ama ben daha çok çocuklar aşağı bahçeye inince içim rahat etsin istiyorum. Site kapısının dışına yani dışarıya çıkmasını ya da kaçırılma olayı olmasını istiyorum. Mahallelerde çocuklar aşağı inip, rahat oynamıyorlar. Kimse çocuğum aşağı insanın oyun oynasın istemiyordur herhalde. Bu durumun oluşmasında haberler çok etkili. Gasp, cinayet, çocuk kaçırma, trafik kazaları gibi haberlerden etkileniyoruz bence. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

O kadar kötü olaylar yaşanıyor ki. O duyuyoruz etrafımızdan, okuyoruz gazetelerde, televizyonlarda her gün izliyoruz. Sitenin güvenli olması içimizi rahatlıyor. (G44, Erkek, Palm City)

Aslına bakarsanız insan çocuklarını koruma altına almak istiyor. Bu yüzden dışarıda gezmesini istemiyoruz. Her gün haberlerde izliyoruz, kaçırılma, taciz ya da daha kötülerini. Dışarıda bambaşka bir dünya var ve bu dünyaya savunmasız bir çocuğu bırakmak istemiyoruz. Mesela madde bağımlıları ya da dilenciler var. Bunları gördükçe daha da uzaklaşıyor oluyorsunuz sokaklardan ve şehirlerden. Mesela benim gençliğimde sokak çocukları⁴⁷ vardı. Şimdi nasıl bilmiyorum⁴⁸ ama o çocuklar her şeyi yapmaya

⁴⁷ Kavur ve Koşkun'a (2009: 81) göre "idealize edilen çocuk portresi "masum ve sevimli, ailenin ve toplumun geleceğini temsil eden, dolayısıyla korunması, eğitilmesi ve disipline edilmesi gerektiği" şeklindedir. Bu portrenin karşısında ise her türlü tehlikeye açık, hatta tehlike arz eden, geleceğinin olmadığı düşünülen "sokak çocukları" bulunmaktadır. Sokaktaki çocuk, evdeki çocuğun güvenliğine karşı bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu iki ayrı çocuk portresini aynı kategoride düşünmek çocukluk tahayyülünü tekinsizleştirmektedir. Ebeveynler, bu tekinsizliğe karşı pratikler geliştirmektedirler. Güvenlikli sitelere taşınmak, çocukların oyun alanlarına ve oyun saatlerine müdahalede bulunmak, koruma adı altında gözetleme pratikleri uygulamak bu pratiklerden bazılarıdır."

müsait hale gelmişlerdi. Bunlarla karşı karşıya gelmemek için de böyle bir siteyi tercih ediyoruz. (G47, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

Suç korkusu üzerine yapılan çalışmalarda da herhangi bir suçun mağduru olmayanların suça maruz kalanların anlattıklarının yanı sıra medya aracılığıyla öğrenmiş oldukları suça ilişkin senaryolardan dolayı suçtan korkma eğilimi gösterdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bu, bireylerin kendilerinin de bir gün aynı şekilde suç mağduru olacakları endişelerinin doğmasına sebep olabilmekte ve günlük yaşantıları bundan etkilenebilmektedir. Ayrıca bu durum, gerçek mağduriyetten ya da suç oranlarından daha yüksek düzeyde bir korkuya neden olmaktadır (Kul, 2013: 37; Sipahi, 2016: 44; Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010: 71). Yukarıdaki söylemler de katılımcıların medyadan ve sosyal çevreden dinlediklerinin etkisi altında kaldığını, suç korkusu geliştirdiklerini ve bu noktada güvenli sitede yaşamının güvenli bir yaşama işaret ettiğini göstermektedir. Soyal Holding Ceo'su Emre Çamlıbel, İstanbul'daki suç oranlarındaki düşüşe rağmen suça ilişkin korkunun artmasını gelişen iletişim araçları ile ilişkilendirerek şu şekilde açıklamaktadır:

Son on yılda İstanbul'da suç oranları azalıyor ancak tabi ki on sene önceki iletişim imkânları ile bugünün imkânları da farklı olduğu için teknolojik olarak, belki on sene önceki haberler çok hızlı yayılmazken, bugün çok hızlı ve belki de biraz abartılarak yayıldığı için -Twitter olsun, televizyonun farklı kanalları olsun, çok hızlı yayıldığı için- suç oranları düşmesine rağmen bu konudaki duyarlılık belki de biraz suni bir şekilde biraz da artmış da olabilir.⁴⁹

Çalıbel'in düşüncesine paralel olarak bazı düşünürler suç korkusunun artma nedenini suça ilişkin haberlerde suç mağduriyetine ilişkin trajik anlatımların toplum içinde paniğe yol açması ve herhangi bir suç mağduriyeti yaşamayan bireyin suçu zihinlerinde büyütmesi ve suç mağdurları ile kendilerini kıyaslamaları olarak göstermiştir (Kul, 2013: 38; Sipahi, 2016: 44). Katılımcılardan asker ve öğretmen emeklisi olan bir çift suça ilişkin trajik aktarımlı dedikoduların ve haberlerin yayılmasının bireyler üzerindeki etkisini şu şekilde ifade etmiştir:

Dedikoduyu çok seven bir toplum olduğumuzdan dolayı birbirimizi çok çabuk etkiliyoruz. Başımıza bir şey gelecekmiş gibi düşünüyoruz. Bir yerde bir hırsızlık oluyor hemen yayılıyor, herkes tedbir alıyor. Yine bireysel tedbir alıyoruz. Medyada kötü haberleri hep görüyoruz. Şok şok şok. Reklam yapar gibi

⁴⁸ Antalya İli Gelişim Önerileri Raporu (2006: 11) verilerine göre “son yıllarda Antalya’da sokakta çalışan çocukların sayısında önemli bir artış olmuştur. Çalışan çocuklar üzerine yapılan araştırmada ailelerin göçle Antalya’ya yerleştikleri görülmüştür. Ayrıca yine son yıllarda Antalya’da ucuucu madde kullanan çocuk sayısında önemli artış olmuştur. Antalya’nın iklim koşulları dikkate alındığında belirli mevsimlerde başka illerden gelen çocuklarla da bu sayı daha da artmıştır. Bunun dışında Çocuk suçluluğunda büyük artışlar gözlenmektedir.”

⁴⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/izle/yabancilar-giremez> (erişim tarihi: 11.12.2017)

bu tür kötü olayları hem yazılı hem de görsel basın acayip bir şekilde ortaya koyuyor. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Yayın organları gayet güzel bir şekilde nerede, ne varsa en kısa zamanda bize ulaştırıyor. Yayın organlarından toplum içinde yaşanan suçlar ile ilgili birçok haber duyuyoruz. Çevremizden duyduklarımızın haricinde televizyondan çok şeyler duyuyoruz, görüyoruz. Dünyanın her yerinde binlerce çocuk kaçırılıyor. Hepsini de medyadan duyuyoruz. Hepsini görüyoruz. O zaman ürkeklik başlıyor yani. Medyanın bu olayları verişleri de seni korkutacak şekilde oluyor. Tabi ki çok kötü şeyler olmuştur. Ama öyle bir şekilde veriliyor ki insanlara. Sinmeye başladık artık. İnsanların, ellerini kollarını kıpırdatacak halleri kalmıyor. Ebeveynler çocuklarını korumaya çalışıyor sürekli. Sadece kötü olayları görüp de çocuklarımızı koruma altına almak istemiyoruz. Birbirimize karşı güvenimizi yitiriyoruz. Bozuk bir toplum yapısı ortaya çıktı. Korkak, sinmiş bir toplum olduk. Kötü bir toplum olduk. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Gerçekten de suçun nasıl ele alındığı ve nasıl aktarıldığı bireylerin suç algısını etkilemektedir. Surette'nin (1998) de belirttiği gibi “özellikle şiddet içerikli suçların medya tarafından orantısız bir şekilde sunulmasına, nedenlerinden ve meydana geliş kalıplarından ziyade suçun bizatihi kendinin ön plana çıkartılmasına bağlı olarak, kişiler suçun gerçekte olduğundan çok daha sıklıkla karşılaşılan ve yaygın bir vaka olduğu algısına itilmektedirler (Surette, 1998'den aktaran: Dolu, Uludağ ve Doğutaş, 2010: 71).” Suçun aşırı dramatize edilerek ve abartılarak haberlerde verilmesi bireylerin daha çok suç korkusu yaşamalarına neden olmaktadır.

Diğer yandan da genellikle güvenli sitelerin konumundan dolayı site etrafında başka yerleşimlerin yoğun olmaması, sitelerin ormanla çevrili olması otomobil sahibi olmayan bireylerde suç korkusuna neden olmaktadır. En yaşlı olan katılımcı bu korkusunu şu şekilde ifade etmiştir:

Burada özellikle akşamları otobüsten indiğim zaman karanlık beni korkutuyor. Burası gündüzleri güzel de, karanlık olunca portakal bahçelerinin içinden biri mi çıkacak acaba diye korkuyorum. Ama arabası olanlar için burası pek sıkıntılı olmuyor. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Katılımcı, hem cinsiyetinden hem de yaşından dolayı dışarıdan gelebilecek tehlikelere daha açık olduğunu düşünmektedir. Kul'un (2013: 31) da belirttiği gibi suça maruz kalma ihtimali yüksek olanlar ve kendini savunma gücünden yoksun olanlar –yani kadınlar, yaşlılar, etnik gruplar ve yoksullar- diğerlerine göre daha incinebilir durumdadırlar. Ancak suç istatistikleri, cinsiyet açısından kadınların, yaş açısından da yaşlıların daha az suça maruz

kaldığını göstermektedir (Kul, 2013: 34; Sipahi, 2016: 48).⁵⁰ Diğer yandan gündüz ve gece vurgusu da suç korkusu bağlamında önemlidir. Katılımcı, gündüz vakti kendini daha güvende hissetmektedir. Havanın kararması ve sokaktaki insanların evlerine çekilmesi ile birlikte sokaklar suç mahalli olarak düşünülmektedir. Suç korkusu üzerine yapılan araştırmalarda da gece vaktinin gündüz vaktine göre daha az güvenli bulunduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün 24.143 suç olayı incelemesinde Türkiye genelinde suçların gündüz saatlerinden itibaren artış gösterdiği ve akşam 18:00'den sonra iyice artarak 22:00 ila 00:00 saatleri arasında da tavan yaptığı sonucu ortaya çıkmıştır (EGM, 2004b: 28'den aktaran: Kul, 2013: 96). Bu nedenle, hem yaş açısından hem de cinsiyet açısından incinebilir durumda olan en yaşlı kadın katılımcının hava karardıktan sonra korku geliştirmesi oldukça doğaldır.

Özet olarak, bu çalışma kapsamında, 'güvenlik' ve 'suç korkusunun' bireylerin yaşam alanı seçiminde önemli bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Güvende olma ve dış tehlikeleri uzaklaştıran emniyetli bir yaşam alanı oluşturma arzusu, tüm katılımcıların üzerinde durduğu son derece mühim bir faktör olarak belirmiş ve bu araştırmanın da en güçlü teması olarak ortaya çıkmıştır. Katılımcıların söylemlerine yakından bakıldığında; 'site içi alan', suçun, suçlunun ve herhangi dıştan gelebilecek bir tehlikenin erişemediği adeta bir kurtarılmış bölge olarak tanımlanmakta ve korkunun minimize edildiği emniyetli bölgeler olarak idealize edilmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi, ana tema olan 'Güvenlikli Yaşama İsteği', "Çocuğun Güvenliği", "Kadının Güvenliği", "Eşyanın Güvenliği" ve "Güvenlik Önlemlerine Rağmen "Güvensizlik Hissi"" olmak üzere dört alt temaya ayrılmıştır. Bu alt temalar aşağıda detaylı bir biçimde anlatılmıştır.

4.3.1. Çocuğun Güvenliği

Kavur ve Koşkun (2009: 82) kent yaşamının bir yandan modern yaşamın her türlü imkânlarını sunarken diğer yandan da tehlike, güvensizlik, endişe ve korkuyu barındırmakta olduğunu belirtmişlerdir. Bu nedenle, ebeveynler, çocuklarını hem modern yaşamın içerisinde hem de bunun olumsuz unsurları dışında, gözetim altında yetiştirmek istemektedir. Bu noktada, ebeveynler, çocukları için tehlike arz edebilecek tinercilerden, sokak çocuklarından, organ mafyalarından, tacizcilerden onları korumak adına konut tercihlerini çocuk merkezli

⁵⁰ İncinebilirlik, saldırı ve tehlikelere açık olma, dışsal etkilere karşı korunaksız, savunmasız olma anlamını taşımaktadır ve yaş, cinsiyet, ırk ve sosyo-ekonomik durum gibi bireysel ve sosyal değişkenler içermektedir (Kasapoğlu ve Ecevit, 2001: 1'den aktaran: Kul, 2013: 31). Yaş açısından çocuklar ve yaşlılar, cinsiyet açısından kadınlar ve ekonomik gelir açısından düşük gelir grubundakiler incinebilir durumda olanlardır (Kul, 2013: 111). Mağdur olma olasılıkları düşük olan kadınların ve yaşlıların daha fazla suçtan korkması suç korkusu paradoksu olarak tanımlanmıştır. Kadınların korkularının altında yatan nedenlerin başında kadınların kendilerini savunmasız veya incinebilir olarak algılamalarının yattığı tartışılmaktadır (Ünal Reşitoğlu, 2017: 40).

olarak yapmaktadırlar. Şehrin içinde ya da dışında, doğayla iç içe olma fırsatı tanıyan güvenli siteleri, toplumun geleceğini temsil eden çocukları, kentte dolaşan ‘tekinsiz’ kişilerden koruyabileceği katılımcılar tarafından da vurgulanmaktadır. Çalışma kapsamında görüşülen bireyler için, ‘çocuğun güvenliğini sağlama’ isteği konut seçiminde başat bir rol oynamaktadır. Katılımcıların güvenli bir sitede yaşamayı tercih etme nedenleri arasında çocuklarının güvenli ve steril bir ortamda büyüme isteği bulunmaktadır. Özellikle küçük yaşlarda çocuk sahibi olan katılımcıların, çocuklarının site sınırları içerisinde büyütme gerektiği konusunda neredeyse ağız birliği etmişçesine hemfikir oldukları tespit edilmiştir. Bu, ailelerin site dışında yer alan bölgeleri tehlikeli ve güvensiz bir bölge olarak algılamalarının bir yansımasıdır. Bu nedenle, karmaşık ve tehlikeli olan kentlerin karşısında yer alan güvenli siteler, çocukların “kendisi” gibi olan diğer sitedeki çocuklar ile güvenli bir şekilde oyun oynayabilecekleri ve gerektiğinde evde tek başlarına vakit geçirebilecekleri izole edilmiş mekânlar olmaktadır. Site içerisinde alınan güvenlik önlemlerinin (özellikle de site sakinleri dışındaki ‘ötekilerin’ araç veya yaya olarak site içerisine denetimli bir şekilde girip çıkması) çocukların site içerisinde daha rahat ve güvenli bir şekilde vakit geçirmelerine neden olmaktadır. Dışarıdaki tehlikelere karşı savunmasız olan çocuklarını koruma içgüdüleri ile hareket eden ailelerin, korku ve güvensizlik duygularını çocuklar üzerinden ifade etme durumu, onların konut seçimlerini meşru bir zemine oturtmaktadır. Bu bulguyu destekleyen alıntıların bazılarına aşağıda yer verilmiştir:

Özellikle üç yaşına kadar çocukların kendini güveni hissetmesi gerekiyor ve böylece gelecekte daha sağlıklı olacaklar. Çocuk rahatça oyun parkında oynamalı ve eğlenmeli. Bu site, çocuğuma bunu sağlıyor. Ayrıca çocuğumun güvende olduğunu bilmek beni de çok rahatlatıyor. (G37, Kadın, Uzaş Villaları)

Anne baba olarak bence çocukların kendilerini koruyabileceği yaşa kadar kendini güvende hissedebileceği alanlar yaratmalıyız, onları güvende tutmak gerekir. Yani test ederek, deneyerek yaşamamalılar. Aristo bir şey yapmadan önce üç şey var der: bir tanesi ince düşünmekmiş, en asiliymiş; bir tanesi taklit etmekmiş, en kolayıymış; bir tanesi de denemekmiş, en acısı olanmış. Bu nedenle de biz onları bilinçli yaşa kadar korumalıyız. Çok güvensiz bir ortamda yaşıyoruz sonuçta. Zaten tamamen bizim kontrolümüzde olmuyorlar, belli bir alanda ve sürede kontrolümüz altında oluyor çocuklar. Bu sitelerde onları denetleme şansına sahip oluyoruz ebeveynler olarak. (G44, Erkek, Palm City)

Ben sitelerin çocuklar üzerinde olumlu etkilerinin bulunduğunu düşünüyorum. Bir taraftan kontrol edilebilir bir çevre içerisinde çocuk kendini çok güvende hissediyor. Bunu dünyaya genelliyor. Dünya güvenli bir yerdir düşüncesi oluşuyor. Belli bir olgunluğa erişene kadar kendini güvende hissediyor. Bu olumlu bir durum bence. Sitenin sınırları çocuğa güven veriyor. Benim kontrolümde buralar, ben burayı

biliyorum hissi yaşıyorlar. Ama ergenlikle birlikte tabi dışarıdaki hayata dair düşünceler değişiyor. (G46, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Çocuk sahibi olmadan önce yaşadıkları konutu tercih etme nedenleri arasında konutun güvenliğini ön planda tutmadıklarını belirten katılımcılardan bir tanesi çocukları dünyaya geldikten sonra güvenlik faktörünün önemine şu şekilde değinmiştir:

Bebeğimiz olmadan önce yaşadığımız yerde güvenliğin ya da havuzun olması bizim için pek bir şey ifade etmiyordu. Eğer eşim şehir dışında çalışsaydı güvenlik benim için de önemli olabilirdi ama eşim yanımda. Her akşam kapımızı kilitleyip pencerelerimizi kapattıktan sonra zaten kendimi güvende hissediyorum. Bu yüzden güvenlik çok önemli değildi. Ama çocuk dünyaya geldikten sonra güvenli olması benim için de çok önemli olmaya başladı. Şuanda kendimizi geri planda tutuyoruz ve her şeyi çocuk odaklı düşünmeye başlıyoruz. Şimdi iyi ki buraya taşınmışız diyorum. Önceki yıllarda çok fazla kira verdiğimiz için şikayetçi idim. Orta yollu bir ev mi alsak acaba diye düşünüyordum. Ama şimdi kesinlikle çocuğumun güvenli bir sitede büyümesini istiyorum. İlerleyen yıllarda çocuğumun tek başına bahçeye çıkmasına gönül rahatlığıyla izin verebilirim. Güvenliği olmayan bir site oturduğunuzda çocuk açısından birçok soru yağmuruna tutulursunuz ya, ben bu sorulardan muaf oluyorum. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Çocuklar dünyaya gelmeden önce güvenli bir siteye taşınmaya karar verdik. Bu siteye taşınmadan önce de Konyaaltı bölgesinde güvenli bir sitede yaşıyorduk ama bu kadar güvenli değildi tabi. Sırf çocuklar için tercih ettik burayı. En başta güvenliği çok iyi olsun istedik. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

Çocuk sahibi olmayı planladıktan ya da çocuk sahibi olduktan sonra güvenli siteye taşınmayı tercih eden katılımcılar, çocuklarının hem ev içinde hem de ev dışında (site sınırları içinde) güven içerisinde büyütmek istediklerini her fırsatta vurgulamışlardır. Katılımcılar, çocuklarını 'dışarıdan' gelebilecek olumsuzlulardan uzak tutabilmenin bir yolu olarak güvenli siteleri tercih etmektedirler. Bu durumu örneklendiren katılımcı alıntılarında bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Hem tek katlı müstakil bir ev olduğu için hem de güvenliği olduğu için bu siteyi tercih ettik. Hatta en büyük etken güvenli olmasıydı. Özellikle çocuklarımızın tehlikelerden uzak güvenli bir hayat sürmelerini istedik. (G2, Kadın, Palm City)

Güvenliği istememim nedeni çocuklarımı düşünmemdir. Çünkü çocuklar yalnız kalabiliyor. Bir yere yatılı bile gittiğimiz zaman onları güvenli bir şekilde burada bırakabiliyorum, yalnız kalabiliyorlar yani. Daha güvende oluyorlar burada. Bizim kafamız da rahat oluyor. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Çocuklar için önemli, benim çocuğum büyüdü ama evde yalnız kalabilir, ben de yalnız kalabilirim, eşim de kalabilir. Bu yüzden yaşadığımız konutun güvenli olması önemli. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Güvenliğin olması özellikle çocuk sahibi bir anne olarak beni rahatlatıyor. Çocuğum evde tek başına kalacağı bir yaşa geldiğinde güvenliğin olması kendimi iyi hissetmeme neden olacaktır diye düşünüyorum. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Sitenin güvenliğinin olması bu siteye taşınmamızda etkili oldu. İlk önce çocuk için istiyorum güvenli olmasını. Çünkü aşağıda oyun oynayacak çocuk, belki bizimle belki de tek başına. Bu yüzden güvenli olmasını istiyorum. Çocuğum doğmadan önce de güvenlik benim için önemliydi. Ama bu kadar değildi tabi. (G12, Kadın, Marina Konakları)

On yıl önce taşındık biz bu konuta. Taşındığımızda daha çocuklarımız çok küçüktü. Bu yüzden güvenli bir site olmasını istedik. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Daha iyi bir yaşam koşulu olsun diye çocuklarımız için taşınmayı tercih ettik. Bir kere güvenli olması bizim ve çocuklarımız için daha önemliydi. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Biz hep şimdiye kadar şehir dışındaki daha sakin ve daha güvenli sitelerde yaşadık. Çocuklarımız küçükken de hep şehrin dışındaki bu tür siteleri tercih ettik. (G19, Kadın, Palm City)

Kontrollü olması her zaman iyidir. Kendimi güvende hissediyorum, çocuklarımızın güvende olduğunu hissediyorum. En büyük isteğimizde buydu. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Ayrıca, ebeveynler, sitelerdeki güvenlik görevlilerine, çocukların site içerisinde hareketlerinin kontrol edilmesi ve denetlenmesinde önemli bir rol yüklemişlerdir. Ebeveynler özellikle de çocuklarının dışarı çıkmasını istemediklerinde güvenlik görevlilerini aracı olarak kullanmaktadırlar.

Güvenlik benim çocuklarımızın denetimi açısından da çok işe yarıyor. Eve geç döneceğim zamanlarda eğer çocuğumun da dışarıya çıkmasını istemiyorsam hemen güvenliğe haber veriyorum. “Çocuğum dışarıya çıkması yasak, eğer çıkarsa bana haber verin” diyebiliyorum. Ya da çocuğumun evde olduğu zamanlarda telefonda ona ulaşamadığımda hemen güvenliğe haber vererek evimin kapı ziline basmasını istiyorum. Bu şekilde tam bir denetim sağlanmış oluyor. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Güvenlik yirmi dakikada bir site içerisinde dolaşıyor ve kart basma zorunlulukları var. Çocukları da denetliyorlar. Ters bir şey yaptıklarında ya da girilmemesi gereken bir yere gittiklerinde güvenlik onları uyarır veya yönetme bildirir. Biz onların siteden çıkmalarını istemediğimizde güvenliği haber verdiğimiz zamanlar da oluyor. 24 saat boyunca denetimlidir burası. Böylece çocuklarımızı da denetim

altında tutmuş oluruz. Bu yüzden, site bana özellikle çocuk varsa güvenli bir yaşamı ifade ediyor. Ne yaptı, nereye gitti, geç oldu eve geldi gelmedi gibi sorunun yok. (G20, Kadın, Palm City)

Ancak güvenli sitede büyüyen çocukların dış dünyayı algılama ve pratikler geliştirme açısından bir takım sıkıntılar yaşayabileceği düşünürler tarafından sıklıkla vurgulanmaktadır. Alver (2010) güvenli sitelerde büyüyen çocukların, her yanı kötülükle ve pislikle çevrelenmiş olan dışarının tehlikelerinden uzak, bildik, tanıdık, aklanmış steril bir mekânda lüks ve konfor içerisinde yaşamalarının yakın gelecekte dış dünya ile nasıl bir ilişki geliştireceklerini belirsiz kıldığını belirtmektedir:

Âdeta bir fanus içinde büyütülen ve her şey elinin altında, iki dudağının arasında bulunan çocuğun geleceğinden endişe duymama hali, güvenli site sakinin rahatlığına rahatlık katmaktadır. Ne ki, fanusta büyüyen çocuğun, ruh, gönül ve akıl sağlığının nasıl korunup besleneceği ve dahası ileride nasıl bir insani pratik ortaya çıkacağı büyük merak konusudur (Alver, 2010: 101).

Sarkissian ve arkadaşlarına (2004: 48) göre kendilerini dışarı kapatarak izole bir hayatı seçen bireylerin özellikle de çocukların dışarıdaki hayata uyum sağlamaları oldukça zor olmaktadır. Ayrıca, güvenli sitelerin konumlarından dolayı otomobile bağımlı bir yaşamı zorunlu kılması otomobili olmayan ev hanımlarının, çocukların ve yaşlıların hayatını zorlaştırmakta, onların site içerisine hapsolmalarına neden olmaktadır. Avustralya’da yapılan araştırmalarda güvenli sitelerde yaşayan çocukların, anne ve babalarının aşırı güvenlik endişeleri nedeniyle kent yaşamı içerisindeki hareketliliğinin kısıtlandığı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu noktada, ebebeynler için güvenli siteler koruyucu bir balon işlevi görmektedir. Ancak, bu koruyucu tutum çocukların sosyal ve psikolojik gelişimlerini olumsuz etkileme olasılığını taşımaktadır. Sitelerde yaşayan bu çocukların gelecekte korkak, güvensiz ve asosyal yetişkinler olması ve sürekli olarak ötekilerden korkan bir toplumun oluşması söz konusu olabilmektedir.

Bu araştırma kapsamında da, Alver (2010), Sarkissian ve arkadaşlarının (2004) görüşlerine çok paralel bulgulara ulaşılmıştır. Bu çalışmanın katılımcılarından bazıları bir yandan çocukları için güvenli bir sitede yaşamayı tercih etmekle birlikte diğer yandan da çocuklarını bu sitelerde büyütmenin olumsuzluklarından şikâyet ettikleri ama bu şikâyetlerine rağmen yine de çocuklarını güvenli sitede büyütmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Bu konuda, katılımcıların sözlerinden yapılan alıntıların bazıları şöyledir:

Güvensiz yetişiyorlar çocuklar, biz onlara çok güvenli ortamda yetiştirmemize rağmen yine de güvensiz oluyor. Ben çocuğumu markete gönderebilirim ama yine de güvenmediğimiz için onları göndermiyoruz. Bizim içinde çocuklar içinde olumsuz etkileri var. Tek dezavantajı güvensiz oluyorlar, hayatı tanımıyorlar, hayatın hep böyle güvenli bir ortamda olduğunu düşünüyorlar. Mesela benim oğlum okula geç kaldığında ona - geç kalırsan seni dolmuşla göndereceğim dediğimde her gün jilet gibi giyiniyor, hazır oluyor. Çünkü korkuyor. Aslında normal olanı ama korkuyorlar. Ben kendi çocukluğumda okuluma, bakkala kendim giderdim. Ama şimdi kendi çocuğumu gönderemiyorum hiçbir yere tek başına. Bizim bu şekilde çocukları büyütmemiz aslında onların bir alanına tecavüz ediyoruz gibi geliyor bana. Devir değişti. Her şey değişti. Herkesin evinde televizyon var, aynı şeyleri yaşıyoruz, herkesin hırsı artı. Ben korkuyorum artık çünkü insanların hırsları arttı. Ben sokaklarda büyüdüm, sokaklarda oynadım ama şimdi sokakta oynayamazsın, çünkü güvenli değil. Bizim zamanımızda sokaklardan iki üç araba geçirdi. Ama şimdi araçlara yollar yetmiyor. Bir de onları kullanan kontrolsüz insanlar var. İnsanların tahammül sınırları da değişti. Önceden hoşgörü ile karşılanan şeyler şimdi değişti. İnsanlar hemen çıkıp çocuklara bağırabiliyorlar. O zaman benim çocuğuma nasıl bağırabilirsin diye sen de tepki gösteriyorsun. Benim çocuklarımı kendi başlarına sitenin dışına bırakayım gerçekten sokakta yürüyemezler, yani çocuğumun yaşı 9 ve bu şekilde düşündüğünüz zaman kendi başına sokağa çıkabilir diye düşünürsün ama çıkamaz. Sitenin dışına çıktığında aman köpek mi gelir, adamın biriyle mi karşılaşır, araba mı gelir diye düşünüyorsun. Çocuğun sitede yaşadığını bilen birileri ona bir şey yapar mı acaba diyorsun. Bu yüzden daha da korunaklı bir yaşam istiyorsun. Hırslar değişti, amaçlar değişti. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Sitelerin birçok yönden eleştirilecek yönleri olduğunu düşünüyorum. En başta çocuklar açısından eleştirimi yapabilirim. Çocuklar sosyal ilişkilerini bir kafes içerisinde kuruyorlar. Dışarıda tehlikelerde dolu bir hayatın varlığı çocuklarımızın daha izole bir hayat sürmelerine yol açıyor. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Ev-içi güven ortamına işaret ederken; ev-dışı olarak mahalle tekinsizliğe işaret etmektedir. Ebeveynler için çocuğun sokakta olması, ev-içi çocuk tahayyülünün sınırları dışında kaldığı için müdahale edilmesi gereken bir durumdur. Anne-babalar, bir yandan mahallede arkadaşları ile birlikte oynadıkları kendi çocukluk dönemlerini özlemle anarken, diğer yandan çocuklarının daha çok evde vakit geçirmelerini, sokakta olduklarında da bunun daha kontrollü bir biçimde olmasını istemektedirler (Kavur ve Koşkun, 2009: 82). Bu noktada, güvenli bir sitede yaşamak eskinin mahalle ortamının yeniden yaratılması anlamında önemli bir rol oynamaktadır. Araştırma bulguları da göstermektedir ki, katılımcılar güvenli siteleri, kendi çocukluklarındaki ‘mahalle’ kavramıyla ilişkilendirmektedirler. Kendi çocukluklarında, güvenlik kaygısı olmaksızın komşu çocuklarıyla sabahtan akşama rahatça oyun oynadıkları, sohbet ettikleri, ‘dış’ tehlikelerden kolektif bir şekilde korundukları ve aidiyet geliştirdikleri mahalle ortamlarını ile şu anda yaşadıkları güvenli siteler arasında sembolik bir bağdaşım kurdukları tespit edilmiştir. Bu bulguya paralel olarak Low da (2004:

89-90) kapı ve duvarların sembolik korumasına değinmiş ve site sakinlerinin, çocukluklarındaki mahalle imgesini, sitelerde yeniden yarattıklarını ve böylece duygusal güvenlik algılarını ikiye katladıklarını ifade etmiştir. Katılımcılar da çocukluk dönemlerindeki mahalle yaşantısından büyük bir özlemle bahsetmişlerdir. Sitelerin güvenliği, site sakinlerine çocuklukta sahip olunan güvenli ev/mahalle imgesini ve hatta kendilerini her türlü dış etkenden koruyan ebeveynlerini hatırlatmaktadır. Katılımcılar için güvenli siteler, çocukluklarındaki gibi güvenli bir mahalle imgesini hatırlatmakla birlikte eskiden yaşamış oldukları mahalle ortamına ve apartman yaşamına mesafeli yaklaşmakta ve çocuklarının apartmanlarla çevrili bir mahalle ortamında büyümelerini asla istememektedirler. Bu bulguyu yansıtan katılımcı alıntılarının bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Kendi çocuğumun da bizim zamanlarımızdaki bir mahalle ortamında büyümesini isterdim. Ama geçmişe göre günümüz toplumlarında tehlikenin daha çok olduğunu düşünüyorum. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Şimdi çocuğumun mahalle ortamında büyümesini asla istemem. Bizim gibi çocukluk yaşayamayacağı için de üzüliyorum aslında. Ama bu şartlarda yaşaması mümkün değil. Kaygısızca onu dışarı bırakamam. Çocuklar bile çocukluğunu tam yaşayamayacak. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Geçmişe dönük bir mahalle özlemim var. Çocukluğum mahallede geçti. Ama böyle bir dönemde çocuklarımı rahat bir şekilde dışarıya bırakamam. Sitede olduğu için site içerisinde onları bırakabiliyorum ama dışarıda olsaydım bırakmazdım. Apartmanda yaşıyor olsaydım güven içinde çocuğumu dışarı salamam. Neden? Çünkü ortam kötü. Biz isteriz, çocuklar dışarıda oynasın, sokak oyunlarını öğrensın ama o kültür bitti artık. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Şimdi çocuğu sokakta bırakamazsın. Gasp, hırsızlık, çocuk kaçırma gibi olaylar kentin merkezinde çok fazla yaşanıyor. Tinerci çocuklar çok, hem sorun hem de bizim toplumsal problemimiz. Bunlara çözüm bulamadık. Sokak ortasında başka işler yapan insanlar var. Geceleri mesela. (G21, Kadın, Palm City)

Ben kentte, mahallede kendimi güvende hissetmiyorum. Suç oranlarının artması ile birlikte çok daha korunaklı yaşamaya başladık ve ben artık insanların bakışlarından, tavırlarından rahatsız oluyorum. Türkiye'nin ekonomik ve siyasi gidişatı insanların psikolojilerini çok bozdu. Eskiden üniversite yıllarımda hava karardıkdan sonra bile evime rahatlıkla yürüyerek dönebilirken şimdi arabamın içinde kapılırim kilitli yolculuk yapıyorum. Korkuyorum artık ve kendimi güvende hissetmiyorum. (G22, Kadın, Palm City)

Artık eskiden olduğu gibi mahallede kimseyi tanımiyorsun. Bu yüzden insan tedbir almak zorunda, güvenliğini en üst düzeyde tutmak zorunda. Tek başıma olsam belki böyle düşünmem ama çoluk çocuk olunca bakış açısı değişiyor. Onların güvenliğini düşünmek zorunda kalıyorsun. Eski yaşadığım yerde,

apartman dairesinde çocuğumun aşağı inip oyun oynamasına izin veremiyorduk. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Katılımcılar, kendi çocukluk dönemlerindeki ev-dışına yönelik güven ortamının artık kalmadığını, bu nedenle de çocuklarının tekinsiz olan sokaklarda oyun oynamasına izin vermeyeceklerini sıklıkla vurgulamışlardır. Küçük yaşta çocuğa sahip olan katılımcılar çocuklarının kapalı mekânlar dışında sokakta arkadaşlarıyla oyun oynamasından veya parka gitmesinden endişe duyduğunu şu şekilde ifade etmişlerdir:

Evine en yakın parka çocuğunu göndermek istemiyorsun. Çünkü dışarısı özellikle de parklar çok tehlikeli. Hiç beklemediğin insanlar beklemediğin şeyler yapıyorlar. Çocuğum olduktan sonra bu tür şeylerden çok daha korkmaya başladım. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Kızımı tek başına şehir merkezine gönderemem. Ben kendim bile dolaşmaya korkuyorum. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Tek başına bir apartman dairesinde çocuğunu tek başına bırakmakla burada tek başına bırakmak çok farklı. Önceleri bir apartman dairesinde yaşıyordum. Kesinlikle çocuğunu tek başına evde bırakamıyorsun. Sokakta oyun oynama gibi şansın yok, her yer araba. Kontrol edemiyorsun sürekli. Hem güvenlik açısından kötü, hem çocuğun oyun alanı olmuyor o kötü. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Katılımcılar, çocuklarının dışarıda güven içinde oyun oynayacak parkların bulunmamasının yanı sıra sokak ve caddelerdeki yoğun trafiğin yol açtığı tehlikelerden dolayı çocuklarının site dışına çıkmalarını engellemektedir. Ebeveynlerin, çocuklarını sürekli olarak koruyup kollamasına asker emeklisi olan katılımcı mesafeli yaklaşmaktadır:

Ebeveynler annecilik ve babacılık oynuyorlar. Sadece sanki onun çocuğu var, ondan başka dünyası yok. Çocuğuna sahip olma, onu koruma, kanat germe. Çocuk düştüğü zaman anne veya baba kaldırıyor. Çocuk kendisi kalkmıyor. Bu sefer ne oluyor. Hemen çocuğu korumaya alıp, site içerisinde oynasın istiyorlar. Karşı parkta dahi oynamasını istemiyorlar. Parka gitmesi için caddeyi geçmesi lazım. Görüyorsunuz hiç işlek bir cadde de değil. Ancak anne ve baba ile beraber çocuk karşıya geçebiliyor. Ancak o şekilde oyun parkında oynayabiliyor. Anne babadan kaynaklanan problemler de var. (G41, Erkek, Sadık Şam Evleri)

Uzman klinik psikologu Küçükyazı'ya göre koruma, kollama ve himaye etme dürtüsü anne ve babalar için normal bir davranış olmakla birlikte çocukların kendilerini gerçekleştirmesini engellemektedir. Küçükyazı, bu şekilde yetiştirilen çocukların ilerleyen yıllarda da devamlı olarak bir yetişkinin koruma ve kollamasına ihtiyaç duyacağını,

özgüvenleri zayıf, sorumluluk almaktan çekinen, zayıf kişiliğe sahip bireyler olabileceğini belirtmektedir.⁵¹

Ancak güvenli site sakinleri çocuklarının okul gibi zorunlu faaliyetlerinin dışında – ki okula gitmek için okul servisleri kullanılmaktadır- site içerisinde vakit geçirmelerinden hiç de şikâyetçi değildirler. Özellikle de küçük yaşlarda çocukları olanlar katılımcılar, site içerisinde çocuklar için güvenilir alanların varlığından dolayı memnuniyetlerini her fırsatta dile getirmişlerdir.

Güvenlikli önlemlerinin yoğun olduğu bir siteye taşınınca daha rahat hareket etmeye başladık. Çocuklar açısından değişimler oldu ve biz anne baba olarak bu durumdan çok memnunuz. Oğlum yedi yaşında site içerisinde arkadaşlarıyla gece on bire kadar falan dışarıda oyun oynayabiliyor ve biz site içerisinde olduğu için endişelenmiyoruz. Şehir içinde, apartman dairesinde yaşarken hep endişe duyuyorduk, kızım bakkala bile bizimle gitmek zorunda kalırdı. Kızım parka hep annesi ile gidiyordu. Oğlum Palm City’de büyüdüğü için hiç çocuk parkına gitmedi. (G16, Erkek, Palm City)

Çocuklar servisten iner inmez, çantalarını kapının önüne bırakıyorlar ve bir araya toplanıp bisiklet biniyorlar, birlikte oyunlar oynuyorlar. Çocuğunu güvenle bahçeye bırakıyorsun, kaçırılma derdi yok, araba çarpacak derdin yok. Gerçi hoş sitenin içinde araba kullanmayı bilmeyen dünya insan var. Ama bu siteler çok güvenli, kontrolün var yani çocuğu büyütürken. (G19, Kadın, Palm City)

Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılabacağı üzere site dışındaki yerlere karşı oluşan güvensizlik duygusu, ebeveynlerin çocuklarını sürekli olarak koruyup, kollamalarına ve birçok etkinliği birlikte yapmalarına yol açmıştır. Bu noktada, tehditlerle dolu olan dışarının karşısında, her türlü belirsizlikten ve tehlikeden arındırılmış site içerisi yer almaktadır.

4.3.2. Kadının Güvenliği

Kamusal alan içinde kadına yönelik taciz, tecavüz ve şiddet gibi toplumsal sorunların yaygınlığı katılımcılar tarafından dile getirilmiş ve katılımcılar, bu tür toplumsal cinsiyet temelli güvenlik sorunlarından korunabilmenin bir yolu olarak güvenli siteleri tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Bu bulguyu destekleyen katılımcı alıntılarından bazılarını aşağıda yer verilmiştir:

Ailemin bu siteyi seçmesinde ben çok etkili oldum. Benim çok uzun süre yalnız kaldığım zamanlar oluyordu. Yalnız kaldığım zamanlarda eve geç geldiğimde problem olmaması için bir tercih nedeni oldu evin site içerisinde olması ve güvenli olması.(G46, Kadın, Sadık Şam Evleri)

⁵¹ <http://www.braincenter.com.tr/cocuk-egitimi/> (erişim tarihi: 04.05.2017)

Benim için güvenlik daha iyi; gelen kişi kim, neyin nesi bilmiyorsunuz. Biliyorsunuz çok olaylar oluyor, sabah programlarında izliyoruz. Saldırıları oluyor, hırsızlık, kap kaç oluyor. Kadınlara tecavüz var. Ben yalnız yaşayan kadını. Başıma bir şey gelir diye çok korkuyorum. Bu yüzden, en azından evimde huzur içinde olmak istiyorum. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Dışarıda çıkıp yürüyüş yapayım desem, bakanı oluyor, laf atanı oluyor, zaten hava kararınca korku da basıyor. Sitede öyle değil, yürüyüşümü istediğim saatte yaparım, kimse de rahatsız etmez. Tek yaşıyorum. Bir kadın olarak sitede yalnız kalabilirim ama normal apartman dairesinde korkarım çünkü kadınlar, özellikle bekârsanız, çok rahatsız ediliyor. (G6, Kadın, Zara Park Attalos Evleri).

Kötü bir şey yaşamadığım halde artık her şeyden korkar oldum. Çünkü kadınların başına gelenleri izliyoruz, duyuyoruz, görüyoruz. Önceden yaşayarak öğreniyorduk, şimdi duyduklarımızla yaşıyoruz. Herhangi bir suça maruz kalmasam da güvenli bir sitede yaşamayı her zaman tercih edeceğim. Artı bir aidat ödesem de hiç çekinmem, çünkü kapım açıkta olsa güvenli olduğunu biliyorsun, daha az bir risk yaşıyorum yani. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları).

Diğer yandan evli erkek katılımcılar incinebilir durumdaki çocuklarının yanı sıra eşleri ve kızları için de benzer bir emniyetli ortamı sağladığı için, güvenli siteleri tercih ettikleri görülmektedir. Benzer sonuca, Yönet ve Yirmibeşoğlu'nun (2018) İstanbul'daki güvenli sitelerin tercih edilme nedenleri hakkında yaptıkları çalışmada da ulaşılmıştır. Çünkü cinsel taciz, tecavüz, şiddet, kapkaç gibi daha çok kadınlara yönelik işlenen suçlar erkek katılımcıların kaygılanmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, kadınların kendilerini savunma güçlerinin erkeklere göre daha az olması endişeleri daha da artırmaktadır. Bu nedenle, tehlikelerle dolu olan dışarı karşında yer alan konut ve çevresinin güvenli olması önem teşkil etmektedir. Bu bulguyu destekleyen katılımcı alıntılarından bazıları şöyledir:

Evimin güvenli olmasını daha çok çocuklarım, eşim, ailem için istiyorum. İnsanlar işe gittiği zaman ya da bir yere gittiği zaman gözün arkada kalmıyor yani. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Erkekler olarak işe gittiğimizde eşlerimizi, çocuklarımızı eve emanet ediyoruz. Bu yüzden güvenlik çok önemli. Yoksa evden televizyonu çalmış napayım ben. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Sitelerde yaşam, güvenli yaşamadır, korunaklı bir yaşamdır. Çünkü artık eşlerimiz, çocuklarımız tek başlarına evde kalabiliyorlar. Bu açıdan güvenliğin olması çok önemli. (G44, Erkek, Palm City)

Bu çalışmanın bulgusu, alan yazındaki diğer çalışmalar tarafından da desteklenmektedir. Alan yazına bakıldığında da, belli tür suçların (taciz, gasp, tecavüz, şiddet gibi) kadına yönelik gerçekleşmesi nedeniyle, güvenli sitelerde kadınların kendilerini daha özgür ve korunaklı hissettikleri tespit edilmiştir. Örneğin, Yönet ve Yirmibeşoğlu (2018),

kadınlar açısından, güvenli sitelerin kadınlara sağladığı özgürlük ve emniyetli sosyal ortamın, deprem güvenliğine kıyasla çok daha önemli bir tercih edilme nedeni olduğunu ortaya koymuştur. Yip (2012), Şangay’da yaptığı çalışmada güvenli sitelerin kadınların güvenlik algısını olumlu yönde artırdığını tespit etmiştir. Mycoo’nun (2006) çalışmasında ise, özellikle yalnız yaşayan bekâr ve çalışan kadınların, kadına yönelik taciz ve şiddetten kaçınmak amacıyla güvenli sitelerde yaşamayı tercih ettikleri sonucuna ulaşılmıştır. Özetle, bu çalışmanın bulgularına göre, kadınlar ve evli erkekler, güvenli sitelerin, toplumsal cinsiyet temelli yaygın sorun ve suçlardan koruduğuna inanmaktadır. Bu da onların yaşam alanı seçimlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

4.3.3. Eşyanın Güvenliği

Alver (2010: 100) güvenli sitelerin abartılı bir güvenlik algısını tesis etmekte ve bu algıyı bileylemekte olduğunu belirtmektedir. Bu doğrultuda, güvenlik algısının site sakinleri açısından hangi düzeyde olduğunun ortaya konulması açısından katılımcılara güvenliğın siteye ve oturanlara ne sağladığı yönünde de sorular yöneltilmiştir. Site içerisinde alınan güvenlik görevlileri, kameralar, duvarlar, teller, çitler, ışıklandırma ve alarm sistemi gibi güvenlik önlemleri site sakinlerinin kendilerini ‘güvenli’, ‘huzurlu’ ve ‘rahat’ hissetmelerine neden olmaktadır. Özellikle de sitelerin belirli alanlarına konuşlanmış kameralar hırsızlar için caydırıcı bir özellik olurken, giriş kapılarında 7/24 bekleyen güvenlik görevlilerinin sitede yaşamayan ‘yabancı’ların, ‘alelade’ ve ‘tekin olamayan’ insanların içeri girmesini engellemektedir. Site sakinleri, güvenlik önlemlerinin ‘karşıdaki insan için caydırıcı’ olduğu ve ‘görüntülenme duygusu içerisinde dışarıdan kimsenin sitelere elini kolunu sallayarak girmeye cesaret edemeyeceği’ düşüncesindedir. Bu durum, site sakinlerinin, ‘kapılarını kilitlemeden ve pencerelerini kapatmadan evden ayrılabilmelerini’, ‘daha rahat uyuyabilmelerini’ ve can ve mal bakımından büyük bir zarara uğramalarına neden olabilecek her türlü öngörülemez tehlikeden uzak durmalarına olanak sağlamaktadır.

Gece gündüz siteye kimin girip çıktığının kapıdaki güvenlik elemanı tarafından denetlemesi tekin olmayan insanların siteye girişini engelliyor. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Huzurlu olmamı sağlıyor, korkusuz olmamı sağlıyor, rahat uyuyabilmemi sağlıyor. Hırsızın girmeyeceğini bilmek kendimi iyi hissettiriyor. Bana iyi geliyor yani. Artık kimseye güvenemez olduk. Komşu komşuya kötülük yapar hale geldi. İnsanların birbirine güveni azaldı, kalmadı yani güven. Burada, insanlara güven duymasam da kamera var, güvenlik var. Bu yüzden kapımı kilitlemeden uyuyabiliyorum rahatça. Güvenlik önlemleri olmasaydı rahat uyuyamazdım. Hırsız mı girecek, oradan biri mi geçti diye tedirginlik yaşırdım. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Denetimli bir girişinin olması benim için çok önemli. Çevremizde birçok tanımadığımız bilmediğimiz insanlar var. Alelaide bir yer olsa isteyen herkesin girip çıktığı bir yer olsa aklınız hep evinizde kalır. (G11, Kadın, Begonville Evleri)

Güvenlik önlemleri ve fiziksel bariyerler, sitelerin içindeki zenginlikleri, dışarıya özellikle de en yakın komşulara karşı korumanın bir yöntemidir. Bu nedenle, katılımcılar, giriş-çıkışların denetimli olmasını, site sınırlarını (duvarlar, parmaklıklar gibi), güvenlik görevlilerini, kameraları olumlu karşılamakta ve lüksten öte bir ihtiyaç ve konfor olarak nitelendirmektedir. Site sakinlerinin büyük bir çoğunluğu tarafından suç yuvası olarak kabul edilen kent merkezinde ve güvenlik önlemleri olmayan bir apartmanda yaşamak '*güvensizlik*' ve '*huzursuzluk*' duygusunun ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle de hırsızlık suçu kentlerdeki en yaygın suç olarak kabul edilmekte, bu da hırsızlığa karşı bir takım önlemlerin alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle, güvenli sitelerdeki güvenlik önlemleri özellikle de kameralar hırsızlığa yönelik caydırıcı bir önlem olarak kabul edilmektedir.

Etrafımızda güvenliği olmayan sadece etrafı duvarlarla çevrili sitelere apartmanlara hep hırsızların girdiğini duyuyoruz. Sırf güvenlik elemanlarının olması kameraların olması bile hırsızlar için oldukça caydırıcı olabiliyor. Daha basit hedefler varken ben niye buraya gireyim ki diye düşünüyorlar. (G1, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Apartman dairesinde kapıyı açıp, hırsızlık yapmak çok kolay. Kapı komşun bile duymaz. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Apartman dairelerinde huzurlu ve güvenli değilsin. Çünkü orası çok kalabalık, mesela çok defa kavgası ile balkona çıktığımız oluyordu. Burada öyle bir şey yok. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Antalya'da özellikle de yaz döneminde çok sıcak olduğu için kapı pencereyi açık bırakıyorsun. Apartman dairelerinde hırsızlık daha çok yaşanıyor. Örneğin hırsız televizyonu alıp, götürüyor. Herhalde ev sahibi televizyonunu tamire görüyor diye düşünüyorsunuz. Kimse ilgilenmiyor. Bir de duyuyorsun ki ev soyulmuş. Gece kapını kırsalar kimse çıkıp da ne oluyor, hırsız mı giriyor komşunun evine demiyor. Ben de böyle bir olayla karşılaşmazsam müdahale etmem, edemem ki. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Normal bir apartman dairesinde güvenli uyuyamıyorsunuz, hırsız girer, bir şey olur diye. Güvenlikli sitede yani güvenlik görevlisinin olduğu, alarm sistemin olduğu sitede hırsızlığa karşı caydırıcıdır. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Güvenlik önlemleri günümüz koşullarında artık gerekiyor. Güvenliğin olması bizim için bir güvence. Farklı amaçlar için de caydırıcı bir unsur. Özellikle de hırsızlık için. (G21, Kadın, Palm City)

2010-2016 yılları arasında Antalya ilinde ve Türkiye genelinde yaşanan suçlardan hüküm giyen kişi sayıları TÜİK verilerine göre incelendiğinde, Antalya’da hırsızlık, yağma ve diğer suçlarla ilgili suçlarda Türkiye ortalamasının üzerinde olduğu, bunun yanında öldürme, yaralama, ateşli silahlar ve bıçaklar ve uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanma, satın alma ile ilgili suçlarda da genellikle Türkiye ortalamasına yakın ya da altında olduğu görülmektedir. Antalya ve Türkiye genelinde hırsızlık ve yağma suçları, yıllar itibariyle sürekli olarak artış göstermiş ve yukarıda belirtilen bütün suç türleri arasında en yüksek orana sahip olmuştur. Kul’a (2013: 130) göre “kentsel ortamlarda şahsa karşı değil, mal varlığına karşı işlenen suçların sayıca fazla olması, kişileri mal varlığına karşı suça maruz kalma ihtimalini yükseltmekte, bu ise yine mal varlığına yönelik suçlara ilişkin korkuyu da arttırmaktadır.” Bu durum, katılımcıların sıklıkla medya aracılığıyla ya da sosyal çevrelerinden dinlemiş oldukları hırsızlık olaylarına ilişkin kaygılarını anlaşılır kılmaktadır.

Suç korkusunun artmasına neden olan faktörlerden biri ‘suç mağduriyet’dir. Kul (2013: 107) suç mağdurlarını “legal olmayan davranış(lar) sonucunda vücut bütünlüğüne ve/veya mal varlığına yönelik acı çekmiş kişiler” olarak tanımlamaktadır. Suç mağdurları başlarına gelen suç olayından sonra daha fazla ‘güvensizlik hissi’ yaşamakta ve suçtan korunmak adına bir takım önlemler almaya çalışmaktadır. Örneğin, daha önce suça maruz kalmış ailelerin güvenli sitelerde yaşama eğilimlerinin olduğu yapılmış olan çalışmalarda ortaya konmuştur. Spocter (2018) korkunun bir tür bulaşıcı hastalık gibi olduğunu ifade etmiş ve vatandaşlar devlete olan güvenlerini yitirdiklerinde; devletin kendilerini suçtan koruyamayacağını düşünmeye başladıklarında, daha korunaklı olarak algıladıkları güvenli sitelere yönelme eğiliminde olduklarını ifade etmiştir. Benzer bir şekilde, bu çalışmada da katılımcılar geçmişte suça maruz kalma, suç korkusu ve durumun yarattığı güvensizlik hissi ile güvenli sitelerde yaşamayı seçmeleri arasındaki ilişkiyi şöyle belirtmişlerdir:

Antalya’daki apartman dairesindeki evimize girdiler. Gündüz vakti evimize hırsız girdi. Hiçbir komşumuz duymadı ya da duymasına rağmen müdahalede bulunmadı. Yaşadığımız hırsızlık olayından sonra çocuklarımı evde yalnız ya da komşularıma bırakmak istemedim. Sivas’ta yaşarken de bir hırsızlık olayı yaşadık. Biz evdeyken kapımızı açmaya çalıştılar ama başaramadılar. (G2, Kadın, Palm City)

Önceki evimize üç defa hırsız girdi. Bir defasında burun buruna geldik. Beni gördüğünde girmiş olduğu balkona kapısına yöneldi ve ikinci kattan aşağıya atladı. Cüzdanlarımızı çaldırdık. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Buraya taşınmamızda başımızdan geçen hırsızlık olayının etkisi oldu ama kendi evimiz olduğu için taşınacaktık zaten. Lojmanda oturmadan önce de hırsızlık gibi olayları yaşadık, yani nereye gitsek böyle bir olay oldu. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Önceki evimizde hırsızlık olmuştu. Bu siteyi seçmemizde güvenlik etkili oldu tabi. Kameraların caydırıcı bir etkisi var. Güvenlik elemanları, güvenlik kapıları önemli. (G30, Erkek, Osmanlı Konakları)

Mağduriyet birey açısından ekonomik, sosyal ve fiziksel olduğu kadar psikolojik maliyeti olan bir durum olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bahar'ın (2006: 59-60) da belirttiği gibi “fiziksel olarak zarar görmüş, ekonomik kayba uğramış veya toplumsal ilişkilerinde kopmalar yaşamış olan bir kimsenin, ruhsal yönden zarara uğramaması mümkün değildir.” Benzer şekilde Polat, Eren ve Erbakıcı'da (2013: 4) özellikle hırsızlık suçundan dolayı suça maruz kalan bireylerin “acı ve duygusal travma, sakatlık, suç korkusu ve güvensizlik hissi ile ölüm korkusu” gibi manevî zararlar yaşadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı özellikle de kendi yaşam alanları olan ev içerisinde hırsızlık suçuna maruz kalmıştır. En güvenilir yaşam alanı kabul edilen ev-içinde hırsızlık yaşayan katılımcılar, yaşadıkları mağduriyet sonrasında korku geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Bu katılımcıların güvenli bir sitede yaşama tercihinde hem ekonomik hem de psikolojik mağduriyet yaşamaları etkili olmuştur:

Üniversite yıllarımda hırsızlık olayı yaşadım. Hırsızla karşı karşıya geldik. Filmlerdeki gibi adamın suratını kapatan siyah maske vardı. Evim dışarıdan bakıldığında çok güzel görünüyordu ama içerisi harabe durumdaydı. Hırsıza ne istersen al git ama bana dokunma, senden çok korkuyorum dedim. Öğrenci olduğumu, bu yüzden paramın da olmadığını söyledim. Hırsız da aslında evi soyabileceğini ama bana kıyamadığını söyleyip gitti. Bu yüzden güvenliği olmayan yerlerde yaşamayı asla istemiyorum. Yalnız yaşayan bir kadınam ben. (G6, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Hırsızlık yaşadık evlenmeden önce hemen ev değiştirdik. Hırsızlık olayından sonra o evde yaşamak beni rahatsız ediyordu. (G21, Kadın, Palm City)

Bizim ilk evimiz güvenliği olmayan bir evdi. Evde uyurken hırsız girdi. Çocuklar çok küçüktü. Ve bu olaydan sonra çok korktular. Korkak olmaya başladılar. Tek başlarına yatak odalarına gitmek istemediler. Hep bizi istediler yanlarında. Bu yüzden, böyle bir sitede yaşamak kesinlikle avantaj oldu bizim için. Tercihimiz hep bu şekilde olacak. (G23, Kadın, Palm City)

Diğer sitemizde alt dairemize hırsız girmişti. Hatta kiracıyı öldürdüler. Hırsızlar pencereden içeriye girdiklerinde, ev sahibinin uyandığını gördüklerinde tabancayla çekip vuruyorlar. Ama biz silah sesini nasıl duymadık diye şaşırdım. Sonradan öğrendik ki yastığa dayayarak vurmuşlar. Bizim için çok korkunçtu. (G28, Erkek, Altınkum Konakları)

Suç korkusuna ilişkin bahsedilebilecek son konu ise ceza adalet sistemine olan inanca ilişkindir. Katılımcılardan bazıları adalet sistemine ilişkin kaygılarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

Emniyet görevlileri yeterince suç konusunda çalışmıyorlar bence. Suç önleme birimleri var ama önlenemiyor suçlar. Önlenmesi lazım ve suça eğilimli kişileri "suç önleme birimleri" tespit edip topluma kazandırmalıdır. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Eskiden hırsızlık bu kadar kolay değildi. Yani hırsız yakalandığında ciddi cezalar alırdı. Şimdi niye yaptın yavrum, yapmasaydın iyiydi. Neredeyse hâkim cebinden para çıkarıp verecek hırsıza. Hırsızlık, gasp gibi suçlar sonradan çok arttı. Az ceza almaları ya da hiç almamaları hırsızları iyice cesaretlendirdi. Artık her yerde hırsızlık yapıyorlar. Bizim burada emsallerine nazaran fena değil. Hem çevrede fiziki emniyet var, hem elektronik emniyet var, hem kapıda insanlar var ki onlar hep dolaşıyorlar. Hırsıza kilit dayanmaz tabi ama diğer sitelere göre iyi burası. Yani kısacası bu siteler ilk ortaya çıktığında konforlu bir yaşam tarzı ve ayrıcalık ön pandaydı ama zaman ilerledikçe güvenlik daha ön plana çıkmaya başladı. İnsanlar burada daha güvendeyiz demeye başladılar. (G25, Erkek, Palm City)

Katılımcılarından ifadelerinden de anlaşılabileceği üzere adalet sisteminin suçlulardan yana olduğu düşünülmektedir. Suçluların cezasız kalacağı düşüncesi toplumdaki suç korkusunu daha da körüklemektedir. Kul'un (2013: 144) da belirttiği gibi “adaletsizlik duygusu kişileri riskli ortamlarda yaşadığı düşüncesi ve suç korkusunu arttırmakta, bu ise bireyleri ekstra tedbirlere zorlamaktadır.

4.3.4. Güvenlik Önlemlerine Rağmen “Güvensizlik Hissi”

Bireyler, öngörülemez ve önlenemez tehditlere karşı her türlü güvenlik önlemini satın olmasına rağmen nereden ve nasıl geleceğini bilmediğini düşündüğü tehditlere karşı kendini hala güvende hissetmemektedir. Çünkü her türlü güvenlik önlemlerine rağmen her an her şeyi yapabilecek potansiyele sahip olan “suçlular”, hem kentsel hem de küresel düzeyde her yerdedir. Balta Parker'e (2009: 206-207) göre kendini sürekli olarak tehdit altında hisseden birey, ne yaparsa yapsın güvenliğini tehdit eden düşmanı bir türlü durduramamıştır. Aslında “tehdidin tam olarak ne olduğu ve tehdidi yöneltenin ne istediği belirsizdir.”

Gerçekte tam olarak ne olduğunu bilemediğimiz bir tehdide karşı mümkün olan her türlü önlemi almazsak güvende olamayız. Bununla paralel olarak ortaya çıkan süreç ise güvenliğe yönelik önlemlerin çokluğudur. Örneğin bireysel düzeyde o kadar çok imkân vardır ki, kişi kendini güvende hissetmek için bu imkânların tamamına sahip olmak zorunda hisseder, bunlardan birini eksik bırakmak kendini kırılgan hale getirmek olarak algılanır. Ama

tam da bu sahip olma ediminin kendisi ve her gece güvenliğe dair yapılan bu rutin –ki evde tıpkı bir tatbikat gibi her gece panjurlar kapatılır, alarm kurulur, çelik kapı kilitlenir- güvensiz olduğuna dair sürekli bir farkındalık yaratıp, güvensizlik halini körükler (Balta Paker, 2009: 208).

Yüksek güvenlik önlemlerinin alınmış olduğu güvenli sitelerde yaşayan site sakinleri, güvenlik konusundaki önlemler karşısında hala tatmin olmamakta ve korku içinde yaşamaktadır. Perouse ve Danış (2005), güvenlik konusunda süregelen tatminsizlik halinin en iyi örneklerinden birinin Bahçeşehir’de yaşandığını belirtmektedir:

Belediyenin tüm girişimlerine rağmen, güvensizlik yetersizliğinden yakınan bazı villa sahipleri aralarında anlaşarak özel güvenlik firmalarıyla sözleşme imzalamışlardır. Güvenlik arayışıyla kent merkezinden ayrılan ve korunaklı sitelere sığınan bu kesimler için, mevcut güvenlik yeterli gelememekte, ayrışma süreci katmerlenerek devam etmektedir (Perouse ve Danış, 2005: 119).

Bu doğrultuda, yapılan görüşmelerde, katılımcılara, site içinde alınan kamera, güvenlik görevlisi, site sınırları (duvar, parmaklık vb.) gibi güvenlik önlemlerini yeterli bulup bulmadıkları sorulmuştur. Yapılan görüşmelerde Marina Konakları ve Lara Park Attalos Evleri’nde oturan site sakinlerinin, site içerisindeki güvenlik önlemlerini ve sınır elemanlarını yeterli bulmadıkları ortaya çıkmıştır. Her iki sitede de 24 saat kameralı güvenlik sistemi, daireler ve güvenlik arası görüntülü dâhili telefon sistemi, güvenlik görevlisi bulunmasına rağmen site sakinlerinin bu önlemleri yetersiz bulduğu görülmekte ve güvenlik önlemleri ile tolere edilmeyen bir güvensizlik hissi yaşamaktadır. Güvensizlik hissi, site sakinlerinin farklı beklentiler içerisine girmeyi ve konutları üzerinde ekstra güvenlik önlemleri almasalar bile kapılarını kitleme, camlarını kapatma veya köpek besleme gibi koruyucu tedbirler almayı gerektirmektedir. Bu iki sitedeki güvensizlik hissi, bu sitelerdeki güvenlik görevlilerinden kaynaklanmaktadır. Lara Park Attalos Evleri’ndeki güvenlik görevlisinin, yaşından dolayı herhangi bir suç durumu karşısında müdahalede bulunamayacağı düşünülmektedir. Site sakinleri, temel güvenlik eğitimi almış profesyonel bir güvenlik görevlisi istediklerini görüşmeler sırasında sıklıkla dile getirmişlerdir.

Yeterli bulmuyorum. Bunun nedeni de güvenlik elemanlarından kaynaklanıyor. Normalde bir güvenlik firması ile çalışılıyordu. Daha sonra bu güvenlik firması ile olan iş feshedildi. Şu anda iki tane 60 yaşlarında amcalar vardiyalı olarak çalışıyorlar. Çok ilginç. Ama gene de özellikle de kameranın olması ile caydırıcılığı var. (G1, Erkek, Lara Park Attalos Evleri)

Güvenlik hizmetleri kesinlikle profesyonel güvenlik şirketleri tarafından sağlanmalı. Kapının önüne güvenlik eğitimi almamış emekli bir insanı koyarsanız bunun bir anlamı olmaz. Bizim güvenlik elemanımız belli bir yaştan üstünde olduğu için zamanının bir kısmını uyuyarak geçiriyor. Yaşlı bir insanı etkisiz hale getirmek de çok kolay. Bu yüzden bu sitenin güvenliğinin tam olarak sağlandığını düşünmüyorum. Kameralarımız var her ne kadar arada sıra da bozulsun da güvenlik açısından bir derece içimizi rahatlatıyor. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Çok yeterli olmasa da yine de güvenli bulmaya çalışıyorum. Aslında uzman kişilerin güvenliği sağlaması gerekiyor. Bu işin onların yapması gerekiyor ama pek de böyle olmayabiliyor. Yine de kameraların ve güvenliğin olması güzel. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Bizim güvenliğimizden hiç memnun değilim. Kendisi çok yaşlı. Kesinlikle özel güvenlik elemanları ile çalışılması gerekiyor. Bizim ki bu işin eğitimini almamış bir vatandaş. Misafirim geldiğinde beni araması gerekiyor. Ama yok öyle şeyler. Biz bekar kadınlar için güvenlik çok önemli. Her yerde kameralar var ama çalışmıyorlar. Kendimi güvende hissetmiyorum. (G6, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Kameralar şu an yeterli. Güvenlikte bir takım sıkıntılar var, yaşlı olmalarından dolayı. Onu da değiştirirlerse sıkıntı yok. (G7, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Güvenliğin yeterli olduğunu düşünüyorum. Ha yeterli olmadığı durumlar da var; duvarların üzerine daha güzel ve sağlam bir tel çekilebilirdi, yani sürekli adam 12 saat boyunca kameraya bakmak zorunda kalmaz. Ama yine de siteye kimin girdiğini kimin çıktığını biliyoruz. Ama bu yeterli sayılmaz yani. Ortam kötü. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Marina Konakları'nda yaşayan site sakinleri ise site yaşamının sağlaması gereken güvenli ortamın çok fazla sağlanmadığını düşünmektedir. Bunun nedenini ise sitenin daha çok yeni olmasında dolayı güvenlik önlemlerinin daha tam alınmamış olmasına bağlanmıştır.

Yaşadığımız sitenin duvar ve parmaklarının yerli düzeyde güvenliği sağladığını düşünmüyorum. Hapishane duvarı gibi değil. Site görevlisi bizim bloğun en alt katında oturuyor. Diğer bloklara göre bizim bina daha kontrollü. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Şuan yeterli değil. Tam oturmuş bir site değil, eğer güvenlik yeterli olursa daha iyi olacak. (G12, Kadın, Marina Konakları)

Burası pek güvenli değil, zaten çok güvenli olursa aidat artar. Şimdi 100 TL ödüyoruz, ama daha güvenli olması için fazla öderim ben. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Katılımcılar, site içerisinde alınan güvenlik önlemleri dışında konutlarında herhangi bir güvenlik önlemi alıp almadıkları yönündeki soruya “hayır” cevabını vermişlerdir. Katılımcıların büyük bir kısmı site içerisindeki güvenlik önlemlerini yeterli bulmakla birlikte ihtiyaç duyulması durumunda kendi imkânları doğrultusunda konutlarında alarm, kamera sistemi gibi önlemler alabileceklerini belirtmişlerdir. Güvenliğe yönelik alınan önlemlerin de daha çok yangın, gaz sızıntısı gibi önleyici tedbirlere yönelik olduğu görülmektedir:

Palm City’de sitenin özel güvenlik önlemlerinin dışında evimizin de oldukça korunaklı olduğunu düşünüyorum. Kendi alarm sitemimiz bulunuyor. Camlarımız üç katlı cam. Ben uzaktan da ev ilgili her durumu kontrol edebiliyorum. Bu yüzden kendimizi oldukça güvende hissediyorum. Aslında bu tür koşulların diğer sitelerde de sağlanabileceğini düşünüyorum. Bir ara, bir komşum arka bahçemizin kapısından evimize girmişti. Küçük bir önlem olması açısından o bahçe kapımıza küçük bir alarm taktırmıştım ama sonra onu da çıkardık. (G2, Kadın, Palm City)

Burası zaten oldukça güvenli bir site. Evimizde de her türlü güvenlik önlemi var. Görüntülü ve sesli diyafon sistemlerimiz var. (G28, Erkek, Altinkum Konakları)

Site içerisindeki güvenlik önlemleri ile konut içerisinde alınan önlemler ve güvenlik hissi arasında doğru orantılı bir ilişki söz konusudur. Sitedeki güvenlik düzeyi arttıkça kişilerdeki güvenlik hissi de artmaktadır. Üst düzey güvenlik önlemlerinin alınmış olduğu sitelerde, site sakinleri bu önlemleri yeterli bulmakta ve kendilerini daha güvenli ve huzurlu hissetmektedir. Bu katılımcılar, konutlarında ekstra bir güvenlik önlemi alma ihtiyacı hissetmemektedirler. Ancak orta veya zayıf düzey güvenlik önlemlerinin alınmış olduğu sitelerde bireylerin sitede ve evlerinde duydukları güven hissinin azaldığını söylemek mümkündür. Yukarıdaki görüşmelerden de anlaşıldığı üzere orta veya zayıf düzey güvenlik önlemlerinin alınmış olduğu sitelerde yaşayanlar, sitedeki güvenlik önlemlerine yeterince itibar etmemekle birlikte konutları içinde ekstra bir güvenlik önlemi almasalar da kapılarını kilitledikleri görülmektedir. Bu durum, site sakinlerinin güvenlik konusunda tamamen rahat olmadıklarının bir göstergesidir. Garland’ın (2001: 162) da belirttiği gibi son yıllarda bireyler suça karşı daha genel önlemler alma eğilimi göstermektedirler. Özellikle de kadınlar, mağduriyet karşısındaki incinebilirliklerini asgari hale getirmek amacıyla gündelik rutinlerini değiştirmişleridir. Bireyler, potansiyel mağdurlar olmamak için, değerli eşyaları saklamaya, ev boşken ışıkları açık bırakmaya, yabancılara kapı açmamaya, yanlarında taşıdıkları nakit miktarını sınırlamaya, sokakta ve kamusal alanlardaki davranışlarını kısıtlamaya özen göstermeye, kapıları kilitlemeye, kapı ve pencerelerine kilit ve sürgüler takmaya, bina girişlerine kapı telefonları, özel mülklerine hırsız alarmı sistemleri ve arabalarına da

çıkarılabilir radyolar ve alarmlar kurmaya başlamışlardır. Bu durum, bireylerin çevreye, zamana ve duruma göre bir takım anlam kodları (gece saatleri ve kent merkezleri tehlikelidir gibi) üretmesi ve buna göre de bir takım korunma normları (geceleri dışarı çıkmama veya kapıyı kilitleme gibi) geliştirmesi ile ilintilidir (Kul, 2013: 99).

Bizim aldığımız herhangi bir güvenlik önlemi yok. Ama ailem imkanlar dâhilinde bir şeyler yaptırmak istiyor. Annem geceleri genellikle alt katı kilitler. (G1, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Sitenin güvenliği her ne kadar yeterli olsa da biz gündüzleri gene camları kapatıp gitmeyi tercih ediyoruz. Ayrıca çocuğumun yatak odası arka tarafa bakıyor. Biz onu uyuttuktan sonra ön tarafta salonda ya da mutfakta vakit geçiriyoruz. Onun oda camından birilerinin girme olasılığına karşı arka odaların camlarını da hep kapalı tutarız. Yatarken camları kapatıyoruz ve eve girer girmez kapıyı kilitliyoruz. Alarm ya da kamera gibi ekstra aldığımız bir güvenlik önlemimiz yok. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Güvenlik için ek önlem almadık ama ilerleyen zamanlarda imkanlarımız dahilinde kendi güvenlik önlemlerimizi almaya çalışırım. Böylece sitenin güvenlik önlemlerinden kaçan kendi almış olduğum önlemlerden kaçamaz. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Site içerisinde dört beş tane köpeğimiz var. Alt kat tamamen kırılmaz, kurşun geçirmez camlarla kaplı. Üst katlara ulaşmak da mümkün değil. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Silahım var benim. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Konutların içerisinde gaz alarmı ve kapı alarmı var. Ayrıca bu tür sitelerde çok fazla köpek besleniyor. Bizim köpeğimiz çok küçük ama kapımızın önüne gelen kişi olduğunda hemen havlamaya başlar. Sitemizde 8-10 tane hayvan var. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Hepimizin evlerinde ekstra almış olduğumuz güvenlik önlemleri var. Ama alarm sistemini ben şimdiye kadar çalıştırmadım. (G19, Kadın, Palm City)

Kızım alt katta oturuyor. Kapısı direk bahçeye açılıyor. O yüzden akordiyon demir kapı yaptırдық. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Yapılan araştırmalarda gelir ve eğitim seviyesi arttıkça bireylerin hem suç korkusunda hem de suçtan korunma pratiğinde artışlar olduğu sonucu ortaya çıkmıştır. Suçtan korunma, suç korkusunun varlığını göstermekte, suç korkusu yükseldikçe, suçtan korunma pratiğinde de artışlar olmaktadır (Kul, 2013: 78-79). Yukarıdaki katılımcıların söylemlerinden de anlaşılacağı üzere suç mağdurlarının yanı sıra herhangi bir suçun mağduru olmayanlar da, suçtan korunma adına bir takım pratikler geliştirmişlerdir. Geceleri kapıları kilitleyip,

pencereleri kapatmak, köpek sahibi olmak, demir kapılar ve kurşungeçirmez camlar yaptırmak hatta silahlanmak katılımcıların almış oldukları önlemlerden bazılarıdır.

Ayrıca, dağıtımsal kaynaklar yani maddi imkânlar açısından gücü elinde bulunduran sınıfların yaşamış olduğu güvenli siteler suçlular açısından cazip alanlara dönüşmektedir. Bu durum, bir yandan suç korkusunu körüklerken diğer yandan da suça ilişkin ekstra güvenlik önlemlerinin alınmasına neden olmaktadır. Kentin nitelikli konut alanları olarak kabul edilen güvenli sitelerin de suçun hedefi haline gelmesini katılımcılardan biri şu örnekle açıklamıştır:

Haberlerde duyuyoruz. Örneğin, senin bir tanıdığını gösterip, gelip evi soyanlar var. Kapıya kamyonu dayayıp evi soyulan benim arkadaşım var. Ev taşıyoruz diyip, koca evi soydular. (G19, Kadın, Palm City)

Bir diğer katılımcı ise bu tür korunaklı alanlarda özellikle de hırsızlığa ilişkin suçların işlenemeyeceğini belirtmiştir:

Hırsızlık açısından güvenlik sitelerin hedef haline geldiği söyleniyor ama ben buna katılmıyorum. Çünkü şöyle; orada yaşayan insanlar kapı ve pencerelerini açık bırakan insanlar. Neden evlerinde altın gibi değerli eşya barındırırlar ki. Zannetmiyorum. Ayrıca, herkesin kendine göre aldığı farklı güvenlik yöntemleri var. Site güvenliği, kameralar var bunlar tamam. Bütün bunların dışında da insanların güvenlik algılarına göre aldıkları çok ciddi önlemler var. Artık güvenlik önlemleri çok çeşitli. Hırsızlık eylemini ancak çeşitli güvenlik önlemlerini bilen biri yapabilir. Yoksa diğer türlü mümkün değil, gerçekten mümkün değil. 400 metrekare evde neyi nerde bulacak, bi de o var yani. En az iki kat uğraşması lazım kıymetli bir şeyler bulması için. Yani onun için bu tür siteler hedef olduğunu düşünmüyorum. Çünkü bu sitelerde yaşayan insanlar belli bir ekonomik gelire sahip ve bunları düşünüp, gerekli önlemleri almışlardır zaten. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Ancak, güvenli sitelerdeki durum site sakinin bahsettiği gibi değildir. Bu tür yerlerde de suç oranlarının artması ve suçun çeşitlenmesi söz konusudur. İnternette güvenli sitelerde işlenen hırsızlık suçlarına ilişkin birçok habere rastlamak mümkündür. Zaten yapılan araştırmalarda, güvenlik vurgusunun sıklıkla yapıldığı güvenli sitelerde yaşayan site sakinlerinin, yüksek güvenlik önlemlerine güvenerek daha tedbirsiz davrandıkları ve bu nedenle bu sitelerin suçluların hedefi haline geldiği, bu yerlerdeki suç oranlarının arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Kul, 2013: 183).

4.4. Kente İlişkin Problemlerden Kaçış

Yetersiz altyapı ve ulaşım olanakları, trafik sıkışıklığı ve otopark sorunu, yeşil alanların az olması, hava, gürültü ve görüntü kirliliği, yoğun göç, değişen etnik yapının ortaya çıkardığı huzursuzluk, suç oranlarında artış ve güvenlik endişesi gibi kentsel problemlerin özellikle de büyük kentlerde var olması bireylerde “kentten kaçış isteği”nin doğmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, Antalya ili özelinde var olan kentsel problemler ve katılımcıların bu problemlerden kaçma adına geliştirmiş oldukları mekânsal pratikler ele alınmaya çalışılacaktır. İlk olarak Antalya kentine ilişkin çevresel problemler gürültü, hava ve görüntü kirliliğinin yanı sıra yetersiz otopark sıkıntısı, plansız yapılaşma, betonlaşma gibi faktörler de ele alınarak açıklanmıştır. İkinci olarak Antalya kentine ilişkin toplumsal problemler ele alınmıştır. Katılımcılar özellikle de son yıllarda artış gösteren ulusal ve uluslararası göçe işaret ederek, göç ile suç arasında bağlantı kurmuşlardır. Bu verilerden yola çıkarak göçün suçla olan ilişkisi katılımcıların söylemlerinden yola çıkarak aktarılmaya çalışılmıştır.

4.4.1. Kentin Siteden Fiziksel Görünümü: Kirlilik, Plansız Kentleşme ve Deprem

ÇED ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü’nün 2017 yılında hazırlamış olduğu “Antalya İli 2016 Çevre Durum Raporu”na (2017: 14) göre en önemli çevre sorunu olarak gürültü kirliliği gösterilmiştir. 2016 yılında Antalya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğüne toplam 888 adet gürültü konulu şikâyet ve başvuru ulaşmıştır. İşyerlerinden kaynaklı gürültü şikâyetleri toplam şikâyetler içerisinde en büyük paya sahiptir. Raporda şu ifadeler yer verilmiştir:

Özellikle canlı müzik yayını yapan eğlence yerlerinden, turizm işletmelerinden, otellerden, sanayi tesislerinden ve ticari işletmelerden kaynaklanan gürültü kirliliği oluşmaktadır. Eğlence yerlerinin çoğunlukla şehrin merkezinde kalmasından dolayı gürültü kirliliğine ilişkin olarak yoğun şikâyetler alınmaktadır. Canlı müzik yayını yapan eğlence yerlerinin yer seçiminin uygun yapılmaması nedeniyle yerleşim yerleri ile iç içe yer almaktadır. (ÇED ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü, 2017: 131)

Ancak katılımcılar şehrin merkezinden uzak bir yaşam sürdüklerinden dolayı işyerinden ya da eğlence merkezlerinden kaynaklı gürültü kirliliğine ilişkin herhangi bir şikâyetle bulunmamışlardır. Katılımcıların üzerinde durdukları konu trafikteki araçların motor ve korna seslerinden dolayı ortaya çıkan gürültü kirliliğinden olmuştur. Özellikle güvenli siteye taşınmadan önce kent merkezinde oturan katılımcılar binaların hemen yakınındaki

caddelerdeki trafiğin, evin içine de yansımalarının ruh hallerini olumsuz etkilediklerini belirtmişlerdir.

Konyaaltı'ndaki evim cadde üzerindeydi ve arabaların gürültüleri korna sesleri baya bir geliyordu evimize. Şimdi ki evimizse daha sessiz. (G1, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Kent merkezinin pek çok olumsuz yönleri olduğunu düşünüyorum. Hava ve gürültü kirliliği en büyük olumsuzluklarından. İnsanlar kaçıyor şehrin gürültüsünden. Ben şehrin içinde boğulacak gibi oluyorum. Dün mesela Lara'daydık, hava kirliliği, kalabalık, o arabaların gürültüsü. (G2, Kadın, Palm City)

Kent merkezindeki bir evde asla istemem. Örneğin, kentin merkezinde özellikle cadde üzerindeki bir evin balkonunda gürültü nedeniyle asla oturamam. Bağıra bağıra konuşmak zorundasın her zaman. Doğu Garajı'nda cadde üzerinde bir evde oturmuştuk. Balkonunda oturamazsın gürültü, egzoz dumanı, insanların bağırışları beni çok iğreti ediyordu. Tam yetişme çağında böyle bir evde büyüdüm ve bu durum beni çok etkiledi. Hala en kötü rüyalarım o evde geçiyor. Gürültü ve hava kirliliği olan bir yerde şu anda asla yaşayamam. Gürültü kirliliği burada olmadığı için balkonumda çok daha rahat oturabiliyorum. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Çarşıdaki eski lojmanda sürekli gürültü vardı. Sürekli bir yerlere koşturma vardı, herkes bir yerlere gidiyor, hatta koşturuyor, daha boğucu, daha gürültülü bir yerdi. Gürültü patırtı boğuyor beni. Çarşıya gittiğim zaman bir an önce eve dönmek istiyorum. Eve dönünce nefes alıyorum. Sanki çok büyük işler yapmışım gibi yorgun hissediyorum kent merkezine geldiğim zaman. Çok gürültülü ve patırtılı bir yerde boğuluyorum, boğucu insanların karmaşası beni çok rahatsız ediyor. Burada huzur var, sükûnet var, rahatlık var, stres biraz daha az eski lojmana göre tabi. (G5, Kadın, Zara Park Attalos Evleri)

Kentin trafiğinin kalabalık olması, otopark sorunu, gittiğin her yerin kalabalık olması, evine gelene kadar o gürültüden o patırtıdan kurtulamamış olman çok büyük bir dezavantaj. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Apartmana taşınmak istemez kızım. Cadde üstü, arabaların sürekli geçtiği, gürültülü, patırtılı yerleri tercih etmez kızım. Caddede oturuyorsan, korna sesi, araba sesi seni rahatsız eder. Şehrin kalabalığından, gürültüsünden, araba parklarından, apartman katlarından çok sıkılmıştık artık. Merkezde yaşamak çok sıkıcı. Merkezde araba, gürültü çok fazla. Bu nedenle imkânı olanlar kent merkezindeki evlerini satıp sitelere yerleşiyorlar, imkânı olmayanlar site olmasa bile biraz daha iyi yerlere yerleşmeye çalışıyorlar. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Bu noktada, güvenli siteler kentin trafiğinden, kalabalığından ve gürültüsünden kaçmak isteyenler için birer sığınak konumundadır. Ayrıca, Akyol Altun'un (2010: 157) da belirttiği gibi doğal güzelliklere yakınlıklarına (deniz, göl, orman kenarı) önem verilmekte bunun olmadığı durumlarda ise yapay olarak üretilen manzaralar kullanılmaktadır. İster

şehrin içinde, isterse şehrin dışında olsun güvenli siteleri her zaman ‘her türlü çevresel kirlilikten arınmış, doğa ile iç içe, sakin ve sessiz’ bir hayat vaat etmektedir. Bir katılımcının da belirttiği gibi *“Biz burada bir apartman hayatı değil de doğal bir ortam içinde yaşam sürmek istedik. Çocuklarımız da bizim gibi çimlere toprağa bastığımız gibi bassın toprağın tadını çıkarsınlar istedik. (G2, Kadın, Palm City)”* Güvenli sitelerin, sakin, sessiz, doğa ile iç içe olan konumlarının şuanda oturulan sitenin tercih edilmesinde önemli bir rol oynamaktadır:

Bu siteye taşınmadan önce üniversiteye başlamadan önce 100. Yıl’da ailem ile birlikte bir apartman dairesinde yaşıyordum. Ailem artık yaşlandığı için daha huzurlu ve sakin bir yerde yaşamak istediler. Bunun dışında sitenin imkânları güzeldi. (G1, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Sakin olmasının yanı sıra manzarasının olması da bizi çok cezbetti. Evimizin manzarası çok güzel. Portakal bahçelerinin ortasında kalıyor. Salon boydan cam ve dışarıya baktığınızda sırf bu bahçeleri görüyorsunuz. Tablo gibi. Yeşil alan çok fazla olduğu için bebeğimizi sık sık dışarıda gezdirme şansımız oluyor. Antalya’nın diğer bölgelerine göre burası daha elit kalıyor. Sakinliği ve sükûneti seven insanlar oturuyor. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Önceki oturduğum evim Lara’daydı. Lara bölgesi kapitalist. Antalya’nın diğer bölgelerine göre çok farklı. İstanbul gibi. O bölgenin avantajı şehrin çok ortasında olmanız. Eğlence yerleri, restoranlar, barlar hep o bölgede. Şıkır şıkır orası. Çok hareketli bir yaşam var. Ama burası çok sakin ve sessiz. Huzur evi gibi. Hatta bazı komşularımız burası çok sessiz diye buradan taşındılar. Öğleden sonraları çok sıcak olduğu için aileler çocuklarını havuzdan alıyorlar. Akşamüstleri çocuk seslerini duymaya başlıyorsunuz. Ben burada çok rahat uyuyabiliyorum. Ama Lara tarafında yaşayan ailemin yatılı ziyarete gittiğim zamanlarda geceleri oradaki araba gürültülerinden dolayı uyuyamıyorum. Cadde üzerinde olan bir evde yaşama alışkanlığımı kaybettiğimi o zamanlar anlıyorum. Bu yüzden burası daha çok rahat ve sakin geliyor bana. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Sahil kenarında bile kalabalık ve gürültüden dolayı oturamıyorsun. Bizim burası şehir merkezine yirmi kilometre. Gayet sakin ve sessiz. Lara’dan Konyaaltı’na gitmek inanılmaz çok daha zor. Trafik çok az burada şehir merkezine göre. Gerçi eskiye göre trafik artmaya başladı. İnsanlar şehir kalabalıklaştıkça buralara taşınmaya başladılar. Burası da şehirleşecek. Ama ben her zaman şehir dışında yaşamayı tercih ederim. (G19, Kadın, Palm City)

Bir diğer gürültü kirliliği ise binalardaki konutların yerleşim şekline kaynaklanmaktadır. Konutların yan yana ve üst üste bulunmasından dolayı bireyler diğer konut sahiplerinin yapmış oldukları gürültüye doğrudan maruz kalmaktadır. Bir başka ifade ile konut sakinlerinin doğrudan binanın mimari yapısından kaynaklanan bir dezavantajı yaşadıkları söylenebilir (Bağdu, 2010: 73). Katılımcılardan bazıları önceki konutlarından

taşınma nedenleri arasında şehrin karmaşasından kaçma isteğinin yanı sıra apartman dairelerinin mimari yapısından kaçma isteği olarak belirtmişlerdir. Özellikle de eski apartman dairelerinde gürültüyü engelleyecek herhangi bir izolasyon önlemlerinin alınmamış olması sıkıntıların yaşanmasına neden olmaktadır:

Mesela bir dairede tadilat var, bütün bina sallanıyor, bütün bina hissediyor çalışmayı, bu çok sıkıntılı oluyor. Sesi, gürültüyü bütün bina duyar. Kalabalık bir ev toplantısında ortaya çıkan gürültüden bütün bina nasibini alır. Gecenin uygunsuz saatinde süpürgeyi çalıştıranlar oluyor. Mesela senin çocuğun ders çalışıyor ama onun çocuğu ders çalışmadığı için seni pek düşünmüyor, çok kalabalık toplantılar yapabiliyorlar, balkon kapıları açık, gürültüleri duyuyorsunuz. Ben apartman yaşamından sıkılmışım, üst komşunun, alt komşunun, karşı komşunun gürültüleri, şehrin gürültüsü, şehir trafiği, artık onlardan uzaklaşıp kafa dinlemek istedim. Bu yüzden de böyle bir sitede yaşamayı tercih ettim. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Apartmanda bazı sıkıntılar yaşadık. Üst kat komşumuzun çocuğu vardı çok ağlıyordu o zaman da eşim rahatsızdı bazı sorunlar oldu ama komşumuz, çocuktur, anlamaz dedi. Kentten uzaklaşmak istedik. Merkezde yaşamak çok sıkıcı. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Apartman yaşamında hep koşma oğlum aşağı kattakiler rahatsız olur, gece çamaşır makinesi çalıştırma sesi komşulara gider, yukarıdakiler gürültü yaptı gibi durumlar yaşıyorduk. Apartmanda toplu yaşadığım için her şeye dikkat etmek zorundasın. (G19, Kadın, Palm City)

Kent merkezindeki dip dipe evleri de sevmiyorum. Çallı'da da yaşadık biz. Şuradan bakınca birinin balkonu ile yüzleşmek çok sinir bozucu. Komşuların yaptıkları gürültü olduğu gibi senin evinden duyuluyor. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

Özellikle de az katlı ve müstakil konutlardan oluşan sitelerin daha az nüfus barındırması ve sitelerde ses ve görüntü açısından mahremiyetin sağlanmış olması sitelerin tercih edilmesini sağlamaktadır:

Gürsu'da 3 bloktan oluşan 8 katlı bir apartman dairesinde ailem ile birlikte yaşıyordum. Sitemizde güvenlik mevcut değildi. Evlendikten sonra Uncalı'da bulunan bu evimize taşındım. Çok sakin ve sessiz bir bölge olduğu için bu siteyi tercih ettik. Binalarımız 3 kattan oluşuyor. Az katlı olması ve az kişinin yaşaması bizim için çok önemliydi. Çünkü apartmanlar çok kalabalık oluyor ve bu yüzden çok daha fazla gürültüye maruz kalıyorsunuz. Evim arka tarafta kaldığı için çok sessiz oluyor. (G3, Kadın, Marina Konakları)

TRT'de yaşıyorduk; Memur evleri var orda. Ama kızım oraları sevmiyor, gürültü var diye araba park yeri sıkıntılı diye kızım tercih etmiyor. Sakin bir site olsun, güvenli olsun istedik. Sonra geldik baktık, havuzlu, sakin bir yer. Okuldan geldiği zaman ses, gürültü istemiyor kızım. Karşı balkondan onu

görsünler, izlesinler istemiyor. Gelen gören olmasın, rahatça okuluma gidip geleyim istedi. Biz de taşındık. (G13, Kadın, Marina Konakları)

ÇED ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü (2017: 6) tarafından hazırlanan “Antalya İli 2016 Çevre Durum Raporu”na göre en önemli çevre sorununda ikinci sırayı hava kirliliği almıştır. Yoğun kentleşme, plansız kentleşme, motorlu taşıt sayısının artması, düzensiz sanayileşme, kalitesiz yakıt kullanımı, topografik ve meteorolojik şartlar gibi nedenlerden dolayı özellikle kış mevsiminde hava kirliliği yaşanabilmektedir.

İlimizde hava kirliliğinin asıl sebeplerinin başında; il merkezinin geçmiş yıllardan bugüne kadar yapılan planlama hataları (hava koridorları oluşturacak şekilde yapılaşmaya izin verilmemesi) gelmekte olup diğerleri arasında ısınmadan kaynaklı, trafikte seyreden motorlu taşıtlardan kaynaklı ve sanayi tesislerinden kaynaklı hava kirliliği sayılabilir. (ÇED ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü 2017: 16).

Yukarıdaki alıntıda da bahsedildiği gibi Antalya’da hava kirliliğinin artmasında önemli etkenlerden biri evsel ısınmadan kaynaklanmaktadır. Halkın alım gücünün düşük olmasından kaynaklı olarak yoksul semtlerde kalitesiz yakıt tüketimi hava kirliliğinin oluşmasına neden olmaktadır. Atvur’un (2008) da belirttiği gibi ucuza mal edilen kömür ya da benzeri yakıtlar hava kirliliğini arttırmakta ve insan sağlığını tehdit etmektedir. Ayrıca, belediyelerin yaptıkları yakacak yardımlarında kalitesiz kömür dağıtıldığı ve bunun da hava kirliliğini arttırdığı iddiaları da dile getirilmektedir. Her ne kadar Büyükşehir Belediyesi bu iddiaları reddetse de kentteki hava kirliliği, özellikle kış aylarında hissedilir şekilde artmaktadır (2008: 92). Katılımcılar da kent merkezindeki hava kirliliğinden şikâyetçidirler:

Havanın çok kötü olduğunu görüyorum. Korkunç. Kent merkezinden geçerken o pis havanın içinde yaşayan insanlara üzülüyorum. Arabayla geçerken bile boğazım yanıyor. (G20, Kadın, Palm City)

Kötü yakıt kullanımından kaynaklı hava kirliliği var. (G21, Kadın, Palm City)

Hava kirliliği en büyük sıkıntımız. Gecekondu bölgesi olan Şafak Mahallesi var ya, sanırım çok kömür yakıyor. Nefes alamaz hale geliyorsunuz. (G28, Erkek, Altinkum Konakları)

Tabi kış aylarında da kaçak kömür satışından dolayı hava kirliliği en büyük sıkıntımız. (G43, Erkek, Bölük Emni Sitesi)

Raporda, Antalya’da havayı kirletici unsurlar içinde motorlu taşıtların payının da büyük olduğu belirtilmiştir. Her gün artan nüfus ve ulaşım ihtiyacı nedeniyle trafiğe yeni taşıtların katılmasının, havaya karışan egzoz gazının sürekli artmasına neden olduğu vurgulanmıştır. Katılımcılar ise motorlu taşıtların yol açtığı hava kirliliğinin yanı sıra kentsel trafik yoğunluğundan da şikâyetçi olmuşlardır. Antalya’da toplu ulaşım da yaşanan sıkıntılardan dolayı toplu ulaşım kullanımı istenilen seviyelere ulaşmamıştır. Sürekli değişen hatların yanı sıra toplu ulaşım da kullanılan kartların da sürekli değişmesi mağduriyetlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu durum özel araç kullanımının ve böylece şehir içi trafiğinin artmasına neden olmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) Ocak 2018 verilerine göre Antalya, trafiğe kayıtlı 1 milyon 25 bin 73 araçla, İstanbul, Ankara ve İzmir’den sonra en fazla motorlu taşıtın bulunduğu 4’üncü kenti olmuştur.⁵² Bu, nüfusu 2 milyonu geçmiş bir kentte her evde iki aracın bulunduğu anlamına gelmektedir. Artık otomobil sahipliği bir lüksten ziyade bir zorunlu bir ihtiyaç olarak kabul edilmektedir.

Antalya’da en büyük sıkıntı ulaşım. Mesela toplu taşımada sıkıntılar var. Bu yüzden ihtiyacımız olmadığı halde eşime de araba almak zorunda kaldık. Üç kişi olduğumuz halde iki tane arabamız var. Bu yüzden trafik çok fazla. (G29, Erkek, Prestij Konutları)

Ayrıca şehrin trafik yükünü çeken ana arterlerin sayısının yetersiz olmasının yanı sıra yolların iki şeritten oluşması ve otopark sıkıntısından dolayı iki şeritli yollarda araçların tek şeridi ihlal ederek araçlarını park etmeleri trafik sıkıntısının daha da artmasına yol açmaktadır.

Eski apartmanda araba park sıkıntısı oluyordu, nereye park edeceğinizi bilmiyorsunuz, bazen arabanın camlarını bile kırabiliyorlar. Ara sokaklarda park ediyorsunuz, bir tarafta çöp kutuları, arabalar böyle olunca sıkıntı oluyor. Ama burada öyle değil. Valla, ben de şimdi alıştım buraya. Oğlumun yanına gittiğim zaman sıkılıyorum. (G13, Kadın, Marina Konakları)

On yıl öncesinde gene Lara tarafından iş yerime gidip gelmem kısmen daha rahattı ama artık o tarafa gitmem trafiğin yoğunluğundan dolayı bir saati buluyor. Özellikle de iş çıkış saatlerinde trafik felç oluyor o taraflarda. Altinkum Konakları’na taşınınca iş yerine gidip gelmem çok kolaylaştı. Burada dört dakikada iş yerime ulaşabiliyorum. Dersin başlamasına beş dakika kala evden çıkıyorum. Bu müthiş bir kolaylık. Ve stresim yok. Ama Lara tarafında olsaydım Antalya trafiğini çekmek zorunda kalacaktım. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Şehir merkezinde trafik o kadar çok ki. Gitmek istediğiniz yere daha geç gidiyorsunuz. (G20, Kadın, Palm City)

⁵² <http://www.hurriyet.com.tr/antalyanin-motorlu-tasit-sayisi-40757461> (erişim tarihi: 04.05.2017)

Katılımcılar, bir diğer sorun olarak da geçmiş yıllardan bugüne kadar yapılan planlama hatalarına yer vermişlerdir:

Antalya güzel bir şehir fakat iyi planlanmamış. Çok kötü binalar yapılmış zamanında ama bu kötü binalar yapılırken görevliler, sorumlu insanlar seyretmiş, gerekeni yapmamış. Bir berber yıllarını vermeden o hakkı elde edemiyor. Önce çıraklık eğitimi görüyor, sonra kalfa oluyor, sonra usta oluyor. Şimdi müteahhitlikte bu yok. Şimdi her şey kökten kötü. Ama hiç değilse sen müteahhitlik yapamazsın diyemiyorsan, ya kardeşim daha doğru dürüst işini yap demeye hakkın var. Belli ki bunu da dememişler. Planlamacılar hiç bir şey yapmamışlar ki, çok iyi eğitim almış insanlar. Üç kuruş almışlar böyle yapmışlar, beş kuruş almışlar başka türlü yapmışlar. İşte Antalya meydanda. Antalya, beş deprem görsün, binalar gider. O kadar kötü. En büyük sorunumuz bu bence. Rutubet derdi var. Bizim burada yaptığımız evler, kentte yapılmalıydı. Arazi kullanılırken, tek katlı, iki katlı binalar yapılmalıydı. Arazilere olduğu gibi apartman doldurdular. Yoğun göç var. Antalya çok güzel bir şehir, göç alması normaldir. Göç almasın diyemem çünkü insanların güzel yerlerde yaşama isteklerini doğal buluyorum. Onların da hakkı diyorum. Ama bu insanlara iyi yerleşimlerin sağlanması gerektiğine inanıyorum. (G25, Erkek, Palm City)

Antalya'nın en büyük problemi alt yapı, kötü imar planları ve trafiktir. Nüfus çok arttı. Antalya'yı yöneten insanlar iyi planlama yapmıyor. Nüfus artışını takip ettiğinizde yıllık artışı yakalamanız mümkün. 10 yıl, 20 yıl sonrasını tahmin edebilirsiniz. Bu artışa göre de ilerleyen yıllarda Antalya'nın ne kadar suya, okula, hastaneye, yola ihtiyacı olduğunu planlarsınız. Bu konuda Batılı anlamda bir şey yok. Türkiye'de bu gecekonduların en büyük sorumlusu belediyelerdir. Çok hızlı bir göç aldı şehirler. Göçün karşısında belediyeler yeni alanlar açamadı. E açamayınca da halk kendi çözümünü kendisi buluyor. Antalya'da da çok ciddi bir planlama çalışmalarının yapılması lazım. Ama sadece günü kurtarmaya çalışıyorlar. Planlama yapılmadığı zaman kentte insanların şikayetleri asla bitmez. (G43, Erkek, Bölük Emni Sitesi)

Plansız kentleşme yani hava koridorları oluşturacak şekilde yapılaşmaya izin verilmemesi, aşırı betonlaşma ve yeşil alanların azalması sonucunda özellikle yaz aylarında sıcaklığın aşırı derece hissedilmesi durumunu ortaya çıkarmıştır. Kentin hem yeşil alanlar yok edilerek beton yığına dönmesi hem de sıcak olması katılımcıların en çok üzerinde durduğu kentsel problemlerden biri olmuştur.

Kent ile sıkıntılarımız bulunuyor. Betonlaşma son hızla devam ediyor. Eskiden şehrin bir çok kısmında yeşil alan mevcuttu. Kışın yağın yağmur, yazların daha serin geçmesine neden oluyordu. Ama şuanda her yer beton olduğu için topraktan gelen bir serinlik yok ve bu yüzden hava eski zamanlara göre çok sıcak oluyor. Lojmandaki evimizin bulunduğu bölge yazları çok sıcak oluyordu. Burası şehir merkezine göre üç dört derece daha serin oluyor. (G4, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Kent merkezinde her yer yüksek apartman, beton artık. Hava alamıyorsun. Aşırı sıcak. Ama buranın havası çok güzel. Burası daha serin, çünkü hava alıyor. Dört katlı burası. Her tarafı açık. Bir taraftan dağ, bir taraftan doğa. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Beton yığını. Mesela Antalya tam anlamıyla beton yığını. Hiç bir estetik yok. 100. Yıl'ı görüyorsunuz estetikten yoksun. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

En kötüsü bu kadar güzel bir kente para uğruna belediyeleri başkanları imza verip, izin çıkartıp dört katlı evlerin önüne on iki katlı apartmanları diktiriyorlar. Her taraf beton yığını, alışveriş merkezi, yeşil alan azaldı. (G19, Kadın, Palm City)

Kıyı kesimler iyi değerlendirilemedi. Lara bölgesinde hiç ağaç, bahçe yok. her şey beton. Buralar çok sakin. Burada her yer ağaç. Kent merkezinden buraya geldiğinde hava mis gibi kokuyor. Ne kadar yapılaşma olsa da yeşil alan çok. Ağaçlandırmaya meraklı bir siteleşme var. Bir Avrupa kentinin güzel bir semtinde oturuyor gibiyiz. Ama Lara daha lüks olmasına rağmen öyle hissetmiyorum. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Nefes almıyor kent merkezi. Aralarda bir boşluk olmalı. Hava sirkülasyonu olmalı. (G39, Kadın, Lavinya Evleri)

Bu noktada, Palm City'nin konumundan bahsetmek gerekmektedir. Palm City, Antalya-Denizli yolunun 15. km'sinde Döşeme ilçesi Yeşilbayır mevkiinde yer almaktadır. Antalya il merkezine oranla % 35 daha az nem oranına sahiptir ve sıcaklık 5 derece altındadır. Gençler İnşaat tarafından kurulan Palm City'nin tanıtım broşüründe konuma ilişkin şu şekilde bilgi verilmektedir:

Antalya'nın en yumuşak iklimine sahip Yeşilbayır mevkiine kurulan Palm City, konumu ile Antalya'nın tüm olanak ve güzelliklerine en yakın noktada sizleri bekliyor. Toros Dağları'nın sağladığı iklimatik etki ile yaz mevsiminde sıcaklığın iş merkezine göre ortalama 5 derece daha düştüğü Palm City, sizler için gerçek bir yeniden doğuş olacak. Termessos antik kentinin yarattığı benzersiz atmosfere ve göz alabildiğince uzanan Toros ormanlarına yakınlığı ile alternatifsiz bir konum sunan Palm City, sizi ve sevdiklerinizi her zaman büyüleyecek.⁵³

Palm City yer aldığı konum itibariyle site sakinlerine kentin sıcağından ve neminden kaçış imkânı sunmaktadır ve sitenin tercih edilmesinde konumu önemli bir rol oynamaktadır. Katılımcıların aşağıdaki söylemlerinden de bu durum ortaya çıkmaktadır:

⁵³ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

Palm City’ye taşınarak nemden kurtulduk bir defa. Taşınmamızdaki en önemli etkenlerden biri de budur. Bizim burada 400 metre rakım. Bu yüzden her 100 metrede ortalama sıcaklıkta bir derece düşme gerçekleşiyor. Örneğin şehir merkezinde hava 38 dereceyken buradaki sıcaklık 32 oluyor. Tabi bir o kadar da nem azalmış oluyor. Akşam ondan sonra yazın ortasında Temmuz-Ağustos aylarında bile omzunuza bir şal alma ihtiyacı duyuyorsunuz. Ve temiz hava. Buranın havası çok temiz. Özellikle Antalya’da hava kış aylarında çok kirli oluyor. Tüm bunlarından dolayı aslında şehir merkezine çok gelmek istemiyoruz. Ama işimiz gereği merkeze inmek zorundayız (G2, Kadın, Palm City)

Burayı seçmemizdeki ilk etmen Palm City, yeşilliği bol bir yer. Havası temiz ve Antalya’nın merkezindeki gibi nem olayı yok burada. Ayrıca Antalya’ya göre hava 3-4 derece daha düşük burada. (G16, Erkek, Palm City)

Burası yüksekte kaldığı için hava şehir merkezine göre dört ya da beş derece fark ediyor. Kışın kar yağıyor, yazın serin ve hiç rutubet yok. Deniz görmüyor ama bizim deniz gören evimiz var Konyaaltı’nda. Buna rağmen orada oturmak istemedik çünkü oralarda balkonda oturma imkânınız bile olmuyor aşırı gürültüden. (G19, Kadın, Palm City)

Antalya’ya yakın olmasına rağmen sanki başka bir yerin iklimini yaşıyoruz. Burası serin ve nemsiz. Rutubetin olmaması topu topu beş derece fark var ama yazın mesela hissedilen sıcaklıkta sekiz dokuz derece fark ettiriyor. Aşağısı 40 dereceyse, burası 35 derece oluyor ama bizim burası rutubet olmadığı için daha da altında bir sıcaklık hissediyoruz. Bu durum, bizi rahat ettiriyor, yaşam kolaylığı sağlıyor. Antalya’nın ne Lara’sında ne de Konyaaltı’sında böyle bir imkanı bulmanız mümkün değil. (G25, Erkek, Palm City)

Katılımcılar trafik, gürültü ve hava kirliliğinin yanı sıra kentlerdeki görüntü kirliliğinden de şikâyetçi olmuşlardır ve görüntü kirliliği ilgili şunları dile getirmişlerdir:

Mesele apartmanların olduğu yerlerde, balkonlar birbirine bakıyor, herkes birbirini balkondan görüyor, bazen çok kötü çamaşırlar asıyorlar, kullanmadıkları eşyalarını balkonlara yığıyorlar. Görüntü kirliliği var oralarda. Bunlar rahatsız edici görüntüler. Ama sitede öyle bir durum yok, herkesin balkonu temiz, rastgele çamaşırlar asılmıyor. Apartmanın olduğu yerde görüntü kirliliği var; arka taraflarında arabalar park edilmiş, başka şeyler atılmış gibi ama sitede öyle bir durum yok. Mesela Meltem’de on kat, on iki kat binalar var yurt binası gibi ama burası dört kat, sakin güzel. Binalar birbirine bakıyor, balkona oturduğun zaman diğer balkonu gördüğün zaman gözün yoruluyor. Balkondan baktığınız zaman hep gün ısılarını görüyorsunuz. Ama burada öyle şeyler yok. Herkes şemsiyesini açmış, sandalyeyi koymuş oturuyor. (G13, Kadın, Marina Konakları)

Burada yaşadıktan sonra Güllük ya da 100. Yıl gibi yerler son derece çirkin geliyor bana. Apartmanda yaşarken bunları fark etmiyorsun tabi ki. Yeşillığe ve dağ manzaralarına alıştıktan sonra şehrin içine tahammül edemez hale geldim. Çok aşırı sıcak ve çok bakımsız. Estetikten yoksun. Görüntü kirliliği var resmen. İnsanların neden apartmanlarına bakmadıklarını anlayamıyorum. Örneğin neden balkonlarına iki üç tane çiçek koymuyorlar. Gerçi onlar da çalışan insanlar. Bu tür şeylerle uğraşmıyorlar. Biz burada

alıştık tabi bizim adımıza bir çok şeyin yapılmasına. Herkes böyle olmak zorundaymışız gibi düşünüyoruz. Biraz şımarıyoruz galiba. Buraya alıştıktan sonra şehir merkezinde yaşamak kesinlikle çok zor. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Kente ilişkin yapısal sorunların bir diğer boyutunu özellikle 1999 Marmara Depremi'nden sonra önem kazanmaya başlayan sağlam zemin meselesi oluşturmaktadır. Özellikle ciddi bir deprem riski ile karşı karşıya olan İstanbul için zemini sağlam arazilerde depreme hassas olarak inşa edilmiş binalarda oturmak, güvenlik kaygısının giderilmesinde bireysel bir çözüm sunmaktadır (Perouse ve Danış, 2005: 120). 1999 Marmara Depremi sonrasında dergilere verilen reklamlarda güvenli sitelerin depreme karşı güvenli olması hemen altı çizilen bir mesele haline gelmiştir. Reklamlarda, yerel yönetimlerin sunmakta geç ya da yetersiz kaldıkları depreme karşı denetim hizmetleri eksikliğinin üst sınıf için telafisinin mümkün olduğuna yönelik vurgu yapılmıştır (Gönlüğü, 2008: 86). Marmara depreminden sonra, Ataköy, Bakırköy, Yeşilköy ve Florya gibi deprem mağduru orta ve üst sınıf semtlerdeki yüksek gelirli aileler “güvenlikli bir yer”de yaşama arzusuyla Bahçeşehir’e akın etmişlerdir. Deprem sonrası aylarda konut fiyatlarının yaklaşık iki katı artmasına yol açmıştır. Bu süreçte Bahçeşehir toplumsal olarak değişmiş ve orta gelirli ailelerin yerine daha yüksek gelirli ailelerin hâkim olduğu bugünkü üst-orta sınıf dokusuna bürünmüştür (Danış, 2001: 154).

Büyük bir kısmı 2. derece deprem bölgesi Antalya’da büyük çaplı bir depremin en son 18. yüzyılda yaşandığı bilinmektedir. Yani, katılımcıların çoğu yıkıcı sonuçları olan bir deprem yaşamamışlardır. Başka illerde şiddetli ve yıkıcı depremleri yaşayan katılımcılar ise geliştirdikleri deprem korkusuna karşı depreme karşı alınması gereken her önlemin mutlaka yerine getirilmesi gerektiğini düşünmektedir. Binaların çok katlı olmasının depremde bir risk unsuru taşıdığı düşüncesinden yola çıkan katılımcılar depreme karşı önlem amacıyla çok katlı binalar yerine az katlı binaları ya da müstakil konutları tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

Sivas’ta yaşadığımız yıllarda meydana gelen Erzincan Depremi’ni orada çok şiddetli hissettiğimizden dolayı yüksek katlı bir apartman dairesinde yaşamaktan her zaman çok korkmuşumdur. Müstakil bir konutta yaşamayı biraz da bundan tercih etmekteyim. (G2, Kadın, Palm City)

1999 Marmara depremini yaşadım. Yüksek bina tercih etmememin sebebi budur. (G45, Kadın, Olimpos Konakları)

Kentin çeperinde yer alan Palm City, özellikle deprem korkusu yaşayan bireylerin tercih edebilecekleri bir yapılanmaya sahip olduğunu reklam broşürlerinde belirtmektedir. Tanıtımlarda konut biriminin mekânsal özelliklerine ilişkin bilgilendirmede “deprem ve diğer olumsuz doğa koşullarına dayanıklı inşaat teknolojisi” vurgusunu yapmıştır.

Güvenlikli site sakinlerinin hemen hepsinin hem fikir olduğu konulardan bir tanesi site yaşamının çocuklarını yetiştirmek için ideal yer olduğudur. Özellikle küçük yaşta çocuğu olan aileler, çocuklarını kentsel problemlerden uzak tutmak amacıyla güvenlikli siteleri tercih etmektedir. Bağdu’nun (2010) da belirttiği gibi kentsel alanlarda,

binaların sıkışık bir şekilde dizilerek, park ya da yeşil alanlara yeterli yer bırakmamış olması, çocuklar için oyun oynayacak güvenli bir alanın bulunmamasına, trafiğin yoğun bir şekilde aktığı cadde ve sokaklarında yarattığı güvenlik tehdidi ise, buraların oyun sahası olarak kullanılamamasına neden olmuştur. Binalarda da sakinlere ya da özelde çocuklara yönelik sosyal tesis ya da oyun alanlarının bulunmaması problemi tolere edilemez hale getirmiştir. Bu sebeplerden ötürü çocuklar, kentin imar şekline ve binaların yapılarından kaynaklanan bir kısıtlamaya maruz kalmıştır (Bağdu, 2010: 72).

Bu noktada güvenli sitelerin trafiğe kapalı alanlarda yeşil alan, park ve oyun alanları, havuz, sosyal tesisler gibi imkânlar sunuyor olmaları bu siteleri cazip hale getirmektedir.

4.4.2. Kentin Siteden Sosyal Görünümü: Göç ve Suç

Yatırımcı firmalar, kent karşıtı söylemleri ile güvenlik ilkesine sıkça vurgu yapmaktadırlar. Alver’in de (2010: 92) belirttiği gibi güvenli bir mekânda yaşama arzusu taşınanları ikna etmek için göç, suç, kalabalık, şiddet, terör, güvensizlik, korku, kapkaç, adam kaçırmaya, cinayet gibi kenti sarmış olan suçlar yatırımcılar için hayli işlevsel hale gelmektedir. Bu sitelerin pazarlanma sürecindeki kent karşıtı söylemler ile alternatif bir güvenli yaşam sunma iddiası, kentte giderek tırmanan bir güvenlik problemi olduğunu ve güvenli duvarların ardına saklanması gerektiğini bireylere sürekli hatırlatmaktadır. Kısacası, yatırımcı firmaların üretmiş oldukları kent karşıtı söylemler, konut piyasası için bir satış sembolü haline gelirken, toplumsal bir korku kültürünün pekiştirilmesine ve güvenliğin pazarlanabilir ve tüketilebilir bir meta haline gelmesine yol açmıştır.

Gasp, şiddet, tecavüz, kaçırılma gibi kentsel problemlerin katılımcılarda yol açtığı güvensizlik duygusu ve suç korkusu “güvenlik ihtiyacı” teması altında incelenmiştir. Bu yüzden bu başlık altında Antalya kentinde son yıllarda artış gösteren göç olgusuna değinilecektir. Katılımcılara göre göç ile birlikte kent nüfusu kalabalıklaşmakta ve suç oranlarında da artışlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum da bireylerde güvenli bir yerleşim içinde yaşamaları gerekliliğine dair inancı güçlendirmektedir.

Antalya kenti özellikle 1990'lı yıllardan sonra yoğun göç almıştır. Artan göçün nedenleri arasında özellikle kentin ikliminin ılımanlığı yer almaktadır. Sönmez'in (2013: 51) belirttiğine göre Antalya'daki Doğulu nüfus son beş yılda (2007'den 2012'ye) % 36 artış hızıyla tüm bölgeleri geride bırakmıştır. Bunun dışında kente pek çok yabancı uyruklu insan da yerleşmektedir; böylece Antalya da giderek kozmopolit bir yapıya kavuşmaktadır. Katılımcıların da büyük bir çoğunluğu Antalya'nın son derece kozmopolit bir yapıya sahip olduğunu ve Antalya kentinin en büyük problemlerinden birinin de göç olduğunu işaret etmişleridir. Katılımcılardan biri Antalya kentinin modernleşmek yerine taşralaştığını ve bu nedenle kent kültürünün yavaş yavaş yok olduğunu şu sözlerle belirtmiştir:

Kent çok fazla göç aldı ve kentlilikten, taşralaşmaya doğru gidiliyor. Bu olumsuz bir gelişme var. Kent kültürü bence kayboluyor. Avamlaşıyor. Bence merkezden bunun için kaçıyoruz. (G44, Erkek, Palm City)

Bir diğer katılımcı da artan göç ile birlikte kentin kalabalığından kaçmak isteyenlerin güvenli sitelerde yaşama talebinde bulunduğunu belirtmiştir.

Antalya'da en büyük sıkıntı dışarıdan çok fazla göç alması bence. Her çeşit insan geliyor. Ufak bir İstanbul gibi olduğu için sıkıntılar oluyor. Artık şehirler çok kalabalıklaştı. İnsanlar daha huzurlu ve sakin bir yaşam için bu tür siteleri tercih ediyorlar. Talebi karşılamak için bu tür siteler yapılıyor artık. İstanbul'da on yıl öncesi başladı bu süreç ama Anadolu kentlerinde daha yeni yeni fazlalaşıyor. Antalya'da göçlerden dolayı bu siteler de artmaya başladı. (G30, Erkek, Osmanlı Konakları)

Gerçekten de hem iç göçle hem de dış göçle gelen insan sayısı oldukça fazladır. Kente, genellikle tarım, inşaat ve turizm sektörlerinde iş bulma umudu ile gelen Kürt nüfus ile evlilik yoluyla veya turizm sektöründe Rusça bilen işgücüne duyulan talepten dolayı gelen Rus nüfus göç etmektedir. Göç eden insanlar, göç sürecinde kendi etnik kimliklerini ve sahip oldukları kültürel birikimlerini de beraberinde getirmektedir. Bu durum, kent sakinlerinin (yerleşiklerin), önyargıları üzerine kurulu kent kimliği söylemleri ile kente sonradan gelenleri (dışarıklılar) ötekileştirmelerine neden olmaktadır.

Elias'ın "yerleşikler ve dışarıklılar" teorisine göre dışarıklıkların içeriye akın etmesi, yeni gelenlerle eski sakinler arasındaki farklılık ne kadar belli belirsiz olsa bile, her zaman yerleşik nüfusun hayat tarzına bir kafa tutuş demektir. Yeni gelenlere yer açma zorunluluğundan ve dışarıklıkların kendilerine yer bulma ihtiyacından doğan bu gerilim iki tarafı da farklılıkları abartmaya itmektedir. Farklı koşullarda göze çarpmadan geçirilebilecek, genelde küçük küçük özellikler göze batmaya başlar ve birlikte yaşamının

önündeki engeller olarak sunulur. Bunlar tiksinti duyulan nesneler haline gelerek kesin ayrılığın kaçınılmaz ve kaynaşmanın düşünülmez olduğuna kanıt olarak kullanılmaktadır. Dışarlıklılar yalnızca yabancı ve farklı olmakla kalmazlar, orada kalmaya hak kazanmamış “istilacılar” ve “işgalciler” olarak görülmektedirler (Elias’dan aktaran: Bauman, 1999a: 59-60).

Geniş (2009: 142) Kemer Country’de yapmış olduğu araştırmada katılımcıların genellikle göçmenlerden ya da alt sınıflardan, bakımsız ve geleneksel kıyafetleri, hoş olmayan görüntüleri, kötü kokan vücutları ve kaba davranışlarından dolayı rahatsız edici buldukları sonucuna ulaşmıştır. Çünkü onlar kentli olarak kodladıkları davranış ve yaşam biçimlerine sahip olabilecek sosyal, kültürel ve ekonomik sermayeden yoksun kişilerdir. Benzer şekilde Antalya’da yaşayan site sakinleri de özellikle göç olgusuna vurgu yaparak göçmenlerin kentte nasıl davranması ve nasıl yaşaması gerektiği konusunda bilgisiz olduklarını belirtmişlerdir. Yani katılımcılar ile Antalya kentine sonradan gelenler arasındaki en önemli sorun da kültürel farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Katılımcılar (yerleşikler), Kürt ve Rus kökenli göçmenlerin (dışarlıklılar) yeme içme, giyim kuşam, eğlenme, evlilik, dini görüş, çocuk yetiştirme, şive, yaşam tarzı, değer yargıları gibi konularda kendilerinden farklı olduklarını düşünmektedir. Bir taraf için normal ve alışılmış olan bir davranış biçimi karşı taraf için anormal ve şaşırtıcı gelebilmektedir. Bu durum, her iki taraf için karşılıklı bir korku, kaygı ve sıkıntı yaratmakta, ortak yaşama kurallarında bir belirsizliğe neden olmaktadır.

Biliyorsunuz Antalya biraz daha metropol hale geldi. Çok göç aldı. Bakıyorsunuz Erzurum’dan, Diyarbakır’dan, Kars’tan insanlar var mahallerde. Türkiye’nin bütün illerinden insan var. Kırsaldan gelen insanların, konuşma tarzı çok farklı, sağdan soldan toplama insanlar, Erzurumlu, Tokatlı. En başta eğitim seviyeleri çok düşük, konuşma diksiyonu değişik, farklılık vardı yani. Bir defa yaşantı, giyim açısından her yönden bariz farklılık var. Mesela sitemizin hemen yakınında kırsal kesimden insanlar var, Kürt aşiretinden var. Ben ve çocuğum şortla gezdiğimiz zaman tuhaf bakıyorlar, eşim ya da kızım mayo ile dolaştığı zaman tuhaf bakıyorlar. Görüş açısından, sosyal açıdan çok fark var. E tabi daha önceki senelere göre bu farklılık azaldı. Mesela daha önce bir turist geldiği zaman tuhaf tuhaf bakıyordu ama şimdi alıştı millet. Dağdaki çoban bile bunları biliyor artık. Adam fazla etkilenmiyor. Ama Kürtlerde hala bu durum var devam ediyor yani. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Antalya çok fazla göç alıyor. Uluslararası da göç alıyor. Anadolu kentlerinde insanlar birbirine benziyor. Aynı kültür yapısına sahipler. Konuşmaları, yürümeleri birbirine benziyor. Ama burada çok farklı kültür yapısı var. Bu nedenle kentte bir kopukluk söz konusu. İnsanlarda anlaşma, nezaket, terbiye sıkıntısı yaşanıyor. Diğer kentlerde bazı şeyler bellidir az çok. İzmir insanı, Eskişehir insanı, Ankara insanı bellidir. Ama İstanbul veya Antalya gibi göç hızının fazla olduğu yerlerde her kategoride her kültürden insan var. Bu durum ortak yaşam kurallarının belirsizliğine yol açıyor. Nezaketsizlikten

çok hoşnutsuzum. İnsanların birbirleri ile alışverişlerinde hep nazik olmalarını isterim. (G22, Kadın, Palm City).

Çok fazla yabancı var, güneş ve kum olasından dolayı mı bilmiyorum ama çok fazla yabancı var onun için kültür karmaşası olduğunu düşünüyorum. İstanbul da çok kozmopolit ama burası gibi değil. Orada daha bir ayrışma var ama burası gibi değil. Burada daha iç içe yaşanılıyor yabancılarla. Kültür karışıyor, yetişmiş olduğu bir kültürle bir anne baba geliyor onun çocuğu oluyor kültürü karışımından dolayı farklı büyüyor, daha erken bazı şeyleri öğreniyorlar. Onların kültürleri bizim çocuklarımıza da yansıyor. Bizler ne kadar Avrupai yaşarsak yaşayalım Türk kültüründen vazgeçemiyoruz ama çocuklarımız öyle değil. Çocukların yaşam tarzları değişiyor. Ankara'daki yaşam tarzı ile buradaki yaşam tarzı farklı. Çocukların öğrendikleri şeyler değişiyor daha erken öğreniyorlar birçok şeyi. Bizler daha alışkın değiliz bazı şeylere. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Türkiye'nin en önemli turizm merkezlerinden biri olan Antalya kenti özellikle 2000'li yıllardan sonra uluslararası göçün hedefi haline gelmiştir. Bu yıllardan sonra Rusların toplumsal hayattaki görünürliğünde dikkat çekici bir şekilde artış gözlenmiştir. Yerel halk arasında Rusların genellikle fuhuş sektöründe çalışıklarına yönelik yaygın bir kanı vardır. Bu düşünce, katılımcılar tarafından da sıklıkla vurgulanmıştır. Katılımcılar, özellikle Lara bölgesindeki lüks sitelerin, evli zengin iş adamları tarafından Rus sevgilileri için kiralandığını düşünmektedir. Katılımcılardan biri sitelerinde yabancıların yaşadıklarını ancak diğer sitelerde ya da apartmanlarda yaşanan sıkıntıların (konutların “özel konut” olarak kullanılması gibi) kendi sitelerinde yaşanmadığını belirtmiştir:

Karısı ya da kocası yabancı olan komşularımız var. Kaliteli insanlar onlar. Burada garsoniyer gibi kullanılan konutlar yok. Ama Lara bölgesinde bu tür yerlerin olduğunu biliyorum. Bir kere burası çok pahalı bir site. Yani buralar fuhuş amaçlı yatırım yapılacak yerler değil. Lara'da annemin oturduğu apartmandaki işyerlerinden biri orayı garsoniyer gibi kullandı. Şehrin içinde cadde üzerindeki bir apartmanda bu tür şeyler oluyor. Kalitesizlik akıyor. Ama buralarda böyle şeyler olmaz. Hep çocuklu ailelerin olması en büyük garanti. Her ailenin içinde neler yaşandığını elbette bilemezsiniz. Ama dışarıdan bakıldığında sizin güvenliğinizi bozacak insanlar görmüyorsunuz. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Arsa sahibi olan bir başka katılımcı ise site içerisinde bulunan 1+1 konutların özellikle yabancılar tarafından kiralandığını ve bu konutların “özel konut” (garsoniyer) olarak kullanıldığını düşündüklerini belirtmiştir. Bu nedenle, sitede yaşayan kiracıların sürekli olarak değiştiğini söyleyen katılımcı sitede yaşayan yabancıların hal ve tavırlarından rahatsız olduklarını ve onların yaşam tarzlarının kendilerine ters geldiğini ifade etmiştir:

Ev sahibi evini kime kiraladığını bile tam bilmiyor; kim olduğunu bilmiyor, tanımıyor. Özellikle de yabancılar çok tercih ediyorlar burayı ve sitenin düzenini bozuyorlar. Yabancı insan oldu mu diğer insanların dikkatini çekiyor. Bize ters hareketleri oldu mu arkadaş senin kiracın böyle, şöyle yapıyor dediğin zaman da olmuyor yani. Çok sıkıntı yaşadığımız zamanlar oluyor. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Bir başka katılımcı da Antalya kentinin yaşamış olduğu uluslararası göçe işaret ederek, sitelerinde yaşayan yabancılar ile aralarındaki kültürel farklılıklara değinmiştir. Katılımcı, bu farklılıkların saygı ve hoşgörü çerçevesinde site içerisinde birlikte yaşama ilişkin herhangi bir sorun yaratmadığını özellikle vurgulamıştır. Kent sakinleri ile göç eden nüfus arasındaki farklılıklar, sosyal mesafenin korunmasına neden olmakla birlikte katılımcılar, kendi yaşam tarzına ve dünya görüşüne uygun bölgelerden gelenler ile daha az kültürel farklılıkla karşılaştıklarından dolayı daha kolay kaynaşabildiklerini belirtmektedir.

Katılımcıların çoğu kentteki suç oranlarının artmasında Antalya'ya özellikle ülkenin doğu bölgesinden gelen göçmenlerin önemli bir rolü olduğunu düşünmektedir. Kentsel alan suçun olduğu gibi suç korkusunun da mekânı haline gelmiştir. Aytaç, Derdiman, Baştürk ve Öngen'in (2015) Bursa ilinde suç korkusunun nedenleri üzerine yaptıkları araştırmada suç korkusunun, göç alma durumu doğru orantılı, güvenliğin ise ters orantılı olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Güvenlik arttıkça suç korkusu da azalmaktadır (2015: 265). Paktaş İnşaat projesi olan Lavanda Evleri'nin müteahhidi de bu noktaya değinmiştir:

Antalya tabi çok kozmopolit oldu. Her önüne gelen geliyor buraya. İpsiz, sapsız bir sürü insan var. Kent sakinleri, kente yeni, gelen bu insanlardan korkar hale geldi. Burada gene güvenliye dönüyoruz. Sitelerde alınan güvenlik önlemleri arttıkça, site sakinlerinin korkuları da azalıyor. Biz burada bunu sağlıyoruz. (G33, Erkek, Lavanda Evleri)

Sipahi'nin (2016: 26, 36) de belirttiği gibi “yeni kentliler”in yani nam-ı değer göçmenlerin kentlere taşıdığı sorunların başında güvenlik gelmektedir. Yerli ve yabancı göç ile kentlerin kalabalıklaşmaya başlaması, kentin eski sahipleri olan yerlileri huzursuz etmekte ve kent ciddi bir tehdit unsuru olarak algılanmaya başlamıştır. Kente yeni göç edenlerin, kendilerini suça yöneltmekten alıkoyacak sosyal kontrolden kurtulmaları ve suça teşvik edici alt kültürlerin etkisine kolayca girebilecekleri düşüncesi hâkimdir. Katılımcılarda da göçmenlerin daha fazla suç işlediğine ilişkin bir inanış mevcuttur.

Ayrıca kent merkezleri hiç güvenli değil. Kim kime dum duma. Çok fazla göç aldı şehir ve suçlar arttı. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Kürtlerde kavga dövüş çok oluyor. Mahallede tabi iti kopuğu olmasa bizim için daha iyi. Adam mesela arabasını gece gece öttürüyor. Niye öttürüyorsun dediğin zaman kavga çıkıyor. Mahallede biri çıkarsa bir şey derse huzursuzluk olur. Yobaz insan da çok, esnafı da çok, berduşu da çok mahallelerde. Bunlar hep dışarıdan gelen insanlar. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Biliyorsunuz burası çok göç alıyor ve gelenlerin içinde suça eğilimli olanlar da var ama bunu önleyemiyorlar. İpini, koparan gelmiş. Suça eğilimli kişiler gelir Antalya'ya, çünkü kışın bile üşümez bir parkta uyuyabilir ama Erzurum, İstanbul gibi bir yerde kalamaz. Ankara öyle, İzmir nispetten öyle. En cazip gelen yer Antalya. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Antalya'da çok çeşit insan var. Hem izole bir yaşam sürüyorum diye düşünüyorum hem de iyi ki Antalya merkezinde yaşamıyorum diyorum. İnsanlar çok farklı çünkü. Daha güvenli olması gerek merkez. Kentin güvenli olmadığını düşünüyorum. Çok göç var. Çok fazla hırsızlık olayı duyuyorum. Ve ya işte okullardaki şiddet olaylarını duyuyorum. Çok farklı yerlerden insanlar geldiği için bunlar insanın gözünü korkutuyor tabi. (G20, Kadın, Palm City)

Köyden kente göç bazı sıkıntıları da yani sıra getiriyor. Bunun için geleceği daha dikkatli inşa etmeliyiz, arkamızda daha iyi şeyler bırakmalıyız. Özellikle tarım, hayvancılık ve Antalya için turizm. Tarımı ve hayvancılığı bitirirseniz köyden kente göç devam edip gidecektir ve sonu da işsizlik ya da hırsızlık ve daha birçok sorun arkasından gelecektir. işte toplumsal ayrışma böyle oluyor. Tabi bir ilave olarak çarpık yapılaşma oluyor bunu da engellemek lazım. (G31, Erkek, Hasan Efendi Konakları)

22 senedir Antalya'da oturuyorum. Kentli görünümünde daha güveli bir şehirken daha çok daha taşra daha güvensiz ve rant peşinde koşan mafya artıklarının çok daha yoğun olduğunu görüyoruz. Yani ben artık çocuğumla caddede dolaşırken güvensiz olduğunu görüyorum. (G44, Erkek, Palm City)

Kente gelen göçmenlerin çoğu zaman ekonomik, toplumsal ve mekânsal olarak kentleşememeleri ve bunun sonucu olarak kentin çöküntü alanlarında ya da kent dışında oluşturdukları yoksul mahallelerde kendi gettolarını oluşturmaları, bu mekânların sıklıkla suç ve şiddetle anılmaları sonucunu doğurmuştur (Sipahi, 2016: 38). Antalya'da ise özellikle göçmenlerin ve farklı etnik gruba mensup bireylerin yaşadığı Zeytinköy ve Şafak mahalleleri suçun ve şiddetin görüldüğü en tehlikeli bölgeler olarak kabul edilmektedir.

Üniversitede öğretim üyesi olan bir başka katılımcı, hem ülkenin ekonomik koşullarını hem de Antalya'daki göçü göz önünde bulundurarak suça ilişkin açıklamalarda bulunmuştur:

Ülkemizde, gelir seviyesi çok birbirinden uzak. İstihdam sorunları da arttı tabi. İşsizlik çok fazla. Maddi yetersizlikler insanları suça sürüklüyor. Özellikle de hırsızlığa. Antalya'nın belli bir potansiyeli var ve çok fazla göç alıyor. Gelen kalabalık yetersiz iş imkanlarından dolayı başka şeylere yöneliyor. Göç

olgusu şehrin dokusunu çok bozdu bir kere. Suç arttı, kültürel anlamda da çok ayrıştı. (G21, Kadın, Palm City)

Yukarıdaki anlatıda ekonomik kaygılarla işlenen mala karşı suçlarda özellikle işsizlik ve gelir dağılımı adaletsizliği üzerinde durulmuştur. Polat, Eren ve Erbakıcı'nın (2013: 7) belirttiği gibi ekonomik durgunluk dönemlerinde işsizliğin artması ile birlikte hırsızlık suçunun artması da söz konusudur. Diğer yandan gelir dağılımındaki adaletsizlik bir kesimi daha zengin yaparken, diğer kesimin daha da yoksullaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, işsizlikte de olduğu gibi mala karşı işlenen belirleyici bir etken olmaktadır. Ayrıca, Bağdu'nun (2010) Diyarbakır özelinde yapmış olduğu araştırmada benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Katılımcılar, 1990'lı yıllar itibarıyla Diyarbakır'a gerçekleşen zorunlu göç ile birlikte artan sorunları şu şekilde sıralamışlardır:

Bu göç dalgası ile birlikte kente gelen insanların iş bulmakta ve kente uyum sağlamakta zorluk çektiklerini, kentin geometrik olarak büyüyen işsiz miktarını istihdam edecek altyapıya sahip olmadığını, artan işsizlik ve geçim sıkıntısının kişileri hırsızlık, gasp, fuhuş ve benzeri suçlara ittiğini ve böylelikle illegal yollara büyük oranda yönelmelere neden olduğunu, ayrıca gelen yoğun göç ile yaşanan istihdam sorununun kenti plansız bir biçimde büyüttüğünü ifade etmişlerdir (Bağdu, 2010: 84)

Benzer şekilde, Şahin, Şahin ve Öztürk'ün (2013) 1974 Barış Harekâtı'ndan sonra Kuzey Kıbrıs'a göç eden 'Türkiyeli göçmenler' üzerine yapmış oldukları çalışmada yeni göçler ile birlikte suç oranlarının ve adli vakaların arttığı sonucuna ulaşmışlardır. Kıbrıslı Türkler hırsızlık, gasp, dolandırıcılık, kız kaçırma, evlenip bırakıp gitme gibi suçların artmasının nedeni olarak Türkiyeli göçmenleri göstermişlerdir. Bu suçların hepsi Türkiyeli göçmenler tarafından işlenmemiş olsa bile oluşan toplumsal önyargı bütün huzursuzlukların kaynağı olarak Türkiyelilerin görülmesini sağlamıştır. Türkiyeli göçmenlere karşı "fellah, karasakal, gaco, ficca, baldırı çıplak, çapulcu, Çingene" gibi küçültücü tanımlar kullanılmıştır.

Antalya Kent Konseyi'nin hazırlamış olduğu "Antalya İli Gelişim Önerileri Raporu"ndaki (2006: 11) verilere göre de Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinden aileler yoksulluk, işsizlik ve terör nedeniyle Antalya'ya göç etmektedirler. Belli bir mesleki alanda bilgi birikimi ve deneyimine sahip olmayan göçmenler kötü çalışma koşullarında ve ortamlarda düşük gelire çalışmakla birlikte kentsel yapının yetersiz olduğu dezavantajlı semtlerde kent olanaklarından yoksun bir yaşam sürmeye çalışmaktadırlar. Yoğun göç, ekonomik yönden gücü elinde bulunduran bireylerin, gündelik yaşam içerisinde "sağlık, eğitim ve konut haklarından yoksun, çoğunlukla işsiz olan ya da illegal sektörlerce istihdam edilen, kent merkezindeki çöküntü alanlarında oldukça kötü koşullarda yaşamak durumunda

olan” (Özkan Töre ve Kozaman Som, 2009: 127) göçmenlere bir başka ifade ile “tehlikeli yabancı”ya karşı bir korku duygusu geliştirmelerine yol açmaktadır. Bu durum, dağıtımsal kaynaklara sahip üst ve orta sınıfın güvenli sitelere sığınmayı tercih etmeye başlamalarına neden olmaktadır.

Katılımcıların bazılarında ise hem ekonomik hem de kültürel sermayeden yoksun olduklarını düşündükleri bu grupların mahallelerden hatta kentlerden ‘temizlenmesi’ gerektiği düşüncesi hâkimdir. Hatta katılımcılar daha da ileri giderek ‘şehirlerarası vize uygulaması’ ve ‘para ile girişler’in olması gerektiğini belirtmiştir.

Köyler ile kentleri ayırmak lazım her zaman. Mahallemiz şimdi iyi. Kırsaldan gelen insanlar epeyce temizlendi burada. Kürt aşiretinden insanın fazla oturma şansı olmadığı için çok iyi. Şimdi burada kalmadıkları için rahat oluyor yani. (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri)

Artık Antalya’da suç oranı günden güne artmaya başladı. Ben şehirlerarası vize uygulamasının başlatılmasını istiyorum. Çünkü şehir bu kadar göçü kaldırmıyor. Her yerden, her tür kaba saba insanlar geliyor. Çok sıkıntılı olduğunu düşünüyorum. Yabancı insan çok fazla. (G12, Kadın, Marina Konakları)

İstanbul için nasıl bir ara girişler para ile olacak deniliyordu bence Antalya’nın da buna ihtiyacı var. (G21, Kadın, Palm City)

Bu noktada, Sipahi’nin (2016: 26) de belirttiği gibi “yerli ve öteki arasında bütünleşmenin sağlanması ve kente göç edenlerin mekânsal, toplumsal ve ekonomik açıdan kentleşmeleri de kent güvenliği açısından ele alınması gereken öncelikli konular arasındadır.”

4.5. Sosyo-Mekânsal Ayrışma İhtiyacı

Güvenlikli siteler üzerine yapılmış olan çalışmalarda bu sitelerin sosyal ve mekânsal ayrışmayı derinleştirdiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Bu doğrultuda, güvenlikli sitelerde yaşayan katılımcılara çeşitli sorular yöneltilmiştir.

İlk olarak site sakinlerine “Site dışındaki semt/mahalle sakinleri ile aranızda sosyal açıdan farklılıkların olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Kentin çeperindeki güvenlikli sitelerde oturan katılımcılar, site bitişiği ve yakın çevresindeki semt/mahalle sakinleri ile aralarında sosyal ve kültürel açıdan farklılıkların olduğunu ancak bu farklılıkların onları rahatsız etmediğini, karşılıklı birbirlerinden çok fazla şey öğrendiklerini belirtmişlerdir.

Ben nasıl bahçe ile uğraşıyorsam onlar da uğraşiyor. Bahçe üzerine sohbet ve paylaşımlarımız oluyor. O bana lale tohumu veriyor mesela ben de ona üzüm tohumu veriyorum. Sosyal açıdan eğitim açısından elbette farklılıklar mevcut. Onların bilinçli bireyler olmadıklarını düşünüyorum. Mesela kız çocuklarını okutmama yönünde bir davranış sergiliyorlar. Ama onlarla diyalog geliştirdikçe bilinç düzeylerinin arttığını düşünüyorum. Örneğin yakınımızdaki marketin kız çocuğunda hafif bir kekemelik vardı. Bu durum onun okumasına engel oluyordu. Bu yüzden ailesi onu okula göndermek yerine evde oturmasını tercih ediyorlardı. Ben bu duruma çok üzülüm ve bir fırsat yaratarak ailesi ile konuştum. Şu anda kızımız çok güzel okuyor ve dersleri gayet iyi. Genellikle kız çocukları okula gitmek yerine çalıştırılıyorlar. Antalya her ne kadar modern bir şehir olarak görülse de kızların okutulmaması yönünde bir anlayış hâkim. Etrafımızda şiddete uğrayan kadınlar çok fazla. Onların daha bilinçli olduklarını görüyorum. Kızım benim okumalı bu köyden kurtulmalı diye düşünüyorlar. Orada sitelerin olması belli bir kültürü de beraberinde getirdi. Evlerine temizlik veya bahçe işlerinde çalışmaya gittikleri evlerdeki yaşamları görüyorlar. Bu evlerdeki hem kız hem de erkek çocuklarının okuduklarını ya da ikisini de eşit ölçülerde sorumluluklar verildiğini gözlemliyorlar. Bu durum onların bakış açılarında değişimlere yol açıyor. Mesela benim çocuğuma aldığım çalışma tahtasını gördüklerinde keşke aynısını kızıma da ya da oğluma da alsam da o da ders çalışabilse diyebiliyorlar. Bizim yaşam tarzımızdan etkileniyorlar. Zaman içerisinde birçok şey öğrenebiliyorlar. Önceden çocukları için hiçbir plan kuramazlarken şimdi kızlarının doktor, oğullarının mühendis olacaklarını söylüyorlar. Mesela çocuklarının ziraat mühendisi olmasını isteyenler var. İlerleyen zamanlarda tarlalarına mühendis çocuklarının bakmalarını istiyorlar. Aynı şekilde ben de onlardan çok şey öğreniyorum. (G2, Kadın, Palm City)

Konyaaltı bölgesindeki güvenli sitelerde oturanlar ise site bitişiği ve yakın çevresindeki semt/mahalle sakinleri ile aralarında sosyal ve kültürel açıdan farklılıkların olmadığını belirtmişlerdir. Bu durum, o bölgenin genellikle üst-orta ve orta sınıfın tercih ettiği bir bölge olmasıyla açıklanabilir. Son yıllarda Konyaaltı bölgesindeki Mollayusuf, Altinkum ve Gürsü mahallelerinde lüks güvenlik sitelerde artış görülmüştür. Bu nedenle, burası konaklar bölgesi olarak anılmaktadır.

Çok büyük bir farklılık olduğunu düşünmüyorum. Maddi açıdan değerlendirdiğimizde biz buraya 850 TL veriyoruz ama ortalama kiralar 650 TL civarı. Aradaki 200 TL'lik fark çalışan için çok büyük bir rakam değil. Antalya'da bu rakamlara çok iyi evlerde oturabilirsin. Tercih meselesi bence. Sosyal açıdan da farklılık olduğunu düşünmüyorum. (G3, Kadın, Marina Konakları)

Genellikle birbirine benzer insanlar var. Ama çok daha basit, eskiden beri burada yaşamış olan çok kasabavari olan insanlar da var. Ama onun dışında bizim değerlerimizden çok daha farklı şeyler olduğunu görüyorum. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Orası artık konaklar bölgesi olarak tarif ediliyor. Benimle onlar arasında bir farklılığın olduğunu düşünmüyorum açıkçası. Olması da gerekmiyor. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

“Site bitişiği ve yakın çevresinde semt/mahalle sakinleri ile sosyal ilişkiler kuruyor musunuz?” sorusu ise site sakinlerinin, site çevresindeki semt/mahalle sakinleri ile ilişki geliştirip geliştirmediklerini ya da nasıl bir diyalog geliştirdiklerini; oturdukları semti/mahalleyi benimseyip benimsemediklerini ya da site yaşamında olduğu gibi yaşadıkları semte/mahalleye duvar çekip kapılarını yeni ortama kapatıp kapatmadıklarını anlamamıza yardımcı olmaktadır (Alver, 2010: 147).

Katılımcılardan bazıları site bitişiği ve yakın çevresinde semt/mahalle sakinleri ile yakın ilişkiler kurduklarını belirtmişlerdir. Ancak bu ilişkinin, taşındıktan sonra tanımadıkları kişi ya da ailelerle kurulan yeni bir ilişki olduğunu söylemek mümkün değildir. İlişki kurulan kişilerin çoğu yakın civarda oturan çalışma arkadaşları, site içerisinde çalışmaya gelen civar köylerdeki kişiler ya da akrabalar ile sınırlıdır.

Sitemizin hemen yakınında Odabaşi köyü bulunuyor. Köyden pek çok kişiyi tanıyorum. Köy sakinlerinden de site içerisinde çalışanlar var. Temizlik ve bahçe işlerinde çalışmak için sitemize gelenler oluyor. Sitenin yönetim ofisinde çalışanlar da mevcut. (G2, Kadın, Palm City)

Site yakınındaki aileleri tanımıyorum. Ama tanıdıklarım genellikle iş arkadaşlarım. Yakın civarda oturuyor. (G3, Kadın, 28, Akademisyen, Marina Konakları)

Yakınlarda müstakil evlerde oturan arkadaşlarımız var, sitelerde oturan arkadaşlarımız var onlarla grşyyoruz. Oradaki arkadaşlarımın hangi sitelerde oturduğunu biliyorum. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Tanıdığımız insanlar var. Mesela karşı sitemizde faklten bir arkadaşımız oturuyor. Bir kere onları evime davet ettim. Ama sonra ben gitmedim, gidemedim. Onlar da beni ağırmadılar zaten. (G14, Kadın, Altınkum Konakları)

Site yakınında akrabalarım var. Yan sitede kardeşim var, amcam var, amcamın çocukları var karşı apartmanlarda. (G15, Erkek, Altınkum Konakları)

Biz Duacılarda mahalle içinde bir siteyiz aslında. Orada da eski olduğumuz için site dışında grştklerimiz var. Ama site içindeki insanlarla daha çok grşyyoruz. Orası köy yapısında bir yer olduğu için site dışındakilerle farklıyız aslında. (G35, Kadın, Duayen Konakları)

Katılımcıların birçoğu ise site bitişiği ve yakın çevresinde semt/mahalle sakinleri herhangi bir ilişki geliştirmediklerini belirtmişlerdir. Site içerisinde hem komşuluk hem de sosyal imkânlar anlamında kapalı bir hayat süren site sakinleri yeni ilişkiler geliştirmekten kaçınmaktadır. Alver’in (2010) de belirttiği gibi sosyal ilişkilerde seçkinci bir eğilim

içerisinde olan site sakileri, mahallelerde de olduğu gibi herkesle görüşmektense istedikleri ile görüşmektedir (2010: 148).

Bir semtte/mahallede kurulacak en doğal iletişim yolu esnaftan yapılan alışveriştir. Alver'in (2010: 148) de belirttiği gibi evin ihtiyaçlarının mahalledeki bakkal, manav, kasap, fırın gibi ticarethanelerden karşılanması kişinin mahalleye katılmasını, mahalle ile bir iletişim ortamına girmesini sağlamaktadır. Özellikle kentin çeperinde yaşayan katılımcıların alışverişlerini büyük alışveriş merkezlerinden değil de sitelerinin yakınında bulunan köylerdeki esnaftan yaptığı görülmektedir.

Köydeki bakkalı tanırım, benzin istasyonunda çalışanları tanırım. Genellikle oralardan alışveriş yapmaya çalışırım. Özellikle hafta sonları bisikletimle dolaşırken karşılaştığımızda onlarla muhabbet ederiz. (G2, Kadın, Palm City)

Ben goole earth ile her yere baktım, nereye kadar orman, alışverişimi nerde yapabilirim, ne kadar uzakta her şeyi araştırdım. Fırınımız var orada, marketimiz var, kavun karpuzcumuz var. Bir kısmı ilerde bir kısmı da Yeşilbayır'ın arkasında. Aramızda orman var ama. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Bu katılımcıların anlattıkları istisnai bir durum göstermektedir. Çünkü katılımcıların büyük bir çoğunluğu site bitişi ve çevresindeki yakın çevresindeki semt/mahalle sakinleri ile arkadaşlık, komşuluk gibi herhangi bir ilişki biçimi geliştirmediğini, alışverişlerini de büyük alışveriş merkezlerinden yaptığını belirtmişlerdir.

Site sakinlerinin kent merkezi ya da site bitişiği semt ile ilişkilerinin ne düzeyde olduğu ve site yaşamının kendi kendine yeterli olup olmadığını anlamak amacıyla site dışında vakit geçirilen mekânlara ilişkin soru da yöneltilmiştir. Bu soru, site sakinlerinin boş vakitliklerini sıklıkla nerede geçirdiklerinin de yanıtı vermiş olacaktır. Özkan Töre ve Kozaman Som (2009: 128) İstanbul'un çeşitli semtlerinde bulunan güvenli sitede yaşayan sakinler ile yapmış oldukları anket ve görüşmelerde, katılımcıların alışveriş ve sosyalleşmek için site dışındaki aktivitelerinde "toplumsal gerçeklik ve sözde gerilimden yalıtılmış prestijli kentsel mekânları (Boğaziçi, Nişantaşı, Etiler vb. yerleri ve bu yerlerde yer alan Metrocity, Akmerkez gibi büyük lüks alışveriş merkezlerini vb.) tercih ettikleri" sonucuna ulaşmışlardır. Bireylerin, boş zamanlarını nerede değerlendirdiklerine ilişkin bu soru, katılımcıların, site içerisinde olduğu kadar site dışında da sosyo-kültürel açıdan kendilerine yakın gördükleri toplumsal gruplar ve mekânlarda yer alıp almadığının cevabını da verecektir.

Atatürk Parkı'ndaki Nar Beach&Bistro'da kahvaltı yapmayı seviyoruz. Lara'daki Stella's Manzara en çok sevdiğimiz ve vakit geçirdiğimiz yerlerdendir. (G2, Kadın, Palm City)

Mesela, Atatürk Parkı'ndaki Nar Beach&Bistro'da kahvaltımızı yapıyoruz, Yedi Memed'e akşam yemeğine gidiyoruz. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

Sıklıkla Lara Balıkevi, Yedi Mehmet, Big Men'de vakit geçiriyoruz. (G10, Erkek, Begonville Evleri)

Arkadaşlarımla birlikte sahile gider bir şeyler yer içeriz ya da alışveriş için Terracity, Shemall ya da Migros'a gideriz. Lara bölgesindeki alışveriş merkezleri ve kafeler çok daha kaliteli oluyor. Bu bölgede ama yok öyle bir şey. Burada sahil var. Sahildeki büfeler de çok temiz pak gelmiyor bana. Sahildeki büfeler yerine sahile yakın olan Shakespeare Bistro ya da Don Kişot'a gitmeyi tercih ediyorum. Elit mekanlar çok daha hoşuma gidiyor. O andaki duygu durumumuza göre nereye gideceğimizi belirliyoruz. Genellikle üst sınıf insanların gittiklere gidiyoruz. (G14, Kadın, Altinkum Konakları)

Konyaaltı ve Lara bölgesindeki elit mekânlara gideriz. Sıklıkla gittiğim yer Turgay Et'tir. (G15, Erkek, Altinkum Konakları)

Çok fazla dışarıda vakit geçirmiyorum. Eğer alışveriş yapmam gerekiyorsa Terra City, Migros, Özdelek gibi alışveriş merkezlerine gidiyorum. Arkadaşlarıma sinemaya gidiyoruz, yemek yiyoruz. Saat üç dört oldu mu hemen buraya geri dönmek istiyoruz. Şehir trafiğine takılmak istemiyorum. (G19, Kadın, Palm City)

Bazıları Lara'yı sever ama ben Konyaaltı'nı severim. Burada Migros ve Shakespeare Bistro'ya giderim. (G32, Kadın, Altinkum Konakları)

Site dışında gene Lara'da yer alan Tapas Cafe Bistro'ya takılıyoz yani. (G43, Erkek, Bölük Emni Sitesi)

Antalya'daki güvenli site sakinlerinin de yerleşim yeri dışında vakit geçirmeyi tercih ettiği mekânların, İstanbul örneğinde olduğu gibi “toplumsal gerçeklik ve sözde gerilimden yalıtılmış prestijli kentsel mekânlar” olduğu görülmüştür. Antalya'nın gözde semtlerinde yer alan bu gösterişli mekânlar, kentin seçkin kitlesini cezpt etmektedir. Aytaç'ın (2017: 17) da belirttiği gibi bu tarz “mekânlara gidenler, orada gözüktenler mekânın yüklendiği, temsil ettiği üst seçkin, kentli, paralı, burjuvaziden olma gibi payelere sahip olmaktadır. Bu yüzden de mekânda yer kapmak/gözükmek mekânın işlevselliğinin önüne geçmektedir.” Ayrıca bu soruya verilen yanıtlar ile site sakinlerinin yeme-içme ve sosyo-kültürel ve aktiviteler ile alışveriş, iş hayatı ve arkadaş-akraba gibi ziyaretler için hala kent merkezi ile zorunlu bir ilişki içerisinde olduğu söylemek mümkündür.

Ayrıca, “Güvenlikli sitede oturarak kentin geri kalanını dışladığınızı ve kendinizi kentin geri kalanından soyutladığınızı düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların bir kısmı sitelerin yol açtığı kentsel ayrılmaya ve bunun olumlu yönlerine değinmiştir:

Doğrusunu söylemek gerekiyorsa, evet, gözle görülen bir sınıfsal ayrışma var. Eskiden her sınıftan insanla sokakta karşılaşabiliyordun. Bir arada oturabiliyordun. Kendiliğinden oluşan bir durum sanırım. Arz talep ile doğal olarak geliyor. Şehrin içinde küçük şehirler oluşuyor aslında. Bütün yaşamınız o alan içerisine kaymaya başlıyor. İlerleyen süreçte de bu kente daha da yayılmaya başlayabilir. Mesela Konyaaltı’nın bir bölgesi konaklar bölgesi olarak geçiyor. Böyle küçük şehircikler, kümeler şeklinde yerleşimler oluşmaya başlıyor. Bu aslında biraz zorunluluk, biraz da yaşamı kolaylaştıran bir şey bence. Gün içinde yapmak zorunda olunuz işleri zaman kaybetmeden yapabiliyorsunuz. Herkes gün içinde çok yoğun. Zaman sıkıntısı yaşıyorsunuz. (G34, Kadın, Olivium Evleri)

Katılımcı, güvenlikli sitelerin kent mekânında yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte ‘küçük şehircikler’in oluştuğundan bahsederek ‘kümelenme’ olgusuna değinmiştir. Katılımcının burada kümelenme kavramı ile ifade etmek istediği kentsel ayrışma temelinde ortaya çıkan sosyal ve mekânsal kümelenmedir. Ünal (2012: 58) sosyal ve mekânsal kümelenmeyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Sosyal kümelenme, gelire, statüye ve dolayısıyla sınıfsal konuma göre ve farklı etnik, dini, kültürel gruplar/kimlikler ve farklı yaşam tarzlarına dayalı olarak ortaya çıkarken; mekânsal kümelenme, bu farklılaşmaların somut ifadesi olarak karşımıza çıkmaktadır.” Kümelenme, kentsel alanda mekânsal ayrışmalara/farklılaşmalara; mekânsal ayrışma/farklılaşma da kümelenmeye neden olmaktadır. Sınıfsal olarak kendilerini diğerlerinden ayırtmak isteyen yeni orta sınıf, seçkin olarak tanımlanan mahalle, semt ya da bölgelerde oturarak sınıf kimliklerinin pekiştirilmesini sağlamaktadır. Konyaaltı’nda yer alan konaklar bölgesi, kentsel ayrışmanın fiziksel bir yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Orta ve üst sınıfın kentin bu bölgesini mesken edinmesinden sonra semt o grubun kimliği ile özdeş hale gelmiştir. Başka katılımcılarda yukarıdaki anlatıya benzer ifadelerde bulunmuşlardır:

Bu siteler ayrışmaya neden oluyor. Kültürel olarak daha çok oluyor. Sonrası ekonomik ayrışma oluyor. İnsan hep daha iyisi istiyor. İnsanlık kendi sınıfını kendi bulmak istiyor. Bulan var mı bilmiyorum. (G37, Kadın, Uzaş Villaları)

Bu sitelerin bir ayrışma yarattığını düşünüyorum. Ya bu dünyada böyle. İnsanların statüsü değiştiğinde, mutlaka yaşadığı mekânı da değiştirmek istiyor. Bu bir gerçek. Sınıf atlıyorsunuz bir kere. Kepez’de oturan bir adam biraz zengin oluyor Konyaaltı’na geliyor. Biraz daha zengin oluyor Lara’ya taşınıyor. Daha lüks bir sitede yaşamaya başlıyor. Siteye geçtiğinde daha rahat, daha konforlu yaşamak istiyor. Ben kesinlikle bu sitelerin prestij sağladığını düşünüyorum. Getto oluşturdıklarını düşünüyorum kendi

içinde. Yani insanlar hep daha iyisini istiyorlar, daha iyi bir mekânda yaşamak istiyorlar. (G43, Erkek, Bölük Emni Sitesi)

Bu tür site oluşumlar insanları bir şekilde ayrıştırıyor, ama ister istemez ayrıştırmak durumunda çünkü öbür türlü de bir arada yaşayacağız diye her türlü sorunu, her türlü yapıda insanlarla bir arada bulunmayı kabul etmek gerekiyor. Ben kendi adıma böyle bir durumu kabul etmiyorum. Kendi yaşam tarzıma, kültürüme, sosyal yapıma uygun insanlarla yaşamayı tercih ediyorum. Bu da benim herhalde doğal hakkım. Benim tercihim ve tercihimin doğru olduğunu düşünüyorum. Diğer türlü mutsuz olabileceğimi düşünüyorum. Sosyo-ekonomik ve kültürel yapı, paylaşacağımız konular aynı olmalı. Bu gettolaşmalar, ayrışmalar, siteleşmeler bence engellenebilecek bir şey değil. (G44, Erkek, Palm City)

Yukarıdaki katılımcıların ifadelerinde de anlaşılaçağı gibi gelire ve dolayısıyla sınıfsal konuma yönelik bir sosyal ve mekânsal ayrışma olumlanmaktadır. Benzer eğitime, mesleğe ve yaşam tarzına sahip sınıflar yani sosyal olarak aynı düzlemde yer alan gruplar, mekânsal olarak da ayrılaşmak istemektedir. Ayrıca, katılımcılar ifadelerinde ‘getto’ kavramına değinmişler ve gettolaşmanın kaçınılmaz olduğuna değinmişlerdir. Lefebvre’ye göre kentsel ayrışmanın son durağı “gettolaşma”dır. Orta ve üst sınıflar, kendilerini toplumun geri kalanından uzaklaştırmak için ‘bolluk gettoları’nda yaşamayı tercih etmektedirler (Lefebvre, 1996’dan aktaran: Demirvuran Kılınç, 2007:41).

Bir başka katılımcı da sitelerin sosyo-mekânsal ayrışmalara neden olduğunu belirtmiştir. Katılımcı, zaten yeterince ayrılmış bir toplumda kentsel yaşamdaki düzensizliklerin kentlerde de ayrılmaya yol açtığını ifade etmiştir. Özellikle de sürekli olarak maddiyatın gösterildiği bu tür sitelerde büyüyen çocukların ilişkilene biçimlerinde de olumsuz yönde değişimlerin olacağını belirten katılımcı, bu durumun gelecekte ‘*bozuk bir toplum*’a yol açacağını öngörmektedir:

Sitelerin çok olumlu yönü olduğu gibi olumsuz da birçok yönü var. Biz ister miydik yani illa böyle tüm evlerin dört tarafının yüksek duvarlarla çevirili olmasını. Hep birlikte mahallelerimizde ayrı ayrı evlerde rahat bir şekilde yaşasaydık keşke. Şehir düzenli olmalı. Sokak düzenli olmalı. İnsanlara gerçekten o şehir aradığını verebilmeli ki bu sitelere ihtiyaç kalmasın, insanlar hep birlikte olsun. Zaten yeterince bölünmüşüz bir de kentler de evlerimizle, sitelerle bölünmenin bir anlamı yok. Siteler de kendi içinde ve toplumdan ayrışır, daha da çok bölünürüz. Böyle olursa bu toplumdan hiç bir hayır gelmez. O çocukta çünkü bu zihniyette büyüyecek. Geleceğe taşıyacak bunu. Gelecekte bunu ayrıcalıklı atfedecek. Çocuklar da etkilenir bu durumdan. Arkadaşları ve okuldaki çevresi ile ilişkileri değişecek. Bozuk bir toplum ortaya çıkacak. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Aynı katılımcı, sitelerin ayrıştırıcı bir unsur olarak olumsuz yönleri üzerinde durduktan sonra sitelerin birleştirici ve bütünleştirici yönlerine değinmiş ve günümüz kentlerinde sitelerin yaşamak için en ‘ideal’ yerler olduğundan bahsetmiştir:

Önceden mahallede, sokaklarda aynı yerin insanları otururdu. Örneğin Konyalı, Antalyalı, Akşehirli gibi. Aynı yerde oturan insanların zaten belli kuralları vardı, mahallenin kuralları vardı. Ahlak ve görgü kuralları vardı. Herkes bu kurallara ayıp diye uymak zorundaydı. Aidiyet geliştireyordun, bir sıcaklık da vardı. Ama şimdi şehirler çok göç alıyor ve ancak sitelerde birliktelik sağlanıp kurallarla bir arada yaşayabiliyorsunuz. Sitede değilsen çok kopuk oluyorsun insanlardan. Büyük şehirlerde sitelerin yararlı olduğunu düşünüyorum. Bu yüzden de şehirler içinde ideal yerdir site. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)

Katılımcıya göre kentlerin aldığı yoğun göç ile birlikte kozmopolit bir yapıya kavuşması insanlar arası kopukluğun oluşmasına ve mahallelerdeki birlik, beraberlik ve dayanışma ağlarını ve kurallı yaşamı yok etmektedir. Bu bağlamda güvenli siteler, yitirilen mahalle yaşam tarzının yeniden canlanması açısından ideal yerlerdir.

Kent çeperinde yer alan güvenli sitelerde yaşayan bazı katılımcılarsa ister istemez kent hayatından kendilerini soyutladıklarını belirtmişlerdir:

Bağlantımız ister istemez kopuyor. İşten çıkıp hemen evlerimize geliyoruz. Ama özellikle kendimizi soyutlayalım diye bir düşüncemiz yok aslında. Şehirle kaynaşmayı hala istiyoruz. Çünkü çocuklar büyürken onların sosyal ihtiyaçları da artıyor. Aslında çok dışlamaya çalışmıyoruz ama günlük hayatımız iş dışında sitelerimizde geçiyor. (G21, Kadın, Palm City)

Bu tür yerleşim yerleri insanları kent yaşamından soyutluyor. Sınıfsal olarak ayırdığını söyleyemem ama bizi kent yaşamından koparıyor. Yakın dostlarım ve ailem şehir merkezinde oturuyor. Onlara gelip gitmenin dışında çok mecbur kalmadıkça şehre inmek istemiyoruz. Gidip gelmek eziyet oluyor. Hep onlar bize gelsin istiyorum. Benim oğlum beş yaşında apartman hayatı nedir bilmiyor. (G35, Kadın, Duayen Konakları)

Bir başka katılımcı ise insanlardan ziyade kentin olumsuzluklarından dolayı kentsel mekândan soyutlanmayı tercih ettiğini belirtmiştir:

Sadece kentin insanlarından değil de, kentin zor şartlarından gürültüsünden, güvensizliğinden, ortamından soyutladığımı düşünüyorum. Yani kentin diğer insanlarından kendimi soyutladığımı düşünmüyorum. (G24, Kadın, Pamfilya Konakları)

Kente gidip gelmenin yorucu ve eziyet olduğunu belirten katılımcılar için iş dışında geri kalan vakitlerini site içinde geçirmeyi tercih etmektedirler.

SONUÇ

1980 öncesi Türkiye’de farklı sınıflar yan yana yaşama olanağı bulabilirken, 1980 sonrası sermayenin kentsel mekâna yönelmesi ile birlikte sınıfsal düzlemde hem sosyal hem de mekânsal ayrışma ortaya çıkmıştır. Güvenlikli siteler de sosyo-mekânsal ayrışmanın temel bir sonucunu oluşturmaktadır. 1980’li yıllardan itibaren güvenlikli siteler, yeni gelişen ekonomik sektörler ile birlikte ortaya çıkan “yeni orta sınıf” veya “yeni kentli seçkinler” olarak da adlandırılan kendi hesabına çalışan doktor, mimar, dişiçi, avukat gibi iyi eğitim almış profesyonellerin ile finans, bankacılık, turizm ve sigortacılık gibi sektörlerde üst düzey yönetici olarak çalışanların yeni küresel yaşam tarzı arayışlarının mekânsal karşılığı olarak ortaya çıkmıştır. İstanbul’da ilk güvenlikli site örneklerinden olan Kemer Country gibi sitelerde yaşamayı tercih eden bu yeni elit sınıf, küresel tüketim kültürünü ilk deneyimleyen sınıf olmuştur. Türkiye’deki ilk güvenlikli siteler üzerine yapılan araştırmalarda bu sitelerde yaşayanların sosyo-ekonomik ve demografik yapıları bakımından homojen oldukları sonucuna ulaşılmaktadır. Ancak son yıllarda yapılmaya başlayan güvenlikli siteler sadece yeni kentli seçkinlere hitap etmekle kalmayıp, stüdyo dairelerden başlayarak beş odalı dairelere kadar uzanan konut büyüklükleri ile farklı fiyat aralıkları sunan az katlı ve çok katlı konutlardan oluşmaya başlamıştır. Bu, güvenlikli siteleri tercih eden hedef kitlenin büyümesine ve heterojen bir yapıya sahip olmasına neden olmuştur.

Antalya özelinde yapılan bu tez çalışmasında görüşme yapılan katılımcıların sosyo-ekonomik ve demografik açıdan homojen bir yapı sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcılar yaş, medeni durum, aile büyüklüğü, mülkiyet sahipliği, meslek, istihdam, gelir ve eğitim durumu açısından homojen bir yapı sergilemektedir. Sadece doğum yeri açısından türdeşlikten ziyade farklılık içermektedir. Katılımcılar, 30-60 yaş arasında, evli ve ağırlıklı küçük çocuklu çekirdek ailelerden oluşmaktadır. Sitelerde yüksek gelire sahip, profesyonel meslek gruplarının yanı sıra memurlar da yaşamaktadır. Ayrıca, Antalya’daki güvenlikli sitelerde, tarım, hayvancılık ve ticaretle uğraşan arsa sahiplerinin de sitede yaşamaya devam etmesi gelir ve eğitim durumunda farklılaşmalara neden olmaktadır.

Çalışmanın kapsamında yapılan nitel veri analizi, bireylerin güvenlikli sitede yaşamayı seçmesindeki ve sürdürmesindeki nedenlerden birinin “homojen bir toplulukta yaşama arzusu” olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulguya göre, güvenlikli siteler, site sakinlerinin, kendine benzer dünya görüşü, gelir düzeyi ve yaşam tarzında olan bireylerle birlikte bulunma arzularını karşılamaktadır. Kendi gibi kazanan, kendi gibi harcayan, benzer normları olan, bazı ortak değerleri paylaşan homojen bir topluluğun içinde bulunmak site sakinleri açısından

kıymetli bir durum olarak belirtilmiştir. Benzer bir ekonomik sermayeye sahip olmak insanlar arası komşuluk ilişkilerinin kurulmasında yeterli olmamaktadır. Bir başka ifadeyle, katılımcıların büyük bir çoğunluğu lüks bir güvenli sitede oturmak için belirli bir ekonomik sermayeye -sitelerin satılık, kiralık ve aidat fiyatlarının diğer konut tiplerine göre yüksek olduğu için- sahip olunması gerektiği konusunda hem fikirdir ancak en az ekonomik sermaye kadar sosyal ve kültürel sermayenin de gerekli olduğunu vurgulamışlardır.

Bireyin çevresindekilerle yakın ilişkiler kurabilme, diğerleri tarafından kabul edilme, tanınma ve değer görme, bir yere ait olma ve o yeri benimseme ihtiyacı bulunmaktadır. McMillan ve Chavis'e (1986: 10) göre aidiyet duygusu ve özdeşleşme, bir bireyin gruba girmesini ve orada bir yer edinmesini sağlayan his, inanç ve umudu içinde barındırmaktadır. Aidiyet duygusu ve özdeşleşme, grup tarafından kabul görme duygusuna ve grup için fedakârlık yapmaya yönelik bir gönüllülüğe karşılık gelmektedir. Site sakinleri için içinde yaşadıkları sitenin ve konutun kendilerini bir yere ait hissetmenin, bir yere bağlanmanın veya bir grup ile özdeşleşmenin ilk aracı olduğunu söylemek mümkündür. İnsan ve mekan ilişkisi temelinde bakıldığında katılımcıların yaşadıkları siteyi ve konutu benimsedikleri, sahiplendikleri görülmektedir. Özellikle de *“Aidiyet insanların hayatında çok önemli. Bir yere ait olmak güzel bir duygu. Sitene geldiğinde tanıdığın birini görmek, selam vermek çok güzel. Hep beraberiz, buradayız ve biriz mesajı var ya, insanı rahatlatıyor. Sitenin böyle bir faydası var diye düşünüyorum. (G42, Kadın, Sadık Şam Evleri)”* sözleri güvenli sitelerin sağlamış olduğu aidiyet duygusunun ve özdeşleşmenin önemine vurgu yapmaktadır. McMillan ve Chavis'in (1986: 10) de belirttiği gibi özdeşleşme “Bu, benim grubum”, “Ben grubun bir parçasıyım.” gibi ifadelerle temsil edilmektedir.

Bu bağlamda komşuluk ilişkileri, bireylerin ve ailelerin yalnızlaşmasına engel olmaktadır. Topluluk oluşturma yeri olarak güvenli sitelerin komşuluk ilişkilerini arttırdığı yönünde çalışmalar söz konusudur. Görüşmelerin yapıldığı az katlı ve villa tarzı konutlardan oluşan güvenli sitelerde, çok katlı konutlardan oluşan güvenli sitelere göre komşuluk ilişkilerinin daha yoğun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çok katlı güvenli sitelerin kalabalık bir nüfusa sahip olmasından dolayı site sakinlerinin birbirleri ile iletişime geçmeleri zor olmakta, bu durum da komşuluk ilişkilerinin gelişmemesine yol açmaktadır. Yaşar'ın (2007: 252) da belirttiği gibi günümüzün yoğun nüfuslu ve sosyal hareketliliği yüksek toplumlarında komşuluk ilişkileri yerini resmi, soğuk ve çıkarıcı ilişkilere bırakmaktadır. Bu durum, bireylerin ve ailelerin yalnızlaşmana neden olmaktadır. Komşularını ya hiç tanımayan ya da tanıkları olsa bile sınırlı bir ilişki içerisinde olduklarını belirten katılımcılar komşuluk ilişkilerinin resmi ve samimiyetten uzak olduğunu vurgulamışlardır. Topluluk oluşturma

iddiasındaki güvenli sitelerde yaşayan site sakinleri için komşuluk ilişkilerinin istenilen düzeyde olmaması bir sorundur. Özellikle de eski komşuluk ilişkilerini özetle anlatan site sakinleri, günümüzde artık insanların bir araya gelip konuşmaktan, selam vermekten, hal hatır sormaktan aciz olduklarını vurgulamaktadır.

Ancak, az katlı ve villa tarzı konutlardan oluşan güvenli sitelerde komşuluk ilişkilerinin önemli olduğu görülmüştür. Bu tarz sitelerde yaşayan katılımcılar, komşuları ile hem site içinde hem de site dışında düzenli olarak görüşmektedirler. Daha sıcak ve samimi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmiş olması site sakinlerine hem kendilerini bir topluluğa ait olma hissini yaşatmakta hem de sosyalleşme imkânı tanımaktadır. Çocuk parkları, spor alanları, havuz kenarları ve sosyal tesisler, site sakinlerinin birbirleriyle karşılaştıkları ve tanıştıkları yerler olmaktadır. Erkek katılımcılar, sosyal donatıları hemen hemen hiç kullanmazken, buralar özellikle de kadınların ve çocukların sıklıkla bir araya geldiği mekânlar olmaktadır. Kadın katılımcıların birçoğu eşleri gibi çalışmasına rağmen işten sonra çocuklarının site içerisinde oyun oynaması için onlara refakat etmektedir. Özellikle de çocuk parkları, akşam saatlerinde kadınların bir araya geldikleri, tanıştıkları ve komşuluk ilişkileri geliştirdikleri yerlerdir.

Genel olarak değerlendirildiğinde site sakini katılımcıların bir kısmı yaşadıkları siteye, konuta ve komşularına bağlılık sağlayarak aidiyet duygusunu geliştirirken, kendilerini komşularına ya da yaşadığı mekâna ait hissetmeyenler de söz konusudur. Bu durum, site sakinlerinin yalnızlaşmasına ve yaşadıkları siteyi ve konutu terk etme eğilimi göstermelerine neden olmaktadır. Konutta oturan sürenin uzaması ve site içerisindeki sosyal donatıların ve etkinliklerin fazlalığı bireylerin birbirlerini tanımalarında ve samimi ilişkiler geliştirmelerinde etkin bir rol oynamaktadır. Tüm bunların birleşiminde bireylerin kendilerini konuta ve site yaşantısına ilişkin güçlü bir aidiyet duygusu geliştirdikleri görülmektedir. Ancak, komşuluk birimlerinden oluşan bir mahalle görünümü sergileyen Palm City ve Termessos Evleri'nde yaşayan site sakinleri ile az katlı ve villa tarzı konutlarda yaşayan site sakinleri dışındaki katılımcıların sosyal aktivitelere katılma ve komşularla görüşme düzeyinin çok az olduğu görülmektedir. Buradan hareketle, bu siteler dışındaki yerleşimlerde bir topluluğa ait olma hissini ve mahalle duygusunun çok fazla gelişmediğini söylemek mümkündür. Palm City ve Termessos Evleri ise tamamen topluluk geliştirme anlayışı ile üretilen konut alanlarıdır. Burada yaşayan görüşmecilerin kentin sunmuş olduğu eğlence, sanat, ticaret gibi olanaklarından yararlanmadığını, kentteki insanlarla ilişki içine çok fazla girmedikleri, toplumdan izole, küçük bir topluluk içerisinde yaşadıkları görülmektedir.

Katılımcılar, en çok ortak kullanım alanlarının site yönetimi tarafından belirlenmiş kurallar çerçevesinde kullanılması konusunda oldukça hassastır. Komşular arasındaki en büyük sıkıntı kuralların dışında hareket edildiği zamanlarda ortaya çıkmaktadır. Yaşam tarzındaki farklılıklar da hem aynı site içerisinde hem de siteler arasında görülmektedir. Arsa sahiplerinin de ikamet ettiği sitelerde katılımcılar, özellikle arsa sahiplerinin site yaşamının sunmuş olduğu yaşam tarzının onlara uygun olmadığını sıklıkla belirtmişlerdir. Bu sitelerde, arsa sahiplerinden dolayı özellikle ortak kullanım alanlarındaki kurallara uyumda sıkıntılar yaşandığını belirtmişlerdir. Arsa sahiplerinin, önceki ‘kuralsız yaşam’ın karşısında yer alan ‘kurallı yaşam’a uyum sağlamakta zorlandıkları ancak zaman içerisinde sitelerde nasıl yaşanması gerektiğini öğrenmek zorunda kaldıkları görülmüştür. Hatta G41’in de belirttiği gibi site sakinleri onları ‘eğitmiştir’. Arsa sahipleri için yeni toplumsal ve maddi çevrelerinde yer alan insanlar artık eski mahallelerindeki insanlar değildir. Yeni yaşam çevrelerinde, kendi kültürlerinden oldukça farklı ‘yabancı’lara şikâyet konusu olmamak için site hayatının getirmiş olduğu kurallara uymak zorunda olduklarını zaman içerisinde farkına varmışlardır. Yeni yaşam tarzına uygun yeni davranış pratikleri geliştirmek onları sitenin bir parçası yapabileceği gibi site sakinleri tarafından dışlanmalarının da önüne geçmeye imkân tanıyacaktır. Site sakinleri tarafından özellikle de eşi ve çocukları şikâyet konusu olan arsa sahibi bir site sakini, kuralla uyum konusunda hassasiyet gösterdiklerini ifade etmiş, özellikle de yaz aylarında kültürel sermayeleri kendilerinkine benzeyen insanların yaşadığı yaylaya gittiklerinde çok mutlu olduklarını görüşme sırasında belirtmiştir.

1980’li yılların ikinci yarısı para kazanmanın ve tüketme arzusunun yükseldiği yıllar olmuştur. 1990’lı yıllarda da tüketim kültürü bireyler tarafından iyice benimsenmiştir. Farklılık, bireysellik, az ile yetinmemek, her şeyin ihtiyaç olarak algılanması, lüks bir yaşam tarzı, sınıf atlama çabası gibi değerler toplum içinde hâkim olmaya başlamıştır. Tüketim toplumunda, ürünlere yüklenen sembolik anlamlar ile bireyler bir yandan tükettikleri aracılığıyla kendi yaşam tarzlarını, kimliklerini ve arzularını ifade etmekte diğer yandan da diğerlerinden kendilerini ayırtırmakta ve farklılaştırmaktadır. Bu süreçte tüketime sembolik anlamların da yüklenmesi ile birlikte konut, rahatlık, konfor, prestij gibi kavramlarla ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda, bireylerin en temel ihtiyaçlarından biri olan konut, ihtiyaç nesnesi olmaktan çıkarak bir tüketim nesnesi haline gelmiştir. Böylece konut, bireylerin toplumsal hiyerarşide statüsünü belirlemede, prestij ve kimlik oluşumunda önemli bir unsur haline gelmiştir. Konumu, mimari özellikleri, sosyal tesis ve donatıları ile güvenli siteler site sakinlerine ayrıcalıklarla dolu “seçkin bir yaşam ideali” sunmaktadır. Güvenlikli site

reklamlarında, satın alınacak konutla birlikte yeni bir yaşam tarzının da satın alınacağı sıklıkla vurgulanmaktadır.

Yeni orta-üst sınıfın Amerikan yaşam tarzını benimsemeye başlaması ‘*ideal ev mitolojisi*’nin Türk toplumunda yerleşmesine yol açmıştır. Artık yeni orta-üst sınıfın, geleneksel konut anlayışından farklı bir konut arayışına karşı güvenli siteler birer seçenek olmuştur. Sınıf kimliğinin ön plana çıkartmak için “kendilerini kentin geri kalanından farklılaştırmak” isteyen yeni orta-üst sınıf, güvenli sitelerde yaşamayı tercih ederek pırıl pırıl mutfaklardan ve steril banyolardan oluşan geniş ve konforlu bir evin yanı sıra temiz bir havanın, sportif faaliyetlerin ve çocuklar için emniyetli bir yaşamın garantisi olan “ideal ev” yaşamına sahip olmuşlardır. Mutlu, huzurlu ve güvenli bir aile yaşamı reklamlarda da sıklıkla vurgulanmaktadır. Katılımcılar için de şuanda oturdukları ev, “ideallerindeki ev”dir. İdeallerinde evde yaşadıklarını belirten katılımcıların, yaşadıkları siteye ve konuta karşı yüksek memnuniyet ve aidiyet geliştirdikleri, mutlu ve huzurlu oldukları görülmektedir. Kişilerin memnuniyet düzeylerini belirlemenin bir diğer yolu da site sakinlerinin evlerinden taşınmayı isteyip istememelerine yönelik cevaplarda saklıdır. Site sakinlerinin verdikleri cevaplara bakıldığında üç farklı seçenek ortaya çıkmıştır. İlk olarak site dışında müstakil evde bir yaşamı tercih eden katılımcılar söz konusudur. Özellikle de site yaşamını hiç benimsememiş olan G10 “*Site yaşamını tavsiye etmem. Ben müstakil evciyim.*” sözünü sıklıkla tekrarlamıştır. İkinci olarak site ve eve ilişkin genel memnuniyet düzeyinin yüksek olduğu site sakinleri taşınmayı asla düşünmediklerini belirtmiştir. Bu katılımcıların, aidiyet duygularının diğerlerine oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Ancak, mutlaka taşınmalarını gerektirecek bir durum ortaya çıkarsa gene kentin çeperinde, bahçeli ve müstakil veya kent merkezine yakın az katlı konutların olduğu güvenli bir sitede yaşamak istemektedirler. Site sakinleri, sakin, sessiz, doğayla iç içe, teknolojik imkânların olduğu, güvenliği olan, tüm ihtiyaçlarının karşılandığı bir siteye taşınmak istediklerini belirtmişlerdir. Aslında site sakinlerinin taşınmak istedikleri bölgenin, sitenin ve konutun özellikleri yaşamış oldukları site/konut ile benzer niteliktedir. Bu durum, site sakinlerinin, “ideal ev” kurgusunu ve site tarzı bir yaşamı içselleştirdiklerinin ve benimsediklerinin bir göstergesidir. Siteden taşınmak isteyen son grup ise kentin farklı bölgelerinde yaşayan en genç ve en yaşlı olan katılımcılardır. Şehir merkezine uzak yaşamının yaratmış olduğu ulaşım sıkıntılarından bahseden, araç sahibi olmayan en genç ve en yaşlı katılımcılar taşınmaları gerekirse şehrin merkezine taşınmak istediklerini belirtmişlerdir. Burada yaş ve araç sahipliğinin önemli bir faktör olduğu görülmektedir. Bu katılımcılar ailelerine bağımlılıklarından dolayı burada yaşamaktadır. Site içerisinde arkadaşlık, dostluk ve komşuluk ilişkisi geliştiremeyen bu

katılımcılar, sitenin sunmuş olduğu imkânlardan ne kadar memnun olsalar da yaşadıkları mekâna karşı bir aidiyet geliştirememişlerdir.

Görüşmelerin yapıldığı sitelerde havuz, çocuk parkı, spor alanları, sosyal tesisler bulunmaktadır. Antalya'daki güvenli sitelerde yer alan sosyal donatı ve tesisler, İstanbul ve Ankara'daki siteler zengin fonksiyonlar içermemekle birlikte katılımcıların daha fazla talepleri de bulunmamaktadır. Ancak, bir tek araştırma örneğinde yer alan Palm City'de diğer sitelere göre gelişmiş bir donatı ve etkinliklere rastlanmıştır. Sitelerin ölçeklerinin küçük olması ve nüfuslarının kalabalık olmaması, bu sitelerde alışveriş merkezi, restoran gibi mekânlara yer verilmezken, eğitim, sağlık, eğlence gibi işlevleri de içinde barındırmamaktadır. Bu anlamda, Antalya'daki sitelerin sakinlerine kendine yeten bir yaşam kurmaya olanak tanımadığını söylemek mümkündür.

Site içerisinde paylaşılan ortak alanlar, site sakinleri arasındaki paylaşımların da artmasına dolayısıyla topluluk hissinin kuvvetlenmesine yol açmaktadır. Başka bir ifade ile bu donatıların bireysel yalnızlaşma duygusunu yok etmede bir araç olmanın yanı sıra geleneksel mahalle dokusunu yeniden canlandırarak mekâna ilişkin aidiyet ve bağlılık duygusunu geliştirdiğini söylemek mümkündür. Güvenli sitelerin '*mahalle atmosferini*' yarattığı savunulmaktadır. Geçmişe dönük mahalle özlemine her zaman içlerinde hissettiğini belirten katılımcılar, çocuklarını güvenli sitelerde büyüterek onlara sağlıklı ve güvenilir mahalle ortamını sağladıklarını vurgulamışlardır. Çocukluklarını mahalle ortamında geçiren katılımcıların, güvenli sitelerin eski mahalle yaşam tarzını yaşattığına dair vurguları çok da şaşırtıcı değildir. Çünkü katılımcılar için Antalya tekinsiz ve güvenilmez insanların yaşadığı bir kenttir ve özellikle de küçük yaşta çocukların mahalle ortamında büyümeleri öngörülemez risklerden dolayı istenmeyen bir durumdur. Bu noktada güvenli siteler, mimari özellikleri ve sosyal donatılarıyla sunmuş oldukları yaşam tarzı ile mahalle kavramının yeniden anlamlandırılmasına neden olmaktadır.

Çalışma kapsamında güvenli sitelerin tercih edilmesinde rol oynayan en önemli faktörün "güvenli yaşama isteği" olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Güvenli sitelerin ilk örneklerinde yeni orta sınıfın bu siteleri tercih etme nedenleri arasında güvenlikten ziyade bireylerin kendilerini izole etme ve prestijini yansıtmaya isteği yer almıştır. Ancak, son dönemlerde kentsel korku ve güvenlik endişesinin artması ile birlikte sitelerin tercih edilme nedenleri arasında güvenlik başat bir unsur olmaya başlamıştır.

Güvenli siteler, site sakinlerine yüksek güvenlik önlemlerini vaat etmektedir. Özellikle korkunun giderek gündelik yaşamda yayılmış olması, kendini sürekli risk altında hisseden bireyi güvenlik arayışına iterek, ortaya çıkabilecek riskleri önleme ve koruma

yöntemlerini talep etmeye başlamasına yol açmıştır. Bir başka ifade ile bugünün yerini gelecek almıştır, tehlikelerin öngörülemez ve önlenemez olduğunu düşünen birey, gelecekte başına gelebilecek tehlikelere karşı kendi güvenliğini sağlamak amacıyla bugünden önlemini almaktadır. Güven duygusunun en yoğun olarak hissedildiği güvenli sitelerin etrafı yüksek duvarlar, çitler ya da tellerle çevrilidir. Siteye giriş ve çıkışlar güvenlik görevlilerince tek bir noktadan sağlanmaktadır. Site sakinlerinin dışındaki yabancılar, ziyaret edilen kişiden onay alınarak içeri alınmaktadır. Denetimli bir girişin yanında, blok girişlerinde parmak okuyucu ve görüntülü diafon sistemi, kartlı güvenlik sistemleri, güvenlik kameraları, sürekli devriye gezen güvenlik görevlileri veya 24 saat nöbet tutan güvenlik görevlileri yer almaktadır. Çok yönlü olarak sağlanan güvenlik önlemleri site sakinlerine dışarıdan gelecek tehlikelere karşı kendilerini güvende hissetmelerine yol açmaktadır.

Katılımcıların kentsel mekâna karşı bir korku ve güvensizlik hissi geliştirdikleri görülmektedir. Özellikle de çocukların ve kadınların can güvenliğini tehdit edecek (gasp, taciz, organ mafyası, kaçırılma) suç unsurlarının arttığının düşünülmesi güven duygusunun da zedelenmesine yol açmaktadır. Bu çalışmaya katılan site sakinlerinin, site dışı yaşam alanlarına ilişkin temel algısı ‘tehlikeli’, ‘güvenilmez’, ‘bilinmez’ ve ‘kontrol edilemez’ olduğu yönündedir. Ayrıca, site sakinlerinin site dışında yaşayanları, ‘yabancı’, ‘alelade’, ‘tekinsiz’, ‘ne yapacağı bilinmeyen’ kişiler olarak tanımladıkları tespit edilmiştir. Bu bağlamda, kent her türlü tekinsizliğin ve kaosu ortamı olurken, güvenli siteler bu tekinsizliklerin dışarıda bırakıldığı güvenli mekânlar olmaktadır.

Ayrıca, katılımcılar, şimdiki konutlarına taşınmalarında başlarından geçen hırsızlık, gasp gibi kötü bir olayın etkisinin olmadığını belirtmekle birlikte bu tür güvenlik önlemlerinin suçun önlemesine yönelik zorunlu bir ihtiyaç olduğunu düşünmektedir. Site sakinleri, güvenliğin kendilerine ‘güven’ ve ‘huzur’ verdiğini ifade etmişlerdir. Site sakinleri için yerleşmelerinin her türlü güvenlik önlemleri ile donatılmış olması özellikle hırsızlığın engellenmesinde önemli bir rol oynamakta, dışarıdaki meraklı gözler üzerinde caydırıcı bir etkiye yol açmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden de anlaşılacağı gibi sitelerde şiddet, hırsızlık gibi tehlikelere karşı önleyici tedbirlerin alınmış olması site sakinlerinin can ve mal varlıklarını güvende hissetmelerini sağlamaktadır. Bu tür tehdit ve tehlikelere karşı konut içerisinde alınan önlemlerden ziyade site içerisinde alınan güvenlik önlemlerinin etkisi büyüktür. Katılımcıların hemen hemen hepsi tarafından benimsenen güvenlik önlemleri, bireylerin hem site hem de evlerinin içerisinde suç korkusu duymadan güven içerisinde yaşamalarını sağlamaktadır.

Güvenlikli sitelerin tercih edilmesindeki bir diğer faktör de “kente ilişkin problemlerden kaçış” olarak belirlenmiştir. Kentlerdeki çevresel ve sosyal problemler, güvenlikli siteleri pazarlayanlar tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. Kent karşıtı söylemler aracılığıyla kentler kötülenirken, site yaşamı yüceltilmektedir. Altyapısız ve plansız gelişen kentleşme Antalya’da zamanla yaşanan demografik ve mimari yoğunluğa bağlı olarak etkilerini hissettirmeye başlamıştır. Aşırı yağış sonrası tıkanan mazgallar ve yetersiz fosseptik çukurları özellikle yoksul mahallelerde zorluklara yol açarken, altyapı çalışmaları nedeniyle kazılan yollar, gürültü ve toz, araç sayısındaki artışla yükselen karbondioksit emisyonu ve kalitesiz yakıt satışı kentlilerde rahatsızlığa neden olmaktadır (Atvur, 2008: 65, 90). Özellikle kış aylarında kentin havası solunamaz hale gelmekte, yaz aylarında da aşırı sıcak ve nem kentlileri bunalımlıdır. Tüm bunlar yeterli ekonomik sermayeye sahip olan sınıfın, Antalya kentine ilişkin çevresel problemlerden kaçmak için güvenlikli sitelerde yaşamayı tercih etmelerine neden olmaktadır. Diğer yandan Antalya kenti bir yandan uluslar arası göçün diğer yandan da ulusal göçün hedefi haline gelmiştir. İçinde yetiştikleri değerlerler sisteminden farklı bir dil, alışkanlık ve düşünme tarzına geçiş yapan göçmenlerin yeni kültüre ayak uyduramaması sonucunda kültür şoku, çatışma ve bunalımlar ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların, yabancı kültüre giren bu bireylerin, tarzlarını anlamada ve kabul etmede güçlük yaşadıkları görülmektedir. Ayrıca göç ile birlikte kente yerleşen nüfusun yaşamış olduğu ekonomik problemlerin, onları hırsızlık, gasp, şiddet gibi suçlara yönelttiği düşüncesi katılımcıların kentten kaçış nedenleri arasında yer almaktadır. Bu durum, bir yandan kent sakinlerinin ve kente sonradan gelenlerin kaynaşmalarını engellerken diğer yandan da kent sakinlerinin kentin her türlü sorunundan uzak steril ortamlara kapanmalarına neden olmaktadır.

Dünya üzerinde gelir eşitsizliğinin yaygınlaşması ile birlikte farklı gelir gruplarındaki bireyler arasında bir ayrışma ve kutuplaşma durumunu ortaya çıkmıştır. Gelir dağılımından en az payı alan, eğitim ve kültür seviyesi düşük, prestijli bir işte çalışma veya konutta oturma imkânına sahip olmayan alt sınıfın ötekileştirilmesi ve onlardan korkar hale gelmesi söz konusu olmuştur. Üst ve orta sınıf, konut, eğitim, çalışma ve eğlence alanlarını güvenli hale getirirken, “ötekiler” bu alanlardan uzak tulup, dışlanmaktadır. Güvenlikli site sakinleri, kendilerini ve ailelerini kentin her türlü tehlikesinden ve belirsizliğinden koruyabilme adına “sosyo-mekânsal ayrışma ihtiyacı” duymaktadır. Güvenlikli sitelerde alınan güvenlik önlemleri ile çizilen sınırlar, Melucci’nin (1966) de belirttiği gibi “kapatma, sınır koyma, ayırma” anlamına gelmekte ve ötekinin, farklının, indirgenemeyenin tanındığını da göstermektedir (Melucci, 1966’dan aktaran: Bauman, 2006: 18). Bu sınırlar, site içindeki ve

site dışındaki sınıfsal, etnik, dini, ırksal ayrımı belirginleşmektedir. Bu durum, bireyler arasındaki iletişimi azaltarak, “biz ve onlar” ile “yakın ve uzak” gibi karşıtlıkların pekişmesine neden olmaktadır.⁵⁴

Güvenlikli siteler, sınıf temelli sosyo-mekânsal ayrışma ihtiyacının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal ayrışma daha çok statü, gelir ve sınıfsal farklılaşma temelinde ortaya çıkarken, mekânsal ayrışma da bu farklılaşmanın somut ifadesi olmaktadır. Üst gelir grubunun sınıf temelli sosyal ayrışma istekleri, bu grubun mekânsal olarak ayrışmasına da neden olurken; toplumsal grupların mekânsal ayrışması da bu gruplar arasındaki sosyal ayrışmanın daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Antalya’daki sitelerde görüşme yapılan site sakinleri, sınıflar arasındaki sosyo-mekânsal ayrışmayı olumlayıcı söylemlerde bulunmuşlardır. Site sakinleri, site içerisindeki sosyal donatıları ve etkinliklerin büyük şehirlerdeki siteler kadar zengin fonksiyonlar içermemesinden dolayı tamamen kendine yeterli ve içe kapalı bir yaşam sürmemektedirler. Katılımcılar, alışveriş, sinema, tiyatro, eğlence gibi etkinlikler için kente bağımlıdırlar ancak bu etkinlikleri sosyo-kültürel olarak kendilerine yakın gördükleri gruplar ve mekânlarda gerçekleştirmek istediklerini belirtmişlerdir. Toplumsal gerçeklikten yalıtılmış olan bu steril mekanlar da sosyo-mekansal ayrışmanın isteğinin bir göstergesidir.

Sonuç olarak Antalya özelinde yapılan derinlemesine görüşmelerde, katılımcıların bu siteleri tercih etmelerinin temel nedeni “güvenlik” olarak ortaya çıkmıştır. Sitelerdeki güvenlik önlemleri, bireylerin hem kendilerini hem de ailelerini güvende hissetmelerine neden olmaktadır. Özellikle de 30-45 yaş arası, okul öncesi ya da ilköğretim çağında çocukları olan katılımcılar için çocuklarını, tehlikelerden ve suçtan korumak çok önemlidir. Bu nedenle, güvenlikli siteler, sunmuş oldukları güvenlik imkanları ve steril ortam ile çocukların büyümesi için ideal yerlerdir. Diğer yandan gelir seviyesinin artması, bireylerin güvenliğe ilişkin kaygılarının daha da artmasına neden olmaktadır. Bu durum da bireylerin güvenlikli siteleri seçmenlerinde bir etkidir. Ayrıca site sakinleri, kendilerine benzer gruplarla bir arada bulunma ve komşuluk geliştirme arzusu içerisindeyler. Onlar için sitelerde yaşamak için ekonomik sermayeye sahip olmak şarttır ama yeterli bir koşul değildir. Benzer eğitim, kültür, ilgi ve zevkleri paylaşıyor olmak site sakinleri için oldukça önemlidir. Güvenlikli sitelerin

⁵⁴ Bauman’a (1999b: 51) göre “biz” ve “onlar” ayrımı tümüyle farklı iki tutum arasındaki, duygusal bağlanma ve anti-pati, güven ve kuşku, güvenlik ve korku, işbirliği ve çekinme arasındaki ayrımı temsil etmektedir. Kişilerin kendilerini ait hissettikleri “biz” grubunun tutum ve davranışları öngörülebilirken; “onlar” grubunun tutum ve davranışları kestirilemez ve korkutucudur. Ayrıca, Bauman (2006: 21) “yakın”ı, alışıldık, aşina olunan, açık ve net şekilde bildik olan, her gün yürütülen faaliyetlerle iç içe geçmiş kişi ya da şey; “uzak”ı, hakkında çok az şey bilinen, öngörülemeyen veya kavranamayan olarak tanımlamaktadır. Yakın, bireyin kendini evde hissedebildiği mekânken; uzak kişinin zaman zaman girebildiği ya da hiç giremediği bir mekândır. Bu karşıtlıklar, “belirlilik ve belirsizlik” ile “güven ve güvensizlik” durumunu beraberinde getirmektedir. (Bauman, 2006: 21).

tercih edilmesindeki bir diğ er faktör de katılımcıların seçkin ve ayrıcalıklı bir yaşam tarzı ve prestijini yansıtmaya arzusudur. Site sakinleri, kentin kalabalı ından, kirliliğinden, trafik ve karmaşa gibi olumsuz etkilerden kaçarak güvenlikli sitelerle kendilerine seçkin ve ayrıcalıklı bir yaşam satın almaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Tüm bunlar, site sakinlerinin aslında sınıf temelli bir sosyal ayrışma isteklerinin yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi sosyal ayrışma mekânsal ayrışmaya neden olurken, mekânsal ayrı mada sosyal ayrışmanın derinle mesine yol açmaktadır. Modernitenin kent miti olan “b t nle mi  kent” anlayışı yerini parçalanmış, ayrı mı , ikili bir kent yapısına bırakmıştır. Bu durum, farklı toplumsal kesimlerin birbiriyle de meden bir yaşam sürmelerine neden olmaktadır. Toplumsal sınıfların giderek birbirlerinden kopmaları, sosyal gerginlikleri ve çatışmaları körükleme ihtimalini doğurmaktadır.

KAYNAKÇA

- Aalbers, M. B. (2001). “*The Double Function of the Gate Social Inclusion and Exclusion in Gated Communities and Security Zones*”. <http://dare.uva.nl/document/2021> (erişim tarihi: 16.11.2013).
- Abe-Kudo, J. (2007). “*Vertical Gated Communities in Tokyo*”. http://www.staff.uni-mainz.de/glasze/Abstracts_Papers_Paris_2007/AbeKudo.pdf (erişim tarihi: 10.07.2014).
- Akkar, M. (2006). “Kentsel Dönüşüm Üzerine Batı’daki Kavramlar, Tanımlar, Süreçler ve Türkiye”. *Planlama Dergisi*, 36 (2): 29-38.
- Aksoy E. (2007). “Suç ve Güvenli Kent Yaklaşımı”. *Dosya 06*, 55: 11-15.
- Aktaş, A. (2004). “Kentleşen Alevilik Sorunları”. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 29: 65-74.
- Akyol Altun, T. D. (2010). *Kent Çeperlerindeki Az Katlı Konut Topluluklarının Kullanıcı-Mekân İlişkisi Bağlamında Değerlendirilmesi: İzmir Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Akyol Altun, T. D. (2012). “İzmir’de Yeni Bir Konut Üretim Süreci Olarak Kapalı Konut Siteleri”. *İdeal Kent Dergisi*, 6: 40-61.
- Alkan, A. ve Duru, B. (2002). “Giriş”, 20. *Yüzyıl Kenti*. A. Alkan ve B. Duru (drl. ve çev.). İmge Yayınevi, Ankara.
- Altındal, Y. (2010). “Başkentte Kasaba Kültürü İle Biçimlenmiş Bir Mekân: Tandoğan Kapalı Çarşısı”. *Kent ve Toplum Dergisi*, 2: 57-83.
- Altıntaş, H. (2003). “Türk Siyasal Sisteminde Siyasal Partiler ve Kentleşmenin Kutuplaşma Sürecine Etkileri”. *Akdeniz İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3 (5): 1-31.
- Alver, K. (2010). *Siteril Hayatlar*. Hece Yayınları, Ankara.
- Alver, K. (2013). *Mahalle*. Hece Yayınları, Ankara.
- Andersen, H. S. (2003). *Urban Sores: On The Interaction Between Segregation, Urban Decay and Deprived Neighbourhoods*. Ashgate Publishing Limited, England.
- Anonim. (1996). *Antalya Kıyı Yerleşmeleri: Planlama, Yapılanma, Kullanma ve Sorunları*, TMMOB Mimarlar Odası Antalya Şubesi Yayınları, Antalya.
- Antalya Belediyesi. (1990). *Antalya Kalekapısı ve Çevresi Kentsel Tasarım Yarışması*, Antalya Belediyesi, Antalya.
- Antalya Kent Konseyi. (2006). *Antalya İli Gelişim Önerileri Raporu*, Antalya.

- Apak, S., Ülken, G. ve Ünlü, A. (2002). “Yeni Bir Toplu Konut Yerleşmesinde Güvenlik Duygusunun Değerlendirilmesi”. *İTÜ Dergisi*, 1 (1): 65-72.
- Aslan, S. ve Yılmaz, A. (2001). “Modernizme Bir Başkaldırı Projesi Olarak Postmodernizm”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2 (2): 93-108.
- Aslanoğlu, R. (2000). *Kent, Kimlik ve Küreselleşme*. Asa Kitabevi, İstanbul.
- Ataç, E. (2007). “Suçun Kentsel Mekândaki Algısı; “Güvensizlik Hissi””. *Dosya 06*, Kent ve Suç, Bülten 55, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi, s. 16-23
- Atay, G. D. (2018). “Mimarlıkta Dikey ve Yatay Büyüme”. <https://manifold.press/mimarlikta-dikey-ve-yatay-buyume> (erişim tarihi: 29.11.2018).
- Atılgan, A. K. (2012). “İdari Yapı”. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Ed.), *Dünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 238-244.
- Atkinson, R. ve Blandy, S. (2005). “Introduction: International Perspectives on the New Enclavism and the Rise of Gated Communities”. *Housing Studies*, 20 (2): 177-186.
- Atkinson, R. ve Flint, J. (2004). “Fortress UK? Gated Communities, The Spatial Revolt of the Elites and Time-space Trajectories of Segregation”. *Housing Studies*, 19 (6): 875-892.
- Atvur, S. (2008). *Küreselleşme Sürecinde Yerel Gündem 21 ve Çevre: Antalya Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Ayata, A. (1998). “Türkiye’de Kimlik Politikalarının Doğuşu”, A. Ünal (Ed.), *75 Yılda Tebaa’dan Yurttaş’a Doğru*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 159-168.
- Ayata, S. (2003). “Yeni Orta Sınıf ve Uydu Kent Yaşamı”, D. Kandiyoti ve A. Saktanber (Ed.), *Kültür Fragmanları: Türkiye’de Gündelik Hayat*, Metis Yayınları, İstanbul, 37-56.
- Aydın, D. ve Mıhlıyanlar, E. (2017). “Yükselen Yeni Yaşam Alanlarında Komşuluk İlişkilerinin İncelenmesi”. *Komşuluk 10. Uluslararası Sinan Sempozyumu Kitabı*. 27-28 Nisan 2017, Edirne, 223-230.
- Aydın, E. Ö. (2007). “Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Antalya’daki Kentsel Gelişim”. *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Kitabı Cilt 1*, Antalya, 408-420.
- Aydın, E. Ö. (2012). “Cumhuriyetin Kentteki Etkileri”. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Ed.), *Dünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 200-204.
- Aydın, S. (2012). “İstanbul’da “Orta Sınıf” ve Kapalı Siteler”. *İdeal Kent Dergisi*, 6: 96-123.

- Aytaç, S., Derdman, R. C., Baştürk, Ş. ve Öngen, B. (2015). “Kent Güvenliği Olarak Suç Korkusu: Bursa Örneği”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi*, 3(3): 259-267.
- Aytaç, Ö. (2017). “Kent, Metropol ve Değişen Yer/Mekân İmajları. *Mukaddime Dergisi*, 8 (1): 1-23.
- Baday, Ö. N. (2011). *Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bağdu, T. (2010). Güvensizlik Hissi ve Konut Alanlarının Askerileşmesi: Diyarbakır Örneği. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Bahar, H. İ. (2006). *Suç Mağdurları*. Adalet Yayınevi, Ankara.
- Bal, H. (2006). *Kent Sosyolojisi*. Fakülte Kitabevi, Isparta.
- Bali, R. (1999). “Çılgın Kalabalıktan Uzak...”. *Birikim Dergisi*, 123: 35-46.
- Bali, R. (2009). *Tarz-ı Hayattan Life Style’a*. İletişim Yayıncılık, İstanbul.
- Balta Paker, E. (2009). “Güvenlik Endüstrisi ve Güven(siz)liğin İnşası”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 115: 204-225.
- Bartu Candan, A. ve Kırılı, B. (2009). “Güvenlikli Sitelerde Oturmak Yeni Bir Statü Simgesi Haline Geldi”. <http://v3.arkitera.com/s177-guvenlikli-sitelerde-oturmak-yeni-bir-statu-simgesi-haline-geldi.html> (erişim tarihi: 24.08.2016).
- Bartu, A. (2001). “Kentsel Ayrışım: İstanbul’daki Yeni Yerleşimler ve Kemer Country Örneği”. F. Gümüşoğlu (Ed.), *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 145-149.
- Baudrillard, J. (2004). *Tüketim Toplumu*. (Çev. H. Deliceçaylı ve F. Keskin), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (1999a). *Çalışma, Tüketicilik ve Yeni Yoksullar*. (Çev. Ü. Öktem), Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- Bauman, Z. (1999b). *Sosyolojik Düşünmek*. (Çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2006). *Küreselleşme*. (Çev. A. Yılmaz), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2017). *Cemaatler*. (Çev. N. Soysal), Say Yayınları, İstanbul.
- Beck, U. (2011). *Risk Toplumu*. (Çev. K. Özdoğan ve B. Tolga), İthaki Yayınları, İstanbul.
- Benevolo, L. (2006). *Avrupa Tarihinde Kentler*. (Çev. Nur Nirven), Literatür Yayıncılık, İstanbul.
- Best, S. ve Kellner, D. (1998). *Postmodern Teori*. (Çev. M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Bıçkılı, Ö. (2006). “Harvey ve Castells’de Kent Sorunsalı: Politik Ekonomi Vizyonu ve Sınırlılıkları”. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11: 111-130.
- Bilgin, İ. (1996). “Anadolu’da Modernleşme Sürecinde Konut ve Yerleşme”. Y. Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 472-490.
- Bilsel, C. (2006). “*Kentsel Dönüşüm, Çözülen Kentler ve Parçalanmış Kamusal Alan*”. <http://www.mo.org.tr/mimarlikdergisi/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=41&RecID=1014> (erişim tarihi: 23.01.2013).
- Birdişli, F. (2011). “Ulusal Güvenlik Kavramının Tarihsel ve Düşünsel Temelleri”. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31 (2): 149-169.
- Birkök, M. C. (1998). “*Modernizmden Postmodernizme Yeni Problemler*”. <https://www.j-humansciences.com/ojs/index.php/IJHS/article/viewFile/75/74> (erişim tarihi: 04.04.2008).
- Blakely, E. J. ve Snyder, M. G. (1997). *Fortress America: Gated Communities in United States*, The Brookings Institution Press, Washington.
- Blakely, E. J. ve Snyder, M. G. (2003). “Bölündükçe Yıkılıyor: Birleşik Devletlerde Kapalı ve Duvarlı Yerleşmeler”. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, Kapalı Siteler, 07-08: 62-67.
- Blander, A., Moser, S. ve Avni, N. (2018). “Religio-nationalism And ‘Soft Boundaries’: Urban Gating in West Jerusalem And Tel Aviv”. *Geoforum*, 96: 227-235.
- Blandy, S. (2006). “Gated Communities in England: Historical Perspectives and Current Developments”. *GeoJournal*, 66: 15-26.
- Blandy, S., Ferrari, E., Gore, T., Reeve, K., Wells, P., Johnston, R. ve Fothergill, S. (2018). “Gated Communities Revisited: Defended Homes Nested in Security Enclaves”. *People, Place&Policy*, 11(3): 136-142.
- Blandy, S., Lister, D., Atkinson, R. ve Flint, J. (2003). “*Gated Communities: A Systematic Review of the Research Evidence*”. https://www.academia.edu/316535/Gated_Communities_A_Systematic_Review_of_the_Research_Evidence (erişim tarihi: 09.12.2013)
- Boal, F. W. (1998). “Exclusion and Inclusion: Segregation and Deprivation in Belfast”, S. Musterd and W. Ostendorf (Ed.), *Urban Segregation and Welfare State*, Routledge, London, 94-109.
- Bocock, R. (1997). *Tüketim*. (Çev. İ. Kutluk), Dost Kitabevi, Ankara.
- Bookchin, M. (1999). *Kentsiz Kentleşme*. (Çev. B. Özyalçın), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Boratav, K. (1989). *Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985)*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.
- Borsdorf, A. ve Hidalgo, R. (2008). “New Dimensions of Social Exclusion in Latin America: From Gated Communities To Gated Cities, The Case of Santiago de Chile”. *Land Use Policy*, 25: 153-160.
- Burke, M. (2001). “*The Pedestrian Behaviour of Residents in Gated Communities*”, <http://tr.scribd.com/doc/8414676/Pedestrian-Behavior-in-Gated-Communities> (erişim tarihi: 18.06.2013)
- Calderia, T. P. R. (1996). “Fortified Enclaves: The New Urban Segregation”, *Public Culture*, 8 (2): 303-328.
- Caldeira, T. P. R. (1999). “Sao Paulo’da Yeni Mekânsal Ayrışma Yapısı: Duvarlar İnşa Etmek”. *Birikim Dergisi*, 123: 87-96.
- Candaş, E. (2007). *İstanbul’da Dışa Kapalı Konut Sitelerinin Tasarımında Güvenlik Konusunun İrdelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Canpolat, N. (2012). “Risk Toplumunda Halkla İlişkiler Şirketlerinin Kriz ve Kriz İletişimine Yönelik Bakış Açılarının Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma”. *e-gifder*, 3: 119-134.
- Cengizkan, A. (2009). “Kültür Nesnesi Olarak Konut ve Politik Aktörlerin Arka Bahçesi Olarak Konut Üretimi”. *Mimarlık Dergisi*, 345: 25-27.
- Chaney, D. (1997). *Yaşam Tarzları*. (Çev. İ. Kutluk), Dost Kitabevi, Ankara.
- Cimşit, F. (2007). *Tepe Kent Yerleşmelerinde Psiko-sosyal Alan Olgusunun Konut Örüntüleri ile İlişkisi; Üçhisar Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Civelek, M. (2003). <http://www.rehberlik.biz.tr/dosyalar/sosyoloji.2013.pdf> (erişim tarihi: 21.09.2014).
- Corbin, J. ve Strauss, A. (1990). “Grounded Theory Research: Procedures, Canons and Evaluative Criteria”. *Qualitative Sociology*, 13: 3-21.
- Coy, M. (2006). “Gated Communities and Urban Fragmentation in Latin America: The Brazilian Experience”. *GeoJournal*, 66: 121-132.
- Çabuklu, Y. (2004). *Postmodern Toplumda Kriz ve Siyaset*. Kanat Kitap, İstanbul.
- Çakır, B. (2005). *İstanbul’da Eski ve Yeni Yerleşim Yerlerinde Komşuluk İlişkilerinin Karşılaştırılmasına Yönelik Araştırma (Fatih-Seyitömer Mahallesi; Bağcılar-Kemalpaşa Mahallesi; Beylikdüzü Bizimkent; İkitelli-Başakşehir 4. Etap Örneği)*.

- Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- ÇED ve Çevre İzinlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü. (2017). “*Antalya İli 2016 Çevre Durum Raporu*”. Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Antalya.
- Çınar, C. (2009). “*Gated Communities*” *Toplumsal Statünün Yeni Göstergesi*”, <http://www.ilimdunyasi.com/dosya-yazilari/gated-communities-toplumsal-statunun-yeni-gostergesi/?wap2> (erişim tarihi: 08.09.2016)
- Çınar, T. (2000). “Bahçekent Modelinin Düşünsel Kökenleri ve Kentbilime Katkıları”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 55 (1): 27-51.
- Çimrin, H. (2007). *Bir Zamanlar Antalya, Tarih, Gözlem ve Anılar Cilt 1*, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası, Antalya.
- Çoban, A. N. (2012). “Cumhuriyetin İlanından Günümüze Konut Politikası”, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 67 (3): 75-108.
- Çuhacı, A. (2007). “Ulrich Beck’in Risk Toplumu Kuramı”. *Sosyoloji Dergisi*, 14: 129-159.
- Danış, D. (2001). “İstanbul’da Uydu Yerleşmelerin Yaygınlaşması: Bahçeşehir Örneği”, F. Gümüşoğlu (Ed.), *21. Yüzyıl Karşısında Kent ve İnsan*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 151-160.
- Debord, G. (1996). *Gösteri Toplumu ve Yorumlar*. (Çev. A. Ekmekçi ve O. Taşkent), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Demirer, T. ve Özbudun, S. (1999). *Yabancılaşma*, Öteki Yayınevi, Ankara.
- Demirvuran Kılınç, G. (2007). *Kentsel Ölçekte Mekânsal Ayrışma: Edirne-Çingene Mahallesi Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Deveci, A. (2011). “Kentlerin Kökeni ve Tarihi”. F. Güneş (Ed.). *Kent Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1403, Eskişehir, 26-49.
- Doğan, A. E. (2001). “Türkiye Kentlerinde Yirmi Yılın Bilançosu”. *Praksis Dergisi*, 2: 97-124.
- Doğan, A. E. (2006). “Mekân Üretimi ve Gündelik Hayatın Birikim ve Emek Süreçleriyle İlişisine Kayseri’den Bakmak”. *Praksis Dergisi*, 16: 91-122.
- Dolu, O., Uludağ Ş. ve Doğutaş C. (2010). “Suç Korkusu: Nedenleri, Sonuçları ve Güvenlik Politikaları İlişkisi”. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 65 (1) : 57-81.
- Douglas, M. ve Isherwood, B. (1999). *Tüketimin Antropolojisi*. (Çev. E. A. Aytekin), Ankara: Dost Yayınevi.

- Dölek, Ç. (2010). “Özel Güvenlik ve Kapitalist Devletin Dönüşümü: Türkiye Üzerine Eleştirel Notlar”. *Praksis Dergisi*, 23 (2): 111-137.
- Dölek, Ç. (2011). “Çelişkili Bir Sınıf Rüyası ve Muğlak Bir İktidar Aygıtı Olarak Özel Güvenlik”. <http://www.yarinlar.net/sayi-31-kasim-2011/celiskili-bir-sinif-ruyasi-ve-muglak-bir-iktidar-aygiti-olarak-ozel-guvenlik.html?tmpl=component&type=raw> (erişim tarihi: 07.08.2016).
- Duru, B. (2012). “Mustafa Kemal Döneminde Ankara’nın İmarı”. F. Ş. Cantek (Ed.), *Cumhuriyetin Ütopyası: Ankara*, Ankara Üniversitesi Yayınevi, Ankara, s. 173-192.
- Elmas, M. S. (2010). *Güvenlik Paradigmasının Değişimi: Küresel Risk Toplumu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Elmas, M. S. (2013). *Modern Toplumun Güvenlik Çıkmazı*, Uşak Yayınları, Ankara.
- Emiroğlu, K., Danışoğlu, B. ve Berberoğlu, B. (2006). *Ekonomi Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Engels, F. (1997). *İngiltere’de Emekçi Sınıfın Durumu*. (Çev. Y. Fincancı), Sol Yayınları, Ankara.
- Engincan Bol, P. (2007). “Lara Bölgesi’nin Antalya’nın Kentleşmesindeki Rolü”. <http://v3.arkitera.com/k202-lara-bolgesi-nin-antalya-nin-kentlesmesindeki-rolu.html> (erişim tarihi: 05.04.2014).
- Enlil, Z. “Howard’ın Kentler Sistemi”, http://www.yildiz.edu.tr/~enlil/KPT/DERS11_a.pdf (erişim tarihi: 30.08.2016).
- Enlil, Z. M. (2002). “Yeni Zenginlerin Saklı Kentlerinden Yeni Yoksulların Terk Edilmiş Kentlerine 1980 Sonrası İstanbul’un Kültürel Peyzajı”. *8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. Kolokiyumu Bildiri Kitabı*. 6-8.Kasım. 2002, Ankara, 425-431.
- Enlil, Z. M. (2003). “1980 Sonrası İstanbul’da Toplumsal Ayırışmanın Mekansal İzdüşümleri”. *Mimar•ist Dergisi*, Kentin Çeperleri, 3 (8): 84-89.
- Eraydın, A. (2003). “Kentleşme-Kalkınma ve Nüfus Üçgenindeki Dinamikler, Tartışma Başlıkları ve Araştırmalar”, http://www.kbam.metu.edu.tr/published/kentlesme_kalkinma_nufus.pdf (erişim tarihi: 10.10.2012)
- Erbaş, H. ve Soydemir, P. (2011). “Sermaye Hareketleri ve “Küresel Kent” Olma Yolunda İstanbul-lar”. *Bilsay Kuruç’a Armağan*. S. Şahinkaya ve İ. Ertuğrul (drl.), Mülkiyeliler Birliği Yayını, Ankara, 635-676.

- Erbaş, H. ve Kızılay, Ş. E. (2015). “Kentsel Dönüşüm, Mülksüzleştirme, Yerinden Edilme ve Mahalle Mücadelesi: Sarıyer-Derbent Örneği”. *I. Uluslar arası Kent Araştırmaları Kongresi Kongre Kitabı*. 16-17.Nisan.2015, Eskişehir, 496-522.
- Erder S. (1999). “Göç, Yerleşme ve Çok Kültürel Tanışma”. *Birikim Dergisi*, 123: 68-75.
- Erder S. (2009) “Nerelisin Hemşerim?”, *İstanbul Küresel ile Yerel Arasında*. Metis Yayınları, İstanbul.
- Erder, S. (2002). *Kentsel Gerilim*. um:ag Vakfı Yayınları, Ankara.
- Erder, S. (2006). *İstanbul’a Bir Kent Kondu: Ümraniye*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, S. (2004). “1980-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Gelir Dağılımı”. *SÜ İİBF, Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 8: 47-57.
- Eren, B. ve Dolmacı, E. (2006). “Siteni söyle, statünü söyleyelim” <http://www.arkitera.com/h6752-siteni-soyle-statunu-soyleyelim.html> (erişim tarihi: 21.06.2013)
- Ergun, C. (2009). “Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamaları ve Gülsuyu Mahallesi Örneği”. *VI. Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı*. 1-3 Ekim 2009, Aydın, 928-949.
- Erkal, H. (1991). *Ekonomi Sosyolojisi*. Alper Matbaası, İzmir.
- Erman T. (2002). “Mekânsal Kümelenme, Siyaset ve Kimlik”, A. A. Dikmen (Ed.), *Kentleşme, Göç ve Yoksulluk*. İmaj Yayıncılık, Ankara, 1-17.
- Erman, T. (2016). “*Mış Gibi Site*”: *Ankara’da Bir TOKİ-Gecekondu Dönüşüm Sitesi*. İletişimYayıncılık, İstanbul.
- Erten, S. (2007). “Yirminci Asrın İlk Yarısında Antalya”. *20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu Kitabı Cilt 1*, Antalya, 23-30.
- Featherstone, M. (1996). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*. (Çev. M. Küçük), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Firidin Özgür, E. (2006). *Sosyal ve Mekânsal Ayrışma Çerçevesinde Yeni Konutlaşma Eğilimleri: Kapalı Siteler*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Furedi, F. (2001). *Korku Kültürü*. (Çev. B. Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Garland, D. (2001). *The Culture of Control: Crime and Social Order in Contemporary Society*. The University of Chicago Press, Chicago.
- Garreau, J. (1992). *Edge City: Life on the New Frontier*, A Division of Random House, Anchor, New York.

- Geniş, Ş. (2007a). “Küreselleşme, Toplumsal Eşitsizlik ve Mekânsal Ayırışma”, *Sivil Toplum Dergisi*, 5 (17-18): 69-84.
- Geniş, Ş. (2007b). “Producing Elite Localities: The Rise of Gated Communities in Istanbul”. *Urban Studies*, 44 (4): 771-798.
- Geniş, Ş. (2009). “Neo-liberal Kentleşmenin Mekânda Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 116: 121-156.
- Geniş, Ş. (2012). “Takdim”. *İdeal Kent Dergisi*, 6: 5-9.
- Giddens, A. (1993). *Sosyoloji: Eleştirel Bir Yaklaşım*. (Çev. R. Esengün ve İ. Öğretir), İhtar Yayıncılık, İstanbul.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. (Çev. O. Akınhay), Alfa Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2012). *Sosyoloji*. (Çev. C. Güzel). Kırmızı Yayınları, İstanbul.
- Giddens, A. (2018). *Modernliğin Sonuçları*. (Çev. Ersin Kuşdil), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Giglia, A. (2003). ““Gated Communities” in Mexico City”, *Home Cultures*, 5 (1): 65-84.
- Gilbert, A. ve Gugler, J. (1982). *Cities, Poverty and Development: Urbanization in the Third Word*, Oxford University Press, London.
- Glasze G. ve Alkhayyal A. (2002). “Gated housing estates in the Arab World: Case Studies in Lebanon and Riyadh, Saudi Arabia”. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 29: 321- 336.
- Golberger, P. (1996). “The Rise of the Private City”. J. Vitullo-Martin (Ed.). *Breaking Away: The Future of Cities*. The Twentieth Century Found Book, New York, 101-138.
- Gölbaşı, H. (2008). “Modernleşmeyi Engelleyen Arkaik Bir Çatışma Sorunu: Alevi-Alevi Çatışmasının Arka Planı”. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 9 (1): 39-61.
- Gönç Şavran, T. (2009). “Sosyolojide Nicel ve Nitel Araştırma Yöntemleri”. N. Suğur (Ed.), *Sosyolojide Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1963, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1043, Eskişehir, 78-96.
- Gönlügür, E. (2008). “Kentsel Ayırışmanın Yeni Alamet-i Fabrikası Kapalı Cemaatler”. *Birikim Dergisi*, 232-233: 73-86.
- Graham, S. ve Marvin, S. (2001). *Splintering Urbanism*, Routledge, London.
- Grant, J. ve Mittelsteadt, L. (2004). “Types of Gated Communities”. *Environment and Planning B: Planning and Design*, 31: 913-930.
- Grant, J. (2005). “Planning Responses to Gated Communities in Canada”. *Housing Studies*, 20 (2): 273-285.
- Gregor, C. (1990). *Pop Kültür Oluyor*. (Çev. G. Özferendeci), Logos Yayınları, İstanbul.

- Güçlü, S. (2002). *Kentleşme ve Göç Sürecinde Antalya'da Kent Kültürü ve Kentlilik Bilinci*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Gül, M. (2008). *Tarihi Kent Merkezlerinde Kentsel Dönüşüm Uygulamaları: Antalya Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Güler, M. (2011). "Kentsel Haklar, Kapitalizm ve Katılım". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66-1: 49-71.
- Güllüpcinar, F. (2011a). "Kent Kuramları". F. Güneş (Ed.). *Kent Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1403, Eskişehir, 50-83.
- Güllüpcinar, F. (2011b) "Türkiye'nin Kentleşme Deneyimi (II): 1980 Sonrası". F. Güneş (Ed.). *Kent Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1403, Eskişehir, 252-283.
- Güneş, F. (2009). "Kentleşme". N. Suğur (Ed.). *Sosyolojiye Giriş*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1951, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1031, Eskişehir, 244-267.
- Hall, S. (1995). "Yeni Zamanların Anlamı". *Yeni Zamanlar*. (Çev. A. Yılmaz), S. Hall ve M. Sacques (drl.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (1997). *Postmodernliğin Durumu*. (Çev. S. Savran). Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2002). "Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Faklılaşma Kuramı", *20. Yüzyıl Kenti*. A. Alkan ve B. Duru (drl. ve çev.). İmge Yayınevi, Ankara.
- Harvey, D. (2009a). *Kapitalist Kent*. (Çev. Ebru Kılıç), *New Left Review 2008-Türkiye Seçkisi*, Agora Kitaplığı, İstanbul, 182-198.
- Harvey, D. (2009b). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev. M. Moralı). Metis Yayınları, İstanbul.
- Harvey, D. (2012). *Asi Şehirler*. (Çev. A. D. Temiz). Metis Yayınları, İstanbul.
- Illich, I. (2002). *Tüketim Köleliği*. (Çev. M. Karaşahan). Pınar Yayınları, İstanbul.
- Işık, O. (1994). "Değişen Toplum/Mekân Kavrayışları: Mekânın Politikleşmesi, Politikanın Mekânsallaşması". *Toplum ve Bilim Dergisi*, 64-65: 7-38.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2011). *Nöbetleşe Yoksulluk*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- İbikoğlu, A. (2003). "Kapalı Banliyöler ve Suça Bakış". *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 160: 68-69.
- İçli, G. ve Çiçek, Z. (2010). *Statü Sembolü Olarak Konut ve Konut Kullanımı: Denizli Örneği*. Pamukkale Üniversitesi Yayınları, No: 13, Ankara.
- İnal Çekiç, T. ve Gezici, F. (2003). "Lüks Konut alanları İstanbul'da Kent Çeperlerini Seçti". *Mimar•ist Dergisi*, 4: 114-117.

- İslam, T. ve Ciravoğlu, A. (2006). “Dosya: “Soylulaştırma” ve İstanbul”. *Mimar•ist Dergisi*, 6 (21): 37-38.
- Janoschka, M. ve Borsdorf, A. (2004). “Condomínios Fechados and Barrios Privados: The Rise of Private Residencial Neighbourhoods in Latin America”. G. Glasze, C. Webster and K. Frantz (Ed.). *Private Neighbourhoods: Global and Local Perspectives*. Routledge, London.
- Kahraman, M. D. (2014). “İnsan İhtiyaçları ve Mekânsal Elverişlilik Kavramları Perspektifinde Yaşanılabilirlik Olgusu ve Mekânsal Kalite”. *Planlama Dergisi*, 24(2):74-84.
- Karaarslan, F. ve Karaarslan, Ö. N. (2017). “Modern Kent Mekânlarında Mahallenin Konumu: Modern Kent Mekânı Olarak Güvenlikli Siteler ile Mahallenin İşlevsel Kıyası”. *II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi-Bildiriler Kitabı V*. 12-15 Mayıs 2016, Isparta, 1185-1203.
- Karakaş, M. (2003). “Modern Bütünleşmeden Postmodern Farklılaşmaya Kentte Toplumsal Etkileşim”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 12 (2): 16-40.
- Karakaş, M. (2006). “Küreselleşme, Postmodernizm ve Kent”. E. Eğribel ve U. Özcan (Ed.). *Sosyoloji ve Coğrafya*. Kızılelma Yayıncılık, İstanbul.
- Karakurt, E. (2004). “Bilgi Toplumu Sürecinde Yeniden Yapılanan Kentsel Mekânı Okumak”. *III. Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi Kongre Kitabı*. 25-26 Kasım 2004, Eskişehir, 59-68.
- Karakurt, E. (2006). “Kentsel Mekânı Düzenleme Önerileri: Modern Kent Planlama Anlayışı ve Postmodern Kent Planlama Anlayışı”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 26: 1-25.
- Karakurt Tosun, E. (2007). *Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekânsal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği*. Yayımlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Katznelson, I. (2009). “Önsöz”, *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev. M. Moralı). Metis Yayınları, İstanbul.
- Kavur, N. ve Koşkun R. (2009). “Kentten, Sokaktan ve Sokak Çocuklarından Korku: “Böyle Esmer, Giyimi Bozuk, Küçük Çocuklar...””. *Birlik Dergisi*, 242: 81-84.
- Kaya, E. (2017). *Kent ve Kentlileşme*. İşaret Yayınları, İstanbul.
- Kaypak, Ş. (2013). “Modernizmden Postmodernizme Değişen Kentleşme”, *Küresel İktisat ve İşletme Çalışmaları Dergisi*, 2 (4): 80-95.
- Kazmazoğlu, A. (1998). “Yerleşme Vahaları”, *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 101: 80-81.

- Keleş, R. (1996). *Kentleşme Politikası*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (1998). *Kentbilim Terimleri Sözlüğü*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Keleş, R. (2015). “Habitat III ve Türkiye Ulusal Raporu”. *Mimarlık Dergisi*, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=397&RecID=3657#> (erişim tarihi: 21.11.2018).
- Keyman, E. F. (2002). “Kapitalizm-Oryantalizm Ekseninde Küreselleşmeyi Anlamak: 11 Eylül, Modernite, Kalkınma ve Öteki Sorunsalı”. *Doğu Batı Dergisi*, 18: 29-57.
- Knox, P. ve Pinch, S. (2010). *Urban Social Geography: An Introduction*. Pearson Education Limited, London.
- Koçak Turhanoglu, A. F. (2011). “Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi (I): 1923-1980”. F. Güneş (Ed.). *Kent Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1403, Eskişehir, 200-227.
- Kolluoğlu, B. (2009). “Korkuyla Yaşamak”, *Birikim Dergisi*, 274: 49-51.
- Konak, N. (2011). “Küresel Kentler Kuramı ve Araştırmaları”, F. Güneş (Ed.). *Kent Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1403, Eskişehir, 144-175.
- Kongar, E. (1995). *İmparatorluktan Günümüze Türkiye’nin Toplumsal Yapısı Cilt: 1-2*, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Köse, A. (2007). “Balıkesir Çevresinde Geleneksel Kırsal Avlu Peyzajı ve Değişimi”. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 18: 7-38.
- Kul, M. (2013). *Suçtan Daha Büyük Suç Korkusu*. Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul.
- Kumar, K. (1999). *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-Modern Topluma*. (Çev. M. Küçük), Dost Kitabevi, Ankara.
- Kunduracı, N. F. (2013). “Dünyada ve Türkiye’de Sosyal Konut Uygulamaları”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 22 (3): 53-77.
- Kuppinger, P. (2012). “Dışlayıcı Yeşillik: Kahire’de Yeni Güvenlikli Siteler”. *İdeal Kent Dergisi*, 6: 10-39.
- Kurtuluş, H. (2002) “İstanbul’da “Ayrıcalıklı” Konut Alanları ve Yoksulluğa Kentsel Kaynak Transferleri Çerçevesinden Bir Bakış”. 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 26. *Kolokyumu Bildiri Kitabı*. 6-8.Kasım. 2002, Ankara, 215-229.
- Kurtuluş, H. (2003). “Mekânda Billurlaşan Kentsel Kimlikler: İstanbul’da Yeni Sınıfsal Kimlikler ve Mekânsal Ayrışmanın Bazı Boyutları”. *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 23: 75-96.

- Kurtuluş, H. (2006) “Kentsel Dönüşüme Modern Kent Mitinin Çöküşü Çerçevesinden Bakmak”. *Planlama Dergisi*, 36 (2): 7-11.
- Kurtuluş, H. (2010). “Kent Sosyolojisinde Değişen Kavrayışlar ve Türkiye’nin Kentleşme Deneyimi”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şiriner (drl.). Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Kurtuluş, H. (2011). “Yeni Bir Sosyo-mekânsal Form Olarak Kapalı Yerleşmeler”. *Ege Mimarlık Dergisi*, 2 (77): 18-21.
- Kurtuluş, H. (2016a). “Bir “Ütopya” Olarak Bahçeşehir”. H. Kurtuluş (Edi.). *İstanbul’da Kentsel Ayırışma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 77-123.
- Kurtuluş, H. (2016b). “İstanbul’da Kapalı Yerleşmeler Beykoz Konakları Örneği”. H. Kurtuluş (Edi.). *İstanbul’da Kentsel Ayırışma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 161-186.
- Landman, K. (2000a). “An Overview of Enclosed Neighbourhoods in South Africa”. *Presentation at a Workshop on Enclosed Neighbourhoods at the CSIR*. Pretoria, 1-31.
- Landman, K. (2000b). “*The Urban Future: Enclosed Neighbourhoods?*”. http://researchspace.csir.co.za/dspace/bitstream/10204/2844/1/Landman2_2000.pdf (erişim tarihi: 30.01.2012)
- Landman, K. (2003). “Alley-gating and Neighbourhood-gating: Are They Two Sides of the Same Face”. *International Gated Communities Conference: Building Social Division or Safer Communities?*, University of Glasgow, 18-19.
- Landman, K. (2004). “Gated Communities in South Africa: Comparison of Four Case Studies in Gauteng”. *Gated Communities in South Africa: Cross-case Study Report*. CSIR Building and Construction Technology.
- Landman, K. ve Schönteich, M. (2002). “Urban Fortresses: Gated Communities as a Reaction to Crime”, *African Security Review*, 11(4): 71-85.
- Language, P. (1997). “*Yaşayan Mekânlar Yaratma Kılavuzu*”. <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/mekan/719-yasayan-mekanlar-yaratma-kilavuzu-pattern-language.html> (erişim tarihi: 30.01.2005)
- Leisch, H. (2002). “Gated communities in Indonesia”, *Cities*, 19 (5): 341-350.
- Levent Baycan, T. ve Gülümser. A. A. (2004). “*Production and Marketing of Gated Communities in Istanbul*”. <http://www-sre.wuwi.ac.at/ersa/ersaconfs/ersa05/papers/782.pdf> (erişim tarihi: 04.02.2013).
- Lindlof, T. R. ve Taylor, B. C. (2010). *Qualitative Communication: Research Methods*. Sage Publications, California.

- Low, S. (2004). *Behind The Gates, Life, Security and the Pursuit of Happiness in Fortress America*. Routledge, New York.
- Mağgönül, Z. (2005). “Teşvikiye-Nişantaşlıların Serveti”, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 104: 124-136.
- Manavoğlu, E. ve Kutlu, N. Ö. (2012). “Cumhuriyet Dönemi Antalya”. C. Sarı, H. Demirkaya, S. Kurt ve B. Çeçen (Ed.), *Dünden Bugüne Antalya*, T.C. Antalya Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, Antalya, 189-204.
- Manavoğlu, E. (2009). “Antalya Kenti’nin Geçmişten Günümüze Mekansal Gelişimi ve Planlama Çalışmalarının Değerlendirilmesi”. *Planlama Dergisi*, 46 (2): 19-30.
- Marcuse, H. (1968). *Tek Boyutlu İnsan*. (Çev. S. Çağan), May Yayınları, İstanbul.
- Margulies, R. (2003). “Sunuş”. *Küreselleşmeyi Anlama Kılavuzu*. (Çev. B. D. Genç), Metis Yayınları, İstanbul, 7-11.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*. (Çev. O. Akınbay ve D. Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Marx, K. ve Engels, F. (2005). *Komünist Manifesto*. (Çev. T. Keşmer), ÜBL Yayıncılık, Ankara.
- Massey, D. S. ve Denton, N. A. (1988). “The Dimensions of Residential Segregation”. *Social Force*, 67 (2): 281-315.
- Maxwell, D. K. (2004). “Gated Communities: Selling the Good Life”. *Plan*, Winter/Hilver: 20-22.
- Mazı, F. (2008). “Antik Çağda Düşüncenin Kentsel Mekâna Yansıması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5 (10): 33-48.
- Mazumdar, S. (2007). “Kentsel Yaşam Kalitesi Kentsel Yaşam Kalitesi ve Yer Duygusu”, <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=53&RecID=1330> (erişim tarihi: 04.09.2016).
- McMillan, D. W. ve Chavis D. M. (1986). “Sense of Community: A Definition and Theory”, *Journal of Community Psychology*, 14: 6-23.
- Merriam, S. B. ve Grenier, R. S. (2002). *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. Jossey-Bass Publishers, San Francisco.
- Miao, P. (2003). “Deserted Streets in a Jammed Town: The Gated Community in Chinese Cities and Its Solution”, *Journal of Urban Design*, 8 (1): 45-66.
- Murray, R. (1995). “Fordizm ve Post-Fordizm”. *Yeni Zamanlar*. (Çev. A. Yılmaz), S. Hall ve M. Sacques (drl.). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Musterd, S. ve Ostendorf, W. (1998). "Segregation, Polarisation and Social Exclusion in Metropolitan Areas". S. Musterd and W. Ostendorf (Ed.), *Urban Segregation and Welfare State*, Routledge, London, p. 1-14.
- Mycoo, M. (2006). "The Retreat of the Upper and Middle Classes to Gated Communities in the Poststructural Adjustment Era: The Case of Trinidad". *Environment and Planning A*, 38(1): 131-148.
- Noy, C. (2008). "Sampling Knowledge: The Hermeneutics of Snowball Sampling in Qualitative Research". *International Journal of Social Research Methodology*, 11(4): 327-344.
- Odabaşı, Y. (1997). *Tüketim Kültürü*. Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Odabaşı, Y. ve Barış, G. (2002). *Tüketici Davranışı*. MediaCat Kitapları, İstanbul.
- Offe, C. (1999). *Yeni Sosyal Hareketler*. K. Çayır (Yay. Haz.), Kaktüs Yayınları, İstanbul.
- Oktay, D. (2003). "Konut Çevrelerinin Biçimlenmesi ve Toplumsal Boyut". *Mimar•ist Dergisi*, 7: 73-76.
- Öktem, B. (2006). "Neoliberal Küreselleşmenin Kentlerde İnşası: AKP'nin Küresel Kent Söylemi ve İstanbul'un Kentsel Dönüşüm Projeleri". *Planlama Dergisi*, 2: 53-63.
- Öktem, B. (2016). "Küresel Kent Söyleminin Kentsel Mekânı Dönüştürmedeki Rolü". H. Kurtuluş (Edi.). *İstanbul'da Kentsel Ayırışma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 25-76.
- Olgun, H. (2010). "Ütopya'dan Distopya'ya: "Modern Şehircilik" ve Kritiği". *İdeal Kent Dergisi*, 1: 96-111.
- Öncel, A. D. ve Özaydın, G. (2012). "Kapalı Site Olgusunun Değişim Sürecine Bir Bakış: Beykoz Soğuksu Örneği". *İdeal Kent Dergisi*, 6: 62-83.
- Öncü, A. (1999). "“İdeal Ev” Mitolojisi Sınırları Aşarak İstanbul'a Ulaştı". *Birikim Dergisi*, 123: 26-34.
- Özakbaş, D. (2015). "1950 Yılı Sonrası İstanbul'da Konut Alanlarının Oluşumu ve Sorunları". *Tarih Okulu Dergisi*, 8 (XXII): 415-448.
- Özberk, N. (2011). "*Piyasa Eliyle Üretilen Kentsel Ütopya: Özel Konut Şirketlerinin Kentsel Mekân Sunumu*", [https://www.academia.edu/7381828/Piyasa Eliyle %C3%9Cretilen Kentsel %C3%9Ctopyalar %C3%96zel Konut %C5%9Eirketlerinin Kentsel Mek%C3%A2n Sunu mu Urban Utopias Created by the Market Urban Space Promotion of Private Housing Companies](https://www.academia.edu/7381828/Piyasa_Eliyle_%C3%9Cretilen_Kentsel_%C3%9Ctopyalar_%C3%96zel_Konut_%C5%9Eirketlerinin_Kentsel_Mek%C3%A2n_Sunu_mu_Urban_Utopias_Created_by_the_Market_Urban_Space_Promotion_of_Private_Housing_Companies) (erişim tarihi: 08.11.2015).

- Özdemir, S. ve Meşhur, M. Ç. (2011). “5216 Sayılı Büyükşehir Belediyesi Yasası’nın Belde Belediyelerinin Planlama Süreçleri Üzerinde Yarattığı Etkiler”. *MEGARON Dergisi*, 6 (3): 171-183.
- Özdemirci, A. (2011). “Türkiye’de Modernizm, Yönetim ve Ayrımcılık”, <http://ataozdemirci.net/pdf/MODERNIZM%20VE%20AYRIMCILIK.pdf> (erişim tarihi: 09.04.2015).
- Özkalp, E. (1999). *Sosyolojiye Giriş*, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Özkan Töre, E. ve Som Kozaman, S. (2009). “Sosyo-Mekânsal Ayrışmada Korunaklı Konut Yerleşmeleri: İstanbul Örneği”. *MEGARON Dergisi*, 4 (3): 121-130.
- Özkan, Y. E. ve Sıdal, S. (2008). “Kentın Dönüşümü ve Yoksulluk”. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 6 (24): 22-49.
- Özüekren, A. Ş. (2004). “Kooperatifler ve Konut Üretimi”. Y. Sey (Ed.), *Tarihten Günümüze Anadolu’da Konut ve Yerleşme*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, s. 355-365.
- Özyurt, C. (2007). “Yirminci Yüzyıl Sosyolojisinde Kentsel Yaşam”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10 (18): 111-126.
- Penpecioglu, M. (2011). “Kapitalist Kentleşme Dinamiklerinin Türkiye’deki Son 10 Yılı: Yapılı Çevre Üretimi, Devlet ve Büyük Ölçekli Kentsel Projeler”, *Birikim Dergisi*, 270: 62-73.
- Perouse, J. F. ve Danış, D. (2005). “Zenginliğin Mekânda Yeni Yansımaları: İstanbul’da Güvenlikli Siteler”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 104: 92-123.
- Pirenne, H. (2008). *Ortaçağ Kentleri, Kökenleri ve Ticaretin Canlanması*. (Çev. Ş. Karadeniz), İletişim Yayınları, İstanbul.
- Polat, C., Eren, H. ve Erbakıcı, F. (2013). “Hırsızlık Suçunu Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi ve Geleceğe Yönelik Yaklaşımlar”, *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, 2 (1): 1-33.
- Raposo, R. (2006). “Gated Communities, Commodification and Aestheticization: The Case of the Lisbon Metropolitan Area”, *GeoJournal*, 66 (1/2): 43-56.
- Rittersberger Tılıç, H. (2011). “Kavram Olarak Kent Sosyolojisi”. F. Güneş (Ed.). *Kent Sosyolojisi*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2418, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1403, Eskişehir, 2-25
- Ritzer, G. (1998). *Toplunun McDonalddlaştırılması*. (Çev. Ş. S. Kaya), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Robins, K. (1999). *İmaj*. (Çev. N. Türkoğlu), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- Roitman, S. (2005). "Who Segregates Whom? The Analysis of a Gated Community in Mendoza, Argentina". *Housing Studies*, 20 (2): 303-321.
- Roitman, S. (2010). "Gated Communities: Definitions, Causes and Consequences", *Urban Design and Planning*, 163 (1): 31-38.
- Rosen, G. ve Razin, E. (2009). "The Rise of Gated Communities in Israel: Reflections on Changing Urban Governance in a Neo-liberal Era". *Urban Studies*, 46(8): 1702-1722.
- Rossmann, G. B. ve Rallis, S. F. (2011). *Learning In The Field: An Introduction to Qualitative Research*. Sage Publications, California.
- Sabatini F. ve Salcedo R. (2007). "Gated communities and The Poor in Santiago, Chile: Functional and Symbolic Integration in a Context of Aggressive Capitalist Colonization of Lower-class Areas". *Housing Policy Debate*, 18 (3): 577-606.
- Sami, K. (2009). "Zorunlu Göçle Yüzleşirken; Kentsel Bağlamda Ortaya Çıkan Kültürel ve Toplumsal Ayrışma: Diyarbakır Kent Örneği". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (8): 250-265.
- Sarkissian, W., Walton, S., Kerr, H., Hazebroek, A., Ludher, E., Shore, Y., Hazebroek, J. ve Humphreys, C. (2004). Social Issues and Trends Associated With Medium-to Highdensity Urban Living. *Final Report for The Land Management Corporation*. 14.May.2004.
- Saunders, P. (2013). *Sosyal Teori*. (Çev. Songül Doğru Getir), İdeal Kültür&Yayınılık, İstanbul.
- Serter, G. (2013). "Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram", *Planlama Dergisi*, 23(2): 67-76.
- Sey, Y. (1998). "Cumhuriyet Döneminde Konut". Y. Sey (Ed.), *75 Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 273-300.
- Sipahi, E. (2016). *Suç Korkusu*. Çizgi Kitabevi, İstanbul.
- Slattery, M. (2011). *Sosyolojide Temel Fikirler*. Ü. Tatlıcan ve G. Demiriz G. (drl.). Sentez Yayıncılık, İstanbul, 2011.
- Solak, Ö. (2015). "Gündelik Hayat Sosyolojisi Açısından Suç ve Suç Korkusu". *Suç Korkusu Kongresi Kongre Kitabı*. Kasım 2015, Ankara, 15-34.
- Sönmez, B. (2014). "Soylulaştırmanın Yeni Biçimleriyle Yerinden Edilmeyi Yeniden Düşünmek". *Planlama Dergisi*, 24(1):42-53.
- Sönmez, M. (2013). "Batı'ya Kürt Göçü ve G. Doğu'yu Kalkındırma Söylemi...". *İktisat ve Toplum Dergisi*, 31-32: 47-52.

- Spocter, M. (2018). "A Toponymic investigation of South African Gated Communities". *South African Geographical Journal*, 100(3): 326-348.
- Steger, M. B. (2006). *Küreselleşme*. (Çev. A. Ersoy), Dost Kitabevi, Ankara.
- Suğur, S. (2009). "Sosyolojide Temel Yaklaşımlar". N. Suğur (Ed.). *Sosyolojiye Giriş*. T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 1951, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1031, Eskişehir, 34-53.
- Swingewood, A. (1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*. (Çev. O. Akınhay), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şahin, İ., Şahin, C. ve Öztürk, M. (2013). "Barış Harekâtı Sonrasında Türkiye'den Kıbrıs'a Yapılan Göçler Ve Tatbik Edilen İskân Harekâtı". *Turkish Studies*, 8/7: 599-630.
- Şan, M. K. ve Hira, İ. (2003). "Sanayi Sonrası Toplum Kuramları", <http://bilgitoplumu.blogspot.com.tr/2006/10/sanayi-sonrasi-toplum-kuramlari.html> (erişim tarihi: 09.07.2007).
- Şan, M. K. ve Hira, İ. (2004) "Modernlik ve Postmodernlik Bağlamında Tüketim Toplumu Kuramları", *Bilgi Dergisi*, 6 (1): 1-19.
- Şanlı, T. (2008). *Üst Gelir Gruplarının Sosyo-mekânsal Ayrışımı: Ankara Bilkent Angora Evleri Örneği*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Şen, B. (2006). "Ekonomik Gelişmenin Kültürel Stratejileri: İstanbul Kent Merkezleri ve Tarihi Kentsel Alanların Yeniden Yapılandırılması". *Planlama Dergisi*, 36 (2): 65-76.
- Şen, B. (2011). "Kentsel Mekânda Üçlü İttifak: Sanayisizleşme, Soylulaştırma, Yeni Orta Sınıf". *İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 44: 1-21.
- Şen, B. (2016) "Soylulaştırma: Kentsel Mekânda Yeni Bir Ayrışma Biçimi". H. Kurtuluş (Edi.). *İstanbul'da Kentsel Ayrışma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 127-259.
- Şengül, T. (2001). "Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekân". *Praksis Dergisi*, 2: 9-31.
- Şengül, T. (2002a). "Planlama Paradigmalarının Dönüşümü Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme". *Planlama Dergisi*, 2 (3): 8-30.
- Şengül, T. (2002b). "Kapitalist Kentleşme Dinamikleri ve Türkiye Kentleri". *Evrensel Kültür Dergisi*, 128: 1-9.
- Şengül, T. (2009). *Kentsel Çelişki ve Siyaset*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şenses, F. (2001). *Küreselleşmenin Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Şentürk, M. (2012). "Kentsel Dönüşümün Sosyolojisi". K. Alver (Ed.), *Kent Sosyolojisi*, Hece Yayınları, Ankara, 349-363.

- Şenyapılı, T. (1998). “Cumhuriyet’in 75. Yılı, Gecekondunun 50. Yılı” . Y. Sey (Ed.), 75 *Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 301-316.
- Şenyapılı, T. (2003). “Kaçış Adaları”. *Arredamento Mimarlık Dergisi*, 160: 57-61.
- Şeylan, G. (2002). *Postmodernizm*. İmge Kitabevi, Ankara.
- Tanülkü, B. (2012). “Güvenlikli Siteler Arası Rekabet: “Ahlaklı Kapitalizmin” Kimlik Üzerindeki Etkisi”. *İdeal Kent Dergisi*, 6: 124-153.
- Tekeli, İ. (1995). “Bir Modernleşme Projesi Olarak Türkiye’de Kent Planlaması”. *Ege Mimarlık Dergisi*, 16: 52-55.
- Tekeli, İ. (1996). “Türkiye’de Çoğulculuk Arayışları ve Kent Yönetimi Üzerine”, F. Bayramoğlu Yıldırım (Ed.), *Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*, Wald Yayınları, İstanbul.
- Tekeli, İ. (1998). “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Kentsel Gelişme ve Kent Planlaması”. Y. Sey (Ed.), 75 *Yılda Değişen Kent ve Mimarlık*, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1-41.
- Tezcan, S. S. ve Ergün, G. “Antalya İçin Ulaşım Altyapısı Önerileri”, <http://www.imo.org.tr/resimler/ekutuphane/pdf/11162.pdf> (erişim tarihi: 04.01.2016)
- Thuillier, G. (2006). “Gated Communities in the Metropolitan Area of Buenos Aires, Argentina: A Challenge For Town Planning”. *Housing Studies*, 20 (2): 255-271.
- Topçuoğlu, N. N. (1996). *Basında Reklam ve Tüketim Olgusu*, Vadi Yayınları, Ankara.
- TÜİK, “Nüfus, Demografi, Konut, Toplumsal Yapı”, <http://tuikapp.tuik.gov.tr/nufusmenuapp/menu.zul> (erişim tarihi: 07.06.2013).
- Tümer, Ö. (2006). *Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Bursa’daki Örnekler Kapsamında Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bursa.
- Tümer, Ö. ve Dostoğlu, N. (2008). “Bursa’da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinin Oluşum Süreci ve Sınıflandırılması”. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 13 (2): 53-68.
- Tümtaş, M. S. (2012). *Kent, Mekân ve Ayrışma*, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Türkün, A. ve Kurtuluş, H. (2016). “Giriş”. H. Kurtuluş (Edi.). *İstanbul’da Kentsel Ayrışma*, Bağlam Yayınları, İstanbul, 9-24.
- Uğurlu, Ö. (2010). “Kentlerin Tarihsel Gelişimi”, *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*, Ö. Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şiriner (drl.). Örgün Yayınevi, İstanbul.
- Urry, J. (1999). *Mekânları Tüketmek*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- UTTA. (1995). *Antalya Anakenti Yapısal Planı-1/25 000 Raporu*, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Antalya.
- Uzun, C. N. (2006). “Yeni Yasal Düzenlemeler ve Kentsel Dönüşüme Etkileri”. *Planlama Dergisi*, 36 (2): 49-52.
- Ünal L. I., Özsoy S. ve Yıldız A. (2009). *Eğitimde Toplumsal Ayırışma Araştırması (Proje No: 108K14)*, TÜBİTAK 1001-Araştırma Projeleri Destek Programı, Ankara.
- Ünal, S. (2012). “Sosyal-Mekânsal-Siyasal Kümelenme Biçimi Olarak İzmir Kentinde Balkan (Rumeli) Kimliği”. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 21 (3): 49-77.
- Wirth, L. (2002). “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme”, *20. Yüzyıl Kenti*. A. Alkan ve B. Duru (drl.ve çev.). İmge Yayınevi, Ankara.
- Wu, F. (2005). “Rediscovering The ‘Gate’ Under Market Transition: From Work-unit Compounds to Commodity Housing Enclaves”. *Housing Studies*, 20 (2): 235-254.
- Wusten, H. ve Musterd, S. (1998). “Welfare State Effects on Inequality and Segregation: Concluding Remarks”. S. Musterd and W. Ostendorf (Ed.), *Urban Segregation and Welfare State*, Routledge, London, p. 238-247.
- Yağcı, Ö. (2009). “Antalya Tarihi Kent Merkezi Gelişim Süreci”, *Planlama Dergisi*, 46 (2): 31-49.
- Yalçinkaya, T. ve Özsoy, E., “*Risk Toplumu: Bilgi Toplumunun Evriminde Yeni Boyut*”. <http://www.deu.edu.tr/userweb/timucin.yalcinkaya/Risk%20Toplumu%20%20Bilgi%20Toplumunun%20Evriminde%20Yeni%20Boyut.doc> (erişim tarihi: 05.04.2015).
- Yapıcı, M. ve Türkün, A. (2008). “Kentsel Dönüşüm ve Yasaların Araçsallaşan Rolü”. *İktisat Dergisi*, 499: 48-58.
- Yardımcı, S. (2009). “Kuşatma Altında Gündelik Hayat: Özel Güvenlik, Kent Yaşamı ve Yönetimsellik”. *Toplum ve Bilim Dergisi*, 115: 226-260.
- Yaşar, M. R. (2007). “Yalnızlık”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17 (1): 237-260.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, E. (2011). *Konya’da Dışa Kapalı Konut Yerleşmelerinde Kullanıcı Memnuniyeti Araştırması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Yıldız, M. C. ve Gündüz, M. (2013). *Sosyo-Kültürel Değişim Sürecinde Türkiye’de Komşuluk Kültürü (Proje No: 109K075)*. TÜBİTAK, İstanbul.
- Yılmaz, C. (2010). *Risk Kapıyı Kırınca*, Libra Kitap, İstanbul.

- Yılmaz, N. (2004). “Farklılaştırıcı ve Ayrıştırıcı Bir Mekanizma Olarak Kentleşme”, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48: 249-267.
- Yılmaz, N. (2005). *Kentin Alevileri*, İstanbul Kitabevi, İstanbul.
- Yılmaz, Ö. (2005). *1980 Sonrası İstanbul’da Kent Merkezi Dışında Oluşan Konut Alanlarının Gelişim Sürecinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yip, N. M. (2012). “Walled Without Gates: Gated Communities in Shanghai”. *Urban Geography*, 33 (2): 221-236.
- Yönet, N. A. ve Yirmibeşoğlu, F. (2018). “Why People Prefer to Live in Gated Communities in Istanbul?”. *Current Urban Studies*, 6 (1): 180-195.

İnternet Kaynakları

- <http://divyapi.com.tr/TR/hasan-efendi-konaklari> (erişim tarihi: 25.11.2016)
- <http://docplayer.biz.tr/7969033-Turkuaz-plus-konutlari-turkuaz-plus-carsi-turkuaz-plus-rezidans-yonetim-plani.html> (erişim tarihi: 27.07.2016)
- <http://haber.gazetevatan.com/turkiye-mozaiği-gibi-site/333186/1/gundem> (erişim tarihi: 22.12.2013)
- http://myroseville.agaoglu.com.tr/proje_hakkında.asp (erişim tarihi: 10.08.2016)
- <http://v2.arkiv.com.tr/p8382> (erişim tarihi: 09.05.2016)
- <http://v2.arkiv.com.tr/p8382-altinkum-konaklari--2-kisim.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)
- <http://v2.arkiv.com.tr/p8383-altinkum-konaklari--1-kisim-3-etap.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)
- <http://v2.arkiv.com.tr/p8384-altinkum-konaklari--1-kisim-2-etap.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)
- <http://v2.arkiv.com.tr/p8385-altinkum-konaklari--1-kisim-1-etap.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)
- <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SVMVtKa5n3QJ:www.acarkent.net/kent.asp+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr> (erişim tarihi: 18.05.2015)
- <http://www.acarkent.net/kent.asp> (erişim tarihi: 27.07.2016)
- <http://www.aljazeera.com.tr/izle/yabancilar-giremez> (erişim tarihi: 11.12.2017)
- <http://www.alkentyeditepe.com/index.php> (erişim tarihi: 10.08.2016)
- <http://www.antalyahomes.com.tr/boluk-emini-sitesi> (erişim tarihi: 23.10.2018)
- <http://www.antalyahomes.com.tr/kilinc-arslan-sitesi> (erişim tarihi: 06.06.2017)
- <http://www.antalyahomes.com.tr/osmanli-konaklari> (erişim tarihi: 05.11.2018)

- <http://www.arkiletisim.com/proje-uncali-osmanli-konaklari-1621.html> (erişim tarihi: 05.11.2018)
- <http://www.astekemlak.com.tr/tr/projelerimiz/olivium> (erişim tarihi: 23.11.2018)
- <http://www.braincenter.com.tr/cocuk-egitimi/> (erişim tarihi: 04.05.2017)
- <http://www.catiemlakyatirim.com/satilik/larada-ozpinarlar-lavinya-evleri-sitesinde-31-daire/> (erişim tarihi: 05.11.2018)
- <http://www.centek.com.tr/marinakonaklari.html> (erişim tarihi: 08.07.2016)
- <http://www.centek.com.tr/rgaleri.html> (erişim tarihi: 08.07.2013)
- <http://www.emlaktasondakika.com/haber/konut-projeleri/lavanda-evleri-antalyada-450-bin-euroya/40123> (erişim tarihi: 13.05.2018)
- <http://www.habitat.org.tr/insanyerlesimleri/mezan/719-yasayan-mekanlar-yaratma-kilavuzu-pattern-language.html> (erişim tarihi: 10.05.2016).
- <http://www.hurriyet.com.tr/alkent-2000de-bill-gates-modeli-evler-39084989> (erişim tarihi: 07.08.2016)
- <http://www.hurriyet.com.tr/antalyanin-motorlu-tasit-sayisi-40757461> (erişim tarihi: 04.05.2017)
- http://www.insaatdunyam.com/proje_detay/proje_hakkinda.aspx?Kimlik=239 (erişim tarihi: 08.07.2013)
- http://www.kemercountry.com/documents/assets/images/kc_kulup_brosur_TR.pdf (erişim tarihi: 29.07.2016)
- <http://www.lavandaevleri.com/lavanda.pdf> (erişim tarihi: 24.12.2014)
- <http://www.lukstanbul.com/metrocitymillenium.asp> (erişim tarihi: 13.08.2014)
- <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/gelir-ve-yasam-kosullari-arastirmasi-aciklandi-40959869> (erişim tarihi: 08.02.2019)
- <http://www.ozguntur.com.tr/proje/u/garden-loft-.html> (erişim tarihi: 02.03.2017)
- <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)
- <http://www.panoramio.com/photo/21324332> (erişim tarihi: 22.05.2015)
- http://www.radikal.com.tr/turkiye/antalyada_laik_bir_getto-1020159 (erişim tarihi: 22.12.2013)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.57d985dfb44b80.44013373 (erişim tarihi: 08.05.2016)
- http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5773d8bc39f333.10691961 (erişim tarihi: 19.05.2016)

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5b6a9c05ad4054.73522800 (erişim tarihi: 19.05.2016)

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=1595 (erişim tarihi: 22.06.2016)

<http://www.zingat.com/tuba-minardan-olimpos-konaklari-nda-keyifli-bahce-dubleksi-888143i> (erişim tarihi: 13.04.2016)

<http://www.zrinsaat.com.tr/proje-zr-park-attalos.html> (erişim tarihi: 05.10.2014)

<http://zrinsaat.com.tr/index.php/projeler/ust-yapi-insaat-isleri/11-ust-yapi-insaat-isleri/64-zr-park-attalos> (erişim tarihi: 10.07.2013)

<https://www.hurriyetemlak.com/konut-satilik/antalya-dosemealti-altinkale-sahibinden-mustakil-ev/detay/30307908> (erişim tarihi: 29.11.2018)

<https://emlakkulisi.com/pamfilya-konaklarinda-2-milyon-550-bin-tlye-satilik-3-dubleks-villa/321796> (erişim tarihi: 29.11.2018)

<https://www.emlaktasondakika.com/haber/konut-projeleri/lavanda-evleri-antalyada-450-bin-euroya/40123> (erişim tarihi: 13.05.2018)

EK 1- ANTALYA'DA ALAN ARAŞTIRILMASININ YAPILDIĞI GÜVENLİKLİ SİTELER

Güvenlikli sitelerin oluşumunu etkileyen faktörlerin ve bu faktörler bağlamında site sakinlerinin bu konutları tercih etme nedenlerinin Antalya özelindeki örneklerle göre analizinin yapılabilmesi ve Antalya'da yer alan örneklerin bu kapsamda incelenebilmesi için yapılan derinlemesine görüşme çalışmasını uygulayabilmek amacıyla öncelikle Antalya'da bulunan güvenlikli siteler tespit edilerek bir sınıflandırma yapılmıştır. Buna göre Antalya'da,

- Çok katlı konutlardan oluşan güvenlikli siteler,
- Az katlı konutlardan oluşan güvenlikli siteler,
- Villa tarzı konutlardan oluşan güvenlikli siteler,
- Az katlı ve villa tarzı konutlardan oluşan güvenlikli siteler bulunduğu düşünülmektedir.

Üç yerleşim sakini ile başlayan ve kartopu yöntemi ile geliştirilen örneklem grubu, şahısları ve haneleri adına sorulara yanıt veren 47 kişiden oluşmaktadır. Bu kişilere güvenlikli site tanımı yapılmış ve bu tanıma uyan yerleşmelerde ikamet eden birer tanıdıklarına erişim sağlanmaya çalışılmıştır. Bu yönetime zincirleme olarak devam edilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Cinsiyet, Yaş, Meslek Durumuna Göre Dağılımı

Görüşmeci	Cinsiyet	Yaş	Meslek
1	Erkek	22	Öğrenci
2	Kadın	49	Akademisyen
3	Kadın	28	Akademisyen
4	Erkek	55	Üst Düzey Memur
5	Kadın	50	Ev Hanımı
6	Kadın	30	Muhasebeci
7	Kadın	41	Öğretmen
8	Erkek	47	Ziraat Mühendisi
9	Kadın	47	Akademisyen
10	Erkek	38	Avukat
11	Kadın	33	Avukat
12	Kadın	37	Ev Hanımı
13	Kadın	70	Emekli Öğretmen
14	Kadın	47	Akademisyen
15	Erkek	55	Ticaret
16	Erkek	45	Avukat
17	Erkek	65	Emekli Memur

Görüşmeci	Cinsiyet	Yaş	Meslek
18	Kadın	64	Ev Hanımı
19	Kadın	58	Emekli Öğretmen
20	Kadın	49	Turizm
21	Kadın	41	Akademisyen
22	Kadın	49	Ticaret
23	Kadın	49	Müşteri Hizmetleri
24	Kadın	38	Genel Müdür Yardımcısı
25	Erkek	65	Müteahhit
26	Erkek	61	Noter
27	Kadın	57	Noter
28	Erkek	59	İnşaat Mühendisi
29	Erkek	36	Ziraat Mühendisi
30	Erkek	39	Satış-Pazarlama
31	Erkek	58	Ticaret
32	Kadın	35	Turizm
33	Erkek	42	Müteahhit
34	Kadın	43	Doktor
35	Kadın	40	İnşaat Mühendisi
36	Erkek	55	İnşaat Mühendisi
37	Kadın	33	Mimar
38	Kadın	50	Optisyen
39	Kadın	39	Doktor
40	Erkek	62	Çiftçi
41	Erkek	60	Emekli Subay
42	Kadın	60	Emekli Öğretmen
43	Erkek	50	Akademisyen
44	Erkek	51	Doktor
45	Kadın	35	Akademisyen
46	Kadın	31	Akademisyen
47	Erkek	32	Ticaret

Örneklem grubunu oluşturan bu kişiler 21 konut alanı özelinde bilgi sağlamaktadır. Bu konut alanları Antalya’da 4 merkez ilçenin toplam 13 mahallesinde yer almaktadır. Örneklem grubunun % 42’si Konyaaltı merkez bölgesinde, % 31’i Muratpaşa merkez bölgesinde, % 23’ü Döşemealtı kuzey bölgesinde ve % 4’ü Kepez merkez bölgesinde yer almaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Yerleşim Yerlerine, İlçe ve Mahallelere Göre Dağılımı

No	Yerleşim Adı	Konut Tipi	İlçe	Mahalle	Kişi Sayısı
1	Palm City	Az Katlı ve Villa Tarzı Konutlar	Döşemealtı	Altıncakale	9
2	Pamfilya Konakları	Villa Tarzı Konutlar	Döşemealtı	Altıncakale	1
3	Termessos Evleri	Villa Tarzı Konutlar	Döşemealtı	Yalınlı	1
4	Marina Konakları	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Uncalı	3
5	Begonville Evleri	Çok Katlı Konutlar	Konyaaltı	Uncalı	2
6	Osmanlı Konakları	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Uncalı	1
7	Altıngül Konakları	Çok Katlı Konutlar	Konyaaltı	Uncalı	2
8	Olimpos Konakları	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Uncalı	1
9	Altıncakale Konakları	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Gürsü	6
10	Lavanda Evleri	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Gürsü	1
11	Hasan Efendi Konakları	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Mollayusuf	2
12	Prestij Konutları	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Mollayusuf	1
13	Olivium Evleri	Az Katlı Konutlar	Konyaaltı	Uluç	1
14	Duayen Konakları	Villa Tarzı Konutlar	Kepez	Duacı	1
15	Zara Park Attalos Evleri	Az Katlı Konutlar	Muratpaşa	Güzelbağ	6
16	Sadık Şam Evleri	Çok Katlı Konutlar	Muratpaşa	Çağlayan	4
17	Bölük Emni Sitesi	Çok Katlı Konutlar	Muratpaşa	Şirinyalı	1
18	Kılıçarslan Sitesi	Çok Katlı Konutlar	Muratpaşa	Şirinyalı	1
19	Garden Loft Evleri	Çok Katlı Konutlar	Muratpaşa	Fener	1
20	Lavinya Evleri	Çok Katlı Konutlar	Muratpaşa	Güzeloluk	1
21	Uzaş Villa	Villa Tarzı Konutlar	Muratpaşa	Güzeloba	1

A. Çok Katlı Konutlardan Oluşan Güvenlikli Siteler

1920’li yılların başında yaşamış olan mimar Le Corbusier tarafından tasarlanan çok katlı konutlar, “araziden tasarruf ettiği, metrekaşe başına düşen insan sayısını sağlıklı bir biçimde artırdığı, yeşil alanlara olanak sağladığı” (Atay, 2018) için avantajlı bulunmaktadır. Antalya’da da göçün artması ile birlikte inşaat sektöründe hareketlilik yaşanması çok katlı apartman bloklarının hızla yükselmesine yol açmıştır. 1980’lerden itibaren Lara’daki imar yasağının kalkması ile birlikte de bu bölgeye çok katlı güvenlikli siteler yapılmaya başlanmıştır. Lara’nın dışında yeni yerleşim alanı olan Konyaaltı’nda da bu tür yerleşimler görülmektedir. Bu başlık altında görüşmelerin yapıldığı Lara ve Konyaaltı bölgesinde yer alan ve çok katlı konutlardan oluşan Begonville Evleri, Bölük Emni Sitesi, Kılıçarslan Sitesi, Garden Loft Evleri ve Lavinya Evleri hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Görüşmelerin yapıldığı diğer siteler olan Altıngül Konakları ve Sadık Şam Evleri’ne ilişkin internet kaynaklarından ya da görüşmecilerden herhangi bir bilgi edinilmediği için bu iki siteye yer verilmemiştir.

1. Begonville Evleri

Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Uncalı Mahallesi'nde yer alan Begonville 1 ve Begonville 2 Evleri'nin inşaat yapımına 2006 yılında Ulu İnşaat tarafından başlanmış ve 2008 yılında tamamlanmıştır. 7000 m² yeşil alan olmak üzere 12.000 m² arsa üzerine kurulu olan Begonville Evleri, Konyaaltı Sahili'ne 1,5 kilometre ve 5M Migros Alışveriş Merkezi'ne de 2 dakika uzaklıkta bulunmaktadır.

Fotoğraf 1. Begonville Evleri'nin Genel Görünümü

Kaynak: <http://www.panoramio.com/photo/21324332> (erişim tarihi: 22.05.2015)

Begonville Evleri 1, 9 katlı 18 konutluk 4 adet bloktan; Begonville Evleri 2 de 9 katlı 18 konutluk 5 adet bloktan oluşmaktadır. Begonville Evleri'nde toplam 162 daire bulunmaktadır. Begonville Evleri, yeni deprem yönetmeliğine uygun ve temelden çatıya ses ve ısı yalıtımlı olarak inşa edilmiştir. Vestiyer, buzdolabı, bulaşık makinesi, davlumbaz, ocak, evye, fırın, gömme dolap, radyatör, uydu sistemi, görüntülü diafon, kombi, gün ısı, yüklük, çamaşır makinesi, duşa kabin, 2 adet klima dairelerde standart olarak sunulmaktadır. Ayrıca 180 m² olan dairelerde soyunma odası bulunmaktadır.⁵⁵ Begonvil Evleri'nde Aquapark, yüzme havuzu, masa tenisi, koşu parkı ve çocuk oyun parkı gibi sosyal alanlar da yer almaktadır. Denetimli bir girişe sahip olan Begonville Evleri'nin bütün köşelerine güvenlik kameraları yerleştirilmiştir ve 24 saat güvenlik bulunmaktadır. Begonville Evleri'nde 155 m², 3+1 dairenin 2018 yılı satış fiyatı 500.000 TL'dir. Sitenin aidatı ise 250 TL'dir.

⁵⁵ http://www.insaatdunyam.com/proje_detay/proje_hakkinda.aspx?Kimlik=239 (erişim tarihi: 06.05.2015)

2. Bölük Emini Sitesi

Muratpaşa Belediyesi'ne bağlı Şirinyalı mahallesinde yer alan Bölük Emini Sitesi deniz kıyısında ilk sırada yer almaktadır. Restoranlar, alışveriş merkezleri ve toplu ulaşım durakları yürüme mesafesindedir. Bu sitede yer alan tüm daireler Akdeniz manzarasına sahiptir.

Fotoğraf 2. Bölük Emini Sitesi'nin Genel Görünümü

Kaynak: <https://www.antalyahomes.com.tr/boluk-emin-sitesi> (erişim tarihi: 23.10.2018)

Bölük Emini Sitesi 2 bloktan ve 12 kattan oluşmaktadır. Site içerisinde asansör, açık otopark, iyi tasarlanmış bahçe, 7/24 güvenlik ve güvenlik sistemi, yüzme havuzu ve site görevlisi imkânları bulunmaktadır. Dairelerde mutfak aletleri bulunan açık plan mutfak, Akdeniz manzaralı geniş balkonlar, ebeveyn banyosu, giyinme odası, klima, panjur ve TV uydu sistemi bulunmaktadır.⁵⁶ Bölük Emini Sitesi'nde yer alan 250 m², 4+1 dairenin satış fiyatı 1.950.00 TL'dir.

⁵⁶ <https://www.antalyahomes.com.tr/boluk-emin-sitesi> (erişim tarihi: 05.11.2018)

3. Kılıçarslan Sitesi

Antalya'nın en eski sitelerinden biri olan Kılıçarslan Sitesi, Muratpaşa Belediye'sine bağlı Şirinyalı mahallesinde yer almaktadır. Gökan İnşaat tarafından inşa edilen Kılıçarslan Sitesi, 20.381 m² üzerinde yer almakta, 14 katlı, 5 blok ve 150 daireden oluşmaktadır. Eski Lara yolunda bulunan site, denize sıfırdır. Yakınında ünlü restoranlar, kafeler ve barlar bulunmaktadır. Ünlü alışveriş merkezleri Terracity, Laura ve Shemall 15 dakika mesafededir. Deniz ve site arasında başka bir yapı yoktur. Bütün daireler Akdeniz ve Toros Dağları manzarasına sahiptir. Güvenlik kapısı, açık otopark, yüzme havuzu, iyi düzenlenmiş bahçe, sauna, 7/24 güvenlik, güvenlik sistemleri ve kapıcı gibi sosyal imkânlarla sahiptir.⁵⁷

Fotoğraf 3. Kılıçarslan Sitesi'nin Genel Görünümü

Kaynak: <https://www.antalyahomes.com.tr/kilinc-arслан-sitesi> (erişim tarihi: 06.06.2017)

5 yatak odalı dubleks daire oturma odası, ayrı mutfak, giyinme odası, çalışma odası, banyo ve misafir banyosu ile 378 m²'dir. Lüks dublekste mutfak aletleri, vestiyer, ebeveyn banyosu, giyinme odası, panjur ve TV uydu sistemleri vardır. Kılıçarslan Sitesi'nde yer alan 5+1 dubleks bir dairenin 2018 yılındaki satış fiyatı 3.250.000 TL'dir. Sitede yer alan 500 m², 6+1 dubleks dairenin satış fiyatı 4.900.000 TL; 85 m², 1+1 dairenin satış fiyatı ise 930.000 TL'dir. Sitenin aylık aidatı 200 TL'dir.

⁵⁷ <https://www.antalyahomes.com.tr/kilinc-arслан-sitesi> (erişim tarihi: 05.11.2018)

4. Garden Loft Evleri

Muratpaşa Belediyesi'ne bağlı Fener Mahallesi'nde yer alan Garden Loft Evleri, Özgürlük cadde üzerindeki kısmı olan 800 metrekarelik arsa üzerinde iki katlı müstakil iş merkezi yer almaktadır. İş merkezinin arkasında ise 5000 metrekare arsa üzerine kurulu 3 bloktan oluşan, 7 katlı sitede 1+1-2+1-3+1 ve 4+1 olmak üzere toplamda 48 daire mevcuttur. Taş ve ahşap kaplı cephesi ve geniş yeşil alanları bulunmaktadır. Ortak mekânda kapalı yüzme havuzu, sauna ve fitness alanı; yer altında havalandırılmalı ve otomatik yangın söndürme sistemli kapalı otopark; site girişi güvenliği ve güvenlik kulübesi; kapıcı ve güvenlik ile görüşmeli görüntülü diyafon sistemi gibi imkânlar mevcuttur.⁵⁸ Garden Loft Evleri'nde yer alan 165 m², 3+1 bir dairenin 2018 yılındaki satış fiyatı 1.400.000 TL, aidatı ise 450 TL'dir.

Şekil 1. Garden Loft Evleri Yerleşim Planı, Tasarım Aşaması

Kaynak: <http://www.ozguntur.com.tr/proje/u/garden-loft-.html> (erişim tarihi: 02.03.2017)

5. Lavinya Evleri

Muratpaşa Belediyesi, Güzeloluk mahallesinde yer alan Lavinya Evleri, 8 kat, 7 blok ve 131 daireden oluşmaktadır. Sitede kapalı otopark, yarı olimpik yüzme havuzu, fitness salonu, hobi salonu, açık alanda spor aletleri, çocuk oyun parkı, tenis kortu, basketbol sahası, elektrik kesintilerinde kesintisiz güç vermeye devam eden jeneratör, üç adet ahşap kamerye, çocuk oyun parkı, kapalı ve açık otopark bölgesi ile sitenin çepeçevre emniyetini sağlayacak şekilde tesis edilmiş ve ayrıca üç güvenlik görevlisi ile desteklenen son sistem güvenlik

⁵⁸ <http://www.ozguntur.com.tr/proje/u/garden-loft-.html> (erişim tarihi: 05.11.2018)

Sistemi, otoparklara giriş ve çıkışların bilgisayarla kayıt altına alındığı Otomatik Geçiş Sistemi (OGS) , son derece bakımlı yeşil alanları bulunmaktadır.⁵⁹

Fotoğraf 4. Lavinya Evleri'nin Genel Görünümü

Kaynak: <http://ozpınarlar.com.tr/portfolio/lavinya-evleri/> (erişim tarihi: 04.05.2018)

B. Az Katlı Konutlardan Oluşan Güvenlikli Siteler

Antalya özelinde Az katlı konut yerleşimleri özellikle yeni yerleşim alanlarında olan Konyaaltı'nda yer almaktadır. Görüşmeler “konaklar bölgesi” olarak adlandırılan güvenlikli site sakinleri ile yapılmıştır. Marina Konakları, Osmanlı Konakları, Olimpos Konakları, Altinkum Konakları, Lavanda Evleri, Hasan Efendi Konakları, Olivium Evleri ve Prestij Konutları bu bölgede yer alan sitelerdir. Zara Park Attalos Evleri ise Lara'da yer alan diğer az katlı konuttur. Aşağıda Prestij Konutları hariç diğer sitelerin genel özellikleri hakkında bilgi verilmiştir.

1. Marina Konakları

Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Uncalı Mahallesi'nde yer alan Marina Konakları, Cen-Tek İnşaat ve Sanayi A.Ş. tarafından 2011 yılında tamamlanmıştır. 6000 m² toplam alanda inşa edilen Marina Konakları 4'er katlı 5 blok ve 40 daireden oluşmaktadır. Dairelerde 3 farklı plan tipi görülmektedir. Giriş katlarında 2+1 konutlar, ara katlarda 3+1 konutlar ve en üst katlarda 4+1 dubleks konutlar bulunmaktadır. Bu konutlar, 110 m²'den 230 m²'ye kadar çeşitli büyüklüklerde planlanmıştır. Sitede jeneratör, otomasyon sulama sistemi ve asansör, otomatik panjur sistemi, merkezi uydu sistemi, dış cephe ısı yalıtım, asma tavan ışıklandırma,

⁵⁹ <http://www.catiemlakyatirim.com/satilik/larada-ozpınarlar-lavinya-evleri-sitesinde-31-daيره/> (erişim tarihi: 05.11.2018)

havuz, toplantı salonu, fitness center, kapalı ve açık otopark gibi teknik özellikler ve konfor koşulları bulunmaktadır.

Şekil 2. Marina Konakları Yerleşim Planı, Tasarım Aşaması

Kaynak: <http://www.centek.com.tr/marinakonaklari.html> (erişim tarihi: 08.07.2016)

Her dairede sesli ve görüntülü konuşma sağlayan “görüntülü diafon sistemi” bulunmaktadır. Bu sistem sayesinde yerleşim sakinleri kapılarının önünde kimin olduğunu görebilmektedir. Yerleşmenin belirli noktalarında yer alan güvenlik kameralarıyla çevre 24 saat taranmasına rağmen sitenin girişinde özel bir güvenlik elamanı bulunmamaktadır. Ana kapı girişinde bulunan güvenlik kulübesinde apartmanda görevli kapıcı durmaktadır. Kapıcının sürekli olarak hareket halinde bulunma zorunluluğu sitenin denetimli bir girişe sahip olmasını engellemektedir. İnşaat firması, güvenlik hizmeti sunacağına dair site sakinlerine söz verdiği halde bu hizmeti yerine getirmediği katılımcılar tarafından vurgulanmıştır.

Fotoğraf 5. Marina Konakları'nın Genel Görünümü

Kaynak: <http://www.centek.com.tr/marinakonaklari.html> (erişim tarihi: 08.07.2016)

2. Osmanlı Konakları

Ark İletişim ve İnşaat tarafından yapımı gerçekleşen Osmanlı Konakları, Konyaaltı Belediyesi Uncalı Mahallesi'nde yer almaktadır. Osmanlı Konakları 5000 m² arsa üzerine 4 blok ve 40 daireden oluşmaktadır. Tüm dairelerde akıllı ev sistemi, kurulu ısıtma sistemi, klima, ankastre set, jakuzi, panjur, giyinme odası ve TV uydu sistemi vardır. Site içerisinde asansörler, jeneratör, 7/24 aktif güvenlik personelleri ve kapalı devre kamera sistemi, kapıcı ve güvenlik ile entegre daire görüntülü diyafonları, her daireden asansör ve merdiven ile ulaşımın sağlandığı kapalı otopark, yarı olimpiik yüzme havuzu ve rahatlama yetişkin yüzme havuzları, çocuk yüzme havuzları, tenis kortu, çocuk oyun alanları, sauna ve spa merkezi, spor salonu, kapalı bisiklet park alanları, iyi tasarlanmış bir bahçe gibi birçok imkâna sahiptir.⁶⁰ Yatırımcı firma, geçmişi günümüze taşıyan bir mimari anlayışla tasarlanan Osmanlı Konakları'nda tüm proje süreçlerinin *“yaşam kalitesi”* ve *“prestij”* anlayışı ile yönetildiğini belirtmiştir. 4000 m² yeşil olana sahip olan Uncalı Osmanlı Konaklarında 1+1, 2+1, 4+1, 5+1, 6+1 daireler bulunmaktadır.⁶¹ Osmanlı Konaklarında yer alan 220 m² çatı katı dubleks bir dairenin 2018 yılı satış fiyatı 950.000 TL'dir. Aylık aidatı ise 350 TL'dir.

Fotoğraf 6. Osmanlı Konakları'nın Genel Görünümü

Kaynak: <https://arkiletisim.com/proje-uncali-osmanli-konaklari-1621.html> (erişim tarihi: 05.11.2018)

⁶⁰ <https://www.antalyahomes.com.tr/osmanli-konaklari> (erişim tarihi: 05.11.2018)

⁶¹ <https://arkiletisim.com/proje-uncali-osmanli-konaklari-1621.html> (erişim tarihi: 05.11.2018)

3. Olimpos Konakları

Konyaaltı Belediyesi Uncalı Mahallesi'nde yer alan Olimpos Konakları, 20000 dönüme yakın bir alanda yer almaktadır. 4'er katlı 22 bloktan oluşan sitede 7/24 güvenlik, açık otopark, yüzme havuzu, bisiklet ve yürüyüş parkuru, tenis kortu ve mini bir market bulunmaktadır. Sitede yer alan 160 m², 3+1 yüksek giriş bir dairenin 2018 yılı satış fiyatı 525.000 TL'dir.

Fotoğraf 7. Olimpos Konakları'nın Genel Görünümü

Kaynak: <https://www.zingat.com/tuba-minardan-olimpus-konaklari-nda-keyifli-bahce-dubleksi-888143i> (erişim tarihi: 13.04.2016)

4. Altinkum Konakları

Proje tarihi 2000 olan Altinkum Konakları, proje sahiplerinin ifadesine göre dönemin birçok yerleşimden farklı bir konut anlayışı ile ortaya çıkmıştır. Daha insancıl bir ölçeğe ulaşmak için olağan uygulamaların tersine bir kat eksiltilmesi söz konusu olmuştur. Bu durum, önceleri hem Belediye hem de mal sahipleri tarafından tuhaf karşılanmış ancak inşaatın başlamasıyla kabul görmüştür. Pazarlama aşamasında slogan olarak *“yeni bir ev değil, yeni bir yaşam tarzı”* kullanılan Altinkum Konakları'nda temel planlama ilkeleri, depreme dayanıklılık, yeterli ortak alanlar ve çağdaş yaşam gereksinimleri karşılanabileceği mekânlardan oluşturmaktır.⁶² Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Gürsu Mahallesi'nde yer alan ve 2002 yılında yapımı tamamlanan Altinkum Konakları 1. Kısım 1. Etap'tan sonra 2003 yılında 2. Etap tamamlanmıştır. 1. Etap'a oranla daha büyük olan arazide daha az yapı yapılarak geniş

⁶² <http://v2.arkiv.com.tr/p8385-altinkum-konaklari--1-kisim-1-etap.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)

yeşil alanlar oluşturulmuş ve yüksek yaşam kalitesi ön planda tutulmuştur.⁶³ 3. Etap ise aynı değerler çerçevesinde 2004 yılında daha gelişmiş yapım teknikleri ve malzemeler kullanılarak tamamlanmıştır.⁶⁴

Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Gürsu Mahallesi'nde 9.812 m² üzerinde yer alan Altinkum Konakları 2. Kısım yerleşimi 4'er katlı 6 blok olmak üzere toplam 42 daireden oluşmaktadır. Altinkum Konakları'nın diğer projelerinden farklı olarak bu projede öne çıkan kısım toprak altında oluşturulan 2.000 m² kapalı otopark ve bunun getirdiği avantaj ile 8.000 m² düzenlenebilir alan kazanımıdır. Projede bloklar araziye açılı yerleştirilmiştir ve bu sayede 2 adet iç bahçe oluşturulmuştur. Bu bahçelerin birinde havuz diğerinde ise çocuk oyun alanları düzenlenmiştir. Zemin ve 1. katların birleştirilmesi ile zemin dubleks daireler meydana getirilmiş, blokların açılı yerleşiminden çıkan arka bahçeler bu dairelere bağlanmıştır.⁶⁵

Site içerisinde yeşil alanlar, çocuk parkı, otopark, yüzme havuzu ve sosyal tesis mevcuttur. Bu alanlar, site sakinleri tarafından aktif olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, site girişinde 24 saat giriş kontrolü, kameralar ve site çevresinde duvarlar bulunmaktadır.

Fotoğraf 8. Konutlardan ve sosyal donatılardan görünüm

Kaynak: <http://v2.arkiv.com.tr/p8382-altinkum-konaklari--2-kisim.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)

Altinkum Konakları'nda yer alan 220 m², 4+1 bir dairenin 2018 yılı satış fiyatı 1.050.000 TL'dir. Sitenin aylık aidatı ise 330 TL'dir.

⁶³ <http://v2.arkiv.com.tr/p8384-altinkum-konaklari--1-kisim-2-etap.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)

⁶⁴ <http://v2.arkiv.com.tr/p8383-altinkum-konaklari--1-kisim-3-etap.html> (erişim tarihi: 09.05.2016)

⁶⁵ <http://v2.arkiv.com.tr/p8382> (erişim tarihi: 09.05.2016)

5. Lavanda Evleri

Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Gürsu Mahallesi'nde yer alan Lavanda Evleri, Paktaş İnşaat Şirketi tarafından yapılmıştır. Yatırımcı firma, tanıtım broşüründe Lavanda Evleri'ne ilişkin şu bilgileri vermektedir:

Paktaş olarak bizler bir konutun sadece duvarlar, kapılar ve pencerelerden oluşan bir yapı değil, içinde bir hayatların yaşandığı, duyguların paylaşıldığı bir yuva olduğunu düşünüyoruz. Bugüne kadar gerçekleştirdiğimiz tüm projelerde bu anlayıştan yola çıktık. Farklı beklentilere cevap verebilecek, içinde yaşayanların yaşama biçimlerine ayak uydurabilecek konutları en kaliteli malzeme ve işçilikle titizlikle oluşturmayı amaçladık. İşimize ve müşterilerimize gösterdiğimiz bu saygı ne mutlu ki her zaman karşılığını buldu. Paktaş olarak Antalya'da kaliteli konut üretiminin lider markası olmayı başardık. Şimdi bugüne dek yaptıklarımızı bir adım daha ileri taşımayı amaçlayarak son derece iddialı bir proje ile karşınızdayız. Lavanda Evleri kariyerimizde edindiğimiz tüm birikimimizi sonuna kadar yansıttığımız bir proje olarak ortaya çıktı. Doğadan ve insanlığın binlerce yıllık yerleşik geçmişinden ilham alarak oluşturduğumuz Lavanda Evleri'nin sektörümüzde kalıplaşmış pek çok düşünceyi yıkacağına ve bundan sonrası için önemli bir örnek olarak kabul edileceğine eminiz.⁶⁶

“Tek istediğimiz ailemize güzel şeyler yaşatmak değil mi?” sloganıyla güvenli sitelerin özellikle de çocuklu aileler için ideal olduğu vurgusunun yapıldığı Lavanda Evleri'nde konforlu bir evin yanı sıra yerleşim biçiminin, sosyal donatıların ve komşuluk ilişkilerinin de önemi üzerinde durulmuştur:

Bütün çabalarımız ailemize daha güzel bir hayat sunmak, çocuklarımıza iyi bir gelecek bırakmak için... Onlar için her şeyin en iyisini istiyoruz. Bunun için çok çalışıp çok gayret sarf ediyoruz. Ve çoğu zaman huzuru ailemizin yanında, evimizde buluyoruz. Öyleyse evimiz neden en iyisi olmasın? Sadece mobilyaları, mutfak ya da parkeleriyle değil konumuyla, yerleşim biçimiyle, komşularıyla, sosyal imkanlarıyla... Pencereden dışarı baktığımızda gözümüze sadece güzellikler takılsa, kapıdan dışarı çıktığımızda gülen yüzlerle karşılaşsak iyi olmaz mı? İşte Lavanda Evleri size bunları yaşatmak için planlandı...⁶⁷

Ayrıca, yatırımcı firma tarafından Lavanda Evleri bulunduğu konum itibari ile de *“gelecek için güvenli bir yatırım”* olarak sunulmaktadır:

Lavanda Evleri, Antalya'nın en gözde ve en hızlı gelişen bölgelerinden biri olan Konyaaltı, Gürsu'da kuruluyor. Prestijli konut projelerinin yer aldığı yeşilliklerle çevrili bir bölgede, şehir merkezi, Konyaaltı sahili, Migros AVM, Saklıkent Kayak Merkezi gibi cazibe noktalarına ulaşım son derece

⁶⁶ <http://www.lavandaevleri.com/lavanda.pdf> (erişim tarihi: 24.12.2014)

⁶⁷ <http://www.lavandaevleri.com/lavanda.pdf> (erişim tarihi: 24.12.2014)

avantajlı bir konumda bulunan Lavanda Evleri yapılması planlanan Boğaçayı Projesi sayesinde hızla artacak olan gayrimenkul değeriyle de güvenli bir yatırım aracı olma özelliği kazanıyor.⁶⁸

“Antik şehirlerin pek çoğu bir merkez etrafında dairesel bir yörünge üzerine yerleştirilmiş yapılardan oluşuyordu. Bugün bile tarihi çok eskilere dayanan metropollerde aynı yapıyı gözlemlememiz mümkün. Lavanda Evleri projesini bu basit ama sarsılmaz temeller üzerine oluşturduk.” İfadelerini kullanan yatırımcı firma, bir merkeze eşit uzaklıkta konumlanmış yedi bloktan oluşan konutların her birinin aynı eşsiz manzaraya bakmakta olduğunu ve ortak alanları herkesin eşit olarak kullanabileceğini vurgulamaktadır.

Her bloğun havuza ve sosyal yapılara mesafesi eşit. Bu yerleşim Lavanda Evleri'nin her sakini eşit konumlandırıyor ve hepsinin ortak hizmetlerden eşit faydalanmasını sağlıyor Lavanda Evleri'ni benzersiz kılan şey de bu zaten...⁶⁹

Açık ve kapalı yüzme havuzu, çocuk havuzu, güneşlenme alanları, bar, kafeterya, spa merkezi, fitness center, tenis kortu, voleybol ve basketbol sahası ve çocuk oyun alanı bulunmaktadır. Site içerisinde 7/24 güvenlik hizmetleri mevcuttur.

Toplam 341 m² kullanım alanı ve 50 m² galeri boşluğu ile 4+1 giriş kat dubleksten, toplam 233 m² kullanım alanı ile 3+1 orta kat, toplam 355 m² kullanım alanı ve 50 m² galeri boşluğu ile üst dublekslerden oluşan üç değişik daire tipiyle Lavanda Evleri farklı ihtiyaçları olan ailelere farklı çözümler sunmaktadır. Modern ailelerin yaşam tarzına uygun şekilde tasarlanan bu daire tiplerinin her biri farklı ancak eşit kalitede malzeme ile donatılmıştır.

⁶⁸ <http://www.lavandaevleri.com/lavanda.pdf> (erişim tarihi: 24.12.2014)

⁶⁹ <http://www.lavandaevleri.com/lavanda.pdf> (erişim tarihi: 24.12.2014)

Şekil 3. Lavanda Evleri İç Mekân, Tasarım Aşaması

Kaynak: <http://www.lavandaevleri.com/lavanda.pdf> (erişim tarihi: 24.12.2014)

320 m², 4+1 bir dairenin 2018 yılı satış fiyatı 1.600.000 TL'dir. Sitenin aylık aidatına ilişkin bir bilgiye ulaşılmamıştır.

6. Hasan Efendi Konakları

Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Molla Yusuf Mahallesi'ndeki konaklar bölgesinde yer alan Hasan Efendi Konakları DivYapı tarafından inşa edilmiştir. 4'er katlı 4 bloktan oluşan sitede 32 adet daire bulunmaktadır. Sitede akıllı daire sistemi, alttan ısıtma, otomatik panjur sistemi, yetişkin ve çocuk havuz, açık ve kapalı otopark, fitness, sauna, ankastre mutfak, özel güvenlik mevcuttur.

Şekil 4. Hasan Efendi Konakları, Yerleşim Planı, Tasarım Aşaması

Kaynak: <http://divyapi.com.tr/TR/hasan-efendi-konaklari> (erişim tarihi: 25.11.2016)

2. Olivium Evleri

Konyaaltı Belediyesi'ne bağlı Uluç Mahallesi'nde yer alan Olivium Evleri, Konyaaltı Plajına 1200 metre uzaklıktadır. 5051m² arsa üzerine inşa edilen Olivium Evleri sahip olduğu 2200 m² yeşil alanın yanı sıra kuzey, güney ve doğu cephelerinin de yeşil alan olması ve özellikle doğu cephesindeki 200 metrelik açıklıkla dikkat çekmektedir. Olivium Evleri; 2+1, 3+1 ve 4+1 tipte ve büyüklükleri de 98m² ile 250m² arasında değişmekte olan 4 blokta toplam 61 daireden oluşmaktadır.⁷⁰

Fotoğraf 9. Olivium Evleri'nin Genel Görünümü

Kaynak: <http://www.astekemlak.com.tr/tr/projelerimiz/olivium> (erişim tarihi: 23.11.2018)

8. Zara Park Attalos Evleri

Muratpaşa Belediyesi'ne bağlı Güzeloba Mahallesi'nde yer alan ve Lara Plajlarına 5 dakika uzaklıkta bulunan Zara Park Attalos Evleri, ZR İnşaat tarafından 4500 m²'lik arazi üzerine inşa edilmiştir. Arsa sahibi olan ve yönetimde yer alan G8 inşaat başlama sürecine ve bu süreçte yaşadıkları sıkıntılara ilişkin şu bilgileri vermiştir:

Arsayı alımı tarla olarak alındı, burada tabi ki seracılık meşhurdur, cam şeklinde, 7-7.5 dönüm araziydi. Zamanla dört tarafı asfalt olunca, apartmanlar yapılmaya başlayınca biz de inşaat alanına dönüştürmeye karar verdik. Daha sonra imar kararı çıkardık ama baya sorun yaşadık belediye ile. İnşaatın başlama tarihinde fazla sorunlar yaşamadık. İnternette verdik. İnşaat bitmeden daireler bitti. Bazı dairelerde sorunlar yaşadık. Çöpler, logar gibi sorunlar ilk başlarda oldu. Müteahhitler baya sorun yaşattı bize. Belediyemizin de bize çok zararı oldu. Sosyal, yeşil alanları fazla kullanmayalım dedik, arabalarımızı dışarıya park ettik, bu seferde dışarıdan şikâyet edildik biz belediyenin kaldırımını park olarak kullanıyoruz diye. Biz kendimiz araba için park yaptık, duvarı çektik ama yine de arabalarımız park edemedik.... 30 cm arabalar kaldırma geçiyor diye parka izin verilmedi. ... “Kanun öyle diyor” dediler.

⁷⁰ <http://www.astekemlak.com.tr/tr/projelerimiz/olivium> (erişim tarihi: 23.11.2018)

Bak burada arsa boş duruyor, bir basketbol, futbol, voleybol sahası yapılabilir. Kaç defa dilekçe verdik tamam dediler ama bir şey yok. Her yerde dayın olacak. Dayın yoksa olmuyor (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri).

3'er katlı toplam 6 blok ve 64 daireden oluşan Zara Park Attalos Evleri'nin daire planlarında 3 farklı tip bulunmaktadır. Giriş katlarında 1+1 konutlar, ara katlarda 2+1 veya 3+1 konutlar ve en üst katlarda 4+1 dubleks konutlar bulunmaktadır. Bu konutlar, 110 m²'den 230 m²'ye kadar çeşitli büyüklüklerde planlanmıştır.

Binaların teknik özellik ve konfor koşullarına bakıldığında T.C. Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'nın deprem şartnamesine göre zemin ve temel uygulaması söz konusu olduğu görülmektedir. Zara Yapı güvencesinde depreme dayanıklı olarak, birinci kalite malzeme ve işçilik kullanılmıştır. Binaların teknik özellik ve konfor koşullarına bakıldığında her site dışında üstü kapalı otopark, jeneratör, site genelinde yangın uyarı sistemi, otomatik dış aydınlatma, tüm dairelerde asma tavan-gizli aydınlatma-TS 825 standartlarına göre ısı yalıtımı ve VRV iklimlendirme sistemi, tüm teraslarda ahşap pergole, internet bağlantısı, merkezi uydu sistemi mevcuttur.⁷¹

Fotoğraf 10. Zara Park Attalos Evleri'nin Genel Görünümü

Kaynak: <http://www.zrinsa.com.tr/proje-zr-park-attalos.html> (erişim tarihi: 05.10.2014)

Site içerisinde açık ve kapalı yüzme havuzu, oyun parkları, sosyal tesis, iç avlu, sauna ve fitness salonu mevcuttur. ZR Park Attalos Evleri'nin sakinleri ağırlıklı olarak profesyonel yöneticilerden, askerlerden, doktorlardan ve turizmcilerden oluşmaktadır. Çoğunlukla evli çiftlerden oluşan site sakinlerinin bekar ve yabancı uyruklu kiracılara pek sıcak bakmadığı ve onlarla sorunlar yaşadığı görülmektedir. Erkeklerden oluşan bir grup site sakini, sosyal

⁷¹ <http://www.zrinsa.com.tr/proje-zr-park-attalos.html> (erişim tarihi: 05.10.2014)

tesisleri okey ve kart oyunları için kullanmaktadır. Kadınlar ve çocukların genellikle havuzu kullandığı belirtilmiştir.

Yönetim ve hizmetler için site sakinlerinin arasından seçilen bir yönetici bulunmaktadır. Yapılan görüşmelerden, site sakinlerinin yönetimden memnun olduğu sonucu çıkartılmıştır.

Site yöneticisi, sitenin güvenliğinden, bahçesine kadar her şeyden sorumludur. Habitattan, bahçe duvarlarına kadar, havuzuna kadar, her şeye kadar site yönetim kurulu sorumludur. Toplantıları ev sahipleri ve kiracılar katılımda bulunuyor. 15 gün önceden haber veriliyor gelen geliyor, gelmeyen gelmiyor. Gelen olursa daha iyi olur. Tanışılar en azından (G8, Erkek, Zara Park Attalos Evleri).

Site genelinde 24 saat kameralı güvenlik sistemi, 24 saat güvenlik görevlisi ve daireler ve güvenlik arası görüntülü dâhili telefon sistemi bulunmaktadır.

C. Villa Tarzı Konutlardan Oluşan Güvenlikli Siteler

Kentin kalabalığından, kirliliğinden ve gürültüsünden uzaklaşmak isteyen çocuklu aileler, çocuklarını daha rahat ve güvenli bir ortamda büyütebilmek için kent çeperinde yer alan müstakil villa tarzı konutları tercih etmektedirler. Bu tercihlerin bir sonucu olarak, bu tarz konut alanlarının sayısı Antalya’da hızla artmaya başlamıştır. Özellikle kent merkezine en fazla 25 km uzaklıkta olan Döşemealtı ilçesi ve Duacı Köyü site sakinlerinin tercih ettikleri bölgeler arasında yer almaktadır. Bu çalışmada Termessos Evleri, Pamfilya Konakları, Uzaş Villa ve Duayen Konakları sakinlerine ulaşılabilmektedir. Aşağıda Uzaş Villa dışındaki diğer üç site hakkında genel bilgilere yer verilmiştir.

1. Termessos Evleri

Döşemealtı Belediyesi, Yalınlı Mahallesinde yer alan Termessos Evleri, bir araya gelen bir grup arkadaşın birlikte inşaatına başladığı kooperatif konutlarıdır. Site sakini katılımcı, yer seçim aşamasını ve inşaat sürecini şu şekilde anlatmıştır:

Zaten önce arkadaş grubumuz ile bu işe kalkıştık. Şu anda 18 daire var. Bu dairelerin 15 de bizim sürekli görüştüğümüz arkadaşlarımızdır. Eşim de kimyager onunda arkadaşları var. Önce hep birlikte bir yer seçelim dedik, bulunduğumuz yer etrafı tamamen orman ile çevirili; bizde bu tür arsalar bakıyorduk. Sonra bu arsayı bulduk, önce arsayı aldık, sonra kooperatif kurduk, mimar arkadaşlarımız da projeyi çizdi, muhasebeci arkadaşlarımıza danıştık, yani bu meslekler ile ilgilenen arkadaşlarımız vardı daha sonra da onların arkadaşları yardımcı oldular. Yer seçiminde olsun, hem almamızda çok yardımcı oldular. Sonra biz kooperatif kurduk sitedeki evimizi yaptık. Bu bizim hobimizdi. Çok

öncesinde başladık, her birimiz ince ince araştırdık ve böyle bir site yaptık. Sonra bitince de taşındık. (G9, Kadın, Termessos Evleri)

2. Pamfilya Konakları

Pamfilya Konakları, Döşemealtı, Altinkale Mahallesi'nde yer almaktadır. Sitede, çocuk parkı, basketbol / voleybol sahası ve tenis kortları, 24 saat güvenlik, merkezi jeneratör, olimpik ve çocuk yüzme havuzları, sosyal dinlenme tesisi, fitness salonu, sauna ve masaj salonu, masa tenisi salonu, buhar odası, reformer/aerobik salonu yürüyüş ve açık spor alanları mevcuttur. Site 64 dönüm içine kurulmuş, 42 villadan oluşmaktadır.⁷² 4+1, 420 m²'lik bir villanın 2018 yılı satış fiyatı 2.850.000 TL'dir. Aidatı ise aylık 700 TL'dir.

Fotoğraf 11. Pamfilya Konakları'nın Genel Görünümü

Kaynak: <https://emlakkulisi.com/pamfilya-konaklarinda-2-milyon-550-bin-tlye-satilik-3-dubleks-villa/321796> (erişim tarihi: 29.11.2018)

3.3. Duayen Konakları

İnşaatı katılımcı tarafından yapılan ve kooperatif olarak inşa edilen Duayen Konakları, Kepez Belediyesi'ne bağlı Duacı Mahallesi'nde yer almaktadır. Duayen Konakları, 20 tane villadan oluşmaktadır. Site içerisinde yeşil alanlar, havuz ve güvenlik mevcuttur.

⁷²<https://www.hurriyetemlak.com/konut-satilik/antalya-dosemealti-altinkale-sahibinden-mustakil-ev/detay/30307908> (erişim tarihi: 29.11.2018)

D. Az Katlı ve Villa Tarzı Konutlardan Oluşan Güvenlikli Siteler

Antalya'daki sitelere ilişkin araştırmalar yapılırken uluslararası bir inşaat firması olan Gençer Grup tarafından yapımı tamamlanan Palm City dışında az katlı ve villa tarzı konutlardan oluşan herhangi bir güvenlikli siteye rastlanılmamıştır.

1. Palm City

Antalya-Burdur otoyolunun 18. kilometresinde bulunan ve adını etrafına/bahçesine dikilen 3000 adet palmyeden alan Palm City, şehir merkezine 16 dakika, hava limanına 30 dakikalık uzaklıkta bulunmaktadır. Palm City'nin konumlandığı Yeşilbayır mevki, Organize Sanayi Bölgesi'ne, Uluslararası Antalya Üniversitesi'ne ve Bahçeşehir Koleji'ne yakın mesafede bulunmaktadır. Tanıtım broşüründe *“Bu şehirde güneş her zaman daha parlak”* sloganı kullanılmaktadır.

Toplam 600.000 m² alanda yer alan Palm City'de “Lucida”, “Palmira”, “Bella”, “Flora” ve “Gardenia” olmak üzere 5 farklı tipte 64 adet California tarzı villa bulunmaktadır. Villalarda 150 m²'den 530 m²'ye kadar alternatifler bulunmaktadır. 64 adet villanın yanı sıra Palm City'de bulunan Laguna Evleri'nde 96 adet daire ve Palm Suits'de 45 adet apartman dairesi mevcuttur. Palm Laguna ve Palm Suits evleri de üç katlı binalardan oluşmaktadır. Tam ortasında yapay bir göl ve Toros dağlarının manzarası bulunan Laguna Evleri, 232 m²'den 272 m²'ye kadar değişiklik gösteren 4+1, 3+1 ve 3+1 (salon/mutfak birleşik) olmak üzere üç farklı tip kat planı sunmaktadır. Her katta 4 dairenin bulunduğu 96 konutluk, 8 blok, 160 m² ve 180 m²'lik daire alternatifleri bulunmaktadır. Su kanalları arasında yükselen Laguna evleri, geniş bahçeye sahiptir. 5 blok 45 daireden oluşan Palm Suit'ler içinde orijinal planları ile 71 ve 103 m²'lik (1+1), (2+1) daireler ile (3+1) daha büyük daireler bulunmaktadır. Son derece geniş teraslara sahip Palm Suit'ler yeşillik ve dağlardan oluşan manzaradan oluşmaktadır. 2 ve 3 odalı dairelerde şömine, 3 odalı dairelerde ayrıca giyinme odası ve jakuzinin bulunduğu Palm Suit'lerde hava kanallı klima sistemi yer almaktadır. Bütün evler, aynı renk boyanmıştır.⁷³

⁷³ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

Fotoğraf 12. Palm City’de Farklı Konut Tiplerinden Görünümler

Konut topluluğundaki kullanıcı profilinin ağırlıklı olarak profesyonel yöneticiler, mimar, doktor, avukat, akademisyenlerden oluştuğu görülmektedir. Evli, çocuk sahibi ve orta yaş grubunun çoğunlukta olduğu ve genellikle Palm City villalarını tercih ettikleri görülmektedir. Yeni evli gençler ise üç katlı villaları tercih etmektedir. Site içerisinde Alman, İngiliz ve Rus nüfus da bulunmaktadır.

Palm City Evleri’nde toplam 6500 m²’lik tam donanımlı spor kompleksinde yer alan ikisi açık üç havuz, fitness merkezi, tenis kortları, futbol, basketbol ve voleybol sahaları, squash salonu, step/aerobik salonu, masa tenisi ve bilardo gibi spor olanakların yanı sıra restoran, anaokulu, kuaför, masaj salonu, sauna, Fin hamamı, market gibi sosyal olanaklar da bulunmaktadır.⁷⁴

Palm City Evleri, teknik özellikleri bakımından da sakinlerine oldukça çeşitli imkânlar sunmaktadır. Binaların teknik özellik ve konfor koşullarına bakıldığında her binada, evin her bölümünün istenilen sıcaklıkta olmasını sağlayan ve gereğinden fazla enerji tüketimine engel olan merkezi kanallı klima sistemi, yangın ve hırsız alarmı, 110 ton su deposu, asansör, iki adet kapalı otopark, su arıtma sistemi (4 aşamalı arıtma sistemi), iki kapalı otopark, deprem ve diğer olumsuz doğa koşullarına dayanıklı inşaat teknolojisi, üç camlı ısı yalıtımlı alüminyum doğramalar, mantolama⁷⁵, yüzer döşeme sistemi (katlar arası zemin yalıtımı), zone kontrollü kanallı klima sistemi⁷⁶, sessiz atık su tesisatı⁷⁷, aquaterm temiz su tesisatı⁷⁸, zayıf akım rölesi⁷⁹, jeneratör ve paratoner bulunduğu görülmektedir.⁸⁰

⁷⁴ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

⁷⁵ Binanın tüm dış yüzeyi 5 cm. kalınlığında yüksek dansiteli polistren köpük plaka ile kaplanarak yalıtılır. Bu sayede ısıtma ve soğutma giderlerinde %55’e varan tasarruf sağlanır.

⁷⁶ Evin her bölümünün istenilen sıcaklıkta olmasını sağlarken, gereğinden fazla enerji tüketimine engel olur.

⁷⁷ Çok katlı yapılarıdaki ses ve gürültü kirliliğini önler. Minerale kuvvetlendirilmiş ast olan pis boruları 50 yıl üretici firma garantisi altındadır.

Şekil 5. Komşuluk Birimlerinden Oluşan Bir mahalle Görünümü Sergileyen Palm City'nin Yerleşim Planı

Kaynak: <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

Etrafı 2 metre yüksekliğinde duvarlar ve duvarların üzerinde bulunan elektronik bariyer bulunan Palm City Evleri 24 saat boyunca giriş kontrolü ve gezici güvenlik elemanları ile tam donanımlı bir güvenlik yapısı sergilemektedir. Palm City'nin tanıtım broşüründe **“Tam güvenli bir kent...”** sloganıyla yaşam tarzına ilişkin verilen bilgiler şu şekildedir:

Özel yaşam korumasını estetik ve teknolojik çözümlerle sağlandığı Palm City’de herkes huzurla yaşıyor. Siteyi çevreleyen 2 metrelik elektronik bariyerler ve 24 saat gezici güvenlik elemanları ile Palm City, gerçek konforun güvenlikten geçtiğini bilenlerin kenti.⁸¹

⁷⁸ Antibakteriyel boruların pürüzsüz iç yüzeyi sayesinde korozyon oluşumu engellenir ve içme sularının tadı, kokusu değişmez, bakteri üremez.

⁷⁹ Elektrik yükü ve kaçağı ile ilgili doğabilecek riskleri ortadan kaldırır.

⁸⁰ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

⁸¹ <http://www.palmcityantalya.com/> (erişim tarihi: 28.06.2013)

EK 2- GÖRÜŞME SORULARI

Tema 1-Homojen Topluluk Oluşturma Arzusu

1. Neden bu siteyi seçtiniz?
2. Kendinizi bu siteye bağlı-ait hissediyor musunuz?
3. Sürekli burada yaşayabilir misiniz yoksa başka bir yere taşınmayı düşünür müsünüz?
Daha güvenli, konforlu, prestijli bir eve taşınma imkânınız olursa ne yaparsınız?
4. Bu sitede oturmaktan memnun musunuz? Siteyi ya da site hayatını tavsiye eder misiniz?
5. Bu sitede kendinizi nasıl hissediyorsunuz (yalnız, arkadaşlık bağları, aile bağları, dostane ilişkiler, cemaatimsi ilişkiler)?
6. Komşularınızı tanır mısınız? (Mesleği, çocukları, ailesi, memleketi vs.)
7. Bu sitede komşuluk ilişkileri gerekli düzeyde mi sizce, komşuluk ilişkileriniz var mı, gidip gelir misiniz?
8. Komşularınızla nerede ve ne sıklıkla bir araya gelirsiniz?
9. Bu sitede oturma koşulları nasıl olmalı? Sakinlerin sahip olması gereken nitelikleri olmalı mı? Maddi sermaye yeterli bir koşul mudur?
10. Burada yaşayanların sosyal ve kültürel konumları aynı mı?

Tema 2-“Seçkin” Yaşam İdeali

1. Sitenin sosyal donatı ve kalitesini yeterli buluyor musunuz? (Site içi donatılar, yeşil alan, ulaşım, otopark gibi)
2. Mahalleyi nasıl tanımlarsınız? Ve neden mahallede bir evde değil de bir sitede oturmayı tercih ediyorsunuz?
3. Sitelerin mahalle tarzı bir yaşamı yarattığını düşünüyor musunuz?
4. Yaşadığınız konutun size prestij kazandırdığını düşünüyor musunuz?
5. Ev nedir, nasıl bir mekândır? Ev denince aklınıza ilk neler gelir?
6. İdealinizdeki ev nasıl bir evdir? Hangi tipte, nerede ve nasıl bir çevrede olmalıdır?

Tema 3-Güvenlikli Yaşama İsteği

1. Neden evinizin güvenli olmasını tercih ediyorsunuz? Güvenlik önlemleri (kamaralar, güvenlik görevlileri, site sınırları gibi) siteye ve site sakinlerine sağlar?
2. Giriş-çıkışların kontrollü olmasını, girişteki kapıyı, çevre duvarını, güvenliği ve kameraları nasıl değerlendiriyorsunuz?
3. Site içerisinde alınan güvenlik önlemlerini (kamaraların, güvenlik görevlilerinin, site sınırlarının) yeterli buluyor musunuz?
4. Site güvenliği haricinde konutunuzda aldığınız herhangi bir güvenlik önlemi var mı?

5. Sitenin denetimli bir giriş-çıkışa sahip olmasının avantajları ve dezavantajları nelerdir?
6. Herhangi bir suça maruz kaldınız mı? Buraya taşınmanızda başınızdan geçen kötü bir olayın (hırsızlık, gasp, deprem vb.) etkisi var mı? Varsa nedir?
7. Siteler hırsızlar için hedef oluyor mu?

Tema 5-Kente İlişkin Problemlerden Kaçış

1. Kenti nasıl tanımlarsınız?
2. Antalya kentinin sorunları nelerdir?

Tema 6-Sosyo-mekânsal Ayrışma

1. Site bitişiği ve yakın çevresinde yaşayanlar ile sosyal ilişkiler kuruyor musunuz? Buraya taşındıktan sonra yeni ilişkiler kurduğunuz kişi/aile oldu mu?
2. Güvenlikli sitede oturarak kentin geri kalanını dışladığınızı ve kendinizi kentin geri kalanından soyutladığınızı düşünüyor musunuz? Neden?
3. Site dışındaki semt/mahalle sakinleri ile aranızda sosyal açıdan farklılıkların olduğunu düşünüyor musunuz?
4. Önceki mahalle, semt ya da oturduğunuz mekândaki ilişkileriniz sürüyor mu? Halen görüştüğünüz kişi/aile var mı?
5. Site dışında nerelerde vakit geçirirsiniz? İçinde yer aldığınız sosyal, kültürel faaliyetler var mı?

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve SOYADI	Begüm KÖSE TÜRK
Doğum Yeri – Tarihi	Eskişehir-05/04/1983
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Eskişehir Atatürk Lisesi, 2000
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, 2005
Yüksek Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, 2009
Tez Konusu	Küreselleşen Dünyada Yoksulluk Olgusu
Yabancı Dil	İngilizce
BİLİMSEL FAALİYETLER	
Aldemir, N. C. ve Köse, B. “Kim İçin ve Ne İçin Bilim?”, Karaburun Bilim Kongresi, 7-9.Eylül.2007. Köse, B. “Yoksulluğun Küreselleşmesi”, ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, Sayı: 1/4, Ekim 2008. Köse, B. “Sosyal Bir Problem Olarak Yoksulluk”, Sosyal Problemler Sosyolojisi, Editör: Nurşen ADAK, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2009, 215-248. Köse, B. “Geçmişten Günümüze Aile”, Değişen Dünyada Değişen Aile: Sosyolojik Tartışmalar, Editör: Nurşen ADAK, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2012, 15-38. Köse, B. (Raportör) “Yoksulluk”, Bölgesel Kırsal Alanda Kadın Çalıştayı: Akdeniz Bölgesi, 12-14 Ekim 2011/Gaziantep, T.C. Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2013.	
İŞ DENEYİMİ	
Çalıştığı Kurumlar	Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, Araştırma Görevlisi (11.07.2006-17.11.2014) Milli Eğitim Bakanlığı, Felsefe Grubu Öğretmeni (18.11.2014- ...)
E-Posta	begumkose1@gmail.com